UNIWERSYTET EKONOMICZNY W POZNANIU

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu

Książka:

Inspekcja Pracy w 1929 roku / Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej. Warszawa, 1930.

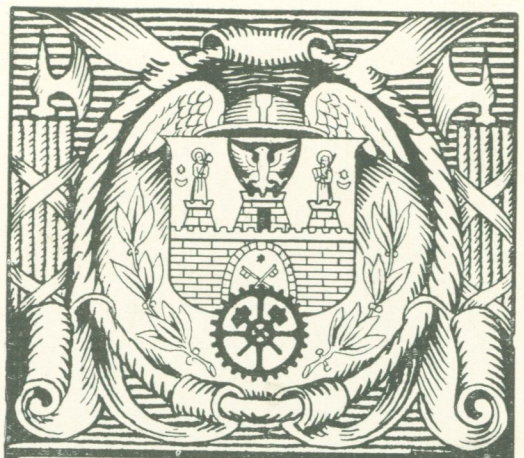
LXXVIII, 223, [3] strony

Książka zdigitalizowana i udostępniona cyfrowo w ramach zadań projektu pt. „Digitalizacja i udostępnianie online »Bibliografii gospodarki Wielkopolski 1919-39« H. Maciejewskiej” (SONB/SP/550684/2022)

Minister Edukacji i Nauki

Społeczna Odpowiedzialność Nauki

BIBLJOTEKA W.S.H.W POZNANIU
7553/9

BIBLJOTEKA
WYŻSZEJ SZKOŁY HANDLOWEJ
W POZNANIU

Dar .....

.....

7553

BIBLIOTEKA
WYŻSZEJ SZKOŁY EKONOMICZNEJ
W POZNANIU

MINISTERSTWO PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ

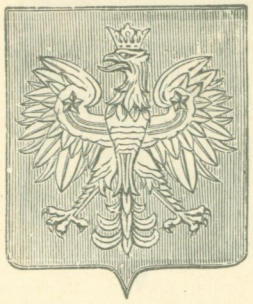
INSPEKCJA PRACY

W 1929 ROKU

WARSZAWA
1930

T/135

MINISTERSTWO PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ

INSPEKCJA PRACY

W 1929 ROKU

[9.]

WARSZAWA
1930

75531 III

BIBLJOTEKA W S.H. W POZNANIU

Druk. Br. Tomczyka, Warszawa, Złota 39, Tel. 218-27.

MINISTÈRE DU TRAVAIL ET DE L'ASSISTANCE SOCIALE

L'INSPECTION DU TRAVAIL

EN 1929

VARSOVIE
1930

Do Pana

Ministra Pracy i Opieki Społecznej

W myśl artykułu 12 Dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 lipca 1927 r. o inspekcji pracy (Dz. Ust. R. P. № 67, poz. 590) mam zaszczyt przedłożyć sprawozdanie z działalności inspekcji pracy w r. 1929.

Główny Inspektor pracy
(—) M. Klott

Warszawa, 1 października 1930 r.

I.

SPRAWOZDANIE
GŁÓWNEGO INSPEKTORA PRACY*)

RAPPORT
DE L'INSPECTEUR GÉNÉRAL DU TRAVAIL

*) Dział sprawozdania Głównego Inspektora Pracy o higjenie pracy postanowiliśmy drukować w formie oddzielnych broszur monograficznych. Pierwsza z tych monografij obejmie sprawozdanie z działalności za rok 1929 i 1930 i zostanie wydana przy sprawozdaniu inspekcji pracy za rok 1930.

Wykaz urzędów inspekcyjnych i skład personelu inspekcyjnego zamieszczamy w końcu sprawozdania.

USTAWODAWSTWO OCHRONNE W 1929 ROKU.

W roku sprawozdawczym zostały ogłoszone następujące ważniejsze przepisy prawne, dotyczące ochrony pracy:

1) Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych, Ministra Pracy i Opieki Społecznej, Ministra Przemysłu i Handlu oraz Ministra Rolnictwa z dn. 17 grudnia 1928 r. w sprawie wykonania niektórych postanowień rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22/VIII 1927 r. o zapobieganiu chorobom zawodowym i ich zwalczaniu (Dz. Ust. R. P. № $^{5}/_{29}$ poz. 50).

Rozporządzenie powyższe zawiera dwa wykazy chorób zawodowych, ustala tryb ich zgłaszania i postępowania w razie ich ujawnienia oraz określa szczegółowo obowiązki lekarzy powiatowych i inspektorów pracy w zakresie zwalczania chorób zawodowych tudzież normuje współdziałanie tych władz.

2) Ustawa z dn. 23 marca 1929 r. o uzupełnieniu rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o godzinach handlu i godzinach otwarcia zakładów handlowych i niektórych przemysłowych (Dz. Ust. R. P. № 23/29 poz. 236).

Ustawa ta uzupełnia w tym sensie powołane rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej, że w czasie 6-ciu dni, poprzedzających wigilję Bożego Narodzenia i Wielką Sobotę, upoważnia Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu oraz Pracy i Opieki Społecznej do przedłużania w drodze rozporządzenia czasu otwarcia zakładów handlowych o 2 godziny, nie dłużej jednak niż do godziny 21-ej. W przypadającą w tym okresie niedzielę dozwolone jest wykonywanie handlu od godz. 13-ej do 18-ej. Wymienione rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych nie jest równoznaczne z udzieleniem zezwolenia na pracę w ciągu nadliczbowych godzin otwarcia sklepów w myśl art. 6 p. b. Ustawy z dn.18.XII.1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu.

3) Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości oraz Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrami: Spraw Wewnętrznych, Skarbu, Rolnictwa oraz Przemysłu i Handlu z dn. 12/III 1929 r. o powołaniu Sądów Pracy w Częstochowie, w Chrzanowie, w Lublinie i w Radomiu (Dz. Ust. R. P. № 23/29 poz. 239, 240, 241 i 242).

4) Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu z dn. 26 lipca 1929 r, w sprawie zmiany § 15 rozporządzenia Ministra Pracy i Opiaki Społecznej z dn. 11.VI 1923 r., wydanego w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu w przedmiocie wykonania ustawy z dn. 16 maja 1922 r. o urlopach dla pracowników, zatrudnionych w przemyśle i handlu (Dz. Ust. R. P. № 59/29 poz. 467).

Rozporządzenie to uzgadnia kategorje pracowników umysłowych według przepisów urlopowych z Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z 16 marca 1928 r. o umowie o pracę pracowników umysłowych.

SPRAWY ADMINISTRACYJNE.

Sprawy personalne i budżetowe. *Sprawy personalne.* Podział terytorjalny państwa na okręgi i obwody inspekcji pracy w roku sprawozdawczym nie uległ zmianom. W końcu roku sprawozdawczego przeniesiono siedzibę 60 Obwodu inspekcji pracy z Wejherowa do Gdyni (rozporządzenie z dnia 13 listopada 1929 r. Dz. U. R. P. № 85),

co spowodowane zostało rozwojem Gdyni, wskutek czego większość spraw z zakresu ochrony pracy w 60 Obwodzie skoncentrowała się na terenie Gdyni.

W dniu 31 grudnia 1929 r. personel inspekcyjny składał się z 230 osób. W tej liczbie na Okręgi i Obwody inspekcji pracy przypadało 214 osób (w czem 122 siły inspekcyjne, 92 kancelaryjne oraz na Główny Inspektorat Pracy 16 osób, w czem 4 siły pomocnicze.

W celu usunięcia niedomagań w obsadzie personalnej inspekcji pracy ogłoszony został w lutym 1929 r. przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej konkurs na stanowiska inspektorów pracy, podinspektorów pracy, inspektorów pracy-lekarzy, na prowincję w dużych ośrodkach przemysłowych lub miastach wojewódzkich. Z nadesłanych 28 ofert zaledwie kilka można było uwzględnić. Naogół kandydaci albo nie odpowiadali formalnym warunkom konkursu, albo też cofnęli swe kandydatury z tego względu, że proponowane im uposażenia VII lub VIII kategorji płac nie odpowiadały ich wymaganiom.

W roku sprawozdawczym zostało kreowane stanowisko stałego zastępcy Głównego Inspektora Pracy, mianowicie: pierwszym zastępcą został mianowany Okręgowy Inspektor Pracy p. inż. Henryk Zagrodzki, drugim zastępcą Okręgowy Inspektor Pracy — p. Jan Gnoiński.

Na stanowisko Naczelnego Lekarza inspekcji pracy powołano od 1 września 1929 r. p. Dr. Brunona Nowakowskiego, Kierownika Sekcji Higjeny w Państwowej Szkole Higjeny w Warszawie.

Egzaminy na inspektorów i podinspektorów pracy odbyły się w dwóch terminach, a mianowicie w dniach 27, 28, 29 maja i 16, 17 i 18 grudnia 1929 r. W pierwszym terminie zdało 5 osób, w drugim terminie — 2 osoby.

Również poddano egzaminowi kilku prowizorycznych urzędników II i III kategorji w prowincjonalnych urzędach inspekcji pracy.

W dniu 1 marca 1929 r. rozpoczął się trzeci kurs dokształcania sanitarnego dla inżynierów, który trwał 2 tygodnie.

W kursie tym wzięło udział 6 Inspektorów Pracy.

Niezależnie od teoretycznych wykładów słuchacze brali udział w wycieczkach do instytucyj sanitarno-higjenicznych, zaznajamiając się na miejscu z urządzeniami i działalnością tychże.

Z funduszów przeszkolenia delegowano na kursa higjeny dla lekarzy, odbywające się w tym czasie w Państwowej Szkole Higjeny, jednego stypendystę-lekarza, który po ukończeniu tego kursu obejmie stanowisko lekarza-higjenisty w inspekcji pracy. Szczupłość jednakże etatów na 1929/30 r. nie pozwoliła na należytą rozbudowę służby lekarskiej inspekcji pracy.

Na Pierwszy Polski Kongres Nauk Administracyjnych w Poznaniu delegowano z ramienia inspekcji pracy 13 inspektorów pracy.

Sprawy budżetowo-rachunkowe. Administrowanie kredytami, przeznaczonemi w preliminarzu budżetowym na r. 1929/30-ty dla Inspekcji Pracy, miało na celu przedewszystkiem utrzymanie sprawności urzędów inspekcyjnych na należytym poziomie przy równoczesnym wysiłku sprowadzania potrzeb urzędów do granic ustalonego budżetu. Większość kredytów w porównaniu z kredytami, wyznaczonemi w/g ustawy skarbowej na rok 1928/29 uległa nieznacznemu zwiększeniu, należy jednak podkreślić, że zmniejszenie kredytów, przeznaczonych na „Wydatki biurowe", odbiło się dotkliwie na zaopatrzaniu urzędów w niezbędne urządzenia biurowe i było stałem źródłem trudności w zakresie zaspokojenia nasuwających się z nieubłaganą koniecznością potrzeb urzędów inspekcji pracy.

Z ważniejszych ulepszeń w gospodarce kredytowej wymienić należy okólnik do okręgowych inspektorów pracy, zawierający dokładne przepisy sporządzania i nadsyłania miesięcznych preliminarzy budżetowych oraz normujący ściślejszy nadzór okręgowych inspektorów pracy, jako władzy asygnującej, nad wydatkami rzeczowo-administracyjnemi, dokonywanemi przez obwodowych inspektorów pracy.

Licząc się z tem, że kredyty, przewidywane w preliminarzu na 1929/30 rok, mogą się okazać niewystarczającemi, uzyskano powiększenie niektórych z nich, a mianowicie: w § 2 (Różne wydatki osobowe), § 4 (Środki lokomocji) i § 6 (wydatki biurowe) drogą dokonania virement tych kredytów, które na skutek wyjątkowych okoliczności nie mogły być należycie wykorzystane. Do takich kredytów należały: § 3 „Podróże służbowe" i § 8 „Inne wydatki", niewykorzystane na skutek unormowania zewnętrznej gospodarki biurowej w wielu urzędach inspekcji pracy.

Wzmocnienia natomiast potrzebowały: § 2 „Różne wydatki osobowe“ na skutek zwiększenia dodatków funkcyjnych w związku ze stabilizacją wielu inspektorów pracy po zdaniu przez nich odnośnych egzaminów, i na skutek zwiększenia ilości zapomóg, § 4 „Środki lokomocji“ z powodu konieczności przystosowania samochodu Głównego Inspektora Pracy do dalekich podróży oraz nabycia do niego części zapasowych, oraz § 6 „Wydatki biurowe“ z powodu konieczności zaopatrzenia niektórych urzędów inspekcji pracy w urządzenia biurowe i maszyny do pisania.

Wobec powyższego z § 3 „Podróże służbowe i przesiedlenia” przeniesiono sumę 15.000 zł. na § 2 „Różne wydatki osobowe“, sumę 20.000 zł. na § 4 „Środki lokomocji“, z § zaś 8 „Inne wydatki“ sumę 10.000 zł. na § 6 „Wydatki biurowe“, czyli, że kredyt, wskazany w § 2, powiększony został do sumy 184.386 zł., kredyt w § 4 do sumy 40.000 zł., kredyt w § 6 do sumy 80.000 zł., zmniejszono wskutek tego kredyt w § 3 do sumy 190.000, kredyt w § 8 do sumy 24.000 zł.

Niżej podaje się preliminarz Inspekcji Pracy przed i po jego powiększeniu drogą virement w porównaniu z preliminarzem na rok poprzedni.

	Kwoty preliminarza na lokalne urzędy Inspekcji Pracy przed uzyskaniem dodatkowych kredytów	Koszty preliminowane po uzyskaniu dodatkowych kredytów	Preliminarz budżetowy na r. 1928/1929-ty:
1. Uposażenia	1.222.111	1.222.111	1.198.803
2. Różne wydatki osobowe.	169.386	184.386	85.386
3. Podróże służbowe i przesiedlenia	215.000	190.000	180.000
4. Środki lokomocji . . .	30.000	40.000	22.000
5. Pomieszczenie	97.000	97.000	87.000
6. Wydatki biurowe . . .	70.000	80.000	80.000
7. Wydawnictwa.	20.000	20.000	20.000
8. Inne wydatki	34.000	24.000	12.000
9. Remont i konserw. bud..	20.000	20.000	15.000
10. Komisje Rozjemcze . .	50.000	50.000	40.000
11. Druki i książki do sprzedaży fabrycznej	15.000	15.000	15.000

Orzecznictwo. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 lipca 1926 r. o inspekcji pracy przewidziało — w drodze wyjątku od ogólnej zasady postępowania administracyjnego — trójinstancyjny tok postępowania dla spraw z nakazów inspektorów pracy. Intencją prawodawcy było niewątpliwie zapewnienie nowej dziedzinie działalności inspekcji pracy (uprawnienia bowiem nakazowe inspektorzy pracy uzyskali dopiero z wejściem w życie rozporządzenia z dn. 14 lipca 1927 r.) największej jednolitości oraz kontroli ze strony władz centralnych. Nakładało to specjalne obowiązki na władzę III instancji, której zadaniem stało się wypracowanie jednolitych metod postępowania i jednolitej interpretacji praktycznej tych zagadnień, w zakresie których wydawane są nakazy. Poza tem Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej musiało zwrócić szczególną uwagę na stronę ściśle prawną orzecznictwa inspektorów pracy, którzy, nie będąc z reguły prawnikami, nie posiadali z natury rzeczy dostatecznego przygotowania w tym zakresie; w ten sposób Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej stało się do pewnego stopnia instancją kasacyjną, dążącą do ujęcia w należyte warunki prawne orzecznictwa instancyj niższych i zaoszczędzenia stronom — konieczności odwoływania się do Najwyższego Trybunału Administracyjnego.

W roku 1929 wpłynęły do Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej 94 odwołania od orzeczeń okręgowych inspektorów pracy. Znaczna część tych odwołań dotyczyła spraw

żłobków fabrycznych, co się tłumaczy tą okolicznością, iż właśnie w okresie sprawozdawczym realizowany był szeroko przymus zakładania żłobków fabrycznych po upływie prekluzyjnego terminu (29 lipca 1928 r.), przewidzianego nowelą z dn. 5.VIII 1926 r. do Ustawy z dn. 2 lipca 1924 r. o pracy kobiet i młodocianych. Zadanie III-ej instancji było tutaj o tyle ułatwione, że sama zasada prawna była jasna, pozostała tylko kwestja terminów, w których przymus żłobkowy miał być zrealizowany. Termina te w orzeczeniach III-ej instancji były dostosowywane do indywidualnych okoliczności sprawy, dla pewnych jednak działów przemysłu, jak dla przemysłu włókienniczego łódzkiego, przyjęty został termin jednolity — 1 lipca 1930 r. Wszystkie nakazy, dotyczące obowiązku założenia żłobków dla niemowląt, a nie zdradzające niezgodności z ustawą lub z istotnemi wymaganiami postępowania administracyjnego, zostały przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej zatwierdzone; swobodne działanie władzy jest zresztą w tym przedmiocie całkowicie ograniczone prekluzją ustawową. Należy zaznaczyć, iż większość przedsiębiorstw wniosła skargi do Najwyższego Trybunału Administracyjnego, gdzie sprawy te w okresie sprawozdawczym nie wpłynęły jeszcze na wokandę.

Poważny odsetek orzeczeń III-ej instancji dotyczył spraw bezpieczeństwa i higjeny pracy oraz związanych z tem urządzeń w zakładach pracy. Orzecznictwo w tym zakresie napotykało na szczególne trudności wskutek braku szczegółowych przepisów polskich oraz niedostateczności przepisów zaborczych; to też, opierając się bądź na ramowych postanowieniach rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 marca 1928 r. o bezpieczeństwie i higjenie pracy, bądź na przepisach zaborczych, Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej dążyło do wytworzenia pewnych zasad praktycznych, mając przedewszystkiem na względzie, aby wydawane nakazy nie nosiły znamion dowolności i znajdowały dostateczne uzasadnienie w okolicznościach sprawy i w przepisach prawa, a pracującym zapewniały realną i skuteczną ochronę życia i zdrowia. Pewna część zaskarżonych nakazów uległa uchyleniu właśnie z powodu przekroczenia osnowy przepisów prawnych, np.: żądanie światła elektrycznego, gdy przepis wymaga jedynie światła dostatecznego naturalnego lub sztucznego, żądanie założenia łaźni i natrysków, gdy przepis mówi jedynie o umożliwieniu umycia twarzy i rąk — i t. p. Inne nakazy zostały bądź zatwierdzone, bądź zmodyfikowane; zmiany miały na celu bądź pozostawienie większej swobody przedsiębiorstwu w sposobie wykonania żądanych zabezpieczeń lub urządzeń, bez naruszenia, oczywiście, ich skuteczności i celowości, bądź uzgodnienie ze ścisłą normą prawa tam, gdzie taka istnieje.

Jeżeli chodzi o materje, której dotyczyły nakazy z zakresu higjeny i bezpieczeństwa pracy, to wymienić należy: oświetlenie i ogrzewanie lokalów pracy, wentylację, urządzenia schodów i przejść, zabezpieczenia i ogrodzenia mechanizmów, kąpiele, szatnie, ustępy i umywalnie, wreszcie manipulacje substancjami szkodliwemi i trującemi. W przeciwieństwie do spraw żłobków fabrycznych orzeczenia III instancji z zakresu bezpieczeństwa i higjeny pracy tylko w nielicznych wypadkach były skarżone do Najwyższego Trybunału Administracyjnego; wyroki Trybunału w okresie sprawozdawczym w tych sprawach jeszcze nie zapadły.

Wreszcie kilka orzeczeń dotyczyło ustawodawstwa ściśle socjalnego, t, zn. czasu pracy, wykonania przepisów ustawowych o umowie o pracę, o pracy nocnej, kobiet i młodocianych i t. p.

Rejestracja pracowniczych związków zawodowych. W roku 1929 zarejestrowano u Głównego Inspektora Pracy 55 organizacyj zawodowych oraz 14 zmian statutu.

W liczbie zarejestrowanych 55 organizacyj zawodowych było:

a)	związków zawodowych ogólnokrajowych	43
b)	„ „ wojewódzkich	11
c)	zrzeszeń związkowych ogólnokrajowych	1
	Razem	55 organizacyj zawodowych

Do dnia 31 grudnia 1929 r. ogólna liczba zarejestrowanych organizacyj zawodowych wyniosła ogółem 568 pozycyj rejestrowych.

Pozycje te obejmowały:

a)	związków zawodowych ogólnokrajowych	458
b)	„ „ wojewódzkich	90
c)	zrzeszeń związkowych ogólnokrajowych	20
	Razem	568 organizacyj zawodowych

Z powyższej liczby wykreślono z rejestru na skutek likwidacji lub rozwiązania 140 organizacyj zawodowych, wskutek czego na dzień 1 stycznia 1930 r. czynnych było:

a) związków zawodowych 409
b) zrzeszeń związkowych 19

Razem 428 organizacyj zawodowych

IX Zjazd inspektorów pracy. W dniach 28, 29 i 30 stycznia 1929 roku odbył się w Warszawie IX ogólnokrajowy Zjazd inspektorów pracy, przy udziale Głównego Inspektora Pracy, inspektorów okręgowych i obwodowych, przedstawicieli Głównego Inspektoratu Pracy i Departamentu Pracy Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej. Zjazd ostatni miał bardzo doniosłe znaczenie ze względu na wagę poruszanych zagadnień, zwłaszcza z dziedziny bezpieczeństwa i higjeny pracy, nowych podstaw prawnych urzędowania inspekcji pracy, ochrony pracy kobiet i młodocianych i t. p.

Zjazd został otwarty przemówieniem Głównego Inspektora Pracy, w obecności Pana Ministra Pracy i Opieki Społecznej, dr. Stanisława Jurkiewicza, któremu stan zdrowia nie pozwolił na zabranie głosu.

P. Główny Inspektor Pracy na wstępie powitał zebranych i wyraził serdeczne podziękowanie Panu Ministrowi, że mimo choroby przybył na Zjazd. Z okazji 10-letniej rocznicy rozpoczęcia działalności przez polską inspekcję pracy p. Główny Inspektor Pracy scharakteryzował miniony okres trudnej i żmudnej pracy inspekcji, ciężką drogę, jaką przebyła inspekcja w ciągu ubiegłych lat 10-ciu, mając do przezwyciężenia niezliczone przeszkody i przeciwności, szczególnie w pierwszych latach swego istnienia — odnowił w pamięci zebranych cały szereg wielkich prac, dokonanych przez inspekcję. W końcu swego przemówienia Główny Inspektor Pracy wyraził postulat, ażeby następny okres działalności inspekcji dał w zakresie stanu bezpieczeństwa i higjeny pracy w fabrykach nie mniejsze wyniki pozytywne niż ubiegły okres, który inspekcja pracy przebyła pod hasłem zaprowadzenia ładu i harmonji w stosunkach społecznych między pracą i kapitałem.

Na Zjeździe wygłoszone zostały referaty, dotyczące szeregu ustaw, ogłoszonych w ciągu 1928 r., jako to: o sądach pracy, o bezpieczeństwie i higjenie pracy, o postępowaniu administracyjnem, o postępowaniu karnem w administracji, i o postępowaniu przymusowem w administracji oraz rozporządzeń wykonawczych do ustawy o inspekcji pracy.

Prócz tego wygłoszono referaty o projektach ustawodawczych opracowywanych w Departamencie Pracy, w zakresie pracy chałupniczej oraz o umowach zbiorowych i rozjemstwie, jak również zilustrowane zostały dotychczasowe wyniki z działalności inspekcji oraz zamierzenia na przyszłość w zakresie ochrony pracy kobiet i młodocianych.

Referat na temat pracy chałupniczej omawiał, kogo ma objąć ustawa chałupnicza w Polsce. W referacie były wyliczone określenia, zawarte w obcych ustawach, dotyczących tej samej dziedziny, z zaznaczeniem, że określenia te są często sprzeczne i żadne z nich nie wyczerpuje zagadnienia.

W referacie, omawiającym projekty ustawodawcze w zakresie umów zbiorowych i załatwiania zatargów zbiorowych, podkreślone zostało ich znaczenie społeczne oraz wpływ na życie gospodarcze. Ustawy te zawierają niewątpliwie pewien pierwiastek ingerencji państwowej w sferę umowy o pracę, jednocześnie jednak ułatwiają czynnikom społecznym dojście do porozumienia i zapewnienie ciągłości pracy. Jednocześnie ustawy zapewniają podstawy prawne takich układów.

Drugi dzień Zjazdu prawie całkowicie był poświęcony omówieniu sprawy bezpieczeństwa i higjeny pracy w fabrykach. W referatach został przedstawiony obecnym wyczerpujący i szczegółowy program prac Departamentu w zakresie przepisów, dotyczących higjeny pracy w zakładach i bezpieczeństwa pracy w poszczególnych gałęziach wytwórczości.

Ograniczamy się do tej krótkiej tylko wzmianki o referatach, wygłoszonych na Zjeździe, gdyż ważniejsze z nich w całości ogłoszono w „Pracy i Opiece Społecznej", zeszyt I z 1929 roku.

Dyskusje, prowadzone na temat poszczególnych referatów, doprowadziły do oświetlenia wielu wątpliwych momentów w kwestjach interpretacji norm prawnych, weszłych już w życie w ciągu 1928 roku.

W ostatnim dniu obrad p. Główny Inspektor Pracy w obszernem przemówieniu scharakteryzował działalność inspekcji pracy w chwili obecnej, zwracając uwagę na pewne niedokładności i braki w sposobie urzędowania, i położył mocny nacisk, że w okresie

uporządkowanych stosunków w zakresie ustawodawstwa ochronnego i administracji inspekcji oraz przy dostatecznych środkach techniczno-budżetowych, inspekcja może i powinna pogłębić swoją działalność przez szczegółowsze badanie dobrych i niedostatecznych stron obecnie obowiązującego ustawodawstwa ochronnego, przez zajęcie się gruntownemi badaniami w zakresie niebezpiecznych i niezdrowych rodzajów pracy w poszczególnych gałęziach przemysłu, co będzie znacznie ułatwione przez osiągnięcie całkowitego porozumienia przy współdziałaniu inspekcji pracy z Kasami Chorych.

OCHRONA PRACY KOBIET I MŁODOCIANYCH.

Nadzór nad ochroną pracy kobiet i młodocianych został w r. 1929 wzmocniony dzięki dalszej obsadzie okręgów podinspektorkami do spraw kobiet i młodocianych. Ogólna liczba podinspektorek do spraw kobiet i młodocianych łącznie z urzędniczkami Głównego Inspektoratu Pracy w tym dziale dosięgała w okresie sprawozdawczym 10-ciu, gdyż obsadzono już siedem okręgów, w tem łódzki — dwiema podinspektorkami, obsada zaś działu w Głównym Inspektoracie Pracy — ze względu na dłuższą nieobecność delegowanej zagranicę urzędniczki — została powiększona o jedną siłę i stanowi dwie osoby.

Tem niemniej w okresie sprawozdawczym mamy w dalszym ciągu do czynienia jedynie z ochroną pracy kobiet i młodocianych w przemyśle, gdyż szczupłość personelu pozwala sporadycznie tylko, w związku z aktualną potrzebą, wkraczać niekiedy podinspektorkom na teren drobnych warsztatów rzemieślniczych, zakładów widowiskowych i t. p.

Liczebnie udział kobiet i młodocianych w przemyśle, jak to już podniesiono w sprawozdaniu za r. 1928, jest bardzo pokaźny i wykazuje tendencję wzrostu, szczególnie dla niektórych gałęzi produkcji.

Nie jest też zgodne z rzeczywistością dość rozpowszechnione twierdzenie, że tylko zakłady mniejsze, drobne, rzemieślnicze tak obficie korzystają z pracy kobiet i młodzieży: niektóre okręgi inspekcyjne, odwrotnie, stwierdzają szczególnie rażący stosunek procentowy kobiet do ogółu załogi robotniczej właśnie w zakładach, zatrudniających powyżej 50 robotników: np. przy ogólnym 56,1% dla grupy włókienniczej zakłady tej grupy powyżej 49 robotników wykazują odsetek 61,3; przy ogólnym 51,3% dla przemysłu papierniczego, zakłady większe wykazują 55,6% kobiet i t. p. (patrz sprawozdanie inspektora I Okręgu, str. 4). W innych okręgach inspektorzy stwierdzają kategorycznie wzrost liczebnego udziału kobiet w produkcji równy spadkowi udziału mężczyzn. Tak więc w poznańskiem, gdy udział liczebny mężczyzn w produkcji spadł z 74% w r. 1928 do 72,8% w r. 1929, udział kobiet w tym samym okresie czasu wzrósł z 12% do 14,7% (patrz sprawozdanie inspektora X Okręgu, str. 163). W kieleckiem inspekcja stwierdza wzrost zatrudnienia kobiet i dziewcząt w przemysłach: mineralnym, drzewnym, hutnictwie, maszynowym, chemicznym (patrz sprawozdanie inspektora IV Okręgu, str. —). Obserwacje poszczególnych okręgów świadczą również o rozszerzaniu się pracy kobiet w dziedzinach, dotąd zatrudniających całkowicie mężczyzn (np. redjotechnika) lub też tylko w nieznacznej mierze przed wojną europejską obsługiwane przez kobiety (chemiczny, maszynowo-elektrotechniczny, hutnictwo, przeróbka metalu). W tej kwestji interesujące dane można znaleźć w sprawozdaniach I, II, IV Okręgów.

Uwagi, wypowiedziane w sprawozdaniu Głównego Inspektora Pracy za r. 1928 o tendencji wzrostu pracy młodocianych chłopców w niektórych gałęziach przemysłu, znajdują w dalszym ciągu potwierdzenie w sprawozdaniach inspektorów za r. 1929. Szczególną uwagę tej sprawie udziela inspektor X Okręgu; tu przemysł maszynowy stosuje pracę chłopców w stosunku wciąż wzrastającym: w r. 1929 chłopcy stanowią 21,7% ogółu pracowników tej gałęzi produkcji (w r. 1928 — 20%), w zakładach zaś drobniejszych — udział ich dosięga 33,7% (patrz str. 163-164 sprawozdania X Okręgu). Podinspektorka do spraw kobiet i młodocianych w IV Okręgu, konstatując w r. 1929 spadek liczebnego udziału młodocianych w stosunku do r. 1928 o 1%, tłumaczy to działaniem wprowadzania w życie przepisów ustawy z dnia 2.VII 1924 r. w przedmiocie pracy młodocianych, podobnie zresztą jak inspektor VI Okręgu — spadek udziału liczebnego kobiet na swym terenie przypisuje działaniu art. 15 tejże ustawy, t. j. wprowadzeniu w życie przymusu zakładania żłobków. Wysnuwanie jednak tego rodzaju wniosków wydaje się dziś jeszcze mało uzasadnione, gdyż nieliczny i przeciążony pracą personel inspekcji nie jest w stanie stosować sprężyście wprowadzania w życie wszystkich rozporządzalnych przepisów prawnych, — tendencja zaś zwyżkowa w zakresie zatrudniania młodocianych i kobiet,

wspólna Polsce i wszystkim innym państwom europejskim, nie świadczy bynajmniej o tem, jakoby teoretyczna i praktyczna ochrona pracy tych kategoryj robotników miała dziś krępować w tym względzie przedsiębiorców. Nawet powszechne wprowadzenie żłobków, względnie opodatkowanie przedsiębiorców na rzecz ochrony macierzyństwa ich robotnic, dalej — efektywne wprowadzenie w życie art. 9 ustawy z dnia 2.VII 1924 r. w jego nieskorygowanem brzmieniu (to znaczy — przymus opłacania nauki szkolnej młodocianego przez przedsiębiorcę) nie może dziś zniechęcić przemysłowców do nadmiernego korzystania z pracy kobiet i młodzieży, póki istnieje tak wielki dystans pomiędzy płacą robotnika — mężczyzny a kobiety i młodocianych.

Delegacja zagranicę z ramienia Fundacji Rockefellera została wykorzystana zgodnie ze wskazówkami Pana Ministra Pracy w kierunku zapoznania się z warunkami pracy kobiet i młodzieży w Szwajcarji, Niemczech i Austrji oraz z wykonywaniem ochrony tej pracy w wymienionych krajach. Materjały, uzbierane w czasie tej delegacji, służą obecnie w charakterze pomocy naukowych do opracowywania w Głównym Inspektoracie Pracy rozmaitych zagadnień, związanych z ochroną pracy kobiet i młodocianych.

Z szeregu prac, metodycznie przeprowadzanych w Głównym Inspektoracie Pracy w zakresie ochrony pracy kobiet i młodzieży należy wymienić przedewszystkiem te same zagadnienia, które zostały podjęte w r. 1928, gdyż w okresie sprawozdawczym praca nad niemi została znacznie rozwinięta. Są to zagadnienia: 1) realizacji ochrony macierzyństwa robotnicy, 2) opieki lekarskiej nad młodocianymi.

1) Realizacja ochrony macierzyństwa robotnicy posunęła się w okresie sprawozdawczym bardzo znacznie: w ciągu r. 1929 przybyło wprawdzie tylko 16 żłobków, w sensie całkowitego uruchomienia ich na 1.I.1930 (tak, iż ogólna liczba żłobków i stacyj w okresie sprawozdawczym dosięgła 81), zostało natomiast w tym okresie przygotowanych do otwarcia jeszcze 20 żłobków, tak, iż na 15.V.1930 r. mamy już 102 przyfabryczne instytucje ochrony macierzyństwa. Posuwanie tej sprawy w r. 1929 było wprawdzie ułatwione dzięki istniejącemu już od dnia 29.VII.1928 przymusowi prawnemu, natomiast podczas gdy w r. 1928 większość żłobków powstała w przedsiębiorstwach państwowych, które przystąpiły dobrowolnie do realizowania ustawy jeszcze przed wejściem w życie przymusu, — w okresie sprawozdawczym akcja objęła poważną ilość przedsiębiorstw prywatnych, bo śród 81 żłobków mamy już żłobków i stacyj w fabrykach prywatnych — 45. W liczbach zakres realizowanego świadczenia w roku sprawozdawczym przedstawia się już, jak widać niżej, zupełnie poważnie:

Ogólna liczba kobiet, zatrudnionych w przemyśle na 1.I.1930.	%	Liczba kobiet, teoretycznie objęta działaniem ustawy z d. 2.VII.1924 (art. 15)	%	Liczba kobiet, objętych efektywnie założonemi żłobkami i stacjami	% w stosunku do: liczby w rubr. I	% w stosunku do: liczby w rubr. II
213.371	100	103.869	48,68	23.453	10,99	22,58

Jak stąd wynika, blisko czwarta część robotnic, którym przysługuje przywilej ochrony macierzyństwa zgodnie z ustawą, została już objęta efektywną ochroną. W stosunku zaś do liczby fabryk, obowiązanych do posiadania żłobków (w r. 1929 — 252 fabryki zatrudniały ponad 100 kobiet), trzecia część już się wywiązała z obowiązku świadczenia na rzecz ochrony macierzyństwa (33%, 81 fabryk). Jakkolwiek, biorąc stosunek liczbowy, pozostaje jeszcze wiele do absolutnego wprowadzenia w życie art. 15 ustawy z dnia 2-VII-1924 r., należy jednakże stwierdzić, że w ciągu r. 1929 powodzenie realizacji ustawy zostało już całkowicie zabezpieczone. Nie opieramy tego twierdzenia jedynie na świadomości, że, jak pisze inspektor X Okręgu, „opór pracodawców w sprawie żłobków i stacyj został pokonany" (patrz sprawozdanie Inspektora X Okręgu, str. 166), choć oczywiście fakt nieodroczenia przymusu i precedens założenia żłobków w szeregu przedsiębiorstw państwowych i prywatnych przyczynił się w sposób decydujący do pokonania wspomnianego oporu. (Wyjątek w znaczeniu ustosunkowania się do obowiązku prawa stanowi dziś tylko Związek Przemysłu Włókienniczego, utrzymujący dotąd zrzeszone w nim przedsiębiorstwa w województwie łódzkiem w postawie opornej).

Przekonanie natomiast o przesądzeniu w r. 1929 dalszego normalnego rozwoju realizacji ustawy (a biorąc szerzej — ustawy ewentualnie znowelizowanej) opieramy na tem, że w okresie sprawozdawczym zostały dokładnie opracowane metody organizowania

i prowadzenia żłobków i stacyj w zastosowaniu do rozmaitych warunków lokalnych, następnie — została rozwinięta i rozbudowana działalność wzorowa prowadzonych placówek, zupełnie opanowane trudności, związane z okresem początkowym wprowadzania ustawy w życie. Dla celów instruowania przedsiębiorstw oraz organów inspekcji w zakresie urządzenia i prowadzenia żłobków i stacyj Główny Inspektorat Pracy wydał w r. 1929 cały szereg druków, jako to: 1) instrukcja o urządzeniu i prowadzeniu żłobków fabrycznych, rozszerzona z pierwotnej krótkiej instrukcji dla inspektorów z r. 1928; 2) instrukcja o urządzeniu i prowadzeniu stacyj opieki nad matką i dzieckiem przy fabryce; 3) wzory wszelkich potrzebnych kart ewidencyjnych oraz ksiąg żłobków i stacyj, a więc karta odwiedzin domowych, karta indywidualna dziecka i t. d.

Wszystkie te instrukcje i wzory zostały opracowane w Głównym Inspektoracie Pracy przy udziale lekarzy żłobków i stacyj przedsiębiorstw państwowych oraz przedstawicieli tych przedsiębiorstw. Ponieważ do prowadzenia żłobków i stacyj na poziomie tych instrukcyj zobowiązały się niezwłocznie monopole tytuniowy i spirytusowy i przyłączyła się do nich spółka akcyjna, dzierżawiąca monopol zapałczany, dzięki temu jednolite metody znalazły odrazu zastosowanie na dość szerokim terenie i w drodze naturalnego rozwoju akcji zostały zaakceptowane następnie prawie przez wszystkie fabryki prywatne, prowadzące żłobki i stacje.

Prócz wspomnianych druków Główny Inspektor Pracy wydał w okresie sprawozdawczym instrukcję szczegółową z dn. 20-VI-1929 r. o czynnościach i programie działalności w sprawach ochrony pracy kobiet i młodocianych, opracowaną w części merytorycznych zadań ochrony, jak wspominaliśmy w sprawozdaniu Głównego Inspektora za r. 1928, w drodze kolektywnej współpracy wszystkich podinspektorek do spraw kobiet i młodocianych.

2) Wprowadzenie w życie art. 6 i 7 ustawy z dn. 2-VII-1924 r., t. j. opieki lekarskiej nad młodocianymi nowowstępującymi i już pracującymi, zostało w r. 1929 w stosunku do lat poprzednich bardzo wydatnie posunięte dzięki przejęciu opieki lekarskiej nad młodocianymi przez Kasy Chorych. W związku z przyjętem w r. 1928 zobowiązaniem przejęcia tej opieki, Ogólno-Państwowy Związek Kas Chorych przez swe okręgowe agendy uruchomił w okresie sprawozdawczym badania lekarskie młodocianych w 13-tu ośrodkach Rzeczypospolitej, mianowicie: 1) Warszawa, 2) Łódź, 3) Poznań, 4) Lwów, 5) Kraków, 6) Sosnowiec, 7) Częstochowa, 8) Białystok, 9) Radom, 10) Bydgoszcz, 11) Biała, 12) Drohobycz, 13) Tomaszów. Do tego celu w r. 1929 zostało zaangażowanych 18 specjalnych lekarzy (niektóre większe ośrodki mają po 2-ch lekarzy). W niektórych ośrodkach są urządzone specjalne obstawione wszelkiemi pomocami naukowemi gabinety lekarskie do tych badań dla celów nietylko przewidzianych ustawą, ale również i naukowych. Ogólno-Państwowy Związek Kasy Chorych opracował jednolite metody badań i odpowiednio pouczał o nich wszystkie swe agendy, w części zaś, łączącej działalność lekarzy z administracyjną działalnością organów Inspekcji w wykonywaniu tych artykułów ustawy — uzgodnił swe zarządzenia z Głównym Inspektoratem Pracy. Główny Inspektor zaś ze swej strony powołał podwładne sobie organa do ścisłej współpracy i współdziałania z lekarzami do badań młodocianych; prócz pisma okólnego w tej sprawie z dn. 14-VII-1928 r. porusza również kwestję współpracy z Kasami Chorych okólnik z dnia 31-I-1929 r. W niektórych ośrodkach zostało już osiągnięte zupełnie sprężyste współdziałanie inspektorów z lekarzami Kas Chorych, i dowody tego mamy już w sprawozdaniach inspektorów za r. 1929, zdradzających niekiedy duże zainteresowanie wynikami badań lekarskich i ujawnionym dzięki tym badaniom fatalnym stanem zdrowia młodzieży pracującej w przemyśle (np. patrz sprawozdanie Inspektora III Okręgu str. 47).

Trzecie z zasadniczych, podjętych jeszcze w r. 1928, zagadnień — badanie warunków pracy młodzieży w związku z jej udziałem w produkcji, dokształcaniem i szkoleniem zawodowem — musiało doznać pewnej ewolucji i otrzymać nowe oświetlenie w związku z koniecznością wprowadzenia w życie rozporządzenia Prezydenta o prawie przemysłowem, w szczególności — przepisów o ograniczeniu liczby uczniów w stosunku do robotników wykwalifikowanych i o zawieraniu umów pisemnych o naukę.

W porozumieniu z Ministerstwem Przemysłu i Handlu przystąpiono w r. 1929 do opracowania norm regulujących liczbę uczniów w drukarstwie, wobec rozpoczętego w r. 1929 wykorzystywania przez władze wojewódzkie uprawnień, wynikających z art. 125, 148 i in. rozporządzenia o prawie przemysłowem i na zasadzie przeprowadzonych uprzednio dokładnych badań warunków pracy w drukarstwie w drodze ankiety, przeprowadzonej przez Związek Zawodowy Drukarzy.

Jednocześnie badania warunków pracy młodocianych w innych gałęziach produkcji (również w drodze ankiet) ujmowano już teraz celowo pod kątem wspomnianych przepi-

sów rozporządzenia, w celu ustalenia faktycznych danych o stosunku liczebnym uczniów do robotników wykwalifikowanych w zakładach pracy. Do badań, rozpoczętych w r. 1928 nad tym stanem rzeczy w przemyśle metalowym i włókienniczym, przybyły w okresie sprawozdawczym ankiety: w drobnych żydowskich drukarniach, w przemyśle odzieżowym oraz ankieta na terenie warszawskich szkół wieczorowych dokształcających.

W kwietniu r. 1929 odbyła się konferencja wszystkich podinspektorek do spraw kobiet i młodocianych, na której omawiano projekt wspomnianej instrukcji, wydanej w dniu 20-VI-1929 r., oraz szereg spraw bieżących z zakresu wykonywania ochrony pracy kobiet i młodocianych. W liczbie innych czynności, związanych z zagadnieniami ochrony pracy kobiet i młodocianych, należy wymienić jeszcze wykłady z tej dziedziny na kursach dla pielęgniarek żłobków fabrycznych, w organizacjach zawodowych robotniczych i w innych organizacjach społecznych.

W końcu r. 1929 przystąpiono poza tem do gromadzenia materjałów o rozmaitych rodzajach pracy, szkodliwych lub ciężkich dla kobiet, o czem ciekawe obserwacje zawierają również sprawozdania okręgowych inspektorów w części, poświęconej ochronie pracy kobiet i młodocianych.

STAN ZATRUDNIENIA I ZAROBKI ROBOTNICZE.

Stan zatrudnienia. Tablica I-a sprawozdania cyfrowego przedstawia ilość zakładów przemysłowych, objętych rejestrami inspekcji pracy, i ich stan zatrudnienia według danych inspekcji, zbieranych zwykle w czasie wizytacyj. Stosownie do § 8 Instrukcji Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej z dn. 22-XII-1928 r. rejestrami inspekcji pracy objęte są zakłady przemysłowe, zatrudniające ponad 4 robotników, z wyjątkiem biur i zakładów handlowych, jak sklepów, jadłodajni, hoteli, przedsiębiorstw widowiskowych i t. p. oraz objęte są rejestrami zakłady pracy, niezależnie od ilości robotników, o napędzie mechanicznym lub szczególnie niebezpieczne dla zdrowia. Zakładów rolnych inspekcja pracy nie rejestruje. W takim stanie rzeczy Tablica I-a i I-b nie daje dostatecznego obrazu stanu zatrudniania w kraju i służyć może jedynie jako odzwierciadlenie ilości zakładów, nad któremi inspekcja pracy sprawuje nadzór, i ich rodzaju ze względu na zatrudnienie.

Według danych Kas Chorych i państwowych urzędów pośrednictwa pracy*) liczba pracowników w Polsce na dzień 1 stycznia 1930 r. wynosiła 2.728.000, w tem mężczyzn 1.927.000, kobiet 801.000. Dane powyższe nie obejmują zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie w 9-ciu województwach centralnych i wschodnich, pracowników, zatrudnionych w gospodarstwach rolnych i leśnych obszaru poniżej 75 ha. w b. dzielnicy austrjackiej, pracowników kolei państwowych i urzędników państwowych, powołanych przez nominację. Ilość osób, utrzymujących się z pracy najemnej, w powyższy sposób obliczona— również znacznie bardzo odbiega od liczby rzeczywistej, którą możnaby ustalić za pomocą ogólnego spisu ludności.

Według wymienionych danych dynamika zatrudnienia przedstawia się jak następuje:

Data	Liczba utrzymujących się z pracy najemnej w tysiąc.			na 100 utrzymujących się z pracy najemnej przypada:					
				zatrudnionych, ubezpieczonych w Kasach Chorych			bezrobotn. zarejestrow. w państwowych urzędach pośrednictwa pracy		
	ogółem	mężczyzn	kobiet	ogółem	mężczyzn	kobiet	ogółem	mężczyzn	kobiet
1-I-1927	2212	1548	664	91	91	92	9	9	8
1-I-1928	2399	1662	737	91	92	95	7	8	5
1-I-1929	2676	1885	791	95	95	96	5	5	4
1-I-1930	2728	1927	801	93	93	94	7	7	6

*) „Mały Rocznik Statystyczny“ rok 1930 str. 97.

Tablica powyższa wskazuje na szybki wzrost ogólnej liczby zatrudnionych w ciągu ostatnich czterech lat do 1-I-1930 r. Tendencję tę uwidaczniają również sprawozdania inspekcji pracy, podkreślając w roku 1929 rozszerzanie się bezrobocia w pewnych gałęziach produkcji przy równoczesnym powstawaniu nowych przedsiębiorstw w grupach przemysłu, niedotkniętych kryzysem, tak, że ogólna liczba zatrudnionych w roku 1929 nie ulega zmniejszeniu, lecz wykazuje zwyżkę. Zwyżka ta jednak jest nieznaczna, tak że tylko w niewielkiej części, w granicach tej zwyżki mogły znaleść zatrudnienie stale zwiększające się kadry pracownicze skutkiem naturalnego przyrostu ludności.

Jak widać z powyższej tablicy, poczynając od 1-I-1927 r. — wskaźnik bezrobotnych na 100 utrzymujących się z pracy spada z 9 na 5 w dniu 1-I-1929 r., w dniu 1-I-1930 r. podnosi się do 7, co potwierdza wyżej wyrażony pogląd, że naturalny przyrost powiększa rzesze bezrobotnych, pomimo niezmniejszenia sie ogólnej liczby zatrudnionych.

Drugim niezmiernie ważnym czynnikiem bezrobocia w naszych stosunkach produkcyjnych jest t. z. „naukowa organizacja pracy". W licznych zakładach pracy a nawet gałęziach produkcji z powodu „naukowej organizacji pracy" zredukowano ilość pracujących bardzo znacznie w stosunku, dochodzącym nieraz do 50%, bez zmnieszenia produkcji i nawet niejednokrotnie ją powiększając. Jasnem jest, iż rzesze pracowników, skutkiem tego pozbawione pracy, nie mogą liczyć na rychłe zatrudnienie, zwłaszcza przy obecnych konjunkturach przemysłowych, i tworzą grupę t. zw. stałych bezrobotnych, nie mogących liczyć na zatrudnienie nawet przy normalnej konjunkturze. Zjawisko chronicznego bezrobocia z powyższych powodów ma miejsce w Polsce głównie w przemyśle włókienniczym, metalowym i wśród pracowników umysłowych. Dobra lub zła konjunktura zmniejsza lub powiększa stan bezrobocia nawet przy produkcji, przewyższającej produkcję przedwojenną, zupełnie go nie likwidując, bo, jak zaznaczyliśmy, do wytworzenia tej samej ilości produktów obecnie w dużej ilości gałęzi produkcji używa się z reguły znacznie mniej pracowników, niż przed wojną. Poza tem przemysł zatrudnia coraz to większe rzesze kobiet, które jako konkurencyjna siła robocza dla mężczyzn są zatrudniane coraz w liczniejszych gałęziach produkcji. Przemysł, pomimo specjalnych przepisów ochronnych, bardzo chętnie korzysta z pracy kobiet, osiągając przez to znaczne korzyści przez płacenie niższych stawek wynagrodzenia za pracę. Małe zarobki ojców rodzin zmuszają kobiety do zarobkowania. Duża podaż taniej siły roboczej kobiet ogranicza możność uzyskania wyższych zarobków przez mężczyzn i zmniejszenia przez to podaży rąk roboczych kobiet.

W rolnictwie bezrobocie jest potęgowane parcelacją folwarków, wobec czego ilość warsztatów pracy najemnej stale zmniejsza się.

W tych warunkach tylko ogromny rozwój przemysłu i rolnictwa oraz zwiększenie konsumcji i eksportu może całkowicie usunąć zjawisko bezrobocia.

Bezrobocie w Polsce w latach 1924 — 1929 przedstawia niżej podana tablica*).

Data	1924	1925	1926	1927	1928	1929
	w tysiącach					
31.III	26,0	138,0	295,5	205,8	167,0	170,4
30.VI	29,9	127,2	243,3	159,4	116,7	105,1
30.IX	107,1	153,4	185,2	116,8	79,9	81,8
31.XII	103,8	251,3	190,1	165,3	126,4	185,3

Ilość zatrudnionych robotników w górnictwie, hutnictwie, w wielkim i średnim przemyśle oraz na robotach publicznych do 30.VI.1929 r. ma tendencję wzrastającą i wyraża się w porównaniu do roku 1928 w liczbach:**)

31.III.1928 r. — 798.300
31.III.1929 r. — 818.500

*) „Mały Rocznik Statystyczny" rok 1930 str. 101 tabl. 7. „Bezrobotni, zarejestrowani w państwowych urzędach pośrednictwa pracy".

**) „Mały Rocznik Statystyczny" rok 1930 str. 99 tabl. 4.

30.VI.1928 r. — 848.600
30.VI.1929 r. — 865.100

Począwszy od 30.IX.1929 r. ma miejsce zniżka zatrudnionych robotników w tych gałęziach produkcji i wyraża się w liczbach:

30.IX.1928 r. — 870.800
30.IX.1929 r. — 860.600
31.XII.1928 r. — 862.800
31.XII.1929 r. — 780.100
31.III.1930 r. — 726.900

Dane powyższe w zestawieniu z danemi Kas Chorych, państwowych urzędów pośrednictwa pracy i inspekcji pracy wskazują na zwiększenie zatrudnienia w drobnych zakładach pracy, tak że w ogólnej sumie stan zatrudnienia zmniejszeniu nie uległ.

Częściowe bezrobocie w wielkim i średnim przemyśle przetwórczym w poszczególnych kwartałach przedstawiało się w ten sposób, że na jednego robotnika przeciętna liczba dni pracy w tygodniu wynosiła w I kwartale 1929 r.—5,86, (5,85 w 1928) w II-gim— 5,68, w III-cim — 5,77 (5,88 w 1928 r.), w IV-ym — 5,82 (5,92 w 1928 r.). Procent robotników, zatrudnionych od 6 — 7 dni w tygodniu, wynosił w stosunku do ogółu robotników zatrudnionych przeciętnie w I kwartale 1929 r. — 88,7 (86,2 w 1928 r.) w II-im — 78,9 (84,4 w 1928 r.) w III-im — 84,5 (88,9 w 1928 r.) w IV — 82,9 (88,4 w 1928 r.).*)

Wynika z powyższego, że w ciągu 1929 r. częściowe bezrobocie ma tendencję do rozszerzania się, nie osiągając jednak poważniejszych rozmiarów, gdyż przeciętna ilość dni pracy w tygodniu, przypadająca na jednego robotnika w ciągu 1929 r., wynosi 5.80.

Szczegółowych danych statystycznych o częściowem bezrobociu w drobnych zakładach pracy, zatrudniających poniżej 20 robotników, nie posiadamy. Opierając się na ogólnych spostrzeżeniach miejscowych organów inspekcji pracy, wnosić możemy, że częściowe bezrobocie w drobnych zakładach pracy ma miejsce w mniejszym stopniu niż w wielkim i średnim przemyśle.

Zarobki robotnicze. Państwo Polskie jest krajem niskich płac pracowniczych. Jedynie w przemyśle metalowym i w górnictwie węglowem przeciętny zarobek waha się w granicach od 10 do 12 zł. dziennie, w całym szeregu innych przemysłów nie przekracza 8 zł. na dniówkę, w przemyśle zaś włókienniczym wynosi około 6 zł. W porównaniu ze stanem przedwojennym dzienne płace realne tylko w nielicznych przemysłach odzyskały swoją przedwojenną siłę nabywczą.

Dzięki poprawie gospodarczej, zapoczątkowanej w r. 1926, polityka społeczna polska zmierzała do tego, aby w miarę możności gospodarczych na poszczególnych odcinkach przyznawane były podwyżki. Przyczem w dzielnicy zachodniej, na Górnym Śląsku oraz w rolnictwie na całym obszarze Państwa dopomaga w tej działalności polityce społecznej ustawodawstwo o rozjemstwie w wypadkach zatargów.

W myśl tej tendencji szczególnie w roku 1928 zaznaczył się dość silny wzrost płac zasadniczych, natomiast w okresie sprawozdawczym nastąpiło powstrzymanie tego tempa wzrostu płac. Z przyczyn ogólno-gospodarczej recesji poszczególne gałęzie przemysłu znalazły się w sytuacji mniej lub więcej uciążliwej, wskutek czego działalność Ministerstwa i jego organów zmierzała przedewszystkiem do zabezpieczenia warstwy pracowniczej w tych gałęziach, które od recesji ucierpiały, natomiast w tych gałęziach, których recesja nie dotknęła, polityka płac zmierzała do konsekwentnej i stopniowej poprawy warunków bytu robotniczego.

Recesja gospodarcza zwykle odbijała się na położeniu warstwy pracowniczej przez: 1) wzrost kosztów utrzymania, 2) zwiększenie bezrobocia, 3) powstanie bezrobocia częściowego — niepełny tydzień pracy, 4) obniżenie podstawy stawek zarobkowych. Otóż w roku sprawozdawczym uważać należy za objaw korzystny dla warstwy pracowniczej, iż mimo utrzymywania się stanu recesji gospodarczej: a) koszty utrzymania nie uległy zmianie, b) liczba bezrobotnych aż do grudnia 1929 r. względnie nieznacznie wzrosła w porównaniu do analogicznej liczby bezrobotnych w poszczególnych miesiącach roku 1928, który był uważany za okres korzystnej konjunktury — bezrobocie nie wpływało więc deprymująco na poziom płac w większym stopniu niż w latach innych, c) zasadnicze płace pracownicze prawie nigdzie — z nieistotnemi wyjątkami — nie były obniżone, w niektórych zaś gałęziach nawet doznały poprawy.

Świadczy to, że warstwa pracownicza w Polsce w roku 1929 jeszcze odczuła skutki recesji w stopniu znacznie słabszym, aniżeli inne warstwy społeczne, co jest o tyle ważne,

*) Statystyka Pracy — zeszyt III i IV—1929 r. i I i II—1930 r.

że w pierwszych okresach działalności Państwa Polskiego przesilenia gospodarcze (np. inflacja w r. 1922 i 1923, załamanie kursu złotego w roku 1925) odbijały się w pierwszym rzędzie i najboleśniej na położeniu warstwy pracowniczej.

Trudności gospodarcze, dotykające w okresie sprawozdawczym całego przemysłu w mniejszym lub większym stopniu, a wskutek tego odbijające się na położeniu całej warstwy pracowniczej w Polsce, — wynikały z drożyzny i braku kapitałów obrotowych przedsiębiorstw, które, opłacając drogo koszta kredytu, zmuszone były komprymować odpowiednio inne dziedziny wydatków — w tej liczbie najbardziej elastyczny wydatek na płace pracownicze.

W gałęziach, które zmuszone zostały ograniczyć produkcję, wzrosły na jednostkę wyprodukowanego towaru koszta ogólne, co również odbiło się na płacach pracowniczych, chociażby w tej formie, że o podwyżce zarobków w tych przemysłach nie można było myśleć.

Ze względów wyżej poruszonych na przestrzeni od jesieni 1928 r. nie uległy zasadniczej zmianie stawki zarobkowe w przemyśle włókienniczym łódzkim i bielskim, zaś od czerwca 1928 r. w przemyśle włókienniczym białostockim, od wiosny 1928 r. w kopalniach rudy żelaznej w okręgu częstochowskim i Zagłębiu Dąbrowskiem, w tymże okresie minimalne tylko zmiany zaszły rownież w hutnictwie żelaznem.

Cykl dorocznych zatargów na wiosnę 1929 r. z przyczyn podanych powyżej odznaczał się zarówno mniejszą niż zwykle liczbą zatargów jak i mniejszemi niż zwykle podwyżkami. Cykl ten grupuje się dookoła podwyżki w górnictwie węglowem, która na Górnym Śląsku wyniosła 5%, w Zagłębiu Dąbrowskiem 6%. W ślad za tem przyznana została podwyżka 6% w hutnictwie cynkowem i 7% w salinach państwowych małopolskich.

W przemyśle budowlanym pomimo sezonowego charakteru tego przemysłu, powodującego znacznie wyższą stopę podwyżkową (podwyżkę przyznaje się raz do roku), w Warszawie podwyżka wyniosła zaledwie 6% (w r. 1928 około 14%), a tylko w Poznaniu z uwagi na P. W. K. była znacznie wyższa. W grupie przemysłów, objętych ogólną nazwą „przemysł i handel", w województwie poznańskiem przyznano 7,5%.

W miesiącach letnich 1929 r. w związku z wysunięciem przez organizacje robotnicze żądań podwyżek i wobec niemożności przyznania tych podwyżek Rząd zmuszony został ze względów faktycznych do powołania szeregu osobnych Komisyj Międzyministerjalnych dla zbadania stanu gospodarczego niektórych przemysłów, dzięki czemu umożliwione zostało autorytatywne stwierdzenie wobec warstwy pracowniczej faktu trudności gospodarczych.

Komisje takie powołane zostały dla przemysłu hutniczego i mechanicznego w Zagłębiu Dąbrowskiem, dla hutnictwa żelaznego w Zagłębiu Dąbrowskiem, dla przemysłu maszynowego w Warszawie oraz dla kopalń rudy żelaznej w Zagłębiu i okręgu częstochowskim.

Cykl jesienny zatargów zbiorowych z uwagi na stan gospodarczy kraju przeszedł prawie bez podwyżek, jednak w górnictwie węglowem podwyżki były przyznane na Górnym Śląsku około 5,2%, w Zagłębiu Dąbrowskiem 5,7%. Nadto przyznano w przemyśle metalowym przetwórczym na Górnym Śląsku około 6%, w przemyśle chemicznym na Górnym Śląsku około 3,5%, w przemyśle cynkowym około 4%.

ZATARGI ZBIOROWE MIĘDZY PRACOWNIKAMI A PRACODAWCAMI I DZIAŁALNOŚĆ ROZJEMCZA.

Przebieg ważniejszych zatargów zbiorowych. *Zatarg w górnictwie węglowem na Górnym Śląsku.* W dniu 20 stycznia 1929 r. Zespół Pracy wysunął żądania podwyżki zarobków od 1 lutego o 20%, proklamując na dzień 11 lutego strajk w górnictwie węglowem, w razie gdyby podwyżka nie została przyznana. Ponieważ wymówienie dokonane było w czasie trwania orzeczenia Komisji Pojednawczo-Rozjemczej w Katowicach z dnia 20 września 1928 r., któremu Minister Pracy i Opieki Społecznej nadał moc obowiązującą, podjęta przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej interwencja zmierzała do opóźnienia rokowań aż do chwili prawnego wygaśnięcia orzeczenia rozjemczego w dniu 17 marca 1928 r. Jednocześnie wdrożone zostały pomiędzy stronami rokowania w sprawie tych punktów żądań, dotyczących t. zw. taryfy idealnej, które nie zostały poruszone w orzeczeniu z dnia 20 września 1928 r. Na skutek interwencji Rządu organizacje robotnicze akcję strajkową odroczyły. Ponieważ rokowania bezpośrednie pomiędzy stronami nie doprowadziły do porozumienia, Komisja Pojednawczo-Rozjemcza w Katowicach wydała

w dn. 11-12 marca 1928 r. orzeczenie w sprawie postulatów, dotyczących t. zw. taryfy idealnej, w dniu zaś 18 marca wydała orzeczenie w sprawie ogólnej podwyżki zarobków w górnictwie węglowem i kruszcowem o 5%. Orzeczenie z dnia 11-12 marca zostało w następstwie skorygowane przez orzeczenie z d. 22 kwietnia 1928 r. Obu orzeczeniom Minister Pracy i Opieki Społecznej nadał moc obowiązującą. Oprócz podwyżki ogólnej wprowadzono do taryfy obowiązującej szereg drobniejszych zmian. W szczególności: umożliwiono zaliczenie murarzy i cieśli zatrudnionych w kopalniach do grupy A. fachowców; uregulowano sprawę pogotowia pracy; przyznano robotnikom fachowym, niezatrudnionym w akordzie, dodatki w wysokości od 5 do 10%, powierzając ustalenie szczegółów przyznania tych dodatków wydziałowi fachowemu; przyznano dodatki dla kierowników lokomotyw; uregulowano również sprawę przerw w pracy, ustalając, że pauzy nie mogą przekraczać jednej godziny i nie wliczają się do czasu pracy.

Zatarg w górnictwie węglowem w zagłębiu dąbrowskiem, powstały na tle żądań o podwyżkę płac, został zlikwidowany na całodziennej konferencji, odbytej w Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej dn. 30 października. Protokół, podpisany przez przedstawicieli Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych z jednej strony, a Centralny Związek Górników i Związek Górników Zjednoczenia Zawodowego Polskiego z drugiej, podwyższa wartość punktów obliczeniowych, ustalonych umową z dnia 19 czerwca 1929 r., w sposób następujący: dla kopalń grupy A (kopalnie zagłębia dąbrowskiego) z 35 gr. na 38 gr; dla kopalń grupy B (kopalnia „Mars" w zagłębiu dąbrowskiem) z 31,87 gr. na 34,6 gr; dla kopalń grupy C (kopalnie zagłębia krakowskiego) z 30,12 gr. na 32,70 gr. Zgodnie z tem podwyżka stawek dniówkowych wynosi ça 8,7%. Stawki akordowe zostały podwyższone o 2%, wobec czego wzrost kosztów robocizny, spowodowany podwyżką, wynosi około 5,7%. Dzięki tej podwyżce rozpiętość płac pomiędzy Górnym Śląskiem a zagłębiem dąbrowskiem uległa pewnemu zmniejszeniu tak, iż różnica stawek wynosi obecnie około 12% na korzyść Górnego Śląska.

Ustalone w ten sposób płace obowiązują od 1 października 1929 r.

Analogiczny protokół został podpisany przez przedstawicieli Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych, Związku zawodowego Górników „Praca Polska" oraz Związków Gospodarczych.

Wślad za załatwieniem zatargu w górnictwie węglowem na Górnym Śląsku została w drodze bezpośrednich rokowań zawarta *umowa zbiorowa w sprawie warunków pracy w górnictwie węglowem w zagłębiach dąbrowskiem i krakowskiem*. W wyniku tej umowy przyznana została podwyżka stawek w wysokości około 6%.

Również po przyznaniu podwyżki dla robotników, zatrudnionych w górnictwie węglowem na Górnym Śląsku, została zawarta w drodze bezpośrednich rokowań *umowa zbiorowa z organizacjami pracowników umysłowych*, w sprawie przyznania jednolitej podwyżki 5% dla wszystkich pracowników umysłowych, zatrudnionych w ciężkim przemyśle na Górnym Śląsku. Nadto orzeczeniem Komisji Pojednawczo-Rozjemczej w Katowicach z dnia 19 lutego 1929 r. przyznane zostały *dodatki wyrównawcze dla pracowników umysłowych*, zatrudnionych w ciężkim przemyśle, a pobierających mniej niż 400 zł. miesięcznie. Wysokość tych dodatków wynosiła od 1,5% do 5% poborów miesięcznych.

Orzeczeniu temu Minister Pracy i Opieki Społecznej nadał moc obowiązującą rozporządzeniem z dnia 20 marca.

Zatarg w górnictwie ogólnem na Górnym Śląsku, powstały na tle żądań robotniczych o podwyżkę płac, został zlikwidowany orzeczeniem Komisji Pojednawczo-Rozjemczej w Katowicach z dn. 3 października 1929 r. Komisja powzięła uchwałę po długich pertraktacjach, przyznając podwyżkę stawek w wysokości 4%. Orzeczeniu temu Minister Pracy i Opieki Społdcznej nadał moc obowiązującą od 15 września 1929 r.

Poza kwestją podwyżki orzeczenie zawiera zmiany 16 punktów taryfy płac dla kopalni węgla i 6 punktów taryfy dla kopalń rudy metalowej. Termin obowiązywania umowy ustalono do dnia 31 grudnia 1930 r., dodając jednocześnie zastrzeżenie, że, jeśliby drożyzna w tym czasie wzrosła ponad 10%, to strony mogą wypowiedzieć umowę, w żadnym jednak razie nie przed 1 sierpnia 1930 r. O ileby jednak na miesiąc przed upływem terminu obowiązywania umowy, t. j. najpóźniej dnia 30 listopada 1930 r., nie nastąpiło wypowiedzenie, będzie ona obowiązywać na następny kwartał z tem, iż każdorazowo może być wypowiedziana na miesiąc przed końcem kwartału. Orzeczenie to jest analogiczne do podobnych umów, zawieranych w sąsiadujących z Górnym Śląskiem zagłębiach zagranicznych. I tak umowa w przemyśle górniczym niemieckim przewiduje od 3,5% do 4% podwyżki i obowiązuje do końca 1930 r. Umowa czeska została zawarta na przeciąg

dwóch lat i zawiera klauzulę, umożliwiającą szybsze jej wypowiedzenie w przypadku dewaluacji korony czeskiej.

Zatarg w hutach cynkowych i prażalniach na Górnym Śląsku w sprawie niektórych zmian w systemie płac hutników został załatwiony orzeczeniem Komisji Pojednawczo-Rozjemczej w Katowicach z dnia 29 lipca 1929 r. Orzeczenie powiększyło dodatek podstawowy dla prażalników z 10% na 15% i zapewniło wypłatę zarobku prażalnikom, nawet gdy uzyskana z pieca ruda nie odpowiada ustalonym wymogom, o ile wadliwe wyprażenie nie było spowodowane winą robotnika. Zmiana systemu płac hutników nie została załatwiona wobec równej ilości głosów za i przeciw.

W przemyśle metalowym przetwórczym na Górnym Śląsku powstał spór o podwyżkę płac, który został wniesiony na Komisję Pojednawczo-Rozjemczą. Komisja dnia 3 grudnia 1929 r. wydała orzeczenie, przyznające podwyżkę w wysokości 6%.

Zatarg w przemyśle metalowym w Bielsku Cieszyńskiem, powstały na tle żądań o podwyżkę płac, doprowadził w połowie czerwca 1929 r. do strajku, w odpowiedzi na który przemysłowcy wymówili z dniem 13 lipca 1929 r. pracę robotnikom, proklamując lokaut. Długotrwałe i uciążliwe pertraktacje nie odnosiły rezultatu, i dopiero przyjazd delegata Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej doprowadził w dniu 10 sierpnia 1929 r. do załatwienia sporu i przystąpienia do pracy. Rozpatrzenie żądań ekonomicznych zostało odłożone do września r. b.

Następnie na konferencji w dn. 24 września 1929 r., odbytej w Bielsku, Związek Zawodowy Przemysłu Metalowego wysunął żądania 10%-wej podwyżki dla robotników, zarabiających do 50 zł. tygodniowo, i 6%-wej podwyżki dla robotników, zarabiających powyżej 50 zł tygodniowo. Po długotrwałych konferencjach dnia 17 października 1929 r. zawarta została umowa zbiorowa, na podstawie której stawki minimalne zostały podwyższone o 8%, płace godzinowe o 5%, a stawki akordowe o 2%, przyczem ustalono, że robotnik, pracujący w akordzie, winien zarabiać co najmniej o 20, a ewentualnie o 30% więcej, zależnie od rodzaju pracy, ponad płace godzinowe. Od tych podwyżek uczyniono kilka wyjątków.

Umowa została zawarta na rok, t. j. do 30 września 1930 r., przyczem przedłużona zostaje automatycznie z zastrzeżeniem miesięcznego wypowiedzenia. W umowie umieszczona została również klauzula, która mówi, że, jeśliby wskaźnik kosztów utrzymania, podawany dla Warszawy w „Wiadomościach Statystycznych", przekroczył w porównaniu do wskaźnika za wrzesień 1929 r. 5%, to związkowi robotniczemu przysługuje prawo wypowiedzenia umowy przed upływem ustalonego w umowie terminu jednorocznego.

W województwie poznańskiem powstał w kwietniu *zatarg w przemyśle metalowym oraz w 6-ciu przemysłach, objętych ogólną nazwą „przemysł i handel"*. Organizacje robotnicze zażądały przyznania podwyżki w wysokości 10%, ustalenia podwyżki stawek akordowych, zniesienia klas miejscowości przy ustalaniu wysokości zarobków oraz wysunęły kilka drobnych propozycyj. Rokowania bezpośrednie, prowadzone w Poznaniu, nie doprowadziły do wyniku, wskutek czego na zaproszenie Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej odbyła się w Warszawie konferencja, na której strony wyraziły zgodę na roztrzygnięcie zatargu w drodze orzeczenia rozjemczego Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej. Wyznaczony przez Pana Ministra Pracy i Opieki Społecznej arbiter przyznał podwyżkę w wysokości 7,5% zarówno dla przemysłu metalowego jak dla grupy przemysłów, objętych nazwą „przemysł i handel".

W przemyśle budowlanym w Warszawie powstał zatarg wskutek wysunięcia w kwietniu 1929 r. przez Związek Robotników Budowlanych w Rzeczypospolitej Polskiej żądania 15%-wej podwyżki zarobków. Z uwagi na mały ruch budowlany strony w zatargu zajęły stanowisko pojednawcze i zgodziły się na propozycję Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, by oddać zatarg na drogę arbitrażu. Orzeczenie arbitrażowe przyznało, poczynając od dnia 13 maja, 6% podwyżkę zarobków dla wszystkich robotników budowlanych oraz ustaliło nową taryfę stawek, w granicach których winni być wynagradzani robotnicy budowlani na obszarze wielkiej Warszawy.

Po załatwieniu zatargu w Warszawie nastąpiło stopniowe uregulowanie stawek w przemyśle budowlanym w innych większych miastach. W Lublinie stawki robotników budowlanych ustalone zostały przez Komisję Arbitrażową, powołaną przez strony. We Lwowie zawarta została umowa zbiorowa w sprawie 9%-owej podwyżki zarobków.

Szersze rozmiary przybrał zatarg *w przemyśle budowlanym na Górnym Śląsku*. Wydaną przez Komisję Pojednawczo-Rozjemczą w Katowicach orzeczenie, przyznające pod-

wyżkę 20%, zostało zwrócone Komisji przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej do ponownego rozpatrzenia skutkiem wadliwości formalnych. Nowe orzeczenie z dnia 28 maja 1929 r. ustaliło stawki dla robotników budowlanych z podwyżką w granicach od 11 do 20%, przyczem wzrost kosztów robocizny wskutek podwyżki wyniósł około 13%. Orzeczeniu temu Minister Pracy i Opieki Społecznej nadał moc obowiązującą rozporządzeniem z dnia 10 czerwca 1928 r.

W przemyśle litograficznym i fotochemigraficznym w Warszawie powstał zatarg na tle szkolenia nowych sił pracowniczych i na tle ekonomicznem. Pracownicy domagali się przyjęcia przez pracodawców zakazu przyjmowania w przeciągu 3 lat nowych uczniów ze względu na nadmiar młodych sił i podwyżki płac o 10%. Przewlekłe pertraktacje doprowadziły w dniu 11 września 1929 r. do załatwienia zatargu i zlikwidowania strajku, trwającego od dnia 6 sierpnia, przyczem został uzgodniony zakaz przyjmowania w ciągu dwóch lat nowych uczniów oraz nastąpiła podwyżka minimum płac.

Zatarg w sprawie zaliczenia m. Tczewa i Starogardu do pierwszej kategorji zarobków. Na konferencji w dniu 1 sierpnia 1929 r., odbytej w Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej, przedstawiciele stron postanowili, iż zostanie wybrany z każdej strony jeden arbiter. Arbitrzy mieli wybrać superarbitra i w tym składzie roztrzygnąć spór. Pomimo jednak, iż został zakreślony termin do 10 sierpnia, nastąpiła dłuższa zwłoka w załatwieniu tej sprawy, gdyż zaszły poważne trudności w uzgodnieniu osoby arbitra robotników, a następnie przy ustalaniu osoby superarbitra. Na skutek podjętej przez Ministerstwo interwencji zaproszono wreszcie superarbitra p. Ewerta Krzemieniewskiego, i dnia 30 października 1929 r. zostało wydane orzeczenie przez polubowną komisję arbitrażową, zaliczające m. Tczew i Starogard do pierwszej kategorji zarobków.

Zatarg w przemyśle chałupniczym szewskim w Warszawie, zatrudniającym kilkanaście tysięcy robotników, został po czterotygodniowym strajku zlikwidowany dn. 4 października 1929 r. Przyczyną zatargu było żądanie chałupników-szewców w sprawie ubezpieczenia na koszt kupca w Kasie Chorych. Kupcy zgodzili się płacić o 1 zł. na parze obuwia więcej z tem, że majster-pośrednik ubezpieczy chałupników.

Zatarg w przemyśle chałupniczym szewskim w Radomiu powstał na tle żądań podwyżki płac o 35%. Poprzednio obowiązująca umowa, zawarta przed 3 laty, nie była przestrzegana przez strony, i płace były niższe o ça 20% od wskazanych w taryfie. Wobec przeto żądania 20%-ej podwyżki od płac cennikowych, wysuniętego przez Związek Przemysłu Skórzanego, rzeczywiste żądania sięgały łącznie wysokości 40%.

Po pięciotygodniowym strajku chałupnicy otrzymali 5% podwyżkę od cen, ustalonych w umowie z 1926 r., co stanowi faktycznie podwyżkę w wysokości 25%. Liczba robotników, objętych zatargiem, wynosiła ça 3000.

Pozostałe zatargi zbiorowe w przemyśle, załatwione przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, nie nastręczają szczególnych uwag.

Działalność rozjemcza inspektorów pracy. Powołanie do życia w 1929 r. sądów pracy w nieznacznym stopniu wpłynęło na zmniejszenie się ilości zgłoszeń o pomoc inspekcji pracy w zatargach pomiędzy pracodawcami i pracownikami. Sfery pracownicze i pracodawców tak przywykły do korzystania z pomocy inspekcji pracy w wypadkach zatargów, że nadal tysiące spraw załatwianych jest polubownie bez procesów sądowych po udzieleniu przez inspektora pracy wyjaśnień zwaśnionym stronom. Usiłowania skierowania indywidualnych zatargów do sądów pracy, czynione przez inspekcję pracy celem zyskania możności poświęcenia się bardziej zagadnieniom bezpieczeństwa i higjeny pracy, narazie nie odnosiły poważniejszych rezultatów, i nadal pod presją pracodawców i pracowników inspektorzy zmuszeni są załatwiać duże ilości spraw rozjemczych. W roku sprawozdawczym zgłoszono do rozpatrzenia 34.832*) zatargi indywidualne (tablica VIa i VIb sprawozdania cyfrowego) i 2382 zatargi zbiorowe.

Porównanie liczby zatargów indywidualnych z 1928 r. z liczbą z 1929 r. bez liczby zatargów z Górnego Śląska daje na rok 1929 tylko o 7531 zatargów mniej niż w roku ubiegłym. Liczba zatargów zgłoszonych do Komisyj Rozjemczych rolnych zmniejszyła się o 2343, do Komisyj Rozjemczych dla dozorców domowych — o 1485.

*) Suma powyższa obejmuje zatargi, rozpatrywane przez inspektorów pracy i na Komisjach Rozjemczych.

Powołanie sądów pracy w pewnej mierze niewątpliwie zmniejszyło ilość zatargów indywidualnych przemysłowych i dozorców domowych, zgłaszanych uprzednio do inspekcji pracy.

W miastach, w których urzędują sądy pracy, zatargi indywidualne dozorców domowych przeszły prawie całkowicie do sądów pracy. Natomiast sądy pracy nie są kompetentne do rozstrzygania zatargów indywidualnych w rolnictwie, i sprawy te nadal rozstrzygane są przez Komisje Rozjemcze.

Zmniejszenie się liczby spraw rolnych na Komisjach Rozjemczych w porównaniu z rokiem ubiegłym o 2343 przypisać należy przedewszystkiem ograniczającej interpretacji przepisów o właściwości Komisji Rozjemczej przez sądy ogólne, skutkiem czego duża ilość tych spraw nie mogła być wnoszoną na Komisję Rozjemczą.

Ogółem do 16 sądów pracy w ciągu 1929 r. zgłoszono do rozpatrzenia 24197 spraw cywilnych.[1]) Inspekcja pracy miała do rozpatrzenia wraz ze sprawami na Komisję Rozjemczą 34.832 sprawy czyli o 10635 spraw indywidualnych więcej niż sądy pracy, nadto miała do załatwienia 2382 zatargi zbiorowe, których sądy pracy nie załatwiają.

Naogół, jak wskazują sprawozdania inspektorów pracy, pracownicy i pracodawcy wolą zazwyczaj próbować polubownego załatwiania zatargów za pośrednictwem inspektora pracy zamiast udawać się wprost na drogę sądową. Najprawdopodobniej koszta sądowe, trudności formalne postępowania sądowego oraz przewlekłość procesów sądowych powstrzymuje zainteresowanych od wnoszenia spraw do sądów.

Dane, przytoczone powyżej, wskazują, iż powołanie 16 sądów pracy w bardziej uprzemysłowionych ośrodkach b. zaboru rosyjskiego i austrjackiego narazie nie dało spodziewanego odciążenia inspekcji pracy w sprawach rozjemczych.

Krótka charakterystyka strajków w 1929 r. Według danych tablicy VI-a sprawozdania cyfrowego ogólna ilość strajków w roku sprawozdawczym wynosiła 402, liczba straconych dni roboczych 810.107½.

Analogiczne liczby „Statystyki Pracy“ [1])—podają 499 strajków i 973907 straconych dni roboczych.

Ze względu na dość trudną pracę gromadzenia danych o strajkach i niefachowość w zakresie prac statystycznych inspekcji pracy, dane inspekcji nie mogą być uważane za ścisłe. Rozpatrując zagadnienia strajkowe, opierać się będziemy na liczbach statystyki Głównego Urzędu Statystycznego jako bardziej miarodajnych.

W roku sprawozdawczym obserwujemy najniższe natężenie akcyj strajkowych, poczynając od roku 1921, wyrażające się w liczbie 499 strajków wogóle i 963907 straconych dni roboczych. Analogiczne liczby z 1925 r. wynoszą 532 strajki, 1287563 stracone dni robocze, z 1926 r.—590 strajków i 1422540 straconych dni roboczych.

Lata 1925 i 1926 uchodziły dotychczas za okresy, w których natężenie strajkowe było najmniejsze w porównaniu do lat innych, np. w 1924 r. liczba straconych dni roboczych wynosiła 544852, w 1923 r. — 638680.

W porównaniu z temi latami natężenie strajkowe w roku sprawozdawczym zmniejsza się zgórą sześciokrotnie. W latach 1925 i 1926 obserwujemy wielki wzrost bezrobocia, dochodzący w 1926 r. na 31.III do 295500 i 31.XII.1925 r. do 251300 bezrobotnych, świadczący o wielkim kryzysie gospodarczym, przeżywanym w Polsce. Rok 1929 również znamionuje kryzys gospodarczy, wyrażający się blisko o połowę mniejszem bezrobociem niż lata 1925 i 1926. Dane statystyczne wskazują, że w okresach kryzysów gospodarczych natężenie walki strajkowej maleje bardzo znacznie, jak to obserwujemy w 1925, 1926 i 1929 roku. Poza tem na zmniejszenie się strajków ogromny wpływ wywiera ustawodawstwo o rozjemstwie w zatargach zbiorowych i należyte funkcjonowanie odpowiednich organów rozjemczych. Doskonałym przykładem tego zjawiska jest rolnictwo, gdzie strajki zdarzają się nadzwyczaj rzadko, zwłaszcza w ostatnich latach, np. ilość strajkujących w rolnictwie w 1922 r. wynosiła 112000—tymczasem gdy w 1926 r.—1 tysiąc, w 1927 r.—1 tysiąc, w 1929 r.—około 1 tysiąca, w 1928 r. około 2 tysięcy. Rolnictwo zatrudnia w Polsce około 1.900.000 robotników rolnych. Jak na tak liczne rzesze robotników w rolnictwie powyższe liczby strajkujących są istotnie minimalne. Tak niskie natężenie strajkowe w rolnictwie w Polsce zawdzięczać należy ustawodawstwu o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami i pracownikami rolnymi, oraz działalności komisyj rozjemczych, powołanych do rozstrzygania wszelkich sporów indywidualnych, jakie wynikają z powodu niewykonania i interpretacji umów zbiorowych. Pogląd nasz potwierdzają również spostrzeżenia co do natężenia strajkowego w woj. poznańskiem, pomorskiem i śląskiem, gdzie pomimo

[1]) Sprawozdanie z działalności sądów pracy za rok 1929 str. 16 tab. 11.

wysokiego uprzemysłowienia tych województw strajki w porównaniu do województw centralnych zdarzają się znacznie rzadziej i są mniej długotrwałe, dając w rezultacie mniejszą ilość straconych dni roboczych, co przypisać należy przedewszystkiem istnieniu w tych województwach przepisów o załatwianiu zatargów zbiorowych.

Strajki w 1929 r. obrazują niżej podane zestawienia.[1])

	Strajki			Zakłady objęte przez strajki	Strajkujący			Stracone dni robocze w okresie sprawozdawczym
	Ogółem	Pojedyńcze	Grupowe		Ogółem	objęci przez strajki pojedyńcze	objęci przez strajki grupowe	
Ogółem[2])	499	403	96	3913	215564	57384	158180	963907

W roku sprawozdawczym ma miejsce 5 lokautów, obejmujących 29 zakładów pracy i 3237 robotników. Liczba straconych dni roboczych skutkiem lokautów wynosi 78132.

W przemyśle metalowym w woj. śląskiem lokaut osiągnął największe rozmiary w porównaniu do innych gałęzi przemysłu, obejmując 17 zakładów, 2973 zlokautowanych robotników i 72414 straconych dni roboczych. Z ogólnej liczby 499 strajków, 215564 strajkujących i 969907 straconych dni roboczych 362 strajki przy 62807 strajkujących i 649770 straconych dniach roboczych miały za przedmiot walkę o płace robotnicze, i z tej liczby zostały wygrane całkowicie 74 strajki, przy udziale 20016 strajkujących, 209 strajków przy udziale 28131 strajkujących wygrano częściowo; pozostałe strajki zostały przegrane.

Strajków politycznych było 5 przy udziale 118215 strajkujących, przy 117065 straconych dniach roboczych, strajków solidarności—2 przy udziale 148 strajkujących i przy 1039 straconych dniach roboczych. Pozostałe strajki dotyczyły żądań wprowadzenia ustawowego czasu pracy (7 strajków), uznania organizacyj zawodowych (9), nieredukowania personelu (16), przyjęcia do pracy wydalonego pracownika (36), usunięcia kierownika (4) i t. p.[3])

OCHRONA PRACY ROBOTNIKÓW ROLNYCH.

W roku sprawozdawczym działalność inspekcji pracy w zakresie ochrony pracy robotników rolnych polegała w dalszym ciągu na współdziałaniu w ustalaniu zbiorowych norm pracy w rolnictwie oraz na rozjemstwie w sporach indywidualnych, wynikających na tle umów zbiorowych i orzeczeń Nadzwyczajnych Komisyj Rozjemczych. Przeżywany w tym okresie nietylko w Polsce lecz na całym niemal świecie kryzys rolniczy nie mógł pozostać bez wpływu na przebieg zbiorowego ustalania warunków pracy i płacy.

Objęty niniejszem sprawozdaniem okres nie zbiega się z rokiem służbowym, przyjętym w zbiorowych normach pracy w rolnictwie, i dlatego należy odróżnić w nim dwa okresy: jeden odnoszący się do czasu, gdy były ustalone warunki pracy i płacy na rok służbowy 1929/1930 i drugi, gdy warunki pracy i płacy były ustalone na rok służbowy 1930/31.

Aczkolwiek już w pierwszym okresie istniał znaczny spadek cen na ziemiopłody, tem niemniej jednak kontynuowano zapoczątkowane jeszcze w roku 1928 przejście z ruchomej skali płac gotówkowych, uzależnionej od wahań ceny żyta na system płac w złotych, jako stałym mierniku wartości. Za podstawę dokonania tej zmiany przyjęto cenę żyta nieco wyższą niż przeciętna z ostatniego trzechlecia (nie 38,75 zł. a równe 40 zł. za kwintal żyta). Przy ustalaniu płac gotówkowych na podstawie 40 zł. za 1 kwintal zastosowano przyjęty w umowach zbiorowych i orzeczeniach Nadzwyczajnych Komisyj Roz-

[1]) Statystyka Pracy — zeszyt 3—1930 r. str. 373.
[2]) Brak danych o 19 strajkach.
[3]) Statystyka Pracy zeszyt 3 — 1930 r. str. 376.

jemczych system procentowego wzrostu lub zniżki płac w zależności od wahania ceny żyta w granicach 2 zł. 50 gr., przyczem wynikające z tego przeliczenia płace zaokrąglono tak, by końcówka wypadała nie mniej jak 5 gr.

Do tego pierwszego okresu należy zaliczyć następujące umowy zbiorowe i orzeczenia Nadzwyczajnych Komisyj Rozjemczych, ustalające warunki pracy i płacy robotników rolnych na rok służbowy 1929/1930:

Umowa z dnia 17.XII.28 r. dla wszystkich kategoryj zatrudnionych na terenie woj. krakowskiego.

Umowa z dnia 27.XII.1928 r. dla terenu G. Śląska dla wszystkich kategoryj robotników rolnych.

Umowa z dnia 9 stycznia 1929 r. dla ordynarjuszy, rzemieślników stołowników woj. nowogródzkiego.

Orzeczenie z dnia 7 lutego dla terenu woj. warszawskiego, łódzkiego, kieleckiego, lubelskiego, i białostockiego, obejmujące ordynarjuszy, rzemieślników, komorników, stałych robotników dniówkowych i sezonowych.

Orzeczenie z dnia 25.II dla tychże kategoryj pow. olkuskiego.

Orzeczenie z dnia 19 marca dla terenu woj. poznańskiego i pomorskiego dla ordynarjuszy, rzemieślników, chałupników, zaciężników, sezonowych, służby gburskiej i szwajcarów.

Umowa z dnia 6 kwietnia 1929 r. dla wszystkich kategoryj robotników rolnych pow. jarosławskiego.

Umowa z dnia 25 kwietnia 1929 r. dla terenu woj. wołyńskiego dla ordynarjuszy i dla rzemieślników.

Umowa z tejże daty i dla tychże kategoryj robotników rolnych dla terenu woj. poleskiego.

Umowa z dnia 5 czerwca 1929 r. dla terenu woj. wileńskiego.

Orzeczenie z dnia 3 października dla robotników sezonowych dla terenu woj. lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego.

Umowa dla straży leśnej dla terenu woj. warszawskiego, łódzkiego, kieleckiego, lubelskiego i białostockiego.

W tym pierwszym okresie wpływ kryzysu rolnego na warunki pracy i płacy robotników rolnych, w szczególności na przebieg ich ustalania nie dał się odczuć w tej mierze, jak to miało miejsce w końcu tegoż roku; spadek cen na ziemiopłody uważano jeszcze za objaw przejściowy, i tylko stosunkowo nieznaczne różnice pomiędzy stronami co do wysokości podstawy dla przerachowania płac gotówkowych na złote utrudniały dojście do porozumienia, co wywołało częstsze stosowanie przymusu rozjemczego.

Przy ustalaniu natomiast warunków pracy i płacy robotników rolnych na rok służbowy 1930/31 zarówno strony, jak i czynniki rządowe stanęły w końcu roku 1929 wobec wyraźnego i groźnego dla produkcji rolnej kryzysu.

W tymże czasie nastąpiło obniżenie zarobków robotników rolnych w Czechosłowacji o 15%, w Niemczech o 20%. Okoliczności te powodowały, że strona pracodawców wystąpiła z żądaniem obniżenia i w Polsce płac robotników rolnych. I dlatego na tych terenach, gdzie większa własność rolna posługuje się kontyngentem stałych robotników rolnych, do zawarcia umów zbiorowych nie mogło dojść. Warunki pracy i płacy robotników rolnych zostały przeważnie ustalone w drodze przymusu rozjemczego. Orzeczenia Nadzwyczajnych Komisyj Rozjemczych z bardzo małemi wyjątkami utrzymały wysokość wynagrodzenia zarówno w naturaljach jak i w gotówce z roku poprzedniego, a to biorąc pod uwagę, że rozpiętość pomiędzy cenami ziemiopłodów i cenami na wyroby przemysłowe dotyka nie tylko pracodawców, ale i robotników, oraz że płace gotówkowe w Polsce stanowią nieduży odsetek całości wynagrodzenia robotników rolnych, składającego się z różnorodnych naturalij, oraz że płace te nie są naogół wysokie, wobec czego nie mogą one ulegać zniżce.

W żadnym bodaj okresie od chwili odbudowy państwowości polskiej umowy zbiorowe i orzeczenia rozjemcze nie miały dla robotników rolnych tak dużego znaczenia, jak w roku 1929, a to z tego względu, że spadek cen na ziemiopłody wywołał w konsekwencji swej stagnację w przemyśle i znaczne zubożenie wsi z niebywałą dotąd na wsi podażą rąk roboczych.

W okresie tym zawarto następujące umowy polubowne i wydano orzeczenia Nadzwyczajnych Komisyj Rozjemczych:

Umowa z dnia 7.XII.1929 r. na rerenie woj. lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego dla ordynarjuszy i rzemieślników.

Umowa z dnia 11.XII.1929 r. dla Śląska Cieszyńskiego.

Umowa z dnia 20.XII.1929 r. dla wszystkich kategoryj zatrudnionych na terenie woj. krakowskiego.

Orzeczenie z dnia 26.XII.1929 r. dla wszystkich kategoryj zatrudnionych na terenie woj. poznańskiego i pomorskiego.

Umowa z dnia 30.XII.1929 r. dla dojarek, stale zatrudnionych dziennych i sezonowych robotników rolnych na terenie woj. lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego.

Umowa z dnia 31.XII.1929 r. dla wszystkich kategoryj zatrudnionych na terenie woj. wołyńskiego i poleskiego.

Orzeczenie z dnia 31.XII.1929 r. dla wszystkich kategoryj zatrudnionych na terenie woj. warszawskiego, lubelskiego, kieleckiego, łódzkiego i białostockiego.

Przechodząc do działalności komisyj rozjemczych, funkcjonujących na mocy ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r., podkreślić należy znaczne zmniejszenie cyfr tak samych Komisyj Rozjemczych (w r. 1928 — 491, w roku sprawozdawczym — 406), jak i załatwionych na nich spraw (w roku 1928 — 5431, w r. sprawozdawczym — 4252). Fakt ten prawdopodobnie przypisać należy wpływom ogólnej sytuacji gospodarczej — kryzys w rolnictwie bowiem, powodując coprawda częste niedotrzymania umów przez pracodawców, jednocześnie czynił robotników bardziej skłonnymi do ustępstw, i wobec tej wyrozumiałości sprawy częstokroć nie były doprowadzane do rozstrzygnięcia przez Komisje Rozjemcze.

CYFROWE ZESTAWIENIE CZYNNOŚCI INSPEKTORÓW PRACY

w 1929 roku

CYFROWE ZESTAWIENIE CZYNNOŚCI INSPEKTORÓW PRACY

w 1929 roku

CYFROWE ZESTAWIENIE CZYNNOŚCI INSPEKTORÓW PRACY

w 1929 roku

GRUPY ZATRUDNIENIA	Okrąg I m. st. Warszawa		Okrąg II woj. warszawskie		Okrąg III woj. łódzkie		Okrąg IV woj. kieleckie	
	zakładów	robotn.	zakładów	robotn.	zakładów	robotn.	zakładów	robotn.
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla, leśnictwo	—	—	3186	87126	1094	31510	827	22352
III Górnictwo	—	—	1	36	6	230	112	40350
IV Przemysł mineralny	94	1448	172	13418	162	6191	188	13962
V Hutnictwo i mechaniczny przerób metali	382	14209	14	1892	32	2321	236	42086
VI Przemysł maszynowy i elektrotechniczny	411	20765	107	6797	209	5068	97	9468
VII „ chemiczny	165	5322	26	2821	47	8294	80	8192
VIII „ włókienniczy	265	5724	32	4850	1402	107083	74	23762
IX „ papierniczy	125	2663	17	3091	46	1288	50	2875
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	87	1882	33	397	31	568	74	913
XI „ drzewny i snycerski	316	4182	152	2918	231	6144	265	4916
XII „ spożywczy	444	10784	832	18548	474	9002	1233	5967
XIII „ konfekcyjny i galanteryjny	390	6722	39	799	83	1595	192	3393
XIV „ budowlany	130	8932	23	1891	80	2913	75	7004
XV „ poligraficzny	223	5540	14	216	68	1340	55	705
XVI Zakłady użyteczności publicznej	19	6029	75	784	23	3196	54	2858
XVII Handel, kredyt i ubezpieczenia	17	1665	2	27	—	—	60	1194
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	1	32	2	401	81	734
XIX Hotele, jadłodajnie i usługi osobiste	12	403	—	—	1	81	93	580
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	23	172
Ogółem w okresie sprawozdawczym:	**3080**	**96270**	**4726**	**145643**	**3991**	**187225**	**3869**	**191483**
Ogółem w okresie poprzednim:	**2369**	**80275**	**3946**	**114226**	**3146**	**189689**	**4505**	**198646**
Różnica w porówn. z okresem poprzednim(±):	**+711**	**+15995**	**+780**	**+31417**	**+845**	**—2464**	**—636**	**—7163**

*) Celem dania właściwego obrazu porównanie przeprowadzone zosta

TABLICA I.

Zakłady pracy i robotnicy według okręgów inspekcyjnych i grup zatrudnienia.

Okrąg IV woj. kieleckie		Okrąg V woj. lubelskie i wołyńskie		Okrąg VI woj. białostockie i poleskie		Okrąg VII woj. krakowskie		Okrąg VIII woj. lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie		Okr. IX woj. śląskie		Okrąg X woj. poznańskie		Okrąg XI woj. pomorskie		Okrąg XII woj. wileńskie i nowogródzkie		Ogółem zakładów		Ogółem robotników	
zakładów	robotn.	zakładów	robotn.	zakładów	robotn.	zakładów	robotn.	zakładów	robotn.	zakładów	robotn.	zakładów	robotn.	zakładów	robotn.	zakładów	robotn.	w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim	w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim
827	22352	1592	33416	1123	11015	331	5104	2731	40253	250	6460	2106	132749	3257	69170	3344	14488	**17841**	**19646**	**453643**	**416790**
112	40350	11	861	11	1016	120	18110	382	12395	119	96410	3	687	1	200	—	—	**766**	**690**	**170295**	**74358**
188	13962	117	4912	117	3484	179	9051	471	12420	189	8380	215	9784	119	2786	68	2076	**2091**	**1772**	**87912**	**74589**
236	42086	1	9	9	284	149	6576	209	2941	128	46900	150	2865	46	2578	7	124	**1363**	**1376**	**122788**	**80064**
97	9468	98	3942	46	1056	59	5554	183	5522	414	12587	424	13653	249	3700	43	657	**2345**	**1767**	**88769**	**74438**
80	8192	15	138	55	1413	59	5340	186	6000	101	9667	75	3099	17	4772	18	216	**844**	**793**	**55274**	**43235**
74	23762	12	98	133	4765	54	7611	32	865	99	9987	39	896	3	242	39	529	**2184**	**2031**	**166412**	**187426**
50	2875	6	42	5	68	45	2339	53	1333	42	2535	40	1818	5	329	30	1246	**464**	**403**	**19627**	**17222**
74	913	23	399	106	694	43	1305	106	1523	48	1022	42	740	13	72	31	284	**637**	**741**	**9799**	**10290**
265	4916	178	4206	268	21141	396	8414	716	26700	414	7985	582	10565	514	6416	143	3589	**4175**	**3524**	**107176**	**98871**
1233	5967	719	12892	646	4184	435	7765	1873	18530	1755	10160	1152	19580	1410	9355	494	3145	**11467**	**10370**	**129912**	**118162**
192	3393	13	107	7	125	216	4004	153	1929	342	3157	107	3060	104	1152	38	283	**1684**	**1282**	**26331**	**24214**
75	7004	17	3391	14	910	192	8223	180	3502	235	8374	118	6939	193	8972	52	4674	**1309**	**922**	**65725**	**51717**
55	705	40	377	40	338	60	1304	107	1822	69	1408	99	2692	43	919	43	458	**861**	**761**	**17119**	**14161**
54	2858	41	628	34	539	35	2766	89	2263	46	2178	118	3009	61	1401	30	802	**625**	**592**	**26453**	**20807**
60	1194	2	40	1	31	—	—	23	277	78	932	16	244	23	1260	—	—	**222**	**647**	**5670**	**5487**
81	734	1	300	2	782	—	—	55	2366	2	759	6	232	6	104	1	9	**157**	**169**	**5719**	**4366**
93	580	—	—	2	21	—	—	182	1001	508	1504	—	—	24	107	5	61	**827**	**424**	**3758**	**2676**
23	172	5	42	23	205	—	—	72	453	65	487	—	—	23	150	—	—	**211**	**146**	**1509**	**1068**
3869	**191483**	**2891**	**65800**	**2642**	**52071**	**2373**	**93466**	**7808**	**142098**	**4904**	**230892**	**5292**	**212612**	**6111**	**113685**	**4386**	**32646**	**50073**		**1563891**	
4505	**198646**	**4300**	**69119**	**2699**	**50873**	**2609**	**95550**	**7589**	**139154**	**612**	**31585**	**5426**	**209013**	**6648**	**109936**	**4207**	**31875**	**48056**		**1319941**	
—636	**—7163**	**—1409**	**—3319**	**—57**	**+1198**	**—236**	**—2084**	**+219**	**+2944**	**—40** *)	**—1035** *)	**—134**	**—3599**	**—537**	**+3749**	**+179**	**+771**	**—2315** *)		**+43608** *)	

*) Porównanie prowadzone zostało między liczbami okresu ubiegłego, nieobejmującemi Górnego Śląska, a liczbami okresu sprawozdawczego — również bez Górnego Śląska.

TABLICA I-a

Zarejestrowane na dzień 31 grudnia 1929 roku czynne zakłady przemysłowe według liczby oraz według płci i wieku robotników.

GRUPY ZATRUDNIENIA	ZAKŁADY: do 4 robotników						ZAKŁADY: od 5 do 19 robotników						ZAKŁADY: od 20 do 49 robotników						ZAKŁADY: od 50 do 99 robotników						ZAKŁADY: od 100 do 499 robotników						ZAKŁADY: ponad 499 robotników					
	Liczba zakładów	Liczba robotników: ogółem	dorosłych: mężczyzn	dorosłych: kobiet	młodocian.: chłopców	młodocian.: dziewcząt	Liczba zakładów	Liczba robotników: ogółem	dorosłych: mężczyzn	dorosłych: kobiet	młodocian.: chłopców	młodocian.: dziewcząt	Liczba zakładów	Liczba robotników: ogółem	dorosłych: mężczyzn	dorosłych: kobiet	młodocian.: chłopców	młodocian.: dziewcząt	Liczba zakładów	Liczba robotników: ogółem	dorosłych: mężczyzn	dorosłych: kobiet	młodocian.: chłopców	młodocian.: dziewcząt	Liczba zakładów	Liczba robotników: ogółem	dorosłych: mężczyzn	dorosłych: kobiet	młodocian.: chłopców	młodocian.: dziewcząt	Liczba zakładów	Liczba robotników: ogółem	dorosłych: mężczyzn	dorosłych: kobiet	młodocian.: chłopców	młodocian.: dziewcząt
III Górnictwo	90	258	251	4	3	—	260	2971	2918	44	9	—	166	5335	5119	183	29	4	84	5892	5491	310	75	16	76	16513	15515	703	241	54	90	139326	131352	5057	2477	440
IV Przemysł mineralny.	166	454	395	23	33	3	970	9077	7722	773	463	119	534	15804	12532	2520	564	188	233	16107	12828	2610	439	230	173	34217	21388	5523	2973	1333	15	12253	8133	2363	1026	731
V Hutnictwo i mechaniczny przerób metali	324	920	655	12	250	3	603	5863	3754	392	1579	138	195	5821	3965	707	1011	138	88	6310	4288	1043	849	130	96	21944	17465	2578	1722	179	57	81930	70259	7820	3238	613
VI Przemysł maszynowy i elektrotechniczny .	637	1808	1240	20	545	3	1006	9742	6677	253	2782	30	391	11794	8755	312	2636	91	158	10791	8443	593	1678	77	127	26810	21854	1445	3309	202	26	27824	24415	1105	2278	26
VII Przemysł chemiczny.	216	614	454	91	42	27	333	3317	2215	781	162	159	127	3795	2762	780	136	117	62	4582	3288	1044	148	102	88	17909	12348	4600	524	437	18	25057	14971	8473	321	1292
VIII „ włókien . .	278	808	492	277	24	15	1003	9898	4925	4289	252	432	441	13219	6202	6224	310	483	212	14808	7341	6583	311	573	198	40253	19504	18491	837	1421	52	87426	35418	48207	1238	2563
IX „ papierniczy	62	188	106	62	11	9	237	2313	955	974	157	227	84	2476	972	1153	103	248	37	2485	1009	1121	67	288	39	7639	4166	2768	206	499	5	4526	3664	764	97	1
X „ garbarski i przetworów zwierzęc.	208	573	483	37	52	1	305	2640	2254	266	97	23	83	2339	2038	233	56	12	24	1578	1284	235	45	14	17	2669	2079	463	65	62	—	—	—	—	—	—
XI Przemysł drzewny i snycerski.	1010	2811	2282	43	481	5	2000	19086	15698	620	2675	93	777	22978	20026	1194	1539	219	217	14513	12394	1139	883	97	150	25655	20725	3315	1233	382	21	22133	20090	1390	379	274
XII Przemysł spożywczy.	7757	17025	15043	402	1513	67	2917	23776	19236	2892	1316	332	512	14614	10294	3366	515	439	123	8486	5473	2417	218	378	100	22227	14990	6319	408	510	58	43784	28400	13172	1330	882
XIII „ konfekcyjny i galanteryjny. .	410	1046	571	241	195	39	1010	8694	4099	3188	689	718	170	5166	2608	1643	504	411	64	4161	1929	1616	401	215	27	5409	1799	2980	142	488	3	1855	983	863	—	9
XIV Przemysł budowlany.	126	310	203	21	75	11	632	6565	5825	177	525	38	282	8616	7632	257	706	21	110	7537	6661	411	420	45	140	28840	25959	1380	1377	124	19	13857	12513	800	465	79
XV „ poligraficzny	219	697	506	69	110	12	419	4196	2765	676	581	174	146	4213	2888	750	409	166	54	3799	2487	843	298	171	23	4214	2418	1261	271	264	—	—	—	—	—	—
XVI Zakłady użyteczności publicznej.	232	667	643	9	11	4	215	2307	1792	374	106	35	87	2652	2248	317	70	17	36	2566	2265	189	94	18	46	10135	9003	518	545	69	9	8126	6800	1224	89	13
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	48	144	81	46	10	7	111	1179	780	300	49	50	43	1345	767	475	57	46	13	867	622	217	22	6	6	1585	1174	379	22	10	1	550	550	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon . .	81	309	308	1	—	—	41	515	500	9	6	—	21	553	538	2	13	—	6	400	394	—	6	—	5	1281	1209	62	10	—	3	2661	2463	187	11	—
XIX Hotele, gospody, jadłodajnie, usługi osob.	691	1625	859	426	191	149	98	837	453	309	34	41	34	989	650	277	34	28	3	207	116	70	12	9	1	100	70	30	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	110	418	317	60	21	20	95	837	618	165	37	17	4	113	80	27	5	1	2	141	70	71	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	12665	30675	24889	1844	3567	375	12255	113813	83186	16482	11519	2626	4097	121822	90076	20420	8697	2629	1526	105230	76383	20512	5966	2369	1312	267400	194666	52815	13885	6034	377	471308	360011	91425	12949	6923
OGÓŁEM w okresie poprzednim: . .	12228	29832	24699	1506	3133	494	9891	93979	70045	12222	9501	2211	3546	104247	77082	17626	7167	2372	1318	91330	64968	18520	5563	2279	1139	238914	167318	53090	12511	5995	288	344849	237155	90201	10638	6855
RÓŻNICA*) w porów. z okr. poprz.(±):	—2073	—4877	—3387	—441	—848	—201	+1401	+10958	+7385	+2637	+713	+223	+256	+8438	+6584	+1133	+643	+78	+73	+5292	+5152	+377	—215	—22	+50	+3997	+6979	—2680	+234	—536	+5	—11160	—2357	—6675	—1090	—1038

Grupy I i II. Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo — liczba zakładów ponad 50 ha przestrzeni ogólnej:

w okresie sprawozdawczym .	17841
w okresie poprzednim . . .	19646
Różnica (±)*).	—2027

Liczba robotników stałych: 453643 / 416790 / +36960

*) Celem dania właściwego obrazu porównanie przeprowadzone zostało między liczbami okresu ubiegłego, nie obejmującemi Górnego Śląska, a liczbami okresu sprawozdawczego — również bez Górnego Śląska.

robotników.

ponad 499 robotników						Ogólna liczba zakładów	Ogólna liczba robotników	w tem:			
	Liczba robotników:							dorosłych:		młodocianych:	
Liczba zakładów	ogółem	dorosłych: mężczyzn	dorosłych: kobiet	młodocian.: chłopców	młodocian.: dziewcząt			mężczyzn	kobiet	chłopców	dziewcząt
90	139326	131352	5057	2477	440	**766**	**170295**	160646	6301	2834	514
15	12253	8133	2363	1026	731	**2091**	**87912**	65998	13812	5498	2604
57	81930	70259	7820	3238	613	**1363**	**122788**	100386	12552	8649	1201
26	27824	24415	1105	2278	26	**2345**	**88769**	71384	3728	13228	429
18	25057	14971	8473	321	1292	**844**	**55274**	36038	15769	1333	2134
52	87426	35418	48207	1238	2563	**2184**	**166412**	73882	84071	2972	5487
5	4526	3664	764	97	1	**464**	**19627**	10872	6842	641	1272
—	—	—	—	—	—	**637**	**9799**	8138	1234	315	112
21	22133	20090	1390	379	274	**4175**	**107176**	91215	7701	7190	1070
58	43784	28400	13172	1330	882	**11467**	**129912**	93436	28568	5300	2608
3	1855	983	863	—	9	**1684**	**26331**	11989	10531	1931	1880
19	13857	12513	800	465	79	**1309**	**65725**	58793	3046	3568	318
—	—	—	—	—	—	**861**	**17119**	11064	3599	1669	787
9	8126	6800	1224	89	13	**625**	**26453**	22751	2631	915	156
1	550	550	—	—	—	**222**	**5670**	3974	1417	160	119
3	2661	2463	187	11	—	**157**	**5719**	5412	261	46	—
—	—	—	—	—	—	**827**	**3758**	2148	1112	271	227
—	—	—	—	—	—	**211**	**1509**	1085	323	63	38
377	**471308**	**360011**	**91425**	**12949**	**6923**	**32232**	**1110248**	**829211**	**203498**	**56583**	**20956**
288	**344849**	**237155**	**90201**	**10638**	**6855**	**28410**	**903151**	**641267**	**193165**	**48513**	**20206**
+5	**—11160**	**—2357**	**—6675**	**—1090**	**—1038**	**—288**	**+12648**	**+20356**	**—5649**	**—563**	**—1496**

453643

a robotników stałych: 416790

+30960

TABLICA I-b.

Zarejestrowane w poszczególnych okręgach na d. 31 grudnia 1929 roku czynne zakłady przemysłowe w/g liczby robotników.

OKRĄG i TERYTOJUM	Zakłady zatrudniające: do 4 robotn.		5—19 robotn.		20—49 rob.		50—99 rob.		100—499 rob.		ponad 499 rob.		Ogółem zakładów	Ogółem robotników	w tem: mężczyzn	kobiet	chłopców	dziewcząt
	l. zakład.	l. robotn.	l. zakład.	l. robotn.	l. zakład.	l. robotn.	l. zakład.	l. robotn.	l. zakład.	l. robotn.	l. zakład.	l. robotn.						
Okrąg I m. st. Warszawa.	729	1929	1519	13991	478	14433	178	12132	154	31847	22	21938	3080	96270	65421	23614	5016	2219
„ II woj. warszawskie.	656	1464	542	4911	155	4773	78	5565	84	18131	25	23673	1540	58517	44632	10145	2512	1228
„ III „ łódzkie . .	571	1487	1340	13329	539	15791	211	14508	180	35551	56	75049	2897	155715	86222	60903	4912	3678
„ IV „ kieleckie . .	1547	3668	803	7618	321	9569	139	9328	161	36641	71	102307	3042	169131	126366	31265	8160	3340
„ V „ lubelskie i wołyńskie . . .	527	1396	553	5185	128	3741	33	2293	45	12017	13	7752	1299	32384	25228	3811	2560	785
„ VI woj. białostockie i poleskie . . .	703	1623	484	4384	200	5443	67	4507	59	12021	6	13078	1519	41056	33872	6194	711	279
„ VII woj. krakowskie.	277	732	1083	9720	360	10927	161	11059	134	27268	27	28656	2042	88362	69717	12970	4378	1297
„ VIII „ lwowskie, stanisławowskie i tarnopolskie . .	1699	4721	2294	22143	705	21809	241	16798	113	20181	25	16193	5077	101845	86094	9619	5068	1064
„ IX woj. śląskie . .	2605	5987	1211	11022	389	12151	181	12139	173	34226	95	148907	4654	224432	186264	23985	10656	3527
„ X „ poznańskie .	1161	3053	1261	11415	469	13416	145	10558	131	24308	19	17113	3186	79863	58192	11677	8237	1757
„ XI „ pomorskie .	1725	3624	781	6757	223	6064	66	4553	44	9176	15	14341	2854	44515	33119	5834	3925	1637
„ XII „ wileńskie i nowogródzkie .	465	991	384	3338	130	3705	26	1790	34	6033	3	2301	1042	18158	14084	3481	448	145
OGÓŁEM w okresie sprawozd.:	12665	30675	12255	113813	4097	121822	1526	105230	1312	267400	377	471308	32232	1110248	829211	203498	56583	20956
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	12228	29832	9891	93979	3546	104247	1318	91330	1139	238914	288	344849	28410	903151	641267	193165	48513	20206
RÓŻNICA*) w porówn. z okr. poprz.(±):	— 2073	—4877	+ 1401	+10958	+256	+8438	+73	+5292	+50	+3997	+5	—11160	—288	+12648	+20356	—5649	—563	—1496

*) Celem dania właściwego obrazu porównanie przeprowadzone zostało między liczbami okresu ubiegłego, nieobejmującemi Górnego Śląska, a liczbami okresu sprawozdawczego — również bez Górnego Śląska.

TABLI

Inspekcje zakła

1. Wizy

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników objętych wizytacjami:						
	zarejestrow. zakładów czynnych	z liczbą robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzon.	% zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych: 1 raz	2 razy	więcej razy	Ogólna liczba rob. objęt. wizytacjami	% robotn. objętych wizytacjami
I i II Rolnictwo, ogrodn., hodowla i leśnictwo	19841	453643	**166**	0,9	161	3	2	**7126**	1,6
III Górnictwo	766	170295	**373**	48,1	322	35	16	**122253**	71,8
IV Przemysł mineralny	2091	87912	**947**	45,3	726	141	80	**56137**	63,9
V Hutnictwo i mech. przer. metali	1363	122788	**752**	55,2	588	86	78	**109669**	89,3
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	2345	88769	**1125**	47,5	900	168	57	**68693**	77,4
VII „ chemiczny	844	55274	**491**	58,2	364	80	47	**40654**	73,5
VIII „ włókienniczy . . .	2184	166412	**1376**	63,0	998	248	130	**154517**	92,9
IX „ papierniczy	464	19627	**229**	49,4	174	35	20	**14482**	73,8
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych.	637	9799	**360**	56,5	306	44	10	**6300**	64,3
XI Przemysł drzewny	4175	107176	**1895**	45,4	1533	277	85	**69953**	65,2
XII „ spożywczy	11467	129912	**3736**	32,6	3198	411	127	**90032**	69,3
XIII „ odzieżowy i galanter.	1684	26331	**395**	23,5	346	37	12	**12093**	45,9
XIV „ budowlany	1309	65725	**306**	23,3	270	26	10	**26232**	39,9
XV „ poligraficzny . . .	861	17119	**472**	54,8	386	69	17	**8775**	51,2
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	625	26453	**265**	42,4	219	36	10	**10999**	41,6
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	222	5670	**84**	37,8	75	8	1	**2255**	31,0
XVIII Komunik., poczta, telegr. i t. p.	157	5719	**39**	24,8	33	4	2	**3072**	53,7
XIX Przemysł usług osobistych . .	827	3758	**17**	2,1	16	1	—	**238**	63,3
XX Zakłady widowiskowe . . .	211	1509	**30**	14,2	26	4	—	**226**	15,0
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	**52073**	**1563891**	**13058** [1]	**40,0** [2]	**10641**	**1713**	**704**	**803706** [1]	**51,4** [2]
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	**48056**	**1319941**	**11259**	**39,0** [2]	**9093**	**1551**	**615**	**640978**	**70,0** [2]
RÓŻNICA [5] w por. z okresem poprzednim (±):	**—315**	**+43608**	**+581**	**+3,1**	**+450**	**+103**	**+28**	**+7498**	**—22,4**

[1]) Do liczb powyżej wykazanych dodać należy 473 wizytacje w 468 zakładach, niekwalifikujących
[2]) Przy obliczaniu ogólnego procentu zakładów zwizytowanych i objętych wizytacjami robot-
[3]) Poza tem w związku z wydanemi opinjami odbyto 96 posiedzeń komisyjnych, a 43 posiedze-
[4]) Porównanie niemożliwe, ponieważ w roku sprawozdawczym rubryka ta wypełniana była w spo-
[5]) Celem dania właściwego obrazu porównanie przeprowadzone zostało między liczbami okre-
Górnego Śląska.

CA II.

dów pracy.

tacje.

Liczba wizytacyj:				
Ogólna	w tem zakł. zatrudn.: do 20 rob.	w tem zakł. zatrudn.: pow. 20 rob.	w nocy i w dni świąteczne	z powodu nieszczęśl. wypadków
174	49	125	—	12
450	90	360	6	19
1304	471	833	24	49
1094	399	695	15	78
1444	754	690	12	102
694	289	405	10	32
2056	898	1158	192	55
327	134	193	23	10
410	304	106	7	4
2389	1356	1033	79	109
4518	3685	833	476	156
463	298	165	7	7
355	118	237	4	42
584	393	191	14	14
328	243	85	34	39
96	59	37	12	5
50	23	27	1	2
18	14	4	4	—
35	33	2	3	1
[1]) 16789	9610	7179	923	736
14580	8010	6570	841	377
+765	+769	—4	+79	+290

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

Grupy zatrudnienia	Liczba zakładów obejrzanych w związku z ich otwarciem lub przebudową	Liczba komisyj (wraz z kolaudacjami)	Liczba wydanych opinij
I i II	1	1	8
III	73	93	164
IV	163	147	360
V	253	163	415
VI	227	83	431
VII	171	127	328
VIII	79	35	365
IX	47	26	79
X	50	43	105
XI	282	219	539
XII	566	602	1441
XIII	119	47	183
XIV	5	13	24
XV	106	34	159
XVI	34	52	80
XVII	32	46	153
XVIII	5	5	14
XIX	26	43	82
XX	8	11	18
2247	[3]) **1833**	**4948**	
2141	**2849**	[4])	
—208	**—1337**	[4])	

sią do rejestracji a zatrudniających 2742 robotników.
ników nie uwzględniono grup I i II „Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo").
nia, objęte powyższą liczbą (1833), nie mogły być wyspecyfikowane w/g grup przemysłu.
sób odmienny.
su ubiegłego, nieobejmującemi Górnego Śląska, a liczbami okresu sprawozdawczego — również bez

TABLICA IIIa.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higjeny pracy i warunków zdrowotnych robotników.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły: mieszkań robotniczych	przestronności	światła	przewietrzania ogólnego	usuwania pyłu	usuwania pary lub gazów	usuwania odpadków	jadalni	ubieralni	umywalni	kąpieli	ustępów	ogrzewania	wody do picia	ubrań ochronnych	siedzeń.przy pracy	żłobków dla niemowląt	badania zdrowia robotników	bad. narz., surowc. i produkt. w fabr.	apteczek podręcz.	innych spraw	W okresie sprawozdawczym: Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	W okresie poprzednim: Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń wykonanych**)
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla	664	7	52	18	—	—	11	—	—	—	—	46	23	24	—	—	—	—	—	—	71	916	144	651	39	299
II Leśnictwo	6	4	3	5	—	—	—	—	—	—	—	2	5	7	—	—	—	—	—	7	—	39	—	46	16	—
III Górnictwo	80	79	59	138	31	54	28	48	134	121	101	117	75	87	28	14	1	12	—	48	71	1326	135	746	74	404
IV Przemysł mineralny	158	60	87	108	103	52	186	212	276	335	44	266	54	187	63	16	12	45	—	135	266	2665	1288	2294	647	1066
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	12	75	115	174	119	123	68	136	250	322	46	149	73	75	99	14	12	75	18	112	204	2271	630	1626	295	920
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	18	68	112	163	101	89	102	151	308	399	23	117	86	67	53	9	7	113	2	117	257	2362	857	2238	513	1178
VII „ chemiczny	60	48	52	193	65	127	47	71	132	135	49	74	39	53	61	16	26	30	6	47	144	1475	362	1307	321	693
VIII „ „ włókienniczy	14	20	95	124	91	58	173	144	561	572	23	117	116	131	37	36	36	22	—	95	364	2829	1649	3305	1589	992
IX „ „ papierniczy	3	26	33	37	42	17	46	35	86	96	10	43	13	11	7	14	6	12	4	26	87	654	203	578	176	308
X „ „ garbarski i przetw. zwierzęc.	5	42	112	109	14	25	87	69	90	116	12	71	32	89	30	7	1	6	4	47	134	1102	432	1296	504	511
XI „ „ drzewny	180	174	283	291	390	50	447	339	467	511	22	326	198	254	17	15	14	154	—	310	444	4886	1832	5147	1263	1806
XII „ „ spożywczy	161	334	430	622	397	154	301	272	673	876	93	605	206	320	80	40	18	42	5	360	1418	7407	2896	7605	2010	2991
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	3	24	32	89	35	19	32	33	123	124	1	55	23	27	15	13	12	49	1	30	144	884	211	1024	268	289
XIV „ budowlany	6	5	9	8	4	3	13	24	19	22	4	24	6	33	3	—	1	3	1	31	35	254	78	458	55	121
XV „ poligraficzny	—	33	46	96	120	19	45	39	174	149	1	46	32	33	33	9	2	39	1	37	199	1153	381	1062	331	442
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	12	17	44	6	14	6	20	41	50	6	27	10	22	7	—	2	—	—	29	48	361	151	347	63	154
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	1	1	12	16	4	—	3	5	14	19	4	19	1	8	5	6	—	1	—	1	15	135	22	436	33	64
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	50	1	—	1	—	2	3	1	2	4	—	2	1	11	1	—	—	1	—	5	1	86	62	90	1	25
XIX Przemysł usług osobistych	29	1	2	3	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	19	—	—	2	58	18	143	—	15
XX Zakłady widowiskowe	—	—	2	4	—	2	—	—	1	3	—	3	2	3	—	—	—	—	—	1	3	24	—	35	—	4
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	1450	1014	1553	2243	1522	808	1598	1599	3352	3854	439	2110	995	1442	539	209	150	623	42	1438	3907	30887	11351			12282
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	1169	1379	1834	2399	1682	733	1611	1601	3071	3567	474	2439	871	1814	618	157	263	494	33	932	3293	30434	8198			8561
RÓŻNICA w por. z okresem poprzed. (+): *)	+ 198	— 430	— 390	— 321	— 298	— 20	— 137	— 94	+ 18	+ 11	— 91	— 507	+ 105	— 434	— 132	+ 50	— 114	+ 110	—	— 580	— 13	— 2069	+ 3091			+ 1424
OGÓŁEM zleceń wykonanych**):	480	246	558	631	486	217	522	512	1020	1136	112	660	257	436	144	52	23	244	9	528	1279					

*) Celem dania właściwego obrazu porównanie przeprowadzone zostało między liczbami okresu ubiegłego, nieobejmującemi Górnego Śląska, a liczbami okresu sprawozdawczego — również bez Górnego Śląska.

**) Z IX Okręgu brak specyfikacji wykonanych zleceń według ich rodzaju.

TABLICA IIIb.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w celu zabezpieczenia robotników od nieszczęśliwych wypadków.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																	W okresie sprawozdawczym		W okresie poprzednim		Ogółem zleceń wykonanych**)
	kotłów i przewodów parowych	silników	pędni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwigów	obrabiarek metali	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materjałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przewożenia surowców i materjałów	ładowania, podnoszenia i dźwigania ciężarów	podłóg	dróg, przejazdów, otworów	przejść, schodów, drzwi	innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla.	4	4	5	—	—	—	1	—	—	19	—	3	—	20	6	2	7	71	1	192	16	13
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	1	6	6	—	6	—	6	28	—	27	5	—
III Górnictwo	5	6	10	2	1	2	—	2	—	—	3	9	12	9	16	18	19	114	18	114	17	61
IV Przemysł mineralny	69	123	321	38	35	24	22	135	—	—	257	91	225	124	408	460	1931	4263	3268	1805	557	911
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	20	122	351	73	43	263	73	39	—	6	85	14	31	141	62	153	121	1597	496	1269	208	772
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	51	195	455	92	38	503	141	88	—	19	94	7	25	203	41	129	2 4	2285	885	2199	489	1274
VII „ chemiczny	51	120	200	48	21	21	16	62	—	—	79	17	31	95	73	107	129	1070	306	1076	293	536
VIII „ włókienniczy	73	157	704	69	47	23	19	22	463	—	90	3	14	177	74	197	208	2340	1343	3124	1368	1118
IX „ papierniczy	17	45	124	22	15	7	17	46	—	—	28	4	11	40	37	41	37	491	214	433	167	271
X „ garbarski i przetw. zwierz.	30	44	175	15	8	8	22	70	—	—	33	15	12	100	55	62	66	715	294	962	399	398
XI „ drzewny	262	446	1157	167	23	121	1459	88	5	—	324	153	185	397	290	460	482	6019	2833	7080	2193	2391
XII „ spożywczy	222	724	2409	270	191	30	158	754	—	18	425	23	108	705	527	935	816	8315	4721	8614	3289	3592
XIII „ odzieżowy i galanteryjny .	10	24	60	9	6	2	—	34	—	—	33	8	5	48	17	45	55	356	81	403	75	174
XIV „ budowlany	4	5	9	7	16	6	19	7	—	—	53	19	38	9	37	51	84	364	68	482	86	175
XV „ poligraficzny	2	50	82	15	5	—	1	47	—	—	57	6	3	118	15	44	62	507	159	443	192	253
XVI Zakłady użyteczności publicznej. .	27	111	95	43	—	16	—	6	—	—	32	—	—	32	18	52	38	470	239	483	96	214
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . .	—	3	3	3	2	—	—	3	—	—	8	—	3	10	5	13	22	75	5	246	34	39
XVIII Komunikacje, poczta, telegr., telefon	2	5	2	—	1	2	1	3	—	—	1	6	10	—	—	—	1	34	5	94	2	18
XIX Przem. hotel., szynk. i usług osob.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	1	—	3	—	46	—	2
XX Zakłady widowiskowe.	—	—	1	5	—	—	—	—	—	—	5	—	—	4	1	9	12	37	—	54	14	27
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	849	2184	6163	878	452	1028	1952	1406	468	62	1609	384	719	2233	1688	2779	4300	29154	14936			12239
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	1051	2182	6864	809	451	1035	1993	1597	898	53	1956	456	707	2248	1719	2937	2190	29146	9500			9871
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (±):*)	— 244	—70	— 829	—23	—25	— 106	— 133	— 260	— 432	+3	— 426	—93	—13	— 252	—90	— 314	+ 1767	—1540	+5384			+990
OGÓŁEM zleceń wykonanych: **)	468	946	2757	296	172	452	811	599	239	30	616	98	184	597	532	806	882					

*) Celem dania właściwego obrazu porównanie przeprowadzone zostało między liczbami okresu ubiegłego, nieobejmującemi Górnego Śląska, a liczbami okresu sprawozdawczego — również bez Górnego Śląska.

**) Z IX Okręgu brak specyfikacji wykonanych zleceń według ich rodzaju.

TABLICA IIIc.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie czasu pracy, ewidencji pracujących i t. p.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									W okresie sprawozdawczym		W okresie poprzednim		
	Czasu pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków	Wypłaty zarobków (wynagrodzenia)	Oświaty młodocianych robotnik.	Nakładania kar przez pracodawc. na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń wykonanych
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla	6	—	1	14	4	—	—	—	—	25	7	119	2	2
II Leśnictwo	9	2	1	7	6	—	—	5	—	30	5	24	7	2
III Górnictwo	139	56	34	233	52	9	24	82	33	662	202	446	154	164
IV Przemysł mineralny	271	77	52	1461	100	47	31	169	85	2293	1025	1879	782	1069
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	175	63	52	826	50	79	20	84	76	1425	327	1207	307	693
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	200	49	56	1463	79	133	21	111	84	2196	909	1848	781	1261
VII „ chemiczny	80	21	37	485	29	24	12	59	53	800	303	528	130	399
VIII „ włókienniczy	204	45	25	2369	149	80	27	88	94	3081	1993	2528	1499	1440
IX „ papierniczy	41	10	5	360	16	28	3	17	23	503	202	411	154	190
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	104	32	23	522	40	8	16	52	36	833	402	619	168	476
XI „ drzewny	583	138	105	2561	192	124	57	273	199	4232	2012	3439	1061	2247
XII „ spożywczy	926	142	149	3217	207	111	35	347	181	5315	2381	4450	1660	2384
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	81	14	43	669	13	53	5	26	50	954	287	762	293	264
XIV „ budowlany	76	18	35	297	47	9	7	36	50	575	135	417	109	363
XV „ poligraficzny	65	11	7	651	18	53	3	55	39	902	363	558	221	390
XVI Zakłady użyteczności publicznej	38	9	21	321	27	3	1	41	17	478	229	325	96	202
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	38	6	18	81	11	7	3	13	28	205	54	534	170	113
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	17	6	6	65	12	1	5	14	4	130	45	86	5	70
XIX Przem. hotel., szynkarski i usług osob.	77	—	—	54	1	20	—	2	1	155	144	143	34	35
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	5	—	—	—	3	1	9	6	15	1	1
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	**3130**	**699**	**670**	**15661**	**1053**	**789**	**270**	**1477**	**1054**	**24803**	**11031**			**11765**
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	**4328**	**715**	**582**	**10535**	**781**	**973**	**240**	**1285**	**899**	**20338**	**7634**			**6174**
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz.(+):[1]	**—1326**	**—16**	**+64**	**+5079**	**+233**	**—216**	**+28**	**+191**	**+27**	**+4064**	**+3387**			**+5591**
OGÓŁEM zleceń wykonanych:	**1437**	**395**	**313**	**7520**	**610**	**375**	**110**	**501**	**504**					

[1]) Celem dania właściwego obrazu porównanie przeprowadzone zostało między liczbami okresu ubiegłego, nieobejmującemi Górnego Śląska, a liczbami okresu sprawozdawczego — również bez Górnego Śląska.

TABLICA IV

Stwierdzone przez inspektorów pracy wykroczenia zarządów zakładów pracy p

WYKROCZENIA DOTYCZYŁY PRZEPISÓW:	Okrąg I m. st. Warszawa				Okrąg II woj. warszawskie				Okrąg III woj. łódzkie				Okrąg IV woj. kieleckie				Okrąg V woj. lubelskie i wołyńskie				Okrąg VI woj. białostockie i poleskie				w
	Ogólna liczba wykroczeń	z tej liczby: ukarano administracyjnie	z tej liczby: skierowano do sądów ogólnych	z tej liczby: skierowano do Sądów Pracy	Ogólna liczba wykroczeń	z tej liczby: ukarano administracyjnie	z tej liczby: skierowano do sądów ogólnych	z tej liczby: skierowano do Sądów Pracy	Ogólna liczba wykroczeń	z tej liczby: ukarano administracyjnie	z tej liczby: skierowano do sądów ogólnych	z tej liczby: skierowano do Sądów Pracy	Ogólna liczba wykroczeń	z tej liczby: ukarano administracyjnie	z tej liczby: skierowano do sądów ogólnych	z tej liczby: skierowano do Sądów Pracy	Ogólna liczba wykroczeń	z tej liczby: ukarano administracyjnie	z tej liczby: skierowano do sądów ogólnych	z tej liczby: skierowano do Sądów Pracy	Ogólna liczba wykroczeń	z tej liczby: ukarano administracyjnie	z tej liczby: skierowano do sądów ogólnych	z tej liczby: skierowano do Sądów Pracy	Ogólna liczba wykroczeń
1. O regulaminach, księgach fabrycznych, ogłoszeniach, książeczkach obrachunkowych	220	82	—	—	740	38	6	—	1789	183	—	—	247	40	—	1	69	9	—	—	2796	398	17	37	646
2. O wyznaczeniu zarządzającego zakładów przemysłowych	13	7	—	—	123	3	2	—	16	3	—	—	68	—	—	—	12	2	—	—	32	29	—	—	120
3. O świadectwach pracy, pisemnem potwierdzeniu i wypowiedzeniu umowy o pracę	12	8	—	2	55	1	—	—	2	2	—	—	17	—	—	—	8	—	—	—	191	—	—	1	—
4. O wynagrodzeniu	37	31	—	4	11	3	2	—	35	30	—	—	46	2	—	—	2	1	—	—	243	9	4	12	12
5. O czasie pracy	931	—	15	878	210	—	122	—	571	—	286	252	327	10	59	58	235	—	67	153	662	—	569	67	79
6. O urlopach	1	—	—	1	40	—	8	—	3	—	3	—	121	18	7	7	8	—	1	—	19	—	—	—	4
7. O pracy kobiet	94	—	—	27	13	—	2	—	50	—	9	25	51	1	11	1	7	—	4	—	20	—	8	2	4
8. O pracy dzieci i młodocianych	151	—	3	87	109	—	34	—	276	—	28	14	77	—	11	21	8	—	4	—	70	—	17	21	63
9. O urządzeniach ochronnych i higieniczno-sanitarnych	545	—	—	3	1682	7	10	—	3047	—	8	32	1032	—	19	—	460	—	3	—	4103	—	116	13	2283
10. O nakładaniu kar przez pracodawców na robotników	2	—	—	—	1	1	—	—	9	4	—	—	25	1	—	1	—	—	—	—	2	—	—	—	2
11. O stosunku zarządów przedsiębiorstw do inspektorów pracy	11	—	—	11	165	99	62	—	82	4	78	—	3	—	—	3	—	—	—	—	65	—	15	50	—
12. O niestawiennictwie stron na wezwanie inspektora pracy	27	27	—	—	8	8	—	—	7	7	—	—	33	28	—	—	11	11	—	—	5	5	—	—	1
13. W innych sprawach	12	—	—	12	5	—	—	—	2	1	1	—	18	—	—	2	10	8	2	—	97	2	—	—	3
Ogółem w okresie sprawozdawczym	2056	155	18	1025	3162	160	248	—	5889	234	413	323	2065	100	107	94	830	31	81	153	8305	443	746	203	3217
Ogółem w okresie poprzednim	1439	187	551	*)	3291	44	167	—	3629	118	639	*)	3817	106	350	*)	1232	64	325	*)	4727	243	1019	*)	1415
Różnica w porówn. z okresem poprz.(±):**)	+617	—32	—533	*)	—129	+16	+81	—	+2260	+116	—226	*)	—1752	—6	—243	*)	—402	—33	—244	*)	+3578	+200	—273	*)	+1802

*) Spadek liczby spraw, skierowanych do sądów ogólnych, spowodowany jest powołaniem do życia w roku sprawozdawczym w niektórych okręgach — sądów pracy, które w okresie poprzednim jeszcze nie funkcjon
**) Celem dania właściwego obrazu porównanie przeprowadzone zostało między liczbami okresu ubiegłego, nieobejmującemi Górnego Śląska, a liczbami okresu sprawozdawczego — również bez Górnego Śląska.

TABLICA IV

e przez inspektorów pracy wykroczenia zarządów zakładów pracy przeciwko obowiązującym przepisom prawnym.

Okrąg IV woj. kieleckie				Okrąg V woj. lubelskie i wołyńskie				Okrąg VI woj. białostockie i poleskie				Okrąg VII woj. krakowskie				Okrąg VIII woj. lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie				Okręg IX woj. śląskie				Okrąg X woj. poznańskie				Okrąg XI woj. pomorskie				Okrąg XII woj. wileńskie i nowogródzkie				O g ó ł e m			
Ogólna liczba wykroczeń	z tej liczby:			Ogólna liczba wykroczeń	z tej liczby:			Ogólna liczba wykroczeń	z tej liczby:			Ogólna liczba wykroczeń	z tej liczby:			Ogólna liczba wykroczeń	z tej liczby:			Ogólna liczba wykroczeń	z tej liczby:			Ogólna liczba wykroczeń	z tej liczby:			Ogólna liczba wykroczeń	z tej liczby:			Ogólna liczba wykroczeń	z tej liczby:			Ogólna liczba wykroczeń	z tej liczby:		
	ukarano administracyjnie	skierowano do sądów ogólnych	skierowano do Sądów Pracy		ukarano administracyjnie	skierowano do sądów ogólnych	skierowano do Sądów Pracy		ukarano administracyjnie	skierowano do sądów ogólnych	skierowano do Sądów Pracy		ukarano administracyjnie	skierowano do sądów ogólnych	skierowano do Sądów Pracy		ukarano administracyjnie	skierowano do sądów ogólnych	skierowano do Sądów Pracy		ukarano administracyjnie	skierowano do sądów ogólnych	skierowano do Sądów Pracy		ukarano administracyjnie	skierowano do sądów ogólnych	skierowano do Sądów Pracy		ukarano administracyjnie	skierowano do sądów ogólnych	skierowano do Sądów Pracy		ukarano administracyjnie	skierowano do sądów ogólnych	skierowano do Sądów Pracy		ukarano administracyjnie	skierowano do sądów ogólnych	skierowano do Sądów Pracy	
247	40	—	1	69	9	—	—	2796	398	17	37	646	55	—	—	1091	42	4	—	21	—	5	—	1101	100	6	—	281	32	—	—	367	51	2	1	**9368**	**1030**	**40**	**39**
68	—	—	—	12	2	—	—	32	29	—	—	120	10	—	—	858	41	3	—	—	—	—	—	31	3	—	—	28	9	—	—	21	1	—	—	**1322**	**108**	**5**	—
17	—	—	—	8	—	—	—	191	—	—	1	—	—	—	—	150	2	4	—	11	—	—	—	39	1	—	—	48	3	—	—	2	—	—	—	**535**	**17**	**4**	**3**
46	2	—	—	2	1	—	—	243	9	4	12	12	—	—	—	433	1	21	4	43	—	—	—	52	—	7	—	53	—	—	—	24	16	—	—	**991**	**93**	**34**	**20**
327	10	59	58	235	—	67	153	662	—	569	67	79	—	31	30	1125	—	764	52	139	—	33	56	184	—	120	—	51	—	31	—	109	—	21	55	**4623**	**10**	**2118**	**1601**
121	18	7	7	8	—	1	—	19	—	—	—	4	—	—	1	146	—	23	7	48	—	1	12	11	—	4	—	23	—	1	—	4	—	—	—	**428**	**18**	**48**	**28**
51	1	11	1	7	—	4	—	20	—	8	2	4	—	1	—	26	—	11	2	42	2	3	4	11	—	7	—	—	—	—	—	11	—	—	—	**329**	**3**	**56**	**61**
77	—	11	21	8	—	4	—	70	—	17	21	63	—	4	3	80	—	51	9	56	1	10	6	137	—	106	—	54	—	—	—	4	—	4	—	**1085**	**1**	**272**	**161**
1032	—	19	—	460	—	3	—	4103	—	116	13	2283	—	2	1	8280	—	5	—	880	11	26	—	1145	6	29	—	627	—	2	—	1652	—	69	81	**25736**	**24**	**289**	**130**
25	1	—	1	—	—	—	—	2	—	—	—	2	—	—	—	71	1	—	—	2	—	—	—	1	—	—	—	4	—	—	—	1	1	—	—	**120**	**8**	—	**1**
3	—	—	3	—	—	—	—	65	—	15	50	—	—	—	—	1	—	1	—	6	—	4	—	7	2	5	—	—	—	—	—	4	4	—	—	**344**	**109**	**165**	**64**
33	28	—	—	11	11	—	—	5	5	—	—	1	1	—	—	8	4	1	—	21	18	3	—	34	26	1	—	33	29	—	—	1	—	—	—	**189**	**164**	**5**	—
18	—	—	2	10	8	2	—	97	2	—	—	3	—	—	—	57	21	3	—	10	4	3	—	7	1	1	—	64	1	1	—	12	1	—	11	**297**	**39**	**11**	**25**
2065	100	107	94	830	31	81	153	8305	443	746	203	3217	66	38	35	12326	112	891	74	1279	36	88	78	2760	139	286	—	1266	74	35	—	2212	74	96	148	**45367**	**1624**	**3047**	**2133**
3817	106	350	*)	1232	64	325	*)	4727	243	1019	*)	1415	4	74	*)	13155	53	1557	*)	520	13	132	*)	3104	307	565	—	2269	32	19	—	2278	28	171	*)	**40876**	**1199**	**5569**	*)
— 1752	—6	—243	*)	—402	—33	—244	*)	+ 3578	+200	—273	*)	+ 1802	+62	—36	*)	—829	+59	—666	*)	+30	—6	—98	*)	—344	—168	—279	—	— 1003	+42	+16	—	—66	+46	—75	*)	**+3762**	**+396**	— *) 2576	*)

niektórych okręgach — sądów pracy, które w okresie poprzednim jeszcze nie funkcjonowały.
órnego Śląska, a liczbami okresu sprawozdawczego — również bez Górnego Śląska.

III okresu sprawozdawczego — również bez Górnego Śląska.

V. PRZEMYSŁ.

Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY PRZEMYSŁOWE	Ogółem wypadków	Śmiertelne	Ciężkie (bez kalectwa)	Pozostałe	Ogółem wypadków	Śmiertelne	Ciężkie (bez kalectwa)	Pozostałe	Ogółem wypadków	Śmiertelne	Ciężkie (bez kalectwa)	Pozostałe
	Ogółem wypadków	Następstwem:			Przyczyna:				Przyczyna:			
					Siła ludzka				Siła mechaniczna			
					Ręce				Maszyny			
					Maszyny:				Maszyny:			
					Narzędzia ręczne				Transmisje			
					Maszyny pasowe				Maszyny pasowe

TABLICA VI-a

Działalność pośrednicząca poszczególnych okręgów inspekcji pracy w zatargach między pracownikami a pracodawcami w przemyśle.

A. *Zatargi z poszczególnymi robotnikami*

OKRĄG i TERYTORJUM	Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:					Przeszło na okres następny
	spraw pozostałych z okresu poprzedniego	spraw zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzono (sprawy zaniechane przez powoda)	załatwiono polubownie	nie doszło do zgody: umorzono	nie doszło do zgody: skierowano do sądu lub innych urzędów	Ogółem rozpatrzono w okresie sprawozdawczym	
Okrąg I m. st. Warszawa	181	687	79	425	157	194	**855**	13
„ II woj. warszawskie	88	1476	88	476	518	429	**1511**	53
„ III „ łódzkie	82	2270	223	976	328	757	**2284**	68
„ IV „ kieleckie	117	4403	280	2859	841	510	**4490**	30
„ V „ lubelskie i wołyńskie	83	1319	109	605	204	431	**1349**	53
„ VI „ białostockie i poleskie	141	1764	98	758	319	508	**1683**	222
„ VII „ krakowskie	19	615	14	391	74	139	**618**	16
„ VIII „ lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie	36	3084	288	1603	355	851	**3097**	23
„ IX „ śląskie	—	1193	39	823	154	153	**1169**	24
„ X „ poznańskie	53	529	32	151	50	286	**519**	63
„ XI „ pomorskie	31	732	7	269	251	208	**735**	28
„ XII „ wileńskie i nowogródzkie	73	508	55	185	175	147	**562**	19
Ogółem w okresie sprawozdawczym:	**904**	**18580**	**1312**	**9521**	**3426**	**4613**	**18872**	**612**
Ogółem w okresie poprzednim:	**538**	**23798**	**1550**	**10697**	**4863**	**6322**	**23432**	**904**
Różnica w porówn. z okresem poprzedn. (±):*)	**+366**	**—6228**	**—263**	**—1880**	**—1570**	**—1833**	**—5546**	**—316**

B. *Zatargi zbiorowe*

Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:					
spraw pozostałych z okresu poprzedniego	spraw zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzono (sprawy zaniechane przez powoda)	załatwiono polubownie	nie doszło do zgody: umorzono	nie doszło do zgody: skierowano do sądu lub innych urzędów	Ogółem rozpatrzono w okresie sprawozdawczym	Przeszło na okres następny
6	143	17	94	25	9	**145**	4
27	219	7	121	71	36	**235**	11
5	291	28	174	41	48	**291**	5
13	298	5	249	28	20	**302**	9
8	37	—	35	3	7	**45**	—
6	113	3	80	13	17	**113**	6
3	178	—	149	11	13	**173**	8
4	68	—	57	11	—	**68**	4
—	183	2	159	10	4	**175**	8
10	110	4	50	18	41	**113**	7
4	91	—	39	13	36	**88**	7
7	62	4	44	6	14	**68**	1
93	**1793**	**70**	**1251**	**250**	**245**	**1816**	**70**
74	**2347**	**140**	**1621**	**335**	**232**	**2328**	**93**
+19	**—647**	**—72**	**—447**	**—87**	**+9**	**—597**	**—31**

*) Celem dania właściwego obrazu porównanie przeprowadzone zostało między liczbami okresu ubiegłego, nieobejmującemi Górnego Śląska, a liczbami okresu sprawozdawczego — również bez Górnego Śląska.

Okręg i m. st. Warszawa	181	789	57	452	121	491	558	816
" II woj. warszawskie	88	1432	88	478	812	624	1121	63
" III " łódzkie	85	3530	553	316	358	521	5554	68
" IV " kieleckie	111	4403	582	5382	840	910	6640	30
" V " lubelskie i wołyńskie	63	1315	601	502	534	1340	6361	53
" VI " białostockie i poleskie	141	1321	86	524	316	806	6801	555
" VII " krakowskie	91	612	14	307	74	130	618	70
" VIII " lwowskie, tarnopolskie i stanisła-wowskie	36	3004	588	1003	386	821	3806	53
" IX " śląskie	—	1183	30	858	124	121	6811	54
" X " poznańskie	63	852	35	151	20	382	512	63
" XI " pomorskie	31	527	7	505	125	805	527	58
" XII " wileńskie i nowogródzkie	57	806	55	581	157	141	385	10
Ogółem w okręgu zbiorowszczyźnie:	804	18280	1315	6552	3458	4513	17881	513
Ogółem w okręgu pobranym :	238	52138	4550	10691	5983	6355	52435	506
gospice w pobyt. z okręgu pobranej (+)(-)*)	+308	−6558	−536	−1881	−1510	−1833	−2240	−316

*) Czemu danie właściwego obrazu pobranie przeciwnego zostało wtedy ilekroć okręgi uplejtego. niepełnoletnim Ogółem gdzie, w tytułu, okręgu za z wydanie tej

Okręg i m. st. Warszawa	181	789	57	452	121	491	558	816
" II woj. warszawskie	88	1432	88	478	812	624	1121	63
" III " łódzkie	85	3530	553	316	358	521	5554	68
" IV " kieleckie	111	4403	582	5382	840	910	6640	30
" V " lubelskie i wołyńskie	63	1315	601	502	534	1340	6361	53
" VI " białostockie i poleskie	141	1321	86	524	316	806	6801	555
" VII " krakowskie	91	612	14	307	74	130	618	70
" VIII " lwowskie, tarnopolskie i stanisła-wowskie	36	3004	588	1003	386	821	3806	53
" IX " śląskie	—	1183	30	858	124	121	6811	54
" X " poznańskie	63	852	35	151	20	382	512	63
" XI " pomorskie	31	527	7	505	125	805	527	58
" XII " wileńskie i nowogródzkie	57	806	55	581	157	141	385	10
Ogółem w okręgu zbiorowszczyźnie:	804	18280	1315	6552	3458	4513	17881	513
Ogółem w okręgu pobranym :	238	52138	4550	10691	5983	6355	52435	506
gospice w pobyt. z okręgu pobranej (+)(-)*)	+308	−6558	−536	−1881	−1510	−1833	−2240	−316

*) Czemu danie właściwego obrazu pobranie przeciwnego zostało wtedy ilekroć okręgi uplejtego. niepełnoletnim Ogółem gdzie, w tytułu, okręgu za z wydanie tej

TABLICA

Ogólne informacje o zatargach zbiorowych w przemyś

GRUPY ZATRUDNIENIA	Okrąg I m. st. Warszawa					Okrąg II woj. warszawskie					Okrąg III woj. łódzkie					Okrąg IV woj. kieleckie					Okrąg V woj. lubelskie i wołyńskie					Okrąg VI woj. białostockie i poleskie				
	Zakłady, objęte zatargami zbiorowemi*)	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych*)	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotnikodni*)	Zakłady, objęte zatargami zbiorowemi	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotnikodni	Zakłady, objęte zatargami zbiorowemi	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotnikodni	Zakłady, objęte zatargami zbiorowemi	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotnikodni	Zakłady, objęte zatargami zbiorowemi	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotnikodni	Zakłady, objęte zatargami zbiorowemi	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotnikodni
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28	16502	14	5	24258	2	97	2	—	—	3	136	1	2	549
IV Przemysł mineralny	5	265	3	2	909	48	4824	49	12	6331	73	4699	35	6	16699	65	7730	58	12	15297½	9	284	8	1	135	20	1342	11	3	3619
V Hutnictwo i mechaniczny przerób metali	6	190	2	4	616	3	122	4	—	—	3	103	2	1	176	34	12855	28	10	26201	2	289	—	2	1752½	—	—	—	—	—
VI Przemysł maszynowy i elektrotechniczny	13	972	9	8	4881	19	2532	19	4	4647	7	263	3	—	—	7	1512	6	2	2820	9	251	—	2	579	2	54	2	—	—
VII „ chemiczny	6	683	5	2	891	8	1037	7	—	—	5	679	3	2	520	14	2489	11	4	13982	—	—	—	—	—	4	633	2	2	1291
VIII „ włókienniczy	4	882	2	2	4611	3	3686	3	—	—	236	19396	92	45	73486	16	9487	10	5	2592	—	—	—	—	—	8	106	6	2	380
IX „ papierniczy	2	20	2	1	180	8	1683	5	—	—	—	—	—	—	—	31	803	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
X „ garbarski i przetworów zwierzęc.	4	77	2	2	398	8	28	2	1	125	7	506	10	—	—	5	84	2	—	—	1	23	1	—	—	12	115	3	2	3180
XI „ drzewny i snycerski	7	429	2	5	2210	15	166	10	5	324	21	1580	10	5	24634	46	1378	39	5	390	5	243	3	2	1396	39	2418	29	9	10810
XII „ spożywczy	17	767	14	4	3277	72	996	38	2	1218	164	3025	19	2	1593	78	336	13	2	1617	80	220	—	1	1486	42	191	5	2	204
XIII „ konfekcyjny i galanteryjny	292	1441	3	9	18283	6	382	8	3	203	108	630	10	4	2915	160	4608	7	6	97119	20	72	2	2	718	4	11	1	1	70
XIV „ budowlany	30	2307	31	4	493	30	1065	36	1	18	90	7147	16	6	11418	47	5138	29	2	1422	27	676	12	1	1974	17	828	6	—	—
XV „ poligraficzny	19	147	1	4	751	6	56	1	1	491	35	337	4	2	408	4	94	4	—	—	9	123	—	2	809	4	14	1	3	114
XVI Zakłady użyteczności publicznej	1	973	2	—	—	8	127	10	—	—	5	1297	4	2	389	5	176	7	2	40	3	28	3	—	—	13	189	7	—	—
XVII Handel, kredyt i ubezpieczenia	9	292	7	4	658	3	12	3	—	—	81	257	3	—	—	13	310	6	—	—	15	40	—	1	160	1	10	1	—	—
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	4	870	3	1	90	5	116	5	—	—	6	142	2	—	—	1	6	1	—	—	—	—	—	—	—	6	198	4	2	112
XIX Hotele, jadłodajnie i usługi osobiste	2	18	5	—	—	7	589	4	—	—	60	250	1	1	5000	1807	1339	3	—	—	—	—	—	—	—	4	23	3	1	24
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	2	5	2	—	—	20	120	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	32	1	1	493
Ogółem w okresie sprawozdawczym:	421	10333	93	52	38248	251	17426	206	29	13357	921	40431	215	76	137238	2361	64847	247	55	185738½	182	2346	31	14	9009½	181	6300	83	30	20846
Ogółem w okresie poprzednim:	143	6472	116	72	34416	491	32425	245	40	49737	1987	69519	333	106	566841	2280	72243	303	108	257633½	179	4916	54	26	12529½	474	16016	73	60	216139
Różnica w porówn. z okresem poprzed. (+): *)	278	3861	23	20	3832	240	14999	39	11	36380	1066	29088	118	30	429603	81	7396	56	53	71895	3	2570	23	12	3520	293	9716	10	30	195293

*) Celem dania właściwego obrazu porównanie przeprowadzone zostało między liczbami okresu ubiegłego, nieobejmującemi Górnego Śląska, a liczbami okresu sprawozdawczego — również bez Górnego Śląska.

TABLICA VI-a *(dalszy ciąg).*

targach zbiorowych w przemyśle na terenie poszczególnych okręgów inspekcji pracy.

robotnikodni	Okrąg VI woj. białostockie i poleskie					Okrąg VII woj. krakowskie					Okrąg VIII woj. lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie					Okrąg IX woj. śląskie					Okrąg X woj. poznańskie					Okrąg XI woj. pomorskie					Okrąg XII woj. wileńskie i nowogródzkie				
	Zakłady, objęte zatargami zbiorowemi	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotnikodni	Zakłady, objęte zatargami zbiorowemi	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotnikodni	Zakłady, objęte zatargami zbiorowemi	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotnikodni	Zakłady, objęte zatargami zbiorowemi	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotnikodni	Zakłady, objęte zatargami zbiorowemi	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotnikodni	Zakłady, objęte zatargami zbiorowemi	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotnikodni	Zakłady, objęte zatargami zbiorowemi	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotnikodni
—	3	136	1	2	549	11	2100	10	1	75	258	7095	3	3	1136	64	79691	19	9	82979	1	58	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
35	20	1342	11	3	3619	15	1292	15	—	—	53	4191	9	8	19086	22	2649	12	2	794	10	746	9	1	1395	8	407	4	4	613	16	1019	5	3	21201
52½	—	—	—	—	—	10	434	8	2	256	3	453	1	2	1477	64	43782	32	11	98150	70	1209	7	—	—	1	147	—	1	147	—	—	—	—	—
79	2	54	2	—	—	52	1690	5	8	56583	—	—	—	—	—	18	3442	5	6	13165	184	6154	25	—	—	4	196	2	2	769	—	—	—	—	—
—	4	633	2	2	1291	20	1206	18	2	2481	15	914	6	3	7210	9	1233	10	—	—	35	1266	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	8	106	6	2	380	11	349	10	1	3360	—	—	—	—	—	118	19364	15	4	1533	15	369	2	—	—	—	—	—	—	—	2	241	—	1	507
—	—	—	—	—	—	3	128	2	1	3060	—	—	—	—	—	5	1040	4	1	1219	1	81	1	—	—	1	163	—	1	978	4	370	4	1	342
—	12	115	3	2	3180	5	787	2	3	3276	4	91	—	1	1638	4	362	3	1	765	3	180	1	—	—	—	—	—	—	—	1	6	1	—	—
96	39	2418	29	9	10810	74	1494	23	3	797	57	1938	6	9	13187	78	2391	12	3	4351	282	5098	17	1	11320	10	919	6	5	605½	24	853	7	2	68
86	42	191	5	2	204	41	1901	22	—	—	2	205	—	2	510	7	268	7	—	—	491	6009	12	—	—	6	250	1	5	693½	9	138	6	1	288
18	4	11	1	1	70	46	946	6	1	1120	89	405	1	4	2796	13	197	2	1	1170	83	1992	—	1	14196	1	22	—	1	45	31	163	—	2	3878
74	17	828	6	—	—	150	2321	15	—	—	28	1357	5	1	120	27	1320	6	2	135	26	1213	17	1	10	37	3102	35	3	108	25	1157	21	5	2239
09	4	14	1	3	114	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	150	1	—	—	3	58	3	—	—	3	27	2	1	195	2	13	—	1	90
—	13	189	7	—	—	7	529	3	1	585	2	200	2	—	—	2	99	2	—	—	6	647	6	—	—	2	26	2	—	—	91	448	4	1	750
60	1	10	1	—	—	12	182	6	2	64	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	151	2	—	—	7	839	10	—	—	438	1214	1	1	10193
—	6	198	4	2	112	1	15	1	—	—	3	18	—	1	126	1	140	1	—	—	3	115	3	—	—	2	28	—	2	16½	—	—	—	—	—
—	4	23	3	1	24	5	12	1	—	—	1	15	—	1	60	94	280	4	—	—	1	20	1	—	—	1	17	1	—	—	—	—	—	—	—
—	2	32	1	1	493	4	10	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5	1	—	—
09½	181	6300	83	30	20846	467	15396	148	25	71657	515	16882	33	35	47346	532	156408	135	40	204261	1228	25366	109	4	26921	83	6143	63	25	4170½	644	5627	50	18	39556
29½	474	16016	73	60	216139	1594	38243	143	52	157487	1131	25580	79	74	147078	348	35704	92	26	34530	1788	40428	120	13	8454	163	11200	36	40	36601½	241	8416	90	27	20585
20	293	9716	10	30	195293	1127	22847	5	27	85830	616	8698	46	39	99732	20	2963	16	12	48163	560	15062	11	9	18467	80	5057	27	15	32431	403	2789	40	9	18971

ch okręgów inspekcji pracy.

Okrąg VIII woj. lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie					Okrąg IX woj. śląskie					Okrąg X woj. poznańskie					Okrąg XI woj. pomorskie					Okrąg XII woj. wileńskie i nowogródzkie					OGÓŁEM				
Zakłady, objęte zatargami zbiorowemi	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotnikodni	Zakłady, objęte zatargami zbiorowemi	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotnikodni	Zakłady, objęte zatargami zbiorowemi	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotnikodni	Zakłady, objęte zatargami zbiorowemi	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotnikodni	Zakłady, objęte zatargami zbiorowemi	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotnikodni	Liczba zakładów, objętych zatargami zbiorowemi	Liczba robotników uczestniczących w zatargach zbiorowych	Liczba zatargów bez strajku	Liczba zatargów strajkowych	Liczba straconych robotnikodni
258	7095	3	3	1136	64	79691	19	9	82979	1	58	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**367**	**105679**	**50**	**20**	**108997**
53	4191	9	8	19086	22	2649	12	2	794	10	746	9	1	1395	8	407	4	4	613	16	1019	5	3	21201	**344**	**29448**	**218**	**54**	**86079½**
3	453	1	2	1477	64	43782	32	11	98150	70	1209	7	—	—	1	147	—	1	147	—	—	—	—	—	**196**	**59584**	**84**	**33**	**128775½**
—	—	—	—	—	18	3442	5	6	13165	184	6154	25	—	—	4	196	2	2	769	—	—	—	—	—	**315**	**17066**	**76**	**32**	**83444**
15	914	6	3	7210	9	1233	10	—	—	35	1266	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**116**	**10140**	**64**	**15**	**26375**
—	—	—	—	—	118	19364	15	4	1533	15	369	2	—	—	—	—	—	—	—	2	241	—	1	507	**413**	**53880**	**140**	**60**	**86469**
—	—	—	—	—	5	1040	4	1	1219	1	81	1	—	—	1	163	—	1	978	4	370	4	1	342	**55**	**4288**	**27**	**5**	**5779**
4	91	—	1	1638	4	362	3	1	765	3	180	1	—	—	—	—	—	—	—	1	6	1	—	—	**54**	**2259**	**27**	**10**	**9382**
57	1938	6	9	13187	78	2391	12	3	4351	282	5098	17	1	11320	10	919	6	5	605½	24	853	7	2	68	**658**	**18907**	**164**	**54**	**70092½**
2	205	—	2	510	7	268	7	—	—	491	6009	12	—	—	6	250	1	5	693½	9	138	6	1	288	**1009**	**14306**	**137**	**21**	**10886½**
89	405	1	4	2796	13	197	2	1	1170	83	1992	—	1	14196	1	22	—	1	45	31	163	—	2	3878	**853**	**10869**	**40**	**35**	**142513**
28	1357	5	1	120	27	1320	6	2	135	26	1213	17	1	10	37	3102	35	3	108	25	1157	21	5	2239	**534**	**27631**	**229**	**26**	**17937**
—	—	—	—	—	6	150	1	—	—	3	58	3	—	—	3	27	2	1	195	2	13	—	1	90	**91**	**1019**	**17**	**14**	**2858**
2	200	2	—	—	2	99	2	—	—	6	647	6	—	—	2	26	2	—	—	91	448	4	1	750	**145**	**4739**	**52**	**6**	**1764**
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	151	2	—	—	7	839	10	—	—	438	1214	1	1	10193	**593**	**3307**	**39**	**8**	**11075**
3	18	—	1	126	1	140	1	—	—	3	115	3	—	—	2	28	—	2	16½	—	—	—	—	—	**32**	**1648**	**20**	**6**	**344½**
1	15	—	1	60	94	280	4	—	—	1	20	1	—	—	1	17	1	—	—	—	—	—	—	—	**1982**	**2563**	**23**	**3**	**5084**
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5	1	—	—	**29**	**172**	**6**	**1**	**493**
515	**16882**	**33**	**35**	**47346**	**532**	**156408**	**135**	**40**	**204261**	**1228**	**25366**	**109**	**4**	**26921**	**83**	**6143**	**63**	**25**	**4170½**	**644**	**5627**	**50**	**18**	**39556**	**7786**	**367505**	**1413**	**403**	**798348½**
1131	**25580**	**79**	**74**	**147078**	**348**	**35704**	**92**	**26**	**34530**	**1788**	**40428**	**120**	**13**	**8454**	**163**	**11200**	**36**	**40**	**36601½**	**241**	**8416**	**90**	**27**	**20585**	**10819**	**361162**	**1684**	**644**	**1542031**
616	**8698**	**46**	**39**	**99732**	**20**	**2963**	**16**	**12**	**48163**	**560**	**15062**	**11**	**9**	**18467**	**80**	**5057**	**27**	**15**	**32431**	**403**	**2789**	**40**	**9**	**18971**	**3197**	**117324**	**330**	**267**	**865250½**

TABLICA VI-b

Działalność pośrednicząca poszczególnych okręgów inspekcji pracy w zatargach między pracownikami a pracodawcami w rolnictwie oraz w sprawach dozo

I. Zatargi, rozpatrywane przez inspektorów pracy samodzielnie (t. zn. poza Komisjami Rozjemczemi)

OKRĄG I TERYTORJUM	Zatargi poszczególnych robotników rolnych								Zatargi zbiorowe robotników rolnych								Zatargi poszczególnych dozorców domowych								Zotargi zbierowe dozorców domowych							
	Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:						Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:						Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:						Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:					
	spraw pozostałych z okresu poprzedniego	spraw zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzono (sprawy zaniechane przez powoda)	załatwiono polubownie	nie doszło do zgody: umorzono	nie doszło do zgody: skier. do sądów lub inn. urzędów	Ogółem rozpatrz. w okresie sprawozdawczym	Przeszło na okres następny	spraw pozostałych z okresu poprzedniego	spraw zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzono (sprawy zaniechane przez powoda)	załatwiono polubownie	nie doszło do zgody: umorzono	nie doszło do zgody: skier. do sądów lub inn. urzędów	Ogółem rozpatrz. w okresie sprawozdawczym	Przeszło na okres następny	spraw pozostałych z okresu poprzedniego	spraw zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzono (sprawy zaniechane przez powoda)	załatwiono polubownie	nie doszło do zgody: umorzono	nie doszło do zgody: skier. do sądów lub inn. urzędów	Ogółem rozpatrz. w okresie sprawozdawczym	Przeszło na okres następny	spraw pozostałych z okresu poprzedniego	spraw zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzono (sprawy zaniechane przez powoda)	załatwiono polubownie	nie doszło do zgody: umorzono	nie doszło do zgody: skier. do sądów lub inn. urzędów	Ogółem rozpatrz. w okresie sprawozdawczym	Przeszło na okres następny
Okr. I m. st. Warszawa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ II woj. warszawskie	91	1478	34	120	136	1043	**1333**	236	**3**	24	2	19	3	1	**25**	2	70	481	2	8	2	508	**520**	31	1	6	1	4	—	2	**7**	—
„ III „ łódzkie	3	52	8	22	18	3	**51**	4	—	21	5	14	—	—	**19**	2	—	3	—	3	—	—	**3**	—	4	1	—	5	—	—	**5**	—
„ IV „ kieleckie	34	431	2	21	31	411	**465**	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	175	2	29	1	155	**187**	—	—	2	—	—	1	—	**1**	1
„ V „ lubelskie i wołyńskie	33	209	29	110	30	60	**229**	13	1	5	1	3	1	1	**6**	—	1	18	—	16	2	—	**18**	1	—	—	—	—	—	—	—	—
„ VI „ białostockie i lubelskie	7	64	2	23	21	16	**62**	9	—	3	—	1	—	2	**3**	—	—	45	—	25	18	1	**44**	1	—	1	—	1	—	—	**1**	—
„ VII „ krakowskie	—	6	—	2	—	4	**6**	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	—	—	15	**15**	—	1	2	—	3	—	—	**3**	—
„ VIII „ lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie	2	309	33	129	34	114	**310**	1	—	6	—	6	—	—	**6**	—	—	103	17	8	7	71	**103**	—	1	2	—	3	—	—	**3**	—
Okr. IX woj. śląskie	—	134	24	75	21	12	**132**	2	—	5	1	2	2	—	**5**	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ X „ poznańskie	90	979	76	461	102	361	**1000**	69	13	240	11	177	9	37	**234**	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ XI „ pomorskie	135	1770	275	761	377	356	**1769**	136	1	53	2	35	7	9	**53**	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ XII „ wileńskie i nowogródzkie	45	180	35	74	56	38	**203**	22	75	25	15	70	15	—	**100**	—	—	12	2	9	—	1	**12**	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	**440**	**5612**	**518**	**1798**	**826**	**2418**	**5560**	**492**	**93**	**382**	**37**	**327**	**37**	**50**	**451**	**24**	**83**	**852**	**23**	**98**	**30**	**751**	**902**	**33**	**7**	**14**	**1**	**16**	**1**	**2**	**20**	**1**
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	**570**	**6876**	**617**	**2221**	**1135**	**3038**	**7011**	**435**	**106**	**380**	**46**	**212**	**54**	**81**	**393**	**93**	**97**	**983**	**35**	**167**	**23**	**772**	**997**	**83**	**10**	**39**	**1**	**26**	**6**	**9**	**42**	**7**
RÓŻNICA**) w porówn. z okres. poprz. (±):	**—130**	**— 1394**	**—123**	**— 495**	**—329**	**—632**	**—1579**	**—55**	**—13**	**—3**	**—10**	**+ 113**	**—19**	**—31**	**+53**	**—69**	**—14**	**—131**	**—12**	**—69**	**+7**	**—21**	**—95**	**—50**	**—3**	**—25**	**—**	**—10**	**—5**	**—7**	**—22**	**—6**

*) Część II na odwrocie tablicy.

**) Celem dania właściwego obrazu porównanie przeprowadzone zostało między liczbami okresu ubiegłego, nieobejmującemi Górnego Śląska, a liczbami okresu sprawozdawczego — również bez Górnego Śląska.

zorców domowych.

III. Ogólne informacje o zatargach zbiorowych
(z cz. I oraz II)*

Zatargi robotników rolnych					Zatargi dozorców domowych				
Liczba folwarków, objętych zatargami zbiorowemi	Liczba robotników, uczestniczących w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotnikodni	Liczba miast, objętych zatargami zbiorowemi	Liczba dozorców domów, uczestniczących w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotnikodni
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	370	23	2	791	7	1314	7	—	—
18	242	19	3	250	7	985	7	—	—
—	—	—	—	—	1	800	1	—	—
7	110	6	1	7	2	1250	2	—	—
3	28	3	—	—	1	292	1	—	—
—	—	—	—	—	3	695	3	—	—
19	1091	1	5	8442	4	5227	3	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
199	5600	231	3	104	—	—	—	—	—
46	1029	43	10	2165	—	—	—	—	—
1320	5967	24	1	—	—	—	—	—	—
1639	**14437**	**350**	**25**	**11759**	**25**	**10563**	**24**	**—**	**—**
3854	**25569**	**371**	**27**	**13610**	**43**	**13112**	**43**	**1**	**2100**
—2215	**—11132**	**—21**	**—2**	**—1851**	**—18**	**—2549**	**—19**	**—1**	**—2100**

enie)

a pracodawcami w rolnictwie oraz w sprawach dozorców domowy

(w/g

omowych		Zatargi zbiorowe dozorców domowych							Komisje r
n:		Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:					pod przewodnictw
rozpatrz.w okresie sprawozdawczym	Przeszło na okres następny	spraw pozostałych z okresu poprzedniego	spraw zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzono	uwzględniono powództwo częściowo lub całkowicie	oddalono	O g ó ł e m rozpatrz.w okresie sprawozdawczym	Przeszło na okres następny	inspektora pracy
286	—	—	—	—	—	—	—	—	—
401	140	—	2	—	2	—	2	—	95
280	20	1	1	—	2	—	2	—	51
211	19	—	—	—	—	—	—	—	50
102	10	—	2	—	2	—	2	—	62
184	29	—	—	—	—	—	—	—	52
98	78	—	—	—	—	—	—	—	20
590	157	—	3	—	3	—	3	—	36
—	—	—	1	—	1	—	1	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21	—	—	—	—	—	—	—	—	32
2173	453	1	9	—	10	—	10	—	400
2520	1155	—	11	—	10	—	10	1	467
347	—702	+1	—2	—	—	—	—	—1	—67

TABLICA VI-b *(dokończenie)*

Działalność pośrednicząca poszczególnych okręgów inspekcji pracy w zatargach między pracownikami a pracodawcami w rolnictwie oraz w sprawach dozo

II. Zatargi rozpatrywane na Komisjach Rozjemczych.

OKRĄG i TERYTORJUM	Zatargi poszczególnych robotników rolnych							Zatargi zbiorowe robotników rolnych							Zatargi poszczególnych dozorców domowych							Zatargi zbiorowe dozorców domowych						
	Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:					Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:					Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:					Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:				
	spraw pozostałych z okresu poprzedniego	spraw zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzono	uwzględniono powództwo częściowo lub całkowicie	oddalono	Ogółem rozpatrz. w okresie sprawozdawczym	Przeszło na okres następny	spraw pozostałych z okresu poprzedniego	spraw zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzono	uwzględniono powództwo częściowo lub całkowicie	oddalono	Ogółem rozpatrz. w okresie sprawozdawczym	Przeszło na okres następny	spraw pozostałych z okresu poprzedniego	spraw zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzono	uwzględniono powództwo częściowo lub całkowicie	oddalono	Ogółem rozpatrz. w okresie sprawozdawczym	Przeszło na okres następny	spraw pozostałych z okresu poprzedniego	spraw zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzono	uwzględniono powództwo częściowo lub całkowicie	oddalono	Ogółem rozpatrz. w okresie sprawozdawczym	Przeszło na okres następny
Okr. I m. st. Warszawa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	275	11	157	125	4	**286**	—	—	—	—	—	—	—	—
„ II woj. warszawskie	207	1017	413	466	126	**1005**	219	—	—	—	—	—	—	—	33	508	174	204	23	**401**	140	—	2	—	2	—	**2**	—
„ III „ łódzkie	91	398	194	220	33	**447**	42	—	3	3	—	—	**3**	—	46	254	82	191	7	**280**	20	1	1	—	2	—	**2**	—
„ IV „ kieleckie	135	411	161	266	45	**472**	74	—	—	—	—	—	—	—	81	149	91	117	3	**211**	19	—	—	—	—	—	—	—
„ V „ lubelskie i wołyńskie.	377	764	220	417	65	**702**	439	1	—	—	1	—	**1**	—	42	70	23	72	7	**102**	10	—	2	—	2	—	**2**	—
„ VI „ białostockie i poleskie	165	475	153	243	50	**446**	194	—	—	—	—	—	—	—	66	147	70	91	23	**184**	29	—	—	—	—	—	—	—
„ VII „ krakowskie	160	144	27	86	28	**141**	163	—	—	—	—	—	—	—	106	70	13	70	15	**98**	78	—	—	—	—	—	—	—
„ VIII „ lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie	130	415	211	211	49	**471**	74	—	—	—	—	—	—	—	488	259	377	162	51	**590**	157	—	3	—	3	—	**3**	—
Okr. IX woj. śląskie*)	—	4	—	2	2	**4**	—	—	1	—	1	—	**1**	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	**1**	—
„ X „ poznańskie.	2	16	—	1	2	**3**	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ XI „ pomorskie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ XII „ wileńskie i nowogródzkie	372	452	333	190	33	**556**	268	—	—	—	—	—	—	—	18	3	8	12	1	**21**	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym: .	**1639**	**4096**	**1712**	**2102**	**433**	**4247**	**1488**	**1**	**4**	**3**	**2**	—	**5**	—	**1155**	**1471**	**995**	**1044**	**134**	**2173**	**453**	**1**	**9**	—	**10**	—	**10**	—
OGÓŁEM w okresie poprzednim: . . .	**1907**	**5122**	**1972**	**2728**	**685**	**5385**	**1644**	**2**	**45**	**38**	**8**	—	**46**	**1**	**729**	**2946**	**736**	**1483**	**301**	**2520**	**1155**	—	**11**	—	**10**	—	**10**	**1**
RÓŻNICA w porówn. z okres. poprz.(+):	**—268**	**—1026**	**—260**	**—626**	**—252**	**—1138**	**—156**	**—1**	**—41**	**—35**	**—6**	—	**—41**	**—1**	**+426**	**—1475**	**+259**	**—439**	**—167**	**—347**	**—702**	**+1**	**—2**	—	—	—	—	**—1**

*) Komisje Rozjemcze funkcjonowały tylko na Śląsku Cieszyńskim.

orców domowych.

Liczba Komisyj Rozjemczych
(w/g liczby protokółów ukonstytuowania).

Komisje w sprawach rolnych			Komisje w sprawach dozorców domowych		
pod przewodnictwem:			pod przewodnictwem:		
inspektora pracy	innej osoby	Ogółem	inspektora pracy	innej osoby	Ogółem
—	—	—	18	—	18
95	—	95	37	—	37
51	—	51	27	—	27
50	2	52	22	2	24
62	1	63	7	—	7
52	1	53	18	—	18
20	—	20	3	6	9
36	1	37	12	33	45
2	—	2	1	—	1
—	1	1	—	—	—
—	—	—	—	—	—
32	—	32	2	—	2
400	6	406	147	41	188
467	24	491	214	97	311
—67	—18	—85	—67	—56	—123

TABLICA VII

Wykaz umów zbiorowych, zawartych przy pośrednictwie inspektorów pracy poszczególnych Okręgów

GRUPY ZATRUDNIENIA	Okrąg I m. st. Warszawa		Okrąg II woj. warszawskie		Okrąg III woj. łódzkie		Okrąg IV woj. kieleckie		Okrąg V woj. lubelskie i wołyńskie		Okrąg VI woj. białostockie i poleskie		Okrąg VII woj. krakowskie		Okrąg VIII woj. lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie		Okr. IX woj. śląskie		Okrąg X woj. poznańskie		Okrąg XI woj. pomorskie		Okrąg XII woj. wileńskie i nowogródzkie		OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym		OGÓŁEM w okresie poprzednim	
	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla, leśnictwo	—	—	—	—	—	—	8	2557	1	12	22	3804	—	—	5	1350	1	280	1	45	1	?	70	19510	109	27558	238	122262
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	3	26189	—	—	—	—	1	69	2	61	—	—	—	—	—	—	—	—	6	26319	9	33102
IV Przemysł mineralny	—	—	1	552	—	—	4	910	—	—	5	612	1	187	4	2535	—	—	3	559	1	123	3	649	22	6127	31	5949
V Hutnictwo i mechaniczny przerób metali	—	—	1	50	—	—	5	1905	—	—	—	—	4	2102	1	12	4	10512	—	—	—	—	—	—	15	14581	21	27431
VI Przemysł metalowy i elektrotechniczny	3	?	—	—	—	—	—	—	1	41	—	—	1	150	1	128	2	460	—	—	—	—	—	—	8	779	14	5200
VII „ chemiczny	8	234	—	—	1	70	6	2513	—	—	3	765	1	106	3	595	3	1340	—	—	—	—	—	—	25	5623	25	3805
VIII „ włókienniczy	—	—	—	—	3	397	3	2697	—	—	—	—	3	295	—	—	1	8000	1	38	—	—	—	—	11	11427	16	29380
IX „ papierniczy	—	—	—	—	—	—	1	45	—	—	—	—	1	68	—	—	—	—	—	—	—	—	1	60	3	173	4	1390
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	—	—	—	—	2	174	—	—	—	—	1	39	5	779	1	90	—	—	—	—	—	—	—	—	9	1082	9	2405
XI „ drzewny i snycerski	—	—	1	55	—	—	—	—	—	—	4	600	4	126	4	543	1	260	—	—	1	74	1	336	16	1994	42	7388
XII „ spożywczy	—	—	2	67	2	965	8	1125	1	220	1	12	3	766	2	95	1	68	—	—	1	195	—	—	21	3513	42	5510
XIII „ konfekcyjny i galanteryjny	—	—	—	—	—	—	5	3324	—	—	—	—	2	100	3	210	—	—	—	—	—	—	—	—	10	3634	20	2230
XIV „ budowlany	—	—	3	260	1	400	3	2586	2	300	1	110	1	184	1	2300	4	2360	1	460	—	—	—	—	17	8960	40	30619
XV „ poligraficzny	—	—	—	—	1	20	—	—	2	168	—	—	1	240	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	428	3	202
XVI Zakłady użyteczności publicznej	1	?	8	1634	1	120	3	2047	3	1400	3	802	1	150	2	500	2	240	—	—	—	—	1	375	25	7268	28	15360
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	1	?	—	—	—	—	1	10	—	—	1	20	—	—	1	18	—	—	—	—	—	—	—	—	4	48	9	2964
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	—	—	—	—	1	130	—	—	25	374	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	504	4	389
XIX Hotele, gospody, jadłodajnie, usługi osobiste.	—	—	—	—	—	—	1	40	1	40	1	28	—	—	1	120	—	—	—	—	—	—	—	—	4	228	5	3435
XX Zakłady widowiskowe.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6	—	—
Umowy terytorjalne dla kilku grup przemysłu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	38651
Ogółem w okresie sprawozdawczym:	13	[1] 234	16	2618	11	2146	52	46078	11	2181	67	7166	29	5322	32	8563	[2] 19	23520	6	1102	4	392	76	20930	[3] 336	120252		
Ogółem w okresie poprzednim:	8	66	104	36915	55	25158	131	103899	4	1815	58	16209	43	12045	50	54925	29	22481	15	31422	15	16427	53	16310	565	337672		
Różnica w porównaniu z okres. poprz.(±):	+5	+168	—88	—34297	—44	—23012	—79	—57821	+7	+366	+9	—9043	—14	—6723	—18	—46362	—10	+1039	—9	—30320	—11	—16035	+23	+4620	—229	—217420		

[1]) Umowy, zawarte w Okręgu I, faktycznie obejmują bardzo wysoką liczbę pracowników (np. wszystkich dozorców m. Warszawy), która jednak w większości wypadków nie mogła być ustalona.
[2]) Prócz powyższych umów, zawartych na Śląsku Cieszyńskim, na Górnym Śląsku przy współudziale Komisarza Demobilizacyjnego zostało zawartych 17 umów zbiorowych.
[3]) Patrz poprzedni odsyłacz.

TABLICA VI-b *(dokończenie)*

Działalność pośrednicząca poszczególnych okręgów inspekcji pracy w zatargach między pracownikami a pracodawcami w rolnictwie oraz w sprawach dozor

II. Zatargi rozpatrywane na Komisjach Rozjemczych.

OKRĄG i TERYTORJUM	Zatargi poszczególnych robotników rolnych							Zatargi zbiorowe robotników rolnych						
	Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:				Przeszło na okres następny	Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:				Przeszło na okres następny
	spraw pozostałych z okresu poprzedniego	spraw zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzono	uwzględniono powództwo częściowo lub całkowicie	oddalono	Ogółem rozpatrz. w okresie sprawozdawczym		spraw pozostałych z okresu poprzedniego	spraw zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzono	uwzględniono powództwo częściowo lub całkowicie	oddalono	Ogółem rozpatrz. w okresie sprawozdawczym	
Okr. I m. st. Warszawa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ II woj. warszawskie	207	1017	413	466	126	**1005**	219	—	—	—	—	—	—	—
„ III „ łódzkie	91	398	194	220	33	**447**	42	—	3	3	—	—	**3**	—
„ IV „ kieleckie	135	411	161	266	45	**472**	74	—	—	—	—	—	—	—
„ V „ lubelskie i wołyńskie .	377	764	220	417	65	**702**	439	1	—	—	1	—	**1**	—
„ VI „ białostockie i poleskie	165	475	153	243	50	**446**	194	—	—	—	—	—	—	—
„ VII „ krakowskie	160	144	27	86	28	**141**	163	—	—	—	—	—	—	—
„ VIII „ lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie	130	415	211	211	49	**471**	74	—	—	—	—	—	—	—
Okr. IX woj. śląskie*)	—	4	—	2	2	**4**	—	—	1	—	1	—	**1**	—
„ X „ poznańskie.	2	16	—	1	2	**3**	15	—	—	—	—	—	—	—
„ XI „ pomorskie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ XII „ wileńskie i nowogródzkie	372	452	333	190	33	**556**	268	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym: .	**1639**	**4096**	**1712**	**2102**	**433**	**4247**	**1488**	**1**	**4**	**3**	**2**	—	**5**	—
OGÓŁEM w okresie poprzednim: . . .	**1907**	**5122**	**1972**	**2728**	**685**	**5385**	**1644**	**2**	**45**	**38**	**8**	—	**46**	**1**
RÓŻNICA w porówn. z okres. poprz.(+):	**—268**	**—1026**	**—260**	**—626**	**—252**	**—1138**	**—156**	**—1**	**—41**	**—35**	**—6**	—	**—41**	**—1**

OKRĄG i TERYTORJUM	Zatargi poszczególnych dozorców domowych							Zatargi zbiorowe dozorców domowych						
	Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:				Przeszło na okres następny	Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:				Przeszło na okres następny
	spraw pozostałych z okresu poprzedniego	spraw zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzono	uwzględniono powództwo częściowo lub całkowicie	oddalono	Ogółem rozpatrz. w okresie sprawozdawczym		spraw pozostałych z okresu poprzedniego	spraw zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzono	uwzględniono powództwo częściowo lub całkowicie	oddalono	Ogółem rozpatrz. w okresie sprawozdawczym	
Okr. I m. st. Warszawa	275	11	157	125	4	**286**	—	—	—	—	—	—	—	—
„ II woj. warszawskie	33	508	174	204	23	**401**	140	—	2	—	2	—	**2**	—
„ III „ łódzkie	46	254	82	191	7	**280**	20	1	1	—	2	—	**2**	—
„ IV „ kieleckie	81	149	91	117	3	**211**	19	—	—	—	—	—	—	—
„ V „ lubelskie i wołyńskie .	42	70	23	72	7	**102**	10	—	2	—	2	—	**2**	—
„ VI „ białostockie i poleskie	66	147	70	91	23	**184**	29	—	—	—	—	—	—	—
„ VII „ krakowskie	106	70	13	70	15	**98**	78	—	—	—	—	—	—	—
„ VIII „ lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie	488	259	377	162	51	**590**	157	—	3	—	3	—	**3**	—
Okr. IX woj. śląskie*)	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	**1**	—
„ X „ poznańskie.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ XI „ pomorskie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ XII „ wileńskie i nowogródzkie	18	3	8	12	1	**21**	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym: .	**1155**	**1471**	**995**	**1044**	**134**	**2173**	**453**	**1**	**9**	—	**10**	—	**10**	—
OGÓŁEM w okresie poprzednim: . . .	**729**	**2946**	**736**	**1483**	**301**	**2520**	**1155**	—	**11**	—	**10**	—	**10**	**1**
RÓŻNICA w porówn. z okres. poprz.(+):	**+426**	**—1475**	**+259**	**—439**	**—167**	**—347**	**—702**	**+1**	**—2**	—	—	—	—	**—1**

*) Komisje Rozjemcze funkcjonowały tylko na Śląsku Cieszyńskim.

ców domowych.

Liczba Komisyj Rozjemczych
(w/g liczby protokółów ukonstytuowania).

Komisje w sprawach rolnych			Komisje w sprawach dozorców domowych		
pod przewodnictwem:			pod przewodnictwem:		
inspektora pracy	innej osoby	Ogółem	inspektora pracy	innej osoby	Ogółem
—	—	—	18	—	18
95	—	95	37	—	37
51	—	51	27	—	27
50	2	52	22	2	24
62	1	63	7	—	7
52	1	53	18	—	18
20	—	20	3	6	9
36	1	37	12	33	45
2	—	2	1	—	1
—	1	1	—	—	—
—	—	—	—	—	—
32	—	32	2	—	2
400	6	406	147	41	188
467	24	491	214	97	311
—67	—18	—85	—67	—56	—123

TABLICA VI-b

Działalność pośrednicząca poszczególnych okręgów inspekcji pracy w zatargach między pracownikami a pracodawcami w rolnictwie oraz w sprawach dozo

I. Zatargi, rozpatrywane przez inspektorów pracy samodzielnie (t. zn. poza Komisjami Rozjemczemi)

OKRĄG I TERYTORJUM	Zatargi poszczególnych robotników rolnych								Zatargi zbiorowe robotników rolnych								Zatargi poszczególnych dozorców domowych								Zotargi zbierowe dozorców domowych							
	Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:						Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:						Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:						Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:					
	spraw pozostałych z okresu poprzedniego	spraw zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzono (sprawy zaniechane przez powoda)	załatwiono polubownie	nie doszło do zgody: umorzono	nie doszło do zgody: skier. do sądów lub inn. urzędów	Ogółem rozpatrz. w okresie sprawozdawczym	Przeszło na okres następny	spraw pozostałych z okresu poprzedniego	spraw zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzono (sprawy zaniechane przez powoda)	załatwiono polubownie	nie doszło do zgody: umorzono	nie doszło do zgody: skier. do sądów lub inn. urzędów	Ogółem rozpatrz. w okresie sprawozdawczym	Przeszło na okres następny	spraw pozostałych z okresu poprzedniego	spraw zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzono (sprawy zaniechane przez powoda)	załatwiono polubownie	nie doszło do zgody: umorzono	nie doszło do zgody: skier. do sądów lub inn. urzędów	Ogółem rozpatrz. w okresie sprawozdawczym	Przeszło na okres następny	spraw pozostałych z okresu poprzedniego	spraw zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzono (sprawy zaniechane przez powoda)	załatwiono polubownie	nie doszło do zgody: umorzono	nie doszło do zgody: skier. do sądów lub inn. urzędów	Ogółem rozpatrz. w okresie sprawozdawczym	Przeszło na okres następny
Okr. I m. st. Warszawa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ II woj. warszawskie	91	1478	34	120	136	1043	**1333**	236	**3**	24	2	19	3	1	**25**	2	70	481	2	8	2	508	**520**	31	1	6	1	4	—	2	**7**	—
„ III „ łódzkie	3	52	8	22	18	3	**51**	4	—	21	5	14	—	—	**19**	2	—	3	—	3	—	—	**3**	—	4	1	—	5	—	—	**5**	—
„ IV „ kieleckie	34	431	2	21	31	411	**465**	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	175	2	29	1	155	**187**	—	—	2	—	—	1	—	**1**	1
„ V „ lubelskie i wołyńskie	33	209	29	110	30	60	**229**	13	1	5	1	3	1	1	**6**	—	1	18	—	16	2	—	**18**	1	—	—	—	—	—	—	—	—
„ VI „ białostockie i lubelskie	7	64	2	23	21	16	**62**	9	—	3	—	1	—	2	**3**	—	—	45	—	25	18	1	**44**	1	—	1	—	1	—	—	**1**	—
„ VII „ krakowskie	—	6	—	2	—	4	**6**	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	—	—	15	**15**	—	1	2	—	3	—	—	**3**	—
„ VIII „ lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie	2	309	33	129	34	114	**310**	1	—	6	—	6	—	—	**6**	—	—	103	17	8	7	71	**103**	—	1	2	—	3	—	—	**3**	—
Okr. IX woj. śląskie	—	134	24	75	21	12	**132**	2	—	5	1	2	2	—	**5**	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ X „ poznańskie	90	979	76	461	102	361	**1000**	69	13	240	11	177	9	37	**234**	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ XI „ pomorskie	135	1770	275	761	377	356	**1769**	136	1	53	2	35	7	9	**53**	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ XII „ wileńskie i nowogródzkie	45	180	35	74	56	38	**203**	22	75	25	15	70	15	—	**100**	—	—	12	2	9	—	1	**12**	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	**440**	**5612**	**518**	**1798**	**826**	**2418**	**5560**	**492**	**93**	**382**	**37**	**327**	**37**	**50**	**451**	**24**	**83**	**852**	**23**	**98**	**30**	**751**	**902**	**33**	**7**	**14**	**1**	**16**	**1**	**2**	**20**	**1**
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	**570**	**6876**	**617**	**2221**	**1135**	**3038**	**7011**	**435**	**106**	**380**	**46**	**212**	**54**	**81**	**393**	**93**	**97**	**983**	**35**	**167**	**23**	**772**	**997**	**83**	**10**	**39**	**1**	**26**	**6**	**9**	**42**	**7**
RÓŻNICA**) w porówn. z okres. poprz. (+):	**—130**	**—1394**	**—123**	**—495**	**—329**	**—632**	**—1579**	**—55**	**—13**	**—3**	**—10**	**+113**	**—19**	**—31**	**+53**	**—69**	**—14**	**—131**	**—12**	**—69**	**+7**	**—21**	**—95**	**—50**	**—3**	**—25**	**—**	**—10**	**—5**	**—7**	**—22**	**—6**

*) Część II na odwrocie tablicy.

**) Celem dania właściwego obrazu porównanie przeprowadzone zostało między liczbami okresu ubiegłego, nieobejmującemi Górnego Śląska, a liczbami okresu sprawozdawczego — również bez Górnego Śląska.

zorców domowych.

III. Ogólne informacje o zatargach zbiorowych
(z cz. I oraz II)*

Zatargi robotników rolnych					Zatargi dozorców domowych				
Liczba folwarków, objętych zatargami zbiorowemi	Liczba robotników, uczestniczących w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotnikodni	Liczba miast, objętych zatargami zbiorowemi	Liczba dozorców domów, uczestniczących w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotnikodni
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	370	23	2	791	7	1314	7	—	—
18	242	19	3	250	7	985	7	—	—
—	—	—	—	—	1	800	1	—	—
7	110	6	1	7	2	1250	2	—	—
3	28	3	—	—	1	292	1	—	—
—	—	—	—	—	3	695	3	—	—
19	1091	1	5	8442	4	5227	3	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
199	5600	231	3	104	—	—	—	—	—
46	1029	43	10	2165	—	—	—	—	—
1320	5967	24	1	—	—	—	—	—	—
1639	**14437**	**350**	**25**	**11759**	**25**	**10563**	**24**	**—**	**—**
3854	**25569**	**371**	**27**	**13610**	**43**	**13112**	**43**	**1**	**2100**
—2215	**—11132**	**—21**	**—2**	**—1851**	**—18**	**—2549**	**—19**	**—1**	**—2100**

TABLICA VII

Wykaz umów zbiorowych, zawartych przy pośrednictwie inspektorów pracy poszczególnych Okręgów

GRUPY ZATRUDNIENIA	Okrąg I m. st. Warszawa		Okrąg II woj. warszawskie		Okrąg III woj. łódzkie		Okrąg IV woj. kieleckie		Okrąg V woj. lubelskie i wołyńskie		Okrąg VI woj. białostockie i poleskie		Okrąg VII woj. krakowskie		Okrąg VIII woj. lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie		Okr. IX woj. śląskie		Okr woj. po
	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla, leśnictwo .	—	—	—	—	—	—	8	2557	1	12	22	3804	—	—	5	1350	1	280	1
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	3	26189	—	—	—	—	1	69	2	61	—	—	—
IV Przemysł mineralny	—	—	1	552	—	—	4	910	—	—	5	612	1	187	4	2535	—	—	3
V Hutnictwo i mechaniczny przerób metali . .	—	—	1	50	—	—	5	1905	—	—	—	—	4	2102	1	12	4	10512	—
VI Przemysł metalowy i elektrotechniczny . .	3	?	—	—	—	—	—	—	1	41	—	—	1	150	1	128	2	460	—
VII „ chemiczny	8	234	—	—	1	70	6	2513	—	—	3	765	1	106	3	595	3	1340	—
VIII „ włókienniczy	—	—	—	—	3	397	3	2697	—	—	—	—	3	295	—	—	1	8000	1
IX „ papierniczy	—	—	—	—	—	—	1	45	—	—	—	—	1	68	—	—	—	—	—
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	—	—	—	—	2	174	—	—	—	—	1	39	5	779	1	90	—	—	—
XI „ drzewny i snycerski	—	—	1	55	—	—	—	—	—	—	4	600	4	126	4	543	1	260	—
XII „ spożywczy	—	—	2	67	2	965	8	1125	1	220	1	12	3	766	2	95	1	68	—
XIII „ konfekcyjny i galanteryjny	—	—	—	—	—	—	5	3324	—	—	—	—	2	100	3	210	—	—	—
XIV „ budowlany	—	—	3	260	1	400	3	2586	2	300	1	110	1	184	1	2300	4	2360	1
XV „ poligraficzny	—	—	—	—	1	20	—	—	2	168	—	—	1	240	—	—	—	—	—
XVI Zakłady użyteczności publicznej	1	?	8	1634	1	120	3	2047	3	1400	3	802	1	150	2	500	2	240	—
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	1	?	—	—	—	—	1	10	—	—	1	20	—	—	1	18	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon . . .	—	—	—	—	—	—	1	130	—	—	25	374	—	—	—	—	—	—	—
XIX Hotele, gospody, jadłodajnie, usługi osobiste.	—	—	—	—	—	—	1	40	1	40	1	28	—	—	1	120	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6	—	—	—
Umowy terytorjalne dla kilku grup przemysłu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ogółem w okresie sprawozdawczym: . .	13	[1] 234	16	2618	11	2146	52	46078	11	2181	67	7166	29	5322	32	8563	[2] 19	23520	6
Ogółem w okresie poprzednim:.	8	66	104	36915	55	25158	131	103899	4	1815	58	16209	43	12045	50	54925	29	22481	15
Różnica w porównaniu z okres. poprz.(±):	+5	+168	—88	—34297	—44	—23012	—79	—57821	+7	+366	+9	—9043	—14	—6723	—18	—46362	—10	+1039	—9

[1]) Umowy, zawarte w Okręgu I, faktycznie obejmują bardzo wysoką liczbę pracowników (np. wszystkich dozorców m. Warszawy), która jednak w większości wypadków nie mogła być ustalona.
[2]) Prócz powyższych umów, zawartych na Śląsku Cieszyńskim, na Górnym Śląsku przy współudziale Komisarza Demobilizacyjnego zostało zawartych 17 umów zbiorowych.
[3]) Patrz poprzedni odsyłacz.

czególnych Okręgów

Okr. IX woj. śląskie		Okrąg X woj. poznańskie		Okrąg XI woj. pomorskie		Okrąg XII woj. wileńskie i nowogródzkie		OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym		OGÓŁEM w okresie poprzednim	
liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami	liczba umów	liczba robotn. objętych umowami
1	280	1	45	1	?	70	19510	109	27558	238	122262
—	—	—	—	—	—	—	—	6	26319	9	33102
—	—	3	559	1	123	3	649	22	6127	31	5949
4	10512	—	—	—	—	—	—	15	14581	21	27431
2	460	—	—	—	—	—	—	8	779	14	5200
3	1340	—	—	—	—	—	—	25	5623	25	3805
1	8000	1	38	—	—	—	—	11	11427	16	29380
—	—	—	—	—	—	1	60	3	173	4	1390
—	—	—	—	—	—	—	—	9	1082	9	2405
1	260	—	—	1	74	1	336	16	1994	42	7388
1	68	—	—	1	195	—	—	21	3513	42	5510
—	—	—	—	—	—	—	—	10	3634	20	2230
4	2360	1	460	—	—	—	—	17	8960	40	30619
—	—	—	—	—	—	—	—	4	428	3	202
2	240	—	—	—	—	1	375	25	7268	28	15360
—	—	—	—	—	—	—	—	4	48	9	2964
—	—	—	—	—	—	—	—	26	504	4	389
—	—	—	—	—	—	—	—	4	228	5	3435
—	—	—	—	—	—	—	—	1	6	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	38651
[2] 19	23520	6	1102	4	392	76	20930	[3] 336	120252		
29	22481	15	31422	15	16427	53	16310	565	337672		
—10	+1039	—9	—30320	—11	—16035	+23	+4620	—229	—217420		

a być ustalona.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Okręg I		Okręg II		Okręg III		Okręg IV		Okręg V		OGÓŁEM	
	liczba wniosków	liczba stanowisk	liczba wniosków	liczba stanowisk	liczba wniosków	liczba stanowisk	liczba wniosków	liczba stanowisk	liczba wniosków	liczba stanowisk	liczba wniosków	liczba stanowisk
II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla, leśnictwo .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
V Hutnictwo i mechaniczny przerób metali . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
VI Przemysł metalowy i elektrotechniczny . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
VII „ chemiczny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
VIII „ włókienniczy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IX „ papierniczy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
X „ poligraficzny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XI „ budowlany	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XII „ konfekcyjny i galanteryjny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIII „ spożywczy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIV „ drzewny i anyżowski	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XV „ gastronomii i przetwórstwa zwierzęcych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Hotele, gospody, jadłodajnie, usługi osobiste.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady wdowiskowe.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Umowy terytorialne dla kilku grup przemy- słu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ogółem w okresie sprawozdawczym. . .	13	234	16	2618	11	2146	52	4607[9]	11	2181	67	11627
Ogółem w okresie poprzednim:	8	66	104	39915	55	25158	131	103896	4	1815	58	171250
Różnica w porównaniu z okres. popr.(±):	+5	+168	—88	—34297	—44	—23012	—79	—57823	+7	+366	+9	—79422

[1] Umowy, zawarte w Okręgu I, faktycznie obejmują bardzo wysoką liczbę pracowników (np. wszystkich dozorców m. Warszawy), któ
[2] Przez powyższych umów, zawartych na Śląsku Cieszyńskim, na Górnym Śląsku przy współudziale Komisarza Demobilizacyjnego
[3] Patrz poprzedni objaśnienia.

Czynności urzędów obwodowych w 1929 roku.

Inspektorzy i podinspektorzy	Okręgi i Obwody	Stan zatrudnienia: w przemyśle: Liczba zakładów	Stan zatrudnienia: w przemyśle: Liczba robotników	Stan zatrudnienia: w rolnictwie: Liczba zakładów	Stan zatrudnienia: w rolnictwie: Licza robotników	Wizytacje	Komisje przy otwarciu lub przebudowie zakładów	Zlecenia w sprawach zdrowotnych, bezpieczeństwa i innych	Wykroczenia zakładów przeciwko przepisom prawnym	Nieszczęśliwe wypadki przy pracy	Zatargi poszczególnych robotników	Zatargi zbiorowe	Umowy zbiorowe	Sprawy na Komisjach Rozjemczych rolnych	Sprawy na Komisjach Rozjemczych dozorców domowych	Dni spędzone na rozjazdach	Czynności kancelaryjne: Pisma wchodzące i wychodzące	Konferencje protokółowane	Wydane nakazy, zaświadczenia, orzeczenia, odpisy, wezwan. stronit.p.	Książki sprzedane	Książki ostemplowane	Personel kancelaryjny
14[1])	Okrąg I.	3080	96270	—	—	1950	643	6322	2056	3717	855	145	13	—	286	—	32959	175	4505	37091	749	8
2	Odwód 1-szy	621	21935	—	—	542	185	2247	631	804	231	32	—	—	—	—	5815	52	601	—	206	1
2	„ 2-gi	668	22872	—	—	475	142	892	243	1043	160	29	—	—	—	—	5528	15	434	—	127	1
2	„ 3-ci	635	19780	—	—	241	144	418	217	1106	215	15	—	—	—	—	5435	20	629	—	170	1
2	„ 4-ty	870	17875	—	—	464	112	1888	584	328	187	16	—	—	—	—	6091	26	692	—	169	1
1	„ 5-ty	286	13808	—	—	228	60	877	381	436	62	27	1	—	—	—	3441	21	410	—	77	1
5[1])	Urząd Okręgu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	12	—	286	—	6649	41	1739	37091	—	3
12	Okrąg II.	1540	58517	3186	87126	1762	288	5420	3162	1025	3364	267	16	1005	403	849	35020	179	10417	24649	469	10
2	Obwód 6-ty	194	4595	1280	32138	188	1	779	657	66	440	13	1	200	152	109	4215	4	1831	—	89	1
2	„ 7-ty	265	17983	198	3958	177	9	649	362	338	685	77	—	139	15	106	5659	53	1565	—	125	1
1	„ 8-my	254	11043	328	8178	364	5	1822	957	269	443	45	4	165	118	189	5534	18	2312	—	107	1
1	„ 9-my	172	4143	135	4183	351	5	764	152	28	510	18	6	57	116	151	2445	22	1025	1545	20	1
1	„ 10-ty	354	15312	573	21505	162	3	606	338	198	567	87	1	220	1	96	5593	61	1639	702	106	2
1	„ 11-ty	301	5441	672	17164	302	3	800	696	126	706	14	3	224	1	60	7824	11	1820	542	22	2
4	Urząd Okręgu	—	—	—	—	218	262	—	—	—	13	13	1	—	—	138	3750	10	225	21760	—	2
13	Okrąg III.	2897	155715	1094	31510	2235	752	7774	5889	5313	2338	315	11	450	282	400	31427	186	3322	—	2148	8
1	Obwód 12-ty	447	25628	—	—	284	413	1225	1324	822	268	45	—	—	—	—	3819	12	266	—	331	1
2	„ 13-ty	373	38656	—	—	636	59	1602	333	2233	116	20	—	—	—	10	3263	—	131	—	560	1
2	„ 14-ty	653	33346	—	—	389	211	1656	1403	1030	218	42	—	—	—	—	4753	—	419	—	461	1
2	„ 15-ty	680	35410	459	11225	313	22	1156	1125	831	512	61	—	197	183	197	4766	59	422	—	351	1

([1] Dwaj inspektorzy czynności inspektorskich nie pełnili.

Inspektorzy i podinspektorzy	Okręgi i Obwody	Stan zatrudnienia: w przemyśle – Liczba zakładów	Stan zatrudnienia: w przemyśle – Liczba robotników	Stan zatrudnienia: w rolnictwie – Liczba zakładów	Stan zatrudnienia: w rolnictwie – Liczba robotników	Wizytacje	Komisje przy otwarciu lub przebudowie zakładów	Zlecenia w sprawach zdrowotnych, bezpieczeństwa i innych	Wykroczenia zakładów przeciwko przepisom prawnym	Nieszczęśliwe wypadki przy pracy	Zatargi poszczególnych robotników	Zatargi zbiorowe	Umowy zbiorowe	Sprawy na Komisjach Rozjemczych rolnych	Sprawy na Komisjach Rozjemczych dozorców domowych	Dni spędzone na rozjazdach	Czynności kancelaryjne: Pisma wchodzące i wychodzące	Konferencje protokółowane	Wydane nakazy, zaświadczenia, odpisy, wezwan. stronit.p.	Książki sprzedane	Książki ostemplowane	Personel kancelaryjny
2	Obwód 16-ty	295	12574	190	4950	222	10	591	151	254	344	43	2	45	90	110	2910	34	652	—	106	1
2	„ 17-ty	449	10101	445	15335	354	11	1544	1553	143	880	88	8	208	9	68	6542	63	1407	—	339	1
2	Urząd Okręgu	—	—	—	—	37	26	—	—	—	—	16	1	—	—	15	5374	18	25	—	—	2
13	Okrąg IV.	3042	169131	827	22352	1719	234	5033	2065	16561	5142	303	52	472	211	758½	44361	645	7455	20278	983	10
1	Obwód 18-ty	657	10176	199	6000	168	33	306	50	206	955	76	5	215	21	161	5777	22	1890	5094	269	1
1	„ 19-ty	319	22711	204	4403	553	3	1475	853	772	740	56	13	32	55	128½	5663	481	1414	923	213	1
1	„ 20-ty	631	13163	208	6062	124	—	255	2	1215	212	3	—	86	—	62½	3524	—	636	27	87	1
1	„ 21-szy	293	9978	102	2552	128	2	715	123	677	256	19	11	57	58	87	5435	11	476	3371	39	1
3	„ 22-gi	408	33881	95	2900	282	36	1108	535	2499	877	75	3	82	69	32½	4804	—	1290	424	121	1
1	„ 23-ci	96	24968	19	435	112	10	513	14	4521	146	18	11	—	—	87	5011	10	80	9153	77	1
1[1])	„ 24-ty	133	19010	—	—	132	—	249	178	1662	364	25	2	—	2	97	2264	34	257	718	38	1
2	„ 25-ty	505	35244	—	—	220	48	412	310	5009	1592	31	7	—	6	59	7437	75	1169	568	139	1
2	Urząd Okręgu	—	—	—	—	—	102	—	—	—	—	—	—	—	—	44	4446	12	243	—	—	2
8	Okrąg V.	1299	32384	1592	33416	749	13	2324	830	732	1596	51	11	703	104	336	24119	152	6402	560	153	8
2	Obwód 26-ty	302	12423	326	17301	221	3	598	201	353	185	13	8	154	45	24	3743	40	2514	29	29	1
1	„ 27-my	213	4640	263	3368	111	9	530	524	78	398	4	—	159	—	32½	3129	—	1030	34	34	1
1	„ 28-my	286	4238	236	4684	43	—	110	26	49	228	9	1	108	—	39	2630	—	290	317	19	1
1	„ 29-ty	160	3057	284	5157	144	1	460	17	67	210	18	1	68	20	43	3132	83	179	97	26	1
1	„ 30-ty	178	1815	293	2304	120	—	413	22	43	233	4	—	78	—	57	2005	—	1207	54	16	1
1	„ 31-szy	160	6211	190	602	79	—	213	40	142	342	3	1	136	39	71	3247	2	1182	29	29	1
1	Urząd Okręgu	—	—	—	—	31	—	—	—	—	—	—	—	—	—	69½	6233	27	—	—	—	2
9	Okrąg VI.	1519	41056	1123	11015	751	60	8829	8305	696	1789	117	67	446	184	547	29516	137	5884	—	790	9
1	Obwód 32-gi	316	21005	185	3189	206	3	2221	2418	122	128	56	35	95	32	103½	4917	54	753	—	—	1

1	Obwód 33-ci	270	4156	380	2600	65	—	1223	280	71	334	44	21	88	33	48	4450	29	145	—	—	1
1	„ 34-ty	108	1648	100	1668	105	—	653	726	22	317	—	1	63	36	72	2403	7	649	—	4	1
1	„ 35-ty	91	1238	68	435	51	—	160	54	15	112	4	4	84	59	55½	1696	—	580	—	—	1
1	„ 36-ty	259	5204	316	2118	107	24	3530	3984	52	314	4	2	111	24	87	5260	12	2345	—	99	1
1	„ 37-my	475	7805	74	1005	123	1	544	274	414	538	5	4	5	—	105	3622	21	1030	—	—	1
3	Urząd Okręgu	—	—	—	—	94	32	498	569	—	46	4	—	—	—	76	7168	14	382	—	687	3
7	Okrąg VII.	2042	88362	331	5104	573	533	4782	3217	2408	639	176	29	141	98	442½	15345	184	2109	—	729	4
2	Obwód 38-my	713	42724	84	1512	289	398	2271	772	1566	132	67	8	33	46	231	5320	20	734	—	225	1
2	„ 39-ty	419	23687	55	950	205	49	1672	1672	634	205	61	20	55	—	63	4332	146	327	—	226	1
1	„ 40-ty	362	8684	127	1725	20	44	284	265	55	253	24	1	53	29	45	1728	1	613	—	146	1
1	„ 41-szy	548	13267	65	917	42	29	555	508	153	49	24	—	—	23	56	1160	—	210	—	132	1
2	Urząd Okręgu	—	—	—	—	17	13	—	—	—	—	—	—	—	—	47½	2805	17	225	—	—	1
9	Okrąg VIII.	5077	101845	2731	40253	2503	1017	23473	12326	2432	3510	77	32	471	593	1218½	20148	163	4553	—	1237	8
1	Obwód 42-gi	988	27304	463	8693	483	349	2458	1443	340	1082	20	9	112	258	277	3115	39	1266	—	222	1
1	„ 43-ci	579	14276	304	2432	347	169	1830	1324	401	321	3	1	—	—	155	1790	26	33	—	426	1
1	„ 44-ty	548	10120	557	5243	379	7	2539	276	162	546	39	13	105	56	139	1784	35	680	—	99	2
2	„ 45-ty	458	16001	230	2655	459	106	6442	1684	635	990	4	5		93	200	3945	38	1181	—	73	1
1	„ 46-ty	831	16024	346	4467	551	136	4506	1446	690	163	8	3	79	128	192½	4940	10	517	—	338	1
1	„ 47-my	1673	18120	831	16763	284	250	5698	6153	204	408	3	1	175	58	236	2166	7	854	—	79	1
2	Urząd Okręgu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19	2408	8	22	—	—	1
10	Okrąg IX.	4654	224432	250	6460	1724	856	6067	1279	10902	1301	180	19	5	1	733	17230	820	2987	178	198	7
1	Obwód 48-my	1106	63357	7	320	312	235	651	440	3567	279	27	—	—	—	100	2495	262	664	71	72	2
2	„ 49-ty	1668	71331	5	239	677	198	1857	61	4746	338	20	—	—	—	176	3987	199	528	53	53	2
1[1]	„ 50-ty	708	10643	42	2156	170	46	470	4	270	88	15	—	—	—	58	953	24	117	24	24	
1	„ 51-szy	628	49118	168	3178	285	185	1492	224	544	413	23	—	—	—	142	2110	157	1166	—	19	
2	„ 52-gi	544	29983	28	567	280	192	1597	550	1775	183	95	19	5	1	166	5236	113	474	30	30	1
3	Urząd Okręgu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	91	2449	65	38	—	—	2
11	Okrąg X.	3186	79863	2106	132749	1862	342	7661	2760	2230	1519	347	6	3	—	487	30950	82	1886	—	2337	7
2	Obwód 53-ci	1171	33191	596	42960	587	102	2721	836	1040	438	20	—	—	—	78	6636	65	501	—	1036	1

[1]) Podinspektor pod kierownictwem Inspektora Pracy 25 Obwodu.
[2]) „ „ „ „ „ 49 „

Inspektorzy i podinspektorzy	Okręgi i Obwody	Stan zatrudnienia: w przemyśle Liczba zakładów	w przemyśle Liczba robotników	w rolnictwie Liczba zakładów	w rolnictwie Liczba robotników	Wizytacje	Komisje przy otwarciu lub przebudowie zakładów	Zlecenia w sprawach zdrowotnych, bezpieczeństwa i innych	Wykroczenia zakładów przeciwko przepisom prawnym	Nieszczęśliwe wypadki przy pracy	Zatargi poszczególnych robotników	Zatargi zbiorowe	Umowy zbiorowe	Sprawy na Komisjach Rozjemczych rolnych	Sprawy na Komisjach Rozjemczych dozorców domowych	Dni spędzone na rozjazdach	Czynności kancelaryjne: Pisma wchodzące i wychodzące	Konferencje protokółowane	Wydane nakazy, zaświadczenia, orzeczenia, odpisy, wezwan stronit.p.	Książki sprzedane	Książki ostemplowane	Personel kancelaryjny
2	Obwód 54-ty	759	21442	293	19440	497	54	1575	626	742	69	16	3	—	—	107	5377	1	281	—	537	2
2	„ 55-ty	459	8153	331	20450	272	42	1130	87	184	201	20	1	3	—	78	3581	1	350	—	192	1
2	„ 56-ty	453	8741	428	21874	193	38	687	681	100	229	70	1	—	—	102	3783	2	344	—	223	1
2	„ 57-my	344	8336	458	28025	234	106	1548	530	164	582	217	1	—	—	91	6525	2	405	—	349	—
1	Urząd Okręgu	—	—	—	—	79	—	—	—	—	—	4	—	—	—	31	5048	11	5	—	—	2
7	Okrąg XI.	2854	44515	3257	69170	735	151	4067	1266	1443	2504	141	4	—	—	356	20977	14	3318	—	879	10
1	Obwód 58-my	698	9545	540	13828	172	37	779	402	337	645	10	—	—	—	65½	4438	—	1506	—	380	2
2	„ 59-ty	877	16131	945	31114	141	8	1202	228	843	701	6	—	—	—	105	3429	1	1138	—	119	2
1	„ 60-ty	423	10869	413	4700	276	27	1553	99	184	778	98	3	—	—	70½	4159	6	221	—	90	2
1	„ 61-szy	856	7970	1359	19528	144	3	533	537	79	380	27	—	—	—	39	4926	4	358	—	290	1
2	Urząd Okręgu	—	—	—	—	2	76	—	—	—	—	—	1	—	—	76	4025	3	95	—	—	3
6	Okrąg XII.	1042	18158	3344	14488	699	59	3092	2212	238	777	168	76	556	21	246	9659	122	2912	438	96	5
1	Obwód 62-gi	358	7083	19	189	241	40	715	695	44	184	35	1	—	21	—	1311	50	716	—	—	1
1	„ 63-ci	187	2695	1097	4598	135	5	874	544	60	223	13	1	296	—	58½	1640	16	1147	—	2	1
1	„ 64-ty	177	2650	1083	4101	145	—	739	491	50	57	11	—	50	—	88½	1034	4	258	—	—	1
1	„ 65 ty	320	5730	1145	5600	178	11	764	482	84	313	30	24	210	—	67½	3000	26	660	170	20	1
2	Urząd Okręgu	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	79	50	—	—	31½	2674	26	131	268	74	2
119	**OGÓŁEM w okr. spraw.**	**32232**	**1110248**	**19841**	**453643**	**17262** [1]	**4948**	**84844**	**45367**	**47697**	**25334**	**2287**	**336**	**4252**	**2183**	**6373½**	**311711**	**2859**	**55750**	**83194**	**10768**	**94**
111	**OGÓŁEM w okr.poprzedn.**	**28410**	**903151**	**19646**	**416790**	**14951**	[3]	**79918**	**40876**	**36762**	**31440**	**2763**	**565**	**5431**	**2530**	**5013½**	**313270**	**2561**	**52262**	**72595**	**7914**	**89**
+3	**RÓŻNICA[2] w por.z okr.pop.**	**—288**	**+12648**	**—27**	**+30960**	**+867**	[3]	**+456**	**3762**	**1808**	**7224**	**561**	**229**	**1179**	**—347**	**+793**	**13553**	**409**	**+975**	**10451**	**2686**	**—**

[1]) Liczba powyższa różni się od liczby podanej w tabl. II z powodu uwzględnienia w wyciągu również wizytacyj w zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji.

[2]) Celem dania właściwego obrazu porównanie przeprowadzone zostało między liczbami okresu ubiegłego, nieobejmującemi Górnego-Śląska, a liczbami okresu sprawozdawczego — również bez Górnego Śląska.

[3]) Porównanie niemożliwe, ponieważ w roku sprawozdawczym rubryka ta wypełniona była w sposób odmienny.

APERÇU
SUR L'INSPECTION DU TRAVAIL EN POLOGNE
EN 1929*)

*) Nous avons décidé de faire paraître séparément sous forme de brochures monographiques les comtes-rendus de l'Inspecteur en Chef du Travail ayant trait à l'hygiène du travail. La première de ces monographies portera sur la période 1929 et 1930. Elle sera publiée en même temps que le compte-rendu de l'inspection du travail pour 1930.
La liste des offices d'inspection et la liste des membres du personnel d'inspection se trouvent à la fin du présent rapport.

LA RÉGLEMENTATION DU TRAVAIL EN 1929.

Les lois fondamentales suivantes relatives à la protection du travail ont été promulguées en 1929:

1) L'arrêté des Ministres de l'Intérieur, du Travail et de l'Assistance sociale, de l'industrie et du Commerce et de l'Agriculture, en date du 17 décembre 1928, relatif à la mise à exécution de certaines prescriptions du décret du Président de la République du 22 août 1927 sur la prévention et la lutte avec des maladies professionnelles (Dziennik Ustaw Nr. 5 de 1929, p. 50).

L'arrêté en question contient deux listes des maladies professionnelles. Il fixe la manière d'après laquelle ces maladies doivent être déclarées et la procédure à suivre en cas de leur déclaration. Il détermine avec détail les devoirs incombant aux médecins de district et aux inspecteurs du travail dans le domaine de la lutte avec les maladies professionnelles et contient des stipulations réglementant la collaboration de ces autorités.

2) La loi du 23 mars 1929 complétant le décret du Président de la République, en date du 22 mars 1928, sur les heures d'ouverture des établissements commerciaux et de certains établissements industriels (Dziennik Ustaw Nr. 23 de 1929 p. 236).

Cette loi qui sert de complément au décret du Président, autorise le Ministre de l'Intérieur d'accord avec le Ministre de l'Industrie et du Commerce et le Ministre du Travail et de l'Assistance sociale à prolonger de deux heures par voie d'arrêté les heures d'ouverture des établissements commerciaux pendant la période de 6 jours précédant la veille de Noël et la samedi Saint, de 2 heures, à condition toutefois que ces entreprises ne ferment pas plus tard qu'à 21 h. Elles peuvent en outre être ouvertes le dimanche faisant partie de la période mentionnée ci-dessus, de 13 à 18 h. Il ne faut point identifier l'arrêté du Ministre de l'Intérieur mentionné ci-dessus avec l'autorisation de travailler pendant les heures d'ouverture supplémentaires des magasins, pouvant être accordée en vertu de l'art. 6 p. b de la loi du 18 décembre 1919 sur la durée du travaii dans l'industrie et le commerce.

3) L'arrêté des Ministres de la Justice et du Travail et de l'Assistance sociale, promulgué d'accord avec les Ministres de l'Intérieur, des Finances, de l'Agriculture et de l'Industrie et du Commerce, du 12 mars 1929, sur la création de tribunaux du travail à Częstochowa, Chrzanów, Lublin, Radom (Dziennik Ustaw Nr. 23, de 1929, p. 239, 240, 241 et 242).

4) L'arrêté du Ministre du Travail et de l'Assistance sociale, promulgué d'accord avec le Ministre de l'Industrie et du Commerce, du 26 juillet 1929 sur l'amendement à apporter au par. 15 de l'arrêté du Ministre du Travail et de l'Assistance sociale, promulgué d'accord avec le Ministre de l'Industrie et du Commerce, en date du 11 juin 1923, sur la mise à exécution de la loi du 16 mai 1922 relative aux congés des travailleurs employés dans l'industrie et le commerce (Dziennik Ustaw Nr. 59, p. 467).

L'arrêté ci-desus détermine les catégories des travailleurs intellectuels d'après les prescriptions relatives aux congés contenues dans le décret du Président de la République du 16 mars, sur le contrat de travail des travailleurs intellectuels.

QUESTIONS ADMINISTRATIVES.

Questions relatives au personnel et de comptabilité. *Questions relatives au personnel.* La répartition de l'Etat en régions et en districts de l'inspection du travail n'a pas été modifiée en 1929.

Le siège de l'office de l'inspection du 60 District a été transporté à la fin de 1929, de Wejcherowo à Gdynia (par arrêté du 13 novembre 1929, Dziennik Ustaw No. 85), cette ville ayant atteint un grand développement, de sorte que la plupart des questions relatives à la protection du travail du 60-ème District se concentrèrent à Gdynia.

Le personnel de l'inspection comprenait au 31 décembre 1929 — 230 personnes, dont 214 étaient employées dans les offices régionaux et de district (119 inspecteurs et 94 employés de bureau) et 17 à l'Inspectoriat général du Travail (dont 4 employés de bureau).

Le Ministère du Travail et de l'Assistance sociale a organisé en février 1929 un concours pour le poste d'inspecteurs du travail, de sous-inspecteurs du travail et d'inspecteurs-médecins, dans les grands centres industriels provinciaux ou de voiévodie, en vue de remédier au manque de travailleurs qualifiés à l'inspection du travail. Seules quelques offres purent être prisent en considération parmi les 28 envoyées à l'inspection. Les candidats ne possédaient point les qualifications requises ou ne voulaient pas accepter les traitements de VII-ème ou VIII-ème catégories qui leur étaient offerts.

On procéda en 1929 à la création du poste d'un suppléant permanent de l'Inspecteur en Chef du Travail. M. Henri Zagrodzki, ingénieur, inspecteur du travail régional, fut nommé premier suppléant et M. Jean Gnoiński, inspecteur du travail régional, second suppléant.

Le Dr. Brunon Nowakowski, chef de la section d'hygiène à l'Ecole d'hygiène de l'Etat de Varsovie, fut nommé, le 1-er septembre 1929, Médecin en Chef de l'Inspection du Travail.

Les examens aux postes d'inspecteurs et de sous-inspecteurs eurent lieu les 27, 28 et 29 mai et les 16, 17 et 18 décembre 1929. 5 personnes passèrent ces examens pendant la première période et 2, pendant la deuxième période.

Plusieurs fonctionnaires, de II-ème et III-ème catégories, travaillant à titre provisoire dans les offices de l'inspection du travail provinciaux, furent également tenus de subir des examens.

Des cours complémentaires sanitaires pour ingénieurs furent inaugurés le 1-èr mars 1929, (troisième cours), leur durée fut de trois semaines. Six inspecteurs du Travail suivirent les cours mentionnés ci-dessus.

Ces cours comprenaient un enseignement théorique et des excursions et des visites à des institutions sanitaires et d'hygiène, en vue d'étudier sur place leur organisation et de prendre connaissance de leur activité.

Un médecin fut délégué aux cours d'hygiène pour médecins organisés à l'Ecole d'Hygiène de l'Etat. Les frais de son enseignement furent couverts par le fonds d'enseignement. Le médecin en question remplira, après avoir suivi ces cours, les fonctions de médecin de l'inspection du travail, chargé de s'occuper des questions d'hygiène. Le manque de moyens financiers n'a pas permis à l'inspection du travail d'agrandir le personnel médical de l'inspection du travail.

13 inspecteurs du travail ont été délégués par l'Inspection au premier Congrès polonais de sciences administratives de Poznań.

Les questions budgétaires et de comptabilité. Dans le domaine de la gestion des crédits préliminés pour 1929/30 à l'entretien des offices d'inspection, on s'efforca de maintenir un équilibre entre les dépenses de ces derniers et les sommes prévues à cet effet dans le budget sans nuire au cours normal des travaux. La plupart des crédits préliminés pour l'année envisagée furent augmentés par rapport aux sommes prévues pour 1928/29, en vertu de la loi budgétaire; il y a lieu toutefois d'insister sur le fait que la diminution des crédits prévus pour les „Frais de bureau" a eu une mauvaise répercussion sur la fourniture d'ameublements aux offices et a empêché de satisfaire aux besoins les plus pressants des offices d'inspection du travail.

Parmi les améliorations apportées dans le domaine des crédits, il y a lieu de signaler la circulaire adressée aux inspecteurs du travail régionaux, contenant des prescriptions détaillées sur l'élaboration et l'envoi de préliminaires budgétaires mensuels et réglementant le contrôle étroit exercé par les inspecteurs du travail régionaux, en tant qu'autorité assignant les fonds, sur les dépenses administratives et réelles des inspecteurs du travail de district.

Prévoyant que les crédits préliminés pour 1929/30 pourraient être insuffisants, on s'efforça d'obtenir une autorisation à l'augmentation de certains d'entre eux, à savoir: au par. 2 „Diverses dépenses pour le personnel", aux par. 4 „Moyens de communication", au par. 6 „Frais de bureau", par voie de virement des crédits qui, en raison de conditions exceptionnelles ne purent point être employés dans la mesure prévue. Ainsi

les sommes préliminées au par. 3 „Voyages de service et déplacements" et au par. 8 „Frais divers" ne furent pas entièrement employées à cause de la limitation des dépenses extérieures des bureaux d'un grand nombre d'offices de l'inspection du travail.

Par contre les crédits preliminés aux par. 2 „Diverses dépenses pour le personnel" nécessitèrent un renforcement, étant donné l'augmentation de la somme totale des suppléments, dits „de fonction" payés aux inspecteurs, en raison de la stabilisation d'un grand nombre de ces derniers qui subirent l'examen requis et à cause de l'augmentation du nombre d'indemnités. Il en fut de même en ce qui concerne les fonds préliminés au par. 4 „Moyens de communication", en vue de la nécessité qui se présenta d'adapter l'auto de l'inspection à de longs parcours et d'acheter les parties de rechange indispensables. Les sommes préliminées au par 6. „Frais de bureau" ne purent pas non plus faire face aux dépenses occasionnées par la nécessité de fournir des ameublements de bureau et des machines à dactylographier à certains offices de l'inspection du travail.

L'autorisation demandée fut accordée et on procéda au transfert du par. 3 „Voyages de service et déplacements", de la somme de 15.000 złotys au par. 2 „Dépenses diverses pour le personnel", et de la somme de 20.000 złotys au par. 4 „Moyens de communication" et de la somme de 10.000 złotys du par. 8 „Frais divers", au par. 6 „Frais de Bureau". De cette manière la somme préliminée au par. 2 fut portée à 184.386 zł., celle préliminée au par. 4 à 40.000 zł. et au par. 6 à 80.000 zł. tandis que les crédits prévus au par. 3 ne furent plus que de 190.000 zł. et ceux prévus au par. 8 de 24.000 zł.

Le tableau ci-dessous a trait au montant des sommes préliminées pour 1929/30 avant et après leur augmentation par voie de virement, par rapport aux crédits préliminés pour 1928/29.

	Montant des sommes préliminées pour les offices de l'inspection du travail locaux avant l'obtention de de crédits suplémentaires.	Montant des sommes préliminées après l'obtention de crédits supplémentaires.	Crédits préliminés pour 1928/29.
1. Traitement	1.222.111	1.222.111	1.198.803
2. Diverses dépenses pour le personnel.	169.386	184.386	85.386
3. Voyages de service et déplacements.	215.000	190.000	180.000
4. Moyens de communication.	30.000	40.000	22.000
5. Locaux.	97.000	97.000	87.000
6. Frais de bureau.	70.000	80.000	80.000
7. Publications.	20.000	20.000	20.000
8. Frais divers.	34.000	24.000	12.000
9. Restauration et conservation des bâtiments. . . .	20.000	20.000	15.000
10. Commissions d'arbitrage.	50.000	50.000	40.000
11. Imprimés et livres destinées à être vendus aux fabriques.	15.000	15.000	15.000

Verdicts rendus par les tribunaux dans le domaine de la protection du travail. Le décret du Président de la République du 14 juillet 1926 sur l'inspection du travail prévoit la procédure de trois instances s'il s'agit d'injonctions des inspecteurs du travail, ce qui constitue une exception par rapport au principe généralement adopté en cas de procédure administrative. Le législateur avait sans doute l'intention d'assurer

au nouveau domaine d'activité de l'inspection du travail (ce n'est qu'en vertu du décret du 14 juillet 1927 que les inspecteurs du travail ont été autorisés à émettre des injonctions) une uniformité poussée à l'extrême et un contrôle de la part des autorités centrales. Les devoirs spéciaux incombant à l'autorité de III-ème instance de ce fait consistaient en l'élaboration de méthodes unifiées dans le domaine de la procédure à suivre et une interprétation pratique uniforme des questions faisant l'objet d'injonctions. Le Ministère du Travail et de l'Assistance sociale a dû en outre consacrer une attention spéciale au côté purement juridique des sentences rendues par les inspecteurs du travail, ces derniers ne possédant pas en règle générale d'instruction juridique et ce qui va de soi, de notions suffisantes dans ce domaine. En conséquent le Ministère du Travail et de l'Assistance sociale est devenu une sorte d'instance de cassation s'efforçant de donner aux sentences rendues par les instances inférieures la forme juridique requise et de permettre aux parties de ne point faire nécessairement appel au Tribunal administratif suprême.

Le Ministère du Travail et de l'Assistance sociale a été saisi en 1929 de 94 appels des sentences rendues par les inspecteurs du travail régionaux. La plupart avaient trait à l'aménagement de crèches dans les usines. Ceci s'explique par le fait que le terme définitif de l'aménagement des crèches, prévu par l'amendement du 5.VIII.1926 à la loi du 2 juillet 1924 sur le travail des femmes et des mineurs, ayant expiré le 29 juillet 1928, c'est justement en 1929 que l'obligation d'aménager des crèches fut étendue à un grand nombre d'entreprises.

La tâche de l'autorité de III-ème instance fut facilité en ce qui concerne cette question par le fait que le principe juridique est en ce cas par soi-même clair, il ne s'agissait donc que de fixer les termes auquels l'obligation d'aménager des crèches devait être appliquée. Les verdicts de IIIème instance adaptent les termes aux conditions individuelles d'un cas donné; des termes uniformes ont été fixés pour certaines branches de l'industrie, comme par exemple l'industrie textile de Łódź. Toutes les injonctions relatives à l'aménagement de crèches conformes à la loi et aux conditions requises par la procédure administrative, furent confirmées par le Ministre du Travail et de l'Assistance sociale; d'ailleurs la liberté d'agir des autorités est strictement limitée dans ce domaine par la loi. Il y a lieu de remarquer que la plupart des enteprises ont porté plainte devant le Tribunal administratif suprême qui n'a pas encore eu le temps d'examiner ces causes pendant la période envisagée.

Un grand nombre des sentences de III-ème instance avaient trait à la sécurité et à l'hygiène du travail et à l'aménagement d'installations et de dispositifs prévus par les prescriptions respectives. Les autorités compétentes se heurtèrent à des difficultés toutes particulières dans ce domaine à cause du manque de prescriptions polonaises détaillées et de l'insuffisance des prescriptions des trois états, auxquels la Pologne était annexé. C'est pourquoi le Ministère du Travail et de l'Assistance sociale s'est efforcé d'établir des principes pratiques afin que les injonctions émises par les inspecteurs n'aient pas un caractère arbitraire, qu'elles soient suffisamment motivées par les circonstances d'une cause donnée et les prescriptions législatives, et qu'elles garantissent une sécurité et une protection de la santé réelles et efficaces aux ouvriers. Le Ministère s'est basé dans cette action sur les prescriptions de l'arrêté du Président de la République du 16 mars 1928 sur la sécurité et l'hygiène du travail et les prescriptions respectives des trois états auxquels la Pologne a été annexée. Une partie des injonctions ont été rendues nulles justement à cause d'infractions aux prescriptions législatives (ordre d'installer un éclairage électrique lorsque la prescription prévoit uniquement une lumière naturelle ou artificielle suffisante, l'ordre d'installer des bains et des douches lorsqu'il n'est question dans la prescription que d'installations permettant aux ouvriers de se laver le visage et les mains etc.). Le reste des injonctions furent approuvées ou modifiées en vue de donner aux entreprises intéressées une plus grande liberté d'action en ce qui concerne l'aménagement des installations de sécurité exigées etc. sans qu'il soit porté ateinte, bien entendu, à leur efficacité ou afin de les adapter d'une manière plus stricte aux prescriptions en vigueur.

La plupart des injonctions relatives à l'hygiène et la sécurité du travail, avaient trait à l'éclairage et au chauffage des ateliers de travail, leur ventilation, l'installation des corridors et des escalies, aux dispositifs de sécurité, aux bains, aux vestiaires, aux cabinets d'aisance, aux lavabos et à la manipulation de substances nuisibles à la santé. Par contre on ne fit que très rarement appel des sentences rendus en III-ème instance ayant trait à la sécurité et l'hygiène du travail, au Tribunal administratif suprême. Ce dernier ne s'est pas encore prononcé sur ces causes pendant la période envisagée.

Enfin plusieurs sentences avaient trait à la législation sociale dans le sens strict de ce mot, à savoir: la durée du travail, l'exécution des prescriptions législatives sur le contrat du travail, le travail de nuit des femmes et des adolescents etc.

L'enregistrement des syndicats professionnels des travailleurs. 55 organisations professionnelles et 14 amendements aux statuts furent enregistrés en 1929 par l'office de l'Inspecteur en Chef du Travail.

Les 55 organisations nouvellement enregistrées comprenaient:

a) 43 syndicats professionnels centraux,
b) 11 syndicats professionnels de voiévodie,
c) 1 association syndicale centrale.

Au total 55 organisations professionnelles.

Le nombre total d'organisations professionnelles enregistrées s'élevait au 31 décembre 1929, d'après le registre de l'Inspecteur en Chef du Travail, à 568.

Les organisations enregistrées se répartissaient en:

a) 458 syndicats professionnels centraux,
b) 90 „ „ de voiévodie,
c) 20 associations syndicales centrales.

Au total 568 organisations professionnelles.

Sur ce nombre 140 organisations professionnelles furent biffées des registres à cause de leur liquidation ou de leur dissolution, de sorte qu'il y avait au premier janvier 1930:

a) 409 syndicats professionnels et
b) 19 associations syndicales actives, soit

428 au total.

IX-ème Congrès des inspecteurs du travail. Les 28, 29 et 30 janvier 1929, s'est tenu à Varsovie le IX Congrès général des Inspecteurs du Travail, auquel ont pris part l'Inspecteur en Chef du Travail, les inspecteurs régionaux et de district, les représentants de l'Inspectoriat général du Travail et du Département du Travail du Ministère du Travail et de l'Assistance sociale. Le Congrès examina des questions d'une importance primordiale, ayant trait à la sécurité et à l'hygiène du travail, aux nouvelles prescriptions relatives au fonctionnement des offices d'inspection du travail, à la protection du travail des femmes et des adolescents etc.

Le Congrès fut inauguré par le discours de l'Inspecteur en Chef du Travail, prononcé en présence du dr. Stanisław Jurkiewicz, Ministre du Travail et de l'Assistance sociale qui ne put prendre la parole à cause d'une indisposition.

Après avoir salué les membres du Congrès l'Inspecteur en Chef du Travail remercia chaleureusement le Ministre d'avoir bien voulu assister aux débats malgré son mauvais état de santé.

L'Inspecteur en Chef du Travail retraça l'historique de l'Inspection du Travail à l'occasion du X-ème aniversaire de son activité. Il analysa les pénibles et importants travaux effectués par cette institution, les difficultés avec lesquelles elle fut aux prises, surtout pendant les premières années de son existence. Finalement il émit le désir que la période à venir de l'activité de l'Inspection dans le domaine de la sécurité et de l'hygiène du travail dans les usines, soit aussi féconde en résultats positifs que la période écoulée, pendant laquelle elle s'est efforcée d'établir un équilibre et une harmonie entre le travail et le capital.

Les membres du Congrès présentèrent une série de rapports relatifs à certaines lois promulguées en 1928, telles que les lois sur les tribunaux du travail, sur la sécurité et l'hygiène du travail, sur la procédure administrative, sur la procédure pénale dans l'administration, sur la procédure obligatoire dans l'administration et les arrêtés d'exécution de la loi sur l'inspection du travail.

D'autres rapports présentés au Congrès avaient trait aux projets de lois se trouvant en cours d'élaboration au Département du Travail, relatifs au travail à domicile et aux contrats collectifs et à l'arbitrage. Le Congrès s'occupa en outre des résultats ob-

tenus par l'inspection et de ses futurs travaux relatifs à la protection des femmes et des adolescents.

Dans le rapport sur le travail à domicile il est question des catégories d'ouvriers devant être visées par la loi sur le travail à domicile. On y trouve des définitions contenues dans les législations étrangères relatives à la même question, d'ailleurs souvent contradictoires et ne donnant pas de solution au problème.

L'auteur du rapport relatif aux projets de lois sur les contrats collectifs et la liquidation des conflits collectifs, insiste sur leur importance sociale et l'influence qu'elles pourront exercer sur la vie économique. Elles tiennent compte jusqu'à un certain point de l'ingérence de l'Etat dans le domaine du contrat de travail, mais d'autre part facilitent aux facteurs sociaux la conclusion d'un accord leur permettant d'assurer la continuité du travail. Ces lois assurent en outre des bases légales à des ententes de ce genre.

Le second jour du Congrès fut presque entièrement consacré à l'examen du problème de sécurité et de l'hygiène du travail dans les fabriques. Les rapports présentés aux membres du Congrès exposent avec détail le programme des travaux du Département dans le domaine des prescriptions relatives aux conditions d'hygiène et à la sécurité du travail dans les diverses branches de la production.

Nous ne soumettons pas à une analyse détaillée les rapports présentés au Congrès, car les plus importants ont été reproduits en entier dans la revue trimestrielle „Praca i Opieka Społeczna" (No I. de 1928).

Les discussions soulevées par les divers rapports ont contribué à éliminer certaines difficultés d'interprétation des prescriptions légales qui ont été mises en vigueur en 1928.

Lors des débats qui eurent lieu le troisième jour, l'Inspecteur en Chef du Travail a caractérisé l'activité actuelle de l'inspection dans un long discours. Il a attiré l'attention des membres du Congrès sur certains manques et défectuosités dans le fonctionnement des offices et a déclaré que l'inspection du travail devrait profiter de l'ordre qui règne dans le domaine de la législation protectrice du travail et de l'administration de l'inspection et des moyens techniques et financiers suffisants, pour procéder à un examen plus approfondi des bons et des mauvais côtés de la législation sur la protection du travail, et soumettre à un examen sérieux le problème des travaux nuisibles et dangereux dans les diverses branches de l'industrie, tâche qui sera facilitée dans une grande mesure par une entente complète dans le domaine de la collaboration de l'Inspection du Travail et des Caisses-Maladies.

LA PROTECTION DU TRAVAIL DES FEMMES ET DES ADOLESCENTS.

Le contrôle de la protection du travail des femmes et des adolescents fut renforcé en 1929 grâce à la nomination de nouveaux sous-inspecteurs-femmes dans un certain nombre de districts, appelées à contrôler le travail des femmes et des mineurs. Le nombre total de sous-inspecteurs-femmes appelées à exercer un contrôle de ce genre, y compris les employées de l'Inspectoriat général du Travail remplissant un travail analogue, s'est élevé à 10 personnes au cours de l'année envisagée; des postes de sous-inspecteurs-femmes ont été institués dans 7 offices régionaux (2 dans celui de Łódź) et une nouvelle fonctionnaire-femme a été engagée à la section spéciale de l'Inspectoriat général du Travail, chargée de s'occuper du travail des femmes et des enfants, étant donné que l'employée chargée de ces fonctions a été déléguée à l'étranger pour une période assez longue.

Malgré cette augmentation du personnel il n'a pu s'occuper régulièrement du travail des femmes et des adolescents dans l'industrie et n'a contrôlé que sporadiquement le travail de ces derniers, employés dans l'artisanat, dans l'agriculture et dans les institutions d'utilité publique.

Comme il ressort du compte-rendu de 1928, le nombre des femmes et des adolescents employés dans l'industrie est très élevé et accuse une tendance à s'accroître, surtout dans certaines branches de l'industrie.

Il n'est point vrai que, comme l'affirme un grand nombre de personnes, les petits établissements de travail et les petites entreprises artisanales ont plus volontiers recours au travail des femmes et des mineurs. Il ressort des rapports de certains offices d'inspection de district que le nombre des ouvrières est justement très élevé par rapport aux ouvriers dans les établissements employant plus de 50 personnes. Ainsi il est de 61,3% par rapport à 56,1% (total) dans l'industrie textile et de 55,6% par rapport

à 51.3% (total) dans l'industrie du papier etc. Les inspecteurs des autres régions constatent également que le nombre d'ouvrières employées à la production ne cesse d'augmenter tandis que le nombre d'ouvriers baisse dans la même proportion. Ainsi dans la voïévodie de Poznanie le nombre des ouvriers a baissé de 74 en 1928 à 72,8 en 1929. tandis que le nombre des femmes a augmenté de 12 à 14,7 pendant la même période, Dans la voïévodie de Kielce l'inspection a constaté un accroissement de l'emploi de la main d'oeuvre féminine (femmes et jeunes filles) dans les industries suivantes: minérale, du bois, fonderies, des machines, chimique. Il ressort également des rapports des diverses régions que le travail des femmes s'étend à des branches de la production qui jusqu'à présent employaient uniquement des hommes (radiotechnique) ou un nombre de femmes très restreint avant la gueurre européenne (industries: chimique, des machines, électrotechnique, fonderies, transformation des métaux). Les rapports des I-ère, II-ème et IV-ème Régions contiennent d'intéressantes données relatives à ce sujet.

En ce qui concerne l'emploi des adolescents, les rapports de 1929 des inspecteurs régionaux ne font que confirmer les remarques faites par l'Inspecteur en Chef du Travail dans son compte-rendu de 1928 que certaines branches de l'industrie ont de plus en plus recours au travail des adolescents. L'inspecteur de la X-ème Région consacre une attention spéciale à la question; l'industrie mécanique de cette Région a de plus en plus recours à l'emploi d'adolescents. En 1929 le nombe des garçons-ouvriers dans cette industrie était de 21,7% par rapport au nombre total des ouvriers (1928 — 20%), dans les petits établissements de travail il a même été de 33,7%. La sous-inspectrice de la Région IV chargée de s'occuper des questions relatives à l'emploi des femmes et des adolescents constate que la baisse d' 1% qu'accuse en 1929 le nombre d'adolescents employés dans cette région par rapport à 1928, est due à la mise en vigueur des prescriptions de la loi du 2 juillet 1924 relatives au travail des adolescents. L'inspecteur de la IV-ème Région explique de la même manière le fait que dans cette région le nombre des ouvrières employées à la production a été moins élevé en 1929 qu'en 1928. Il est d'avis que ce phénomène est dû à la mise en vigueur de l'article 15 de la loi mentionnée, prévoyant l'aménagement obligatoire de crèches. Pourtant ce point de vue manque de fondement à l'heure actuelle, étant donné que le personnel des offices d'inspection qui est fort restreint n'est pas en état de veiller à la mise à exécution effective et stricte de toutes les prescriptions législatives en vigueurs. D'autre part le nombre d'ouvrières employées dans l'industrie a tendance à s'accroître aussi bien en Pologne que dans les autres pays européens, ce qui constitue une preuve que la protection théorique et pratique de ces catégories d'ouvriers n'entrave point l'embauchage d'ouvrières-femmes par les propriétaires d'entreprises. Même l'introduction générale de crèches ou le paiement obligatoire de prestations par les employeurs aux ouvrières pendant la période de maternité, aussi bien que la mise en vigueur effective de l'art. 9 de la loi du 2.VII.1924 dans sa teneur non-modifiée (c'est-à-dire l'obligation incombant au patron de rembourser les frais d'enseignement scolaire des adolescents) ne peuvent empêcher les employeurs d'avoir recours d'une manière excessive à l'emploi de la main d'oeuvre féminine et infantile tant que la différence entre les salaires des ouvriers adultes d'un côté et les femmes et les adolescents de l'autre côté sera aussi grande qu'aujourd'hui.

La délégation polonaise envoyée à l'étranger au frais du Fonds de Rochefeller, en vue d'y'étudier les conditions de travail des femmes et des adolescents, a visité, conformément aux indications du Ministre du Travail polonais, la Suisse, l'Allemagne et l'Autriche et y a pris connaissance de la manière dont y avait lieu l'application de la législation protégeant le travail des femmes et des adolescents. Les données recueillies par la délégation servent de base à l'élaboration par l'Inspectoriat général du Travail de diverses études traitant de questions liées à la protection des femmes et des adolescents. Parmi la série de travaux exécutés méthodiquement par l'Inspectoriat général du Travail dans le domaine de la protection du travail des femmes et des adolescents il y a lieu de mentionner à la première place les travaux entrepris en 1928, tels que: 1) l'application de la protection de la maternité des ouvrières et 2) les secours médicaux apportés aux adolescents, qui ont atteint un certain développement en 1929.

1) Les travaux relatifs à l'application des prescriptions ayant trait à la protection de la maternité des ouvrières ont fait beaucoup de progrès en 1929. Quoique seulement 16 crèches ont été aménagées pendant cette période (le nombre total des crèches et des stations a été de 81 pendant la période envisagée) 20 autres étaient dans un stade de préparation, de sorte que le nombre total des crèches et stations de protection de la maternité était de 102 au 15.V.30.

Il est vrai qu'en 1929 on fit de grands progrès dans ce domaine grâce à l'obligation légale existant déjà depuis le 29 juillet 1928; en 1928 les prescriptions de la loi respective furent surtout mises à exécution dans les entreprises de l'Etat qui procédèrent volontairement à l'aménagement de crèches, par contre en 1929 des crèches furent surtout installées dans les entreprises privées tombant sous le coup de la loi, de sorte que pendant la période envisagée, sur 81 crèches il'y en avait 45 dans des entreprises privées. Le tableau ci-dessous contient des données relatives au nombre d'ouvrières bénéficiant pendant la période envisagée de la loi sur l'aménagement de crèches:

Nombre total d'ouvrières employées dans l'industrie au 1.I.1930.	%	Nombre d'ouvrières tombant au point de vue théorique sous le coup de la loi du 2.VII 1925 (art. 15)	%	Nombre d'ouvrières bénéficiant réellement des crèches et des stations	% par rapport aux: chiffres figurant à la rubrique I	% par rapport aux: chiffres figurant à la rubrique II
213.371	100	103.869	48,68	23.453	10,99	22,58

Il ressort du tableau ci-dessus que presque 1/4 des ouvrières ayant droit à la protection de la maternité conformément à la loi, profite réellement de cette protection. La trosième partie des entreprises tenues d'aménager des crèches (en1929-252 entreprises employaient plus de 100 femmes) se sont acquittées de leur devoir de fournir des prestations en faveur de la protection de la maternité (33%, 81 fabriques). Quoiqu'il y reste encore beaucoup à faire dans ce domaine à en juger des chiffres ci-dessus, afin de mettre à exécution d'une manière complète l'art. 15 de la loi du 2 juillet 1924, il y a cependant lieu de constater que sa réalisation a été entièrement garantie en 1929. Notre affirmation n'est point basée uniquement sur la constatation de l'inspecteur de la X-ème région qui déclare dans son compte-rendu que l'opposition des patrons en ce qui concerne l'aménagement des crèches et des stations a été surmontée quoiqu'il soit évident que le fait que l'obligation d'aménager des crèches dans une série d'entreprises de l'Etat et privées n'a pas été suspendue a contribué d'une manière décisive à surmonter cette opposition. (Seule l'Union de l'Industrie textile de la voiévodie de Łódź „Związek Przemysłu Włókienniczego" a conservé son attitude hostile par rapport à l'exécution de la loi sur l'aménagement des crèches.

En déclarant que l'année 1929 a eu une influence décisive sur la réalisation normale de la loi dans l'avenir (de la loi en question modifiée et étendue) nous nous basons sur le fait que pendant la période envisagée des méthodes précises d'organisation et d'entretien des crèches et des stations ont pu être élaborées, en tenant compte des diverses conditions locales, et qu'en outre des crèches et stations modèles existant déjà, ont été élargies et les obstacles liés à la première phase de la mise en vigueur de la loi, ont été surmontés. L'Inspectoriat général du Travail a publié pour les entreprises, en 1929, une série de publications contenant des informations sur l'aménagement et l'entretien des crèches et des stations telles que: 1) instruction sur l'organisation et l'entretien des crèches de fabriques (brève instruction de 1928 pour les inspecteurs, complétée); 2) instruction sur l'organisation et l'entretien des stations de fabriques pour la protection de la mère et de l'enfant; 3) modèles des diverses cartes d'évidence et registres des crèches et des stations indispensables, tels que carnets des visites à domiciles, carnets individuels de l'enfant etc.

Toutes ces instructions et ces modèles ont été élaborés par l'Inspectoriat général du Travail avec la participation des médecins des crèches et stations des entreprises privées et des représentants de ces entreprises. Les monopoles du tabac, de l'alcool et des allumettes s'étant engagés immédiatement à l'entretien des crèches et des stations conformément aux instructions mentionnées ci-dessus, des méthodes uniformes furent immédiatement appliquées dans ce domaine sur une assez grande étendue. Elles furent ensuite adoptées par voie de développement normal presque par toutes les fabriques privées ayant aménagé des crèches et des stations.

En dehors des imprimés mentionnés ci-dessus, l'Inspecteur en Chef du Travail a émis pendant la période envisagée une instruction détaillée, du 20.VI.29 sur les fonctions et le programme de l'activité des inspecteurs dans le domaine de la protection du travail des femmes et des adolescents dont la partie relative à la tâche principale incombant

à l'inspection en matière de protection, a été élaboré, comme il ressort du compte-rendu de l'Inspecteur en Chef du Travail de 1928, par voie de collaboration de toutes les sous-inspectrices chargées de s'occuper du travail des femmes et des adolescents.

2) La mise en vigueur des art. 6 et 7 de la loi du 2.VII.1924, sur la protection médicale des adolescents commençant à travailler ou étant en train de travailler a fait de grands progrès en 1929 par rapport aux années précédentes grâce au transfert du devoir d'examiner les adolescents aux Caisses-Maladies. S'étant chargée en 1928 de remplir cette tâche, l'Union générale des Caisses-Maladies a procédé à l'examen médical des adolescents pendant l'année envisagée dans 13 centres de la République polonaise, notamment: 1) Varsovie, 2) Łódz, 3) Poznań, 4) Lwów, 5) Cracovie, 6) Sosnowiec, 7) Częstochowa, 8) Białystok, 9) Radom, 10) Bydgoszcz, 11) Biała, 12) Drohobycz et 13) Tomaszów. 18 médecins ont été engagés en 1929 pour remplir ces fonctions (les centres les plus importants bénéficient des secours de deux médecins). Certains de ces centres sont pourvus de stations scientifiques médicales spéciales qui s'occupent non seulement de l'examen des adolescents, prévu par la loi, mais également de recherches médicales. L'Union générale des Caisses-Maladies a élaboré des méthodes d'examen uniformes qu'elle a porté à la connaissance de ces filiales. Elle a en outre adapté ses ordres avec ceux de l'Inspectoriat général du Travail en ce qui concerne l'activité des médecins et celle administrative des organes de l'Inspection. L'Inspecteur en Chef du Travail a recommandé aux autorités qui lui sont soumises de collaborer strictement avec les médecins dans le domaine de l'examen des adolescents. Il a envoyé deux circulaires à cet effet (du 14.VII.1928 et du 31.I.1929) aux offices compétents. On a déjà abouti à une collaboration très étroite donnant des résultats positifs dans plusieurs centres industriels. Les comptes-rendus des inspecteurs de 1929 dont les auteurs s'intéressent souvent vivement aux résultats des examens médicaux en constituent une preuve. Ils démontrent que l'état de santé des jeunes gens employés dans l'industrie est déplorable.

L'examen des conditions du travail des adolescents, l'enseignement complémentaire et l'enseignement professionnel de ces derniers a également pu prendre un certain essor en 1929 grâce à l'obligation de mettre en vigueur le décret du Président sur le code industriel et en particulier des prescriptions de ce code prévoyant la réduction du nombre des apprentis par rapport au nombre des ouvriers qualifiés et la conclusion de contrats par écrit relatifs à l'enseignement.

On procéda en 1929, d'accord avec le Ministère de l'Industrie et du Commerce, à l'élaboration de prescriptions relatives à la réglementation du nombre des apprentis dans les imprimeries. Ces réductions furent basées sur les résultats d'une enquête entreprise par le Syndicat professionnel des Imprimeurs en vue de recueillir des données sur les conditions de travail dans les imprimeries. Elles eurent lieu par suite de la mise en vigueur par les autorités des voïévodies des droits prévus par les art. 125, 148 etc. du code industriel.

On envisagea l'examen des conditions du travail des adolescents dans les autres branches de la production (également par voie d'enquêtes) du point de vue des prescriptions de l'arrêté mentionnées ci-dessus, en vue d'établir des données effectives relatives à la proportion existant entre le nombre des apprentis et le nombre des ouvriers qualifiés employés dans les entreprises. On continua les recherches entreprises dans ce domaine en 1928 dans les industries métallurgique et textile et on procéda à de nouvelles recherches dans les petites imprimeries juives, l'industrie du vêtement et les écoles complémentaires du soir, de Varsovie.

En avril 1929, une conférence de toutes les sous-inspectrices appelées à s'occuper des conditions du travail des femmes et des adolescents, s'est réunie à Varsovie et s'est occupée du projet de l'instruction du 20.VI.1929, mentionnée ci-dessus et d'une série de questions courantes relatives à la protection du travail des femmes et des adolescents. Il y a encore lieu de signaler parmi les fonctions liées à la protection du travail des femmes et des adolescents, l'organisation de cours ayant trait à cette protection, pour infirmières de crèches de fabriques, les organisations professionnelles ouvrières et autres organisations sociales.

On procéda en outre vers la fin de 1929 au recueil d'une documentation relative aux diverses catégories de travaux nuisibles à la santé des femmes ou trop pénibles pour ces dernières. Les comptes-rendus des inspecteurs régionaux contiennent d'intéressantes observations à ce sujet aux chapitres consacrés à la protection du travail des femmes et des adolescents.

L'EMPLOI DE LA MAIN-D'OEUVRE ET LES SALAIRES OUVRIERS.

L'emploi de la main'd'oeuvre. Le tableau I-a contient des données statistiques ayant trait au nombre des entreprises industrielles inscrites aux registres de l'inspection du travail, ainsi que des données relatives au nombre des travailleurs qui y étaient employés, recueillies lors des visites effectuées par les inspecteurs. Conformément au § 8 de l'Instruction du Ministre du Travail et de l'Assistance sociale du 22.XII.28, toutes les entreprises industrielles employant plus de 4 ouvriers, à l'exception des bureaux et entreprises commerciales, telles que magasins, restaurants, hôtels, entreprises de spectacles etc. doivent être inscrites dans les registres de l'inspection du travail. Les ateliers du travail employant des machines ou tout spécialement nuisibles à la santé des travailleurs, doivent être enregistrés dans les offices de l'inspection du travail, même s'ils emploient moins de 4 ouvriers. L'inspection du travail n'enregistre pas par contre les entreprises agricoles. Il s'ensuit que les tableaux I-a et I-b ne peuvent pas donner une idée exacte de l'emploi de la main-d'oeuvre en Pologne; ils indiquent par contre le nombre et le genre d'entreprises contrôlées par l'inspection du travail.

Selon les données fournies par les Caisses-Maladies et les offices de placement de l'Etat*), le nombre de travailleurs s'élevait en Pologne, au I-er janvier 1930, à 2.728,000, dont I. 927.000 hommes et 801.000 femmes.

Le données ci-dessus n'enbrassent point les travailleurs agricoles et forestiers des 9 voïévodies centrales et orientales, les travailleurs, employés dans les exploitations agricoles et forestières au dessous de 75 ha du territoire anciennement autrichien, les travailleurs des chemins de fer de l'Etat et les fonctionnaires de l'Etat, désignés par nomination. Les données ainsi recueillies ne correspondent pas à l'état de choses réels et c'est surtout par voie d'un recensement de la population que l'on pourrait établir le nombre réel des travailleurs salariés.

L'emploi de la main-d'oeuvre se présente comme suit, suivant les données mentionnées ci-dessus.

Année	Nombre des travailleurs salariés (en milliers)			Sur 100 travailleurs vivant de leur travail					
				sont assurés dans les caisses-maladies			chômeurs, enregistrés dans les offices de placement de l'Etat		
	Total	Hommes	Femmes	Total	Hommes	Femmes	Total	Hommes	Femmes
1-I-1927	2212	1548	664	91	91	92	9	9	8
1-I-1928	2399	1662	737	91	92	95	7	8	5
1-I-1929	2676	1885	791	95	95	96	5	5	4
1-I-1930	2728	1927	801	93	93	94	7	7	6

Il ressort du tableau ci-dessus que le nombre total de travailleurs salariés s'est considérablement accrû au cours des quatre dernières années. Les comptes-rendus de l'inspection du travail le confirment en démontrant qu'en 1929 le chômage s'est étendu à certaines branches de la production sans toucher les nouvelles entreprises dans des industries qui n'ont pas été atteintes par la crise; de sorte que le nombre total de travailleurs employés en 1929, loin de baisser, a accusé une augmentation. Pourtant cette augmentation a été infime, et seule une très petite portion de l'excédent naturel de la population a pu trouver un emploi.

Comme il ressort du tableau ci-dessus, l'indice du chômage (sur 100 travailleurs vivant de leur travail) accuse une baisse pendant la période 1.I.1927 — 1.I.1929 durant laquelle il est tombé de 9 à 5; au 1.I.1930 il est de 7, ce qui confirme l'opinion exprimée ci-dessus que le nombre des chômeurs s'accroît à fur et à mesure que la population augmente quoique l'emploi de la main d'oeuvre n'accuse point de baisse.

*) „Petit Annuaire de Statistique" (Année 1930, page 97).

„L'organisation rationnelle du travail" contribue elle aussi dans une grande mesure à augmenter le nombre des chômeurs. Grâce à „l'organisation rationnelle du travail" des quantités de travailleurs (quelquefois 50%) purent être congédiés sans que la production s'en ressente, on parvint même quelquefois à l'augmenter, malgré les reductions des travailleurs. Il est clair que ces derniers ne peuvent espérer trouver du travail dans le temps de crise que nous traversons; ils forment un groupe de chômeurs dits „permanents" qui ne réussiront sans doute pas à se placer même en temps normal.

En conséquent, le „chômage chronique" est surtout répandu en Pologne dans l'industrie textile, dans l'industrie métallurgique et parmi les travailleurs intellectuels.

La situation économique a une influence sur le chômage, mais même une production surpassant celle d'avant-guerre n'est pas à même de complètement liquider le chômage, car, comme nous l'avons dit plus haut, dans beaucoup de branches de l'industrie on emploie à la fabrication du même nombre de produits beaucoup moins de travailleurs qu'avant la guerre. L'industrie a en outre de plus en plus recours à la main d'oeuvre féminine qui fait face à la concurrence masculine dans des branches de l'industrie de plus en plus nombreuses. Malgré les prescriptions relatives à la protection du travail des femmes, l'industrie emploie très volontiers des ouvrières, étant donné que les salaires de ces dernières sont plus bas que ceux de la main d'oeuvre masculine. Les salaires peu élevés des pères de famille obligent les femmes à remplir un travail salarié. L'offre démesurée de la main d'oeuvre féminine ne permet pas à la main d'oeuvre masculine d'obtenir des salaires plus élevés qui auraient pu contribuer à réduire l'offre de la main d'oeuvre féminine.

Dans l'agriculture, le nombre de chômeurs a augmenté à cause du morcellement des exploitations rurales, donnant lieu à une diminution constante du nombre d'ateliers du travail salarié.

Dans ces conditions, seuls un développement très considérable de l'industrie et de l'agriculture et une augmentation de la consommation et des exportations pourraient contribuer à une liquidation complète du chômage.

Le chômage en Pologne de 1924 à 1929:*)

Date	1924	1925	1926	1927	1928	1929
	en milliers					
31.III	26,0	138,0	295,5	205,8	167,0	170,4
30.VI	29,9	127,2	243,3	159,4	116,7	105,1
30.IX	107,1	153,4	185,2	116,8	79,9	81,8
31.XII	103,8	251,3	190,1	165,3	126,4	185,3

Le nombre des ouvriers employés dans les mines, les fonderiers, la grande industrie et l'industrie moyenne et aux travaux publics avait une tendance à augmenter jusqu'au 30.VI.1929.

Année 1929 par rapport à l'année 1928:**)

31.III.1928 — 798.300
31.III.1929 — 815.800
30.VI.1928 — 848.600
30.VI.1929 — 865.100

A partir du 30.IV.1929 le nombre des travailleurs employés dans les mêmes branches de l'industrie n'a fait que décroître. La situation s'est présentée comme suit:

30.IX.1928 r. — 870.800
30.IX.1929 r. — 860.600
31.XII.1928 r. — 862.800
31.XII.1929 r. — 780.100
31.III.1930 r. — 726.900

*) „Petit annuaire de statistique" (Mały Rocznik Statystyczny) année 1930 page 101, tableau 7. „Chômeurs enregistrés dans les offices de placement de l'Etat".

**) „Petit annuaire de statistique" („Mały Rocznik Statystyczny") 1930, page 99, tableau 4.

Les données ci-dessus aussi bien que celles recueillies par les Caisses-Maladies, les offices de placement de l'Etat et l'inspection du travail démontrent que le nombre de travailleurs employés dans les petits ateliers de travail a augmenté et que le nombre total des travailleurs employés n'a pas diminué.

Les statistiques du chômage partiel relatives à l'industrie grande et moyenne de transformation se sont présentés comme suit pendant les divers trimestres: un travailleur a été employé en moyenne pendant 5,86 jours par semaine pendant le I-er trimestre de 1929 (6,85 en 1928), 5,68 jours, pendant le II-ème trimestre; 5,77, pendant le III-ème trimestre (5,88 en 1928) et 5,82, pendant le IV-ème trimestre (5,92 en 1928). Le % des travailleurs employés de 6 à 7 jours par semaine a été, en moyenne, de 88,7 pendant le I-er trimestre 1929 par rapport au nombre total des travailleurs (86,2 en 1928); de 78,9, pendant le II-ème trimestre (84,4, en 1928); de 84,5, pendant le III-ème trimestre (88,9 en 1928); et de 82,9, pendant le IV-ème trimestre (88,4 en 1928).*)

Il ressort des données ci-dessus que le chômage partiel avait tendance à s'étendre en 1929, il n'a cependant pas été très aigu, car un travailleur a été employé, en moyenne, pendant 5.80 jours par semaine, au cours de cette année.

Nous ne possédons pas de statistiques détaillées, relatives au chômage partiel dans les petites entreprises de travail employant moins de 20 travailleurs. A en juger des observations générales des organes de l'inspection du travail locaux, le chômage partiel est moins aigu dans les petites entreprises que dans les grandes entreprises industrielles et les entreprises moyennes.

Les salaires ouvriers. Les salaires ouvriers en Pologne sont bas. Ce n'est que dans l'industrie métallurgique et dans les mines que le salaire moyen d'un travailleur est de 10 à 12 złoty par jour, dans un grand nombre d'autres industries il est de 8 zł. ou au-dessous de 8 zł. et dans l'industrie textile il n'est que d'environ 6 zł. par jour. Les salaires journaliers effectifs n'ont atteint leur niveau d'avant-guerre que dans un très petit nombre d'industries.

Après l'amélioration de la situation au point de vue économique en 1926, l'Etat polonais s'est efforcé de relever les salaires dans la mesure du possible dans les diverses branches de la production. La législation sur l'arbitrage en cas de conflits du travail en vigueur dans la partie occidentale de la Pologne, en Haute-Silésie et dans l'agriculture de l'ensemble de l'Etat polonais soutient la politique sociale du gouvernement tendant à augmenter les salaires.

Grâce à cette tendance, les salaires de base ont subi une augmentation considérable en 1928, par contre, en 1929 cette hausse a été enrayée, à cause de la crise économique générale que traverse le pays. Le ministère et ses organes se sont efforcés de protéger les ouvriers, employés dans les industries atteintes par la crise. En ce qui concerne les branches de la production qui n'ont pas souffert de la stagnation, le ministère a continué à poursuivre une politique tendant à améliorer les conditions de travail des ouvriers et à relever leurs salaires.

Les crises économiques provoquent en général: 1) une hausse de l'indice du coût de la vie, 2) une augmentation du chômage, 3) un chômage partiel, 4) une baisse des salaires de base. En 1929, malgré la crise économique, l'indice du coût de la vie n'a pas changé et le nombre de chômeurs n'a augmenté que très légèrement jusqu'en décembre 1929 par rapport aux mois correspondants de 1928, année considérée comme favorable au point de vue économique. Le chômage n'a donc pas eu de répercussion plus défavorable sur les taux des salaires que les années précédentes, enfin, on n'a pas procédé, à quelques exceptions près, à une réduction des salaires. Ces derniers ont même subi une amélioration dans certaines branches de l'industrie. Il y a lieu de considérer cet état de choses comme favorable aux intérêts de la classe ouvrière.

Il constitue une preuve que la classe ouvrière s'est beaucoup moins ressentie de la crise économique en 1929 que les autres milieux sociaux. La question avait un tout autre aspect lors de la crise économique que la Pologne a traversé pendant les premières années qui ont suivi sa création (l'inflation en 1922 et, 1923 la baisse du cours du złoty, en 1925), lorsque les intérêts des masses ouvrières en furent le plus gravement atteintes.

Les difficultés économiques qui ont surgi en 1929 et qui ont eu une répercussion plus ou moins mauvaise sur toutes les branches de l'industrie et par là même sur la situation de la classe ouvrière, ont été provoquées par la cherté et le manque de capi-

*) „Statistique du Travail" („Statystyka Pracy"), fascicules III et IV 1929 et I et II 1930.

taux de roulement. Étant obligées de payer très cher pour l'obtention de crédits, les entreprises durent procéder à une réduction correspondante d'autres dépenses, y compris les salaires ouvriers, constituant les frais les plus faciles à modifier.

Là, où il fut indispensable de limiter la production, les frais de revient des produits s'accrûrent et il ne fut plus question d'une augmentation des salaires.

Les faits mentionnés ci-dessus furent cause qu'à partir de l'automne 1928, les salaires dans l'industrie textile de Łódz et de Bielsk ne subirent point de modifications fondamentales, il en fut de même pour les entreprises industrielles textiles de Białystok (à partir de juin 1928), les mines de fer du district de Częstochowa et du Bassin de Dąbrowa (à partir du printemps 1928). Les modifications que l'on put observer dans les fonderies de fer furent infimes.

Pour les mêmes raisons on nota un nombre moins élevé de conflits du travail au printemps de l'année envisagée et des augmentations de salaires moins importants. Des conflits ont surtout eu lieu dans les mines de charbon et ont abouti à une augmentation de salaires de 5% en Haute-Silésie et de 6% dans le Bassin de Dąbrowa. Une augmentation de salaires de 6% fut en outre accordée dans les mines de zinc et de 7%, dans les salines de l'Etat en Petite Pologne.

Dans i'industrie du bâtiment dont le caractère saisonnier donne lieu à de grandes augmentations (une augmentation est accordée une fois par an), la hausse des salaires fut très peu importante. Elle fut de 6% à Varsovie (14%en 1928), et de 7,5% dans les entreprises de l'industrie et du commerce de la voiévodie de Poznań. Les ouvriers du bâtiment ne bénéficièrent d'augmentations de salaires plus élevées que dans la ville de Poznań, à l'occasion de l'Exposition générale qui y fut organisée en 1929.

Ayant été saisi de demandes d'augmentations de salaires de la part des organisations ouvrières, en été 1929, et se trouvant dans l'impossibilité de donner satisfaction à ces revendications, le gouvernement polonais fut obligé de constituer des Commissions interministérielles spéciales, appelées à examiner la situation dans certaines industries. Ces Commissions purent confirmer devant les masses ouvrières les obstacles de nature économique s'opposant à une augmentation de salaires.

Des commissions de ce genre furent chargées de soumettre à un examen les fonderies et l'industrie mécanique du Bassin de Dąbrowa, les fonderies de fer du Bassin de Dąbrowa, l'industrie mécanique de Varsovie et les mines de fer du Bassin de Dąbrowa et du district de Częstochowa.

Le cycle de conflits collectifs qui eut lieu en automne ne donna presque aucun résultat en ce qui concerne l'augmentation des salaires, sauf les mines de charbon de Haute-Silésie, où les travailleurs obtinrent une augmentation de 5,2%, le Bassin de Dąbrowa, où l'augmentation fut de 5,7%, l'industrie métallurgique de transformation en Haute-Silésie, où elle fut de 6%, l'industrie chimique de Haute-Silésie, où elle fut d'environ 3,5% et l'industrie du zinc, où elle fut d'environ 4%.

LES CONFLITS ENTRE TRAVAILLEURS ET PATRONS ET L'ACTIVITÉ MÉDIATRICE.

Les conflits collectifs les plus importants. *Le conflit dans les mines de charbon de Haute-Silésie.* Le 20 janvier 1929, le Zespół Pracy (Union du Travail), exigea une augmentation de salaires de 20% à partir du 1-er février en déclarant que les mineurs se mettraient en grève le 11 février en cas de refus. Comme la rupture du contrat eut lieu pendant la validité de la sentence rendue par la Commission d'Arbitrage et de Conciliation de Katowice du 20 septembre 1928, rendue obligatoire par le Ministre du Travail et de l'Assistance sociale, le Ministère du Travail et de l'Assistance sociale s'efforca de remettre les pourparlers jusqu'au moment de l'expiration légale du verdict d'arbitrage du 17 mars 1929. Les deux parties entreprirent simultanément des pourparlers relatifs à ces points du "tarif idéal", qui n'avaient pas été pris en considération par le verdict du 20 septembre 1928. Les organisations ouvrières consentirent à remettre les pourparlers, sur la demande du Gouvernement. Les pouparlers directs entre les deux parties n'aboutirent point, et la Commission d'Arbitrage de Katowice fut obligée de rendre les 11 et 12 mars 1929, un verdict relatif aux postulats sur le „tarif idéal". Elle prononça, le 18 mars, une autre sentence relative à une augmentation générale des salaires de 5%, dans les mines de charbon et de métaux. Le verdict des 11 et 12 mars fut modifié par la suite par le verdict du 22 avril 1929. Ces sentences furent rendues obligatoires par le Ministre du Travail et de l'Assistance sociale. En dehors d'une augmentation générale, le verdict prévoit une série de modifications à apporter au tarif en vigueur. Il fut décidé, en par-

ticulier, que les maçons et les charpentiers employés dans les mines seraient dorénavant considérés comme appartenant au groupe A (travailleurs qualifiés); on régla la question „de l'équipe supplémentaire du travail" (pogotowie pracy); on accorda aux ouvriers qualifiés ne travaillant pas à la tâche, des suppléments de 5 à 10%, en chargeant le section compétente d'établir le mode d'octroi de ces suppléments; on accorda en outre des suppléments aux conducteurs de locomotives et on régla la question des interruptions de travail (la décision prise à ce sujet prévoit que ces interruptions na devront pas être plus longues qu'une heure et qu'elles ne seront pas calculées dans la durée du travail).

Le conflit collectif dans les mines de charbon du Bassin de Dąbrowa. Le conflit ci-dessus éclata par suite de revendications de la part des mineurs ayant trait à une augmentation des salaires. Il fut liquidé pendant une réunion convoquée à cet effet au Ministère du Travail et de l'Assistance sociale, le 30 octobre. Le procès verbal signé par les représentants du Conseil du Congrès des Industriels Mineurs (Rada Zjazdu Przemysłowców Górniczych), d'une part, et du Syndicat central des Mineurs (Centralny Związek Górników) et du Syndicat des Mineurs de l'Union professionnelle polonaise (Związek Górników Zjednoczenia Zawodowego Polskiego), d'autre part, prévoit les augmentations suivantes des taux établis par le contrat du 19 juin 1929: pour les mines de catégorie A (mines du bassin de Dąbrowa) 38 groszy au lieu de 35; pour les mines de catégorie B (mine „Mars" dans le bassin de Dąbrowa) 34,6 gr. au lieu de 31,87; pour les mines de catégorie C (mines du bassin de Cracovie), 32,70 gr. au lieu de 30,12. De cette manière les mineurs obtinrent une augmentation de 8,7% de leurs salaires journaliers. Les taux des salaires payées à la tâche furent augmentés de 2%, en conséquent, les frais de la main d'oeuvre augmentèrent eux-aussi de 5,7%. Grâce à l'augmentation de salaires accordée aux mineurs du bassin de Dąbrowa et de Cracovie, la différence qui existait jusqu'alors entre leurs salaires et ceux des mineurs de Haute-Silésie devint moins évidente, elle est acutellemant d'environ 12% au profit de la Haute Silésie.

Les salaires ci-dessus sont entrés en vigueur le 1-er octobre 1929.

Un procès-verbal analogue fut signé par les représentants du Conseil du Congrès des Industriels Mineurs (Zjazd Przemysłowców Górniczych), le Syndicat Professionnel des Mineurs „Praca Polska" et les Unions Économiques.

Immédiatement après la liquidation du conflit dans les mines de charbon de Haute-Silésie, on procéda à des pourparlers directs en vue de la conclusion d'un contrat collectif relatif aux conditions du travail dans les mines de charbon des bassins de Dąbrowa et de Cracovie. Le contrat en question accorda aux mineurs de ces bassins une augmentation de salaires d'environ 6%.

Un contrat collectif put également être conclu entre les industriels de l'industrie lourde de Haute-Silésie et les travailleurs intellectuels employés dans cette industrie; après des pouparlers directs, à la suite des augmentations accordées aux minuers haut-silésiens. Les travailleurs intellectuels obtinrent une augmentation de 5%. Des suppléments de1,5% à 5% de salaire mensuel furent en outre accordés en vertu du Verdict prononcé par la Commission d'Arbitrage et de Conciliation de Katowice, le 19 février 1929, aux travailleurs intellectuels de cette industrie dont le traitement mensuel ne dépasse pas 400 Zł.

Le Ministre du Travail et de l'Assistance sociale rendit le verdict ci-dessus obligatoire le 20 mars 1929.

Le conflit dans les mines de Haute-Silésie. Le conflit ci-dessus qui eut également lieu à la suite de revendications relatives à une augmentation de salaires, fut liquidé au moyen d'un verdict prononcé par la Commission d'Arbitrage de Katowice, le 3 octobre 1929. Après une longue discussion il fut décidé d'accorder aux mineurs une augmentation de 4%. La sentence fut rendue obligatoire par le Ministre du Travail, le 15 septembre 1929.

En dehors de l'augmentation générale, le verdict modifie 16 points du tarif des mines de charbon et 6 points du tarif des mines de minerais de métaux. Le contrat ne devait perdre sa validité qu'au 31 décembre 1930, à moins que le coût de la vie ne renchérisse de plus de 10%, ce qui donnerait le droit aux parties de rompre le contrat. La rupture ne peut avoir lieu toutefois avant le 1-er août 1930. Si le contrat n'est pas rompu avant le 30 novembre 1930, c'est-à-dire, un mois avant son expiration, il sera valide pendant tout le trimestre suivant; il peut être rompu toutefois à la fin de chaque trimestre avec préavis d'un mois. Le verdict ci-dessus est analogue aux contrats conclus dans les bassins étrangers situés près de la Haute-Silésie. Ainsi le contrat en vigueur dans les mines allemandes prévoit une augmentation de 3,5% à 4%, il restera en

vigueur jusqu'à la fin de 1930. Le contrat en vigueur en Tchécoslovaquie sera obligatoire pendant une période de deux ans, il contient une clause autorisant sa rupture en cas de dévaluation de la couronne tchécoslovaque.

Le conflit dans les fonderies de zinc et les hauts-fourneaux de Haute-Silésie. Un verdict de la Commission d'Arbitrage de Katowice, en date du 29 juillet 1929, a liquidé le conflit qui a éclaté dans les entreprises ci-dessus par suite d'une demande d'augmentation de salaires. Il prévoit une augmentation de 10 à 15% du supplément de base payé aux ouvriers employés dans les hauts-fourneaux, et stipule qu'un salaire leur sera payé même si le minérai retiré des fourneaux ne possède pas les qualités requises, (à moins que ce ne soit la faute de l'ouvrier). Il fut impossible de régler la question du changement du système des salaires des fondeurs, étant donné que le nombre des voix pour et contre était le même.

Le conflit dans l'industrie de transformation des métaux de Haute-Silésie. Ici le conflit fut provoqué par une augmentation des salaires et liquidé par un verdict de la Commission d'Arbitrage, en date du 3 décembre 1929 qui accorde une augmentation de 6%.

Le conflit dans l'industrtie métalurgique de Bielsk Cieszyński. Le conflit de Bielsk donna lieu à une grève qui éclata vers la moitié de juin 1929. Les industriels proclamèrent un lock-out et congédièrent les ouvriers à partir du 13 juillet 1929. Après de longs et pénibles pourparlers qui ne donnèrent aucun résultat, le Ministère du Travail envoya à Bielsk un délégué qui parvint à liquider l'affaire, le 10 août 1929. Les ouvriers reprirent leur travail. L'examen de leurs revendications fut remis à septembre 1929.

Lors de la réunion du 24 septembre 1929, tenue à Bielsk, le Syndicat professionnel de l'Industrie Métallurgique (Związek Zawodowy Przemysłu Metalowego) demanda une augmentation de 10% pour les ouvriers gagnant jusqu'à 50 zł. par semaine, et une augmentation de 6% pour les ouvriers gagnant plus de 50% zł. par semaine. Après de longs pourparlers, un contrat collectif fut conclu le 17 octobre 1929. Le contrat prévoit une augmentation de 8% des taux minima, de 5% des salaires à l'heure, de 2% des salaires payés à la tâche. Il fur en outre décidé que les ouvriers travaillant à la tâche devaient gagner au moins 20 ou même 30% de plus (suivant le travail qu'ils accomplissent) que ceux qui travaillent à l'heure. Le verdict prévoit quelques exceptions.

Le contrat fut conclu pour une période d'un an, c'est-à-dire, jusqu'au 30 septembre 1930. Il sera prolongé automatiquement à condition de pouvoir être rompu au terme voulu avec préavis d'un mois. Il contient une clause qui prévoit que le syndicat des ouvriers aura le droit de rompre le contrat avec préavis avant l'écoulement du délai d'un an, fixé par le contrat s'il advenait que le coût de la vie de Varsovie d'après les „Wiadomości Statystyczne" („Informations statistiques") augmente au point d'être de 5% plus élevé que celui de septembre 1929.

Le conflit dans l'industrie métallurgique et dans les 6 industries nommées „przemysł i handel" („industrie et commerce") de la voïévodie de Poznań éclata en avril à la suite de la demande d'une augmentation de 10%, de la fixation de l'augmentation des taux de salaires payés à la tâche, de la suppression de la répartition des diverses localités en „classes", lors de la fixation des salaires et quelques autres propositions insignifiantes émanant de la part des ouvriers. Les pourparlers directs entrepris à Poznań n'aboutirent point à une entente et le Ministère du Travail fut obligé d'organiser une conférence à Varsovie, pendant laquelle les parties consentirent à porter le cas devant un arbitre désigné par le Ministère qui rendit un verdict accordant aux ouvriers une augmentation de 7,5%.

Le conflit dans l'industrie du bâtiment de Varsovie fut provoqué par une demande d'augmentation de salaires de 15%, formulée par le Syndicat des Ouvriers du Bâtiment de la République polonaise en avril 1929. Etant donné la stagnation régnant dant cette industrie, les deux parties acceptèrent la proposition du Ministère du Travail les engageant à liquider l'affaire par voie d'arbitrage. Le verdict d'arbitrage accorda à tous les ouvriers du bâtiment une augmentation de 6% à partir du 13 mai et établit un nouveau tarif des salaires des ouvriers du bâtiment de Varsovie.

La liquidation du conflit de Varsovie fut suivi de l'octroi d'augmentation de salaires des ouvriers du bâtiment dans les principales villes de Pologne. A Lublin les taux de salaires furent fixés par une Commission d'Arbitrage, convoquée par les deux parties.

A Lwów on procéda à la conclusion d'un contrat collectif prévoyant une augmentation de 9%.

Seul *le conflit du bâtiment haut-silésien* eut un caractère grave. La sentence, rendue par la Commission d'Arbitrage de Katowice, prévoyant une augmentation de 20%, ne fut point confirmée par le Ministère du Travail et de l'Asistance sociale, pour des raisons de nature formelle. La Commission fut obligée de soumettre la question à un second examen. Le nouveau verdict qu'elle rendit le 28 mai 1929 prévoit une augmentation de 11 à 20%, de manière que l'augmentation des frais de main d'oeuvre, entraînée par le relèvement des salaires soit d'environ 13%. Le Ministre du Travail et de l'Assistance sociale rendit le verdict obligatoire le 10 juin 1929.

Le conflit qui éclata dans les industries litographique et fotochimigraphique de Varsovie fut provoqé par la situation économique et la formation de nouveaux ouvriers. Les travailleurs demandèrent aux patrons de ne point engager de nouveaux apprentis pendant une période de trois ans, (étant donné le nombre très élevé de nouveaux ouvriers) et de leur accorder une augmentation de salaires de 10%. Après de longs pourparlers on aboutit le 11 septembre 1929 à une liquidation du conflit et de la grève proclamée le 6 août. Les patrons consentirent à ne point recruter de nouveaux apprentis pendant une période de deux ans et à accorder aux ouvriers une augmentation minime de salaires.

Le conflit ayant éclaté à Tczew et à Starogard par suite de la demande formulée par les ouvriers de classer ces villes parmi celles figurant à la première catégorie de salaires fut l'objet d'une discussion à la conférence du 1-er août 1929 qui se tint au Ministère du Travail et de l'Assistance sociale. Les représentants des deux parties décidèrent de procéder à l'élection de deux arbitres (un de chaque partie) qui à leur tour élirait un superarbitre et trancherait l'affaire. Le terme d'arbitrage fut porté au 10.VIII, il ne put cependant étre observé à cause des difficultés qui surgirent lors de la désignation de l'arbitre représentant les ouvriers et du superarbitre. Par suite de l'intervention du Ministère, on finit par nommer arbitre M. Ewert Krzemieniewski. La Commission d'Arbitrage prononça le 30/X/29 un verdict, en vertu duquel Tczew et Starogard furent classés parmi les villes,où sont obligatoires les salaires de première catégorie.

Le conflit qui éclata dans l'industrie cordonnière à domicile de Varsovie, employant quelques milliers de travailleurs, suivi d'une grève d'une durée de quatre semaines, fut liquidé le 4 octobre 1929. Il fut provoqué par la demande formulée par les cordonniers travaillant à domicile de les assurer contre la maladie dans les Caisses-Maladie aux frais des patrons. Les commerçants consentirent à payer aux cordonniers 1 zł. de plus par paire de soulliers, à condition que les maîtres-cordonniers jouant le rôle d'agents, les assurent contre la maladie.

Le conflit dans l'industrie cordonnière à domicile à Radom fut provoqué à la suite d'une demande d'augmentation de salaires de 35%. Le contrat en vigueur auparavant, conclus il y a 3 ans, n'était pas observé par les parties, de sorte que les salaires réellement payées étaient de 20% moins élevés que ceux figurant au tarif. En conséquent, en demandant une augmentation de 20%, les ouvriers groupés dans le syndicat de l'industrie du cuirs exigeaient en réalité qu'on leur accorda une augmentation de 40%.

Après une grève d'une durée de 5 semaines, les cordonniers à domicile obtinrent une augmentation de 5% des salaires fixés par le contrat conclu en 1926, soit une augmentation réelle de 25%. Le nombre d'ouvriers grévistes fut d'environ 3000.

Les autres conflits collectifs qui eurent lieu dans l'industrie et furent liquidés par le Ministère du Travail et de l'Assistance sociale, ne présentèrent pas d'intérêt spécial.

Activité médiatrice des inspecteurs du travail. La création de tribunaux de travail en 1929 ne contribua que dans une faible mesure à la diminution des cas, où on eut recours à l'aide de l'inspection du travail en vue de la liquidation de conflits entre patrons et travailleurs. Les milieux ouvriers et patronaux sont tellement habitués à profiter de cette aide, qu'ils continuent à s'adresser aux inspecteurs du travail en leur demandant de régler les conflits à l'amiable, après avoir fourni des explications aux deux parties. Des milliers de cas furent tranchés de la sorte. Les efforts de l'inspection tendant à faire porter les conflits individuels devant les tribunaux, afin de consacrer

plus de temps aux questions de sécurité et d'hygiène du travail, ne donnèrent pas de résultats sérieux.

Sous la pression des patrons et des ouvriers, les inspecteurs du travail furent obligés de régler de nombreux conflits comme c'était le cas auparavant. 34.832*) conflits individuels (voir tableaux VI a et VI b) et 2382 conflits collectifs furent soumis en 1929 à l'examen de l'inspection du travail.

Le nombre des conflits individuels n'a été que de 7531 moins élevé qu'en 1928 (sans tenir compte de la Haute-Silésie). Le nombre des conflits soumis à l'examen des Commissions d'Arbitrage agricoles a baissé de 2343 en 1929 par rapport à 1928 et celui des conflits examinés par les Commissions d'Arbitrage pour concierges d'immeubles a baissé de 1485 en 1929 par rapport à 1928.

La création de tribunaux du travail a sans aucun doute contribué dans une certai ne mesure à faire baisser le nombre de conflits idividuels dans l'industrie et entre les propriétaires et les concierges d'immeubles, conflits liquidés auparavant par l'inspection du travail.

Dans les villes, où il existe des tribunaux du travail, ces derniers interviennent presque exclusivement en cas de conflits individuels entre propriétaires et concierges d'immeubles. Par contre les conflits individuels dans l'agriculture ne sont pas de leur compétence. Ils sont portés comme auparavant devant les Commissions d'Arbitrage.

La diminution de 2343 du nombre de cas concernant les travailleurs agricoles, portés devant les Commissions d'Arbitrage par rapport à l'année précédente, s'expliqua en premier lieu par l'interprétation limitée des prescriptions sur les compétences des Commissions d'Arbitrage par les tribunaux ordinaires. Il s'ensuivit qu'un grand nombre de cas de ce genre ne purent être portés devant les Commissions d'Arbitrage.

24.197 cas civils*) furent portés, au total, en 1929, devant 16 tribunaux du travail. L'inspection fut obligée d'examiner 34.832 cas (y compris les cas portés devant les Commissions d'Arbitrage), c'est-à-dire de 10.635 cas individuels de plus que les tribunaux du travail, et 2382 conflits collectifs qui ne sont pas de la compétence des tribunaux du travail.

A en juger des comptes-rendus des inspecteurs du travail, les patrons et les ouvriers préfèrent, en général, avoir recours à l'aide médiatrice des inspecteurs du travail, que s'adresser aux tribunaux. Il est probable que les frais de justice, les difficultés liées à la procédure judiciaire et la longue durée des procès s'opposent à ce que les intéressés portent leurs causes devant les tribunaux.

Il ressort des données mentionnées ci-dessus que la création de 16 tribunaux du travail dans les centres les plus industrialisés des territoires anciennement russe et autrichien n'a pas contribué jusqu'à maintenant à libérer l'inspection du travail de l'obligation de régler un nombre surélevé de conflits.

Les grèves en 1929. Il ressort du tableau VI-a que le nombre total des grèves a été pendant l'année envisagée de 402 et le nombre de journées de travail perdues de 810.107.

Les chiffres respectifs de la „Statystyka Pracy" (Statistique du Travail) sont de 499 (grèves) et de 963907 (journées de travail perdues).

Etant donné la difficulté que présente le recueil des données sur les grèves et le manque d'un personnel qualifié (au point de vue de l'élaboration de statistique), les données de l'inspection manquent de précision. En examinant la question des grèves, nous nous baserons sur les données de l'Office central de statistique qui sont plus exactes.

A compter de 1921, l'année envisagée accuse le moins de grèves: 499 grèves et 963907 journées de travail perdues contre 532 grèves et 1287563 journées de travail perdues, en 1925, et 590 grèves et 1423540 journées de travail perdues, en 1926.

Les années 1925 et 1926 étaient considérées jusqu'à présent comme les plus favorables au point de vue du nombre de grèves; en 1924 le nombre des journées de travail perdues s'éleva à 544852 et en 1923, à 638680.

Le nombre des grèves a été de plus de six fois moins élevé en 1929 que pendant ces années. Il y a lieu d'observer un fort accroissement du chômage en 1925 et 1926

*) Ce nombre embrasse les conflits examinés par les inspecteurs du travail et les Commissions d'Arbitrage.

*) Compte-rendu de l'activité des tribunaux du travail en 1929, page 16, tableau 11.

*) Statystyka Pracy (Statistique du Travail) fascicule 3-1930 page 973.

(295500 chômeurs au 31.III.26 et 251300 chômeurs au 31.XII.1925), fait démontrant que la Pologne traversait à cette époque une crise économique aiguë.

L'année 1929 fut également une année de crise, mais moins aiguë que celle de 1925 et 1926; le nombre de chômeurs ne fut en 1929 qu'à moitié près de ce qu'il était en 1925 et 1926. Les données statistiques démontrent que la tension des grèves diminue considérablement pendant les périodes de crise économique, nous pouvons l'observer en 1925, 1926 et 1929. La législation sur l'arbitrage en cas de conflits collectifs et le fonctionnement convenable des organes d'arbitrage compétents contribuent également dans une grande mesure à rendre le nombre de grèves moins élevé. L'agriculture, où des grèves n'ont lieu que très rarement, surtout pendant ces dernières années (112000 grévistes, en 1922, 1.000 en 1926, 1.000, en 1927, environ 2.000. en 1928 et environ 1.000, en 1929) en constitue une preuve. Il y a environ 1.900.000 travailleurs agricoles en Pologne. Il est évident qu'étant donné un nombre aussi élevé de travailleurs agricoles, les nombres de grévistes mentionnés ci-dessus, sont très peu considérables. Cet état de choses est dû à la législation sur la liquidation des conflits collectifs entre patrons et travailleurs agricoles ainsi qu'à l'activité des commissions d'arbitrage appelées à régler les conflits individuels provoqués par la non-exécution ou l'interprétation fausse des prescriptions contenues dans les contrats collectifs. Les observations ayant trait à la tension des grèves dans les voïévodies de Poznań, de Poméranie et de Silésie confirment notre opinion. Malgré une industrie très développée, des grèves y sont plus rares et d'une durée moins longue que dans les voïévodies centrales et en conséquent les journées de travail perdues ne sont pas aussi nombreuses. Ceci est dû en premier lieu aux prescriptions sur la liquidation de conflits collectifs en vigueur dans ces voïévodies.

Le tableau*) ci-dessous contient des données sur les grèves en 1929.

	Total	Grèves isolées	Grèves collectives	Etreprises atteintes par les grèves	Nombre des grévistes			Journées de travail perdues en 1929.
					Total	Grévistes embrassés par les grèves isolés	Grévistes embrassés par les grèves collectives	
Total*)	499	403	96	3913	215564	57384	158180	963907

5 lock-out embrassant 29 entreprises et 3237 ouvriers ont eu lieu en 1929. Le nombre de journées de travail perdues à cause des lock-out a été de 78132.

Le nombre d'entreprises embrassées par les lock-out a été le plus élevé dans l'industrie métallurgique de la voïévodie de Silésie: 17 entreprises, 2973 ouvriers et 72414 journées de travail perdues. Sur 499 grèves, 215564 grévistes et 969907 journées de travail perdues, 362 grèves (62807 grévistes et 649770 journées de travail perdues) furent provoquées par des demandes d'augmentation de salaires. 74 de ces grèves (20016 grévistes) furent couronnées de succès complets, 209 (28131 grévistes), de succès partiels et le reste échut.

A signaler en outre pendant l'année envisagée: 5 grèves politiques (118215 grévistes et 117065 journées de travail perdues); 2 grèves de solidarité (148 grévistes et 1039 jurnées de travail perdues); 7 gréves relatives aux demandes de la mise en vigueur de la loi sur la durée du travail; 9 grèves ayant trait à la reconnaissance d'organisations professionnelles; 16 grèves à la non-réduction du personnel; 36 à l'engagement d'un travailleur congédié; 4 au renvoi du chef etc. ***)

LA PROTECTION DU TRAVAIL DES TRAVAILLEURS AGRICOLES.

En ce qui concerne la protection du travail des travailleurs agricoles en 1929, l'inspection du travail a continué à prêter son aide lorsqu'il s'agissait de la fixation

*) Statystyka Pracy (Statistique du Travail), fascicule 3,1930.
**) Manque de données sur 19 grèves.
***) Statystyka Pracy (Statistique du Travail) fascicule 3,1930, p. 376.

des conditions de travail dans l'agriculture par voie de la conclusion de contrats collectifs, et à liquider par voie d'arbitrage les conflits individuels, provoqués par les contrats collectifs ou par les sentences des Commisions extraordinaires d'arbitrage. La crise agricole qui sévit aussi bien en Pologne que presque dans tous les autres pays ne fut pas sans influencer les conditions de travail fixées par les contrats collectifs.

La période sur laquelle porte le présent compte-rendu ne correspond pas à l'année de service adoptée par les contrats de travail collectifs conclus dans l'agriculture, c'est pourquoi il faut la répartir à son tour en deux périodes. Pendant la première on procéda à la fixation des conditions de travail et des salaires pour l'année de service 1929/30 et pendant la seconde, pour l'année de service 1930/31.

Une baisse des prix des produits agricoles se manifeste déjà pendant la première période, pourtant on continua à remplacer l'évaluation des salaires en espèces, basée sur le prix du seigle sujets à des oscillations constantes (action entreprise en 1928) par un système de salaires en złoty constituant une valeur stable. Lors de l'établissement du nouveau mode d'évaluation, on basa les salaires en espèces sur le prix un peu plus élevé que la moyenne du seigle des trois dernières années (prix moyen du seigle pendant les trois dernières années = 38,75 le q., prix adopté pour l'évaluation = 40 le q.). On adopta également, lors de la fixation des salaires d'après le prix du seigle (40 zł. le quintal) le système d'adaptation de ces salaires aux oscillations des prix du seigle, dans les limites de 2 zł. 50 gr. On a recours à ce système lors de la conclusion de contrats collectifs et dans les verdicts des Commissions d'Arbitrage.

Les conditions du travail et les salaires pour l'année de service 1929/30 (première période) des travailleurs agricoles furent fixés par les contrats collectifs et les verdicts de Commissions d'Arbitrage extraordinaires suivants:

Le contrat du 17.XII.28 embrassant toutes les catégories de travailleurs agricoles de la voïévodie de Cracovie.

Le contrat de 27.XII.1928 embrassant toutes les catégories de travailleurs agricoles de la Haute-Silésie.

Le contrat du 9.I.29 embrassant les députatistes, les artisans de ferme et les domestiques-pensionnaires de la voïévodie de Nowogródek.

Le verdict du 7 février 1929 visant les députatistes, les artisans de ferme, les locataires agricoles à titre gratuit, les ouvriers stables, les ouvriers journaliers et saisonniers des voïévodies de Varsovie, de Łódź, de Kielce, de Lublin et de Białystok.

Le verdict du 25.II.29 visant les mêmes catégories d'ouvriers de l'arrondissement d'Olkusz.

Le verdict du 19 mars 1929 visant les députatistes, les artisans de ferme, les ouvriers à domicile, les ouvriers saisonniers, les domestiques et les trayeurs des voïévodies de Poznań et de Poméranie.

Le contrat du 6.IV.29 visant toutes les catégories d'ouvriers agricoles de l'arrondissement de Jarosław.

Le contrat du 25 avril 1929 visant les députatistes et les artisans de ferme de la voïévodie de Volhynie.

Le contrat du 25 avril 1929 visant les mêmes catégories d'ouvriers agricoles dans la voïévodie de Polésie.

Le contrat du 5.VI.29 visant la voïévodie de Wilno.

Le verdict du 3.X.29 visant les travailleurs saisonniers des voïévodies de Lwów, de Stanisławów et de Tarnopol.

Le contrat visant les gardes forestiers des voïévodies de Varsovie, de Łódź, de Kielce, de Lublin et de Białystok.

La crise agricole n'eut pas une répercussion aussi forte pendant cette période sur les conditions du travail et les salaires des travailleurs agricoles, en particulier sur leur fixation que vers la fin de l'année 1929; on considérait encore la baisse des prix des produits agricoles comme passagère. Seules certaines différences dans l'évaluation des prix du seigle devant servir de base au calcul des salaires en epèces, par les deux parties, constituaient un obstacle à une entente. On dut avoir plus souvent recours à l'arbitrage obligatoire.

Par contre, lors de la fixation des conditions de travail et des salaires des travailleurs agricoles pour l'année de service 1930/31, à la fin de 1929, les deux parties et les facteurs gouvernementaux se heurtèrent à une crise agricole des plus aiguë.

C'est alors qu'eut également lieu une baisse des salaires des travailleurs agricoles en Tchécoslovaquie, de 15% et en Allemagne, de 20%. Les patrons polonais réclamèrent eux aussi une baisse des salaires des travailleurs agricoles en Pologne. En consé-

quent il fut impossible de conclure un contrat collectif pour les travailleurs agricoles employés en permanence dans les grandes exploitations agricoles. C'est pourquoi les conditions du travail et les salaires des travailleurs agricoles furent pour la plupart établis par voie d'arbitrage obligatoire. Une grande partie des verdicts des commissions extraordinaires d'arbitrage ont maintenu les taux de salaires en nature et en espèces de l'année précédente, vu que la différence entre les prix des produits agricoles et des produits industriels touche aussi bien les ouvriers que les patrons, que le salaire en espèces des travailleurs agricoles ne constitue qu'une petite partie de leur salaire global qui se compose de produits agricoles variés et qu'enfin ces salaires n'étant pas trop élevés, il n'y pas de raison de les abaisser.

Depuis la reconstruction de l'Etat Polonais, les contrats collectifs et les verdicts d'arbitrage n'ont jamais eu autant d'importance pour les travailleurs agricoles qu'en 1929, la baisse des prix des produits agricoles ayant provoqué une stagnation dans l'industrie et un appauvrissement de la population rurale donnant lieu à une suroffre de la main-d'oeuvre agricole.

A signaler pendant cette période les contrats collectifs conclus à l'amiable et les verdicts de commissions extraordinaires d'arbitrage suivants:

Le contrat du 7.XII.29 visant les députatistes et les artisans de ferme des voïévodies de Lwów, de Stanisławów et de Tarnopol.

Le contrat du 11.XII.29 visant la Silésie de Cieszyn.

Le contrat du 20.XII.29 visant toutes les catégories de travailleurs agricoles de la voïévodie de Cracovie.

Le verdict du 27.XII.29 visant toutes les catégories de travailleurs agricoles de voïévodies de Poznań et de Poméranie.

Le contrat du 30.XII.29 visant les trayeuses, les ouvriers journaliers stables et saisonniers des voïévodies de Lwów, de Stanisławów et de Tarnopol.

Le contrat du 31.XII.29 visant toutes les catégories de travailleurs agricoles des voïévodies de Volhynie et de Polésie.

Le verdict du 31.XII.29 visant toutes les catégories de travailleurs agricoles des voïévodies de Varsovie, de Lublin, de Kielce, de Łódź et de Białystok.

Passant à l'activité des Commissions d'Arbitrage, créees en vertu de la loi du 1-er août 1919, il y a lieu de relever la diminution du nombre de ces Commissions (491 en 1928, 406 en 1929) et du nombre des litiges réglés par les Commissions (5431 en 1928, et 4252 en 1929). Ce fait est dû probablement à la situation économique générale; quoique la crise agricole donne lieu à la non-observation plus fréquente des stipulations des contrats par les patrons, elle contribue en même temps à rendre les ouvriers plus enclins à tenir compte des cironstances et à s'abstenir à maintes reprises de porter les cas litigieux devant les Commissions d'Arbitrage.

RELEVÉ NUMÉRIQUE

DES FONCTIONS DES INSPECTEURS DU TRAVAIL

en 1929.

Établissements enregistrés dans les 12 régions de l'inspection du

GROUPES PROFESSIONNELS	Région I Varsovie (ville)		Région II voïév de Varsovie		Région III voïév. de Łódź		Région IV voïév. de Kielce		Région V voïév. de Lublin et de Volhynie		Région VI voïév. de Bialystok et de Polesie		Régi voïév. de
	établis.	ouvriers	établis.	ouvriers	établis.	ouvriers	établis.	ouvriers	établis.	ouvriers	établis.	ouvriers	établis.
I i II Agriculture, horticulture, élevage, sylviculture	—	—	3186	87126	1094	31510	827	22352	1592	33416	1123	11015	331
III Mines.	—	—	1	36	6	230	112	40350	11	861	11	1016	120
IV Industrie minérale	94	1448	172	13418	162	6191	188	13962	117	4912	117	3484	179
V Métallurgie et industrie des métaux	382	14209	14	1892	32	2321	236	42086	1	9	9	284	149
VI industrie mécanique et électrotechnique . .	411	20765	107	6797	209	5068	97	9468	98	3942	46	1056	59
VII „ chimique	165	5322	26	2821	47	8294	80	8192	15	138	55	1413	59
VIII „ textile	265	5724	32	4850	1402	107083	74	23762	12	98	133	4765	54
IX „ du papier	125	2663	17	3091	46	1288	50	2875	6	42	5	68	45
X „ des peaux et du cuir et des prod.anim.	87	1882	33	397	31	568	74	913	23	399	106	694	43
XI „ du bois	316	4182	152	2918	231	6144	265	4916	178	4206	268	21141	396
XII „ alimentaire	444	10784	832	18548	474	9002	1233	5967	719	12892	646	4184	435
XIII „ du vêtement	390	6722	39	799	83	1595	192	3393	13	107	7	125	216
XIV „ du bâtiment	130	8932	23	1891	80	2913	75	7004	17	3391	14	910	192
XV „ du livre	223	5540	14	216	68	1340	55	705	40	377	40	338	60
XVI Établissements d'utilité publique	19	6029	75	784	23	3196	54	2858	41	628	34	539	35
XVII Commerce, crédit, assurances	17	1665	2	27	—	—	60	1194	2	40	1	31	—
XVIII Communications, postes etc.	—	—	1	32	2	401	81	734	1	300	2	782	—
XIX Service personnel	12	403	—	—	1	81	93	580	—	—	2	21	—
XX Établissements de spectacles	—	—	—	—	—	—	23	172	5	42	23	205	—
Totaux pendant la période envisagée.	**3080**	**96270**	**4726**	**145643**	**3991**	**187225**	**3869**	**191483**	**2891**	**65800**	**2642**	**52071**	**2373**
Totaux pendant la période précédente	**2369**	**80275**	**3946**	**114226**	**3146**	**189689**	**4505**	**198646**	**4300**	**69119**	**2699**	**50873**	**2609**
Changements par rapport à la période précéd. (±):	**+711**	**+15995**	**+780**	**+31417**	**+845**	**—2464**	**—636**	**—7163**	**—1409**	**—3319**	**—57**	**+1198**	**—236**

*) Afin de donner une idée réelle de la situation on a procédé à la comparaison des chiffres relatifs à la période précédente ne tenant pas compte de la Haute Silé

TABLEAU I.

ons de l'inspection du travail d'après les catégories professionnelles.

Région VI voïév. de Białystok et de Polesie		Région VII voïév. de Cracovie		Région VIII voïév. de Lwów, de Tarnopol et de Stanisławów		Région IX voïév. de Silésie		Région X voïév. de Poznań		Région XI voïév. de Poméranie		Région XII voïév. de Wilno et de Nowogródek		Totaux d'établissements		Totaux d'ouvriers	
établis.	ouvriers	établis.	ouvriers	établis.	ouvriers	établis.	ouvriers	établis.	ouvriers	établis.	ouvriers	établis.	ouvriers	pendant la période envisagée	pendant la période précédente	pendant la période envisageé	pendant la période précédente
1123	11015	331	5104	2731	40253	250	6460	2106	132749	3257	69170	3344	14488	17841	19646	453643	416790
11	1016	120	18110	382	12395	119	96410	3	687	1	200	—	—	766	690	170295	74358
117	3484	179	9051	471	12420	189	8380	215	9784	119	2786	68	2076	2091	1772	87912	74589
9	284	149	6576	209	2941	128	46900	150	2865	46	2578	7	124	1363	1376	122788	80064
46	1056	59	5554	188	5522	414	12587	424	13653	249	3700	43	657	2345	1767	88769	74438
55	1413	59	5340	186	6000	101	9667	75	3099	17	4772	18	216	844	793	55274	43235
133	4765	54	7611	32	865	99	9987	39	896	3	242	39	529	2184	2031	166412	187426
5	68	45	2339	53	1333	42	2535	40	1818	5	329	30	1246	464	403	19627	17222
106	694	43	1305	106	1523	48	1022	42	740	13	72	31	284	637	741	9799	10290
268	21141	396	8414	716	26700	414	7985	582	10565	514	6416	143	3589	4175	3524	107176	98871
646	4184	435	7765	1873	18530	1755	10160	1152	19580	1410	9355	494	3145	11467	10370	129912	118162
7	125	216	4004	153	1929	342	3157	107	3060	104	1152	38	283	1684	1282	26331	24214
14	910	192	8223	180	3502	235	8374	118	6939	193	8372	52	4674	1309	922	65725	51717
40	338	60	1304	107	1822	69	1408	99	2692	43	919	43	458	861	761	17119	14161
34	539	35	2766	89	2263	46	2178	118	3009	61	1401	30	802	625	592	26453	20807
1	31	—	—	23	277	78	932	16	244	23	1260	—	—	222	647	5670	5487
2	782	—	—	55	2366	2	759	6	232	6	104	1	9	157	169	5719	4366
2	21	—	—	182	1001	508	1504	—	—	24	107	5	61	827	424	3758	2676
23	205	—	—	72	453	65	487	—	—	23	150	—	—	211	146	1509	1068
2642	**52071**	**2373**	**93466**	**7808**	**142098**	**4904**	**230892**	**5292**	**212612**	**6111**	**113685**	**4386**	**32646**	**50073**		**1563891**	
2699	**50873**	**2609**	**95550**	**7589**	**139154**	**612**	**31585**	**5426**	**209013**	**6648**	**109936**	**4207**	**31875**	**48056**		**1319941**	
—57	**+1198**	**—236**	**—2084**	**+219**	**+2944**	**—40** *)	**—1035** *)	**—134**	**—3599**	**—537**	**+3749**	**+179**	**+771**	**—2315** *)		**+43608** *)	

pas compte de la Haute Silésie avec les chiffres de la période envisagée qui de même ne tiennent pas compte de la Haute Silésie.

TABLEAU I-a

Établissements industriels enregistrés jusqu'au 31 décembre 1929 d'après

ETABLISSEMENTS

GROUPES PROFESSIONNELS	moins de 4 ouvriers						5—19 ouvriers						20—49 ouvriers						50—99 ouvriers				
	Nombre d'établissements	Nombre d'ouvriers: total	adultes: hommes	adultes: femmes	adolescents: garçons	adolescents: filles	Nombre d'établissements	Nombre d'ouvriers: total	adultes: hommes	adultes: femmes	adolescents: garçons	adolescents: filles	Nombre d'établissements	Nombre d'ouvriers: total	adultes: hommes	adultes: femmes	adolescents: garçons	adolescents: filles	Nombre d'établissements	Nombre d'ouvriers: total	adultes: hommes	adultes: femmes	adolesc garçons
III Mines	90	258	251	4	3	—	260	2971	2918	44	9	—	166	5335	5119	183	29	4	84	5892	5491	310	75
IV Industrie minérale .	166	454	395	23	33	3	970	9077	7722	773	463	119	534	15804	12532	2520	564	188	233	16107	12828	2610	439
V Métallurgie et industrie des métaux . .	324	920	655	12	250	3	603	5863	3754	392	1579	138	195	5821	3965	707	1011	138	88	6310	4288	1043	849
VI Industrie mécanique et électrotechnique .	637	1808	1240	20	545	3	1006	9742	6677	253	2782	30	391	11794	8755	312	2636	91	158	10791	8443	593	1678
VII Industrie chimique .	216	614	454	91	42	27	333	3317	2215	781	162	159	127	3795	2762	780	136	117	62	4582	3288	1044	148
VIII „ textile .	278	808	492	277	24	15	1003	9898	4925	4289	252	432	441	13219	6202	6224	310	483	212	14808	7341	6583	311
IX „ du papier .	62	188	106	62	11	9	237	2313	955	974	157	227	84	2476	972	1153	103	248	37	2485	1009	1121	67
X „ des peaux et du cuir et des prod.anim.	208	573	483	37	52	1	305	2640	2254	266	97	23	83	2339	2038	233	56	12	24	1578	1284	235	45
XI Industrie du bois . .	1010	2811	2282	43	481	5	2000	19086	15698	620	2675	93	777	22978	20026	1194	1539	219	217	14513	12394	1139	883
XII „ alimentaire	7757	17025	15043	402	1513	67	2917	23776	19236	2892	1316	332	512	14614	10294	3366	515	439	123	8486	5473	2417	218
XIII „ du vêtement	410	1046	571	241	195	39	1010	8694	4099	3188	689	718	170	5166	2608	1643	504	411	64	4161	1929	1616	401
XIV Industrie du bâtiment	126	310	203	21	75	11	632	6565	5825	177	525	38	282	8616	7632	257	706	21	110	7537	6661	411	420
XV „ du livre . .	219	697	506	69	110	12	419	4196	2765	676	581	174	146	4213	2888	750	409	166	54	3799	2487	843	298
XVI Établissements d'utilité publique. . . .	232	667	643	9	11	4	215	2307	1792	374	106	35	87	2652	2248	317	70	17	36	2566	2265	189	94
XVII Commerce, crédit, assurances	48	144	81	46	10	7	111	1179	780	300	49	50	43	1345	767	475	57	46	13	867	622	217	22
XVIII Communications, postes etc	81	309	308	1	—	—	41	515	500	9	6	—	21	553	538	2	13	—	6	400	394	—	6
XIX Service personnel .	691	1625	859	426	191	149	98	837	453	309	34	41	34	989	650	277	34	28	3	207	116	70	12
XX Établissements de spectacles	110	418	317	60	21	20	95	837	618	165	37	17	4	113	80	27	5	1	2	141	70	71	—
TOTAUX pend. la période envisagée:	**12665**	**30675**	**24889**	**1844**	**3567**	**375**	**12255**	**113813**	**83186**	**16482**	**11519**	**2626**	**4097**	**121822**	**90076**	**20420**	**8697**	**2629**	**1526**	**105230**	**76383**	**20512**	**5966**
TOTAUX pend. la période précédente:	**12228**	**29832**	**24699**	**1506**	**3133**	**494**	**9891**	**93979**	**70045**	**12222**	**9501**	**2211**	**3546**	**104247**	**77082**	**17626**	**7167**	**2372**	**1318**	**91330**	**64968**	**18520**	**5563**
CHANGEMENTS *) par rapport à la pér. préc. (±):	**—2073**	**—4877**	**—3387**	**—441**	**—848**	**—201**	**+1401**	**+10958**	**+7385**	**+2637**	**+713**	**+223**	**+256**	**+8438**	**+6584**	**+1133**	**+643**	**+78**	**+73**	**+5292**	**+5152**	**+377**	**—215**

Groupes I et II. Agriculture, horticulture, élevage et sylviculture—nombre d'exploitations au-dessus de 50 ha de superficie:

*) Afin de donner une idée réelle de la situation on a procédé à la comparaison des chiffres relatifs à la période précédente ne tenant pas compte de la Haute Silésie avec les chiffres de la période envisagée qui de même ne tiennent pas compte de la Haute Silésie.

TABLEAU I-a

au 31 décembre 1929 d'après le nombre, le sexe et l'âge des travailleurs.

T S E M P L O Y A N T :																							
50—99 ouvriers						100—499 ouvriers						plus de 499 ouvriers						Nombre total d'établissements	Nombre total d'ouvriers	y compris:			
Nombre d'établissements	Nombre d'ouvriers: total	adultes: hommes	adultes: femmes	adolescents: garçons	adolescents: filles	Nombre d'établissements	Nombre d'ouvriers: total	adultes: hommes	adultes: femmes	adolescents: garçons	adolescents: filles	Nombre d'établissements	Nombre d'ouvriers: total	adultes: hommes	adultes: femmes	adolescents: garçons	adolescents: filles			adultes: hommes	adultes: femmes	adolescents: garçons	adolescents: filles
84	5892	5491	310	75	16	76	16513	15515	703	241	54	90	139326	131352	5057	2477	440	**766**	**170295**	160646	6301	2834	514
233	16107	12828	2610	439	230	173	34217	24388	5523	2973	1333	15	12253	8133	2363	1026	731	**2091**	**87912**	65998	13812	5498	2604
88	6310	4288	1043	849	130	96	21944	17465	2578	1722	179	57	81930	70259	7820	3238	613	**1363**	**122788**	100386	12552	8649	1201
158	10791	8443	593	1678	77	127	26810	21854	1445	3309	202	26	27824	24415	1105	2278	26	**2345**	**88769**	71384	3728	13228	429
62	4582	3288	1044	148	102	88	17909	12348	4600	524	437	18	25057	14971	8473	321	1292	**844**	**55274**	36038	15769	1333	2134
212	14808	7341	6583	311	573	198	40253	19504	18491	837	1421	52	87426	35418	48207	1238	2563	**2184**	**166412**	73882	84071	2972	5487
37	2485	1009	1121	67	288	39	7639	4166	2768	206	499	5	4526	3664	764	97	1	**464**	**19627**	10872	6842	641	1272
24	1578	1284	235	45	14	17	2669	2079	463	65	62	—	—	—	—	—	—	**637**	**9799**	8138	1234	315	112
217	14513	12394	1139	883	97	150	25655	20725	3315	1233	382	21	22133	20090	1390	379	274	**4175**	**107176**	91215	7701	7190	1070
123	8486	5473	2417	218	378	100	22227	14990	6319	408	510	58	43784	28400	13172	1330	882	**11467**	**129912**	93436	28568	5300	2608
64	4161	1929	1616	401	215	27	5409	1799	2980	142	488	3	1855	983	863	—	9	**1684**	**26331**	11989	10531	1931	1880
110	7537	6661	411	420	45	140	28840	25959	1380	1377	124	19	13857	12513	800	465	79	**1309**	**65725**	58793	3046	3568	318
54	3799	2487	843	298	171	23	4214	2418	1261	271	264	—	—	—	—	—	—	**861**	**17119**	11064	3599	1669	787
36	2566	2265	189	94	18	46	10135	9003	518	545	69	9	8126	6800	1224	89	13	**625**	**26453**	22751	2631	915	156
13	867	622	217	22	6	6	1585	1174	379	22	10	1	550	550	—	—	—	**222**	**5670**	3974	1417	160	119
6	400	394	—	6	—	5	1281	1209	62	10	—	3	2661	2463	187	11	—	**157**	**5719**	5412	261	46	—
3	207	116	70	12	9	1	100	70	30	—	—	—	—	—	—	—	—	**827**	**3758**	2148	1112	271	227
2	141	70	71	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**211**	**1509**	1085	323	63	38
1526	**105230**	**76383**	**20512**	**5966**	**2369**	**1312**	**267400**	**194666**	**52815**	**13885**	**6034**	**377**	**471308**	**360011**	**91425**	**12949**	**6923**	**32232**	**1110248**	**829211**	**203498**	**56583**	**20956**
1318	**91330**	**64968**	**18520**	**5563**	**2279**	**1139**	**238914**	**167318**	**53090**	**12511**	**5995**	**288**	**344849**	**237155**	**90201**	**10638**	**6855**	**28410**	**903151**	**641267**	**193165**	**48513**	**20206**
+73	**+5292**	**+5152**	**+377**	**—215**	**—22**	**+50**	**+3997**	**+6979**	**—2680**	**+234**	**—536**	**+5**	**—11160**	**—2357**	**—6675**	**—1090**	**—1038**	**—288**	**+12648**	**+20356**	**—5649**	**—563**	**—1496**

au-dessus de 50 ha de superficie:

pendant la période envisagée	17841
pendant le période précédente	19646
Changements (±)*)	—2027

Nombre d'ouvriers stables: 453643 / 416790 / +30960

TABLEAU I-b.

Établissements industriels enregistrés au 31 décembre 1929 dans les diverses régions de l'inspection du travail, d'après le nombre des travailleurs.

RÉGION ET TERRITOIRE	Établissements employant: moins de 4 ouvriers		5—19 ouvriers		20—49 ouvriers		50—99 ouvriers		100—499 ouvriers		plus de 499 ouvriers		Totaux d'établissements	Totaux d'ouvriers	y compris: hommes	femmes	garçons	filles
	établissem.	ouvriers	établissem.	ouvriers	établissem.	ouvriers	établissem.	ouvriers	établissem.	ouvriers	établissem.	ouvriers						
Région I Varsovie (ville) .	729	1929	1519	13991	478	14433	178	12132	154	31847	22	21938	3080	96270	65421	23614	5016	2219
„ II voïév. de Varsovie	656	1464	542	4911	155	4773	78	5565	84	18131	25	23673	1540	58517	44632	10145	2512	1228
„ III „ de Łódź. .	571	1487	1340	13329	539	15791	211	14508	180	35551	56	75049	2897	155715	86222	60903	4912	3678
„ IV „ de Kielce .	1547	3668	803	7618	321	9569	139	9328	161	36641	71	102307	3042	169131	126366	31265	8160	3340
„ V „ de Lublin et de Volhynie .	527	1396	553	5185	128	3741	33	2293	45	12017	13	7752	1299	32384	25228	3811	2560	785
„ VI voïév. de Białystok et de Polesie	703	1623	484	4384	200	5443	67	4507	59	12021	6	13078	1519	41056	33872	6194	711	279
„ VII voïév. de Cracovie	277	732	1083	9720	360	10927	161	11059	134	27268	27	28656	2042	88362	69717	12970	4378	1297
„ VIII „ de Lwów, de Tarnopol et de Stanisławów .	1699	4721	2294	22143	705	21809	241	16798	113	20181	25	16193	5077	101845	86094	9619	5068	1064
„ XI voïév. de Silésie .	2605	5987	1211	11022	389	12151	181	12139	173	34226	95	148907	4654	224432	186264	23985	10656	3527
„ X „ de Poznań .	1161	3053	1261	11415	469	13416	145	10558	131	24308	19	17113	3186	79863	58192	11677	8237	1757
„ XI „ de Poméranie	1725	3624	781	6757	223	6064	66	4553	44	9176	15	14341	2854	44515	33119	5834	3925	1637
„ XII „ de Wilno et de Nowogródek .	465	991	384	3338	130	3705	26	1790	34	6033	3	2301	1042	18158	14084	3481	448	145
TOTAUX pend. la période envis.:	12665	30675	12255	113813	4097	121822	1526	105230	1312	267400	377	471308	32232	1110248	829211	203498	56583	20956
TOTAUX pend. la période précéd.:	12228	29832	9891	93979	3546	104247	1318	91330	1139	238914	288	344849	28410	903151	641267	193165	48513	20206
CHANGEMENTS*) par rapport à la pér. préc. (+):	— 2073	—4877	+ 1401	+10958	+256	+8438	+73	+5292	+50	+3997	+5	—11160	—288	+12648	+20356	—5649	—563	—1496

*) Afin de donner une idée réelle de la situation on a procédé à la comparaison des chiffres relatifs à la période précédente ne tenant pas compte de la Haute-Silésie avec les chiffres de la période envisagée qui de même ne tiennent pas compte de la Haute-Silésie.

TABLE

Inspections des établisse

1. Visites

GROUPES PROFESSIONNELS	Nombre total:		Nombre d'établissements visités et d'ouvriers embrassés par les visites:						
	d'établissements enregistrés	d'ouvriers	Nombre total d'établis. visités	% d'établissement visités	Nombre d'établissements visités: 1 fois	2 fois	plusieurs fois	Nombre total d'ouvr. embras. par les visites	% d'ouvr. embrassés par les vis.
I i II Agriculture, horticulture, élevage, sylviculture	19841	453643	**166**	0,9	161	3	2	**7126**	1,6
III Mines	766	170295	**373**	48,1	322	35	16	**122253**	71,8
IV Industrie minérale	2091	87912	**947**	45,3	726	141	80	**56137**	63,9
V Métall. et industrie des métaux	1363	122788	**752**	55,2	588	86	78	**109669**	89,3
VI Industrie mécan. et électrot. .	2345	88769	**1125**	47,5	900	168	57	**68693**	77,4
VII „ chimique	844	55274	**491**	58,2	364	80	47	**40654**	73,5
VIII „ textile	2184	166412	**1376**	63,0	998	248	130	**154517**	92,9
IX „ du papier.	464	19627	**229**	49,4	174	35	20	**14482**	73,8
X „ des peaux et du cuir et des produits animaux. . .	637	9799	**360**	56,5	306	44	10	**6300**	64,3
XI Industrie du bois	4175	107176	**1895**	45,4	1533	277	85	**69953**	65,2
XII „ alimentaire	11467	129912	**3736**	32,6	3198	411	127	**90032**	69,3
XIII „ du vêtement . . .	1684	26331	**395**	23,5	346	37	12	**12093**	45,9
XIV „ du bâtiment. . . .	1309	65725	**306**	23,3	270	26	10	**26232**	39,9
XV „ du livre	861	17119	**472**	54,8	386	69	17	**8775**	51,2
XVI Établissem. d'utilité publique.	625	26453	**265**	42,4	219	36	10	**10999**	41,6
XVII Commerce, crédit, assurances	222	5670	**84**	37,8	75	8	1	**2255**	31,0
XVIII Communications, postes etc..	157	5719	**39**	24,8	33	4	2	**3072**	53,7
XIX Service personnel	827	3758	**17**	2,1	16	1	—	**238**	63,3
XX Établissements de spectacles.	211	1509	**30**	14,2	26	4	—	**226**	15,0
TOTAUX pendant la période envisagée:	**52073**	**1563891**	**13058** [1]	**40,0** [2]	**10641**	**1713**	**704**	**803706** [1]	**51,4** [2]
TOTAUX pendant la période précédente:	**48056**	**1319941**	**11259**	**39,0** [2]	**9093**	**1551**	**615**	**640978**	**70,0** [2]
CHANGEMENTS [5] par rap. à la période préc.(+):	**—315**	**+43608**	**+581**	**+3,1**	**+450**	**+103**	**+28**	**+7498**	**—22,4**

[1]) En outre 473 visites ons été effectuées dans 468 établissements (employant 2742 ouvriers) ne
[2]) On n'a pas tenu compte des groupes I et II (agriculture, élevage et sylviculture) lors du calcul
[3]) 96 séances des commissions, appelées à examiner les divers points de vue, furent en outre tenues,
[4]) Comparaison impossible, vu que la rubrique a été remplie d'une autre manière, en 1929.
[5]) Afin de donner une idée réelle de la situation on a procédé à la comparaison des chiffres période envisagée qui de même ne tiennent pas compte de la Haute-Silésie.

AU II.

ments du travail.

effectuées.

Nombre des visites:				
Total	y compris les établ. empl.: moins de 20 ouvr.	y compris les établ. empl.: plus de 20 ouvr.	pendant la nuit et les jours fériés	occasion. par des accid. du travail
174	49	125	—	12
450	90	360	6	19
1304	471	833	24	49
1094	399	695	15	78
1444	754	690	12	102
694	289	405	10	32
2056	898	1158	192	55
327	134	193	23	10
410	304	106	7	4
2389	1356	1033	79	109
4518	3685	833	476	156
463	298	165	7	7
355	118	237	4	42
584	393	191	14	14
328	243	85	34	39
96	59	37	12	5
50	23	27	1	2
18	14	4	4	—
35	33	2	3	1
[1] 16789	9610	7179	923	736
14580	8010	6570	841	377
+765	+769	—4	+79	+290

2. Commissions autorisant la construction et la reconstruction des établissements industriels.

Groupes professionnels	Nombre d'établissements visités à cause de leur construction ou reconstruction	Nombre de commissions	Nombre d'avis donnés
I i II	1	1	8
III	73	93	164
IV	163	147	360
V	253	163	415
VI	227	83	431
VII	171	127	328
VIII	79	35	365
IX	47	26	79
X	50	43	105
XI	282	219	539
XII	566	602	1441
XIII	119	47	183
XIV	5	13	24
XV	106	34	159
XVI	34	52	80
XVII	32	46	153
XVIII	5	5	14
XIX	26	43	82
XX	8	11	18
	2247	[3] 1833	4948
	2141	2849	[4]
	—208	—1337	[4]

donnant pas satisfaction aux conditions requises pour l'enregistrement.
du % des établissements visités et des ouvriers embrassés par les visites.
dont 43 faisant partie du nombre 1833 n'ont pas pu être réparties suivant les branches de l'industrie.

relatifs à la période précédente ne tenant pas compte de la Haute-Silésie avec les chiffres de la

TABLEAU IIIa.

Recommandations et injonctions des inspecteurs du travail concernant les conditions d'hygiène et de salubrité des établissements de travail.

GROUPES PROFESSIONNELS	Recommandations ou injonctions concernant les:																				La période envisagée		La période précédente		
	logements ouvriers	espace	lumière	ventilation	évacuation des poussières	évacuation des vapeurs et des gaz	enlèvement des débris	réfectoires	vestiaires	lavabos	bains	cabinets d'aisance	chauffage	eau potable	vêtements protecteurs	sièges pendat le travail	crèches pour les nourrissons	examen médicale des ouvriers	examén des outils, des matières premières et des prod. dans la fabr.	petites pharmac.	divers	Total Recommandations	Y compris les injonctions	Total Recommandations	Y compris les injonctions	Total. Recommandations exécutées
I Agriculture, horticulture, élevage .	664	7	52	18	—	—	11	—	—	—	—	46	23	24	—	—	—	—	—	—	71	**916**	**144**	**651**	**39**	**299**
II Sylviculture	6	4	3	5	—	—	—	—	—	—	—	2	5	7	—	—	—	—	—	7	—	**39**	—	**46**	**16**	—
III Mines	80	79	59	138	31	54	28	48	134	121	101	117	75	87	28	14	1	12	—	48	71	**1326**	**135**	**746**	**74**	**404**
IV Industrie minérale	158	60	87	108	103	52	186	212	276	335	44	266	54	187	63	16	12	45	—	135	266	**2665**	**1288**	**2294**	**647**	**1066**
V Métallurgie et industrie des métaux.	12	75	115	174	119	123	68	136	250	322	46	149	73	75	99	14	12	75	18	112	204	**2271**	**630**	**1626**	**295**	**920**
VI Industrie mécanique et électrotechn.	18	68	112	163	101	89	102	151	308	399	23	117	86	67	53	9	7	113	2	117	257	**2362**	**857**	**2238**	**513**	**1178**
VII „ chimique	60	48	52	193	65	127	47	71	132	135	49	74	39	53	61	16	26	30	6	47	144	**1475**	**362**	**1307**	**321**	**693**
VIII „ textile	14	20	95	124	91	58	173	144	561	572	23	117	116	131	37	36	36	22	—	95	364	**2829**	**1649**	**3305**	**1589**	**992**
IX „ du papier	3	26	33	37	42	17	46	35	86	96	10	43	13	11	7	14	6	12	4	26	87	**654**	**203**	**578**	**176**	**308**
X „ des peaux et du cuir et des produits animaux	5	42	112	109	14	25	87	69	90	116	12	71	32	89	30	7	1	6	4	47	134	**1102**	**432**	**1296**	**504**	**511**
XI Industrie du bois	180	174	283	291	390	50	447	339	467	511	22	326	198	254	17	15	14	154	—	310	444	**4886**	**1832**	**5147**	**1263**	**1806**
XII „ alimentaire	161	334	430	622	397	154	301	272	673	876	93	605	206	320	80	40	18	42	5	360	1418	**7407**	**2896**	**7605**	**2010**	**2991**
XIII „ du vêtement	3	24	32	89	35	19	32	33	123	124	1	55	23	27	15	13	12	49	1	30	144	**884**	**211**	**1024**	**268**	**289**
XIV „ du bâtiment	6	5	9	8	4	3	13	24	19	22	4	24	6	33	3	—	1	3	1	31	35	**254**	**78**	**458**	**55**	**121**
XV „ du livre	—	33	46	96	120	19	45	39	174	149	1	46	32	33	33	9	2	39	1	37	199	**1153**	**381**	**1062**	**331**	**442**
XVI Établissements d'utilité publique. .	—	12	17	44	6	14	6	20	41	50	6	27	10	22	7	—	2	—	—	29	48	**361**	**151**	**347**	**63**	**154**
XVII Commerce, crédit, assurances. . .	1	1	12	16	4	—	3	5	14	19	4	19	1	8	5	6	—	1	—	1	15	**135**	**22**	**436**	**33**	**64**
XVIII Communications, postes etc. . . .	50	1	—	1	—	2	3	1	2	4	—	2	1	11	1	—	—	1	—	5	1	**86**	**62**	**90**	**1**	**25**
XIX Service personnel.	29	1	2	3	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	19	—	—	2	**58**	**18**	**143**	—	**15**
XX Établissements de spectacles . . .	—	—	2	4	—	2	—	—	1	3	—	3	2	3	—	—	—	—	—	1	3	**24**	—	**35**	—	**4**
TOTAUX pendant la période envisagée:	1450	1014	1553	2243	1522	808	1598	1599	3352	3854	439	2110	995	1442	539	209	150	623	42	1438	3907	**30887**	**11351**			**12282**
TOTAUX pendant la période précédente:	1169	1379	1834	2399	1682	733	1611	1601	3071	3567	474	2439	871	1814	618	157	263	494	33	932	3293	**30434**	**8198**			**8561**
CHANGEMENTS par rap. à la pér. précéd.(+):*)	+ 198	— 430	— 390	— 321	— 298	—20	— 137	—94	+18	+11	— 91	— 507	+ 105	— 434	— 132	+50	— 114	+ 110	—	— 580	—13	**—2069**	**+3091**			**+ 1424**
TOTAUX Recommandations exécut.**): .	480	246	558	631	486	217	522	512	1020	1136	112	660	257	436	144	52	23	244	9	528	1279					

*) Afin de donner une idée réelle de la situation on a procédé à la comparaison des chiffres relatifs à la période précédente ne tenant pas compte de la Haute-Silésie avec les chiffres de la période envisagée qui de même ne tiennent pas compte de la Haute-Silésie.

**) La IX Région n'a pas envoyé de données relatives au genre des recommandations exécutées.

TABLEAU IIIb.

Recommandations et injonctions des inspecteurs du travail concernant la sécurité du travail.

GROUPES PROFESSIONNELS	Recommandations ou injonctions concernant les: chaudières et conducteurs à vapeur	moteurs	transmissions	conducteurs électriques	robinets et ascenseurs	machines à travailler les métaux	machines-outils à bois	machines à travailler d'autres matériaux	machines textiles	machines agricoles	installations auxiliaires	transport des matières premières et des matériaux	chargement, soulèvement et transport de fardeaux	planchers	passages de circulation, ouvertures	passerelles, escaliers, portes	autres	La période envisagée: Total Recommandations	La période envisagée: Y compris les injonctions	La période précédente: Total Recommandations	La période précédente: Y compris les injonctions	**) Total Recommandations exécutées
I Agriculture, horticulture, élevage .	4	4	5	—	—	—	1	—	—	19	—	3	—	20	6	2	7	71	1	192	16	13
II Sylviculture	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	1	6	6	—	6	—	6	28	—	27	5	—
III Mines	5	6	10	2	1	2	—	2	—	—	3	9	12	9	16	18	19	114	18	114	17	61
IV Industrie minérale	69	123	321	38	35	24	22	135	—	—	257	91	225	124	408	460	1931	4263	3268	1805	557	911
V Métallurgie et industrie des métaux.	20	122	351	73	43	263	73	39	—	6	85	14	31	141	62	153	121	1597	496	1269	208	772
VI Industrie mécanique et électrotechn.	51	195	455	92	38	503	141	88	—	19	94	7	25	203	41	129	204	2285	885	2199	489	1274
VII „ chimique	51	120	200	48	21	21	16	62	—	—	79	17	31	95	73	107	129	1070	306	1076	293	536
VIII „ textile	73	157	704	69	47	23	19	22	463	—	90	3	14	177	74	197	208	2340	1343	3124	1368	1118
IX „ du papier	17	45	124	22	15	7	17	46	—	—	28	4	11	40	37	41	37	491	214	433	167	271
X „ des peaux et du cuir et des produits animaux.	30	44	175	15	8	8	22	70	—	—	33	15	12	100	55	62	66	715	294	962	399	398
XI Industrie du bois.	262	446	1157	167	23	121	1459	88	5	—	324	153	185	397	290	460	482	6019	2833	7080	2193	2391
XII „ alimentaire	222	724	2409	270	191	30	158	754	—	18	425	23	108	705	527	935	816	8315	4721	8614	3289	3592
XIII „ du vêtement.	10	24	60	9	6	2	—	34	—	—	33	8	5	48	17	45	55	356	81	403	75	174
XIV „ du bâtiment.	4	5	9	7	16	6	19	7	—	—	53	19	38	9	37	51	84	364	68	482	86	175
XV „ du livre	2	50	82	15	5	—	1	47	—	—	57	6	3	118	15	44	62	507	159	443	192	253
XVI Établissements d'utilité publique. .	27	111	95	43	—	16	—	6	—	—	32	—	—	32	18	52	38	470	239	483	96	214
XVII Commerce, crédit, assurances . .	—	3	3	3	2	—	—	3	—	—	8	—	3	10	5	13	22	75	5	246	34	39
XVIII Communications, postes etc. . . .	2	5	2	—	1	2	1	3	—	—	1	6	10	—	—	—	1	34	5	94	2	18
XIX Service personnel	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	1	—	3	—	46	—	2
XX Établissements de spectacles. . .	—	—	1	5	—	—	—	—	—	—	5	—	—	4	1	9	12	37	—	54	14	27
TOTAUX pendant la période envisagée: .	849	2184	6163	878	452	1028	1952	1406	468	62	1609	384	719	2233	1688	2779	4300	29154	14936			12239
TOTAUX pendant la période précédente:	1051	2182	6864	809	451	1035	1993	1597	898	53	1956	456	707	2248	1719	2937	2190	29146	9500			9871
CHANGEMENTS par rap. à la période précéd.(+):*)	— 244	—70	— 829	—23	—25	106	— 133	— 260	— 432	+3	— 426	—93	—13	— 252	—90	— 314	+ 1767	—1540	+5384			+990
TOTAUX Recommandations exécutées:**)	468	946	2757	296	172	452	811	599	239	30	616	98	184	597	532	806	882					

*) Afin de donner une idée réelle de la situation on a procédé à la comparaison des chiffres relatifs à la période précédente ne tenant pas compte de la Haute-Silésie avec les chiffres de la période envisagée qui de même ne tiennet pas compte de la Haute-Silésie.

**) La IX Région n'a pas envoyé de données relatives au genre des recommandations exécutées.

TABLEAU IIIc.

Recommandations et injonctions des inspecteurs du travail concernant la durée du travail, l'enregistrement des ouvriers etc.

GROUPES PROFESSIONNELS	Recommandations ou injonctions concernant:									Pendant la période envisagée		Pendant la pér. précédente		Total recommandations exécutées
	La durée du travail	Les congés	La conclusion et la résiliations de contrats du travail, les certificats de travail	L'enregistrement des ouvriers et de leurs salaires	Le paiement des salaires	L'enseignement des adolescents	Les peines infligées par les patrons aux ouvriers	La nomination d'un administrateur	Autres	Total recommandations	y compris les injonctions	Total recommandations	y compris les injonctions	
I Agriculture, horticulture élevage . .	6	—	1	14	4	—	—	—	—	25	7	119	2	2
II Sylviculture	9	2	1	7	6	—	—	5	—	30	5	24	7	2
III Mines	139	56	34	233	52	9	24	82	33	662	202	446	154	164
IV Industrie minérale	271	77	52	1461	100	47	31	169	85	2293	1025	1879	782	1069
V Métallurgie et industrie des métaux.	175	63	52	826	50	79	20	84	76	1425	327	1207	307	693
VI Industrie mécanique et électrotechn.	200	49	56	1463	79	133	21	111	84	2196	909	1848	781	1261
VII „ chimique	80	21	37	485	29	24	12	59	53	800	303	528	130	399
VIII „ textile	204	45	25	2369	149	80	27	88	94	3081	1993	2528	1499	1440
IX „ du papier	41	10	5	360	16	28	3	17	23	503	202	411	154	190
X „ des peaux et du cuir et des produits animaux	104	32	23	522	40	8	16	52	36	833	402	619	168	476
XI Industrie du bois	583	138	105	2561	192	124	57	273	199	4232	2012	3439	1061	2247
XII „ alimentaire.	926	142	149	3217	207	111	35	347	181	5315	2381	4450	1660	2384
XIII „ du vêtement	81	14	43	669	13	53	5	26	50	954	287	762	293	264
XIV „ du bâtiment	76	18	35	297	47	9	7	36	50	575	135	417	109	363
XV „ du livre	65	11	7	651	18	53	3	55	39	902	363	558	221	390
XVI Établissements d'utilité publique . .	38	9	21	321	27	3	1	41	17	478	229	325	96	202
XVII Commerce, crédit, assurances. . .	38	6	18	81	11	7	3	13	28	205	54	534	170	113
XVIII Communications, postes etc. . . .	17	6	6	65	12	1	5	14	4	130	45	86	5	70
XIX Service personnel	77	—	—	54	1	20	—	2	1	155	144	143	34	35
XX Établissements de spectacles . . .	—	—	—	5	—	—	—	3	1	9	6	15	1	1
TOTAUX pendant la période envisagée:	3130	699	670	15661	1053	789	270	1477	1054	24803	11031			11765
TOTAUX pendant la période précédente:	4328	715	582	10535	781	973	240	1285	899	20338	7634			6174
CHANGEMENTS[1]) par rap. à la période préc.:(+)	—1326	—16	+64	+5079	+233	—216	+28	+191	+27	+4064	+3387			+5591
TOTAUX recommandations exécutées:.	1437	395	313	7520	610	375	110	501	504					

[1]) Afin de donner une idée réelle de la situation on a procédé à la comparaison des chiffres relatifs à la période précédente ne tenant pas compte de la Haute-Silésie avec les chiffres de la période envisagée qui de même ne tiennent pas compte de la Haute-Silésie.

TABLEAU IV

Contraventions aux prescriptions légales obligatoires commises par les administrations des établissements

INFRACTIONS RELATIVES AUX PRESCRIPTIONS SUR LES:	Région I Varsovie (ville)				Région II voïév. de Varsovie				Région III voïév. de Łódź				Région IV voïév. de Kielce				Région V voïév. de Lublin et de Volhynie				Région VI voïév. de Białystok et de Polesie				vo
	Nombre total des infractions	y compris les infractions: poursuivies administrativement	portées devant les tribunaux ordinaires	portées devant les tribunaux du travail	Nombre total des infractions	y compris les infractions: poursuivies administrativement	portées devant les tribunaux ordinaires	portées devant les tribunaux du travail	Nombre total des infractions	y compris les infractions: poursuivies administrativement	portées devant les tribunaux ordinaires	portées devant les tribunaux du travail	Nombre total des infractions	y compris les infractions: poursuivies administrativement	portées devant les tribunaux ordinaires	portées devant les tribunaux du travail	Nombre total des infractions	y compris les infractions: poursuivies administrativement	portées devant les tribunaux ordinaires	portées devant les tribunaux du travail	Nombre total des infractions	y compris les infractions: poursuivies administrativement	portées devant les tribunaux ordinaires	portées devant les tribunaux du travail	Nombre total des infractions
1. Registres de fabriques, réglements d'atelier, carnets de salaires et affiches	220	82	—	—	740	38	6	—	1789	183	—	—	247	40	—	1	69	9	—	—	2796	398	17	37	646
2. Désignation du chef des établissements industriels	13	7	—	—	123	3	2	—	16	3	—	—	68	—	—	—	12	2	—	—	32	29	—	—	120
3. Certificats de travail, confirmation et résiliation par écrit du contrat de travail	12	8	—	2	55	1	—	—	2	2	—	—	17	—	—	—	8	—	—	—	191	—	—	1	—
4. Salaires	37	31	—	4	11	3	2	—	35	30	—	—	46	2	—	—	2	1	—	—	243	9	4	12	12
5. Durée du travail	931	—	15	878	210	—	122	—	571	—	286	252	327	10	59	58	235	—	67	153	662	—	569	67	79
6. Congés annuels	1	—	—	1	40	—	8	—	3	—	3	—	121	18	7	7	8	—	1	—	19	—	—	—	4
7. Travail des femmes	94	—	—	27	13	—	2	—	50	—	9	25	51	1	11	1	7	—	4	—	20	—	8	2	4
8. Travail des enfants et des adolescents	151	—	3	87	109	—	34	—	276	—	28	14	77	—	11	21	8	—	4	—	70	—	17	21	63
9. Sécurité et hygiène	545	—	—	3	1682	7	10	—	3047	—	8	32	1032	—	19	—	460	—	3	—	4103	—	116	13	2283
10. Pénalités	2	—	—	—	1	1	—	—	9	4	—	—	25	1	—	1	—	—	—	—	2	—	—	—	2
11. Rapports entre les gestions des entreprises et l'inspection du travail	11	—	—	11	165	99	62	—	82	4	78	—	3	—	—	3	—	—	—	—	65	—	15	50	—
12. Non-comparution des parties à l'appel de l'inspecteur du travail	27	27	—	—	8	8	—	—	7	7	—	—	33	28	—	—	11	11	—	—	5	5	—	—	1
13. Autres affaires	12	—	—	12	5	—	—	—	2	1	1	—	18	—	—	2	10	8	2	—	97	2	—	—	3
Totaux pendant la période envisagée:	2056	155	18	1025	3162	160	248	—	5889	234	413	323	2065	100	107	94	830	31	81	153	8305	443	746	203	3217
Totaux pendant la période précédente:	1439	187	551	*)	3291	44	167	—	3629	118	639	*)	3817	106	350	*)	1232	64	325	*)	4727	243	1019	*)	1415
Changements par rap. à la période préc.(±):**)	+617	—32	—533	*)	—129	+16	+81	—	+2260	+116	—226	*)	—1752	—6	—243	*)	—402	—33	—244	*)	+3578	+200	—273	*)	+1802

*) La baisse du nombre d'infractions, portées devant les tribunaux ordinaires a été provoqué par la création dans certaines régions des tribunaux du travail.
**) Afin de donner une idée réelle de la situation on a procédé à la comparaison des chiffres relatifs à la période précédente ne tenant pas compte de la Haute Silésie avec les chiffres de la période envisagée qui

TABLEAU IV

s administrations des établissements de travail et constatées par les inspecteurs du travail des divers régions.

ion V de Lublin Volhynie		Région VI voïév. de Białystok et de Polesie				Région VII voïév. de Cracovie				Région VIII voïév. de Lwów, de Tarnopol et de Stanisławów				Région IX voïév. de Silésie				Région X voïév. de Poznań				Région XI voïév. de Poméranie				Région XII voïév. de Wilno et de Novogródek				TOTAUX			
compris les fractions:			y compris les infractions:				y compris les infractions:				y compris les infractions:				y compris les infractions:				y compris les infractions:				y compris les infractions:				y compris les infractions:				y compris les infractions:		
portées devant les tribunaux ordinaires	portées devant les tribunaux du travail	Nombre total des infractions	poursuivies administrativement	portées devant les tribunaux ordinaires	portées devant les tribunaux du travail	Nombre total des infractions	poursuivies administrativement	portées devant les tribunaux ordinaires	portées devant les tribunaux du travail	Nombre total des infractions	poursuivies administrativement	portées devant les tribunaux ordinaires	portées devant les tribunaux du travail	Nombre total des infractions	poursuivies administrativement	portées devant les tribunaux ordinaires	portées devant les tribunaux du travail	Nombre total des infractions	poursuivies administrativement	portées devant les tribunaux ordinaires	portées devant les tribunaux du travail	Nombre total des infractions	poursuivies administrativement	portées devant les tribunaux ordinaires	portées devant les tribunaux du travail	Nombre total des infractions	poursuivies administrativement	portées devant les tribunaux ordinaires	portées devant les tribunaux du travail	Nombre total des infractions	poursuivies administrativement	portées devant les tribunaux ordinaires	portées devant les tribunaux du travail
—	—	2796	398	17	37	646	55	—	—	1091	42	4	—	21	—	5	—	1101	100	6	—	281	32	—	—	367	51	2	1	**9368**	**1030**	**40**	**39**
—	—	32	29	—	—	120	10	—	—	858	41	3	—	—	—	—	—	31	3	—	—	28	9	—	—	21	1	—	—	**1322**	**108**	**5**	—
—	—	191	—	—	1	—	—	—	—	150	2	4	—	11	—	—	—	39	1	—	—	48	3	—	—	2	—	—	—	**535**	**17**	**4**	**3**
—	—	243	9	4	12	12	—	—	—	433	1	21	4	43	—	—	—	52	—	7	—	53	—	—	—	24	16	—	—	**991**	**93**	**34**	**20**
67	153	662	—	569	67	79	—	31	30	1125	—	764	52	139	—	33	56	184	—	120	—	51	—	31	—	109	—	21	55	**4623**	**10**	**2118**	**1601**
1	—	19	—	—	—	4	—	—	1	146	—	23	7	48	—	1	12	11	—	4	—	23	—	1	—	4	—	—	—	**428**	**18**	**48**	**28**
4	—	20	—	8	2	4	—	1	—	26	—	11	2	42	2	3	4	11	—	7	—	—	—	—	—	11	—	—	—	**329**	**3**	**56**	**61**
4	—	70	—	17	21	63	—	4	3	80	—	51	9	56	1	10	6	137	—	106	—	54	—	—	—	4	—	4	—	**1085**	**1**	**272**	**161**
3	—	4103	—	116	13	2283	—	2	1	8280	—	5	—	880	11	26	—	1145	6	29	—	627	—	2	—	1652	—	69	81	**25736**	**24**	**289**	**130**
—	—	2	—	—	—	2	—	—	—	71	1	—	—	2	—	—	—	1	—	—	—	4	—	—	—	1	1	—	—	**120**	**8**	—	**1**
—	—	65	—	15	50	—	—	—	—	1	—	1	—	6	—	4	—	7	2	5	—	—	—	—	—	4	4	—	—	**344**	**109**	**165**	**64**
—	—	5	5	—	—	1	1	—	—	8	4	1	—	21	18	3	—	34	26	1	—	33	29	—	—	1	—	—	—	**189**	**164**	**5**	—
2	—	97	2	—	—	3	—	—	—	57	21	3	—	10	4	3	—	7	1	1	—	64	1	1	—	12	1	—	11	**297**	**39**	**11**	**25**
81	**153**	**8305**	**443**	**746**	**203**	**3217**	**66**	**38**	**35**	**12326**	**112**	**891**	**74**	**1279**	**36**	**88**	**78**	**2760**	**139**	**286**	—	**1266**	**74**	**35**	—	**2212**	**74**	**96**	**148**	**45367**	**1624**	**3047**	**2133**
325	*)	**4727**	**243**	**1019**	*)	**1415**	**4**	**74**	*)	**13155**	**53**	**1557**	*)	**520**	**13**	**132**	*)	**3104**	**307**	**565**	—	**2269**	**32**	**19**	—	**2278**	**28**	**171**	*)	**40876**	**1199**	**5569**	*)
—244	*)	**+ 3578**	**+200**	**—273**	*)	**+ 1802**	**+62**	**—36**	*)	**—829**	**+59**	**—666**	*)	**+30**	**—6**	**—98**	*)	**—344**	**—168**	**—279**	—	**— 1003**	**+42**	**+16**	—	**—66**	**+46**	**—75**	*)	**+3762**	**+396**	**— 2576** *)	*)

sie avec les chiffres de la période envisagée qui de même ne tiennent pas compte de la Haute Silésie.

TABLEAU V.

Accidents du travail.

GROUPES PROFESSIONNELS	Causes des accidents:																				TOTAUX D'ACCIDENTS	Effets prod.:		
	Moteurs	Transmissions	Mach. à moteurs. Machines à travailler les métaux	Machines-outils à bois	Machines à travailler d'autres matériaux	Machines textiles	Machines agricoles	Machines sans moteurs	Treuils, grues, monte-charges	Conducteurs d'électricité	Chaudières à vapeur, conducteurs etc.	Explosifs	Matières inflammables, toxiques et corrosives	Écroulement des échafaudages, chutes d'objets etc.	Chute de l'ouvrier d'une échelle, d'un échafaudage etc.	Chargement, manutention des fardeaux	Voiturage, accidents causés par les animaux etc.	Transport par voie ferrée	Transport par eau (chute du pont)	Outils à main (marteaux, haches etc.)	Autres causes		Décès	Perte de la capacité de travail au-dessus de 4 s.	Autres
I Agriculture, horticult., élevage.	3	6	2	12	3	1	218	50	1	1	3	17	11	79	237	53	541	7	4	115	326	**1690**	124	768	747
II Sylviculture	—	—	—	4	—	—	1	—	4	—	—	1	1	272	59	160	42	14	6	231	116	**911**	44	423	422
III Mines	35	15	49	11	16	—	1	22	101	32	18	78	133	1601	359	1286	583	136	1	371	2073	**6921***)	67	515	5447
IV Industrie minérale	17	46	24	13	145	—	—	9	30	5	19	18	144	373	164	303	104	80	1	175	406	**2076**	26	294	1588
V Métal. et industrie des métaux	55	81	1464	105	60	3	2	64	290	48	47	49	1980	1266	516	2636	221	364	179	1196	2822	**13448**	52	855	10527
VI Industrie mécanique et électr. .	52	95	1080	172	96	2	37	81	82	37	71	35	349	451	220	668	58	20	19	611	811	**5047**	27	638	4293
VII „ chimique	14	24	29	43	75	8	—	15	18	8	35	70	404	194	153	299	47	41	3	155	342	**1977**	13	261	1614
VIII „ textile	28	101	90	56	15	1971	—	9	23	10	21	4	241	269	345	417	60	25	—	322	928	**4935**	21	437	3701
IX „ du papier.	15	18	2	22	138	12	—	8	5	1	9	3	12	29	24	55	7	2	—	19	67	**448**	6	106	316
X „ des peaux et du cuir et des produits animaux. . . .	4	10	1	6	45	—	—	2	1	4	2	—	9	2	12	3	8	—	—	10	18	**137**	3	35	89
XI Industrie du bois.	27	63	28	1093	40	—	—	13	8	4	13	1	32	254	110	406	44	69	3	277	341	**2826**	48	681	1997
XII „ alimentaire	14	86	11	17	123	—	1	45	24	2	28	6	83	121	132	196	103	48	5	97	266	**1408**	57	393	917
XIII „ du vêtement. . . .	1	7	8	11	101	3	—	8	—	1	7	2	10	7	10	3	1	1	—	17	37	**235**	—	23	124
XIV „ du bâtiment. . . .	—	1	19	31	16	—	—	7	62	10	7	13	71	449	482	513	109	87	11	277	497	**2662**	88	503	2037
XV „ du livre	9	5	1	3	57	—	—	18	—	1	—	—	1	3	4	5	8	1	—	5	16	**137**	—	41	95
XVI Établissements d'utilité publiq.	17	16	62	32	9	—	—	9	11	54	30	7	78	140	272	336	144	50	5	220	459	**1951**	25	247	1644
XVII Commerce, crédit, assurances.	4	—	1	2	6	—	—	2	8	2	—	1	8	32	38	149	73	18	1	16	69	**430**	18	103	305
XVIII Communications, postes etc .	4	—	5	3	3	—	—	—	1	6	2	1	5	32	39	61	43	77	10	35	74	**401**	9	85	307
XIX Service personnel	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	2	5	10	3	6	—	—	1	18	**48**	4	11	32
XX Établissements de spectacles.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	2	—	—	—	3	**9**	1	1	7
TOTAUX pendant la période envisagée:	299	574	2876	1636	948	2000	260	363	669	228	312	307	3574	5580	3187	7553	2204	1040	248	4150	9689	**47697***)	633	6420	36209
TOTAUX pendant la période précéd.	289	577	2219	1611	1170	2207	266	324	360	249	266	303	1705	5088	2319	6727	1855	630	38	3201	5358	**36762**	540	5599	22243
CHANGEMENTS**) par rapport à la période précéd.(+):	— 29	— 59	— 82	— 90	— 267	— 207	— 8	+ 17	+ 16	— 49	— 15	— 47	+ 807	— 123	+ 383	— 1747	+ 140	+ 25	— 2	— 12	+ 3157	**+1808**	+ 38	+ 78	— 5637

REMARQUE: 2522 (y compris 149 accidents mortels) parmi les 47697 accidents enregistrés pendant l'année envisagée ont eu lieu dans des établissements ne donnant pas satisfaction aux conditions requises pour l'enregistrement.

*) Les données ci-dessus sont incomplètes, étant donné que 17152 accidents survenus dans les mines de charbon et de métaux (à l'exception des carrières) en Haute-Silésie n'ont pas été mentionnés, faute de données relatives aux causes de ces accidents; 220 de ces accidents furents mortels, 448 graves et 16484 sans conséquences graves.

**) Afin de donner une idée réelle de la situation on a procédé à la comparaison des chiffres relatifs à la période précédente ne tenant pas compte da la Haute-Silésie avec les chiffres de la période envisagée qui de même ne tiennent pas compte de la Haute-Silésie.

TABLEAU V.

Accidents du travail.

GROUPES PROFESSIONNELS	Machines à transmissions	Machines à travailler le fer	Machines-outils à bois	Machines à travailler matières textiles	Machines agricoles	Machines sans moteurs	Transports, grues, monte-charges	Conducteurs d'électricité	Chaudières à vapeur, conducteurs etc.	Explosifs	Matières inflammables, toxiques et corrosives	Entreposage, chutes etc. Entreposage des échafaudages etc.	Chute de l'ouvrier d'un échelle, d'un échafaudage etc.	Chargement, manutention des fardeaux	Voiturage, accidents causés par les animaux etc.	Transport par voie ferrée	Transport par eau (chute du bord)	Outils à main (marteaux, pinces etc.)	Autres causes	TOTAUX D'ACCIDENTS	Décès	Entrée hors d'état de travailler plus de 4 s.	Autres
1 Agriculture, horticult., élevage	3	1	5	1	1	20	1	1	1	12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
II Sylviculture	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
III Mines	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
IV Industrie minérale	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
V Métal. et industrie des métaux	52	81	13	1	1	8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
VI Industrie mécanique et électr.	52	56	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
VII " chimique	14	34	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
VIII " textile	1	101	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
IX " des peaux et du cuir	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
X " du papier	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
des produits alimentaires	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
XI Industrie du bois	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
XII " alimentaire	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
XIII " du vêtement	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
XIV Commerce, crédit, assurances	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
XV Communications, postes etc.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
XVI Service personnel	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
XVII Établissements de spectacles.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
TOTAUX																							
pendant la période envisagée:	2595	5715	2545	3458	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000
XLVIII																							
TOTAL																							
pendant la période précédente	2595	5715	2545	3458	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000
CHANGEMENTS**)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
par rapport à la période précéd.(+):	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

RÉSUMÉ.

*) Les données ci-dessus ne donnent pas satisfaction aux conditions requises pour l'enregistrement.

Dans la période envisagée, c'est-à-dire du 1/VI52 au 31/XII52 inclusivement, il a été enregistré 2000 accidents mortels parmi les 47697 accidents survenus pendant l'année envisagée ont eu lieu dans des établissements soumis à l'inspection du travail.

Parmi ces derniers 1/3 environ (1/3 exactement) sont dûs à des causes relatives aux machines (à l'exception des machines à transmissions) et de moteurs.

Les machines à travailler le fer et les machines-outils à bois ont causé à elles seules 1/4 des accidents mortels.

Les machines à travailler matières textiles, les machines agricoles, les machines sans moteurs, les transports, les grues, les monte-charges, les chaudières à vapeur, les explosifs, les matières inflammables, toxiques et corrosives, les chutes d'échafaudages etc. ont causé chacune 2% des accidents mortels.

Les machines à transmissions, les machines à travailler le fer, les machines-outils à bois,

TABLEAU VI-a

Activité médiatrice des diverses régions de l'inspection du travail dans le domaine du règlement des conflits entre employeurs et travailleurs industriels.

A. Conflits individuels.

RÉGION ET TERRITOIRE	Conflits à examiner:		Résultats des conflits examinés:					Conflits non terminés à la fin de l'année
	Conflits restant de la période précédente	Conflits survenus pendant la période envisagée	Liquidés (le plaignant ayant retiré sa plainte)	Réglés par voie de conciliation	conflits non réglés: liquidés	conflits non réglés: transmis aux tribunaux ou à d'autres offices	Nombre total des conflits examinés pendant la période envisagée	
Région I Varsovie (ville)	181	687	79	425	157	194	**855**	13
„ II voïév. de Varsovie	88	1476	88	476	518	429	**1511**	53
„ III „ de Łódź	82	2270	223	976	328	757	**2284**	68
„ IV „ de Kielce	117	4403	280	2859	841	510	**4490**	30
„ V „ de Lublin et de Volhynie . . .	83	1319	109	605	204	431	**1349**	53
„ VI „ de Białystok et de Lublin . . .	141	1764	98	758	319	508	**1683**	222
„ VII „ de Cracovie	19	615	14	391	74	139	**618**	16
„ VIII „ de Lwów de Tarnopol et de Stanisławów	36	3084	288	1603	355	851	**3097**	23
„ IX „ de Silésie	—	1193	39	823	154	153	**1169**	24
„ X „ de Poznań	53	529	32	151	50	286	**519**	63
„ XI „ de Poméranie	31	732	7	269	251	208	**735**	28
„ XII „ de Wilno et de Nowogródek . .	73	508	55	185	175	147	**562**	19
Totaux pendant la période envisagée . . .	**904**	**18580**	**1312**	**9521**	**3426**	**4613**	**18872**	**612**
Totaux pendant la période précédente: . .	**538**	**23798**	**1550**	**10697**	**4863**	**6322**	**23432**	**904**
Changements par rap. à la période préc.(±):*)	**+366**	**—6228**	**—263**	**—1880**	**—1570**	**—1833**	**—5546**	**—316**

B. Conflits collectifs.

Conflits à examiner:		Résultats des conflits examinés:					Conflits non terminés à la fin de l'année
Conflits restant de la période précédente	Conflits survenus pendant la période envisagée	Liquidés (le plaignant ayant retiré sa plainte)	Réglés par voie de conciliation	conflits non réglés: liquidés	conflits non réglés: transmis aux tribunaux ou à d'autres offices	Nombre total des conflits examinés pendant la période envisagée	
6	143	17	94	25	9	**145**	4
27	219	7	121	71	36	**235**	11
5	291	28	174	41	48	**291**	5
13	298	5	249	28	20	**302**	9
8	37	—	35	3	7	**45**	—
6	113	3	80	13	17	**113**	6
3	178	—	149	11	13	**173**	8
4	68	—	57	11	—	**68**	4
—	183	2	159	10	4	**175**	8
10	110	4	50	18	41	**113**	7
4	91	—	39	13	36	**88**	7
7	62	4	44	6	14	**68**	1
93	**1793**	**70**	**1251**	**250**	**245**	**1816**	**70**
74	**2347**	**140**	**1621**	**335**	**232**	**2328**	**93**
+19	**—647**	**—72**	**—447**	**—87**	**+9**	**—597**	**—31**

*) Afin de donner une idée réelle de la situation on a procédé à la comparaison des chiffres relatifs à la période précédente ne tenant pas compte de la Haute Silésie avec les chiffres de la période envisagée qui de même ne tiennent pas compte de la Haute Silésie.

TABLEAU VI-a

Renseignements généraux sur les conflits collectifs dans l'industrie, survenus

GROUPES PROFESSIONNELS	Région I Varsovie (ville)					Région II voïév. de Varsovie					Région III voïév. de Łódź					Région IV voïév. de Kielce					Région V voïév. de Lubin et de Volhynie					Région VI voïév. de Bialystok et de Poesie					
	Nombre d'entrepr., embrassées par les conflits collectifs	Nombre d'ouvriers ayant participé aux conflits collectifs	Conflits sans grève	Conflits avec grève	Nombre de journées perdues	Nombre d'entrepr., embrassées par les conflits collectifs	Nombre d'ouvriers ayant participé aux conflits collectifs	Conflits sans grève	Conflits avec grève	Nombre de journées perdues	Nombre d'entrepr., embrassées par les conflits collectifs	Nombre d'ouvriers ayant participé aux conflits collectifs	Conflits sans grève	Conflits avec grève	Nombre de journées perdues	Nombre d'entrepr., embrassées par les conflits collectifs	Nombre d'ouvriers ayant participé aux conflits collectifs	Conflits sans grève	Conflits avec grève	Nombre de journées perdues	Nombre d'entrepr., embrassées par les conflits collectifs	Nombre d'ouvriers ayant participé aux conflits collectifs	Conflits sans grève	Conflits avec grève	Nombre de journées perdues	Nombre d'entrepr., embrassées par les conflits collectifs	Nombre d'ouvriers ayant participé aux conflits collectifs	Conflits sans grève	Conflits avec grève	Nombre de journées perdues	Nombre d'entrepr., embrassées par les conflits collectifs
III Mines	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28	16502	14	5	24258	2	97	2	—	—	3	136	1	2	549	11
IV Industrie minérale	5	265	3	2	909	48	4824	49	12	6331	73	4699	35	6	16699	65	7730	58	12	15297½	9	284	8	1	135	20	1342	11	3	3619	15
V Métallurgie et industrie des métaux	6	190	2	4	616	3	122	4	—	—	3	103	2	1	176	34	12855	28	10	26201	2	289	—	2	1752½	—	—	—	—	—	10
VI Industrie mécanique et électrotechnique	13	972	9	8	4881	19	2532	19	4	4647	7	263	3	—	—	7	1512	6	2	2820	9	251	—	2	579	2	54	2	—	—	52
VII „ chimique	6	683	5	2	891	8	1037	7	—	—	5	679	3	2	520	14	2489	11	4	13982	—	—	—	—	—	4	633	2	2	1291	20
VIII „ textile	4	882	2	2	4611	3	3686	3	—	—	236	19396	92	45	73486	16	9487	10	5	2592	—	—	—	—	—	8	106	6	2	380	11
IX „ du papier	2	20	2	1	180	8	1683	5	—	—	—	—	—	—	—	31	803	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
X „ des peaux et du cuir et des prod.anim.	4	77	2	2	398	8	28	2	1	125	7	506	10	—	—	5	84	2	—	—	1	23	1	—	—	12	115	3	2	3180	5
XI „ du bois	7	429	2	5	2210	15	166	10	5	324	21	1580	10	5	24634	46	1378	39	5	390	5	243	3	2	1396	39	2418	29	9	10810	74
XII „ alimentaire	17	767	14	4	3277	72	996	38	2	1218	164	3025	19	2	1593	78	336	13	2	1617	80	220	—	1	1486	42	191	5	2	204	41
XIII „ du vêtement	292	1441	3	9	18283	6	382	8	3	203	108	630	10	4	2915	160	4608	7	6	97119	20	72	2	2	718	4	11	1	1	70	46
XIV „ du bâtiment	30	2307	31	4	493	30	1065	36	1	18	90	7147	16	6	11418	47	5138	29	2	1422	27	676	12	1	1974	17	828	6	—	—	150
XV „ du livre	19	147	1	4	751	6	56	1	1	491	35	337	4	2	408	4	94	4	—	—	9	123	—	2	809	4	14	1	3	114	—
XVI Établissement d'utilité publique	1	973	2	—	—	8	127	10	—	—	5	1297	4	2	389	5	176	7	2	40	3	23	3	—	—	13	189	7	—	—	7
XVII Commerce, crédit, assurances	9	292	7	4	658	3	12	3	—	—	81	257	3	—	—	13	310	6	—	—	15	40	—	1	160	1	10	1	—	—	12
XVIII Communications, postes etc	4	870	3	1	90	5	116	5	—	—	6	142	2	—	—	1	6	1	—	—	—	—	—	—	—	6	198	4	2	112	1
XIX Service personnel	2	18	5	—	—	7	589	4	—	—	60	250	1	1	5000	1807	1339	3	—	—	—	—	—	—	—	4	23	3	1	24	5
XX Établissements de spectacles	—	—	—	—	—	2	5	2	—	—	20	120	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	32	1	1	493	4
Totaux pendant la période envisagée:	421	10333	93	52	38248	251	17426	206	29	13357	921	40431	215	76	137238	2361	64847	247	55	185738½	182	2346	31	14	9009½	181	6300	83	30	20846	467
Totaux pendant la période précédente:	143	6472	116	72	34416	491	32425	245	40	49737	1987	69519	333	106	566841	2280	72243	303	108	257633½	179	4916	54	26	12529½	474	16016	73	60	216139	1594
Changements par rapport à la pér. précéd.(±)*):	278	3861	23	20	3832	240	14999	39	11	36380	1066	29088	118	30	429603	81	7396	56	53	71895	3	2570	23	12	3520	293	9716	10	30	195293	1127

*) Afin de donner une idée réelle de la situation on a procédé à la comparaison des chiffres relatifs à la période précédente ne tenant pas compte de la Haute Silésie avec les chiffres de la période envisagée qui de même ne tiennent pas compte de la

(suite).

sur le territoire des diverses régions de l'inspection du travail

Région VII voïév. de Cracovie				Région VIII voïév. de Lwów, de Tarnopol et de Stanisławów					Région IX voïév. de Silésie					Région X voïév. de Poznań					Région XI voïév. de Poméranie					Région XII voïév. de Wilno et de Nowogródek					TOTAUX				
Nombre d'ouvriers ayant participé aux conflits collectifs	Conflits sans grève	Conflits avec grève	Nombre de journées perdues	Nombre d'entrepr., embrassées par les conflits collectifs	Nombre d'ouvriers ayant participé aux conflits collectifs	Conflits sans grève	Conflits avec grève	Nombre de journées perdues	Nombre d'entrepr., embrassées par les conflits collectifs	Nombre d'ouvriers ayant participé aux conflits collectifs	Conflits sans grève	Conflits avec grève	Nombre de journées perdues	Nombre d'entrepr., embrassées par les conflits collectifs	Nombre d'ouvriers ayant participé aux conflits collectifs	Conflits sans grève	Conflits avec grève	Nombre de journées perdues	Nombre d'entrepr., embrassées par les conflits collectifs	Nombre d'ouvriers ayant participé aux conflits collectifs	Conflits sans grève	Conflits avec grève	Nombre de journées perdues	Nombre d'entrepr., embrassées par les conflits collectifs	Nombre d'ouvriers ayant participé aux conflits collectifs	Conflits sans grève	Conflits avec grève	Nombre de journées perdues	Nombre d'entrepr., embrassées par les conflits collectifs	Nombre d'ouvriers ayant participé aux conflits collectifs	Conflits sans grève	Conflits avec grève	Nombre de journées perdues
2100	10	1	75	258	7095	3	3	1136	64	79691	19	9	82979	1	58	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**367**	**105679**	**50**	**20**	**108997**
1292	15	—	—	53	4191	9	8	19086	22	2649	12	2	794	10	746	9	1	1395	8	407	4	4	613	16	1019	5	3	21201	**344**	**29448**	**218**	**54**	**86079 1/2**
434	8	2	256	3	453	1	2	1477	64	43782	32	11	98150	70	1209	7	—	—	1	147	—	1	147	—	—	—	—	—	**196**	**59584**	**84**	**33**	**128775 1/2**
1690	5	8	56583	—	—	—	—	—	18	3442	5	6	13165	184	6154	25	—	—	4	196	2	2	769	—	—	—	—	—	**315**	**17066**	**76**	**32**	**83444**
1206	18	2	2481	15	914	6	3	7210	9	1233	10	—	—	35	1266	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**116**	**10140**	**64**	**15**	**26375**
349	10	1	3360	—	—	—	—	—	118	19364	15	4	1533	15	369	2	—	—	—	—	—	—	—	2	241	—	1	507	**413**	**53880**	**140**	**60**	**86469**
128	2	1	3060	—	—	—	—	—	5	1040	4	1	1219	1	81	1	—	—	1	163	—	1	978	4	370	4	1	342	**55**	**4288**	**27**	**5**	**5779**
787	2	3	3276	4	91	—	1	1638	4	362	3	1	765	3	180	1	—	—	—	—	—	—	—	1	6	1	—	—	**54**	**2259**	**27**	**10**	**9382**
1494	23	3	797	57	1938	6	9	13187	78	2391	12	3	4351	282	5098	17	1	11320	10	919	6	5	605 1/2	24	853	7	2	68	**658**	**18907**	**164**	**54**	**70092 1/2**
1901	22	—	—	2	205	—	2	510	7	268	7	—	—	491	6009	12	—	—	6	250	1	5	693 1/2	9	138	6	1	288	**1009**	**14306**	**137**	**21**	**10886 1/2**
946	6	1	1120	89	405	1	4	2796	13	197	2	1	1170	83	1992	—	1	14196	1	22	—	1	45	31	163	—	2	3878	**853**	**10869**	**40**	**35**	**142513**
2321	15	—	—	28	1357	5	1	120	27	1320	6	2	135	26	1213	17	1	10	37	3102	35	3	108	25	1157	21	5	2239	**534**	**27631**	**229**	**26**	**17937**
—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	150	1	—	—	3	58	3	—	—	3	27	2	1	195	2	13	—	1	90	**91**	**1019**	**17**	**14**	**2858**
529	3	1	585	2	200	2	—	—	2	99	2	—	—	6	647	6	—	—	2	26	2	—	—	91	448	4	1	750	**145**	**4739**	**52**	**6**	**1764**
182	6	2	64	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	151	2	—	—	7	839	10	—	—	438	1214	1	1	10193	**593**	**3307**	**39**	**8**	**11075**
15	1	—	—	3	18	—	1	126	1	140	1	—	—	3	115	3	—	—	2	28	—	2	16 1/2	—	—	—	—	—	**32**	**1648**	**20**	**6**	**344 1/2**
12	1	—	—	1	15	—	1	60	94	280	4	—	—	1	20	1	—	—	1	17	1	—	—	—	—	—	—	—	**1982**	**2563**	**23**	**3**	**5084**
10	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5	1	—	—	**29**	**172**	**6**	**1**	**493**
15396	**148**	**25**	**71657**	**515**	**16882**	**33**	**35**	**47346**	**532**	**156408**	**135**	**40**	**204261**	**1228**	**25366**	**109**	**4**	**26921**	**83**	**6143**	**63**	**25**	**4170 1/2**	**644**	**5627**	**50**	**18**	**39556**	**7786**	**367505**	**1413**	**403**	**798348 1/2**
38243	**143**	**52**	**157487**	**1131**	**25580**	**79**	**74**	**147078**	**348**	**35704**	**92**	**26**	**34530**	**1788**	**40428**	**120**	**13**	**8454**	**163**	**11200**	**36**	**40**	**36601 1/2**	**241**	**8416**	**90**	**27**	**20585**	**10819**	**361162**	**1684**	**644**	**1542031**
22847	**5**	**27**	**85830**	**616**	**8698**	**46**	**39**	**99732**	**20**	**2963**	**16**	**12**	**48163**	**560**	**15062**	**11**	**9**	**18467**	**80**	**5057**	**27**	**15**	**32431**	**403**	**2789**	**40**	**9**	**18971**	**3197**	**117324**	**330**	**267**	**865250 1/2**

Haute Silésie.

TABLEAU VI-b

Activité médiatrice des diverses régions de l'inspection du travail dans le domaine du règlement des conflits entre employeurs et ouvriers agricoles et

I. Conflits examinés par l'inspecteur du travail (en dehors des Commissions d'Arbitrage).

RÉGION ET TERRITOIRE	Conflits individuels dans l'agriculture								Conflits collectifs dans l'agriculture								Conflits individuels des concierges								Conflits collectifs des concierges							
	Conflits à examiner:		Résultats des conflits examinés:						Conflits à examiner:		Résultats des conflits examinés:						Conflits à examiner:		Résultats des conflits examinés:						Conflits à examiner:		Résultats des conflits examinés:					
	conflits restant de la période précédente	conflits survenus pendant la période envisagée	liquidés (le plaignant ayant retiré sa plainte)	réglés par voie de conciliation	conflits non réglés		Nombre total des conflits examinés pendant la période envis.	Conflits non terminés à la fin de l'année	conflits restant de la période précédente	conflits survenus pendant la période envisagée	liquidés (le plaignant ayant retiré sa plainte)	réglés par voie de conciliation	conflits non réglés		Nombre total des conflits examinés pendant la période envis.	Conflits non terminés à la fin de l'année	conflits restant de la période précédente	conflits survenus pendant la période envisagée	liquidés (le plaignant ayant retiré sa plainte)	réglés par voie de conciliation	conflits non réglés		Nombre total des conflits examinés pendant la période envis.	Conflits non terminés à la fin de l'année	conflits restant de la période précédente	conflits survenus pendant la période envisagée	liquidés (le plaignant ayant retiré sa plainte)	réglés par voie de conciliation	conflits non réglés		Nombre total des conflits examinés pendant la période envis.	Conflits non terminés à la fin de l'année
					liquidés	transmis aux tribunaux ou à d'autres offices							liquidés	transmis aux tribunaux ou à d'autres offices							liquidés	transmis aux tribunaux ou à d'autres offices							liquidés	transmis aux tribunaux ou à d'autres offices		
Région I Varsovie (ville)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ II voïév. de Varsovie . . .	91	1478	34	120	136	1043	**1333**	236	**3**	24	2	19	3	1	**25**	2	70	481	2	8	2	508	**520**	31	1	6	1	4	—	2	**7**	—
„ III „ de Łódź	3	52	8	22	18	3	**51**	4	—	21	5	14	—	—	**19**	2	—	3	—	3	—	—	**3**	—	4	1	—	5	—	—	**5**	—
„ IV „ de Kielce	34	431	2	21	31	411	**465**	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	175	2	29	1	155	**187**	—	—	2	—	—	1	—	**1**	1
„ V „ de Lublin et de Volhynie	33	209	29	110	30	60	**229**	13	1	5	1	3	1	1	**6**	—	1	18	—	16	2	—	**18**	1	—	—	—	—	—	—	—	—
„ VI „ de Białystok et de Lublin	7	64	2	23	21	16	**62**	9	—	3	—	1	—	2	**3**	—	—	45	—	25	18	1	**44**	1	—	1	—	1	—	—	**1**	—
„ VII „ de Cracovie . . .	—	6	—	2	—	4	**6**	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	—	—	15	**15**	—	1	2	—	3	—	—	**3**	—
„ VIII „ de Lwów de Tarnopol et de Stanisławów	2	309	33	129	34	114	**310**	1	—	6	—	6	—	—	**6**	—	—	103	17	8	7	71	**103**	—	1	2	—	3	—	—	**3**	—
Région IX voïév. de Silésie . . .	—	134	24	75	21	12	**132**	2	—	5	1	2	2	—	**5**	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ X „ de Poznań. . . .	90	979	76	461	102	361	**1000**	69	13	240	11	177	9	37	**234**	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ XI „ de Poméranie . .	135	1770	275	761	377	356	**1769**	136	1	53	2	35	7	9	**53**	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ XII „ de Wilno et de Nowogródek	45	180	35	74	56	38	**203**	22	75	25	15	70	15	—	**100**	—	—	12	2	9	—	1	**12**	—	—	—	—	—	—	—	—	—
TOTAUX pendant la période envisagée . .	**440**	**5612**	**518**	**1798**	**826**	**2418**	**5560**	**492**	**93**	**382**	**37**	**327**	**37**	**50**	**451**	**24**	**83**	**852**	**23**	**98**	**30**	**751**	**902**	**33**	**7**	**14**	**1**	**16**	**1**	**2**	**20**	**1**
TOTAUX pendant la période précédente .	**570**	**6876**	**617**	**2221**	**1135**	**3038**	**7011**	**435**	**106**	**380**	**46**	**212**	**54**	**81**	**393**	**93**	**97**	**983**	**35**	**167**	**23**	**772**	**997**	**83**	**10**	**39**	**1**	**26**	**6**	**9**	**42**	**7**
CHANGEMENTS**) par rapport à la période préced.(±)	**—130**	**—1394**	**—123**	**—495**	**—329**	**—632**	**—1579**	**—55**	**—13**	**—3**	**—10**	**+113**	**—19**	**—31**	**+53**	**—69**	**—14**	**—131**	**—12**	**—69**	**+7**	**—21**	**—95**	**—50**	**—3**	**—25**	**—**	**—10**	**—5**	**—7**	**—22**	**—6**

*) La II-ème partie se trouve au revers du tableau présent.
**) Afin de donner une idée réelle de la situation on a procédé à la comparaison des chiffres relatifs à la période précédente ne tenant pas compte de la Haute Silésie avec les chiffres de la période envisagée qui de même ne tiennent

et concierges.

III. Renseignements généraux sur les conflits collectifs (de la I-ère et de la II-ème) partie).*

Conflits dans l'agriculture					Conflits des concierges				
Nombre d'exploitations embrassées par les conflits collectifs	Nombre d'ouvriers ayant participés aux conflits collectifs	Conflits sans grève	Conflits avec grève	Nombre de jours perdus	Nombre de villes embrassées par les conflits collectifs	Nombre de concierges ayant participé aux conflits collectifs	Conflits sans grève	Conflits avec grève	Nombre de jours perdus
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	370	23	2	791	7	1314	7	—	—
18	242	19	3	250	7	985	7	—	—
—	—	—	—	—	1	800	1	—	—
7	110	6	1	7	2	1250	2	—	—
3	28	3	—	—	1	292	1	—	—
—	—	—	—	—	3	695	3	—	—
19	1091	1	5	8442	4	5227	3	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
199	5600	231	3	104	—	—	—	—	—
46	1029	43	10	2165	—	—	—	—	—
1320	5967	24	1	—	—	—	—	—	—
1639	**14437**	**350**	**25**	**11759**	**25**	**10563**	**24**	**—**	**—**
3854	**25569**	**371**	**27**	**13610**	**43**	**13112**	**43**	**1**	**2100**
—2215	**—11132**	**—21**	**—2**	**—1851**	**—18**	**—2549**	**—19**	**—1**	**—2100**

nt pas compte de la Haute Silésie.

TABLEAU VI-b *(suite)*

Activité médiatrice des diverses régions de l'inspection du travail dans le domaine du règlement des conflits entre employeurs et ouvriers agricoles e

II. Conflits examinés par les Commissions d'Arbitrage.

RÉGION ET TERRITOIRE	Conflits individuels dans l'agriculture							Conflits collectifs dans l'agriculture							Conflits individuels des concierges							Conflits collectifs des concierges						
	Conflits à examiner:		Résultats des conflits examinés:					Conflits à examiner:		Résultats des conflits examinés:					Conflits à examiner:		Résultats des conflits examinés:					Conflits à examiner:		Résultats des conflits examinés:				
	conflits restant de la période précédente	conflits survenus pendant le période envisagée	liquidés	satisfaction partielle	annulés	Nombre total des conflits examinés pendant la période envis.	Conflits non terminés à la fin de l'année	conflits restant de la période précédente	conflits survenus pendant le période envisagée	liquidés	satisfaction partielle	annulés	Nombre total des conflits examinés pendant la période envis.	Conflits non terminés à la fin de l'année	conflits restant de la période précédente	conflits survenus pendant le période envisagée	liquidés	satisfaction partielle	annulés	Nombre total des conflits examinés pendant la période envis.	Conflits non terminés à la fin de l'année	conflits restant de la période précédente	conflits survenus pendant le période envisagée	liquidés	satisfaction partielle	annulés	Nombre total des conflits examinés pendant la période envis.	Conflits non terminés à la fin de l'année
Région I Varsovie (ville)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	275	11	157	125	4	**286**	—	—	—	—	—	—	—	—
„ II voïév. de Varsovie . . .	207	1017	413	466	126	**1005**	219	—	—	—	—	—	—	—	33	508	174	204	23	**401**	140	—	2	—	2	—	**2**	—
„ III „ de Łódź	91	398	194	220	33	**447**	42	—	3	3	—	—	**3**	—	46	254	82	191	7	**280**	20	1	1	—	2	—	**2**	—
„ IV „ de Kielce	135	411	161	266	45	**472**	74	—	—	—	—	—	—	—	81	149	91	117	3	**211**	19	—	—	—	—	—	—	—
„ V „ de Lublin et de Volhynie	377	764	220	417	65	**702**	439	1	—	—	1	—	**1**	—	42	70	23	72	7	**102**	10	—	2	—	2	—	**2**	—
„ VI „ de Białystok et de Lublin	165	475	153	243	50	**446**	194	—	—	—	—	—	—	—	66	147	70	91	23	**184**	29	—	—	—	—	—	—	—
„ VII „ de Cracovie . . .	160	144	27	86	28	**141**	163	—	—	—	—	—	—	—	106	70	13	70	15	**98**	78	—	—	—	—	—	—	—
„ VIII „ de Lwów de Tarnopol et de Stanisławów	130	415	211	211	49	**471**	74	—	—	—	—	—	—	—	488	259	377	162	51	**590**	157	—	3	—	3	—	**3**	—
Région IX voïév. de Silésie*) . . .	—	4	—	2	2	**4**	—	—	1	—	1	—	**1**	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	**1**	—
„ X „ de Poznań. . . .	2	16	—	1	2	**3**	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ XI „ de Poméranie . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ XII „ de Wilno et de Nowogródek	372	452	333	190	33	**556**	268	—	—	—	—	—	—	—	18	3	8	12	1	**21**	—	—	—	—	—	—	—	—
TOTAUX pendant la période envisagée . .	**1639**	**4096**	**1712**	**2102**	**433**	**4247**	**1488**	**1**	**4**	**3**	**2**	—	**5**	—	**1155**	**1471**	**995**	**1044**	**134**	**2173**	**453**	**1**	**9**	—	**10**	—	**10**	—
TOTAUX pendant la période précédente .	**1907**	**5122**	**1972**	**2728**	**685**	**5385**	**1644**	**2**	**45**	**38**	**8**	—	**46**	**1**	**729**	**2946**	**736**	**1483**	**301**	**2520**	**1155**	—	**11**	—	**10**	—	**10**	**1**
CHANGEMENTS par rapport à la période préced.(+)	**—268**	**—1026**	**—260**	**—626**	**—252**	**—1138**	**—156**	**—1**	**—41**	**—35**	**—6**	—	**—41**	**—1**	**+426**	**—1475**	**+259**	**—439**	**—167**	**—347**	**—702**	**+1**	**—2**	—	—	—	—	**—1**

*) Les Commissions d'Arbitrage ne fonctionnaient que sur le territoire de Silésie de Cieszyn.

et concierges.

Nombre de Commissions d'Arbitrage
(d'après le nombre des procès-verbaux d'ouverture)

Commissions d'Arbitrage dans l'agriculture			Commissions d'Arbitrage des concierges		
présidées par:			présidées par:		
l'inspecteur du travail	une autre personne	Totaux	l'inspecteur du travail	une autre personne	Totaux
—	—	—	18	—	18
95	—	95	37	—	37
51	—	51	27	—	27
50	2	52	22	2	24
62	1	63	7	—	7
52	1	53	18	—	18
20	—	20	3	6	9
36	1	37	12	33	45
2	—	2	1	—	1
—	1	1	—	—	—
—	—	—	—	—	—
32	—	32	2	—	2
400	6	406	147	41	188
467	24	491	214	97	311
—67	—18	—85	—67	—56	—123

TABLEAU VII

Contrats collectifs conclus dans les 12 régions de l'inspection du travail par l'intermédiaire des inspecteurs du travail.

GROUPES PROFESSIONNELS	Région I Varsovie (ville)		Région II voïév. de Varsovie		Région III voïév. de Łódź		Région IV voïév. de Kielce		Région V voïév. de Lublin et de Volhynie		Région VI voïév. de Białystok et de Polesie		Région VII voïév. de Cracovie		Région VIII voïév. de Lwów, de Tarnopol et de Stanisławów		Région IX voïév. de Silésie		Région X voïév. de Poznań		Région XI voïév. de Poméranie		Région XII voïév. de Wilno et de Novogródek		TOTAUX pendant la période envisagée		TOTAUX pendant la période précédente	
	Nombre de contrats conclus	Nombre d'ouvriers compromis par les contrats	Nombre de contrats conclus	Nombre d'ouvriers compromis par les contrats	Nombre de contrats conclus	Nombre d'ouvriers compromis par les contrats	Nombre de contrats conclus	Nombre d'ouvriers compromis par les contrats	Nombre de coutrats conclus	Nombre d'onvriers compromis par les contrats	Nombre de contrats conclus	Nombre d'ouvriers compromis par les contrats	Nombre de contrats conclus	Nombre d'ouvriers compromis par les contrats	Nombre de contrats conclus	Nombre d'ouvriers compromis par les contrats	Nombre de contrats conclus	Nombre d'ouvriers compromis par les contrats	Nombre de contrats conclus	Nombre d'ouvriers compromis par les contrats	Nombre de contrats conclus	Nombre d'ouvriers compromis par les contrats	Nombre de contrats conclus	Nombre d'ouvriers compromis par les contrats	Nombre de contrats conclus	Nombre d'ouvriers compromis par les contrats	Nombre de contrats conclus	Nombre d'ouvriers compromis par les contrats
I i II Agriculture, horticulture, élevage, sylviculture	—	—	—	—	—	—	8	2557	1	12	22	3804	—	—	5	1350	1	280	1	45	1	?	70	19510	**109**	**27558**	**238**	**122262**
III Mines	—	—	—	—	—	—	3	26189	—	—	—	—	1	69	2	61	—	—	—	—	—	—	—	—	**6**	**26319**	**9**	**33102**
IV Industrie minérale	—	—	1	552	—	—	4	910	—	—	5	612	1	187	4	2535	—	—	3	559	1	123	3	649	**22**	**6127**	**31**	**5949**
V Métallurgie et industrie des métaux	—	—	1	50	—	—	5	1905	—	—	—	—	4	2102	1	12	4	10512	—	—	—	—	—	—	**15**	**14581**	**21**	**27431**
VI Industrie mécanique et électrotechnique	3	?	—	—	—	—	—	—	1	41	—	—	1	150	1	128	2	460	—	—	—	—	—	—	**8**	**779**	**14**	**5200**
VII „ chimique	8	234	—	—	1	70	6	2513	—	—	3	765	1	106	3	595	3	1340	—	—	—	—	—	—	**25**	**5623**	**25**	**3805**
VIII „ textile	—	—	—	—	3	397	3	2697	—	—	—	—	3	295	—	—	1	8000	1	38	—	—	—	—	**11**	**11427**	**16**	**29380**
IX „ du papier	—	—	—	—	—	—	1	45	—	—	—	—	1	68	—	—	—	—	—	—	—	—	1	60	**3**	**173**	**4**	**1390**
X „ des peaux et du cuir et des prod.anim.	—	—	—	—	2	174	—	—	—	—	1	39	5	779	1	90	—	—	—	—	—	—	—	—	**9**	**1082**	**9**	**2405**
XI „ du bois	—	—	1	55	—	—	—	—	—	—	4	600	4	126	4	543	1	260	—	—	1	74	1	336	**16**	**1994**	**42**	**7388**
XII „ alimentaire	—	—	2	67	2	965	8	1125	1	220	1	12	3	766	2	95	1	68	—	—	1	195	—	—	**21**	**3513**	**42**	**5510**
XIII „ du vêtement	—	—	—	—	—	—	5	3324	—	—	—	—	2	100	3	210	—	—	—	—	—	—	—	—	**10**	**3634**	**20**	**2230**
XIV „ du bâtiment	—	—	3	260	1	400	3	2586	2	300	1	110	1	184	1	2300	4	2360	1	460	—	—	—	—	**17**	**8960**	**40**	**30619**
XV „ du livre	—	—	—	—	1	20	—	—	2	168	—	—	1	240	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**4**	**428**	**3**	**202**
XVI Établissements d'utilité publique	1	?	8	1634	1	120	3	2047	3	1400	3	802	1	150	2	500	2	240	—	—	—	—	1	375	**25**	**7268**	**28**	**15360**
XVII Commerce, crédit, assurances	1	?	—	—	—	—	1	10	—	—	1	20	—	—	1	18	—	—	—	—	—	—	—	—	**4**	**48**	**9**	**2964**
XVIII Communications, postes etc	—	—	—	—	—	—	1	130	—	—	25	374	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**26**	**504**	**4**	**389**
XIX Service personnel	—	—	—	—	—	—	1	40	1	40	1	28	—	—	1	120	—	—	—	—	—	—	—	—	**4**	**228**	**5**	**3435**
XX Établissements de spectacles	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6	—	—	—	—	—	—	—	—	**1**	**6**	—	—
Contrats collectifs territoriaux pour plusieurs groupes d'industrie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**5**	**38651**
Totaux pendant la période envisagée:	13	[1] 234	16	2618	11	2146	52	46078	11	2181	67	7166	29	5322	32	8563	[2] 19	23520	6	1102	4	392	76	20930	[3] **336**	**120252**		
Totaux pendant la période précédente:	8	66	104	36915	55	25158	131	103899	4	1815	58	16209	43	12045	50	54925	29	22481	15	31422	15	16427	53	16310	**565**	**337672**		
Changements par rap. à la période préc.(±):**	+5	+168	—88	—34297	—44	—23012	—79	—57821	+7	+366	+9	—9043	—14	—6723	—18	—46362	—10	+1039	—9	—30320	—11	—16035	+23	+4620	**—229**	**—217420**		

[1]) Les contrats conclus dans la Région I embrassent en réalité un nombre considérable d'ouvriers (comme par exemple tous les concierges de la ville de Varsovie) mais qui cependant pour la plupart ne put être fixé.
[2]) En dehors des contrats ci-dessus, conclus sur le territoire de Silésie de Cieszyn, sur le territoire de la Haute Silésie on a conclu par l'intermédiaire du Commissaire de Démobilisation 17 contrats collectifs.
[3]) Voir le renvoi précédent.

Contrats collectifs conclus dans les

intermédiaire des inspecteurs du travail.

GROUPES PROFESSIONNELS	Région V volév. de Brafy-Jeste	Région VI volév. de Varsovie (ville)	Région VII volév. de Varsovie	Région VIII volév. de Poznań	Région IX volév. de Silésie	Région X volév. de Poznań	Région XI volév. de Poméranie	Région volév. et de
	Nombre de contrats conclus par	Nombre de contrats conclus par	Nombre de contrats conclus par	Nombre de contrats conclus par	Nombre de contrats conclus par	Nombre de contrats conclus par	Nombre de contrats conclus par	Nombre de contrats conclus par
	Nombre de contrats conclus par	Nombre de contrats conclus par	Nombre de contrats conclus par	Nombre de contrats conclus par	Nombre de contrats conclus par	Nombre de contrats conclus par	Nombre de contrats conclus par	Nombre de contrats conclus par
	Nombre de contrats conclus par	Nombre de contrats conclus par	Nombre de contrats conclus par	Nombre de contrats conclus par	Nombre de contrats conclus par	Nombre de contrats conclus par	Nombre de contrats conclus par	Nombre de contrats conclus par
I I II Agriculture, horticulture, élevage, sylviculture	—	—	—	—	—	—	—	—
III Mines	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Industrie minérale	—	—	—	—	—	—	—	—
V Métallurgie et industrie des métaux	—	—	—	—	—	—	—	—
VI Industrie mécanique et électrotechnique . .	—	—	—	—	—	—	—	—
VII „ chimique	—	—	—	—	—	—	—	—
VIII „ textile	—	—	—	—	—	—	—	—
IX „ du papier.	—	—	—	—	—	—	—	—
X „ des peaux et du cuir et des prod.anim.	—	—	—	—	—	—	—	—
XI „ du bois	—	—	—	—	—	—	—	—
XII „ alimentaire	—	—	—	—	—	—	—	—
XIII „ du vêtement	—	—	—	—	—	—	—	—
XIV „ du bâtiment.	—	—	—	—	—	—	—	—
XV „ du livre	—	—	—	—	—	—	—	—
XVI Établissements d'utilité publique. . . .	—	—	—	—	—	—	—	—
XVII Commerce, crédit, assurances	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Communications, postes etc.	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Service personnel	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Établissements de spectacles.	—	—	—	—	—	—	—	—
Contrats collectifs territoriaux pour plusieurs groupes d'industrie.	—	—	—	—	—	—	—	—
Totaux pendant la période envisagée . . .	[1]	[1]	[1]	[1]	[1]	[1]	[1]	[1]
Totaux pendant la période précédente . . .	[1]	[1]	[1]	[1]	[1]	[1]	[1]	[1]
Changements par rap. à la période préc.(±)	[1]	[1]	[1]	[1]	[1]	[1]	[1]	[1]

[1]) Les contrats conclus dans la Région s'embrassent en réalité un nombre considérable d'ouvriers (comme
[2]) En dehors des contrats ci-dessus conclus sur le territoire de Silésie de Cieszyn sur le territoire de la
[3]) Voir le renvoi précédent.

Fonctions des offices de districts en 1929.

Inspecteurs et sous-inspecteurs	Régions et Districts	Emploi de la main d'oeuvre: dans l'industrie		dans l'agriculture		Visites effectuées	Commissions autorisant la construction et la reconstruction des établis.	Recommandations concernant l'hygiène, la sécurité et autres	Contraventions aux prescriptions protectrices du travail	Accidents du travail	Conflits individuels	Conflits collectifs	Contrats collectifs	Conflits examinés par les Com. d'Arb. agricoles	Conflits examinés par les Com. d'Arb. pour les concierges	Nombre de journées employées aux tournées	Fonctions de bureau:					Personnel de bureau
		Établissements	Ouvriers	Établissements	Ouvriers												Nombre de lettres reçues et envoyées	Conférences avec procès-verbaux	Injonctions, certificats, sentences, copies et avis etc. émis et envoyés	Livres vendus	Livres estampillés	
14[1])	Région I.	3080	96270	—	—	1950	643	6322	2056	3717	855	145	13	—	286	—	32959	175	4505	37091	749	8
2	District 1	621	21935	—	—	542	185	2247	631	804	231	32	—	—	—	—	5815	52	601	—	206	1
2	„ 2	668	22872	—	—	475	142	892	243	1043	160	29	—	—	—	—	5528	15	434	—	127	1
2	„ 3	635	19780	—	—	241	144	418	217	1106	215	15	—	—	—	—	5435	20	629	—	170	1
2	„ 4	870	17875	—	—	464	112	1888	584	328	187	16	—	—	—	—	6091	26	692	—	169	1
1	„ 5	286	13808	—	—	228	60	877	381	436	62	27	1	—	—	—	3441	21	410	—	77	1
5[1])	Office régional	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	12	—	286	—	6649	41	1739	37091	—	3
12	Région II.	1540	58517	3186	87126	1762	288	5420	3162	1025	3364	267	16	1005	403	849	35020	179	10417	24649	469	10
2	District 6	194	4595	1280	32138	188	1	779	657	66	440	13	1	200	152	109	4215	4	1831	—	89	1
2	„ 7	265	17983	198	3958	177	9	649	362	338	685	77	—	139	15	106	5659	53	1565	—	125	1
1	„ 8	254	11043	328	8178	364	5	1822	957	269	443	45	4	165	118	189	5534	18	2312	—	107	1
1	„ 9	172	4143	135	4183	351	5	764	152	28	510	18	6	57	116	151	2445	22	1025	1545	20	1
1	„ 10	354	15312	573	21505	162	3	606	338	198	567	87	1	220	1	96	5593	61	1639	702	106	2
1	„ 11	301	5441	672	17164	302	3	800	696	126	706	14	3	224	1	60	7824	11	1820	542	22	2
4	Office régional	—	—	—	—	218	262	—	—	—	13	13	1	—	—	138	3750	10	225	21760	—	2
13	Région III.	2897	155715	1094	31510	2235	752	7774	5889	5313	2338	315	11	450	282	400	31427	186	3322	—	2148	8
1	District 12	447	25628	—	—	284	413	1225	1324	822	268	45	—	—	—	—	3819	12	266	—	331	1
2	„ 13	373	38656	—	—	636	59	1602	333	2233	116	20	—	—	—	10	3263	—	131	—	560	1
2	„ 14	653	33346	—	—	389	211	1656	1403	1030	218	42	—	—	—	—	4753	—	419	—	461	1
2	„ 15	680	35410	459	11225	313	22	1156	1125	831	512	61	—	197	183	197	4766	59	422	—	351	1

*) Deux inspecteurs n'ont pas fait de visites d'inspection.

Inspecteurs et sous-inspecteurs	Régions et Districts	Emploi de la main d'oeuvre: dans l'industrie: Établissements	dans l'industrie: Ouvriers	dans l'agriculture: Établissements	dans l'agriculture: Ouvriers	Visites effectuées	Commissions autorisant la construction et la reconstruction des établis.	Recommandations concernant l'hygiène, la sécurité et autres	Contraventions aux prescriptions protectrices du travail	Accidents du travail	Conflits individuels	Conflits collectifs	Contrats collectifs	Conflits examinés par les Com. d'Arb. agricoles	Conflits examinés par les Com. d'Arb. pour les concierges	Nombre de journées employées aux tournées	Fonctions de bureau: Nombre de lettres reçues et envoyées	Conférences avec procès-verbaux	Injonctions, certificats, sentences, copies et avis etc. émis et envoyés	Livres vendus	Livres estampillés	Personnel de bureau
2	District 16	295	12574	190	4950	222	10	591	151	254	344	43	2	45	90	110	2910	34	652	—	106	1
2	„ 17	449	10101	445	15335	354	11	1544	1553	143	880	88	8	208	9	68	6542	63	1407	—	339	1
2	Office régional	—	—	—	—	37	26	—	—	—	—	16	1	—	—	15	5374	18	25	—	—	2
13	Région IV.	3042	169131	827	22352	1719	234	5033	2065	16561	5142	303	52	472	211	758½	44361	645	7455	20278	983	10
1	District 18	657	10176	199	6000	168	33	306	50	206	955	76	5	215	21	161	5777	22	1890	5094	269	1
1	„ 19	319	22711	204	4403	553	3	1475	853	772	740	56	13	32	55	128½	5663	481	1414	923	213	1
1	„ 20	631	13163	208	6062	124	—	255	2	1215	212	3	—	86	—	62½	3524	—	636	27	87	1
1	„ 21	293	9978	102	2552	128	2	715	123	677	256	19	11	57	58	87	5435	11	476	3371	39	1
3	„ 22	408	33881	95	2900	282	36	1108	535	2499	877	75	3	82	69	32½	4804	—	1290	424	121	1
1	„ 23	96	24968	19	435	112	10	513	14	4521	146	18	11	—	—	87	5011	10	80	9153	77	1
1[1])	„ 24	133	19010	—	—	132	—	249	178	1662	364	25	2	—	2	97	2264	34	257	718	38	1
2	„ 25	505	35244	—	—	220	48	412	310	5009	1592	31	7	—	6	59	7437	75	1169	568	139	1
2	Office régional	—	—	—	—	—	102	—	—	—	—	—	—	—	—	44	4446	12	243	—	—	2
8	Région V.	1299	32384	1592	33416	749	13	2324	830	732	1596	51	11	703	104	336	24119	152	6402	560	153	8
2	District 26	302	12423	326	17301	221	3	598	201	353	185	13	8	154	45	24	3743	40	2514	29	29	1
1	„ 27	213	4640	263	3368	111	9	530	524	78	398	4	—	159	—	32½	3129	—	1030	4	34	1
1	„ 28	286	4238	236	4684	43	—	110	26	49	228	9	1	108	—	39	2630	—	290	317	19	1
1	„ 29	160	3057	284	5157	144	1	460	17	67	210	18	1	68	20	43	3132	83	179	97	26	1
1	„ 30	178	1815	293	2304	120	—	413	22	43	233	4	—	78	—	57	2005	—	1207	54	16	1
1	„ 31	160	6211	190	602	79	—	213	40	142	342	3	1	136	39	71	3247	2	1182	29	29	1
1	Office régional	—	—	—	—	31	—	—	—	—	—	—	—	—	—	69½	6233	27	—	—	—	2
9	Région VI.	1519	41056	1123	11015	751	60	8829	8305	696	1789	117	67	446	184	547	29516	137	5884	—	790	9
1	District 32	316	21005	185	3189	206	3	2221	2418	122	128	56	35	95	32	103½	4917	54	753	—	—	1

1	District 33	270	4156	380	2600	65	—	1223	280	71	334	44	21	88	33	48	4450	29	145	—	—	1
1	„ 34	108	1648	100	1668	105	—	653	726	22	317	—	1	63	36	72	2403	7	649	—	4	1
1	„ 35	91	1238	68	435	51	—	160	54	15	112	4	4	84	59	55½	1696	—	580	—	—	1
1	„ 36	259	5204	316	2118	107	24	3530	3984	52	314	4	2	111	24	87	5260	12	2345	—	99	1
1	„ 37	475	7805	74	1005	123	1	544	274	414	538	5	4	5	—	105	3622	21	1030	—	—	1
3	Office régional	—	—	—	—	94	32	498	569	—	46	4	—	—	—	76	7168	14	382	—	687	3
7	Région VII.	2042	88362	331	5104	573	533	4782	3217	2408	639	176	29	141	98	442½	15345	184	2109	—	729	4
2	District 38	713	42724	84	1512	289	398	2271	772	1566	132	67	8	33	46	231	5320	20	734	—	225	1
2	„ 39	419	23687	55	950	205	49	1672	1672	634	205	61	20	55	—	63	4332	146	327	—	226	1
1	„ 40	362	8684	127	1725	20	44	284	265	55	253	24	1	53	29	45	1728	1	613	—	146	1
1	„ 41	548	13267	65	917	42	29	555	508	153	49	24	—	—	23	56	1160	—	210	—	132	
2	Office régional	—	—	—	—	17	13	—	—	—	—	—	—	—	—	47½	2805	17	225	—	—	1
9	Région VIII.	5077	101845	2731	40253	2503	1017	23473	12326	2432	3510	77	32	471	593	1218½	20148	163	4553	—	1237	8
1	District 42	988	27304	463	8693	483	349	2458	1443	340	1082	20	9	112	258	277	3115	39	1266	—	222	1
1	„ 43	579	14276	304	2432	347	169	1830	1324	401	321	3	1	—	—	155	1790	26	33	—	426	1
1	„ 44	548	10120	557	5243	379	7	2539	276	162	546	39	13	105	56	139	1784	35	680	—	99	2
2	„ 45	458	16001	230	2655	459	106	6442	1684	635	990	4	5		93	200	3945	38	1181	—	73	1
1	„ 46	831	16024	346	4467	551	136	4506	1446	690	163	8	3	79	128	192½	4940	10	517	—	338	1
1	„ 47	1673	18120	831	16763	284	250	5698	6153	204	408	3	1	175	58	236	2166	7	854	—	79	1
2	Office régional	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19	2408	8	22	—	—	1
10	Région IX.	4654	224432	250	6460	1724	856	6067	1279	10902	1301	180	19	5	1	733	17230	820	2987	178	198	7
1	District 48	1106	63357	7	320	312	235	651	440	3567	279	27	—	—	—	100	2495	262	664	71	72	2
2	„ 49	1668	71331	5	239	677	198	1857	61	4746	338	20	—	—	—	176	3987	199	528	53	53	
1[1]	„ 50	708	10643	42	2156	170	46	470	4	270	88	15	—	—	—	58	953	24	117	24	24	2
1	„ 51	628	49118	168	3178	285	185	1492	224	544	413	23	—	—	—	142	2110	157	1166	—	19	
2	„ 52	544	29983	28	567	280	192	1597	550	1775	183	95	19	5	1	166	5236	113	474	30	30	1
3	Office régional	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	91	2449	65	38	—	—	2
11	Région X.	3186	79863	2106	132749	1862	342	7661	2760	2230	1519	347	6	3	—	487	30950	82	1886	—	2337	7
2	District 53	1171	33191	596	42960	587	102	2721	836	1040	438	20	—	—	—	78	6636	65	501	—	1036	1

[1]) Sous-inspecteur du travail sous la direction de l'inspecteur du 25 District.
[2]) „ „ „ „ „ du 49 District.

Inspecteurs et sous-inspecteurs	Régions et Districts	Emploi de la main d'oeuvre: dans l'industrie: Établissements	Emploi de la main d'oeuvre: dans l'industrie: Ouvriers	Emploi de la main d'oeuvre: dans l'agriculture: Établissements	Emploi de la main d'oeuvre: dans l'agriculture: Ouvriers	Visites effectuées	Commissions autorisant la construction et la reconstruction des établis.	Recommandations concernant l'hygiène, la sécurité et autres	Contraventions aux prescriptions protectrices du travail	Accidents du travail	Conflits individuels	Conflits collectifs	Contrats collectifs	Conflits examinés par les Com. d'Arb. agricoles	Conflits examinés par les Com. d'Arb. pour les concierges	Nombre de journées employées aux tournées	Fonctions de bureau: Nombre de lettres reçues et envoyées	Conférences avec procès-verbaux	Injonctions, certificats, sentences, copies et avis etc. émis et envoyés	Livres vendus	Livres estampillés	Personnel de bureau
2	District 54-ty	759	21442	293	19440	497	54	1575	626	742	69	16	3	—	—	107	5377	1	281	—	537	2
2	„ 55-ty	459	8153	331	20450	272	42	1130	87	184	201	20	1	3	—	78	3581	1	350	—	192	1
2	„ 56-ty	453	8741	428	21874	193	38	687	681	100	229	70	1	—	—	102	3783	2	344	—	223	1
2	„ 57-my	344	8336	458	28025	234	106	1548	530	164	582	217	1	—	—	91	6525	2	405	—	349	—
1	Office régional	—	—	—	—	79	—	—	—	—	—	4	—	—	—	31	5048	11	5	—	—	2
7	Région XI.	2854	44515	3257	69170	735	151	4067	1266	1443	2504	141	4	—	—	356	20977	14	3318	—	879	10
1	District 58	698	9545	540	13828	172	37	779	402	337	645	10	—	—	—	65½	4438	—	1506	—	380	2
2	„ 59	877	16131	945	31114	141	8	1202	228	843	701	6	—	—	—	105	3429	1	1138	—	119	2
1	„ 60	423	10869	413	4700	276	27	1553	99	184	778	98	3	—	—	70½	4159	6	221	—	90	2
1	„ 61	856	7970	1359	19528	144	3	533	537	79	380	27	—	—	—	39	4926	4	358	—	290	1
2	Office régional	—	—	—	—	2	76	—	—	—	—	—	1	—	—	76	4025	3	95	—	—	3
6	Région XII.	1042	18158	3344	14488	699	59	3092	2212	238	777	168	76	556	21	246	9659	122	2912	438	96	5
1	District 62	358	7083	19	189	241	40	715	695	44	184	35	1	—	21	—	1311	50	716	—	—	1
1	„ 63	187	2695	1097	4598	135	5	874	544	60	223	13	1	296	—	58½	1640	16	1147	—	2	1
1	„ 64	177	2650	1083	4101	145	—	739	491	50	57	11	—	50	—	88½	1034	4	258	—	—	
1	„ 65	320	5730	1145	5600	178	11	764	482	84	313	30	24	210	—	67½	3000	26	660	170	20	1
2	Office régional	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	79	50	—	—	31½	2674	26	131	268	74	2
119	TOTAUX pend. la pér. envisag.	**32232**	**1110248**	**19841**	**453643**	**17262** [1]	**4948**	**84844**	**45367**	**47697**	**25334**	**2287**	**336**	**4252**	**2183**	**6373½**	**311711**	**2859**	**55750**	**83194**	**10768**	**94**
111	TOTAUX pend. la pér. précéd.	**28410**	**903151**	**19646**	**416790**	**14951**	[3]	**79918**	**40876**	**36762**	**31440**	**2763**	**565**	**5431**	**2530**	**5013½**	**313270**	**2561**	**52262**	**72595**	**7914**	**89**
+3	CHANGEM.[2] par rapport à la période préc.	**—288**	**+12648**	**—27**	**+30960**	**+867**	[3]	**+456**	**+ 3762**	**+ 1808**	**— 7224**	**— 561**	**— 229**	**— 1179**	**—347**	**+793**	**— 13553**	**— 409**	**+975**	**+ 10451**	**+ 2686**	**—**

[1]) Le nombre des visites mentionnées ci-dessus n'est pas le même que le nombre des visites mentionnées au tableau II, car on a également tenu compte dans le relevé des visites d'inspection effectuées dans les établissements ne donnant pas satisfaction aux conditions requises pour l'enregistrement.

[2]) Afin de donner une idée réelle de la situation on a procédé à la comparaison des chiffres relatifs à la période précédente ne tenant pas compte de la Haute-Silésie avec les chiffres de la période envisagée qui de même ne tiennent pas compte de la Haute-Silésie.

[3]) Comparaison impossible, vu que la rubrique a été remplie d'une autre manière, en 1929.

II.

SPRAWOZDANIA
OKRĘGOWYCH INSPEKTORÓW PRACY

Z DZIAŁALNOŚCI W 1929 ROKU.

RAPPORTS
SUR L'ACTIVITÉ DES INSPECTEURS RÉGIONAUX DU TRAVAIL

POUR L'ANNÉE 1929.

II.

SPRAWOZDANIA
OKRĘGOWYCH INSPEKTORÓW PRACY
Z DZIAŁALNOŚCI W 1929 ROKU.

RAPPORTS
SUR L'ACTIVITÉ DES INSPECTEURS RÉGIONAUX DU TRAVAIL
POUR L'ANNÉE 1929.

II.

SPRAWOZDANIA

OKRĘGOWYCH INSPEKTORÓW PRACY

Z DZIAŁALNOŚCI W 1929 ROKU.

RAPPORTS

SUR L'ACTIVITÉ DES INSPECTEURS

RÉGIONAUX DU TRAVAIL

POUR L'ANNÉE 1929.

OKRĄG I.

WARSZAWA

Stan zatrudnienia. Według tabl. 1-ej ilość zarejestrowanych zakładów powiększyła się w ciagu roku 1929-go o 711, a liczba zatrudnionych robotników wzrosła o 15995 osób. Mylnem byłoby jednak na podstawie tych liczb wyprowadzać wnioski o polepszeniu się stanu zatrudnienia. W końcu roku, na skutek otrzymania od Głównego Urzędu Statystycznego wykazów zakładów przemysłowych, prowadzonych przez urzędy skarbowe, wpisano do rejestrów obwodowych 778, przeważnie drobnych zakładów, istniejących już dawniej; jako nowo powstałe zarejestrowano ogółem 92 zakłady (z liczbą robotników 1176-ciu); pomimo wpisania (778 + 92 =) 870 zakładów, ogólna ich liczba w rejestrach wzrosła o 711, czyli rejestr, w porównaniu z 1928 r., wykazuje raczej zniżkę; liczba firm zlikwidowanych przewyższa o kilkadziesiąt liczbę zakładów nowopowstałych.

Rownolegle z tem i zwiększenie liczby zatrudnionych jest w znacznej mierze wynikiem korekty rejestrów.

Dane inspekcji pracy wskazują na tendencję zmniejszania liczby robotników, względnie dni pracy w tygodniu, zwłaszcza w grupach przemysłu: V (hutnictwo i mechaniczny przerób metali), VI (przemysł maszynowy i elektrotechniczny), poważniej reprezentowanych na terenie I Okręgu.

Zwyżkę zatrudnienia wykazały: grupa VII (przemysł chemiczny), XV (poligraficzny) i XVI (zakłady użyteczności publicznej).

Podział stanu zatrudnienia według płci i wieku, uwzględniając zakłady zatrudniające niżej i wyżej 50 robotników przedstawiał się jak nastepuje:

	Mężcz. dorosłych		Kob. dorosłych		Chłopców		Dziewcząt		Ogółem	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
W zakł. poniżej 50 rob.	19157	63,1	7644	25,2	2434	8,0	1118	3,7	30353	100
W zakł. powyżej 49 rob.	46264	70,2	15970	24,2	2582	3,9	1101	1,7	65917	100
Razem w 1929 r.	65421	68.0	23614	24.5	5016	5.2	2219	2,3	96270	100
Razem w 1928 r.	—	65,9	—	25,9	—	5,6	—	2,6	—	

UWAGA — procenty w stosunku do ogólnej liczby zatrudnionych (t. j. do liczb przedostatniej rubryki).

Stosunek procentowy zatrudnionych mężczyzn, kobiet i młodocianych, pomimo wciągnięcia do rejestru większej liczby drobnych zakładów, nie uległ większym zmianom.

Liczbowy udział pracy kobiet w poszczególnych grupach przemysłowych przedstawia się jak następuje:

a) *według liczb absolutnych*:

gr. XII. przem. spożywczy	— 4940	kob.,	co stanowi	20,9%	ogólnej liczby kobiet w rejestrze.	
„ XIII. „ odzieżowy	— 3500	„	„	14,8%	„	„ „
„ VIII. „ włókienniczy	— 3198	„	„	13,5%	„	„ „
„ V. hutnictwo i mech. przerób metal.	— 2967	„	„	12,6%	„	„ „
„ VII. przem. chemiczny	— 2313	„	„	9,8%	„	„ „
„ VI. „ maszynowy i elektr.	— 1408	„	„	6,0%	„	„ „
„ IX. „ papierniczy	— 1367	„	„	5,8%	„	„ „
„ XV. „ poligraficzny	— 1143	„	„	4,8%	„	„ „
„ XI. „ drzewny	— 622	„	„	2,6%	„	„ „
pozostałe grupy	— 2156	„	„	9,2%	„	„ „
Razem:	23614			100%		

b) *według stosunku procentowego — do ogółu pracujących w danej grupie przemysłowej*:

gr. VIII. przem. (włókienniczy) — 56,1% gr. V. przem. (hut. i mech. przer. met.) — 20,9%
„ XIII. „ (odzieżowy) — 52,1% „ XV. „ (poligraficzny) — 20,6%
„ IX. „ (papierniczy) — 51,3% „ XI. „ (drzewny) — 14,9%
„ XII. „ (spożywczy) — 45,8% „ VI. „ (masz. i elektrotech.) — 6,8%
„ VII. „ (chemiczny) — 43,8%

Przewaga liczby kobiet występuje jeszcze silniej w pierwszych wyżej podanych 4-ch grupach zakładów, zatrudniających powyżej 49 robotników, mianowicie: w grupie VIII — 61,3%, XIII-tej — 62,2%, IX-ej 55,6% i XII-ej — 53,5% ogólnej liczby zatrudnionych w tych zakładach.

Liczbowy udział *pracy młodocianych* w poszczególnych grupach przemysłowych był następujący:

Podział na grupy	Liczcba absolutna w grupie	Liczebność procentowa:		
		chłopców	dziewcząt	razem
VI. Przem. maszynowy i elektrotechniczny	2011	9,3%	0,4%	9,7%
V. Hutnictwo i mech. przer. metali	1433	8,4	1,7	10,1
XIII. Przem. odzież. i galant.	779	3,1	8,5	11,6
XV. „ poligraficzny	632	8,5	2,9	11,4
VIII. „ włókienniczy	568	2,6	7,4	10,0
IX. „ papierniczy	412	5,2	10,3	15,5
XI. „ drzewny	348	7,1	1,2	8,3
VII. „ chemiczny	324	2,2	3,8	6,0
XII. „ spożywczy	259	1,3	1,1	2,4
inne grupy mniej — ogółem	469	—	—	—
Razem:	7235	5,2	2,3	7,5

Prawie bez wyjątku w mniejszych zakładach pracuje stosunkowo więcej młodocianych niż w większych (powyżej 49 rob.), jak wykazuje poniższa tabliczka:

Stosunek procentowy do ogółu zatrudnionych w grupie:

Grupa przem.	V	VI	VII	VIII	IX	XI	XII	XIII	XV	Ogółem
W zakł. niżej 50 rob.	17,1	20,1	8,4	11,6	18,2	10,6	4,4	11,5	14,8	11,7
W zakł. powyżej 49 rob.	7,9	7,5	5,3	8,2	12,5	4,8	1,1	11,8	8,8	5,6
przeciętnie	10,1	9,7	6,0	10,0	15,5	8,3	2,4	11,6	11,4	7,5

Działalność inspekcyjna. *Komisje techniczne.* Liczba zwiedzonych komisyjnie, przy udziale inspekcji pracy, zakładów przemysłowych uległa w okresie sprawozdawczym zwyżce o 20,7% w porównaniu z 1928 r.

Zarządzenia inspektorów spotykały się na komisjach z zupełnem zrozumieniem i uznaniem.

Wizytacje. Liczba wizytacyj w zakładach, zatrudniających powyżej 19 robotników, wzrosła w okresie sprawozdawczym dość znacznie (205 wizytacyj więcej — co stanowi przyrost około 40%); liczba wizytacyj w zakładach drobnych (niżej 20-tu) — pozostała na tym samym poziomie. Pomimo tego ogólny procent zwiedzonych zakładów uległ zniżce, co jest następstwem wpisania do rejestru kilkuset drobnych firm według danych Głównego Urzędu Statystycznego.

Okres sprawozdawczy przyniósł zmianę warunków pracy inspekcji na skutek częściowego przekazania rozjemstwa w zatargach z poszczególnymi robotnikami — sądom pracy.

Nie wpłynęło to jednak znacznie na możność poświęcenia więcej czasu na wizytacje, gdyż po pierwsze nie całe rozjemstwo odrazu przeszło do sądów pracy, jak naprzykład dawniej zgłoszone sprawy dozorców domowych, a po wtóre inspektorat pracy stał się pewnego rodzaju instytucją doradczą w sprawach dotyczących pracy, po części na skutek dużych braków porad prawnych w organizacjach pracowniczych. Ilość zgłaszających się do inspekcji o wyjaśnienia obowiązujących przepisów jest wciąż bardzo znaczna. Ma to pewną dobrą stronę jako bezpośrednie zetknięcie się inspektora z robotnikami i pracownikami umysłowymi i daje możność orjentowania się na tej drodze w sposobie wykonywania ustaw ochronnych. Często inspektorzy pracy spotykali się z wielką niezaradnością robotników przy dochodzeniu swych spraw na drodze sądowej tak, że myśl o konieczności zorganizowania biur porad prawnych przez organizacje społeczne nasuwała sie sama przez się.

Nocne wizytacje były przedsiębrane w okresie wzmożonej pracy w sezonie (krótkotrwałe wzmożenie pracy jest stosunkowo częstem zjawiskiem w czasie kryzysu — praca wogóle nabiera cech sezonowości).

Wizytacje nocne dotyczyły w pierwszej linji drukarń, piekarń, fabryczek trykotarskich. Stwierdzanie pracy nocnej miało miejsce stosunkowo w rzadkich wypadkach.

Stan zakładów pod względem higjeny i bezpieczeństwa pracy. Liczba zleceń w zakresie higjeny pracy i warunków zdrowotnych w roku sprawozdawczym jest o kilka procent (5%) wyższa w porównaniu z 1928 r.

W różnych działach higjeny inspektorzy pracy notują poszczególne wypadki wprowadzenia ulepszeń, obok w mniej licznych — cofania się na gorsze.

Suma tych zjawisk w całokształcie daje niezbyt wielką zmianę na lepsze.

W sprawie *przewietrzania i odprowadzania pyłu i gazów* zanotowano urządzenie kilku (około 8-miu) większych instalacyj wentylacyjnych i wyciągowych.

Sprawy urządzenia *jadalni*, jako wymagające dostarczenia nowych pomieszczeń, posuwały się dość opornie naprzód: nakazy inspektorów, po przejściu instancyj odwoławczych, pozostawały nadal niewykonane; spotyka się jadalnie zbyt szczupłe, jak naprzykład o powierzchni 35 m^2 na 300 robotników lub około 50 m^2 na 700 robotników; nawet skromne pomieszczenia jadalni były zajmowane na warsztaty produkcyjne. Ale były i fakty dodatnie, a więc wynajęcie lokalu w sąsiednim domu na jadalnię dla ro-

botników zakładu, gdzie, wobec stosowania przy produkcji ołowiu, jadalnia i umywalnia były szczególniej wskazane; w jednym z większych zakładów urządzono w obszernem pomieszczeniu jadalnię i jadłodajnię, dość chętnie przez robotników wykorzystywaną; oprócz tego można wskazać jeszcze około 8-miu firm, gdzie sprawa jadalni została w okresie sprawozdawczym w zadowalniający sposób załatwiona.

Stan urządzeń *szatni* dla mężczyzn ulega powolnemu polepszeniu, przy sprowadzaniu żądań inspekcji do zaprowadzenia szafek na ubranie w bliskości miejsca pracy robotnika (głównie przy procesach produkcji nie wydzielającej kurzu).

Umywalnie z bieżącą wodą są żądane wszędzie tam, gdzie jest wodociąg; w drobnych warsztatach urządzane są rezerwuary ścienne z kranami. Często zakłady pracy dają mydło, lecz brak ręczników utrudnia korzystanie z umywalni. Wzorowe urządzenia umywalni z ciepłą i zimną wodą spotyka się rzadko; w okresie sprawozdawczym takie umywalnie urządzono w jednej z fabryk czekolady i fabryce wyrobów tytuniowych. Wykazanie możliwie bezpośredniego związku warunków higjenicznych z potrzebami produkcji najprędzej prowadzi do celu; jako przykład służy jedna z fabryk tasiem gumowych w 5 Obwodzie, gdzie motywem dobrego urządzenia umywalni i jadalni była ochrona towaru przed zatłuszczonemi rękami pracowników.

Pośród zarządzeń dotyczących *ogrzewania* na uwagę zasługuje polecenie urządzenia centralnego ogrzewania w fabryce przetworów techniczno-chemicznych, gdzie ze względu na stosowanie do produkcji materjałów łatwopalnych, jak — terpentyna, zwykłe piece przedstawiały niebezpieczeństwo pożaru.

W sprawie pozycji kobiet przy pracy (*siedzeniu przy pracy)* były wydawane zlecenia wstawienia na sale pracy wygodnych stołków dla umożliwienia odpoczynku w przerwach.

Zlecenia, zanotowane w tablicy III a, jako zlecenia badania zdrowia robotników, są zleceniami, wydanemi na skutek przeprowadzonych badań przez lekarza inspekcji (lub też — w okresie sprawozdawczym — przez lekarza Państwowej Szkoły Higjeny). Badanie zdrowia szło w kierunku: wykrywania zatruć ołowiem: w fabrykach metalowych — przy pracy z minją, w fabrykach akumulatorów, w fabrykach zabawek (badana specjalna grupa do 40-tu lutowaczek); badania zdrowia robotnic przy lakierowaniu rozpylaczami; badania pracy polerowniczek i t. p. Badanie młodocianych—omawiane w sprawozdaniu za r. 1928 przeszło do Kasy Chorych.

Wynikiem badań było: stwierdzenie zatrucia robotników, zatrudnionych przy malowaniu kotłów minją ołowianą w jednej z fabryk metalowych; stwierdzenie objawów zatrucia ołowiem robotników, zajętych t. zw. odpuszczaniem wideł, która to czynność polega na zanurzaniu zahartowanych wideł w kociołkach z roztopionym ołowiem; sprawa stopnia szkodliwości dla zdrowia pracy lutowaczek nie została jeszcze rozstrzygnięta; również nie dały konkretnych jeszcze wyników badania co do wpływu pracy przy rozpylaniu lakierów na zdrowie robotników; zostało ustalonem, że polerowniczki cierpią często na ból ręki i leczone są w Kasie Chorych stosowaniem różnych szczepionek, jednak badania utrudnione są brakiem jakiejkolwiek statystyki w tym przedmiocie (cierpienia polerowniczek nie są uznane za chorobę zawodową.)

Badania narzędzi pracy dotyczyły sprawy zatrudniania młodocianych przy imadłach z okładzinami z ołowiu przy obróbce metali o mniejszym od żelaza stopniu twardości. Wobec stwierdzenia przez lekarza-inspekcyjnego objawów zatrucia w tych warunkach, zostało uznane, że praca przy imadłach z okładzinami z ołowiu podpada pod punkt 14-ty załącznika N. 1 do Rozporządzenia Min. Pracy i Op. Społ. z dnia 29 lipca 1925 r., Dz. Ust. poz. 558 i były stosowane nakazy bądź usunięcia młodocianych od pracy z takiemi narzędziami, bądź też zamienienia ołowiu innym materjałem (drzewo, skóra, aluminjum).

Ilość zleceń, dotyczących poprawy *bezpieczeństwa pracy* wzrosła w porównaniu z 1928 r. o przeszło 8%. Liczbowy stosunek różnych grup zleceń pozostał w ogólnych zarysach taki sam. Częste porażenia prądem przy napięciu 120 volt w warunkach napozór nie zagrażających zdrowiu, kazały zwrócić większą uwagę na bezpieczeństwo w tej dziedzinie; liczba zleceń, dotyczących przewodów elektrycznych, wzrosła o 100%; oprócz żądania używania lampek elektrycznych o zredukowanym prądzie do 24 volt przy czyszczeniu kotłów parowych, — inspektorzy zalecali urządzenie bezpiecznych oprawek i rączek przy przenośnych lampkach, używanych przy różnych obrabiarkach. Jedna z większych fabryk metalowych zastosowała dobre lampki, zaopatrzone w rączki z materjału izolacyjnego, bez kurków wyłącznikowych.

Obserwacja dźwigów towarowych wykazała celowość automatycznego zamykania szybu dźwigu, gdyż w przeciwnym razie otwory szybu pozostają często otwarte; zasłona zasuwana, której ruch uzależniony jest od ruchu kosza dźwigu, względnie prosta w urządzeniu, dawała dobre rezultaty.

Przy zabezpieczeniach tarcz szlifierskich bardzo ważną rzeczą okazał się sposób umocowania osłon; były wypadki, że dobre, mocne osłony tarcz nie spełniły swego zadania, gdyż siła rozpryskujacych się odłamków tarczy odrywała lub odginała w bok osłony na skutek nieprawidłowego umocowania.

W sprawie zabezpieczeń obrabiarek drzewa, stosowanie przy frezarkach przyrządów ochronnych typu, zalecanego przez Międzynarodowe Biuro Pracy, nie wyszło jeszcze z okresu prób; jest nadzieja, że uda się zwalczyć niechęć robotników do stosowania tych przyrządów i zmniejszyć zauważony stopień obniżenia wydajności pracy.

Przy piłach tarczowych zwrócono uwagę na sposób podsuwania drewna pod piłę: ruchomy wózek, posługiwanie się odpowiedniem urządzeniem do przyciskania końca deski (odpowiednio wycięta deseczka) i t.p. może zmniejszyć znacznie niebezpieczeństwo wypadku.

Z innych spraw z zakresu bezpieczeństwa wydano szereg zarządzeń, dotyczących użycia generatora przy spawaniu acetylenem; dla generatorów o ładunku karbidu powyżej 9 kg, wymagano oddzielnego pomieszczenia, dobrze oświetlonego i wentylowanego z lekką konstrukcją dachową.

Naogół robotnicy nie doceniają w dalszym ciągu znaczenia ochron; pewien zwrot daje się zauważyć w związkach zawodowych, które zaczynają sprawy bezpieczeństwa wprowadzać do umów zbiorowych, znajdując oparcie w art. 7-ym Rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z dnia 16 marca 1928 r. o umowie o pracę robotników.

Fabryki najczęściej wykonywują ochrony własnemi środkami technicznemi, każda na własną rękę; wobec tego, że wskazówki techniczne inspektora pracy nie zawsze mogą być wystarczające, doświadczenie jest zdobywane wciąż na nowo, zamiast być wspierane przez muzeum bezpieczeństwa. Jak już było wzmiankowane, w roku sprawozdawczym na pogłębienie sprawy bezpieczeństwa pracy wśród inspektorów, miała duży wpływ Powszechna Wystawa Krajowa.

Najbardziej wskazanem jest, ażeby ochrona stanowiła organiczną część maszyny i bezpieczeństwo pracy zostało przemyślane już przy budowie maszyny. Jako przykład bezpiecznej budowy maszyny, ze wszystkiemi trybami osłoniętemi, inspektor pracy 5 Obwodu podaje maszyny do betonu, wykonywane przez jedną z fabryk metalowych w Warszawie (f-ma Rzewuski i S-ka).

Inspektor 5 Obwodu robi uwagę, czy nie możnaby pójść w kierunku zachęty ze strony władz w sprawie przestrzegania zasad bezpieczeństwa przy samej budowie obrabiarek, naprzykład, przez przyznanie ulg celnych lub podatkowych dla maszyn bezpiecznie skonstruowanych (lub odwrotnie — dodatkowych ciężarów — dla maszyn niezabezpieczonych).

Absolutna i stosunkowa liczba nakazów (do ogółu zleceń) wzrosła, choć sprawa posługiwania się nakazami nie zyskała jeszcze jednolitego poglądu inspektorów pracy. W wypadkach stwierdzenia niewykonania nakazów, kierowano sprawy do sądów wracy, uzyskując skazujące wyroki do 150 zł. grzywny; kilka spraw przeszło do drugiej instancji, z inicjatywy inspektora lub oskarżonych.

Nieszczęśliwe wypadki. Z przyczyn nieszczęśliwych wypadków największą pozycję daje ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów (505 wypadków); wskazuje to w dalszym ciągu na małe rozpowszechnienie mechanicznych urządzeń przy tej pracy. duże liczby wypadków dają obrabiarki metali (485) i drewna (238); jeżeli obliczyć stosunek wypadków do liczby zatrudnionych w grupach przemysłu metalowego (grupy V i VI-ta) i drzewnego (grupa XI-ta), otrzymamy przybliżone porównanie, wypadające na niekorzyść obrabiarek drewna, mianowicie na 34923 robotników pracujących w grupach V i VI-tej, wypadków z powodu obrabiarek metali było 435, t. j. 1 wypadek na 80 robotników; w grupie XI pracowało 4182 robotników, a wypadków z obrabiarkami drewna było 127, t. j. 1 wypadek na każdych 33 robotników.

W poszczególnych grupach przemysłu stopień niebezpieczeństwa — biorąc pod uwagę tylko wypadki poważniejsze — przedstawiał się na podstawie tablic I i V jak następuje (wypadki śmiertelne w zakładach nierejestrowanych nie były włączane do obliczenia):

w grupie XVI — zakłady użyteczności publicznej: na 100 rob. — 1,57 wypadków lub 1 wyp. na 63,5 robotników (w 1928 r. — 1,61 wyp. na 62,2 rob.).

w grupie VI — przemysł maszynowy i elektrotechniczny na 100 rob. — 0,81 wyp., lub 1 wyp. na 123,3 robotników (w 1928 r. — 0,98 wyp. na 101, 6 rob.).

w grupie XI — przemysł drzewny: na 100 rob. — 0,69 wyp., lub 1 wyp. na 144,1 rob. (w 1928 r. — 0,80 wyp. na 125 rob.).

w grupie V — hutnictwo i mechaniczny przerób metali: na 100 rob. — 0,57 wyp. lub 1 wyp. na 175,3 r. (w 1928 r. — 0,57 wyp. na 176 rob.).

w grupie XIV — przemysł budowlany: na 100 rob. — 0,50 wyp. lub 1 wyp. na 198 rob. (w 1928 r. — 1,11 wyp. na 90 rob.).

Uwaga: zmiany w tej grupie są bezsprzecznie spowodawane znacznem zwiększeniem liczby robotników w tablicy 1-ej, na skutek dopełnień rejestru.

w grupie VII — przemysł chemiczny: na 100 rob. — 0,41 wyp. lub 1 wyp. na 241 rob. (1928 r. — 0,66 wyp. na 150,6 rob.).

Z 39-ciu *śmiertelnych wypadków* (w 1928 r. — 40 wyp.) 12 było w zakładach niezarejestrowanych. a więc nie będących pod bezpośrednim nadzorem inspekcji pracy.

Rozpatrując przyczyny wypadków, otrzymamy: 11-cie wypadków poza miejscem pracy (w drodze do pracy lub po pracy), a mianowicie: a) przejechanie przez samochód (4 wyp.); b) przewrócenie się dorożki samochodowej; c) przejechanie przez pociąg idących po torze, spadnięcie przy wsiadaniu (5 wyp.); d) utonięcie w Wiśle przy przeprawie łodzią.

6 wypadków, spowodawanych ogólnemi warunkami pracy, niezależnie od urządzenia zakładów, jak: a) kopnięcie przez konia (2 wyp.); b) atak apoplektyczny ze strachu przed terrorem strajkujących; c) nagła choroba na skutek zaziębienia, przekrwienia mózgu, podźwignięcia (3 wyp.).

22 pozostałe wypadki, zależne od urządzenia i prowadzenia zakładów, miały za przyczyny; a) wciągnięcie i pogniecenie robotnika przez nieosłonione, wbrew poleceniu inspektora pracy, tryby bębna do polerowania kaszy w młynie; b) pęknięcie tarczy szmerglowej, pomimo istniejących osłon (2 wyp.), przyczem w jednym wypadku osłona została rozbita, w drugim odgięta i przy badaniu stwierdzono przekroczenie dopuszczalnej dla tarczy ilości obrotów; c) odrzucenie podkładki żelaznej z kowadła młota parowego przy przecinaniu żelaza. (Wobec stosunkowo częstych wypadków odrzucania kawałków żelaza z pod kowadła i trudności uchronienia się od tego, należałoby dążyć do ograniczenia używania młotów do przecinania żelaza, a stosować w tym celu inne maszyny); d) jazda dźwigiem towarowym (2 wyp.), przyczem w jednym wypadku stwierdzono brak automatycznych zamknięć dźwigu i zakazu jazdy; e) porażenie prądem elektrycznym—jeden wypadek miał miejsce w odlewni żelaza przy dźwigu mostowym, poruszanym elektrycznością; na skutek uszkodzenia izolacji — dźwig, łańcuchy i przesuwana forma odlewnicza były pod prądem; jeden z dwóch robotników, podtrzymujących łańcuch, uległ śmiertelnemu porażeniu, drugi słabo zareagował i pracy nie przerywał; drugi wypadek porażenia prądem o napięciu 120 volt zaszedł również w fabryce metalowej przy odkręcaniu żarówki mokremi po umyciu rękami; f) poparzenie przy wyrzucaniu popiołu z popielnika z pod kotła — wybuch popiołu; g) spadnięcie robotnika z wysokości na skutek złamania się rusztowań lub braku ogrodzeń (5 wyp.); i) przygniecenie ciężarem bądź na skutek pęknięcia łańcucha, bądź ciężarem na platformie w ciasnej bramie (3 wyp.); k) zasypanie ziemią w wykopie; l) zgniecenie pomiędzy buforami wagonów; m) zatrucie gazami (2 wyp.)— jeden wypadek w łazience, drugi przy remoncie samochodu (w obu wypadkach brak świadków).

Komisja dla świadczeń odszkodowaniowych przy Inspektoracie Pracy I Okręgu, ukończyła w grudniu 1929 r. przyjmowanie spraw. Nowych zgłoszeń wpłynęło trzy, przeszło z 1928 r. sześć, razem załatwiono dziewięć. Z tych w 5 wypadkach stwierdzono odnośnemi aktami prawo do renty; w jednym wypadku nie przyznano tego prawa; w trzech wypadkach sprawy przeszły do innych urzędów (do sądu i do dyrekcji kolejowej).

Wykroczenia. Wykroczenia przeciwko obowiązującym przepisom zgrupowane w tablicy IV, nie wyczerpują wszystkich wypadków; znaczna część ze spraw rozjemczych, pomieszczonych w tablicy VI-a, miała za przedmiot uchybienia przeciwko poszczególnym postanowieniom Rozporządzenia Prezydenta Rzplitej o umowie o pracę robotników i umowie o pracę pracowników umysłowych. Postępowanie karno-administracyjne lub sądowe było wdrażane tylko w razie wyraźnego oporu zastosowania się do przepisów ustaw (około 10% spraw, przy siedemdziesięciu kilku procentach załatwionych bezzwłocznie po wyjaśnieniu inspektora pracy).

Kary administracyjne były wywołane:

1) uchybieniami przeciwko Rozporządzeniu Prezydenta Rzplitej o umowie o pracę robotników:

z art. 48 i 56 — brak regulaminów względnie obwieszczeń zewnętrznych	wykroczeń	11,	suma kar	285 zł.
z art. 24 — nieprowadzenie ksiąg kontroli . . .	„	4,	„ „	100 „
z art. 25, 26 i 30 —niewydawanie książeczek obrachunkowych, względnie nieprawidłowe ich prowadzenie	„	67,	„ „	2095 „
z art. 9-go — nienadesłanie zawiadomienia o wyznaczeniu kierownika zakładu	„	7,	„ „	230 „
z art. 21-go — niewydanie świadectw pracy. . .	„	6,	„ „	290 „
z art. 22-go — wypłata zarobku wekslem . . .	„	27,	„ „	915 „
z art. 34-go — niewywieszenie tablic akordowych	„	1,	„ „	40 „
	Razem wykroczeń	123	suma kar	3955 zł.

2) uchybieniami przeciwko Rozporządzeniu Prezydenta Rzplitej o umowie o pracę pracownikow umysłowych:

z art. 13-go wypłata zarobku wekslem.	wykroczeń	3,	suma kar	110 zł.
z art. 24-go — niewydanie świadectw pracy. . .	„	2,	„ „	200 „
	Razem wykroczeń	5	suma kar	310 zł.

3) uchybieniami przeciwko Rozporządzeniu Prezydenta Rzplitej o inspekcji pracy . . . . . wykroczeń 27, suma kar 1055 zł.

Z powyższych kar umorzono decyzją inspektora 14 kar na sumę kilkuset złotych; w 2 wypadkach uzyskali ukarani znaczną zniżkę na drodze sądowej (z 200 zł. na 30 zł. w sądzie pracy, a w drugiej instancji — zwolnienie od kary, — i ze 150 zł na 25 zł. w sądzie pracy).

Sprawa wydawania regulaminów pracy w zakładach, zatrudniających ponad 20 pracowników, została posunięta naprzód, dzięki opracowaniu w Okręgu ramowego regulaminu. Na budowach był wywieszany (po zatwierdzeniu przez inspektora) regulamin, opracowany i wydrukowany przez związek przemysłowców budowlanych. Sprawa wywieszania obwieszczeń, obowiązujących w zakładach, zatrudniających do 20 robotników, znajduje się dopiero w stadjum początkowem.

Zezwolenie na nieprowadzenie części rozrachunkowej w książeczkach obrachunkowych (Dz. Ust. N. 96/28, poz. 848) Okrąg wydał w 23 wypadkach, a w 2 zezwolenia odmówił.

Wzrosła prawie trzykrotnie ilość spraw o zapłatę wekslami; da się to po części tłumaczyć dotkliwym brakiem gotówki obrotowej.

Uchybienia przeciwko Rozporządzeniu Prezydenta Rzplitej o umowie o pracę pracowników umysłowych dały powód do zastosowania tylko w nielicznych wypadkach sankcyj karnych, z czego można wnosić, że wprowadzenie w życie postanowień Rozporządzenia nie napotyka na trudności w dużej mierze dlatego, że część przepisów jest ulegalizowaniem istniejącego zwyczajowo stanu rzeczy.

Wykroczenia w przedmiocie niestawiennictwa na wezwanie inspektora pracy liczbowo znacznie zmalały (o 50%).

Sprawy sądowe powodowane były najliczniej wykroczeniami przeciw ustawie o czasie pracy; — 931wykroczeń (893 sprawy) dzielą się na poszczególne art. Ustawy z dnia 18.XII.1919 r. jak następuje:

art. 1 i 2—praca w godzinach nadliczbowych	— 277	wykroczeń
art. 10 — „ „ niedziele i święta	— 488	„
art. 14 — „ „ nocna	— 63	„
art. 13 — „ „ 7 dni w tygodniu bez odpoczynku	— 5	„
art. 16 — nieopłacanie dodatkowo pracy nadliczbowej	— 37	„
art. 17 — brak przerwy obiadowej	— 61	„
Razem:	931	wykroczeń

Tak wielki wzrost spraw — z 413 do 893 — dotyczył przeważnie przekroczeń zakazu pracy w niedzielę i spowodowany został wzmożoną czynnością organów policji państwowej, nadsyłającej protokóły o pracę w święta w zakładach żydowskich, a następnie — działalnością związków spożywczego i fryzjerskiego; szczególnie energiczną walkę z pracą w niedzielę podjął związek pracowników fryzjerskich, dostarczając inspek-

cji materjałów dla wszczęcia spraw karnych (t. j. zawiadomienie z podaniem świadków). Sądy pracy stosowały w tych sprawach częściowo nakazy karne, z grzywną od 25 do 40 zł. w sprawach rozpatrywanych na przewodzie sądowym kary dochodziły do 100 zł.. Pomimo masowej akcji ze strony związku, wydatniejsze zmniejszenie pracy niedzielnej fryzjerów napotkało trudności z powodu konkurencji ze strony chałupników.

O wykroczeniach z art. 1-go — praca w godzinach nadliczbowych — inspektorzy dowiadywali się przeważnie ze zgłoszeń zwolnionych z pracy robotników, którzy wówczas mają możność swobodnego stwierdzania przymusu ze strony pracodawców do pracy nadliczbowej; ale nierównie częściej idzie o dodatkowe wynagrodzenie za godziny nadliczbowe, stosowane za zgodą robotnika; zdarzały się zażalenia o pracę nadliczbową, pomimo otrzymania dodatkowej zapłaty; w tych wypadkach występowały najczęściej związki zawodowe.

Wysokość kar sądowych z art. 1-go wahała się zwykle od 50 do 150 zł., w zależności od stopnia wykroczenia i poprzedniej karalności oskarżonego; w jednym wypadku wobec zbiegu kilku wykroczeń sąd pracy wyznaczył grzywnę 30 zł.; w innej sprawie grzywna dosięgnęła 500 zł.

Zasądzane na rzecz robotników sumy w sprawach cywilnych o dodatkowe wynagrodzenie za godziny nadliczbowe były często wysokie; np. pomywaczka pewnej jadłodajni, przy pensji w gotówce 50 zł. miesięcznie, uzyskała za godziny nadliczbowe za okres 6-cio miesięczny — 740 zł.

Drugie miejsce co do liczebności spraw sądowych zajęły wykroczenia przeciwko ustawie z dnia 2.VII.1924 r. w przedmiocie pracy młodocianych i kobiet.

Również stwierdzone protokólarnie liczne wykroczenia o urządzeniach ochronnych i sanitarnych zmuszały do wydawania nakazów, które były w większości wypadków wykonywane, sądząc z tego, że ze sprawdzonych nakazów tylko dwadzieścia kilka zaskarżono do sądu jako niewykonane (punkty 11 i 13 tablicy IV-ej).

Zaznaczyć należy, że w związku z wprowadzeniem sądów pracy nastąpiło znaczne usprawnienie akcji karnej w sensie przyśpieszenia terminów rozpraw oraz głębszego wnikania przez sędziego w istotę i okoliczności wykroczenia, wskutek czego zwiększyła się skala zasądzanych kar.

Ochrona pracy kobiet i młodocianych. Zakres ochrony kobiet i młodocianych na terenie Okręgu I-go w dalszym ciągu obejmuje zakłady zarejestrowane, między któremi z zakładów rzemieślniczych wliczone być mogą tylko uprzemysłowione.

Liczba kobiet i młodocianych płci obojga w porównaniu z rokiem ubiegłym zwiększyła się: kobiet o 2842, dziewcząt o 124, chłopców o 535, czyli, iż z interesujących nas tutaj kategoryj pracowników zostało zarejestrowanych w roku sprawozdawczym o 3501 więcej, t. j. o 11,4%.

Zjawisko zatrudniania dzieci, poniżej lat 15-tu nie wykazuje stałego zmniejszenia się, lecz raczej wahanie z różnemi odchyleniami, więc np. rok 1926 wykazał zatrudnionych dzieci 953, w 1927 r. liczba ta wzrosła aż do 1233, znaczny spadek obserwujemy w 1928 r., mianowicie 691 dzieci, podczas gdy w roku 1929 znowu jest wzrost, gdyż liczba dzieci wynosi 757.

W roku 1929 na rocznik 1914 r. przypada 385 dzieci,
" " 1915 r. " 308 "
" " 1916 r. " 41 "
" " 1917 r. " 7 "
" " 1918 r. " 8 "
" " 1919 r. " 5 "
" " 1920 r. " 3 "

Co do ogólnej liczby zatrudnionych dzieci, odrzuciwszy z ilości zgłoszonych, liczbę służby domowej, t. j. 214, na właściwy przemysł przypada 543, w tem podanych jako uczniów jest 218, uczenic 70, pomocników: chłopców 58, dziewcząt 54, na gońców przypada chłopców 142. Najpokaźniejszą więc kategorją zatrudnionych dzieci w wieku poniżej lat 15 była służba domowa (214) i gońcy (149).

W związku z zatrudnianiem dzieci, w roku sprawozdawczym wezwanych było do Inspektoratu Pracy 404 firmy. Okazało się, iż w 165 wypadkach nastąpiło zwolnienie z pracy przed interwencją jeszcze Inspektoratu, poza tem w 36 wypadkach zgłoszenie co do lat, poniżej 15, było mylne. Zwolnień z pracy zarządzono 80, z czego w 22 wypadkach Inspektorat zwracał się o pomoc do Miejskich Stacyj Opieki Społecznej. W pracy pozostawiono 123 dzieci, z czego 43 w chwili rozpatrywania sprawy miało ukończonych już lat 15; 58-miu brakowało do ukończenia do 4-ch miesięcy, w 22 wy-

padkach brakowało powyżej 4 miesięcy. W stwierdzonych wypadkach ponownego przekraczania art. 5 Ustawy o pracy kobiet i młodocianych przeprowadzono 19 dochodzeń karnych.

Badania młodocianych przez lekarza odbywają się głównie z tytułu zobowiązań, płynących z art. 6 wymienionej ustawy, badani są jednak również ci wszyscy, którzy przy przyjmowaniu do pracy świadectw lekarskich nie posiadali. Badania przeprowadzane były do 25.VII.1929 r. przez lekarza inspekcji a badania od tejże daty przez lekarzy z ramienia Kasy Chorych. Badania w Inspektoracie odbywały się 3 dni w tygodniu. Zbadanych w wymienionym okresie było 1315, świadectw z zastrzeżeniami wydano 14, zbadanych powtórnie było 9. Lekarze badający młodocianych z ramienia Kasy Chorych przyjmują codziennie od 9 do 15. Za okres od 25.VII r. ub. zbadali faktycznie 1964 młodocianych, przez ewidencję jednak Inspektoratu przeszło orzeczeń lekarskich 1413, badanych po raz pierwszy i 50 zbadanych powtórnie; świadectw lekarskich z zastrzeżeniami natury ogólnej wydanych było za ten okres 167. Zależnie od treści zastrzeżeń orzeczenia lekarskie bywały zatrzymywane, następnie z pismem Inspektoratu odsyłane do fabryki.

Nadzór Inspektoratu w sprawie *dokształcania* młodocianych robotników ogranicza się do nadzoru warunków pracy, mających umożliwić młodocianemu dokształcanie się. Nadzór ten dotyczy niezatrudniania młodocianych w godzinach nadliczbowych, na drugą zmianę oraz rozkładu godzin pracy, ażeby te ostatnie nie kolidowały z godzinami, obowiązującemi w szkole, ażeby młodociany mógł korzystać z uprawnień § 5 Rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 31.XII.1924 r. o wykonaniu obowiązku szkolnego przez młodocianych.

Organizacja pracy w zakładach, nie pozwalająca przerwać prac pomocniczych, spełnianych przez młodocianych, daje powody do spraw o niezwalnianie młodocianych, pracujących na drugą zmianę, na naukę dokształcającą, również do spraw o pracę młodocianych w godzinach nadliczbowych i nocnych — jak to było przytaczane w poprzednich sprawozdaniach.

Nie wszystkie zakłady wypełniają obowiązek nadsyłania danych stosownie do § 8, wyżej cytowanego Rozporządzenia, wobec czego Inspektorat postanowił stale rozsyłać na początku roku szkolnego do zakładów zarejestrowanych, a zatrudniających młodocianych, do wypełnienia ankietę, której szemat przewiduje zapytania, odnośnie szkolnego cenzusu posiadanego przez młodocianego przy wstąpieniu do pracy oraz odnośnie samej sprawy dokształcania się młodocianych.

W roku sprawozdawczym zakłady przemysłowe zaprzestały wydawania świadectw z ukończonej praktyki i wyszkolenia zawodowego, co winno było, stosownie do przepisów Rozporządzenia Prezydenta Rzplitej o prawie przemysłowem, przejść na izby rzemieślnicze; wobec niezorganizowania komisyj kwalifikacyjnych dla badania uzdolnień uczniów, ci ostatni pozbawieni zostali czasowo możności uzyskania świadectw.

Brak normalnych umów o naukę umożliwia takie zjawiska, jak spotkane w jednym z zakładów graficznych, mianowicie żądanie wysokich weksli kaucyjnych (500 do 2000 zł.); weksle te, wystawiane przez rodziców uczniów jako bezterminowe, oddają młodocianego w zupełną zależność od pracodawcy, gdyż niezadowolenie z ucznia lub opuszczenie przez niego pracy przed upływem 4-ch lat powoduje zaopatrzenie weksli w datę płatności i oddanie do protestu, a w razie odbycia praktyki — ku zadowoleniu pracodawcy — weksle mają być zwracane rodzicom.

Według danych Inspektoratu szkolnictwa zawodowego liczba zapisanych w szkołach na drugą połowę grudnia 1929 r. przedstawia się jak niżej:

grupa	metalowa	dała zapisanych chłopców	4190
„	drzewna	„ „ „	618
„	włókiennicza (krawcy)	„ „ „	266
„	galanteryjna (dział skórzany)	„ „ „	189
„	handlowa	„ „ „	202
„	poligraficzna	„ „ „	380
„	przygotowawcza do zawodów	„ „ „	1812

Dziewcząt: w grupie handlowej — 375
„ krawieckiej — 700
„ przygotowawczej do zawodów — 967

W uczelniach oświaty pozaszkolnej było na kursach:
dla młodocianych — 1315, w tem chłopców — 587, dziewcząt — 728
w szkole powszechnej

dla młodocianych	— 1924,	„	„	— 1175,	„	— 749
w powszechnym uniwersytecie dla młodocianych	— 111,	„	„	— 44,	„	— 67

Poza urządzeniami higjeniczno-sanitarnemi dla kobiet, przewidzianemi w części I art. 15 Ustawy lipcowej, t. j. ubieralniami i umywalniami, w końcu roku sprawozdawczego wszczęta została sprawa *urządzeń kąpielowych*, już to w formie zlecenia wydawania do czasu wykonania tych urządzeń 2 razy w miesiącu biletów do kąpieli (5 zarządzeń) już to w formie nakazu urządzenia instalacji kąpielowej (1 nakaz).

Rezultatem dość licznych (37) zarządzeń inspekcji w sprawie urządzenia *żłobków dla niemowląt, lub stacyj lotnych opieki nad matką i dzieckiem*, było otwarcie w okresie sprawozdawczym 1 żłobka i 6 stacyj lotnych. Żłobek został urządzony wzorowo przy jednej z większych fabryk metalowych bez przymusu nakazowego. W przeciwieństwie do tego stwierdzono w jednej z fabryk trykotaży tendencyjne powoływanie się na okoliczność zatrudniania niżej 100 kobiet, gdy w rzeczywistości zmniejszenie to było tylko krótkotrwałe, a w jednej z fabryk cukierków systematyczne i planowe zwalnianie z pracy kobiet, mających niemowlęta. Opozycja innych zakładów, w sprawie otwarcia żłobków, opierała się nie na wybiegach, a na przesłankach ekonomicznych.

Działalność rozjemcza. Jak to było już przytoczone wyżej, w okresie sprawozdawczym nastąpiło znaczne ograniczenie rozjemstwa na skutek wprowadzenia w życie Rozporządzenia Prezydenta Rzplitej o sądach pracy i otwarcia 2 sądów pracy, obejmujących teren Warszawy. Do sądów pracy w zasadzie winny były odejść wszystkie spory o charakterze cywilno prawnym. Przy inspekcji pozostało rozjemstwo w zatargach zbiorowych oraz podejmowanie oskarżeń w tych sprawach, które noszą charakter wykroczeń przeciwko obowiązującym przepisom ochronnym.

Liczba spraw rozjemczych *w zatargach indywidualnych*, mająca tendencję wzrostu w związku z nowemi przepisami ustawowemi o najmie, faktycznie bardzo znacznie spadła (w r. 1928 tablica VIa podaje 3622 sprawy rozpatrzone i 181 przeszłych na okres następny, w roku zaś 1929 — 855 spraw rozpatrzonych i 13 przeszłych na okres następny. O rozmiarach pracy odjętej inspekcji, może świadczyć fakt, że dwa sądy pracy, odbywające bardzo częste sesje, nie są w stanie uchronić się od zaległości i terminy wyznaczanych spraw z konieczności bywają długie (dochodzą do 3, a nawet 4 miesięcy). Na skutek jednak zaufania zyskanego przez okres 10-cio letniej pracy przez inspekcję, liczba zgłaszających się interesantów jest, jak dawniej, bardzo duża; przeciętnie na obwód w każdy z 2 dni przyjęć wypada po 35 interesantów, nie włączając w to licznych informacyj, udzielanych telefonicznie; ogół robotników traktuje inspekcję jako etap pośredni do sądu — etap, którego prawie nigdy nikt z pracowników nie mija, informując się o szczegóły prawne. Nie brak też usiłowań, zarówno ze strony poszczególnych robotników, jak i związków zawodowych, narzucenia inspekcji indywidualnych spraw rozjemczych, od czego inspektor nie zawsze jest w możności się usunąć. W rezultacie w dnie przyjęć, tak, jak i dawniej, interesanci zajmują całkowicie czas personelowi inspekcji, ale zato czynności, wynikających z przyjęć, jest znacznie mniej i pozostałe 4-y dni mogą być wyzyskane w większej mierze na inne sprawy.

Jak już było wzmiankowane, w trzech czwartych liczby wypadków pracodawcy, po otrzymaniu wyjaśnień prawnych od inspektora, bezzwłocznie regulowali pretensje; mianowicie były wydawane świadectwa pracy, udzielane należne urlopy, wypłacane weksle, wydane zamiast gotówki za pracę, przyjmowani do pracy robotnicy zwolnieni w okresie choroby i t. p. (podział liczbowy w tabl. VI-ej).

Pomimo przejęcia przez sądy pracy również i spraw *dozorców domowych*, liczba rozpatrzonych na komisjach rozjemczych zatargów tylko o 25% była mniejsza niż w 1928 r.; złożyły się na to sprawy zaległe i te, które wpłynęły do czasu otwarcia sądów pracy. W 1929 r. wszystkie sprawy dozorców domowych zostały rozpatrzone i działalność Komisyj Rozjemczych na terenie I-go Okręgu została zlikwidowana.

Rozjemstwo *w sprawach zbiorowych* liczbowo nieco się zmniejszyło; stosunek procentowy zatargów strajkowych, w których pośredniczył inspektor pracy, do ogółu zgłoszonych zatargów pozostał prawie ten sam (36%).

Najczęściej spotykanemi powodami zatargów strajkowych były żądania poprawy płac (w 29 wypadkach — wyłącznie, a w 9 — obok innych powodów). Z ekonomicznych żądań, wysuwanych przy strajkach (obok innych żądań) były: zagwarantowanie

dniówki, uregulowanie cennika, nieobniżanie premji, zapłata za godziny nadliczbowe lub przerwy w pracy.

Dość liczne były wypadki *strajków* z powodu zalegania z wypłatą lub nieregularnych wypłat (w 11 wypadkach wyłączny powód). W obronie przed redukcją robotnicy również uciekali się do strajków (wysuwając czasami jednocześnie i inne żądania), zarówno przy usunięciu jednego, jak i większej ilości robotników; szczególniej wrażliwi byli robotnicy przy objęciu częściową redukcją delegatów fabrycznych. Zdarzył się też wypadek ujęcia się ogółu robotników za obrażonym słownie, przez jednego z członków administracji, delegatem.

Charakterystyczną sprawą był 3-dniowy strajk, który wybuchnął w jednej z fabryk czekolady z powodu wymówienia pracy robotnikowi, jakoby z powodu jego lenistwa; po bliższem zbadaniu sprawy zarząd cofnął zarzut lenistwa i przyznał robotnikowi odszkodowanie za dłuższy okres czasu (na okres przypuszczalnego pozostawania bez pracy).

Dalsze przyczyny strajków były: nieudzielanie urlopów (4 wyp.), stosowanie kar (1 wyp.), zmiana warunków pracy i wymówienia (3 wyp.). Wyłączną przyczyną strajku było w 2 wypadkach zaznaczenie solidarności z innym zakładem. W czterech wypadkach strajku, obok innych żądań, jak np. — urządzeń sanitarno-higjenicznych, zostało wysunięte w kategorycznej formie żądanie zagwarantowania związkowi zawodowemu wpływu przy zwalnianiu i przyjmowaniu robotników; dążenie to spotykało się i w szeregu zatargów niepopartych strajkiem. W roku 1929 zanotowano trzy wypadki sporów, popartych strajkiem, o usunięcie niewygodnych, pod względem zarobkowym, robotników: jeden w wytwórni czapek i mundurów, drugi w fabryce obuwia i trzeci w fabryce karoseryj; temu ostatniemu towarzyszyło użycie siły, mianowicie 4-ch robotników usunęło przemocą z fabryki chałupnika, któremu fabryka powierzyła do wykonania w warsztacie pewną robotę; ci czterej robotnicy zostali zwolnieni z pracy, pozostali zastrajkowali w ich obronie; na skutek interwencji inspektora pracy, przedstawiciel związku zawodowego złożył oświadczenie, że potępia stosowanie gwałtu i użyje całej powagi związku, aby na przyszłość podobne fakty nie miały miejsca; po 3 dniowym strajku robotnicy przystąpili do pracy, przyczem zwolnieni — zostali przyjęci z powrotem.

Inspektor Pracy I Okręgu

w/z *(—) A. Eichhorn.*

TABLI

Zarejestrowane do dnia 31 grudnia 1929 r. zakłady

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zakłady zatrudniające do 4 robotników						Zakłady zatrudniające 5—19 robotników						Zakłady zatrudniające 20—49 robotników					
	Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników				
		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem
		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	20	37	2	4	—	43	53	397	34	23	10	464	17	388	75	6	8	477
V Hutnictwo i mech. przerób metali . .	110	231	8	50	—	289	165	1047	202	256	37	1542	50	1011	308	193	44	1556
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn. .	119	239	7	78	—	324	161	1144	89	356	8	1597	56	1387	58	277	18	1740
VII Przem. chemiczny .	34	55	20	5	7	87	80	358	317	23	37	735	22	236	272	10	33	551
VIII Przem. włókienniczy	57	98	48	5	2	153	142	518	600	35	113	1266	51	487	893	61	159	1600
IX Przem. papierniczy .	19	38	16	3	1	58	75	315	300	51	77	743	19	124	342	20	101	587
X Przemysł garbarski i przetworów zwierzęcych	17	39	6	1	—	46	42	310	53	21	7	391	17	426	48	19	8	501
XI Przemysł drzewny .	123	262	9	27	—	298	148	1055	83	148	—	1286	33	701	165	72	23	961
XII Przemysł spożywczy	132	284	38	16	1	339	213	1258	515	69	30	1872	68	1038	851	33	38	1960
XIII Przemysł odzieżowy i galanteryjny . .	46	78	36	8	6	128	275	983	1179	100	196	2458	46	658	581	36	111	1396
XIV Przem. budowlany .	2	6	—	—	—	6	43	398	3	17	2	420	46	1350	16	89	—	1455
XV Przemysł poligraficzny	49	121	3	31	—	155	110	748	148	167	16	1079	38	892	137	117	25	1171
XVI Zakłady użyteczności publicznej . . .	1	3	—	—	—	3	4	25	12	—	—	37	3	77	23	—	—	100
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . . .	—	—	—	—	—	—	5	52	12	2	—	66	5	107	49	5	—	161
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Hotele, gospody, jadłodajnie i usługi osobiste	—	—	—	—	—	—	3	27	8	—	—	35	7	139	78	—	—	217
OGÓŁEM w okr. sprawozdawczym	729	1491	193	228	17	1929	1519	8635	3555	1268	533	13991	478	9031	3896	938	568	14433
OGÓŁEM w okresie poprzednim	715	1302	154	222	11	1689	979	5970	2212	893	279	9354	369	6487	3099	828	555	10969
RÓŻNICA w por. z okr. poprzedn.	14	189	39	6	6	240	540	2665	1343	375	254	4637	109	2544	797	110	13	3464

Liczba folwarków ponad 50 hektarów prze

CA I.

czynne według liczby oraz według płci i wieku robotników.

Zakłady zatrudniające 50—99 robotników						Zakłady zatrudniające 100—499 robotników						Zakłady zatrudniające ponad 499 robotników						Ogólna liczba zakładów:		Ogólna liczba robotników:	
Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					w okresie sprawozdawczym*)	w okresie poprzednim*)	w okresie sprawozdawczym*)	w okresie poprzednim*)
	Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem				
	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt					
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	91	25	—	16	132	2	154	108	57	13	332	—	—	—	—	—	—	94	75	1448	1180
30	1315	486	224	89	2114	23	3472	972	388	64	4896	4	2733	991	88	—	3812	382	327	14209	13526
37	1970	289	235	23	2517	33	5746	602	654	35	7037	5	6858	365	325	2	7550	411	338	20765	18593
11	460	336	18	1	815	18	1576	1368	64	126	3134	—	—	—	—	—	—	165	134	5322	4668
5	107	177	4	43	331	9	511	868	31	98	1508	1	208	612	15	31	866	265	237	5724	5542
9	119	346	6	66	537	3	288	363	57	30	738	—	—	—	—	—	—	125	97	2663	2449
7	341	82	4	2	429	4	438	52	21	4	515	—	—	—	—	—	—	87	80	1882	2064
4	211	27	5	2	245	8	983	338	45	26	1392	—	—	—	—	—	—	316	245	4182	3496
18	679	536	18	25	1258	7	479	680	3	24	1186	6	1847	2320	2	—	4169	444	363	10784	9675
14	255	614	24	53	946	9	459	1090	38	207	1794	—	—	—	—	—	—	390	204	6722	5292
16	1070	18	2	—	1090	21	4506	21	22	—	4549	2	1401	2	9	—	1412	130	37	8932	4054
18	923	152	99	49	1223	8	1081	703	57	71	1912	—	—	—	—	—	—	223	202	5540	4609
2	141	—	1	—	142	5	1610	6	2	—	1618	4	3160	921	48	—	4129	19	18	6029	4725
4	183	118	1	—	302	3	789	331	15	1	1136	—	—	—	—	—	—	17	—	1665	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	30	21	—	—	51	1	70	30	—	—	100	—	—	—	—	—	—	12	12	403	402
178	7895	3227	641	369	12132	154	22162	7532	1454	699	31847	22	16207	5211	487	33	21938	3080	—	96270	—
152	6130	3205	576	419	10330	133	17793	7019	1437	713	26962	21	15246	5083	524	118	20971	2369	—	80275	—
26	1765	22	65	50	1802	21	4369	513	17	14	4835	1	961	128	37	85	967	711	—	15995	—

strzeni ogólnej — z liczbą robotników stałych —.

TABLI

Inspekcje zakła

1. Wizy

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników objętych wizytacjami:						
	zarejestrow. zakładów czynnych	z liczbą robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzon.	% zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych: 1 raz	2 razy	więcej razy	Ogólna liczba rob. objęt. wizytacjami	% robotn. objętych wizytacjami
I Rolnictwo, ogrodn. i hodowla.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—
VI Przemysł mineralny	94	1448	**37**	39,3	35	2	—	**406**	28,0
V Hutnictwo i mech. przer. metali	382	14209	**240**	62,8	207	22	11	**12504**	88.0
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	411	20765	**272**	66,2	222	36	14	**18729**	90,2
VII „ chemiczny	165	5322	**93**	56,3	77	14	2	**4048**	76,0
VIII „ włókienniczy . . .	265	5724	**134**	50,6	106	21	7	**4721**	82,5
IX „ papierniczy	125	2663	**63**	50,4	57	4	2	**2075**	77,9
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych.	87	1882	**51**	58,6	46	5	—	**1051**	55,8
XI Przemysł drzewny	316	4182	**157**	49,6	142	11	4	**2328**	55,6
XII „ spożywczy	444	10784	**210**	47,2	184	18	8	**8771**	81,5
XIII „ odzieżowy i galanter.	390	6722	**121**	31,0	105	12	4	**3382**	50,3
XIV „ budowlany	130	8932	**10**	7,7	9	—	1	**782**	8,7
XV „ poligraficzny . . .	223	5540	**120**	53,8	93	19	8	**3126**	56,4
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	19	6029	**8**	42,1	6	—	2	**2626**	43,5
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	17	1665	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunik., poczta, telegr. i t. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przemysł usług osobistych. .	12	403	**4**	33,3	3	1	—	**44**	10,9
XX Szkoły Zawodowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	**3080**	**96270**	**1520**	**49,3**	**1292**	**165**	**63**	**64593**	**67.0**
OGÓŁEM w okresie poprzednim	**2369**	**80275**	**1404**	**59,3**	**1200**	**175**	**29**	**55052**	**68,5**
RÓŻNICA w por. z okresem poprzednim	**+711**	**+15965**	**+116**	**—10,0**	**+92**	**—10**	**+34**	**+9541**	**—1,5**

*) Oprócz wykazanych wizytacyj w roku 1929 zostało dokonane 103 wizytacje w tyluż zakła

CZĘŚĆ II.

dów pracy.

tacje.

Liczba wizytacyj:				
Ogólna	w tem zakł. zatrudn.		w nocy i w dni świąteczne	z powodu nieszczęśl. wypadków
	do 20 rob.	pow. 20 rob.		
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
39	29	10	—	3
291	164	127	2	18
343	201	142	8	25
112	63	49	1	3
170	81	89	33	2
74	45	29	3	—
56	39	17	—	2
181	147	34	1	10
250	143	107	11	5
146	105	41	2	3
12	3	9	—	12
155	87	68	11	6
13	2	11	—	3
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
5	5	—	4	—
—	—	—	—	—
*) 1847	1114	733	76	92
1645	1117	528	50	89
+202	—3	+205	+26	+3

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

Grupy zatrudnienia	Liczba zakładów obejrzanych w związku z ich otwarciem lub przebudową	Liczba komisyj (wraz z kolaudacjami)	Liczba konsensów wydanych bez schodzenia na miejsce	Liczba wydanych opinij
I	—	—	—	—
II	—	—	—	—
III	—	—	—	—
IV	21	—	—	24
V	78	—	—	80
VI	128	—	—	140
VII	60	—	—	66
VIII	35	—	—	38
IX	19	—	—	19
X	15	—	—	15
XI	67	—	—	67
XII	68	—	—	77
XIII	33	—	—	34
XIV	—	—	—	—
XV	70	—	—	75
XVI	—	—	—	—
XVII	—	—	—	—
XVIII	—	—	—	—
XIX	7	—	—	8
XX	—	—	—	—
	601	—	—	643
	498	—	—	508
	+103	—	—	+135

dach, niekwalifikujących się do rejestracji, a zatrudniających 733 robotników.

TABLICA IIIa.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higjeny pracy i warunków zdrowotnych robotników.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																					W okresie sprawozdawczym		W okresie poprzednim	Ogółem zleceń wykonanych
	mieszkań robotniczych	przestronności	światła	przewietrzania ogólnego	usuwania pyłu	usuwania pary lub gazów	usuwania odpadków	jadalni	ubieralni	umywalni	kąpieli	ustępów	ogrzewania	wody do picia	ubrań ochronnych	siedzen. przy pracy	żłobków dla niemowląt	badania zdrowia robotników	bad. narz., surowc. i produkt. w fabr.	apteczek podręcz.	innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	—	—	—	3	—	—	—	2	9	4	—	3	1	—	4	—	—	4	—	—	19	49	8	176	9
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	—	1	9	34	30	17	3	46	76	97	1	18	28	2	33	6	1	38	10	4	89	543	75	358	92
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	—	2	7	30	17	18	7	37	74	74	1	10	18	6	13	1	4	25	2	—	52	398	71	356	88
VII „ chemiczny	—	1	—	23	7	9	7	12	28	23	4	4	7	1	4	3	4	12	2	—	19	163	16	139	48
VIII „ włókienniczy	—	3	1	23	8	—	3	21	38	38	3	7	11	1	2	4	6	7	—	—	10	188	24	311	38
IX „ papierniczy	—	—	2	5	1	2	7	10	20	18	—	6	4	—	—	1	—	4	—	—	28	108	22	119	21
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	—	—	—	5	—	—	3	10	16	18	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	6	60	6	41	17
XI „ drzewny	—	—	—	13	13	6	26	19	36	33	—	7	6	9	5	2	6	5	—	2	29	217	23	152	37
XII „ spożywczy	—	—	2	23	2	7	2	24	42	37	2	15	2	—	12	1	8	3	—	—	37	219	25	157	47
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	—	1	1	21	9	1	2	11	50	34	—	7	9	—	5	4	6	5	—	—	37	203	37	186	39
XIV „ budowlany	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XV „ poligraficzny	—	2	4	10	27	5	3	16	40	16	—	4	6	1	6	—	1	14	—	—	39	194	20	229	17
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1	7	—
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Szkoły Zawodowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	—	10	26	190	114	65	56	208	430	392	11	81	93	20	84	22	37	118	15	6	367	2345	328	2231	453
OGÓŁEM w okresie poprzednim	—	27	30	200	103	60	76	180	423	379	5	86	74	32	81	12	34	83	3	6	337	2231	201	—	317
RÓŻNICA w por. z okresem poprzednim	—	—17	—4	—10	+11	+5	—20	+28	+7	+13	+6	—5	+19	—12	+3	+10	+3	+35	+12	—	+30	+114	+127	—	+136
OGÓŁEM zleceń wykonanych*)	—	1	8	31	10	13	6	49	125	80	3	24	8	1	18	3	1	11	1	3	57	—	—	—	453

TABLICA IIIb.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w celu zabezpieczenia robotników od nieszczęśliwych wypadków.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły: kotłów i przewodów parowych	silników	pędni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwigów	obrabiarek metali	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materjałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przewożenia surowców i materjałów	ładowania, podnoszenia i dźwigania ciężarów	podłóg	dróg, przejazdów, otworów	przejść, schodów, drzwi	innych spraw	W okresie sprawozdawczym: Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	W okresie poprzednim: Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń wykonanych
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	1	5	22	—	—	—	—	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	2	22	77	15	3	72	19	1	—	—	7	—	—	6	4	3	3	55	17	48	1	13
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	2	23	75	13	7	98	27	2	—	—	2	—	2	37	3	15	19	294	46	249	46	76
VII „ chemiczny	9	13	25	6	6	—	2	19	—	—	—	—	1	36	4	17	21	328	70	296	27	76
VIII „ włókienniczy	1	7	19	3	—	—	1	1	16	—	1	—	—	9	4	10	10	113	5	100	1	32
IX „ papierniczy	—	4	8	1	1	2	—	8	—	—	1	—	—	8	3	3	3	66	8	111	3	18
X „ garbarski i przetw. zwierz.	—	2	15	1	—	—	—	4	—	—	—	—	—	2	—	1	1	29	14	48	1	5
XI „ drzewny	—	13	64	2	3	1	139	1	—	—	—	—	—	4	—	1	8	35	2	38	8	14
XII „ spożywczy	4	11	65	12	8	2	3	38	—	—	3	—	1	14	6	9	14	266	61	240	65	57
XIII „ odzieżowy i galanteryjny .	1	3	16	1	—	—	—	6	—	—	—	—	—	15	8	15	4	189	23	143	20	51
XIV „ budowlany	—	—	1	1	4	—	5	—	—	—	—	—	—	12	1	2	2	44	5	33	4	21
XV „ poligraficzny	—	6	15	2	—	—	1	25	—	—	1	—	—	—	1	—	1	13	10	14	—	14
XVI Zakłady użyteczności publicznej. .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28	3	4	7	92	5	75	10	18
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	—	12	1	—
XVIII Komunikacja, poczta, telegr., telefon	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przem. hotel., szynk. i usług osob.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Szkoły Zawodowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	20	109	402	57	32	175	197	116	16	—	15	—	4	171	37	81	94	1526	266	1407	187	395
OGÓŁEM w okresie poprzednim	14	150	463	28	23	130	134	90	4	—	55	1	4	105	39	66	101	1407	187	—	—	334
RÓŻNICA w porówn. z okresem poprz.	+6	—41	—61	+29	+9	+45	+63	+26	+12	—	—40	—1	—	+66	—2	+15	—7	+119	+79	—	—	+61
OGÓŁEM zleceń wykonanych	9	39	128	15	4	51	39	34	—	—	2	—	—	25	12	19	18	—	—	—	—	395

TABLICA IIIc.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie czasu pracy, ewidencji pracujących i t. p.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									Ogółem		
	Czas pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków*)	Wypłaty zarobków (wynagrodzenia**)	Oświaty młodocianych robotnik.	Nakładania kar przez pracodawc. na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	zleceń	w tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń wykonanych
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	1	43	—	2	—	2	—	48	2	10
IV Przemysł mineralny	—	—	3	322	1	39	1	22	16	423	34	118
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	19	—	5	308	9	26	—	20	6	415	46	77
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	41	—	8	108	1	11	—	10	2	151	13	46
VII „ chemiczny	11	—	1	168	4	16	1	18	3	242	22	36
VIII „ włókienniczy	29	2	1	104	2	13	—	5	1	132	16	29
IX „ papierniczy	6	—	1	51	1	—	—	4	1	60	1	13
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	3	—	—	186	3	6	—	16	2	235	38	60
XI „ drzewny	21	—	1	234	1	10	1	21	2	322	50	65
XII „ spożywczy	52	—	1	179	1	10	1	11	6	227	14	34
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	15	2	2	15	—	—	—	4	—	26	16	29
XIV „ budowlany	7	—	—	112	—	10	—	7	1	154	16	35
XV „ poligraficzny	22	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	—	—	1	—	—	—	—	—	4	2	7
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	—	3	—	—	—	—	—	12	8	2
XIX Przem. hotel., szynkarski i usług osob.	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Szkoły Zawodowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	238	4	25	1834	23	143	4	140	40	2451	278	564
OGÓŁEM w okresie poprzednim	312	8	12	1454	5	192	—	106	72	2161	291	477
OGÓŁEM w porówn. z okresem poprz.	—74	—4	+13	+380	+18	—49	+4	+34	—32	+290	—13	+87
RÓŻNICA zleceń wykonanych	26	—	1	491	5	24	1	16	—	—	—	564

TABLICA V.

Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY ZTRUDNIENIA	Przyczyny nieszczęśliwych wypadków:																				Ogółem wypadków	Następstwa:		
	Silniki	Pędnie	Maszyny z silnikami: Obrabiarki metali	Obrabiarki drzewa	Obrabiarki innych materj.	Maszyny włókiennicze	Maszyny rolnicze	Maszyny bez silników	Dźwigi, żórawie dźwignie	Przewody elektr.	Kotły, przewody parowe, parniki	Eksplozja materjałów wybuchow.	Materje zapalne, truj.. gor. i żrące	Załamanie się rusztowań, spadnięcie przedmiotów	Upadek z drabin, z rusztowań, schodów, w zagłębienia	Ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów	Jazda samochodem, wozem i konna; zwierzęta	Ruch kolejowy	Przewóz wodą (upadek z pokładu)	Narzędzia ręczne (młoty, siek. etc.)	Inne przyczyny		Śmierć	Utrata zdoln. do pracy pow. 4 tyg	Pozostałe
I Rolnictwo, ogrodn. i hodowla	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	3	1	1	2	—	—	2	5	**18**	—	1	17
V Hutnictwo i mech. przer. metali	—	9	204	13	2	—	—	18	1	4	2	5	47	37	32	55	**4**	1	—	56	84	**574**	3	78	493
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	4	13	231	64	12	—	—	28	8	8	10	8	26	51	49	103	7	—	—	109	143	**874**	3	165	706
VII „ chemiczny	2	—	1	2	14	—	—	3	1	1	1	2	18	4	15	18	2	1	—	6	18	**109**	3	20	86
VIII „ włókienniczy	—	1	—	1	—	23	—	—	1	—	2	—	2	3	2	1	2	—	—	2	12	**52**	1	14	37
IX „ papierniczy	—	1	—	—	12	—	—	1	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	1	6	**25**	1	4	20
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	—	1	—	—	3	—	—	1	—	1	—	—	2	—	3	1	1	—	—	2	4	**19**	2	5	12
XI Przemysł drzewny	—	1	2	127	—	—	—	2	1	—	—	—	—	8	6	7	2	1	—	9	5	**171**	2	27	142
XII „ spożywczy	1	1	1	2	13	—	—	15	4	1	2	—	9	9	24	24	11	3	—	4	65	**189**	5	31	153
XIII „ odzieżowy i galanter.	—	—	—	—	6	—	—	2	—	—	—	2	—	5	3	—	1	—	—	4	7	**30**	—	3	27
XIV „ budowlany	—	—	2	9	2	—	—	—	11	1	—	1	8	82	95	78	10	2	1	35	77	**414**	11	40	363
XV „ poligraficzny	—	—	1	2	18	—	—	7	—	—	—	—	—	2	—	1	2	1	—	2	7	**43**	—	10	33
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	9	4	40	18	1	—	—	6	3	11	19	3	36	55	144	195	27	—	—	151	314	**1036**	3	92	941
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6	7	11	18	1	—	3	14	**62**	4	15	43
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	3	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	3	8	10	6	20	—	15	25	**92**	1	10	81
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	4	**7**	—	1	6
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	**2**	—	—	2
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	**17**	**33**	**485**	**238**	**84**	**23**	—	**84**	**32**	**27**	**38**	**21**	**150**	**270**	**390**	**505**	**95**	**30**	**1**	**402**	**792**	**3717**	**39**	**516**	**3162**
OGÓŁEM w okresie poprzednim	**22**	**53**	**523**	**163**	**126**	**21**	**1**	**107**	**36**	**9**	**30**	**31**	**109**	**276**	**345**	**445**	**120**	**27**	**2**	**332**	**530**	**3308**	**40**	**530**	**2738**
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprzedn.	—5	— 20	—38	+75	—42	+2	—1	—23	—4	+ 18	+8	—10	+41	—6	+45	+60	—25	+3	—1	+70	+ 262	+409	—1	—14	+424

*) Na ogólną liczbę 3717 nieszczęśliwych wypadków 499 wypadków (w tem 12 śmiertelnych) miało miejsce w zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji.

OKRĄG II.

WOJEWÓDZTWO WARSZAWSKIE.

Terytorjalnie Okręg II obejmował jak i w roku ubiegłym Województwo Warszawskie i w zakresie spraw rolnych gospodarstwa ogrodnicze i rolne na terenie Wielkiej Warszawy.

Stan zatrudnienia. Zarejestrowanych było w roku sprawozdawczym 1540 zakładów i 58517 pracowników (w 1928 r. 1282 zakłady i 57096 pracowników); wzrost zatrudnienia nie wynika ze wzmożonego bardziej tętna życia gospodarczego, lecz jedynie z wpisania do rejestrów, w związku z wykonaniem § 8 Instrukcji z dn. 22.XII. 1928 roku uprzednio niezarejestrowanych. Naogół stan zatrudnienia, o ileby był wyrażony w robotniko-dniach, uległby znacznej zniżce w stosunku do okresu ubiegłego.

Największy spadek zatrudnienia był w przemyśle mineralnym (cegielnie) i maszynowym (grupy V i VI). W cegielnictwie jako w przemyśle sezonowym dało się zauważyć mniejsze ożywienie w sezonie, wyrażające się w mniejszym stanie zatrudnienia oraz większej redukcji w okresie posezonowym; niektóre cegielnie nie prowadziły nawet w porze zimowej szychtunku gliny, mając duże zapasy gotowej cegły. W hutach szklanych nastąpiła spora redukcja z powodu wprowadzenia przez Monopol Spirytusowy skupu starych butelek, co pociągnęło za sobą ograniczenie zamówień.

Prawie wszystkie większe zakłady na terenie Okręgu zredukowały pracę; redukcja ta uzewnętrzniała się bądź w redukcji dni pracy, bądź też w zmniejszeniu stanu zatrudnienia; kryzys ten z pośród dużych zakładów ominął papiernie i cukrownie.

Cegielnie, które w okresie posezonowym redukują swój stan zatrudnienia o 30%, w roku sprawozdawczym zredukowały naogół o 60%.

Zostały zamknięte: cukrownia „Czersk", fabryka maszyn „Sierpczanka", fabryka guzików „Filar", manufaktura w Grodzisku.

Młyny duże przemysłowe pracowały stale, młyny zaś drobne gospodarcze pracowały z dużemi przerwami.

Nowopowstały następujące zakłady: przy fabryce „Skoda"— fabryka kabli i fabryka elektrotechniczna, piekarnia mechaniczna w Otwocku, zakłady przemysłowe „Tarczyn", wytwarzające zapalniki do granatów, fabryka wyrobów pończoszniczych w Grodzisku (zamknięta w listopadzie).

Niektóre zakłady pracowały normalnie — jak: fabryki zapałek „Błonie" i „Mszczonów"; cukrownie z powiększoną produkcją; rozwijała się pomyślnie fabryka akumulatorów „Tudor" i zakłady chemiczne „Grodzisk"; duży wzrost zatrudnienia wykazała niedawno powstała fabryka sztucznego jedwabiu w Chodakowie, zatrudniająca przeszło 900 pracowników (w 1928 r. niecałe 200).

Najwięcej dotknięte klęską bezrobocia były powiaty uprzemysłowione, jak: pow. warszawski, włocławski, błoński; w niektórych powiatach (sochaczewski) nie było zjawiska bezrobocia, a nawet w poszczególnych okresach ujawniał się brak rąk roboczych.

Z ogólnej ilości zatrudnionych — 58.517 osób, wykazanych w sprawozdaniu, jest *mężczyzn* — 44.632 (w 1928 r. — 44.007), *kobiet* — 10.145 (9794), *chłopców* — 2.512 (2408), *dziewczyn* — 1.228 (887). W stosunku % wynosi to mężczyzn — 76,3% (w 1928 r.— 77,1%), kobiet — 17,3% (17,2%), chłopców — 4,3% (4,2%), dziewczyn — 2,1% (1,5%).

Pracowników umysłowych, zarejestrowanych na d. 31.XII. 1929 r. W Zakładzie Ubezpieczeń Pracowników Umysłowych było na terenie okręgu — 10.510 osób.

Działalność inspekcyjna. W roku sprawozdawczym dokonano 1.580 *wizytacyj* w 997 zakładach przemysłowych, zarejestrowanych; 157 wizytacyj w 154 zakładach niezarejestrowanych oraz 25 wizytacyj w 24 gospodarstwach rolnych, razem przeto wizytacyj było 1.762.

Od szeregu lat wzrasta intensywność wizytacyj (1926 r. — 882 wizytacyj, 1917 r.— 1.101 wizytacyj, 1928 r. — 1573 wizytacyj) przy tej samej ilości sił wizytacyjnych przeciętnie na jedną faktyczną siłę wizytacyjną w roku sprawozdawczym przypadało 220 wizytacyj; na wyjazdy wizytacyjne zużyto 577 dni.

Objęto w przemyśle wizytacjami: 64,8% zakładów i 86,6% ogółu pracowników. Pomimo wytężonej akcji wizytacyjnej nie objęto przeto wizytacjami przeszło 35% (543) zakładów przemysłowych, przeważnie drobnych; zakładów zwiedzonych więcej niż raz w roku było 353; poza akcją wizytacyjną były gospodarstwa rolne; w bardzo małym stopniu wizytowane były warsztaty rzemieślnicze, instytucje handlowe, bankowe, roboty publiczne, praca chałupnicza.

Nocne wizytacje dokonywane były przeważnie w przemyśle spożywczym (cukrownie) oraz w związku z udzielonem zezwoleniem na pracę nocną w Zakładach Żyrardowskich.

Stan zakładów pod względem higjeny i bezpieczeństwa pracy. W związku ze sprawą higjeny i bezpieczeństwa pracy należy zdać krótkie sprawozdanie z akcji nakazowej inspektorów pracy, którą zgodnie z Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej o inspekcji pracy zaczęto stosować od 1 lutego 1928 r.

W roku sprawozdawczym wydano przez inspektorów pracy 415 nakazów (w 1928 r. 351); odwołań od nakazów wpłynęło do Okręgu 42 (13); odwołań do Ministra Pracy i Op. Sp. od decyzji Okręgu 6 (w 1928 r.—0); przeto wpłynęło odwołań do Okręgu—10% i do Ministerstwa $1^1/_2$% ogółu wydanych nakazów; z wniesionych do Okręgu nakazów 3 nie rozpatrywano ze względów formalnych, w 16 sprawach przesunięto terminy wykonania nakazu, w 8 zatwierdzono nakazy z pewnemi zmianami, w 7 wypadkach nakazy zatwierdzono całkowicie i 8 nakazów uchylono; z 6 odwołań do Ministerstwa zapadła decyzja w jednej sprawie, gdzie orzeczenie Okręgu zostało zatwierdzone.

Zasadnicza treść nakazów tyczyła się w głównej mierze higjeny i bezpieczeństwa pracy; przy ocenie systemu nakazowego inspektorzy pracy naogół zgodnie stwierdzają, że zlecenia nakazowe, jako posiadające rygory karne, są ściślej wykonywane od zleceń, niepopartych wydaniem nakazu.

Poza wymienionemi wyżej odwołaniami, wniesione były 4 odwołania do Komisji przy Województwie od nakazów, wydanych w trybie art. 25 Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o inspekcji pracy; nakazy te tyczyły się wyłącznie zmiany urządzeń technicznych, względnie przebudowy zakładów; we wszystkich wypadkach Komisja przy Województwie, w skład której wchodził przedstawiciel inspekcji, zatwierdziła nakaz inspektora z drobnemi zmianami na korzyść petenta.

Zleceń w zakresie higjeny pracy i warunków zdrowotnych wydano 1323 (w 1928 r. 1447): zmniejszona ilość zleceń da się wytłumaczyć pewną ostrożnością inspektorów w związku z ciężkim stanem gospodarczym; największą ilość przedstawiają zlecenia, tyczące się urządzenia *szatni, jadalni, umywalni* (643).

Działalność lekarza inspekcji pracy była skierowana na wizytacje zakładów przemysłowych. Podobnie, jak lat ubiegłych były wizytowane zakłady przedewszystkiem te, w których warunki pracy są szkodliwe dla zdrowia robotników.

W roku sprawozdawczym obowiązywało Rozporządzenie Ministrów z dnia 17.X 1928 r., zawierające przepisy wykonawcze do Rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z dnia 22.VIII. 1927 r. o zapobieganiu i zwalczaniu chorób zawodowych. Wykaz II tego Rozporządzenia zawiera choroby zawodowe, podlegające obowiązkowemu zgłaszaniu. Tą drogą inspekcja pracy powinna dowiadywać się, jakie i w jakich zakładach zdarzyły się wypadki chorób zawodowych.

Na terenie II Okręgu otrzymano zaledwie 2 zawiadomienia o 2 wypadkach zatrucia ołowiem, już uprzednio inspekcji znanych, a o licznych innych zatruciach ołowiem i chorobach zawodowych, stwierdzonych przez lekarza inspekcji pracy u robotników w fabrykach, zawiadomień nie nadsyłano.

Wizytacje lekarskie były dokonywane przedewszystkiem z polecenia okręgowego inspektora, od którego lekarz otrzymał spis zakładów z wyszczególnieniem, ile razy mają

być wizytowane w ciągu roku, dalej z inicjatywy własnej lekarza i na życzenie obwodowych inspektorów.

Wizytacje lekarza dokonywane były, albo wspólnie z obwodowym inspektorem pracy, albo wyłącznie przez lekarza.

Zarządzenia lekarza inspekcji prócz celów ogólno-higjenicznych tyczyły się walki z powstaniem chorób zawodowych, które na terenie II Okręgu uwarunkowane są istnieniem całego szeregu rodzajów wytwórczości.

Zatruć alkoholem metylowym nie stwierdzono; na wdychanie spirytusu skażonego, zawierającego 2% alkoholu metylowego narażeni są robotnicy w politurowniach nietylko w fabrykach wyrobów drzewnych, ołówków i obsadek ale w wielu fabrykach, które wyrabiają opakowanie dla swoich wyrobów. Stwierdzono, że *silna wentylacja* w znacznym stopniu oczyszcza powietrze i po zastosowaniu jej robotnicy nie skarżyli się na zawroty i bóle głowy.

Fluor w hutach szklanych na terenie II Okręgu nie jest stosowany; stykamy się z nim jedynie w fabryce superfosfatów (Włocławek); powstaje tam wolny kwas fluorowy, jednak na salę nie wydostaje się, jest on wciągnięty do kamery, rozpuszczony w wodzie i następnie zneutralizowany.

Fosfor jedynie czerwony jest używany w dwóch fabrykach zapałek, jednak sposób jego zastosowania nie powoduje zatruć.

Szczególną uwagę poświęcono na wizytacje lekarskie zakładów, wyrabiających przedmioty z *ołowiu* i stosujących *ołów* przy produkcji. Największą pod względem ilości robotników i ilości zachorowań jest fabryka akumulatorów. Zatrudnia 164 robotników dorosłych i 6 młodocianych. Fabryka ta była wizytowana przez lekarza 4 razy. Niezależnie od tego były przeprowadzone jednorazowe badania pracowników w tej fabryce przez lekarzy Państwowej Szkoły Higjeny.

Ołów tu działa pod postacią pary przy topieniu; pod postacią pyłu przy piłowaniu i obróbce, pokrywając ręce i dostając się tą drogą do ust; płyn z *minji* tą samą drogą zatruwa organizm, a *plastyczna masa*, składająca się z *minji* i *kwasu siarkowego*, używana do smarowania płyt jest wcierana w skórę rąk i może też przenikać do organizmu. Robotnik ma tu ciagłą możność zatruwania się i rzeczywiście—liczba robotników, zatrutych ołowiem w większym lub mniejszym stopniu, jest znaczna. Największa ilość cierpiących z powodu działania ołowiu znajduje się w oddziale smarowni. W tem pomieszczeniu stwierdzono obecność pyłu minji w powietrzu, który powstaje przy mieszaniu suchych surowców na masę, oraz powstaje pył przy wysychaniu tej masy; dlatego też zarządzono, żeby mieszanie sproszkowanych surowców odbywało się nie w smarowni, a obok w izolowanem pomieszczeniu. Robotnik, który jest w tem pomieszczeniu dorywczo zatrudniony przy wytwarzaniu masy, obowiązany jest pracować cały czas w masce; drzwi, prowadzące do tego pomieszczenia są stale zamknięte; dla zapobieżenia osiadania pyłu z wysychających resztek masy na stołach, zarządzono, żeby mokra masa leżała nie bezpośrednio na stole, a na szklanych podstawkach; stoły obite gładką blachą są ścierane na mokro; ściany do sufitu są pomalowane farbą olejną i wycierane również na mokro; podstawa na której stoi prasa została obita gładką blachą. Dla utrzymania tego pomieszczenia w należytym porządku i wycierania podłogi na mokro jest wyznaczony specjalnie robotnik. Te zarządzenia są już wykonane i obecnie w smarowni nie widać pyłu ani na ścianach, ani na stołach. Robotnicy w smarowni, na żądanie inspekcji, są zaopatrzeni w rękawice gumowe, jednak na stałe w nich nie chcą pracować. W innych działach ulepszono ogólną wentylację, rozszerzono okapy nad kotłami do topienia ołowiu, powiększono ilość umywalni z wodą zimną i ciepłą. Można teraz widzieć wielu robotników, pracujących przy piłowaniu i obróbce płyt ołowianych w maskach. Ściśle stosowany jest zakaz *palenia* i *jedzenia* w pracowniach, w czasie przerwy obiadowej robotnicy są usuwani z sali. Dla zneutralizowania szkodliwości działania ołowiu na organizm robotnika, podobnie jak lat ubiegłych, otrzymują robotnicy na koszt fabryki dodatkowe odżywianie w postaci mleka i boczku. Robotnicy młodociani są jedynie zatrudnieni, jako uczniowie ślusarscy, w dziale mechanicznym w zupełnie oddzielnym budynku i żadnej styczności z ołowiem nie mają.

Z pomiędzy fabryk, przerabiających czysty ołów, są w dalszym ciągu czynne 3 drobne fabryki, wytwarzające figurki ołowiane; przy wizytacjach w roku sprawozdawczym nie stwierdzono żadnego wypadku zatrucia ołowiem.

W chemicznej fabryce, w dziale, produkującym *octan ołowiu* robotnicy w dalszym ciągu byli szczegółowo badani i objawów zatrucia wśród nich nie stwierdzono.

Wogóle zwrócono specjalną uwagę w fabrykach na te działy, w których przy produkcji są stosowane związki ołowiane, np. minja szeroko jest stosowana przy budowie maszyn do malowania części stykających się z wodą, przy uszczelnianiu wszelkiego rodzaju, do malowania skrzynek drewnianych i t. d., a biel ołowiana wchodzi w skład farb, używanych do malowania wyrobów drzewnych, metalowych, a nawet szklanych.

Zbadano wszystkie fajansownie na terenie II Okręgu. Z ołowiem — właściwie tlenkiem ołowiu styka się tylko jeden robotnik, który miesza surowce, zasypuje je do pieca i przetapia te materjały na szkliwo — frytę. Proces ten nazywa się szmelcowaniem. Frytę przygotowują w miarę potrzeby raz na dwa tygodnie, Roztopioną do białości płynną masę robotnik spuszcza do naczynia z wodą, gdzie ochładza się, wytwarzając masę pary; w tym momencie następuje proces odwrotny; para ta zawiera pary ołowiu. Robotnik taki jest narażony na działanie ołowiu — raz, mieszając sproszkowany tlenek i dwutlenek ołowiu, — drugi raz, wdychając pary ołowiu; rzeczywiście stwierdzono u jednego robotnika, który pracuje 17 lat przy tej robocie objawy działania ołowiu. Fryta, która już nie może wywołać zatruć ołowiem, jest mielona i rozmieszana w wodzie. W tym rozczynie robotnicy maczają fajansowe naczynia; obserwacja robotnic we wszystkich fajansowniach nie wykryła dotąd śladów zatrucia ołowiem. Jest jednak kwestją niezupełnie wyjaśnioną, czy polewa ta dostając się do żołądka pod wpływem kwasu solnego nie może dać związku ołowiu i wywołać zatrucia.

Drugą grupą fabryk, używających ołowiu w podobny sposób — są fabryki kafli. Dla poznania warunków pracy, prócz kaflarni zarejestrowanych, lekarz inspekcji zwiedził kilkanaście kaflarni drobnych, zwanych warsztatami zduńskiemi, nie zatrudniającemi najemnych robotników i z tego powodu nie podlegających rejestracji. Z gliny, po przerobieniu przez sznajder, robotnicy formują kafle. W warsztacie jest jeden albo więcej pieców, w których układają kafle surowe i wypalają w ciągu około 30 godzin przy temperaturze około 1000°. Po wypaleniu kafle polewają. Kafle wypalone majster oblewa rozpuszczoną w wodzie polewą, która szybko wysycha, poczem szczotkami szczyszcza się nadmiar polewy z kafli, która w postaci tumanów białego pyłu obsypuje twarz i ubranie zatrudnionych przy tem kobiet. Pył ten, jako subtelny proszek szkliwa, działa mechanicznie i może wywołac pylicę zawodową. Zatruć ołowiem u tych kobiet nie stwierdzono. Próby zaopatrzenia robotnic przy tej niezdrowej pracy w maski zawiodły z powodu ich oporu. Praca tego rodzaju w małych kaflarniach, a takich jest ogromna większość, trwa 2—3 dni na miesiąc, a w większych — częściej — nawet co tydzień. Inaczej jest z polewą kolorową, która, o ile jest przygotowana na miejscu, robi się ze zwykłej białej polewy z dodatkiem minji; w tych wypadkach były wydawane przez inspekcję zarządzenia, zmniejszające możność zatrucia.

Rtęć jest mało używana;—tylko w jednej fabryce do wytwarzanin pioruniana rtęci. Z pioruniana rtęci w kapiszonowniach wytwarzane są „pastylki" do kapiszonów różnego rodzaju. Przy tej pracy zajęte są wyłącznie kobiety — razem 85 robotnic. Pomimo, że praca przy rtęci jest wzbroniona dla kobiet, jednak dla tego rodzaju pracy „Spis robót wzbronionych" robi wyjątek. Stwierdzono wśród tych robotnic dwa wypadki zatruć rtęcią niewątpliwych — prócz wypadków podejrzanych. Robotnice te leczą się w Kasie Chorych — jednak zawiadomień inspektor pracy nie otrzymał. Rtęć stosowana jest w dwóch drobnych fabrykach przyrządów fizycznych we Włocławku. Praca odbywa się tam laboratoryjnie i zatruć nie stwierdzono.

Siarczek węgla i *siarkowodór* wydziela się w fabryce sztucznego jedwabiu. W szczelnie zamkniętych bębnach „baratach" alkalicelulloza pod działaniem siarczku węgla przechodzi w ksantat; po dokonaniu się tej reakcji pozostaje się jeszcze pewna ilość wolnego siarczku węgla, wtedy baraty łączą z pompą Pfeifra, która, wytwarzając próżnię, usuwa resztki siarczku węgla, tak, że po otwarciu baratów obecność siarczku węgla tylko słabo czuć, a chemicznie w powietrzu nie da się odkryć; jest jeszcze wentylacja wyciągowa przy samej podłodze, żeby usuwać ciężki gaz na wypadek, gdyby okazał się w powietrzu. Siarkowodór wydziela się w przędzalni z powierzchni twardniejących nici wiskozy. Gaz ten wyraźnie czuć i pomimo zwiększenia siły wentylacji dał się obniżyć do 0,04%; próba brana była na 50 cm nad kąpielą; w tego rodzaju fabrykach szwajcarskich procent ten wynosi od 0,015 do 0,06. Dalsze próby obniżenia tego procentu trwają. Objawów zatruć siarczkiem węgla i siarkowodorem dotychczas nie stwierdzono. Również z obecnością gazów siarkowych — duszących spotykamy się w fabryce celulozy; gazy te wytwarzają się w warnikach i wydostają się w niewielkich ilościach w sali „rębaczy" na dole i na poddaszu przy opróżnianiu warników. Dzięki uszczelnieniu rur i kranów, przy następnej wizytacji stwierdzono, że w sali rębaczy stan się bardzo polepszył, jak

również i na poddaszu dzięki uruchomieniu wentylacji. Objawów chorobowych ani zachorowań z powodu tego gazu nie stwierdzono; robotnicy, pracujący w tej fabryce na placu w zimie i w lecie przy wyładowywaniu i obróbce drzewa dają więcej zachorowań od robotników, pracujących wewnątrz fabryki.

Pylica zawodowa jest w początkowych stadjach trudną do stwierdzenia, jednak stwierdzono 3 niewątpliwe wypadki. W fabryce wyrobów szmerglowych stwierdzono dwa wypadki tego rodzaju. Robotnicy pracowali przy młynie mineralnym; odbywa sie tam mielenie krzemieni i szkła; pył z bębnów wydostaje się na salę; pracuje tam 8 robotników; polecone uszczelnić bębny, wzmocnić wentylację i wydać robotnikom maski; w dziale toczenia tarcz szmerglowych (pracuje 6 robotników) stwierdza sie dużą ilość pyłu; polecono zaprowadzić wyciągi, wzmocnić wentylację. Przy oczyszczaniu odlewów żelaznych, matowaniu metali, używane są dmuchawki piaskowe; czynność ta odbywa się w zamkniętej kamerze i robotnik zajęty przy tej czynności pracuje w masce. Maski te były szczegółowo badane przy wizytacjach lekarskich; większa część ich była w stanie niezadawalającym. *Pylica zawodowa — krzemowa* — grozi też robotnikom w fabrykach wyrobów drewnianych, mianowicie w fabryce form szewckich i fabryce obcasów drewnianych; do suchego polerowania tych wyrobów są używane szajby drewniane oraz taśmy płócienne, powleczone grubą warstwą szmerglu; zastano przy takich urządzeniach kobiety i młodociane; szajby te i taśmy w ciągu krótkiego czasu (około godziny) tracą warstwy szmerglu, który zmieszany z pyłem drzewnym rozchodzi się po sali; polecono urządzić wyciągi i nie zatrudniać przy tej pracy kobiet i młodocianych. Duże niebezpieczeństwo *pylicy grafitowej* istnieje w odlewniach żelaza, gdzie formy są posypywane proszkiem grafitowym, — pył ten może być usunięty tylko przez zmianę produkcji, bo wyciągi tu nie dadzą się zastosować, a praca w masce jest trudna.

Zlecenia w zakresie bezpieczeństwa pracy obrazuje tablica III b. W zwizytowanych zakładach wydano zleceń przeciętnie na 1 zakład w przemyśle hutniczym i mechanicznego przerobu metali 3,6, w przemyśle spożywczym 2,7, w papierniczym i maszynowym po 2,3, w chemicznym i drzewnym po 1,9, w zakładach użyteczności publicznej 1,4, w pozostałych grupach przeciętnie wydano mniej niż jedno zlecenie.

Nieszczęśliwe wypadki. W roku sprawozdawczym zarejestrowano w Okręgu 1025 nieszczęśliwych wypadków (w 1928 r. — 1078) w tem *śmiertelnych* 59 (36); z liczby tej wypada na wypadki w zakładach zarejestrowanych 733 (790); w tem śmiertelnych 20 (22); pozostałe nieszczęśliwe wypadki w liczbie 292, w tem 39 śmiertelnych zdarzyły się w zakładach niezarejestrowanych i przeto nie podlegających stałej kontroli inspekcji pracy.

Ogólny wskaźnik niebezpieczeństwa w zakładach zarejestrowanych wynosił 12,6% (w r. 1928—13,8%); stosunek śmiertelnych wypadków do ogólnej ilości wypadków w zakładach zarejestrowanych — 2,7% (2,8%) w zakładach niezarejestrowanych 13,4% (7,3%).

Największa liczba wypadków — 206 — w tem śmiertelnych 29 w zakładach niezarejestrowanych zdarzyła się w rolnictwie; nadmienić należy, że zarejestrowane wypadki w rolnictwie należą prawie wyłącznie do ciężkich i tem się tłumaczy duży % śmiertelnych; drobne wypadki w rolnictwie przeważnie nie są komunikowane i dlatego w tej grupie nie może być miarodajnego porównania z nieszczęśliwemi wypadkami w przemyśle, tem bardziej, że praca w rolnictwie jest przeważnie ciągła.

Analiza nieszczęśliwych wypadków, według poszczególnych grup zatrudnienia, przedstawia się następująco:

Gałąź zatrudnienia	Wskaźnik niebezpieczeństwa w %	Stosunek śmiertelnych wypadków do ogólnej ilości w %
rolnictwo	—	14,1 (8,0)
IV grupa	5,3 (6,1)	7,0 (1,2)
V „	17,4 (27,0)	0,0 (4,0)
VI „	17,8 (22,9)	1,7 (1,4)
VII „	25,2 (21,5)	1,4 (0,0)

Gałąź zatrudnienia	Wskaźnik niebezpieczeństwa w %	Stosunek śmiertelnych wypadków do ogólnej ilości w %
VIII „	31,4 (38,3)	0,0 (1,1)
IX „	36,2 (18,4)	0,9 (3,6)
X „	7,6 —	0,0 (0,0)
XI „	7,5 (16,2)	4,5 (0,0)
XII „	6,4 (6,9)	5,1 (10,5)
XIII „	1,3 —	0,0 (0,0)
XIV „	—	19,5 (5,4)
XVI „	51,0 (35,0)	7,5 (3,8)

Uwaga. Cyfry w nawiasach podają dane z 1928 r.

Zestawienie to, przy uwzględnieniu ilości przepracowanych robotniko-dni, wymagałoby pewnej korektywy; jako charakterystyczne z powyższej tabelki uwidacznia się, że w gałęziach przemysłu, które nie zostały dotknięte kryzysem gospodarczym (na terenie Okręgu) (grupa VII przemysł chemiczny, grupa IX papierniczy i grupa XVI zakłady użyteczności publicznej) wzrósł wskaźnik niebezpieczeństwa pracy; specjalnie uwidacznia się to w przemyśle papierniczym, który przeprowadził szereg inwestycyj; byłoby to dowodem, że reorganizacja pracy i zwiększenie jej intensywności przyczynią się w dużym stopniu do zwiększenia ilości nieszczęśliwych wypadków; należałoby zbadać, czy jest to zjawisko stałe, czy też przejściowe, połączone z dostosowywaniem się pracowników do nowych warunków pracy.

Wizytacyj, w związku z nieszczęśliwemi wypadkami dokonano — 23, t. j. w 2,2% ogółu wypadków i 38% wypadków śmiertelnych; sprawa wizytacyj łączy się ściśle z terminowem zawiadomieniem o zaszłych wypadkach; wizytacja, zrobiona po upływie dłuższego czasu od wypadku, przestaje być istotną. W rolnictwie śmiertelne wypadki były spowodowane: a) przez zwierzęta, b) przy maszynach, c) upadek z wozu, d) 3 wypadki od pioruna, e) z powodu zawalenia się budynku w czasie huraganu, f) przygniecenie przez drzewo, g) w jednym wypadku śmierć nastąpiła wskutek paraliżu serca od nadmiernego wysiłku, h) drobny wypadek skaleczenia w palec, spowodował zakażenie ze śmiertelnym wynikiem, i) przy przewożeniu robotników dziurawą łódką w czasie sianokosu 3 robotników utonęło.

W przemyśle duża ilość śmiertelnych wypadków była przy zakładaniu pasów w biegu; kilka wypadków było przy robotach ziemnych wskutek obsunięcia się ziemi i przysypania robotników; od porażenia prądem zdarzyły się 2 wypadki: a) majster elektrotechnik przy sprawdzaniu tablicy rozdzielczej porażony został prądem o napięciu 550 v, b) w drugim wypadku elektromonter dotknął śruby bezpiecznika, nie wyłączywszy prądu.

Kilka śmiertelnych wypadków zdarzyło się przy przesuwaniu i wyładowaniu wagonów wskutek przygniecenia pracowników; w jednym tartaku robotnik, pchnięty przez drugiego robotnika w bójce, upadł pod stół piły tarczowej, która przecięła mu tętnice na szyi; w młynie przy puszczaniu w ruch motoru Diesla pękła rura rozrusznikowa, której odłamek zabił robotnika; w związku z tem powstała sprawa poddania motorów stałej fachowej kontroli.

Wykroczenia. W roku sprawozdawczym zostały wszczęte po raz pierwszy sprawy sądowe za niewykonanie nakazów. Inspektorzy stoją na stanowisku, że w sprawach tych do sądów należy nie merytoryczne rozpatrywanie treści wydanych nakazów, lecz jedynie samo stwierdzenie faktu niewykonania nakazu, o istocie zaś jego decydują władze odwoławcze.

Sądy przy rozpatrywaniu tego rodzaju spraw bardzo często wyznaczały grzywny poniżej ustawowego minimum.

Praca kobiet i młodocianych. Udział kobiet i młodocianych w produkcji:

Grupy	Kobiet	Chłopców	Dziewczyn	W stosunku %		
				Kobiet	Chłopców	Dziewczyn
IV grupa	2669	974	545	19,7 (18,7)	7,3 (7,4)	4,0 (3,7)
V „	632	102	22	33,4 (32,8)	5,4 (3,9)	1,2 —
VI „	118	518	8	1,8 (2,8)	7,6 (9,0)	0,2 —
VII „	1153	42	76	40,9 (40,8)	1,5 —	2,7 —
VIII „	2286	77	246	47,1 (49,1)	1,6 —	5,1 (2,5)
IX „	549	69	11	17,8 (18,1)	2,2 —	0,4 —
X „	40	1	—	10,1 (9,1)	—	—
XI „	300	89	55	10,3 (6,3)	3,0 (4,2)	1,9 —
XII „	1821	539	196	9,8 (10,5)	2,9 (2,4)	1,1 —
XIII „	454	48	48	56,8 (73,8)	6,0 —	6,0 —
XIV „	—	13	—	—	0,7 —	—
XV „	32	31	18	—	14,4 —	8,3 —
XVI „	82	9	—	—	—	—
XVII „	9	—	3	—	—	—
Razem . . .	10145 (9794)	2512 (2408)	1228 (887)	17,3% (17,2)	4,3% (4,2)	2,1% (1,5)

Cyfry w nawiasach podają dane z 1928 r., niepodane są dane % w grupach, zatrudniających małą ilość osób; stosunek ten przy uwzględnieniu robót sezonowych, t. j. z uwzględnieniem ilości przepracowanych robotniko-dni, wykazałby pewną tendencję zniżkową — specjalnie w przemyśle mineralnym (cegielnie) i spożywczym (cukrownie); w cukrowniach praca w sezonie trwa zwykle 1 — 3 miesiące (z wyjątkiem rafineryj) — i w tym też czasie są zatrudnione tam kobiety i młodociani; przyjmowanie do pracy dzieci poniżej lat 15 zdarza się dość rzadko.

W poszczególnych zakładach i obwodach udział młodocianych w niektórych gałęziach przemysłu ulega dosyć dużym wahaniom np. w przemyśle maszynowym i elektrotechnicznym dochodzi niekiedy do 23,7% (dla Okręgu 7,8%) w grupie V do 19,2% (dla Okręgu 6,6%). Ten wysoki odsetek spowodowany jest zatrudnieniem w średnich i małych zakładach ślusarsko mechanicznych dużej ilości młodocianych.

W stosunku do 1928 r. daje się zauważyc wzrost zatrudnienia młodocianych, — występuje to specjalnie silnie w przemyśle włókienniczym, gdyż największa w Okręgu fabryka przystąpiła w roku sprawozdawczym do odmładzania personelu robotniczego i akcja ta odbywa się w szybkiem tempie.

Czas pracy młodocianych jest taki sam jak czas pracy robotników dorosłych. Jeśli są przekroczenia 8-o godzinnego dnia pracy to dotyczą one i młodocianych. Zdarza się i praca nocna młodocianych, zwłaszcza w hutach szklanych.

Uczęszczanie młodocianych na naukę dokształcającą jest w dużej mierze w obecnych warunkach niewykonalne. Stoi temu na przeszkodzie brak szkół zarówno w miejscach pracy, jak w miejscach zamieszkania młodocianych. Na terenie zaś miast i miasteczek województwa warszawskiego stoi na przeszkodzie również albo zupełny brak szkół, lub brak miejsc dla wszystkich młodocianych w istniejących szkołach. Wreszcie pora dnia w jakiej nauka dokształcenia odbywa się (godz. 7 — 10 wiecz.), kiedy młodzież jest już zmęczona, sprawia, że sami młodociani przy lada nadarzającej się okazji wyłamują się z ciążącego na nich obowiązku dokształcania.

Najlepiej na terenie II Okręgu sprawa dokształcania przedstawia się we Włocławku, gdzie prawie wszyscy młodociani, uczęszczają na naukę dokształcającą.

W okresie sprawozdawczym, w związku z wykonaniem przepisów w zakresie pracy młodocianych i kobiet, wydano 7 nakazów i zleceń, specjalnie zaś w sprawie *dokształcenia młodocianych* wydano 42 zlecenia i nakazy. Wykroczeń przeciw obowiązującym przepisom prawnym w zakresie pracy *młodocianych i kobiet* stwierdzono protokólarnie; o pracy kobiet — 13 — z czego 2 skierowano na drogę sądową; o pracy młodocianych — 109 — z czego 34 skierowano na drogę sądową.

Badania młodocianych robotników, podobnie jak lat ubiegłych, dokonywa lekarz inspekcji pracy i lekarze prywatni. Duże zakłady przemysłowe, przyjmują robotników tylko zakwalifikowanych, jako zupełnie zdrowych, przez lekarzy fabrycznych; to samo dotyczy robotników młodocianych. Lekarze fabryczni wypełniają świadectwa zdrowia na drukach, używanych w inspekcji pracy, górny odcinek karty zdrowia odsyłając do inspekcji. Zakłady nie posiadające lekarza fabrycznego, np. huty, a zatrudniające młodocianych, mają umowę z lekarzem Kasy Chorych, który bada młodocianych i wypełnia kartę zdrowia, górny odcinek której administracja fabryki odsyła do inspekcji. W ten sposób praktycznie rozstrzygnięto kwestję bezpłatnego badania młodocianych na terenie II Okręgu do czasu zorganizowania tego badania przez specjalnie wyznaczonych lekarzy Kas Chorych; trzeba zaznaczyć, że Kasy Chorych również w poszczególnych wypadkach badały młodocianych; ilość tych świadectw nie jest inspekcji wiadoma dlatego, że odcinki górne kart zdrowia nie są przesyłane i takie świadectwa stwierdza się tylko przy wizytacji. Ilość zbadanych (780) przez lekarza inspekcji pracy zmniejszyła się w porównaniu z rokiem zeszłym (w r. 1928—1073), a przez lekarzy prywatnych wzrosła do 1100 (w r. ubiegłym tylko 500).

Praca nocna kobiet w roku sprawozdawczym była stosowana w Zakładach Żyrardowskich w oddziale przędzalni bawełny; od dnia 1 kwietnia 1929 r. praca ta została całkowicie zlikwidowana. Poza tem w cukrowniach w czasie kampanji, okrąg wydał zezwolenie na pracę nocną kobiet w cukrowniach dla 54 kobiet. Ilość kobiet zatrudnionych w cukrowniach przy pracy nocnej, zostaje rok rocznie zmniejszona.

Na terenie Okręgu istnieje 9 fabryk, zobowiązanych do urządzenia *żłobków*, dotychczas tylko 3 fabryki urządziły *stacje lotne opieki nad matką i dzieckiem;* w pozostałych fabrykach inspektorzy wydali nakazy w przedmiocie założenia żłobków.

Ustawa o czasie pracy. Odchylenia od 8-o godzinnego dnia pracy i od zakazu pracy nocnej były następujące: Ministerstwo Pracy i Op. Sp. wydało 23 zezwolenia na pracę nocną dla 15 zakładów; zezwolenia te objęły około 2500 pracowników i zezwalały bądź na całkowitą pracę nocną, bądź też na częściowe wkroczenie pracy w porę nocną; jedno podanie załatwiono odmownie. Na przedłużenie czasu pracy na okres 120 godzin w ciągu roku Ministerstwo wydało 39 zezwoleń, które objęły przeszło 1100 pracowników, w tem przeszło 100 pracowników umysłowych; w 9 wypadkach odmówiono wydania zezwolenia. Okrąg wydał 8 zezwoleń dla 5 zakładów na pracę poprzedzającą produkcję lub po niej następującą; zezwolenia te objęły 26 pracowników poza tem na pracę nocną kobiet w cukrowniach wydano 7 zezwoleń dla 54 kobiet.

Przekroczeń co do stosowania czasu pracy stwierdzono 210, z czego skierowano na drogę sądową 122 sprawy; niezależnie od tego był wydany szereg nakazów w sprawie stosowania ustawowego czasu pracy.

Przekroczenia ustawowego czasu pracy i sprawy sądowe tyczyły się przeważnie drobnych warsztatów pracy (piekarnie, wędliniarnie) nieobjętych rejestrem inspektora pracy i wywołane były bezpośrednią akcją właściwych związków zawodowych. Poza tą kategorją miały miejsce głównie sprawy o przekroczenie czasu pracy w młynach i cegielniach.

Wyroki sądowe były przeważnie skazujące, przyczem naogół kary były dosyć łagodne nawet w wypadkach ponownego przekraczania ustawy o czasie pracy.

Urlopy pracownicze. W sprawie urlopów stan poprzedni nie uległ zmianie: większe zakłady stosują ustawę urlopową; w pozostałych zakładach pracy pracownicy bądź dostają zamiast urlopów zapłatę dodatkową, bądź też urlopy nie są wcale wydawane i sprawa ta wypływa zwykle przy zwolnieniu z pracy.

W sprawie pracowników umysłowych bezpośredniego kontaktu inspekcja prawie nie miała w formie kontroli i badania warunków pracy; w inspekcji były załatwiane sprawy indywidualne pracowników umysłowych; poza tem w związku z powstaniem Zakładu Ubezpieczeń Pracowników Umysłowych, inspekcja pracy niejednokrotnie badała warunki pracy poszczególnych kategoryj pracowników i wydawała opinje, czy należy zaliczyć ich

do kategorji pracowników umysłowych, czy też fizycznych, badania takie przeprowadzane były zwykle komisyjnie z udziałem delegata Z. U. P. U. W roku sprawozdawczym w tym celu specjalnie badano warunki pracy majstrów (podmajstrzych) tkackich oraz kontrolerów (brakarzy) w fabrykach mechanicznych i komisjonerów. Czas pracy pracowników umysłowych przeważnie jest przekraczany.

Działalność rozjemcza. Rozpatrzono spraw poszczególnych pracowników 1564 (w 1928 r. 1350), zatargów zbiorowych 235 (285).

Sprawy poszczególne tyczyły sie głównie zwolnienia z pracy bez wymówienia, zapłaty za godziny nadliczbowe, niewypłacanie zarobków, zapłaty za urlop.

Zatargi zbiorowe były przeważnie załatwiane polubownie. Tłem zatargów zbiorowych było głównie niewypłacanie zarobków w terminie; niektóre zakłady pomimo zawartej w inspekcji umowy, nie dotrzymały terminów wypłaty zaległości.

Strajkowych zatargów było 29 (w 1928 r. 40) z ogólną ilością straconych dni 13357 (49737).

Największa ilość zatargów strajkowych miała miejsce na terenie Obwodu 7 i prawie wyłącznie w pow. warszawskim, a mianowicie — 13 zatargów z ilością straconych dni — 8738.

W *rolnictwie działalność rozjemcza* w Komisjach uległa w roku sprawozdawczym pewnemu zahamowaniu wskutek rozłamu w Związku Zawodowym Robotników Rolnych i tworzeniu nowych oddziałów w poszczególnych powiatach; wpłynęło to z jednej strony na zmniejszenie ilości wniesionych spraw na Komisje Rozjemcze oraz na działalność Komisyj, które nie mogły być zwoływane z powodu przeprowadzanych w całym szeregu powiatów wyborów na członków Komisyj Rozjemczych ze strony pracowników; wybory były przeprowadzane prawie na terenie całego województwa, z wyjątkiem obwodu 10 (pow. włocławski, nieszawski, kutnowski i lipnowski), gdzie nowy związek nie został utworzony oraz na terenie pow. błońskiego, gdzie nastąpiło polubowne porozumienie związków co do podziału mandatów w Komisji Rozjemczej. Na skutek skargi Związku wybory do Komisji Rozjemczej w pow. makowskim zostały unieważnione. We wszystkich powiatach przeszli przedstawiciele dawnego Związku Zawodowego Robotników Rolnych — z wyjątkiem pow. rawskiego.

Posiedzeń Komisyj Rozjemczych było—95 (117), na których rozpatrzono 1005 spraw pojedyńczych (w 1928 r. 1278 spraw). Poza tem bezpośrednio przez inspektora było załatwionych 316 zatargów pojedyńczych i 25 zatargów zbiorowych, przeważnie z robotnikami sezonowymi i dniówkowymi. Zakres działania Komisji Rozjemczej jest coraz więcej zwężany na skutek wyłączania szeregu spraw z pod jej kompetencji przez orzeczenia Sądu Najwyższego.

Komisyj Rozjemczych dla *dozorców domowych* odbyło się 37, na których rozpatrzono 401 spraw indywidualnych (w 1928 r. — 364).

Zawarte zostały umowy polubowne dla dozorców domowych w Błoniu, Górze Kalwarji, Łowiczu, Skierniewicach i Włocławku, oraz wydane zostały orzeczenia Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, ustalające warunki pracy i płacy dla dozorców domowych w m. Sochaczewie i Płocku.

W Ciechanowie przedstawiciele właścicieli nieruchomości uchylili się od udziału w rozpatrywaniu poszczególnych spraw na Komisjach Rozjemczych i zasiadają tam przedstawiciele, wyznaczeni przez Ministra Pracy.

W Płocku wybory do Komisji Rozjemczej dla dozorców domowych zostały przez Okrąg unieważnione.

Komisja Odszkodowaniowa dla spraw wypadkowych. Komisja Odszkodowaniowa dla spraw likwidacji nieszczęśliwych wypadków odbyła 2 posiedzenia i rozpatrzyła 13 spraw; z tej liczby przyznano prawo do odszkodowania w 11 i oddalono powództwo w 2 wypadkach.

Inspektor Pracy II Okręgu

w/z *(—) W. Prenier*

TABLI

Zarejestrowane do dnia 31 grudnia 1929 r. zakłady

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zakłady zatrudniające do 4 robotników						Zakłady zatrudniające 5—19 robotników						Zakłady zatrudniające 20—49 robotników					
	Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników				
		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem
		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	36	—	—	—	36
IV Przemysł mineralny	14	21	1	—	—	22	48	387	36	16	8	447	37	1060	134	30	10	1234
V Hutnictwo i mech. przerób metali . .	—	—	—	—	—	—	5	52	3	1	2	58	4	85	27	20	12	144
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn. .	24	59	—	20	—	79	39	294	5	73	—	372	18	455	7	60	1	523
VII Przem. chemiczny .	4	7	—	—	—	7	4	37	5	3	—	45	5	118	37	8	—	163
VIII Przem. włókienniczy	11	20	—	—	4	24	14	74	64	2	3	143	3	40	59	1	11	111
IX Przem. papierniczy .	2	2	1	1	1	5	7	30	26	5	1	62	1	18	—	2	—	20
X Przemysł garbarski i przetworów zwierzęcych	17	36	—	—	—	36	10	80	6	1	—	87	4	123	8	—	—	131
XI Przemysł drzewny .	37	70	3	4	1	78	72	687	5	40	13	745	27	660	68	32	28	788
XII Przemysł spożywczy	494	1051	12	19	3	1085	276	2197	122	25	10	2354	32	822	94	5	1	922
XIII Przemysł odzieżowy i galanteryjny . .	—	—	—	—	—	—	33	112	81	45	28	266	4	59	35	1	12	107
XIV Przem. budowlany .	1	1	—	—	—	1	9	91	—	—	—	91	7	173	—	13	—	186
XV Przemysł poligraficzny	3	6	1	4	—	11	7	55	13	6	4	78	4	74	18	21	14	127
XVI Zakłady użyteczności publicznej . . .	49	115	—	1	—	116	16	133	—	3	—	136	7	200	49	—	—	249
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . . .	—	—	—	—	—	—	2	15	9	—	3	27	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	32	—	—	—	32
XIX Hotele, gospody, jadłodajnie i usługi osobiste	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okr. sprawozdawczym	656	1388	18	49	9	1464	542	4244	375	220	72	4911	155	3955	536	193	89	4773
OGÓŁEM w okresie poprzednim	524	1272	20	32	4	1328	412	3333	241	115	32	3721	165	3865	529	177	61	4632
RÓŻNICA w por. z okr. poprzedn.	132	116	2	17	5	136	130	911	134	105	40	1190	10	90	7	16	28	141

Liczba folwarków ponad 50 hektarów prze

CA I.

czynne według liczby oraz według płci i wieku robotników.

Zakłady zatrudniające 50—99 robotników						Zakłady zatrudniające 100—499 robotników						Zakłady zatrudniające ponad 499 robotników						Ogólna liczba zakładów:		Ogólna liczba robotników:	
Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim	w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim
	Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem				
	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt					
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	36	44
31	1772	464	49	40	2325	41	5678	1936	793	404	8811	1	312	98	86	83	579	172	147	13418	13439
2	93	31	2	2	128	2	436	33	69	6	544	1	470	538	10	—	1018	14	15	1892	1852
12	786	10	81	1	878	10	1594	36	107	—	1737	4	2965	60	177	6	3208	107	96	6797	6430
5	226	60	7	10	303	7	574	802	9	12	1398	1	587	249	15	54	905	26	27	2821	2195
1	27	35	2	20	84	2	51	170	5	34	260	1	2029	1958	67	174	4228	32	34	4850	4748
2	66	40	3	2	111	3	501	133	11	7	652	2	1845	349	47	—	2241	17	16	3091	2996
2	117	26	—	—	143	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	33	31	397	457
12	684	68	4	9	765	4	373	156	9	4	542	—	—	—	—	—	—	152	136	2918	2473
9	489	172	9	—	670	6	1557	285	81	100	2023	15	9876	1136	400	82	11494	832	682	18548	18100
—	—	—	—	—	—	2	78	338	2	8	423	—	—	—	—	—	—	39	7	799	691
—	—	—	—	—	—	6	1613	—	—	—	1613	—		—	—	—	—	23	7	1891	2703
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	11	216	185
2	128	30	—	—	158	1	117	3	5	—	125	—	—	—	—	—	—	75	69	784	743
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	27	14
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	32	26
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
78	4388	936	157	84	5565	84	12573	3892	1091	575	18131	25	18084	4388	802	399	23673	1540	1282	58517	57096
71	4143	768	153	40	5104	89	15137	4121	1209	474	20941	21	16257	4115	722	276	21370	1282	—	57096	—
7	245	168	4	44	461	5	2564	229	118	101	2810	4	1827	273	80	123	2303	258	—	1421	—

strzeni ogólnej 3186 z liczbą robotników stałych 87126.

TABLI

Inspekcje zakła

1. Wizy

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników objętych wizytacjami:						
	zarejestrow. zakładów czynnych	z liczbą robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzon.	% zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych: 1 raz	2 razy	więcej razy	Ogólna liczba rob. objęt. wizytacjami	% robotn. objętych wizytacjami
I Rolnictwo, ogrodn. i hodowla.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II Leśnictwo	3186	87126	**24**	—	23	1	—	**1072**	—
III Górnictwo	1	36	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	172	13418	**148**	86,0	82	39	27	**11429**	85,2
V Hutnictwo i mech. przer. metali	14	1892	**12**	86,0	8	2	2	**1871**	98.9
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	107	6797	**87**	81,3	48	24	15	**6416**	94,4
VII „ chemiczny	26	2821	**24**	92,4	5	5	14	**2700**	95,8
VIII „ włókienniczy . . .	32	4850	**27**	84,4	8	10	9	**4769**	98,3
IX „ papierniczy	17	3091	**14**	82,4	2	6	6	**2284**	73,9
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych.	33	397	**31**	94,0	27	3	1	**302**	76,1
XI Przemysł drzewny	152	2918	**117**	77,0	75	34	8	**2442**	83,7
XII „ spożywczy	832	18548	**449**	54,0	326	86	37	**16870**	91,0
XIII „ odzieżowy i galanter.	39	799	**32**	82,0	29	2	1	**569**	71,2
XIV „ budowlany	23	1891	**3**	13,0	3	—	—	**433**	22,9
XV „ poligraficzny . . .	14	216	**11**	78,6	8	1	2	**144**	66,7
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	75	784	**41**	54,7	23	15	3	**454**	57,9
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	2	27	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunik., poczta, telegr. i t. p.	1	32	**1**	100,0	—	—	1	**32**	100,0
XIX Przemysł usług osobistych. .	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Szkoły Zawodowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	**4726**	**145643**	**1021**	**64,8**	**667**	**228**	**126**	**51787**	**86,6**
OGÓŁEM w okresie poprzednim	**3946**	**114226**	**882**	**65,9**	**557**	**208**	**117**	**52805**	**89,8**
RÓŻNICA w por. z okresem poprzednim	**+780**	**+31417**	**+139**	**—1,1**	**+110**	**+20**	**+9**	**—1018**	**—3,2**

*) Nadto dokonano 157 wizytacyj w 154 zakładach nierejestrowanych z liczbą 516 robotników.

CA II.

dów pracy.

tacje.

Liczba wizytacyj:				
Ogólna	w tem zakł. zatrudn.		w nocy i w dni świąteczne	z powodu nieszczęśl. wypadków
	do 20 rob.	pow. 20 rob.		
—	—	—	—	—
25	3	22	—	—
—	—	—	—	—
248	71	177	5	5
24	12	12	—	—
148	59	89	1	2
73	17	56	2	1
94	24	70	8	—
35	6	29	—	2
36	31	5	—	—
168	99	69	3	4
623	518	105	50	8
36	25	11	—	—
3	2	1	—	—
20	16	4	—	—
66	63	3	16	1
—	—	—	—	—
6	—	6	—	—
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
*) 1605	946	659	85	23
1532	823	709	110	24
+73	+123	—50	—25	—1

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

Grupy zatrudnienia	Liczba zakładów obejrzanych w związku z ich otwarciem lub przebudową	Liczba komisyj (wraz z kolaudacjami)	Liczba konsensów wydanych bez schodzenia na miejsce	Liczba wydanych opinij
I	—	—	—	—
II	—	—	—	—
III	—	—	—	—
IV	5	—	—	39
V	1	—	—	3
VI	4	—	—	29
VII	2	—	—	22
VIII	2	—	—	8
IX	—	—	—	3
X	—	—	—	10
XI	1	—	—	36
XII	9	—	—	126
XIII	1	—	—	4
XIV	—	—	—	3
XV	—	—	—	—
XVI	—	—	—	1
XVII	—	—	—	4
XVIII	—	—	—	—
XIX	—	—	—	—
XX	—	—	—	—
	25	43	—	288
	76	—	—	76
	—51	—	—	+212

TABLICA IIIa.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higjeny pracy i warunków zdrowotnych robotników.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																				W okresie sprawozdawczym		W okresie poprzednim	Ogółem zleceń wykonanych
	mieszkań robotniczych	przestronności	światła	przewietrzania ogólnego	usuwania pyłu	usuwania pary lub gazów	usuwania odpadków	jadalni	ubieralni	umywalni	kąpieli	ustępów	ogrzewania	wody do picia	ubrań ochronnych	siedzen. przy pracy	żłobków dla niemowląt	badania zdrowia robotników	bad. narz., surowc. i produkt. w fabr.	apteczek podręcz.	innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla	41	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	4	49	—	52	6
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	15	—	4	7	2	17	2	37	38	48	5	14	1	3	10	—	1	3	—	13	12	232	113	284	73
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	—	2	—	5	—	3	—	6	5	6	3	—	1	—	1	—	4	—	—	—	1	37	22	31	11
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	—	1	4	23	3	12	6	16	39	49	2	4	3	—	2	—	—	—	—	6	12	182	77	248	44
VII „ chemiczny	9	—	—	4	1	3	—	7	8	4	4	2	1	—	2	—	4	4	—	2	3	58	11	65	31
VIII „ włókienniczy	—	1	—	5	—	2	—	1	7	2	1	1	2	—	—	—	2	2	—	1	10	37	6	112	14
IX „ papierniczy	—	—	2	6	2	4	—	6	4	6	1	1	—	—	—	—	—	—	1	1	3	37	20	44	4
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	—	—	—	1	—	2	1	2	3	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5	20	10	22	7
XI „ drzewny	—	1	2	18	4	2	3	17	32	32	—	4	4	5	—	—	—	1	—	9	9	143	77	134	48
XII „ spożywczy	—	5	16	22	7	4	—	34	110	103	23	32	3	—	6	—	—	—	—	41	27	433	264	401	139
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	—	1	—	5	2	1	1	—	—	3	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	8	22	11	12	4
XIV „ budowlany	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XV „ poligraficzny	—	—	—	3	—	1	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	11	5	12	—
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	1	1	6	—	1	—	1	6	4	1	2	1	—	1	—	—	—	—	4	4	33	9	24	19
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
XIX Przemysł usług osobistych	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29	—	—	—
XX Szkoły Zawodowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	94	12	29	105	21	52	13	127	253	263	41	64	17	8	22	—	11	10	1	78	102	1323	625	—	400
OGÓŁEM w okresie poprzednim	62	27	42	98	39	58	32	152	237	236	48	108	12	14	36	5	15	7	—	82	137	1447	516	—	316
RÓŻNICA w por. z okresem poprzednim	+32	—15	—13	+7	—18	—6	—19	—25	+16	+27	—7	—44	+5	—6	—14	—5	—4	+3	+1	—4	—35	—124	+109	—	+84
OGÓŁEM zleceń wykonanych	20	5	13	29	7	15	4	50	63	68	6	40	1	4	9	—	—	3	1	41	21	—	—	—	—

TABLICA IIIb.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w celu zabezpieczenia robotników od nieszczęśliwych wypadków.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																	W okresie sprawozdawczym		W okresie poprzednim		Ogółem zleceń wykonanych
	kotłów i przewodów parowych	silników	pędni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwigów	obrabiarek metali	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materjałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przewożenia surowców i materjałów	ładowania, podnoszenia i dźwigania ciężarów	podłóg	dróg, przejazdów, otworów	przejść, schodów, drzwi	innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	4	—	28	1	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	9	15	55	1	—	—	—	13	—	—	3	—	1	8	13	21	7	146	99	275	74	94
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	—	3	19	1	—	3	5	1	—	—	1	—	—	3	3	4	—	43	16	31	3	20
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	1	17	59	4	2	26	26	20	—	—	2	—	—	16	1	16	8	198	95	250	116	85
VII „ chemiczny	1	6	20	—	—	1	2	3	—	—	4	—	—	1	2	6	—	46	9	81	18	32
VIII „ włókienniczy	3	4	8	—	—	—	—	1	1	—	1	—	—	—	—	4	2	24	10	73	18	9
IX „ papierniczy	1	2	6	1	—	1	1	8	—	—	—	—	—	4	2	3	3	32	25	28	—	2
X „ garbarski i przetw. zwierz.	—	2	11	—	—	1	—	2	—	—	2	—	—	2	3	3	—	26	11	53	21	32
XI „ drzewny	20	8	58	1	—	2	67	9	—	—	11	—	—	14	5	21	1	217	119	230	104	124
XII „ spożywczy	33	103	517	52	9	7	5	48	—	—	74	—	—	70	56	205	21	1200	732	1407	752	465
XIII „ odzieżowy i galanteryjny .	—	2	2	1	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	—	10	9	4	—	3
XIV „ budowlany	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—
XV „ poligraficzny	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	4	2	6	1	—
XVI Zakłady użyteczności publicznej. .	4	12	17	6	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	6	9	—	56	35	97	43	32
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacja, poczta, telegr., telefon	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	—	—
XIX Przem. hotel., szynk. i usług osob.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Szkoły Zawodowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	72	176	774	67	11	42	106	108	1	—	98	—	1	124	91	294	42	2007	1163	—	—	898
OGÓŁEM w okresie poprzednim	63	275	985	88	33	47	128	133	2	12	150	—	7	142	113	327	64	2569	1151	—	—	734
RÓŻNICA w porówn. z okresem poprz.	+9	—99	—211	—21	—22	—5	—22	—25	—1	—12	—52	—	—6	—18	—22	—33	—22	—562	+12	—	—	+164
OGÓŁEM zleceń wykonanych	29	81	407	26	4	16	55	39	1	5	35	1	4	34	41	103	17	—	—	—	—	—

TABLICA IIIc.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie czasu pracy, ewidencji pracujących i t. p.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									Ogółem		
	Czas pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków	Wypłaty zarobków (wynagrodzenia	Oświaty młodocianych robotnik.	Nakładania kar przez pracodawc. na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	zleceń	w tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń wykonanych
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	13	4	1	310	9	15	4	37	5	398	219	191
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	1	—	—	22	—	6	—	2	1	32	16	27
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	4	—	4	149	4	7	—	22	1	191	103	69
VII „ chemiczny	1	—	—	40	—	2	—	7	—	50	8	27
VIII „ włókienniczy.	2	—	—	45	—	1	1	4	—	52	15	22
IX „ papierniczy	2	—	—	17	1	1	—	3	—	25	22	2
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	3	—	2	33	—	—	—	1	—	39	8	21
XI „ drzewny	12	4	12	176	3	7	—	21	4	239	113	144
XII „ spożywczy	73	6	21	602	13	1	1	75	2	794	414	344
XIII „ odzieżowy i galanteryjny .	2	—	3	100	—	1	—	5	1	112	34	25
XIV „ budowlany	—	—	9	3	4	—	—	1	—	17	4	10
XV „ poligraficzny	—	—	1	17	—	1	—	2	—	21	17	1
XVI Zakłady użyteczności publicznej . .	2	4	14	52	13	—	—	16	2	103	25	66
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . . .	—	1	2	—	—	—	—	—	—	3	—	—
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	2	3	4	3	1	—	—	—	—	13	—	4
XIX Przem. hotel., szynkarski i usług osob.	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	1
XX Szkoły Zawodowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	117	22	73	1569	49	42	6	196	16	2090	998	950
OGÓŁEM w okresie poprzednim	260	28	44	1411	55	39	8	177	20	2042	1058	598
OGÓŁEM w porówn. z okresem poprz.	—143	—6	+29	+158	—6	+3	—2	+19	—4	+48	—60	+352
RÓŻNICA zleceń wykonanych	74	9	38	706	25	2	5	79	12	—	—	—

TABLICA V.

Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Przyczyny nieszczęśliwych wypadków:																					OGÓŁEM wypadków	Następstwa:		
	Silniki	Pędnie	Maszyny z silnikami: Obrabiarki metali	Obrabiarki drzewa	Obrabiarki innych materj.	Maszyny włókiennicze	Maszyny rolnicze	Maszyny bez silników	Dźwigi, żórawie dźwignie	Przewody elektr.	Kotły, przewody parowe, parniki	Eksplozja materjałów wybuchow.	Materje zapalne, truj. gor. i żrące	Załamanie się rusztowań, spadnięcie przedmiotów	Upadek z drabin, z rusztowań, schodów, w zagłębienia	Ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów	Jazda samochodem, wozem i koną; zwierzęta	Ruch kolejowy	Przewóz wodą (upadek z pokładu)	Narzędzia ręczne (młoty, siek. etc.)	Inne przyczyny		Śmierć	Utrata zdoln. do pracy pow. 4 tyg	Pozostałe
I Rolnictwo, ogrodn. i hodowla	—	—	—	—	—	—	41	4	—	1	1	2	—	11	16	10	68	—	3	10	26	**193**	28	100	65
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1	1	—	—	—	4	3	**13**	1	6	6
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**—**	—	—	—
IV Przemysł mineralny	—	4	—	1	14	—	—	—	—	—	—	1	4	10	4	10	4	2	—	5	12	**71**	5	23	43
V Hutnictwo i mech. przer. metali	—	—	5	8	5	—	—	1	—	—	—	—	3	2	2	1	—	—	—	4	2	**33**	—	11	22
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	1	5	45	13	9	—	—	—	—	—	—	1	2	10	6	12	—	1	—	6	10	**121**	2	30	89
VII „ chemiczny	3	1	1	8	2	1	—	—	—	—	1	14	5	11	5	5	3	1	—	4	6	**71**	1	26	44
VIII „ włókienniczy . . .	—	3	1	2	—	58	—	2	—	—	—	—	2	19	7	5	1	2	—	17	33	**152**	—	1	151
IX „ papierniczy	1	2	—	4	49	—	—	—	—	—	3	3	3	5	8	26	—	—	—	1	7	**112**	1	18	93
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	**3**	—	2	1
XI Przemysł drzewny	1	—	—	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	4	—	—	—	1	—	**22**	1	11	10
XII „ spożywczy	3	8	3	4	10	—	—	1	1	—	3	—	9	15	8	13	7	11	—	4	18	**118**	6	55	57
XIII „ odzieżowy i galanter.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	**1**	—	—	1
XIV „ budowlany	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	1	1	8	13	8	2	2	—	2	2	**41**	8	10	23
XV „ poligraficzny . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**—**	—	—	—
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	—	1	1	—	1	—	—	—	—	5	—	—	4	6	3	4	3	1	—	3	8	**40**	3	15	22
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	**3**	1	—	2
XVIII Komunikacje, poczta i t. p. .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	3	1	4	1	2	9	**23**	1	5	17
XIX Przemysł usług osobistych . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1	3	—	—	—	1	**7**	1	4	2
XX Zakłady widowiskowe. . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	**1**	—	1	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	9	25	56	55	91	59	41	8	1	6	8	23	33	106	76	104	93	25	4	63	139	**1025**	59	318	648
OGÓŁEM w okresie poprzednim	8	35	59	54	77	54	32	21	7	6	9	29	30	118	77	135	83	28	2	68	146	**1078**	44	401	633
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprzedn.	+1	— 10	—3	+1	+14	+5	+9	—13	—6	—	—1	—6	+3	—12	—1	—31	+10	—3	+2	—5	—7	**—53**	+ 15	—83	+15

OKRĄG III.

WOJEWÓDZTWO ŁÓDZKIE.

Stan zatrudnienia. Na dzień 31.XII.29 r. zarejestrowano na terenie okręgu 2.896 zakładów przemysłowych z 155.634 robotnikami, co w porównaniu z poprzednim okresem, który wykazywał najwyższy stan zatrudnienia od r. 1919—daje wprawdzie przyrost 803 zakładów, ale jednocześnie bardzo poważny ubytek zatrudnionych robotników, wyrażający się w cyfrze 10.290. Zwiększenie się ilości zakładów pracy było wynikiem wciągnięcia do rejestrów, zgodnie z § 8 instrukcji z dn. 22.XII.1928 r. wszystkich zakładów przemysłowych, zatrudniających powyżej 4-ch robotników i tych z pośród zatrudniających poniżej 4-ch robotników, które posiłkowały się napędem mechanicznym; po skontrolowaniu otrzymanego w związku z tem materjału z Ministerstwa Pracy — zakwalifikowano do rejestrów 906 zakładów, zatrudniających łącznie 7.765 robotników. Po odliczeniu tych danych z ogólnego stanu zatrudnienia w roku 1929 — ostateczna różnica w porównaniu z rokiem poprzednim daje zmniejszenie się ilości czynnych zakładów o 103 (5%) i robotników o 18.055 (11%). Na tak poważną zniżkę w stanie zatrudnienia wpłynęła prawie wyłącznie zła konjunktura, szczególnie w II-giej połowie roku sprawozdawczego, w przemyśle włókienniczym, który, pomimo rozszerzenia rejestru, wykazuje ubytek 139 zakładów i 16.335 robotników. Pozostałe gałęzie przemysłu — jeżeli nawet odliczyć pewien przyrost zakładów i robotników, wynikający z rozszerzenia rejestru — nie wykazują większych wahań, co jest zjawiskiem nowem, gdyż dotąd taka czy inna sytuacja w przemyśle włókienniczym odbijała się niezwłocznie na pozostałych gałęziach pracy.

Jak wynika z końcowych pozycyj tablicy I-szej, znaczny przyrost zakładów (objaśniony wyżej) występuje w pierwszych 2-ch rubrykach, t. j. do 4-ch robotników i od 5 do 19 robotników, przyczem większe różnice przypadają kolejno na przemysł *włókienniczy* (tkalnie ręczne i mechaniczne, wyrób swetrów i trykotów, małe skręcalnie), *spożywczy* (piekarnie, młyny, masarnie, fabryki wody sodowej, cukierków), *drzewny* (wyroby ciesielskie, stolarnie, tartaki, zakłady tapicerskie, wyrób mebli koszykowych), *maszynowy* i *elektrotechniczny* (ślusarnie, zakłady elektrotechniczne, warsztaty radjowe), *papierniczy* (wyrób pudełek, torebek, kopert, introligatornie) oraz *poligraficzny* (drobne drukarnie). Nieznaczny przyrost zakładów w następnych 2-ch rubrykach (od 20 do 49 robotników i od 50 do 99-ciu) tłumaczy się przeważnie przejściem części zakładów z rubryk bezpośrednio wyższych do niższych z racji redukcji robotników. Zakłady bowiem z napędem mechanicznym, zatrudniające 20 i więcej robotników, nie mogły być nierejestrowane.

Przechodząc do bardziej szczegółowego omówienia spadku stanu zatrudnienia w przemyśle włókienniczym na podstawie prowadzonych przez okrąg od czerwca roku sprawozdawczego wykazów tygodniowych, któremi objętych było 60 zrzeszonych w Związku Przemysłu Włókienniczego w Państwie Polskiem zakładów tej gałęzi przemysłu, zatrudniających w 75% powyżej 500 robotników, a łącznie na dzień 1.I.1929 r. 81.110 robotników, stwierdza się, że wskutek pogarszającej się konjunktury i stopniowego w związku z tem obniżania się ilości zatrudnionych robotników, liczba ich — wyłączając niemiarodajny dla porównania okres świąteczny—spadła w grudniu 1929 r. do 68.055-ciu, a więc redukcja objęła 13.055 robotników; zupełnemu zamknięciu uległa jedna fabryka bawełniana z 420 robotnikami (10.950 wrzecion i 490 krosien), inna zaś (64.360 wrzecion i 905 krosien) zredukowała 2.500 robotników, pozostawiając 100 do wykończenia towarów przed

całkowitem zamknięciem fabryki. Przeciętna ilość dni pracy w tygodniu w okresie od 1.VI. do 31.XII.1929 r. wynosiła dla omawianych 60 fabryk—4,45.

Z danych, dotyczących stanu zatrudnienia w fabrykach mniejszych, zrzeszonych w Krajowym Związku Przemysłu Włókienniczego — wynika, że z ogólnej liczby 190 fabryk czynnych w styczniu 1929 roku i zatrudniających 21.400 robotników, w grudniu tegoż roku pracowało tylko 176 z 15.900 robotnikami; skutkiem kryzysu zamknięto tu 14 fabryk i zredukowano 5.500 robotników.

Z ogólnej liczby robotników 155.634 zarejestrowanych na dzień 31.XII.1929 roku przypadało:

na mężczyzn	86.167	= 55,4%
„ kobiety	60.882	= 39,2%
„ chłopców	4.907	= 3,1%
„ dziewczęta	3.678	= 2,3%

podział ten w przemyśle włókienniczym zatrudniającym w końcu okresu sprawozdawczego 107.083 (69%) robotników przedstawiał się następująco:

mężczyzn	51.886	= 48,5%
kobiet	51.129	= 47,7%
chłopców	1.753	= 1,6%
dziewcząt	2.315	= 2,2%

W porównaniu z poprzednim okresem sprawozdawczym % mężczyzn w przemyśle włókienniczym wzrósł o 0,9, kobiet—bez zmiany, chłopców zmniejszył się o 0,5% i dziewcząt o 0,4%.

Większe ilości *chłopców* zatrudniał kolejno: przemysł maszynowy i elektrotechniczny (995), mineralny, ze względu na huty szklane (522), drzewny (466), spożywczy (365) i poligraficzny (214).

Dziewczęta, poza przemysłem włókienniczym, pracowały w przemyśle chemicznym, w fabrykach sztucznego jedwabiu (297), w drzewnym, w fabrykach mebli giętych (233), w mineralnym (231) i odzieżowym (164).

Działalność inspekcyjna. Działalność inspekcyjna uległa w roku sprawozdawczym wydatnej poprawie, ilość bowiem dokonanych wizytacyj, w porównaniu z okresem poprzednim, wzrosła o 59%, osiągając cyfrę 2.226, liczba zaś zwiedzonych zakładów zwiększyła się o 58,7% i wynosiła 1.533 na ogólną liczbę 2.896 zakładów; wykazany w tablicy II-giej procent zakładów zwiedzonych (53,2%) obniżył się wskutek uzupełnienia rejestru drobnemi przedsiębiorstwami.

Wymieniona wyżej liczba wizytacyj dokonana została przez 11 inspektorów i podinspektorów; przeciętna roczna ilość przypadająca na jedną osobę wizytującą wynosiła 202,3, w roku poprzednim — 139,8. Na tak znaczną poprawę działalności wizytacyjnej wpłynęło utworzenie w Łodzi sądu pracy, odciążającego obwody miejscowe od spraw drobnych, lecz bardzo licznych i zajmujących dużo czasu. Pozwoliło to na skierowanie pracy inspektorów na właściwą drogę, poza tem nastąpiła duża zwyżka wizytacyj w 16 i 17 obwodach, głównie dzięki należytej obsadzie tych obwodów. Zasługuje na uwagę wzrost liczby zakładów zwiedzonych 2 oraz 3 razy i więcej, jak również wizytacyj nocnych, których celem było likwidowanie pracy nocnej kobiet i młodocianych w razie jej stwierdzenia.

W związku ze stosowanym od roku 1927 trybem postępowania przy zatwierdzaniu planów urządzenia zakładów pracy, badanie planów w Łodzi odbywało się komisyjnie, w obwodach zaś prowincjonalnych urzędy przemysłowe I-ej instancji przesyłały właściwym obwodom plany do zaopinjowania.

Stan zakładów pod względem higjeny i bezpieczeństwa pracy. Bezpośrednim wynikiem intensywniejszej działalności wizytacyjnej było zwiększenie się ilości wydanych zleceń z zakresu *higjeny* i *bezpieczeństwa pracy*.

W stosunku do zakładów, co do których inspektorzy pracy mieli pewność, że zlecenia będą solidnie i w terminie wykonywane, utrzymywano zwykły tryb zleceniowy, bardzo rzadko natomiast—i to prawie wyłącznie w stosunku do drobnych przedsiębiorstw—wydawano zlecenia *nakazowe*.

Ogólna ilość zleceń z zakresu higjeny (2.114) i bezpieczeństwa (2.275) była wyższą od wydanych w roku ubiegłym o 43,4%, ilość zaś zleceń nakazowych (3.035) wzrosła o 57%, przeciętna ilość zleceń na jedną siłę inspekcyjną w roku sprawozdawczym wynosiła 399, a zleceń wydanych w formie nakazów — 276. Ilość zleceń przypadających

przeciętnie na jedną wizytację była bardzo niska, wynosiła bowiem ca 2, trzeba jednak wziąć pod uwagę, że wizytacje dokonywane w nocy z powodu nieszczęśliwych wypadków oraz dotyczące sprawdzania wykonania warunków, postawionych zakładom przy zatwierdzaniu projektu urządzenia stanowiły znaczną część ogólnej liczby wizytacyj.

Zlecenia w zakresie *higjeny pracy* obrazuje tablica III-a, przyczem na bliższe omówienie zasługują zlecenia poniższe.

Zlecenia, dotyczące *usuwania pary* odnosiły się przedewszystkiem do farbiarń, gdzie niezależnie od istniejących wentylatorów wyciągowych, żądano zainstalowania ogrzewaczy powietrznych oraz wentylatorów tłoczących, celem zapobieganiu skraplaniu się pary wodnej; ponieważ urządzenia te są dosyć kosztowne, wyznaczono — w zależności od stanu finansowego danej firmy — odpowiednie terminy dla ich wykonania.

Sprawa *ubieralni* jak również i *umywalni* — ze względu na to, iż zlecenia, wymagające urządzania zamykanych pomieszczeń na ubrania oraz umywalni z bieżącą wodą (krany lub zbiorniki blaszane z odpływem dla wody brudnej) — naogół się przyjęły, należy do najlepiej postawionych i trzeba zaznaczyć, że urządzenia te, zwłaszcza zamykane schowanka na ubrania, ulokowane niedaleko maszyn, obsługiwane przez daną grupę robotników — są wykorzystywane. Sprawa oddzielnych ubieralni dla *kobiet*, wobec nieistnienia wyraźnego przepisu dotyczącego ubieralni wogóle, a zwłaszcza wobec braku miejsca na ich urządzenie w istniejących zakładach, połączona jest w dalszym ciągu z dużemi trudnościami i tylko bardzo nieliczne zakłady ubieralnie te, stanowiące oddzielne pomieszczenia, posiadają.

Zlecenia udzielone w zakresie *bezpieczeństwa pracy* przedstawia tablica III-b.

Jak widać z tablicy III-a i III-b, większość zleceń wydana została w formie nakazów, których niewykonanie pociągało za sobą karę wyższą od kosztu poleconych zabezpieczeń i dlatego, poza nielicznemi wypadkami odwoływania się od nakazów, których wykonanie w danym okresie było dla firmy zbyt uciążliwe, polecenia traktowane były przez poszczególne firmy poważnie. Powyższe potwierdza fakt, iż z ogólnej liczby 1.533 zwiedzonych zakładów tylko w 40-tu wypadkach stwierdzono niewykonanie nakazów i tyleż spraw skierowano do sądu, przyczem 400 zakładów zwiedzono 2 i więcej razy, a więc sprawdzano zlecenia nietylko z poprzedniego roku, ale i wydane w okresie sprawozdawczym; ogółem stwierdzono wykonanie 761 zleceń z zakresu *higjeny* i 1.034 — z zakresu *bezpieczeństwa*.

Nieszczęśliwe wypadki. W roku sprawozdawczym zgłoszono do poszczególnych obwodów 5.313 zawiadomień o wypadkach, z czego 62 dotyczyły *wypadków śmiertelnych* (16 w rolnictwie), oraz 590 — powodujących niezdolność do pracy na okres powyżej 4-ch tygodni; w porównaniu z poprzednim okresem wskazane dane są niższe kolejno o 13,7%, 11% i 17%. Jeżeli wziąć pod uwagę, że większość stale powtarzających się wypadków nie wynikała z braku odpowiednich zabezpieczeń — zmniejszenie się ich, w pewnym przynajmniej stopniu, należy uważać jako wynik redukcji robotników i dni pracy w ostatnich miesiącach roku sprawozdawczego. Wypadki bowiem tego rodzaju, jak stłuczenia skutkiem upadku, skaleczenia się drzazgami w nogi, okaleczenia palców przy wybieraniu szpulek i natykaniu ich, lub przy układaniu przędzy w skrzynkach, przytłuczenie nóg wózkami do rozwożenia przędzy, ukłucie się wrzecionem i t. p. są tem liczniejsze, im pomyślniejsza jest konjunktura w przemyśle włókienniczym, na który w okresie sprawozdawczym przypadało ogółem 3.335 wypadków, z tego 15 śmiertelnych i 279 powodujących dłuższą niezdolność do pracy (ponad 4 tygodnie).

Stosunkowo duża ilość poważniejszych wypadków w rolnictwie (53) tłumaczy się wzrastającą mechanizacją w tym dziale pracy i dlatego wydanie odpowiednich przepisów z zakresu bezpieczeństwa w rolnictwie — staje się sprawą pilną.

Przyczyny śmiertelnych wypadków były następujące: robotnik czyszcząc wyłączony motor o napięciu 3.000 volt, zdjął ochronę od automatu i został rażony prądem; przy nakładaniu pasa haczyk drąga zsunął się z aparatu do nakładania pasa, dostał się między szprychy koła i robotnik został uderzony drągiem w brzuch; przy zakładaniu pasa rękoma robotnik został porwany, ponosząc śmierć na miejscu; przy zakładaniu pasa na koło młockarni robotnik został porwany przez pas i śmiertelnie pokaleczony; robotnik wiercił ręcznie otwór w dużem kole pasowem, koło przewróciło się i wskutek przygniecenia robotnik zmarł; tarcza szmerglowa pękła i wyrwana mocna ochrona z kutego żelaza uderzyła robotnika w brzuch, powodując krwotok wewnętrzny, wypadek stał się w dwie godziny

po uruchomieniu próbnem nowej tarczy; deska na strugarce mechanicznej została odepchnięta przez noże i uderzyła w brzuch robotnika, który wkrótce zmarł w szpitalu; podczas skrobania drewnianą łopatką rynienki przy wirówce w cukrowni, łopatka wpadła do będącej w ruchu wirówki, skąd wyrzucony złamany trzon łopatki wbił się robotnikowi w bok, powodując śmierć; robotnik wszedł na sieczkarnię i z powodu załamania się nakrycia uległ okaleczeniu nóg i zmarł skutkiem zakażenia; robotnica przy usuwaniu słomy z pod sieczkarni konnej została pochwycona za ubranie przez nieosłonięty wał, łączący kierat z młockarnią i zabita na miejscu; 5-letni chłopiec przy poganianiu koni, ciągnących kierat od sieczkarni, uległ zmiażdżeniu nogi przez nieosłonięte tryby kieratu i zmarł od upływu krwi wskutek braku natychmiastowej pomocy lekarskiej; robotnik wyciągał rury z kotła, napełnionego wrzącą smołą—wskutek zerwania się łańcucha, padające rury rozprysnęły smołę, która oblała robotnika i palenisko, a zapaliwszy się spowodowała oparzenie ciała II-go stopnia i śmierć robotnika; przeprowadzone przez inspektora pracy dochodzenie ustaliło, że na 3 dni przed wypadkiem łańcuch dźwigu był próbowany na obciążenie 1.200 kg., a podnoszony ciężar nie przewyższał 300 kg.; przy opuszczaniu zapomocą bloku studziarskiego kręgu studziennego wagi 720 kg., jedna z 4-ch drewnianych łap trzymana przez robotników urwała się i wskutek stracenia równowagi pozostali trzej robotnicy wypuścili trzymane łapy i jedna z nich silnym rozmachem uderzyła robotnika w głowę, powodując śmierć; robotnik wszedł na windę, która została uruchomiona i zgniotła go; na stacji transformatorów monter elektrowni łódzkiej podczas instalowania licznika wysokiego napięcia schwycił ręką za przewód, który przed chwilą włączył do sieci i został rażony prądem; robotnik, pracujący na rusztowaniu dotknął nagiego przewodu dla elektrycznego transportera i został zabity prądem; monter przy przeprowadzaniu sieci na terenie powiatu radomskowskiego został porażony prądem; robotnik farbiarni usiadł na prętach na wannie, które się ześlizgnęły, a robotnik wpadł do gorącej wody i skutkiem poparzenia zmarł; robotnik wpadł do zbiornika gorącej wody, znajdującego się na poziomie podwórza; terminator ślusarski, lutując acetylenem dno beczki żelaznej po benzynie, której nieco jeszcze zostało, spowodował eksplozję gazów i wyrzuconem dnem został uderzony w głowę, ponosząc śmierć na miejscu; skutkiem prowadzenia wiercenia w otworze nieoddanego strzału nastąpił wybuch, zabijając górnika; w składzie olejów mineralnych przy czyszczeniu zbiornika po benzynie robotnik zatruł się i zmarł; w restauracji pracownik zasnął w gabinecie i zatruł się gazem z piecyka do ogrzewania; przy rozbieraniu rusztowania na budowie robotnik został uderzony w głowę spadającą deską i zmarł; robotnik zatrudniony przy wyrębie drzew dostał się pod spadające drzewo, które zmiażdżyło mu nogę, powodując w rezultacie śmierć; burza wywróciła drabinę, która spadając zabiła robotnika; słup z przewodami elektrycznemi elektrowni miejskiej, na którym znajdował się robotnik załamał się i padając przygniótł robotnika na śmierć; przy budowie kotłowni w elektrowni łódzkiej robotnik spadł z wysokości 17 m. i zabił się; w tejże elektrowni podczas rozbierania rusztowania robotnik zachwiał się i spadł z wysokości 12 m., ponosząc śmierć na miejscu; w tkalni wełnianej robotnik, niosąc wałek z osnową po schodach, potknął się i został przygnieciony przez ciężki wał; ekspedjent podczas znoszenia skrzyni z wozu poczuł silny ból w krzyżu i wkrótce zmarł; robotnik, niosąc wałek do magla, poślizgnął się na podwórzu i upadłszy, doznał pęknięcia podstawy czaszki; podczas ładowania trocin na wóz na podwórzu fabrycznem robotnik został przygnieciony zamarzniętą masą trocin; woźnica, powożąc z ziemi, przewrócił się, wpadł pod wóz i został przejechany; wóz przewrócił się i przygniótł robotnika, który wskutek tego zmarł (w rolnictwie); przy częściowem rozbieraniu oszalowania wykopu przy kanalizacji na głębokości 11 metrów robotnik został zasypany i zmarł. Pozostałe śmiertelne wypadki wynikły wskutek nieostrożnego obchodzenia się z bronią, przejechania przez tramwaj, wskutek ataku serca, kopnięcia przez konia, utonięcia podczas pławienia koni i t. p.

Przyczyny poważniejszych i bardziej charakterystycznych wypadków w poszczególnych działach przemysłu, bądź też przy poszczególnych maszynach lub urządzeniach były następujące:

Pędnie: przy zakładaniu pasa na koło transmisyjne robotnik został porwany przez pas, zrzucony z transmisji z wysokości 4-ch metrów; kilka wypadków wynikło wskutek uruchomienia pędni bez dania sygnału do sali pracy, wskutek wycierania części pędni i smarowania jej w ruchu.

Obrabiarki metali, jak tokarki, frezarki, wiertarki, heblarki, nożyce do metali, ciągarki do drutu i tłocznie spowodowały okaleczenia palców, względnie zaprószenia oczu wskutek niechęci robotników posiłkowania się okularami ochronnemi; uszkodzenia pal-

ców przy tłoczeniach spowodowane zostały brakiem lub niemożnością urządzenia dogodnych zabezpieczeń ręki przy ręcznym posuwie materjału pod tłok.

Obrabiarki drzewa pozostają nadal najniebezpieczniejszemi a to z dwóch powodów: praca na nich (z wyjątkiem przemysłu drzewnego) często wykonywana jest doraźnie, wobec tego nie są one pod opieką jednej osoby; dla niektórych obrabiarek drzewa (piła tarczowa i heblarka) brak urządzeń ochronnych o wszechstronnem zastosowaniu. Poważniejsze wypadki miały miejsce w fabrykach mebli giętych oraz wogóle w stolarniach mechanicznych i tartakach, gdzie obrabiarki drzewa stanowią wyłączne urządzenie tych zakładów pracy.

W dziale *maszyn włókienniczych* przypada jeden wypadek na 32 robotników oraz jeden wypadek cięższy na ca 400 robotników; wypadki te według kolejnego ugrupowania maszyn przedstawiają się następująco:

będący w ruchu bęben szarpacza zmiażdżył 2-gi palec robotnikowi, który obcinając nożem zwoje bawełny, nawinięte na wałki, poślizgnął się i dostał się ręką pod wspomniany bęben;

przy obieraniu szarpacza z pozostałej bawełny bęben pochwycił rękę robotnika wraz z haczykiem, szarpiąc 3-ci palec prawej ręki;

przy nakładaniu szmat na szarpacz robotnik uległ obcięciu 2-ch palców oraz zerwaniu skóry z ręki;

przy szarpaczu podczas wygładzania pokładu bawełny owijającej się na wał—walce karbowane, doprowadzające bawełnę pod cepy wciągnęły 4 palce, powodując ich zmiażdżenie;

podczas czyszczenia trzepaka w ruchu tryby urwały robotnikowi palec;

przy zgrzeblarkach robotnica uległa zmiażdżeniu ręki do łokcia między zgrzebłami, robotnik uległ poszarpaniu skóry na ręku, koła zębate podczas czyszczenia w ruchu poszarpały mięśnie ręki robotnicy;

przy ciągarkach i wrzeciennicach poważniejsze wypadki wynikały wskutek czyszczenia maszyn w biegu, w kilku wypadkach cylindry karbowane rozciągające taśmę ewentualnie niedoprząd powodowały zmiażdżenie palców;

przy samoprząśnicach wózkowych (selfaktorach) było kilka wypadków poważnego zgniecenia maszyną natykaczy, którzy korzystając z postoju weszli między cylindry i wózek, puszczony później przez nieuwagę w ruch; w jednym wypadku robotnik zakładający linkę na koło selfaktora dla ułatwienia sobie tej czynności przełożył rękę przez szprychy koła, podczas gdy drugi robotnik, nie wiedząc o tem puścił maszynę, powodując urwanie ręki; mnóstwo drobniejszych wypadków typowych—to uszkodzenie palców przez druty nawijacza i podwijacza oraz pokłucie dłoni i palców przez wrzeciona przy natykaniu na nie papierowych gilz.

Bardzo ciężki wypadek zdarcia skóry z głowy wraz z uchem miał miejsce przy przewijarce bębnowej, a wynikł skutkiem czesania się poszkodowanej przy tej maszynie.

Typowym wypadkiem w tkalniach jest uderzenie czółenkiem przechodzącego robotnika lub pracującego na sąsiednim warsztacie tkackim; ponieważ czółenka są dosyć ciężkie (ważą od 30 do 48 dkg.) i posiadają stalowe śpiczaste zakończenie—uderzenia, zwłaszcza w głowę, bywają bardzo niebezpieczne i powodują często nerwicę urazową. W ostatnich czasach coraz częściej stosowane są zamiast siatek ochronnych, przez które czółenko czasem przeskakuje, pręty lub listwy żelazne umocowane do t. zw. „lady" wzdłuż powierzchni, po której przebiega czółenko; ujemną stroną tego typu zabezpieczenia jest utrudnienie tkaczowi przewlekania przez t. zw. „płochę" zerwanych nici osnowy, gdyż wspomniany pręt wypada mniej więcej pośrodku niezbyt wysokiej płochy i zasłania jej front, a przytem podobno wyskakujące czółenko, zatrzymane przez to zabezpieczenie, powoduje poważniejsze uszkodzenie osnowy.

Wykroczenia. Wykroczenia przeciwko *przepisom ochronnym,* ujęte cyfrowo w tablicy IV-ej, wykazują w porównaniu z poprzednim okresem sprawozdawczym wzrost ich o ca 42%, osiągając cyfrę 5.889-ciu, jeżeli jednak odliczyć te wykroczenia, które wykazano tylko dlatego, że zostały one stwierdzone protokólarnie, choć załatwione były zleceniami nakazowemi — otrzymamy tylko 970 wykroczeń, z których 234 ukarano administracyjnie, a 736 skierowano na drogę sądową.

Pierwsze miejsce wśród tych wykroczeń zajmują przekroczenia przepisów, dotyczących *czasu pracy,* te jednak traktowane były bardzo surowo, gdyż z ogólnej liczby 571—538 skierowano na drogę sądową; z wykazów spraw sądowych, prowadzonych przez poszczególne obwody wynika, iż przekroczenia czasu pracy miały miejsce przedewszyst-

kiem w mniejszych przedsiębiorstwach, które pomimo słabszej konjunktury w przemyśle włókienniczym, korzystały z każdej przejściowej okazji i stosowały pracę w godzinach nadliczbowych, a ponieważ były to przeważnie tkalnie zarobkowe, pończoszarnie, fabryki koronek lub inne przedsiębiorstwa włókiennicze, stosujące płace akordowe — za wszystkie godziny płacono zwykłą stawkę, niższą przytem, aniżeli przewidywała odnośna taryfa umowna; poza tem przekroczenia czasu pracy stwierdzono w piekarniach, młynach czynnych na 2 zmiany po 12 godzin i w cegielniach.

Stwierdzone wypadki *pracy kobiet w porze nocnej* były również kierowane na drogę sądową i w jednym wypadku, w związku z dwukrotnem ustaleniem pracy nocnej kobiet w niezrzeszonej przędzalni bawełny w Łodzi, kierownik fabryki ukarany został za pierwszym razem grzywną w wysokości 1.000 złotych, za drugim zaś — miesiącem aresztu, zamienionym przez Sąd Okręgowy na grzywnę zł. 3.000.

Naogół kary za przekroczenia przepisów w sprawie *czasu pracy* i *pracy kobiet* i *młodocianych* wynosiły w I-em półroczu od 100 do 500 złotych, najniższe były zł. 30 do 50 za prace w niedziele i święta w piekarniach; w II-im półroczu, prawdopodobnie w związku z pogorszeniem się sytuacji gospodarczej, sąd pracy w Łodzi jak i sądy na prowincji stosowały niższe kary, rzadziej osiągające 100 zł.

Wykroczenia przeciwko przepisom o *wynagrodzeniu* dotyczyły wypłacania wynagrodzenia wekslami, względnie towarem i notowane były szczególnie na terenie Kalisza w przemyśle hafciarskim, w którym ten sposób wypłaty wynagrodzenia jest często praktykowany, poza tem stwierdzono wypadki *nieprawnych potrąceń* z wynagrodzenia; za omawiane przekroczenia stosowano kary administracyjne w 30-tu wypadkach.

Wykroczenia przeciwko przepisom o *nakładaniu kar* polegały na nakładaniu na robotników kar pieniężnych, pomimo, iż w danym wypadku było to niedopuszczalne, bądź dlatego, że regulamin tego nie przewidywał, bądź też, że przedsiębiorstwo zatrudniało mniej niż 20 robotników.

Pozostałe wykroczenia nie nastręczają specjalnych uwag.

Ochrona pracy kobiet i młodocianych. *Ochrona macierzyństwa.* W roku sprawozdawczym liczba zakładów podlegających art. 15 ustawy z dn. 2.VII.24 r. uległa zmniejszeniu. W roku 1928 liczba zakładów, obowiązanych do urządzenia *żłobka* i *kąpieli*, wynosiła 95, w roku 1929 — 79. Różnicę stanowią zakłady zlikwidowane całkowicie, unieruchomione lub te, które w chwili wejścia w życie przepisu art. 15 (29.VII.28 r.) nie zatrudniały 100 kobiet.

21 zakładom uprawomocnił się termin założenia żłobka, z tego: w przemyśle włókienniczym—16 zakładom, drzewnym—3, chemicznym—1, papierniczym—1.

Po uprawomocnieniu się terminu były spisywane protokóły i kierowane z odpowiedniemi wnioskami do sądu pracy. Nie kierowano dotąd tylko tych protokółów, na zasadzie których stwierdzono, że liczba kobiet nie przekracza 100. Oskarżenia były kierowane z mocy art. 17 ustawy z dnia 2.VII.24 r. i z mocy art. 29 Rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z dnia 14.VII.27 r. o inspekcji pracy. Kary wyznaczane przez sądy wahały się od 100—500 zł. W jednym wypadku mocodawca firmy zgłosił apelację — Sąd Okręgowy jednak wyrok I-ej instancji zatwierdził.

Większa część uprawomocnionych terminów przypada na dzień 1 lipca 1930 r.

W 79 zakładach, obowiązanych do wypełnienia art. 15 ustawy z dnia 2.VII.24 roku jest zatrudnionych 41.098 kobiet i 1.961 dziewcząt w wieku od 15—18 lat.

Na terenie III Okręgu czynne są 3 żłobki, z których dwa przy państwowych zakładach—1 przy Narodowej Organizacji Kobiet.

Badania wykazały, że największa frekwencja dzieci w żłobkach przypada na okres wiosenny i letni, ku jesieni i zimie—spada.

Żłobek dzienny urządzony przez Narodową Organizację Kobiet w Łodzi uruchomiony został 18 listopada 1928 r., czynny jest od godz. 7 do 19.

Dzieci rekrutują się ze sfery robotniczej, szczególnie praczek, posługaczek i robotnic fabrycznych. Dzieci dożywiane są 4—5 razy dziennie. Lekarz przychodzi raz w tygodniu, w razie wypadku choroby — lekarz jest wzywany. W żłobku jest 1 pielęgniarka, a oprócz tego dozór spoczywa w rękach pań członkiń organizacji. Każde dziecko ma swoje łóżeczko. Ubranie domowe jest przechowywane w torbach płóciennych, a dziecko przebierane w ubranie i bieliznę zakładową. Żłobek mieści się w dwóch pokojach: sypialnia i pokój do rozbierania i kąpania. Dzieci są codziennie kąpane. Waga—raz w ty-

godniu. Stałego subsydjum żłobek nie pobiera. Na początku istnienia żłobek otrzymał zł. 2.000 z Ministerstwa Pracy I Opieki Społecznej. Wydatki są pokrywane ze składek członkowskich i opłat pobieranych od matek w wysokości 10 zł. miesięcznie za dziecko. Zgłaszających się dużo, brak tylko miejsca, łóżek i pościeli.

Prócz żłobka jest przy instytucji urządzone *przedszkole,* w którem jest 40 dzieci. Wiek dzieci od 3—7 lat. W przedszkolu jest 1 ochroniarka i pomocnica; czynne jest od godz. 8 do 15. Dzieci dostają o 10-ej mleko i bułeczkę, a później o 12.30 obiad, składający się z zupy i chleba. Opłata za dziecko wynosi 10 zł. miesięcznie. Zakład daje dzieciom fartuszki, kołnierzyki i serwetki przy jedzeniu.

Badanie zdrowia młodocianych. Rok sprawozdawczy przyniósł realizację art. 6 i 7 ustawy z dnia 2.VII.24 r. Badania rozpoczęto narazie w dwóch ośrodkach: Łódź od dnia 2 października 1929 r. i Tomaszów Mazowiecki od dn. 1 sierpnia 1929 r. W Łodzi urzęduje 2-ch lekarzy, w Tomaszowie Mazowieckim—1.

Badania dokonywane są w lokalach Kas Chorych. Prócz badań klinicznych dokonywane są badania antropometryczne według szematów i instrukcyj opracowanych przez Główny Inspektorat Pracy i Ogólno-Państwowy Związek Kas Chorych. Lekarze powołani do badania młodocianych posiadają nietylko znajomość zagadnień ochrony zdrowia robotnika, ale są jej rzecznikami. Ogółem dokonano 516 badań, w tej liczbie chłopców zbadano 267, dziewcząt 249. Największa liczba badań przypada na przemysł włókienniczy — bo 270, w tem: chłopców 117, dziewcząt 153. Badań powtórnych dokonano 134, zdyskwalifikowano 2 chłopców. W wypadkach stwierdzenia podniesionej ciepłoty ciała, mizernego wyglądu, połączonego najczęściej z anemją—zarządzano badania perjodyczne, celem śledzenia i trzymania ręki na pulsie zdrowia młodocianego. Bywały wypadki, że młodociany musiał w okresach oznaczonych przez lekarza stanąć do badania 4-ro i 5-cio krotnie. Charakterystycznym jest przemysł mineralny, gdzie na 118 dokonanych badań tylko 48 badań wykazało normalną ciepłotę ciała (reszta wykazała od 37 — 38 stopni). Przemysł hutniczy i mechaniczny przerób metali — na 19 zbadanych — normalną temperaturę wykazało 4-ch; przemysł maszynowy — na 6 zbadanych—1 normalną; przemysł chemiczny—na 50 zbadanych—16 normalnych; przemysł włókienniczy—na 270 — 97 normalnych; przemysł poligraficzny—na 25 zbadanych — 10 z normalną temperaturą. Badaniom podlegają wszyscy nowoprzyjęci do pracy i już zatrudnieni. Do chwili powołania specjalnych lekarzy tylko niektóre większe fabryki przeprowadzały badania na własny koszt. W większości zakładów młodociani zupełnie nie byli badani, pozostawieni w nieodpowiednich, a często w złych warunkach pracy. Mając na uwadze gałęzie pracy szkodliwe na organizm młodocianego robotnika, ze względu na charakter produkcji, do badań przedewszystkiem byli kierowani młodociani zatrudnieni w przemyśle mineralnym (huty szklane), w przemyśle chemicznym (fabryki wyrobów gumowych) i w przemysle poligraficznym (drukarnie).

Urządzenia kąpielowe. Z nakazów inspekcji pracy wydanych po dniu 29.VII.28 r.— urządzenia kąpielowe zaprowadziły tylko dwie firmy: Tomaszowska Fabryka Sztucznego Jedwabiu Sp. Akc. i Tow. Akc. Gampe i Albrecht; z pozostałych 80 zakładów objętych art. 15 ustawy z dnia 2.VII.24 r. część posiada urządzenia przedwojenne.

Kąpiele przy fabrykach czynne są w ciągu całego dnia, bez jakichkolwiek ograniczeń. Niektóre zakłady pracy pobierają opłatę za kąpiel w granicach od 10 do 20 gr.— w większości są bezpłatne. Dla kobiet są wyznaczone oddzielne dnie.

Kuchnie robotnicze istnieją przy fabrykach państwowych: Państwowa Fabryka Wyrobów Tytuniowych i Państwowa Wytwórnia Wódek № 3 oraz przy dwóch zakładach prywatnych: Tomaszowska Fabryka Sztucznego Jedwabiu Sp. Akc. i Łódzka Fabryka Nici. Kuchnie cieszą się wielkiem powodzeniem, szczególnie dla robotników, mieszkających w znacznej odległości od miejsca pracy — są nieocenionem wprost udogodnieniem. Za niewielką opłatą robotnik ma możność spożycia, miast przynoszonego z domu kawałka chleba,—gorącej zupy na jarzynach z kawałkiem mięsa. Cyfry poniższe zobrazują działalność poszczególnych kuchen.

Państwowa Fabryka Wyrobów Tytuniowych. Kuchnia została uruchomiona w grudniu 1929 r. Na 624 zatrudnionych robotników—korzysta z obiadów od 350—400 robotników. Obiad składa się z zupy, w której jest 250 gr. jarzyn, 50 gr. mięsa i nadto chleba 100 gr. Cena obiadu 50 gr.

Wytwórnia Wódek № 3. Zatrudnionych jest 372 robotników. W ciągu okresu sprawozdawczego wydano obiadów małych—robotniczych 32.758 w cenie 50 groszy, obiadów

dużych urzędniczych 7.837 w cenie zł. 1.50. Prawo do korzystania z obiadów dużych mają również i robotnicy. Obiad mały składa się z pieczystego z jarzyną. Przeciętna liczba miesięczna obiadów robotniczych wynosi 2.730, obiadów urzędniczych—653.

Łódzka Fabryka Nici zatrudnia 720 robotników. Kuchnia jest czynna od 1927 roku. W roku 1929 wydano w cenie 50 groszy—65.500 obiadów, przeciętnie miesięcznie 5.458. Obiad składa się z zupy, mięsa, chleba i kubka czarnej, niesłodzonej kawy.

Tomaszowska Fabryka Sztucznego Jedwabiu Sp. Akc. Fabryka zatrudnia 5.514 robotników. Kuchnia jest czynna od maja 1929 r. Wydaje 4.000 porcyj dziennie o pojemności 0,6 litra. Koszt porcji wynosi 10 gr. Ze względu na wielką rozległość terytorjum fabrycznego i dużą odległość między oddziałami fabrycznemi, dla udogodnienia robotników, urządzono centralną kuchnię, która w kociołkach cynowych rozsyła zupę do poszczególnych oddziałów. Spożywanie zupy odbywa się w stołowniach przy oddziałach.

Prócz kuchni robotniczej zasługuje na uwagę urządzone *uzdrowisko* dla dzieci robotników, *przedszkole, bibljoteka* i *czytelnia pism.*

Uczęszczanie do szkół. Obowiązanych do dokształcania było ogółem 9.277, w tem: chłopców 5.421, dziewcząt 3.856, uczęszczało natomiast 5.356, w tem: 3.718 chłopców, 1.638 dziewcząt. Uczęszczanie do szkół poczyniło dalsze postępy, w znacznej mierze dzięki działalności inspektorów pracy, którzy przy wizytowaniu zakładów, zatrudniających młodocianych, zwracają kierownikom uwagę na obowiązek rozciągnięcia ścisłej kontroli nad uczęszczaniem młodocianych do szkół i wypływające stąd konsekwencje karne. Młodzież, pracująca w charakterze uczniów przemysłowych i terminatorów uczęszcza regularnie na naukę, ponieważ świadectwo z odbytej nauki w szkole dokształcającej jest potrzebne do złożenia egzaminu na czeladnika; młodzież pracująca w charakterze robotników młodocianych niechętnie odbywa naukę, traktując ją jako przymus ustawowy. W dużej mierze do niechętnego uczęszczania przyczynia się zmęczenie, spowodowane pracą zarobkową, po której trudno wymagać od dziecka intensywnej i sumiennej pracy w szkole. Jedynie przesunięcie nauki z godzin wieczorowych na godziny dzienne może zło naprawić.

Z nadesłanych przez zakłady pracy *wykazów młodocianych* otrzymano następujące dane o poziomie ich wykształcenia:

od 1 do 4 klas szkoły powszechnej	371	młodocianych
„ 4 „ 6 „ „ „	419	„
— 7 „ „ „	400	„
4 klasy gimnazjum	4	„
5 klas „	4	„
6 „ „	2	„

Szkół zawodowych męskich na terenie Łodzi jest 29, *żeńskich 16, ogólno-kształcących 9.*

Czas pracy młodocianych. Rok sprawozdawczy notuje mniejszą liczbę wypadków stosowania pracy nadliczbowej robotników dorosłych, jak również robotników młodocianych, którzy w wypadku stosowania przez fabrykę pracy nadliczbowej nie są od tej pracy wyłączeni. Do zmniejszenia liczby wykroczeń nie przyczynia się bynajmniej większa lojalność drobniejszych przedsiębiorstw do ustawodawstwa ochronnego, ale ciężki kryzys, jaki przemysł przeżywa.

W roku sprawozdawczym przeprowadzono pracę badawczą warunków pracy robotników, zatrudnionych w przemyśle poligraficznym. Wizytowano wszystkie drukarnie i wydawnictwa gazetowe. Materjał syntetycznie ujęty będzie opracowany oddzielnie. Celem zebrania wyczerpujących danych nietylko o warunkach pracy, ale i o warunkach bytu pracowników, przy pomocy Związku Zawodowego Drukarzy została przeprowadzona na terenie fabryk przez delegatów fabrycznych ankieta, która w połączeniu z materjałami wizytacyjnemi — da obraz całkowity i zupełny.

Działalność rozjemcza. W związku z utworzeniem w Łodzi sądu pracy, który rozpoczął swe czynności z dniem 15.I.29 r., *działalność rozjemcza* inspekcji pracy w sprawach indywidualnych wykazuje w porównaniu z rokiem ubiegłym spadek spraw zgłoszonych przez poszczególnych robotników o ca 54%, w obwodach zaś łódzkich ilość zgłoszonych spraw, głównie o wyjaśnienie strony prawnej swoich pretensyj, lub skarg, pod-

padających pod przepisy zagrożone karami administracyjnemi lub sądowemi — stanowiła 6-tą część zeszłorocznych (602 : 3.601). Jeżeli natomiast uwzględnić sprawy zgłoszone do sądu pracy i do inspekcji — otrzymamy dla Łodzi wzrost spraw zgłoszonych przez poszczególnych robotników w stosunku do poprzedniego roku o ca 35%.

Według danych otrzymanych z sądu pracy w Łodzi—działalność tego sądu w pierwszym roku przedstawiała się następująco:

zgłoszono spraw cywilnych 4.330
rozpatrzono w roku sprawozdawczym 3.357 z tego
uwzględniono pretensje całkowicie w 928 sprawach
„ „ częściowo w 1.654 sprawach
całkowicie oddalono 386 spraw
umorzono i zawieszono 389 spraw.

Zgłoszono *spraw karnych* 358, załatwiono 335 (188 nakazami, 145 wyrokami i dwie przekazano do innych sądów).

Zatargów zbiorowych wynikłych na tle niepłacenia za postoje w tkalniach, niewyrobienia stawki taryfowej, nieudzielania lub niewłaściwego obliczania należności za urlopy oraz niewydawania książeczek obrachunkowych—rozpatrzono 291 (439 w roku ubiegłym); poważny spadek tych spraw tłumaczy się również przeniesieniem części ich, już jako poszczególnych, do sądu pracy.

Umów zbiorowych — poza przemysłem spożywczym (piekarnie) w Łodzi i kilkoma lokalnemi w Kaliszu i Piotrkowie—nie zawierano i w ciągu roku sprawozdawczego obowiązywały w dalszym ciągu umowy z roku poprzedniego.

Poszczególne skargi zgłaszane przez *robotników rolnych*, załatwiane były na komisjach rozjemczych, których odbyto w roku sprawozdawczym 51, sprawy zaś *dozorców domowych* na 27 komisjach; sprawy dozorców domowych w Łodzi przeszły do sądu pracy. Sprawy dozorców domowych w małych miasteczkach powiatowych lub osadach fabrycznych pomimo istnienia postanowień Nadzwyczajnych Komisyj Rozjemczych stanowiły w dalszym ciągu trudne do rozwiązania zagadnienie i postanowienia te przeważnie nie były wprowadzane w życie.

Okręgowy Inspektor Pracy III Okręgu
(—) *W. Wojtkiewicz.*

TABLI

Zarejestrowane do dnia 31 grudnia 1929 r. zakłady

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zakłady zatrudniające do 4 robotników						Zakłady zatrudniające 5—19 robotników						Zakłady zatrudniające 20—49 robotników					
	Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników				
		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem
		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	4	50	—	—	—	50	1	40	—	—	—	40
IV Przemysł mineralny	15	46	3	6	—	55	79	800	31	38	1	870	51	1176	147	46	14	1383
V Hutnictwo i mech. przerób metali . .	4	9	—	—	—	9	13	115	13	29	1	158	8	142	25	66	17	250
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn. .	29	55	—	34	—	89	116	731	18	360	1	1110	43	867	59	270	21	1217
VII Przem. chemiczny .	18	45	—	—	—	45	19	142	45	4	12	203	3	80	18	1	—	99
VIII Przem. włókienniczy	156	262	183	16	7	468	643	3528	2577	138	180	6423	279	4485	3354	185	151	8175
IX Przem. papierniczy .	3	2	2	1	3	8	27	97	121	15	37	270	12	140	199	12	21	372
X Przemysł garbarski i przetworów zwierzęcych	9	24	—	1	—	25	16	213	7	9	1	230	5	154	3	4	3	164
XI Przemysł drzewny .	45	111	1	25	—	137	131	927	22	154	7	1110	41	1002	70	104	10	1186
XII Przemysł spożywczy	253	493	13	14	2	522	160	1381	153	66	17	1617	41	903	196	44	35	1178
XIII Przemysł odzieżowy i galanteryjny . .	17	23	13	16	7	59	52	181	128	60	52	421	7	59	112	11	34	216
XIV Przem. budowlany .	—	—	—	—	—	—	34	323	2	29	—	355	35	1054	1	51	—	1106
XV Przemysł poligraficzny	14	36	5	6	—	47	41	299	64	73	23	459	7	135	46	49	20	250
XVI Zakłady użyteczności publicznej . . .	8	23	—	—	—	23	5	44	3	6	—	53	6	148	—	7	—	155
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Hotele, gospody, jadłodajnie i usługi osobiste	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okr. sprawozdawczym:	571	1129	220	119	19	1487	1340	8832	3184	981	332	13329	539	10385	4230	850	326	15791
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	270	591	123	70	29	813	883	5724	2365	639	271	8999	473	8800	4008	727	378	13913
RÓŻNICA w por. z okr. poprz.(±):	301	538	97	49	10	674	457	3108	819	342	61	4330	66	1585	222	123	52	1878

Liczba folwarków ponad 50 hektarów prze

BIBLIOTEKA W. P. H. W POZNANIU

CA I.

czynne według liczby oraz według płci i wieku robotników.

Zakłady zatrudniające 50—99 robotników						Zakłady zatrudniające 100—499 robotników						Zakłady zatrudniające ponad 499 robotników						Ogólna liczba zakładów:		Ogólna liczba robotników:	
Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników								
	Dorosłych		Młodocianych				Dorosłych		Młodocianych				Dorosłych		Młodocianych-						
	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	Ogółem		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	Ogółem		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	Ogółem	w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim	w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim
—	—	—	—	—	—	1	138	2	—	—	140	—	—	—	—	—	—	6	5	230	208
9	405	112	20	5	542	6	632	168	146	71	1017	2	1490	428	266	140	2324	162	108	6191	5202
2	65	21	11	4	101	3	444	19	63	11	537	2	1122	100	43	1	1266	32	18	2321	2528
14	706	62	155	—	923	6	722	42	127	1	892	1	788	—	49	—	837	209	125	5068	5148
1	54	—	6	1	61	3	600	57	21	2	680	3	2828	4041	54	283	7206	47	35	8294	7715
155	5849	4486	224	247	10806	132	13513	12180	321	773	26787	37	24249	28349	869	957	54424	1402	1263	107083	123418
1	29	16	1	4	50	3	307	219	1	61	588	—	—	—	—	—	—	46	37	1288	1725
—	—	—	—	—	—	1	125	20	4	—	149	—	—	—	—	—	—	31	38	568	550
9	536	49	49	17	651	2	206	39	14	—	259	3	1505	977	120	199	2801	231	134	6144	6388
7	347	84	10	16	457	8	1368	379	59	6	1812	5	2458	742	172	44	3416	474	218	9002	7093
4	100	113	26	37	276	3	221	361	7	34	623	—	—	—	—	—	—	83	20	1595	1038
4	263	—	10	—	273	7	1153	13	13	—	1179	—	—	—	—	—	—	80	26	2913	1177
4	170	43	55	19	287	2	101	97	31	68	297	—	—	—	—	—	—	68	47	1340	1145
—	—	—	—	—	—	1	178	6	6	—	190	3	2757	16	2	—	2775	23	13	3196	2385
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	99
—	—	—	—	—	—	2	392	7	2	—	401	—	—	—	—	—	—	2	1	401	106
1	55	21	5	—	81	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	81	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
211	8579	5007	572	350	14508	180	20100	13609	815	1027	35551	56	37197	34653	1575	1624	75049	2897	2093	155715	165924
202	8179	4897	569	363	14008	206	22616	15485	1320	1196	40617	59	42048	41045	2140	2341	87574	2093	—	165924	—
9	400	110	3	13	500	26	2516	1876	505	169	5066	3	4851	6392	565	717	12525	804	—	10209	—

strzeni ogólnej 1094 z liczbą robotników stałych 31510.

TABLI

Inspekcje zakła

1. Wizy

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników objętych wizytacjami:						
	zarejestrow. zakładów czynnych	z liczbą robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzon.	% zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych: 1 raz	2 razy	więcej razy	Ogólna liczba rob. objęt. wizytacjami	% robotn. objętych wizytacjami
I Rolnictwo, ogrodn. i hodowla.	1094	31510	**1**	—	1	—	—	**34**	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	6	230	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	162	6191	**92**	57,0	59	24	9	**4816**	77,7
V Hutnictwo i mech. przer. metali	32	2321	**20**	62,5	13	5	2	**1767**	76,0
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	209	5068	**98**	47,0	81	16	1	**3508**	69,0
VII „ chemiczny	47	8294	**30**	64,0	24	4	2	**2744**	33,0
VIII „ włókienniczy . . .	1402	107083	**909**	65,0	665	155	89	**106097**	99,0
IX „ papierniczy	46	1288	**25**	54,4	23	1	1	**920**	71,4
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych.	31	568	**15**	48,4	11	3	1	**263**	46,3
XI Przemysł drzewny	231	6144	**117**	50,6	82	26	9	**5435**	88,4
XII „ spożywczy	474	9002	**115**	24,0	80	20	15	**4681**	52,0
XIII „ odzieżowy i galanter.	83	1595	**24**	30,0	18	6	—	**1176**	73,0
XIV „ budowlany	80	2913	**32**	40,0	32	—	—	**1788**	61,4
XV „ poligraficzny . . .	68	1340	**43**	63,2	29	12	2	**540**	40,0
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	23	3196	**11**	47,8	8	2	1	**2025**	63,0
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunik., poczta, telegr. i t. p.	2	401	**1**	50,0	1	—	—	**106**	26,0
XIX Przemysł usług osobistych. .	1	81	—	—	—	—	—	—	—
XX Szkoły Zawodowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	**3991**	**187225**	**1533**	**52,9**	**1127**	**274**	**132**	**135900**	**87,2**
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	**3146**	**189689**	**969**	**46,0**	**692**	**192**	**85**	**139808**	**84,0**
RÓŻNICA w por. z okresem poprzednim (±):	**+845**	**—1464**	**+564**	**—6,9**	**+435**	**+82**	**+47**	**—3908**	**+3,2**

UWAGA: Poza wykazanemi wizytacjami—9 dokonano w tyluż zakładach (z 196 robotnikami)

*) Poza tem w związku z wydanemi opinjami odbyto 96 posiedzeń komisyjnych.

CA II.

dów pracy.

tacje.

Liczba wizytacyj:				
Ogólna	w tem zakł. zatrudn.		w nocy i w dni świąteczne	z powodu nieszczęśl. wypadków
	do 20 rob.	pow. 20 rob.		
1	—	1	—	—
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
142	46	96	5	5
35	12	23	—	2
116	64	52	—	3
40	19	21	—	1
1354	633	721	122	37
28	17	11	1	—
20	16	4	—	—
174	98	76	1	12
178	124	54	1	5
30	16	14	—	—
32	13	19	—	3
60	47	13	3	—
15	6	9	—	4
—	—	—	—	—
1	—	1	—	—
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
2226	1111	1115	133	72
1398	386	1012	107	44
+828	+725	+103	+26	+28

nieobjętych rejestrem.

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

Grupy zatrudnienia	Liczba zakładów obejrzanych w związku z ich otwarciem lub przebudową	Liczba komisyj (wraz z kolaudacjami)	Liczba konsensów wydanych bez schodzenia na miejsce	Liczba wydanych opinij
I	—	—	—	—
II	—	—	—	—
III	—	—	—	—
IV	—	—	—	34
V	—	—	—	1
VI	—	—	—	62
VII	—	—	—	19
VIII	8	8	—	263
IX	1	1	—	6
X	—	—	—	11
XI	—	—	—	49
XII	2	2	—	159
XIII	—	—	—	23
XIV	—	—	—	3
XV	—	—	—	21
XVI	—	—	—	1
XVII	—	—	—	76
XVIII	—	—	—	7
XIX	—	—	—	17
XX	—	—	—	—
	11	11*)	—	752
	13	13	—	601
	−2	−2	—	+151

TABLICA IIIa.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higjeny pracy i warunków zdrowotnych robotników.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																					W okresie sprawozdawczym		W okresie poprzednim	Ogółem zleceń wykonanych
	mieszkań robotniczych	przestronności	światła	przewietrzania ogólnego	usuwania pyłu	usuwania pary lub gazów	usuwania odpadków	jadalni	ubieralni	umywalni	kąpieli	ustępów	ogrzewania	wody do picia	ubrań ochronnych	siedzeń przy pracy	żłobków dla niemowląt	badania zdrowia robotników	bad. narz., surowc. i produkt. w fabr.	apteczek podręcz.	innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	3	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	3	3	—	2	4	3	2	7	25	31	1	13	3	10	1	—	1	3	—	8	7	127	76	41	79
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	—	—	1	4	—	—	—	—	5	8	—	4	—	2	—	—	—	—	—	1	4	29	15	20	21
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	—	2	4	1	5	1	4	2	27	33	—	1	1	3	2	—	—	—	—	3	6	95	68	42	47
VII „ chemiczny	—	—	1	2	1	1	1	1	3	3	1	—	1	—	4	1	—	1	—	1	3	25	17	7	14
VIII „ włókienniczy	—	3	39	36	52	38	97	12	379	361	3	25	51	19	10	2	6	5	—	25	194	1357	1013	1039	382
IX „ papierniczy	—	—	2	1	4	2	5	—	12	13	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	4	44	35	70	10
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	—	—	—	4	1	—	—	2	5	6	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	5	27	23	15	15
XI „ drzewny	—	1	—	4	11	1	8	13	34	33	2	4	1	9	—	—	2	1	—	2	10	136	84	54	63
XII „ spożywczy	—	—	—	7	—	—	10	10	48	51	1	11	1	10	3	—	—	—	—	5	13	170	98	101	79
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	—	—	—	1	1	—	2	—	5	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	19	10	26	10
XIV „ budowlany	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	5	6
XV „ poligraficzny	—	—	—	1	3	—	2	—	19	26	—	—	1	2	1	—	—	—	—	—	16	71	46	11	24
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	—	—	2	1	—	—	—	1	2	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	1	10	8	8	10
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Szkoły Zawodowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	5	9	47	65	83	46	131	48	564	574	9	60	60	59	21	3	9	10	—	45	266	2114	1496	—	761
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	12	12	30	44	39	31	73	33	344	313	70	37	16	47	3	—	91	—	—	37	210	1442	1021	—	363
RÓŻNICA w por. z okresem poprzednim (±):	−7	−3	+17	+21	+44	+15	+58	+15	+220	+261	−61	+23	+44	+12	+18	+3	−82	+10	—	+8	+56	+672	+475	—	+398
OGÓŁEM zleceń wykonanych*):	1	10	13	28	25	6	20	14	190	208	—	39	8	50	5	3	—	11	—	45	85	—	—	—	—

*) Rubryki te dotyczą zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA IIIb.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w celu zabezpieczenia robotników od nieszczęśliwych wypadków.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																	W okresie sprawozdawczym		W okresie poprzednim		Ogółem zleceń wykonanych
	kotłów i przewodów parowych	silników	pędni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwigów	obrabiarek metali	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materjałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przewożenia surowców i materjałów	ładowania, podnoszenia i dźwigania ciężarów	podłóg	dróg, przejazdów, otworów	przejść, schodów, drzwi	innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	17	9	38	2	4	—	2	17	—	—	2	1	—	8	7	11	6	124	80	56	22	52
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	—	3	38	—	1	16	3	1	—	—	1	—	—	1	—	3	2	69	51	29	5	18
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	1	7	30	—	3	37	11	4	—	—	1	—	2	9	4	7	1	117	58	46	17	39
VII „ chemiczny	3	2	3	1	—	1	—	2	—	—	—	—	—	1	3	4	1	21	14	3	—	16
VIII „ włókienniczy	44	96	435	26	31	13	6	6	276	—	47	—	1	88	21	97	88	1275	861	1082	651	572
IX „ papierniczy	1	1	6	4	1	—	2	2	—	—	—	—	—	6	1	1	1	26	15	33	21	15
X „ garbarski i przetw. zwierz.	1	5	15	1	—	—	—	3	—	—	1	—	—	—	4	2	—	32	27	17	7	18
XI „ drzewny	20	13	61	—	—	17	77	1	—	—	2	—	—	7	5	20	12	235	148	111	56	125
XII „ spożywczy	7	26	122	4	24	4	1	20	—	—	6	—	2	10	21	52	17	316	240	225	113	164
XIII „ odzieżowy i galanteryjny .	3	—	3	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	3	—	1	1	13	9	6	6	2
XIV „ budowlany	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	5	—	2	1	2
XV „ poligraficzny	—	11	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	—	1	—	28	23	1	1	2
XVI Zakłady użyteczności publicznej. .	—	1	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	—	10	9	5	5	5
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacja, poczta, telegr., telefon	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przem. hotel., szynk. i usług osob.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	—	—	4
XX Szkoły Zawodowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	98	177	761	38	65	93	102	56	276	—	60	1	5	145	67	202	129	2275	1539	—	—	1034
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	120	119	460	56	94	35	48	97	129	—	81	—	1	62	48	154	114	1618	905	—	—	534
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (±):	−22	+58	+ 301	−18	−29	+58	+54	−41	+ 147	—	−21	+1	+4	+83	+19	+48	+15	+657	+634	—	—	+ 500
OGÓŁEM zleceń wykonanych*):	70	123	305	19	35	33	55	31	138	—	20	—	9	40	36	79	41	—	—	—	—	—

*) Rubryki te dotyczą zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA IIIc.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie czasu pracy, ewidencji pracujących i t. p.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									Ogółem		
	Czas pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków*)	Wypłaty zarobków (wynagrodzenia**)	Oświaty młodocianych robotnik.	Nakładania kar przez pracodawc. na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	zleceń	w tem zleceń w formie nakazów	Ogółem***) zleceń wykonanych
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	18	—	—	222	—	3	—	8	7	258	153	118
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	3	2	—	53	—	1	—	6	—	65	25	36
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	11	—	—	275	—	11	—	5	—	302	117	110
VII „ chemiczny	4	—	—	19	—	1	—	—	—	24	10	16
VIII „ włókienniczy.	51	—	1	1465	6	42	5	21	26	1617	1208	499
IX „ papierniczy	5	—	—	82	—	5	—	1	2	95	82	11
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	—	—	—	22	—	—	—	—	1	23	13	9
XI „ drzewny	15	1	—	268	—	16	—	4	6	310	150	108
XII „ spożywczy	28	3	—	291	—	4	—	7	—	333	117	149
XIII „ odzieżowy i galanteryjny .	3	—	—	66	—	4	1	1	—	75	26	17
XIV „ budowlany	2	—	—	46	—	—	—	—	—	48	5	15
XV „ poligraficzny	4	—	—	167	—	12	—	16	2	201	115	55
XVI Zakłady użyteczności publicznej . .	—	—	—	12	—	—	—	2	—	14	8	16
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . . .	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	—	4	—	—	—	—	—	4	4	—
XIX Przem. hotel., szynkarski i usług osob.	15	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15	4
XX Szkoły Zawodowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	160	6	1	2992	6	99	6	71	44	3385	2049	1164
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	217	15	1	1319	7	52	3	62	4	1680	1024	487
OGÓŁEM w porówn. z okr. poprz. (+):	—57	—9	—	+1673	—1	+47	+3	+9	+40	+1705	+1025	+677
RÓŻNICA zleceń wykonanych***):	90	3	—	982	5	23	1	51	9	—	—	—

*) Dotyczy zleceń w sprawach kontroli stanu zatrudnienia, posiadania i prowadzenia ksiąg fabrycznych, książeczek obrachunkowych, wykazów, ogłoszeń, regulaminów i t. p.

**) Dotyczy zleceń w sprawach wynagrodzenia robotników i pracowników umysłowych.

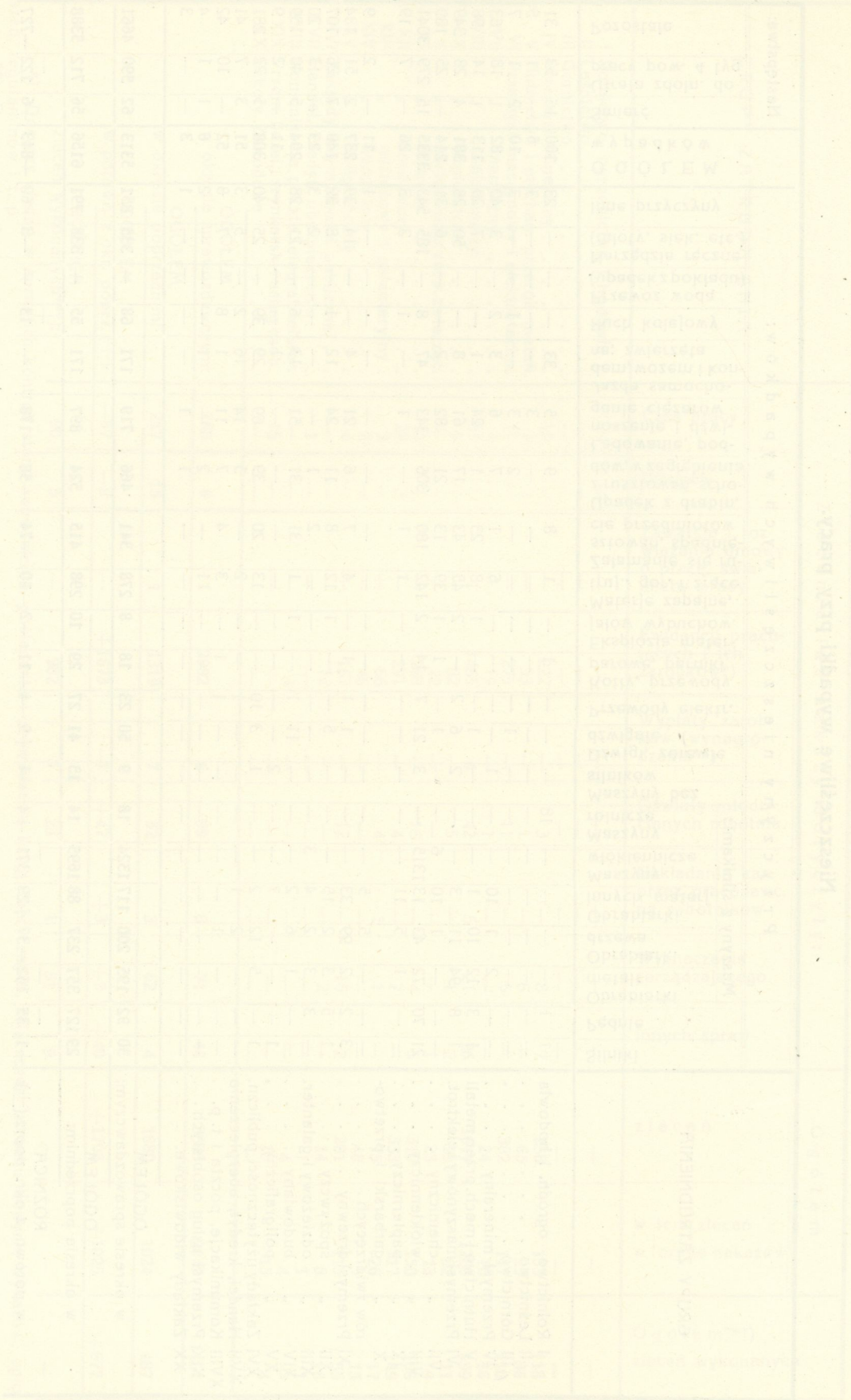
***) Dotyczy zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA V.

Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Przyczyny nieszczęśliwych wypadków:																				OGÓŁEM wypadków	Następstwa:		
	Silniki	Pędnie	Maszyny z silnikami: Obrabiarki metali	Obrabiarki drzewa	Obrabiarki innych materj.	Maszyny włókiennicze	Maszyny rolnicze	Maszyny bez silników	Dźwigi, żórawie dźwignie	Przewody elektr.	Kotły, przewody parowe, parniki	Eksplozja materjałów wybuchow.	Materje zapalne, truj.. gor. i żrące	Załamanie się rusztowań, spadnięcie przedmiotów	Upadek z drabin, z rusztowań, schodów, w zagłębienia	Ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów	Jazda samochodem, wozem i koną; zwierzęta	Ruch kolejowy	Przewóz wodą (upadek z pokładu)	Narzędzia ręczne (młoty, siek. etc.)	Inne przyczyny		Śmierć	Utrata zdoln. do pracy pow. 4 tyg	Pozostałe
I Rolnictwo, ogrodn. i hodowla	1	1	—	—	—	—	18	—	—	—	1	—	1	8	9	5	33	—	—	—	23	**100**	16	53	31
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	3	**6**	—	1	5
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2	3	—	1	—	—	3	**10**	2	1	7
IV Przemysł mineralny	—	—	2	1	10	—	—	1	—	—	—	—	6	1	7	6	3	2	—	3	40	**82**	1	18	63
V Hutnictwo i mech. przer. metali	1	3	12	10	1	—	—	—	1	—	—	1	8	23	1	24	1	—	—	7	20	**113**	1	14	98
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	1	8	94	11	3	—	—	2	6	2	—	2	45	43	17	61	8	—	—	50	28	**381**	4	28	349
VII „ chemiczny	—	—	—	1	10	6	—	—	1	—	1	1	39	13	21	82	2	—	—	6	31	**214**	—	25	189
VIII „ włókienniczy	21	70	72	43	13	1315	—	3	21	7	14	2	142	180	306	343	47	8	—	185	543	**3335**	15	279	3041
IX „ papierniczy	—	—	1	5	11	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	—	1	—	2	3	**26**	—	7	19
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	—	—	—	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	**11**	—	2	9
XI Przemysł drzewny	3	2	2	99	33	—	—	—	1	1	1	—	4	7	6	21	4	—	—	14	39	**237**	2	51	184
XII „ spożywczy	1	5	3	2	15	—	—	—	5	—	—	1	12	8	11	24	12	1	—	8	32	**140**	7	26	107
XIII „ odzieżowy i galanter.	—	3	3	2	4	3	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	2	3	**23**	—	3	20
XIV „ budowlany	—	—	1	6	2	—	—	—	11	1	—	1	1	31	31	51	13	6	—	21	28	**204**	5	40	159
XV „ poligraficzny	1	—	—	—	7	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	**11**	—	2	9
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	1	—	5	12	2	—	—	1	3	10	—	—	13	20	39	69	29	39	—	25	40	**308**	5	22	281
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	2	1	—	—	—	—	1	—	—	2	—	5	14	16	2	—	5	3	**51**	3	7	41
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	1	—	3	4	7	11	1	8	—	7	8	**52**	—	10	42
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	—	1	—	—	—	2	**6**	1	1	4
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	1	**3**	—	—	3
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	30	92	195	200	117	1324	18	9	50	23	18	8	278	341	466	719	171	68	—	335	851	**5313**	62	590	4661
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	29	127	357	237	88	1695	14	13	41	27	29	10	298	415	524	897	171	55	—	338	791	**6156**	56	712	5388
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz.(±):	+1	— 35	— 162	—37	+29	— 371	+4	—4	+9	—4	—11	—2	—20	—74	—58	—178	—	+ 13	—	—3	+60	**—843**	+6	— 122	**—727**

Z pośród wypadków wymienionych powyżej 114 wypadków (w tem 6 śmiertelnych) miało miejsce w zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji.

OKRĄG IV.

WOJEWÓDZTWO KIELECKIE.

Stan zatrudnienia. W rejestrach inspektorów pracy uwidocznionych jest do końca roku sprawozdawczego 3.042 zakładów czynnych, z ogólną liczbą 169.131 robotników. Liczba zakładów pracy zmniejszyła się w porównaniu z okresem poprzednim o 436 zakładów, liczba zaś robotników o 1.694. Zmniejszenie ilości zakładów występuje najwydatniej w grupie zakładów, zatrudniających do 4-ch robotników, w której, w związku z przeprowadzeniem rewizji rejestracji zakładów pracy na zasadach, określonych przez „Tymczasową instrukcję" Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 22.XII.1928 roku, skreślono cały szereg drobnych zakładów, dotychczas w rejestrach figurujących, z liczbą robotników poniżej 4-ch. Stąd w grupie tej ilość zakładów zmniejszyła się o 557, czyli przeszło o czwartą część stanu z okresu poprzedniego. Zmniejszyła się również o 1 zakład ilość zakładów w grupie „20—49" robotników, oraz w grupie zakładów największych, zatrudniających ponad 499 robotników, gdzie stan w porównaniu z rokiem poprzednim jest o 4 zakłady niższy.

W pozostałych grupach liczba zakładów w porównaniu z rokiem poprzednim wzrosła, przyczem najsilniejszy wzrost wykazuje grupa zakładów, zatrudniających 5 — 19 robotników, stan bowiem tej grupy wzrósł o 104 zakłady,—następnie w grupach zakładów „50—99" i „100—499" robotników, z których jedna wykazuje wzrost liczby zakładow o 6, druga zaś o 16.

Grupa zakładów najmniejszych wykazuje zatem stan o 859 robotników niższy, grupa zakładów „20 — 49" robotników wykazuje zmniejszenie stanu o 216, wreszcie grupa zakładów największych—spadek o 3.583 robotników. W trzech pozostałych grupach ze wzrostem ilości zakładów zwiększył się stan zatrudnienia. I tak, w grupie zakładów „5—19" robotników przyrost wynosi 748, w grupie „50—99" robotników o 91, wreszcie w grupie „100 — 499" — 2.125 robotników. W ogólnem zestawieniu, jak zaznaczyliśmy, stan zatrudnienia w porównaniu z rokiem poprzednim zmniejszył się o 1.694 robotników, czyli o 1%.

W ważniejszych działach pracy stan zatrudnienia przedstawiał się w sposób następujący:

W *górnictwie*—ilość zakładów 112, robotników 40.350, czyli przyrost stanu zakładów o 19, a robotników o 3.105 (8%). Na ten znaczny stosunkowo przyrost wpłynęły w dużej mierze zmiany rejestracyjne w grupie zakładów najmniejszych, a zarazem dokonane na terenie Zagłębia przegrupowanie, polegające na przeniesieniu w rejestrach kamieniołomów wapiennych do działu zakładów górniczych.

W kopalnictwie węgla kamiennego w 34 kopalniach pracowało 29.756 robotników. W kopalniach rudy żelaznej w 23 zakładach zatrudnionych było około 5.000 robotników. Kopalnie rudy, które w roku poprzednim ograniczyły częściowo swój ruch, prowadziły go w tym stanie i w roku sprawozdawczym, 3 nawet kopalnie wstrzymały zupełnie produkcję. Kopalnie cynku ograniczyły ruch, zmniejszając ilość robotników i liczbę dni pracy w tygodniu.

W przemyśle *mineralnym* przybyło 15 zakładów i 1.204 robotników, czyli stan zatrudnienia wzrósł o 9,5%.

W roku sprawozdawczym powiększyły swoje urządzenia techniczne 2 fabryki cegły ogniotrwałej, z których jedna wybudowała nowy oddział maszynowy i kotłowy i rozszerzyła suszarnię, druga zaś wybudowała nową wieżę ciśnień. W dziale cementowym podjęto budowę nowej, ósmej z rzędu na terenie Okręgu, fabryki cementu, a oprócz tego rozbudowały się dwie inne cementownie przez zaprowadzenie daleko idących inwestycyj.

Przemysł metalowy. W dziale hutnictwa w niezmienionej co do liczby ilości 236 zakładów pracowało 42.086 robotników, stan zatem zatrudnienia zmniejszył się nieznacznie (o 0,9%). W przemyśle maszynowym liczba zakładów wzrosła o 14, tak że w 97-iu zakładach pracowało 9.468 robotników. Stan zatrudnienia zmniejszył się o 261 (2,7%) robotników.

W zakładach hutnictwa żelaznego czynnych było na terenie Okręgu z przerwami 5 wielkich pieców i 12 martynowskich. Urządzona została duża walcownia rur systemu Wellmana, oraz powstała nowa odlewnia wyrobów metalowych. Rozszerzyły i ulepszyły swoje urządzenia techniczne: fabryka łańcuchów, podkówek do obcasów, gwoździ i haków—przez wybudowanie nowej kotłowni oraz hali maszyn i fabryka wyrabiająca śruby i gwoździe — przez wybudowanie nowej centrali siły z turbiną parową; fabryka naczyń aluminjowych—przez rozszerzenie instalacji elektrycznej.

W przemyśle *chemicznym* liczba zakładów spadła o 21, liczba robotników wzrosła o 725, czyli blisko o 10%.

Z zakładów nowopowstałych wymienić należy fabrykę tlenu oraz fabrykę lepu na owady, — zaś z zakładów, które rozszerzyły swój ruch — fabrykę sztucznych nawozów, która wybudowała nowy oddział kwasu siarkowego.

W przemyśle *włókienniczym* czynnych było o 2 zakłady więcej niż w roku poprzednim, — zatrudnionych zaś robotników 23.762, czyli stan zatrudnienia niższy o 3.556, to jest o 13% od stanu z roku 1928. Przyczyna zmniejszonego stanu leży z jednej strony w redukcjach, spowodowanych kryzysem, z drugiej strony w reorganizacji pracy w jednym z największych zakładów, dzięki czemu przy tej samej ilości maszyn fabryka zatrudnia o połowę mniej robotnic. Wymieniona fabryka dokonała równocześnie rozszerzenia swoich urządzeń technicznych przez wybudowanie farbiarni, bielarni, magazynu oraz powiększenie turbinowni.

W przemyśle *budowlanym* liczba przedsiębiorstw wzrosła wprawdzie o 8 i wynosiła 75 zakładów, natomiast w związku z zastojem, bardzo znacznie spadła liczba robotników, których zarejestrowano 7.004. Stan ten jest o 1,382 mniejszy od stanu z roku poprzedniego, czyli spadek wyraża się liczbą 16,5%.

Zakłady *użyteczności publicznej* w liczbie 54 zatrudniały 2.858 robotników. Przybyło 9 zakładów, zaś liczba robotników powiększyła się o 522 czyli o 22%. Z zakładów nowopowstałych wymienić należy gazownię miejską.

Pozostałe grupy przemysłowe nie nastręczają szczególnych uwag.

Działalność inspekcyjna. W działalności inspekcyjnej poświęcono szczególną uwagę dopilnowaniu, ażeby poprzednio już wydane zarządzenia i zlecenia, były ściśle wykonane. Stąd pochodzi zarówno zwiększona ogólna ilość wizytacyj, jak i liczba zakładów poddanych kilkakrotnym wizytacjom. Były wypadki, że ten sam zakład wizytowano kilkanaście razy w ciągu roku. Ta okoliczność oraz konieczność starannego przygotowania materjału przed wydaniem zarządzeń, spowodowały mniejszą ilość wydanych zleceń, w porównaniu z rokiem poprzednim.

Dzięki wizytacjom udało się stwierdzić, że znacznie wzrosła ilość zleceń wykonanych, a mianowicie w zakresie *higjeny pracy* stwierdzono wykonanie przez przedsiębiorców 930 wydanych poprzednio zleceń (w r. 1928 — 802), w zakresie *bezpieczeństwa* 806 (657), zaś w zakresie *ustaw ochronnych* 853 (521).

Co się tyczy samej formy zleceń, w roku sprawozdawczym inspektorzy stosowali oględniej nakazy, poprzestając raczej na zleceniach zwyczajnych. Zlecenia nakazowe zastosowane zostały w zakresie higjeny pracy w 18% ogólnej ilości zleceń tej kategorji, w zakresie bezpieczeństwa pracy w 15%, oraz w zakresie innych ustaw ochronnych w 11%.

Ponieważ na terenie okręgu pracowało przeciętnie 10 urzędników inspekcyjnych (inspektorów i podinspektorów), wypada na jedną siłę wizytacyjną za okres roczny 117 zakładów zwiedzonych (112 w r. 1928), 172 wizytacyj (160 w r. 1928), oraz 503 wydanych zleceń. Na jedną wizytację wypadają niespełna 3 wydane zlecenia, co w porówna-

niu z rokiem poprzednim przedstawia pewne zmniejszenie z przyczyn wyżej wymienionych.

Działalność inspektorów pracy w czynnościach urzędowych, związanych z otwieraniem lub przebudową zakładów przemysłowych, zwiększyła się w roku sprawozdawczym bardzo wydatnie. W sprawie podań wnoszonych przez przedsiębiorców w związku z budową lub przebudową zakładów, wydano na terenie okręgu 234 opinij, wliczając w to również i opinje w czasie dochodzeń komisyjnych, przyczem 63 opinje wydał okręgowy inspektor pracy co do samych tylko podań, nadesłanych przez Urząd Wojewódzki.

Stan zakładów pod względem higjenyi bezpieczeństwa pracy. W związku z silniejszą egzekutywą, jaką ustawodawstwo przyznało inspekcji pracy oraz z szerszem zastosowaniem w roku poprzednim postępowania nakazowego, można stwierdzić pewną poprawę warunków pracy w zakładach.

Działalność inspekcji pracy w zakresie higjeny pracy obrazuje tablica IIIa, a w zakresie bezpieczeństwa pracy tablica IIIb. Na bliższe omówienie zasługują następujące kwestje.

W rolnictwie — z braku odpowiedniej ilości sił wizytacyjnych nie można było poświęcić na wizytowanie zakładów tylu starań, ile wymagałyby nieodpowiednie w tym dziale warunki pracy. Niemożność przeprowadzania wizytacyj w całym, potrzebnym zakresie, z drugiej zaś strony częste zażalenia ze strony organizacyj robotniczych, dotyczące *szczególniej opłakanego stanu mieszkań na folwarkach*, skłoniły niektórych inspektorów do zwrócenia uwagi Związkom Ziemian na te stosunki, przyczem wymienione zostały folwarki o szczególniej rażących niedomaganiach i określony został termin usunięcia tych braków. Niezależnie od tego przeprowadzono wizytacje w kilkunastu folwarkach, wydając zarządzenia, zmierzające do poprawy warunków.

Przemysł mineralny stanowi teren, wymagający bardzo czujnego nadzoru inspekcji pracy. W szczególności w cementowniach wydano zarządzenia w celu poprawy nieodpowiednich warunków pracy w związku z nadmiernem *wydzielaniem się pyłu*. Chmury pyłu przy mieleniu surowca oraz klinkru, jak niemniej przy ręcznem pakowaniu cementu, unoszą się w powietrzu, utrudniając oddychanie. Usunięcie tych niedomagań w drodze zastosowania mechanicznej wentylacji nie zawsze przedstawia korzystne rozwiązanie, spowodować bowiem może wzmożone wydzielanie się pyłu. Dlatego przy rozważaniu tej kwestji dążono raczej do zastosowania zasady możliwej szczelności urządzeń i aparatów produkcji i transportów.

Oprócz tego zakłady omawiane wykazywały braki w zakresie tych wszystkich urządzeń, które mają umożliwić robotnikowi utrzymanie czystości ciała *(umywalnie, kąpiele, szatnie)*. Niedomagania w tym zakresie występują szczególnie silnie w wapiennikach i cegielniach małych, średnich, a nawet i większych. Posłużyć może jako przykład jeden z największych zakładów wapiennych, w którym poszczególne warsztaty i działy pracy rozrzucone są na dużej przestrzeni i który nie posiadał żadnych urządzeń, umożliwiających utrzymanie czystości ciała robotnika, należyte spożycie posiłku i przechowywanie ubrań. Nakaz obwodowego inspektora pracy, uwzględniający lokalne warunki terenowe, natrafił na sprzeciw przedsiębiorcy i ostatecznie sprawa w trybie odwoławczym oparła się o decyzję Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej.

Także w zakresie *bezpieczeństwa pracy* zakłady przemysłu mineralnego stanowią jedną z największych pozycyj (226 zleceń). Większość zleceń odnosiła się do niedomagań w zabezpieczeniu mechanicznych urządzeń (44 zlecenia) — szczególniej pędni w cegielniach. Duże zaniedbania stwierdzono również w zakresie dróg oraz urządzeń transportowych.

Przemysł metalowy stanowi najpoważniejszą grupę zleceń. Jedną z ważniejszych kwestyj w przemyśle metalowym, jak zresztą i w innych przemysłach, *jest brak porządku*. Z niedomaganiem tem inspektorzy walczyli od szeregu lat i wydawali liczne zlecenia, zmierzające do tego, ażeby zarówno w warsztatach i salach pracy, jak i na podwórzach fabrycznych, nie gromadziły się odpadki, względnie, by odpadki były możliwie rychło usuwane i składane w przeznaczonych na to miejscach, następnie, by materjały i surowce, używane do produkcji, nie były gromadzone w nadmiarze w pracowniach i również miały wyznaczone ściśle miejsca składowe, wreszcie, by pracownie i podwórza miały przejścia i drogi niezawalone materjałami. Pod tym względem, przynajmniej w niektórych zakładach mechanicznej przeróbki żelaza, zaznacza się już pewien postęp.

Tego działu przemysłu dotyczył również szereg nakazów w sprawie urządzenia *umywalni* i *kąpieli*, w samych zaś warsztatach urządzenia *wentylacji* lub *usuwania pyłu*. Dwie

duże fabryki, wyrabiające towary z tłoczonej blachy, na skutek domagań inspektora pracy wybudowały łaźnię, umożliwiającą korzystanie z niej także i kobietom. W innym zakładzie uzyskano w drodze nakazu wybudowanie łaźni przez przedsiębiorcę, w tym wypadku jednak łaźnia wykazała braki i zachodzi potrzeba racjonalnych zmian w jej wykończeniu.

Wskutek wskazówek inspektora pracy jeden z mniejszych zakładów metalowych wprowadził zmianę w sposobie produkcji, polegającą na zastosowaniu spajania elektrycznego, w miejsce dotychczas stosowanego. Pociągnęło to za sobą nietylko polepszenie się warunków pracy, wykonywanej w omawianym zakładzie przez robotników młodocianych, ale jednocześnie pozwoliło przedsiębiorcy w dwójnasób zwiększyć produkcję i polepszyć jakość wyrobów.

W wytwórniach krzyży i lichtarzy, do wyrobów których używany jest ołów, stwierdzono w kilku wypadkach *choroby zawodowe*. Zarządzenia w celu zapobieżenia tym chorobom wydane zostały w porozumieniu z Kasą Chorych.

Nieszczęśliwe wypadki. Statystyka nieszczęśliwych wypadków wykazuje za rok sprawozdawczy dalsze zwiększenie się liczby wypadków. Ilość nieszczęśliwych wypadków, zarejestrowanych przez inspektorów pracy, wynosi w roku sprawozdawczym 16.561, czyli jest o 870 (5,5%) wyższa w porównaniu z rokiem poprzednim. Przyczyna tej znacznej stosunkowo zwyżki może leżeć w samym systemie rejestrowania, w szczególności zaś w rejestrowaniu wypadków w górnictwie, które w latach poprzednich nie były tak dokładnie zgłaszane do inspekcji pracy.

W ważniejszych działach pracy sprawa nieszczęśliwych wypadków przedstawia się w sposób następujący.

W rolnictwie zanotowano razem 101 wypadków. Nasuwają się jednak poważne wątpliwości, czy te dane liczbowe są ścisłe i raczej przypuszczać należy, że liczba wypadków była znacznie wyższa. W każdym razie uwagę zwraca wysoka ilość wypadków o ciężkich następstwach: 9 śmiertelnych oraz 29, które spowodowały utratę zdolności do pracy na okres powyżej 4-ch tygodni. Najczęstsze wypadki powoduje *jazda wozem i zwierzęta* (33 wypadki), następnie *maszyny rolnicze, spadnięcie, wreszcie maszyny ręcznie napędzane.*

W jednym z folwarków maszynista, obsługujący lokomobilę młocarni parowej, pochwycony przez pas transmisyjny, uległ śmiertelnemu wypadkowi. Urządzenia młocarniane wykazują przeważnie bardzo duże braki w zakresie bezpieczeństwa. Jako typowe przytoczyć również należy dwa wypadki ze śmiertelnym wynikiem, spowodowane kopnięciem przez koni, oraz wypadek z takim samym wynikiem, spowodowany przez stadnika, którego robotnik przeprowadzał.

W ramach posiadanych liczb wskaźnik niebezpieczeństwa wyraża się dla rolnictwa następującemi procentami: ogólny 0,45%,—dla wypadków o ciężkich następstwach 0,17%, w tej liczbie dla śmiertelnych 0,04%.

Brak dokładnych danych co do stanu zatrudnienia w leśnictwie nie pozwala na wyciąganie wniosków co do procentowego stosunku zgłoszonych 41 nieszczęśliwych wypadków do ilości robotników tego działu. W świetle następstw ten rodzaj pracy przedstawia duże niebezpieczeństwo, więcej bowiem niż trzecia część wypadków miała przebieg o poważnych następstwach (15 wypadków ciężkich, w tej liczbie 3 śmiertelne). Przyczyny najczęstsze: *przygniecenie ścinanem drzewem, uszkodzenia przy ładowaniu i przewozie materjału drzewnego*, wreszcie *okaleczenia narzędziem ręcznem.* Na wymienienie zasługuje wypadek: przy ścinaniu drzewa, które spadając na sąsiednie drzewo, rozpołowiło je, przyczem oderwana część przygniotła ciężarem swoim drwala i spowodowała jego śmierć.

Górnictwo. Zgłoszonych wypadków zanotowano 6.526, czyli w stosunku do ilości zatrudnionych w górnictwie górników 16,17%; na każdych 6 robotników przypada jeden nieszczęśliwy wypadek. Uderza również bardzo znaczna ilość wypadków o ciężkich następstwach: 407 wypadków spowodowało niezdolność do pracy powyżej 4-ch tygodni trwającą (1,01%), zaś 48 miało wynik śmiertelny (0,12%), czyli że na każdych 100 robotników jeden ulegał wypadkowi ciężkiemu, zaś na 833 robotników jeden ponosił śmierć przy pracy.

Najczęstszą przyczynę wypadków stanowi w kopalniach *obrywanie się warstw lub brył dobywanego materjału.* I tak podczas wkopywania się pod rudę żelazną na filarze, obsunął się kawał rudy z iłem i przygniótł robotnikowi głowę i klatkę piersiową, tak, że następstwem tego była śmierć z powodu wewnętrznych obrażeń i krwotoku. Podobne wypadki, wywołane oberwaniem się warstw węglowych, spowodowały śmierć 4-ch robot-

ników. Również częstą przyczynę wypadków w kopalniach przedstawia *transport węgla, przewóz materjału wózkami*, które z rozmaitych powodów wykolejają się i przewracają. Na terenie Zagłębia Dąbrowskiego 7 śmiertelnych wypadków spowodowanych zostało transportem kolejowym na placach kopalnianych, wskutek *przejechania przez pociąg, spadnięcia robotników pod koła wagonów* i t. p. Oprócz tego były śmiertelne wypadki w kopalniach węgla spowodowane *porażeniem prądem elektrycznym* przy odkręcaniu lampki przenośnej, *załamaniem się rusztowań, spadnięciem rozmaitych przedmiotów, upadkiem robotników w nieogrodzone zagłębienia*. Zanotowano również śmiertelny wypadek, który wydarzył się przy rozmontowywaniu instalacji wiertniczej i ładowaniu jej na platformy. Wreszcie wspomnieć należy o wypadku, który zdarzył się w jednej z kopalń rudy żelaznej. Robotnik wraz z drugim wpychał naładowany wózek na pomost windy. Kiedy wózek znajdował się przedniemi kółkami na platformie windy, pierwszy robotnik wszedł na platformę, by łatwiej wózek wciągnąć. W czasie tej czynności klatka windy ruszyła bez sygnału, a robotnik, znajdujący się na platformie, przyciśnięty został przez spadający wózek do ściany szybu, tak, że doznał pęknięcia czaszki i poniósł śmierć.

W przemyśle mineralnym zarejestrowano 642 wypadki, w tej liczbie 5 śmiertelnych i 44 wypadki o ciężkich następstwach. Ogólny wskaźnik niebezpieczeństwa wyraża się liczbą 4,6%, wskaźnik wypadków ciężkich — 0,35%, którą to liczbą objęty jest również wskaźnik wypadków śmiertelnych wynoszący 0,04%. Najwięcej wypadków wywołały *materje zapalne, trujące* i t. p. Do tej kategorji zaliczyć należy bardzo częste wypadki oparzenia w hutach szklanych, zdarzające się przy wydmuchiwaniu gorącej, płynnej masy szklanej. Tu należy również wypadek śmiertelnego zatrucia się robotnika gazami generatora w hucie szklanej.

Wreszcie wspomnieć należy o nieszczęśliwym wypadku, który wydarzył się w jednej z cementowni przy wierceniu studni artezyjskiej. Robotnik zatrudniony na wieży wiertniczej spadł z niej i runął głową do rury wiertniczej około 60 m. głębokiej, ponosząc śmierć na miejscu. Przyczyną wypadku był *brak pomostu i poręczy*.

Hutnictwo i mechaniczny przerób metali stanowią drugi zkolei, co do liczebności wypadków, dział przemysłu. Zarejestrowano tu 6.284 wypadki, z tej liczby 22 śmiertelne, a 196 wypadków, które spowodowały dłuższą niezdolność do pracy. W stosunku do ogólnej ilości robotników tego działu niebezpieczeństwo pracy wyraża się liczbą 14,93%, wskaźnik wypadków śmierci wynosi 0,05%, zaś wskaźnik wypadków powodujących dłuższą niezdolność do pracy wynosi 0,47%. Najczęstszą przyczynę stanowią *oparzenia*. Wypadków takich, podciągniętych pod tytuł „materje zapalne, trujące, gorące i żrące" zanotowano 988. Wypadki te, najczęściej lekkie, wymagają jednak leczenia szpitalnego, są to bowiem przeważnie oparzenia nóg, więc trudne do leczenia w ruchu, tem bardziej, że wielu robotników mieszka w miejscowościach, oddalonych od szpitala o kilka lub kilkanaście kilometrów. Możnaby liczbę tych wypadków zmniejszyć, gdyby zakłady posiadały lepszy nadzór przy kierowaniu robotami, a przedewszystkiem lepiej zorganizowany sposób transportu roztopionego metalu.

Drugą zkolei przyczyną, która spowodowała 849 wypadków, jest *załamanie się rusztowań lub spadnięcie przedmiotów*. W jednej z odlewni stali wydarzył się przy piecu do suszenia form nieszczęśliwy wypadek z wynikiem śmiertelnym. Uległ mu robotnik, który łącznie z drugim popychał do pieca suszarni wóz po szynach, naładowany kastlami z gotowemi do odlewu formami. W czasie popychania trzy kastle spadły na robotnika, zabijając go na miejscu.

Wypadki *porażenia prądem elektrycznym* są również dość częste. W stalowni maszynista elektrycznego dźwigu mostowego zauważył w pewnej chwili, że sąsiedni dźwig znajduje się w ruchu, a kierującego nim robotnika nie widać. Po wejściu do kabiny owego dźwigu zauważył, że obsługujący go pracownik leży nieżywy. Badanie wykazało, że trzy znajdujące się w kabinie dźwigu regulatory elektryczne, służące do regulowania podnoszenia ciężaru, jazdy dźwigu i jazdy wózka na pomoście dźwigu—miały odsłonięte części znajdujące się pod prądem w tym celu, ażeby obsługujący robotnik miał możność kontrolowania, czy nie następuje iskrzenie. Żadnych innych części, znajdujących się pod prądem, a nieizolowanych w kabinie nie było, — wypadek zatem nastąpił przez dotknięcie tych nieizolowanych części regulatorów.

Wreszcie w odlewni żelaza i odlewni żelazek do prasowania przy pęknięciu jednego z kamieni szlifierskich, część jego zerwała ochronę i odlatując uderzyła robotnika tak, że poniósł śmierć na miejscu.

W przemyśle maszynowym było 863 wypadków, w tej liczbie 4 śmiertelne, a 31 wypadków z dłuższą niezdolnością do pracy. Wskaźnik niebezpieczeństwa ogólny wynosi

9,11%, dla wypadków śmiertelnych 0,04%, a dla wypadków ciężkich 0,33%. Największą liczbę wypadków spowodowały obrabiarki metali (162 wyp.), następnie *spadnięcie przedmiotów* (91 wyp.), *podnoszenie ciężarów* (87 wyp.) i *narzędzia ręczne* (74 wyp.). Przy nakładaniu pasa robotnik, nie będąc przeznaczony bezpośrednio do tej czynności, wszedł na drabinę i usiłował nałożyć pas na koło pasowe wentylatora, nie wyłączając transmisji z ruchu. Porwany przez pas za ubranie, został kilkakrotnie obrócony przez wirujący wał i uderzany o sufit i ściany, tak, że poniósł śmierć na miejscu. W fabryce maszyn śmiertelny wypadek spowodowany został przewróceniem się żelaznej skrzyni formierczej na robotnika.

Wypadków w przemyśle chemicznym zanotowano 247 (3,02%). W liczbie tej był jeden wypadek śmiertelny oraz 16 wypadków ciężkich. Najczęstszemi przyczynami było: *ładowanie i podnoszenie ciężarów, eksplozje materjałów wybuchowych i spadnięcie przedmiotów.*

Przemysł włókienniczy z ilością 1.028 wypadków (wskaźnik 4,33%) stoi, co do liczby, po górnictwie i przemyśle metalowym na trzeciem miejscu. Wypadków śmiertelnych było 2 (0,01%), zaś wypadków o ciężkich następstwach 16 (0,07%). *Maszyny włókiennicze* spowodowały tutaj największą ilość (426) wypadków.

Wypadki śmiertelne zdarzyły się: pierwszy przez zgniecenie robotnicy zderzakami wagonowemi na placu fabryki, drugi śmiertelny wypadek przez porażenie prądem elektrycznym. Uległ mu elektromonter, który otrzymał polecenie zdjęcia przewodników elektrycznych na placu fabrycznym. Upominany, aby wyłączył prąd, podszedł do tablicy rozdzielczej, a następnie przystąpił do roboty zdejmowania. Widocznie wyłączenie prądu było niedokładne, po wejściu bowiem na drabinę i dotknięciu się gołych przewodników, robotnik został zabity prądem.

W przemyśle papierniczym wykazano 136 nieszczęśliwych wypadków, w tem 2 śmiertelne i 24 ciężkie. Wskaźnik ogólny 4,73%, śmierci 0,07%, a wypadków ciężkich 0,83%.

W przemyśle drzewnym zdarzyło się 140 wypadków, 2 śmiertelne, a 13 ciężkich; wskaźniki niebezpieczeństwa wynoszą: ogólny 2,85%, wypadków śmiertelnych 0,04%, a cieżkich 0,28%. *Obrabiarki drzewa* przedstawiają najczęstszą przyczynę, spowodowały bowiem 70 wypadków, poza tem *spadnięcie przedmiotów* i *transport pionowy* wywołały po 19 wypadków. Wypadki przy źle zabezpieczonych piłach tarczowych oraz gryzarkach z szybko obracającem się narzędziem należą tu stale do typowych.

Dział przemysłu spożywczego wykazuje 87 wypadków (wskaźnik 1,46%). Ilość wypadków o ciężkich następstwach jest stosunkowo znaczna: 3 śmiertelne i 15 z długim okresem niezdolności do pracy, co wyraża się wskaźnikami: 0,05% i 0,25%. Najczęstsze są wypadki w *młynach*. W jednym z nich chłopiec pozostawiony bez opieki porwany został i zabity przez pas transmisyjny.

Niebezpieczeństwo przemysłu *budowlanego* z 290 wypadkami wyraża się wysokim wskaźnikiem 3,85%. Tak, że ilość wypadków o groźnych następstwach jest wysoka, zanotowano bowiem 4 wypadki śmiertelne (wskaźnik 0,06%) oraz 37 wypadków ciężkich (wskaźnik 0,54%). Najczęstszemi przyczynami było *załamanie się rusztowań i spadnięcie przedmiotów* (45 wyp.), *upadek z wysokości* (38 wyp.), *transport pionowy* (24 wyp.) i *narzędzia ręczne* (22 wyp.).

Rozpatrując ogólnie stwierdzamy, że niebezpieczeństwo pracy w poszczególnych działach, co do możliwości wypadków przedstawia następującą kolejność: górnictwo, hutnictwo, przemysł maszynowy, papierniczy, mineralny, włókienniczy, budowlany, chemiczny,—i następnie ze wskaźnikami poniżej 3%.

Z uwagi na następstwa, t. j. *wypadki śmiertelne* i powodujące dłuższą niezdolność do pracy, kolejność wygląda następująco: górnictwo, przemysł papierniczy, budowlany, hutnictwo, przemysł maszynowy, mineralny, chemiczny i drzewny oraz spożywczy, — z których wszystkie wykazują wskaźnik niebezpieczeństwa (wspólny dla śmierci i wypadków z dłuższą niezdolnością do pracy) powyżej 0,3%, pozostałe mają wskaźniki niższe.

Wykroczenia. Uwagi obwodowych inspektorów pracy są zgodne co do tego, że *przepisy o czasie pracy* są lepiej przestrzegane w zakładach dużych, niż w zakładach małych i średnich. Takie zakłady, jak małe warsztaty stolarskie, drobne i dalej położone tartaki, piekarnie, masarnie, fryzjernie i t. p. nie przestrzegają ustaw obowiązujących, szczególniej zaś ustawy o czasie pracy.

W instytucjach kredytowych zwyczajowo stosowany był oddawna 7-mio godzinny dzień pracy i czas ten przez dyrekcje tych zakladów nadal jest w mocy utrzymany, jednak z zastrzeżeniem, że pracownicy zobowiązani są pracować 8 godzin na dobę, jeżeli wyznaczona praca dzienna nie zostanie ukończona w ciągu 7 godzin.

Po skierowywaniu spraw o przekroczenia ustawy o czasie pracy, sądy ogólne bądź wydają wyroki uniewinniające, bądź też nakładają kary o tyle niskie, że nie zniechęcają pracodawców do zaniechania dalszych przekroczeń. Poza tem na uzyskanie wyroku trzeba niejednokrotnie długi czas czekać.

Na zasadzie postanowień par. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 26 stycznia 1922 r. (Dz. U. Rz. P. № 18/22, poz. 148) okręgowy inspektor pracy wydał zezwolenie w dwu wypadkach na przedłużenie czasu pracy do 12-tu godzin dla osób, wykonywujących w czasie pilnowania jednocześnie inną przerywaną pracę dodatkową.

W kwestji przedłużenia czasu pracy w ramach ustawowo przewidzianych wpłynęło w roku sprawozdawczym ogółem 101 podań, które skierowane zostały do decyzji Ministra Pracy i Opieki Społecznej. W sprawie przedłużenia czasu pracy w porze dziennej na zasadzie art. 6 pkt. b ustawy o czasie pracy, wydanych zostało 65 zezwoleń dotyczących 2.889 robotników.

10 podań zostało odmownie załatwionych.

Na pracę nocną otrzymało zezwolenie 25 zakładów, t. j. wszystkie, które o zezwolenia takie wniosły podania. Zezwolenia te dotyczyły 2.884 robotników i wydane zostały na zasadzie art. 6 pkt. b i art. 15 ustawy o czasie pracy.

W świetle stwierdzonych wykroczeń, działalność wizytacyjna wykazała pewne pogorszenie w stosowaniu obowiązujących przepisów w zakładach pracy. Stwierdzona liczba 2.065 przekroczeń w całym zakresie przepisów, nad wykonaniem których ma nadzór inspekcja pracy, przewyższa analogiczną liczbę z roku poprzedniego o 140 wykroczeń. Liczba wykroczeń, ukaranych administracyjnie, wynosi 100 wykroczeń i jest dwukrotnie wyższa od liczby z poprzedniego roku.

Ochrona pracy młodocianych i kobiet. *Stan zatrudnienia.* Liczba robotnic zatrudnionych w 1929 r. w przedsiębiorstwach, położonych na obszarze IV Okręgu inspekcji pracy, przy ogólnej liczbie robotników 169.131, wynosiła 31.265, czyli 18,5% ogólnego stanu zatrudnienia, liczba robotników młodocianych 11.500, t. j. 6,8%, w czem 8.160 chłopców—4,8% i 3.340 dziewcząt—2%.

W porównaniu z rokiem zeszłym w roku bieżącym liczba kobiet i młodocianych wogóle spadła: kobiet o 2.780, t. j. o 1,5% i młodocianych o 1.991, t. j. o 1%, w czem chłopców o 1.283, t. j. o 0,7% i dziewcząt o 708, t. j. o 0,3%, natomiast wzrosła liczba mężczyzn, a mianowicie o 3.077, t. j. o 2,5%.

Zwiększenie się liczby robotników młodocianych zaznaczyło się w roku bieżącym tylko w 3 gałęziach przemysłu, w których podniósł się ogólny stan zatrudnienia, jak w przemyśle mineralnym (IV grupa), zakładach użyteczności publicznej (XVI grupa), hotelach, gospodach, jadłodajniach i przedsiębiorstwach usług osobistych (XIX grupa), co jednak nie wpłynęło na ujawniony spadek zatrudnienia tej kategorji robotników, jak zaznaczyliśmy w ustępie poprzednim.

W zakładach pracy, objętych wizytacjami w okresie sprawozdawczym, napotykano kobiety i młodocianych prawie wyłącznie przy wykonywaniu robót, nie wymagających specjalnych kwalifikacyj od robotnika, lecz w najlepszym razie tylko pewnego przyuczenia. Do wyjątków w tym względzie należy zatrudnianie kobiet w charakterze introligatorek, odpowiadających za wykonane roboty, w zakres introligatorstwa wchodzące. Co się tyczy młodocianych chłopców, to ci zatrudniani byli, poza robotami dla robotników niewykwalifikowanych, głównie jako uczniowie w przemyśle metalowym, włókienniczym, papierniczym, a przedewszystkiem poligraficznym. W tym ostatnim przemyśle oraz w przemyśle włókienniczym trafiały się wypadki zatrudniania dziewcząt w charakterze uczenic.

Czas pracy. W zakładach wizytowanych w okresie sprawozdawczym kobiety i młodociani pracowali zasadniczo na pierwszej i drugiej zmianie dziennej. W wyjątkowych tylko wypadkach praca niektórych z wyżej wymienionych kategoryj robotników znajdowała zastosowanie i w zmianie 3-ej nocnej, bądź zgodnie z obowiązującemi w tym względzie przepisami, bądź wbrew tym przepisom.

Co do przerw odpoczynkowych w pracy, to przedewszystkiem stosowane były one w zakładach bądź pracujących tylko na 1 zmianę, bądź prowadzących także między innemi i pracę 1 zmianową. Zdarzało się jednak, że i przy pracy 1 zmianowej brak było zupełnie przerwy odpoczynkowej. Przerwy odpoczynkowe trwały od 15 minut do 2 i pół godzin i wyznaczane były w godzinach między 12 a 16, najczęściej jednak bliżej godziny 12. Czasem przy przerwach, trwających $1\frac{1}{2}$ do $2\frac{1}{2}$ godziny, $\frac{1}{2}$ godziny przeznaczano na przerwę śniadaniową, resztę zaś na przerwę obiadową. Przerwy dłuższe niż 1-godzin-

ne stosował głównie przemysł poligraficzny i papierniczy, następnie niektóre zakłady przemysłu odzieżowego i galanteryjnego oraz włókienniczego. Przy pracy 2-zmianowej i 3-zmianowej stosowano przerwy odpoczynkowe tylko w wypadkach sporadycznych, zasadniczo pracując bez przerw.

Stwierdzono w licznych wypadkach zatrudnianie kobiet i młodocianych w godzinach nadliczbowych.

Praca nocna kobiet i młodocianych znajdowała w okresie sprawozdawczym zastosowanie w hutach szklanych. Poza tem praca nocna kobiet miała miejsce w fabrykach naczyń emaljowanych za zezwoleniem Ministra Pracy i Opieki Społecznej, a którą wymienione fabryki na żądanie Ministerstwa miały skasować do dn. 31.XII.1929 r.

Urlopy. Niektóre większe firmy stosują urlopy zbiorowe dla wszystkich robotników w jednym czasie, zatrzymując fabryki na okres urlopowy. Chcąc nie chcąc, wszyscy robotnicy korzystają wtedy faktycznie z urlopów, nawet tacy, którzy nie nabyli uprawnienia do urlopu. Ci ostatni mają urlop bezpłatny, choć bywają wypadki, że otrzymują urlopy płatne. Układanie list kolejności urlopów należy do rzadkości. W przemyśle drobnym i średnim bywały wypadki, że młodociani po 1 roku pracy otrzymywali urlopy 7—8 dniowe zamiast 14 dniowych. Zdarzało się to również w przemyśle poligraficznym w tych zakładach, które pracownikom wykwalifikowanym już po 1 roku pracy udzielały urlopów 2 tygodniowych. Bywały także i takie wypadki, że mimo uprawnienia, kobiety i młodociani urlopów nie otrzymywali, a żądanie urlopu otwierało drogę do utraty pracy. Poza tem często ma miejsce t. zw. sprzedaż urlopów, t. j. otrzymanie wynagrodzenia za czas urlopu i za pracę w okresie urlopu u tego samego pracodawcy wykonywaną.

Praca dzieci. Drobny przemysł, rzemiosło i handel z pracy dzieci korzysta, chociaż coraz większe zatacza kręgi uświadomienie o zakazie zatrudniania dzieci w wieku niżej lat 16.

Dużą pojemnością pod względem zatrudniania dzieci w wieku niżej lat 15 cieszy się, nie podlegająca inspekcji pracy, dziedzina służby domowej. Jako służące pracują dziewczęta w wieku 12 — 14 lat, często godzone przez rodziny robotnicze, w których żona jest zatrudniona w fabryce. Praca tych służących zwykle nie jest wynagradzana pieniężnie, pracują one za utrzymanie, czasem dodatkowo za nędzną sukienczynę. Dzieci-służące traktowane są przez swe chlebodawczynie jako osoby dorosłe pod względem pracy, którą dać muszą.

Badania lekarskie młodocianych. Sprawa badania lekarskiego młodocianych na obszarze IV Okręgu inspekcji pracy najwcześniej zorganizowana została w m. Częstochowie, gdzie przystępujący do pracy młodociani poddawani byli oględzinom lekarskim na koszt fabryki. Badaniem lekarskiem młodocianych zajmowali się lekarze fabryczni, lekarze powiatowi i miejscy, wreszcie lekarze wolno praktykujący, wskazani, względnie akceptowani do badania młodocianych przez miejscowego inspektora pracy. W okresie sprawozdawczym aparat ten funkcjonował dość sprawnie, obejmując prawie cały wielki i średni przemysł, a częściowo nawet drobny, chociaż zaznaczyć trzeba, że zakłady mniejsze trudniej było nakłonić do poddawania młodocianych badaniom lekarskim na koszt własny, zwłaszcza nowoprzyjmowanych do pracy. Świadectwa lekarskie, przed oddaniem do fabryk, przechodziły przez urząd miejscowej inspekcji pracy, gdzie pozostawał materjał statystyczny w postaci większych odcinków „kart zdrowia" (stosowano wzór karty zdrowia opracowany swego czasu przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, złożony z dwóch odcinków). W mniej więcej zbliżony sposób zostało zorganizowane badanie lekarskie młodocianych w Olkuszu i w Dąbrowie Górniczej. Poza tem w pozostałych miejscowościach IV Okręgu inspekcji pracy badania lekarskie młodocianych, przed przystąpieniem do pracy, stosowane były w sporadycznych wypadkach.

Wszczęta na tutejszym terenie w r. 1928 sprawa przekazania badania lekarskiego młodocianych lekarzom Kasy Chorych, po wielu konferencjach inspektorów obwodowych z poszczególnemi Kasami Chorych oraz inspektora pracy IV Okręgu z Okręgowym Związkiem Kas Chorych w Krakowie zaczęła w okresie sprawozdawczym przybierać realne kształty, chociaż — trzeba to zaznaczyć — bardzo powoli z powodu braku funduszów, jak wyjaśniały niektóre z Kas Chorych.

W roku bieżącym Kasy Chorych wyznaczyły lekarzy specjalnych do badania lekarskiego młodocianych w następujących miejscowościach:

Częstochowa	1	lekarz	3	godziny dziennie
Sosnowiec	1	„	3	„ „

Dąbrowa Górnicza 1 lekarz 2 godziny dziennie
Zawiercie 1 „ 1 „ „

Wyżej wymienieni lekarze rozpoczęli swoją działalność w Sosnowcu, Dąbrowie Górniczej i Zawierciu dopiero w końcu grudnia bieżącego roku, wobec czego z miejscowości tych brak jest, w odniesieniu do badania lekarskiego młodocianych, materjałów statystycznych. Jedynie w Częstochowie badania te rozpoczęte zostały wcześniej, mianowicie od dn. 3.IX.1929 r.

Niektórzy lekarze specjalni do badania lekarskiego młodocianych odbywają z obwodowymi inspektorami pracy wizytacje zakładów przemysłowych, w celu zapoznania się z środowiskiem młodocianych przy pracy. Naprzykład w Częstochowie wizytacje takie lekarz odbywa co środę.

Dokształcanie młodocianych. Według informacyj podanych przez Magistraty większych miast, położonych na terenie woj. kieleckiego, do szkół dokształcających uczęszczało w roku szkolnym 1929/30:

w Kielcach: szkoła dokształcająca zawodowa dla terminatorów i praktykantów
301 chłopców,
kursy dokształcające i dla analfabetów (wieczorowe)
149 kobiet i 223 mężczyzn
(młodzież i dorośli),
(według danych inspekcji pracy 18 obwodu do szkół dokształcających uczęszczało w roku sprawozdawczym 215 młodocianych, w tem 128 chłopców i 87 dziewcząt);

w Radomiu: szkoła dokształcająca zawodowa
546 chłopców,
(według danych inspektora pracy 19 obwodu za czas od 4.I.1929 r. do 30.VI.1929 r. do szkół dokształcających w roku bieżącym uczęszczało 826 młodocianych, w tem 738 chłopców i 88 dziewcząt);

w Sosnowcu: szkoła dokształcająca dla młodzieży pracującej w przemyśle, rzemiosłach i handlu
900 chłopców,
kursy wieczorowe koedukacyjne
600 chłopców i dziewcząt razem,

w Dąbrowie Górniczej: ogólnokształcąca szkoła wieczorowa
300 osób obojga płci, dorosłych
i młodocianych razem,
(według danych cyfrowych, zebranych przez inspektora pracy 23 obwodu, w roku bieżącym do szkół dokształcających uczęszczało 128 młodocianych, w tem 121 chłopców i 7 dziewcząt);

w Częstochowie: szkoła zawodowa dokształcająca
793 chłopców,
szkoła zawodowa dokształcająca żeńska
201 dziewcząt
szkoła dokształcająca dla dziewcząt, utrzymywana kosztem przemysłowców
240 dzieci,
szkoła żydowska dokształcająca zawodowa
270 chłopców.

Poza tem w roku sprawozdawczym istniały szkoły dokształcające zawodowe dla terminatorów w Będzinie, Czeladzi, Kozienicach, Miechowie, Opocznie, Ostrowcu, Zawierciu, Sandomierzu, Skarżysku, Słomnikach, Zagożdżonie, lecz danych, co do liczby młodocianych, uczęszczających do tych szkół, brak. Ponadto w organizacji były szkoły w Radomiu, Skarżysku i Busku; wezwane do organizacji Dąbrowa Górnicza, Jędrzejów, Olkusz, Opatów, Wierzbnik, Włoszczowa. W najbliższej przyszłości zamierzone jest zorganizowanie szkoły w Sławkowie, Wolbromiu, Pińczowie, Stopnicy, Końskich i Iłży.

Liczba szkół dokształcających w woj. kieleckiem w porównaniu z potrzebami i liczbą szkół w woj. krakowskiem, do którego to kuratorjum należy szkolnictwo tutejszego województwa, jest niedostateczna i kilkakrotnie razy mniejsza, niż w woj. krakowskiem. Między innemi daje się zauważyć brak dokształcających szkół dla dziewcząt zarówno ogólnokształcących, jak i zawodowych.

Techniczna strona sprawy dokształcania młodzieży cechuje wiele niedomagań. Istnieje cały kompleks przyczyn, które często odstręczają młodocianych od uczęszczania na naukę dokształcającą. Do przyczyn tych należy: przemęczanie pracą w fabrykach i warsztatach, niemożność spożycia ciepłej strawy do późna wieczorem, znaczna odległość

miejsca zamieszkania młodocianego od miejsca pracy i szkoły, a z tem związany późny powrót ze szkoły do domu, przykry szczególnie dla dziewcząt, narażonych na zaczepki łobuzów, wałęsających się zwłaszcza po przedmieściach, zamieszkałych przez ludność robotniczą, brak należytego czasu na sen i odpoczynek, brak ciągłości w nauce dla młodocianych przy pracy dwuzmianowej, zmuszonej skutkiem tego do uczęszczania do szkoły co drugi tydzień, żądanie ze strony rodziny pomocy w gospodarstwie od dziewcząt, brak odpowiedniej odzieży na porę chłodów i t. p. Jeżeli nawet niektórzy młodociani przezwyciężają swe trudności, to należyte nabywanie wiedzy w takich warunkach pozostaje pod znakiem zapytania, a wyczerpanie organizmu niejednokrotnie jest pewne. Są oczywiście i tacy młodociani, którzy, mimo stosunkowo przyjaznych warunków, zaniedbują uczęszczanie do szkoły.

Lekcje w zakładach dokształcających odbywają się 4—5 razy w tygodniu w godzinach od 16 do 20, 21, czasem w godzinach od 19 — 21, 22, przyczem sobota zwykle wolna jest od zajęć. Są to więc godziny, które przy pracy 1-zmianowej często kolidują z godzinami pracy. Młodociani nie korzystają prawie wcale z dobrodziejstwa artykułu 9-go ustawy z dn. 2.VII.1923 r., zapewniającego im wcześniejsze zwalnianie z pracy na naukę dokształcającą w ilości nie przekraczającej 6 godzin tygodniowo.

Zawieranie umów o naukę w drodze pisemnej, między rzemieślnikami, względnie przemysłowcami a opieką ucznia, nie trafia się często. Najczęściej jeszcze obecnie umowa o naukę zawierana jest ustnie albo też zupełnie jej niema—uczeń zaś pracuje u rzemieślnika lub przemysłowca na podstawie przeświadczenia, że pracując w zakładzie określonego rodzaju, nauczy się zawodu.

Spotykane przy wizytacjach zakładów umowy o naukę sporządzane na piśmie, dotyczyły rzemiosła. Stanowiły one drukowany szemat, ułożony przez korporacje rzemieślnicze, który przy przyjęciu ucznia na naukę, wypełniał odnośny członek korporacji, jeden z egzemplarzy umowy wręczając opiekunowi ucznia. Treść szematu odznaczała się wybitną jednostronnością na korzyść mistrza rzemieślniczego, z pokrzywdzeniem ucznia i zawierała punkty sprzeczne z obowiązującemi przepisami prawa w dziedzinie ochrony pracy.

Dzięki podniesieniu tej kwestji przez inspekcję pracy IV Okręgu w Izbie Rzemieślniczej w Kielcach, ta ostatnia wszczęła akcję w kierunku należytego postawienia sprawy zawierania umów o naukę w rzemiośle i objęcia niemi jak najszerszych rzesz uczniów rzemieślniczych.

Zawodu uczą się uczniowie dzięki własnej spostrzegawczości i niejako własnym sprytem. Zarówno bowiem w rzemiośle, jak w przemyśle rzadko nauczanie zawodu jest planowo zorganizowane, a uczeń przydzielony odpowiedniemu pracownikowi wykwalifikowanemu, który zobowiązany jest zapoznać go z całokształtem robót, wchodzących w zakres danego fachu. Niejednokrotnie uczeń nie może należycie zapoznać się z fachem z powodu braku w przedsiębiorstwie, w którym się szkoli, nowszych urządzeń i maszyn.

Większe zakłady przemysłowe, chociaż zwykle minimalne kwoty, płacą uczniom za pracę w okresie odbywania nauki zawodu. Natomiast w drobnych zakładach przemysłowych i rzemieślniczych uczniowie w okresie praktyki pracują bezpłatnie, a jeśli chodzi o zakłady rzemieślnicze, to uczniowie bardzo często dopłacają mistrzowi rzemieślniczemu kwoty 300—400 zł. za nauczenie zawodu.

Roboty wzbronione kobietom i młodocianym. Z pośród robót wzbronionych kobietom i młodocianym, a mimo to przy robotach tych zatrudnionych, na czoło wysuwa się obsługa ciężarów, co zaobserwowano w szeregu fabryk.

Z innych robót wzbronionych kobietom i młodocianym, a mimo to przez nich wykonywanych, można wyliczyć obsługiwanie pił tarczowych i frezarek, wyładowywanie pieców w fabrykach ceramicznych, rozcieranie polewy, zawierającej składniki ołowiu, zmiatanie kafli pokrytych taką niewypaloną polewą, donoszenie kafli do pieca, w hutach szklanych wydmuchiwanie szkła (chłopcy t. zw. bańkarze).

Osobne ubieralnie, umywalnie i ustępy oraz urządzenia kąpielowe dla kobiet. W zakładach wizytowanych w okresie sprawozdawczym kwestja ubieralni i umywalni dla kobiet nie została zupełnie rozwiązana. Nigdzie nie stwierdzono ubieralni i umywalni dla kobiet w osobnem pomieszczeniu.

Osobne ustępy dla kobiet są naogół wszędzie w zakładach dużych i średnich, a nawet i mniejszych, mieszczących się we własnych posesjach, albo też w domach, w których lokale wynajęte są fabrykom, wytwórniom, warsztatom. Natomiast tam, gdzie zakłady zajmują lokale w domach mieszkalnych, ustępy przeznaczone są do użytku lokatorów i robotników razem, bez uwzględnienia płci.

Co się tyczy specjalnych urządzeń kąpielowych dla kobiet w zakładach, zatrudniających więcej niż 100 kobiet, to praktycznie w szeregu zakładów tak ją rozwiązano, że istniejące lub nowowybudowane łaźnie oddaje się do użytku wszystkich robotników, z tem jednak, że wyznaczono specjalne dnie w tygodniu dla mężczyzn i kobiet. Praktyka wykazuje, że kobiety najchętniej korzystają z wanien, zaś mężczyzni z pryszniców. Niektóre zakłady, mimo, iż ciąży na nich obowiązek utrzymania urządzeń kąpielowych dla kobiet, do tej pory urządzeń tych nie zaprowadziły, odwołując się do wydanych w tym względzie nakazów inspekcji pracy i, będąc zdania, że utrzymywanie urządzeń kąpielowych można zastąpić wydawaniem robotnikom biletów kąpielowych do łaźni publicznych.

Warunki pracy kobiet w ciąży oraz opieka nad matką i dzieckiem. Dzięki 8-tygodniowemu okresowi zasiłków z Kas Chorych, robotnice wracają do pracy zazwyczaj nie wcześniej, jak w 6 tygodni po porodzie, a nierzadko i w 8. Natomiast przed porodem najczęściej pracują do ostatniej chwili, z przerw do 6 dni w miesiącu w okresie ciąży nie korzystają, gdyż związane to jest z utratą zarobku.

Jeżeli chodzi o rodzaj pracy robotnic ciężarnych, to twierdzić można, że niczem się on nie różni od rodzaju pracy, którą kobiety wykonują normalnie. A więc mimo silnie nawet uzewnętrznionej ciąży, w dalszym ciągu robotnica używana bywa np. do noszenia ciężarów i t. p. Niema też mowy o tem, aby fabryki świadomie umożliwiały robotnicom ciężarnym choćby chwilowy odpoczynek w pozycji siedzącej.

W okresie sprawozdawczym na terenie IV Okręgu inspekcji pracy było 30 zakładów obowiązanych do utrzymywania *żłobków*. Z tej liczby tylko 8 zakładów miało placówki ochrony nad dzieckiem i matką: 5 w postaci żłobków i 3 w postaci lotnych stacyj, poza tem 2 zakłady miały żłobki w przygotowaniu. Inspekcja pracy usiłowała i w pozostałych zakładach zaprowadzić urządzenia żłobkowe, stosownie do przepisów prawa i akcja ta nadal jest w toku.

Praktyka wykazuje, że żłobki i lotne stacje, funkcjonujące przy fabrykach prywatnych na terenie IV Okręgu inspekcji pracy, mają utrudnioną pracę przez zarządy przedsiębiorstw, odnoszących się do tych instytucyj w gruncie rzeczy nieprzychylnie. Mianowicie starają się przedsiębiorcy ograniczyć do minimum świadczenia wymienionych placówek, źle widzą zarówno robotnice korzystające ze świadczeń, jak i pielęgniarki za ich oddaną pracę. Pielęgniarki zużywają moc energji na ciągłe wypraszanie od zarządzających fabryk wszystkiego, co niezbędne jest do funkcjonowania stacyj lub żłobków.

Wyżej przytoczone względy przemawiają za zmodyfikowaniem przepisu o żłobkach w kierunku odebrania ich prowadzenia przedsiębiorstwom prywatnym, a powierzenie instytucjom prawa publicznego, zamieniając obowiązek utrzymywania żłobków przez przedsiębiorstwa na odpowiednie opodatkowanie, któreby objęło zakłady zatrudniające także liczbę kobiet poniżej 100.

Działalność rozjemcza. *Zatargi z poszczególnymi robotnikami w przemyśle.* Przeważająca ilość spraw za pośrednictwem inspektorów pracy doprowadzona została do polubownego załatwienia, mianowicie około 65% spraw załatwiono polubownie.

Najczęstszemi przyczynami zgłaszanych zatargów były przepisy rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 16 marca 1928 r. o *umowie o pracę robotników* (Dz. U. Rz. P. Nr. 35/28 poz. 324). W szczególności częstym powodem zatargów było niestosowanie się pracodawców do postanowień art. 20 wspomnianego rozporządzenia co do *wynagrodzenia za pracę w okresie wypowiedzenia*. Dalszą przyczyną było niestosowanie postanowień art. 32 w kwestji *wypłaty wynagrodzenia*, w szczególności zaś wstrzymywanie wypłaty lub wypłaty dokonywane nieterminowo. *Ustawa o urlopach* oraz rozporządzenie wykonawcze do tej ustawy stanowiły równie często przyczyny zgłoszeń, przyczem w większości wypadków rozchodziło się o kwestję wynagrodzenia za urlop, lub niewłaściwy wymiar okresu trwania urlopu. Rozpatrywanie spraw, dotyczących wynagrodzenia za urlop dla robotników pracujących na akord, przedstawia niejednokrotnie duże trudności w ocenie, czy pretensja zgłoszona jest słuszna. Trzecią wreszcie grupę częstych przyczyn zatargów stanowią przepisy ustawy i rozporządzeń o *czasie pracy*. Tu w przeważnej mierze rozchodziło się o kwestję wynagrodzenia za pracę w godzinach nadliczbowych.

Do wydatnego zmniejszania się ilości spraw (o 1% mniej niż w r. poprzednim) przyczyniło się wprowadzenie na terenie Okręgu sądów pracy. Sądy te istniały w Radomiu, Częstochowie, Dąbrowie Górniczej i Sosnowcu. Inspektorzy, otrzymując do rozpatrywania sprawy, kierowali się zasadą, że rozpatrywać należy tylko te, których załatwienie w drodze polubownej jest możliwe oraz te, których załatwienie leży w zakresie działania

inspekcji pracy, jak np. kwestje: zapłaty wekslami zamiast gotówką, niewydawania zaświadczeń o pracy, niewłaściwego wymiaru kar na robotników przez przedsiębiorców lub wadliwego obliczania wynagrodzenia za urlopy. W innych sprawach z reguły kierowano petentów do sądów pracy. Wobec krótkiego okresu funkcjonowania tych instytucyj nieuchronne były jeszcze pewne niedomagania natury formalnej, które powodowały, że robotnik chętniej kierował sprawę do inspektora pracy, niż do sądu. Do takich, nieznacznych zresztą, niedomagań natury formalnej należy żądanie niektórych sądów pracy wnoszenia skargi pisemnej i nieprzyjmowanie zgłoszeń ustnych. Konieczność składania skargi pisemnej zniechęca często robotnika, tem więcej, że napisanie podania przez biuro próśb pociąga za sobą wydatek kilku złotych i najczęściej napisane jest z zupełną nieznajomością rzeczy. Oprócz tego komplety sądzące nie zawsze były wyznaczane z uwzględnieniem zawodowej kompetencji ławników — dalszy rozwój sądów pracy i zwiększenia na terenie Okręgu ilości siedzib tych sądów niewątpliwie w przyszłości jeszcze bardziej zmniejszy liczbę spraw, zgłaszanych do inspektorów pracy.

Zatargi zbiorowe. Zatargów zbiorowych załatwiono polubownie 83%.

Rok sprawozdawczy wykazuje znacznie mniejszą ilość zatargów zbiorowych. Na to zmniejszenie się ilości zatargów wpłynęło z jednej strony potanienie kosztów utrzymania, z drugiej zaś strony, rozwijające się od połowy 1929 r. przesilenie w przemyśle, przecięło w zarodku największą liczbę zatargów, jaką dają, szczególnie na terenie niektórych obwodów miesiące sierpień, wrzesień i październik. Zmniejszyła się zatem ilość zatargów zbiorowych o 109 czyli przeszło o czwartą część.

Wprawdzie ilość zakładów objętych zatargami, nietylko nie zmniejszyła się, a nawet uległa pewnemu powiększeniu (2.361 w roku sprawozdawczym i 2.280 w roku poprzednim) to jednak liczba robotników uczestniczących w zatargach zmniejszyła się o przeszło 10%. Zmniejszyła się również ilość zatargów o ostrzejszym przebiegu, mianowicie na 247 zatargów rozpatrzonych, tylko 55 było połączonych ze *strajkami.* Liczba zatargów strajkowych w porównaniu z rokiem ubiegłym spadła o połowę. Zatargami objęte były przeważnie zakłady mniejsze, krócej też zwykle trwał okres likwidacji zatargów.

Liczba zatargów z poszczególnymi robotnikami rolnymi niższą jest o 17% niż w roku ubiegłym. Do polubownego załatwienia doprowadzono 21 spraw, zaś 2 sprawy umorzono z powodu zaniechania ich przez powodów. Z liczby spraw pozostałych przekazano 411 do Komisyj Rozjemczych a 31 spraw umorzono.

Najczęstszemi powodami zatargów było niewydawanie świadczeń w gotówce lub naturze, zwalnianie w ciągu roku służbowego, wreszcie zwalnianie emerytów po 25 latach służby.

Zatargi zbiorowe w rolnictwie w roku sprawozdawczym nie były zgłoszone.

Ilość zatargów z poszczególnymi dozorcami domowymi zmniejszyła się o 39% w porównaniu z rokiem ubiegłym. Przyczyną najczęstszą było niewypłacanie pensji według umowy albo zwalnianie bez wypowiedzenia.

Komisje Rozjemcze. W roku sprawozdawczym odbyło się 52 komisyj w sprawach rolnych oraz 24 w sprawach dozorców domowych. W większości komisyj przewodniczyli inspektorzy pracy, zaledwie bowiem dwie komisje w sprawach rolnych i dwie w sprawach dozorców domowych odbyły się pod przewodnictwem innych osób.

Umowy zbiorowe. Na terenie Okręgu zawarto 52 umowy zbiorowe, przyczem w zakładach pracy objętych temi umowami zatrudnionych było razem 46.078 robotników.

Zgodnie z powyższem zawarte na terenie Okręgu umowy zbiorowe rozciągałyby swoją działalność na zakłady pracy z ogólną liczbą robotników, stanowiącą około 24% wszystkich pracowników zakładów zarejestrowanych w rolnictwie i przemyśle. Faktycznie jednak zasięg działania umów zbiorowych jest większy a procentowy stosunek objętych tem działaniem robotników wyższy. Jeżeli chodzi o normowanie warunków pracy i wynagrodzenia dla całych działów pracy, należy wziąć pod uwagę, że zestawienie powyższe nie obejmuje przedewszystkiem całego działu rolnictwa, dla którego przecież istniały normy jednolite, w roku sprawozdawczym określone, w drodze orzeczenia Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej w Warszawie. Następnie w górnictwie istniały, w odniesieniu do kopalń rudy żelaznej, już w poprzednich latach ustalone umowami zbiorowemi, zasady wynagradzania, obejmujące około 4.500 robotników. W przemyśle mineralnym obowiązywały również pewne mniej więcej jednolite normy wynagradzania w cementowniach, w poprzednich latach ustalone (około 2.000 robotników). Wreszcie te

same uwagi dotyczą większości zakładów przemysłu metalowego w Zagłębiu Dąbrowskiem z liczbą około 12.000 robotników, — gdzie wpływ poprzednio zawartych umów w zakresie normowania zarobków pośrednio utrzymywał się, jakkolwiek nowych umów w roku sprawozdawczym nie zawierano.

Biorąc to wszystko pod uwagę dochodzi się do wniosku, że faktycznie umowami zbiorowemi unormowane były warunki wynagrodzenia około 90.000 robotników, co stanowi około 47% ogólnej liczby zatrudnionych w zakładach rejestrowanych.

Okręgowy Inspektor Pracy IV Okręgu

(—) *B. Świeżawski*

TABLI

Zarejestrowane do dnia 31 grudnia 1929 r. zakłady

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zakłady zatrudniające do 4 robotników						Zakłady zatrudniające 5—19 robotników						Zakłady zatrudniające 20—49 robotników					
	Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników				
		Dorosłych		Młodocianych				Dorosłych		Młodocianych				Dorosłych		Młodocianych		
		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	Ogółem		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	Ogółem		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	Ogółem
III Górnictwo	10	28	—	—	—	28	18	185	17	2	—	204	17	510	68	6	4	588
IV Przemysł mineralny	18	37	1	—	1	39	57	411	67	36	9	523	52	1290	341	67	53	1751
V Hutnictwo i mech. przerób metali . .	58	130	1	33	3	167	87	473	81	252	68	874	29	582	131	178	27	918
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn. .	14	36	—	21	—	57	42	318	23	147	2	490	18	365	—	159	—	524
VII Przem. chemiczny .	23	32	19	8	9	68	22	112	34	—	—	146	11	214	65	11	6	296
VIII Przem. włókienniczy	9	9	16	—	2	27	33	115	217	2	30	364	13	45	368	2	32	447
IX Przem. papierniczy .	10	19	14	1	2	36	27	54	137	15	41	247	1	19	13	—	14	46
X Przemysł garbarski i przetworów zwierzęcych	27	66	—	8	—	74	33	272	11	29	2	314	11	214	—	14	—	228
XI Przemysł drzewny .	61	124	3	21	1	149	139	1109	47	110	16	1282	43	1115	67	72	34	1288
XII Przemysł spożywczy	1026	1984	38	46	16	2084	167	1138	118	78	29	1363	33	549	140	38	30	757
XIII Przemysł odzieżowy i galanteryjny . .	54	130	32	14	5	181	77	359	167	66	68	660	41	560	160	353	56	1129
XIV Przem. budowlany .	14	24	10	6	9	49	25	239	59	22	29	349	3	43	12	5	7	67
XV Przemysł poligraficzny	17	29	4	7	5	45	26	157	50	38	13	258	11	183	34	38	17	272
XVI Zakłady użyteczności publicznej . . .	17	42	4	6	3	55	16	144	20	7	11	182	10	220	85	12	10	327
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . . .	21	32	26	5	5	68	16	86	80	15	7	188	19	319	307	13	24	663
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	80	306	—	—	—	306	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Hotele, gospody, jadłodajnie i usługi osobiste	77	149	23	3	5	180	7	23	33	11	12	79	8	82	111	26	27	246
XX Zakłady widowiskowe	11	40	11	4	—	55	11	62	21	6	6	95	1	13	5	4	—	22
OGÓŁEM w okr. sprawozdawczym:	1547	3217	202	183	66	3668	803	5257	1182	836	343	7618	321	6323	1907	998	341	9569
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	2104	4012	200	219	96	4527	699	4484	1103	882	401	6870	322	6336	1880	1180	389	9785
RÓŻNICA w por. z okr. poprz.(±):	557	795	2	36	30	859	104	773	79	46	58	748	1	13	27	182	48	216

Liczba folwarków ponad 50 hektarów prze

CZĘŚĆ I.

czynne według liczby oraz według płci i wieku robotników.

Zakłady zatrudniające 50—99 robotników						Zakłady zatrudniające 100—499 robotników						Zakłady zatrudniające ponad 499 robotników						Ogólna liczba zakładów:		Ogólna liczba robotników:	
Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim	w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim
	Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem				
	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt					
14	961	144	26	12	1143	29	5349	406	115	28	5898	24	30730	1291	423	45	32489	112	93	40350	37245
22	1092	313	40	24	1469	36	5884	1131	654	316	7985	3	1292	464	258	181	2195	188	173	13962	12758
18	1012	61	241	16	1330	23	4745	544	591	36	5920	21	28206	3195	1156	320	32877	236	236	42086	42459
9	379	4	137	—	520	9	2122	40	320	42	2524	5	4665	325	347	16	5353	97	83	9468	9729
10	597	122	38	9	766	10	1523	631	77	34	2265	4	3473	1051	51	76	4651	80	101	8192	7467
4	40	202	4	18	264	6	450	857	13	83	1403	9	7229	12958	183	887	21257	74	72	23762	27318
5	160	151	21	11	343	6	1012	326	25	22	1385	1	721	94	3	—	818	50	52	2875	2238
2	112	2	1	—	115	1	90	83	5	4	182	—	—	—	—	—	—	74	87	913	1250
14	718	136	80	—	934	8	978	134	101	50	1263	—	—	—	—	—	—	265	261	4916	5176
4	217	28	19	—	264	2	313	463	22	—	798	1	541	117	28	15	701	1233	1690	5967	7279
17	368	165	278	14	825	3	247	227	59	65	598	—	—	—	—	—	—	192	195	3393	3821
13	655	202	73	30	960	18	3101	768	291	55	4215	2	652	479	156	77	1364	75	67	7004	8386
—	—	—	—	—	—	1	51	71	3	5	130	—	—	—	—	—	—	55	61	705	712
3	98	33	12	11	154	7	950	321	215	52	1538	1	280	270	39	13	602	54	45	2858	2336
3	64	85	12	5	166	1	45	48	7	9	109	—	—	—	—	—	—	60	56	1194	1143
—	—	—	—	—	—	1	416	4	8	—	428	—	—	—	—	—	—	81	87	734	826
1	31	28	7	9	75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	93	93	580	503
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	26	172	179
139	6504	1676	989	159	9328	161	27276	6054	2510	801	36641	71	77789	20244	2644	1630	102307	3042	—	169131	—
133	6128	1505	1243	361	9237	145	25897	5285	2521	813	34516	75	76432	24072	3398	1988	105890	3478	3478	170825	170825
6	376	171	254	202	91	16	1379	769	11	12	2125	4	1357	3828	754	358	3583	436	—	1694	—

strzeni ogólnej 827 z liczbą robotników stałych 22352.
w roku 1928 r.—1026 „ „ „ 27821.

TABLI

Inspekcje zakła

1. Wizy

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników objętych wizytacjami:						
	zarejestrow. zakładów czynnych	z liczbą robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzon.	% zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych: 1 raz	2 razy	więcej razy	Ogólna liczba rob. objęt. wizytacjami	% robotn. objętych wizytacjami
I Rolnictwo, ogrodn. i hodowla.	827	22352	**11**	—	11	—	—	**228**	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	112	40350	**56**	50,0	39	12	5	**20858**	51,0
IV Przemysł mineralny	188	13962	**126**	67,0	81	28	17	**12044**	89,0
V Hutnictwo i mech. przer. metali	236	42086	**163**	69,0	109	30	24	**40169**	95.0
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	97	9468	**47**	48,0	39	6	2	**6436**	68,0
VII „ chemiczny	80	8192	**53**	67,0	37	10	6	**7587**	92,0
VIII „ włókienniczy . . .	74	23762	**48**	64,0	30	10	8	**23136**	97,0
IX „ papierniczy	50	2875	**29**	58,0	17	9	3	**2636**	92,0
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych.	74	913	**71**	96,0	44	21	6	**584**	64.0
XI Przemysł drzewny	265	4916	**163**	61,0	115	38	10	**3367**	68,0
XII „ spożywczy	1233	5967	**244**	19,0	174	66	4	**3675**	62,0
XIII „ odzieżowy i galanter.	192	3393	**36**	19,0	30	6	—	**1141**	30,0
XIV „ budowlany	75	7004	**33**	44,0	23	7	3	**5356**	76,0
XV „ poligraficzny . . .	55	705	**39**	73,0	34	5	—	**550**	78,0
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	54	2858	**20**	37,0	16	4	—	**1177**	41,0
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	60	1194	**23**	38,0	23	—	—	**384**	32,0
XVIII Komunik., poczta, telegr. i t. p.	81	734	**2**	2,0	1	1	—	**486**	66,0
XIX Przemysł usług osobistych . .	93	580	—	—	—	—	—	—	—
XX Szkoły Zawodowe	23	172	**1**	5,0	1	—	—	**12**	7,0
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	**3869**	**191483**	**1165**	**38,0**	**824**	**253**	**88**	**129826**	**76,6**
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	**4505**	**198646**	**1115**	**32,0**	**804**	**226**	**85**	**134039**	**78,1**
RÓŻNICA w por. z okresem poprzednim (±):	**—636**	**—7163**	**+50**	**+6,0**	**+20**	**+27**	**+3**	**—4213**	**—1,5**

CA II.

dów pracy.

tacje.

Liczba wizytacyj:				
Ogólna	w tem zakł. zatrudn.		w nocy i w dni świąteczne	z powodu nieszczęśl. wypadków
	do 20 rob.	pow. 20 rob.		
12	7	5	—	5
—	—	—	—	—
81	7	74	1	3
206	64	142	2	10
290	51	239	9	22
61	10	51	—	3
68	12	56	—	3
88	13	75	5	13
48	13	35	10	3
89	66	23	7	—
216	137	79	33	9
372	319	53	119	9
42	27	15	2	1
48	3	45	—	3
45	24	21	—	1
25	19	6	2	3
23	12	11	—	—
3	—	3	—	2
—	—	—	—	—
2	1	1	—	—
1719	**785**	**934**	**190**	**90**
1602	**671**	**931**	**127**	**65**
+117	**+114**	**+3**	**+63**	**+25**

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

Grupy zatrudnienia	Liczba zakładów obejrzanych w związku z ich otwarciem lub przebudową	Liczba komisyj (wraz z kolaudacjami)	Liczba konsensów wydanych bez schodzenia na miejsce	Liczba wydanych opinij
I	—	—	—	—
II	—	—	—	—
III	1	1	—	1
IV	8	5	—	20
V	10	12	—	20
VI	5	—	—	11
VII	9	7	—	17
VIII	4	—	—	8
IX	—	—	—	5
X	3	3	—	12
XI	11	12	—	35
XII	48	45	—	88
XIII	3	1	—	6
XIV	—	—	—	—
XV	1	—	—	—
XVI	—	1	—	7
XVII	1	1	—	3
XVIII	—	—	—	—
XIX	1	1	—	1
XX	—	—	—	—
	105	**89**	—	**234**
	82	**71**	—	**187**
	+23	**+18**	—	**+47**

TABLICA IIIa.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higjeny pracy i warunków zdrowotnych robotników.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																					W okresie sprawozdawczym		W okresie poprzednim	Ogółem zleceń wykonanych
	mieszkań robotniczych	przestronności	światła	przewietrzania ogólnego	usuwania pyłu	usuwania pary lub gazów	usuwania odpadków	jadalni	ubieralni	umywalni	kąpieli	ustępów	ogrzewania	wody do picia	ubrań ochronnych	siedzeń przy pracy	żłobków dla niemowląt	badania zdrowia robotników	bad. narz., surowc. i produkt. w fabr.	apteczek podręcz.	innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	
I Rolnictwo. ogrodnictwo i hodowla	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	—	15	3
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	1	7	7	6	5	1	—	19	21	15	15	9	1	9	5	—	—	4	—	3	11	139	6	136	40
IV Przemysł mineralny	—	15	27	18	36	6	17	28	42	38	16	27	4	28	14	1	—	11	—	12	30	370	63	307	140
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	4	21	35	18	17	20	12	28	39	47	14	18	9	20	17	1	6	19	3	15	20	383	73	492	209
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	2	7	8	5	4	7	4	10	8	12	2	6	1	6	2	—	1	2	—	2	7	96	7	107	83
VII „ chemiczny	1	1	3	9	4	12	4	10	20	14	10	8	1	4	11	1	2	—	—	1	14	130	44	134	55
VIII „ włókienniczy	—	—	—	5	6	5	3	2	22	13	2	11	—	6	11	3	10	2	—	6	15	122	56	163	21
IX „ papierniczy	1	5	3	1	2	—	3	2	4	7	2	3	1	5	—	3	—	2	—	1	3	48	1	59	25
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	—	14	9	17	1	4	11	6	4	13	1	9	2	11	1	—	—	—	1	2	7	113	6	116	59
XI „ drzewny	—	9	10	8	24	3	23	31	22	20	—	14	1	15	2	—	—	6	—	10	17	215	39	200	92
XII „ spożywczy	—	14	26	12	17	1	8	5	14	21	2	12	1	18	—	—	—	2	—	6	4	163	11	212	114
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	—	—	1	2	2	—	—	1	12	11	—	1	3	4	5	2	1	4	—	1	22	72	23	164	39
XIV „ budowlany	4	2	1	2	—	—	—	5	1	6	2	3	—	2	—	—	—	—	—	1	1	30	—	71	17
XV „ poligraficzny	—	—	2	5	2	—	2	1	7	5	1	—	3	3	4	1	—	3	—	4	16	59	13	57	24
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	—	13	5
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	4
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Szkoły Zawodowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	14	97	132	109	120	59	87	148	216	222	67	122	27	131	72	12	20	55	4	64	169	1947	342	—	930
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	68	153	156	136	164	46	103	110	240	298	93	161	29	141	43	16	34	77	10	7	161	2246	551	2246	802
RÓŻNICA w por. z okresem poprzednim (+):	—54	—56	—24	—27	—44	+13	—16	+38	—24	—76	— 26	—39	—2	—10	+ 29	—4	—14	—22	—6	+ 57	+8	—299	—209	—	+ 128
OGÓŁEM zleceń wykonanych*):	13	51	83	70	65	31	56	60	70	104	27	68	18	61	31	7	4	31	5	14	61	—	—	—	—

*) Rubryki te dotyczą zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA IIIb.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w celu zabezpieczenia robotników od nieszczęśliwych wypadków.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																	W okresie sprawozdawczym		W okresie poprzednim		Ogółem zleceń wykonanych
	kotłów i przewodów parowych	silników	pędni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwigów	obrabiarek metali	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materjałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przewożenia surowców i materjałów	ładowania, podnoszenia i dźwigania ciężarów	podłóg	dróg, przejazdów, otworów	przejść, schodów, drzwi	innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	1	—	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	4	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	6	5	7	8	9	1	43	—	40	3	17
IV Przemysł mineralny	2	19	44	10	3	13	7	25	—	—	28	5	9	11	16	21	13	226	37	188	28	101
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	4	28	59	12	9	69	15	17	—	—	6	5	11	26	8	26	18	313	35	397	64	230
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	1	14	24	6	2	40	11	12	—	—	9	1	1	5	2	5	6	139	5	168	16	114
VII „ chemiczny	4	10	19	4	7	7	—	2	—	—	8	1	5	5	9	11	14	106	41	116	8	45
VIII „ włókienniczy	—	3	6	1	—	5	1	2	19	—	1	—	4	2	—	1	4	49	14	71	33	16
IX „ papierniczy	1	4	14	1	1	3	3	3	—	—	1	—	1	3	3	3	2	43	—	45	4	26
X „ garbarski i przetw. zwierz.	—	6	15	—	2	3	1	28	—	—	3	—	—	5	5	7	4	79	8	89	8	49
XI „ drzewny	4	14	49	1	—	13	77	9	—	—	7	—	3	5	8	13	7	210	30	293	65	109
XII „ spożywczy	—	20	52	3	3	1	—	18	—	—	3	—	2	8	5	12	12	139	39	134	5	63
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	1	—	2	6	—	18	8	5
XIV „ budowlany	—	1	—	3	—	—	5	—	—	—	2	6	5	5	7	4	—	38	1	47	17	17
XV „ poligraficzny	—	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	—	1	1	10	2	7	4	6
XVI Zakłady użyteczności publicznej.	1	3	3	1	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	1	—	11	3	16	—	8
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1	—
XVIII Komunikacja, poczta, telegr., telefon	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
XIX Przem. hotel., szynk. i usług osob.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
XX Szkoły Zawodowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	21	125	288	43	27	155	120	117	19	—	70	25	47	86	72	114	84	1413	215	—	—	806
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	74	110	273	54	34	134	189	103	19	1	118	31	82	90	54	114	156	1636	264	1636	264	657
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+):	—53	+15	+15	—11	—7	+21	—69	+14	—	—1	—48	—6	—35	—4	+18	—	—72	—223	—49	—	—	+ 149
OGÓŁEM zleceń wykonanych*):	38	78	138	33	21	103	77	76	8	—	66	12	24	37	28	34	33	—	—	—	—	—

*) Rubryki te dotyczą zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA IIIc.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie czasu pracy, ewidencji pracujących i t. p.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									Ogółem		
	Czas pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków*)	Wypłaty zarobków (wynagrodzenia**)	Oświaty młodocianych robotnik.	Nakładania kar przez pracodawc. na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	zleceń	w tem zleceń w formie nakazów	Ogółem***) zleceń wykonanych
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla	6	—	—	1	1	—	—	—	—	8	—	2
II Leśnictwo	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	2
III Górnictwo	20	28	6	46	1	2	8	7	4	122	—	41
IV Przemysł mineralny	71	32	14	103	17	6	6	7	13	269	39	120
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	77	33	33	112	19	5	8	4	18	309	29	182
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	23	15	12	16	7	3	2	—	4	82	11	74
VII „ chemiczny	3	6	5	21	1	2	1	3	2	44	9	22
VIII „ włókienniczy	13	9	2	30	4	4	1	—	2	65	8	29
IX „ papierniczy	11	6	2	19	3	1	—	—	3	45	1	26
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	30	18	10	31	2	—	—	1	5	97	2	57
XI „ drzewny	91	26	7	100	13	3	—	4	4	248	28	116
XII „ spożywczy	86	21	7	75	11	—	—	2	12	214	22	105
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	6	3	—	63	—	5	—	—	4	81	23	39
XIV „ budowlany	9	3	5	7	2	—	1	—	—	27	—	16
XV „ poligraficzny	5	4	—	22	—	2	—	1	1	35	10	17
XVI Zakłady użyteczności publicznej	2	1	—	1	—	—	—	—	—	4	2	1
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	8	—	—	8	—	—	—	—	—	16	—	—
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	1	—	—	3	—	—	—	—	—	4	—	4
XIX Przem. hotel., szynkarski i usług osob.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Szkoły Zawodowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	**465**	**205**	**103**	**658**	**81**	**33**	**27**	**29**	**72**	**1673**	**184**	**853**
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	**584**	**220**	**164**	**724**	**191**	**92**	**45**	**35**	**79**	**2134**	**757**	**521**
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+):	**—119**	**—15**	**—61**	**—66**	**—110**	**—59**	**—18**	**—6**	**—7**	**—461**	**—573**	**+332**
OGÓŁEM zleceń wykonanych*):**	**259**	**133**	**73**	**234**	**68**	**17**	**20**	**9**	**40**	**853**	**—**	**853**

*) Dotyczy zleceń w sprawach kontroli stanu zatrudnienia, posiadania i prowadzenia ksiąg fabrycznych, książeczek obrachunkowych, wykazów, ogłoszeń, regulaminów i t. p.

**) Dotyczy zleceń w sprawach wynagrodzenia robotników i pracowników umysłowych.

***) Dotyczy zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA V.

Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Przyczyny nieszczęśliwych wypadków:																					Ogółem wypadków	Następstwa:		
	Silniki	Pędnie	Maszyny z silnikami: Obrabiarki metali	Obrabiarki drzewa	Obrabiarki innych materj.	Maszyny włókiennicze	Maszyny rolnicze	Maszyny bez silników	Dźwigi, żórawie dźwignie	Przewody elektr.	Kotły, przewody parowe, parniki	Eksplozja materjałów wybuchow.	Materje zapalne, truj., gor. i żrące	Załamanie się rusztowań, spadnięcie przedmiotów	Upadek z drabin, z rusztowań, schodów, w zagłębienia	Ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów	Jazda samochodem, wozem i konna; zwierzęta	Ruch kolejowy	Przewóz wodą (upadek z pokładu)	Narzędzia ręczne (młoty, siek. etc.)	Inne przyczyny		Śmierć	Utrata zdoln. do pracy pow. 4 tyg	Pozostałe
I Rolnictwo, ogrodn. i hodowla	—	2	—	—	2	—	13	1	1	—	—	1	1	3	12	3	33	2	—	9	18	**101**	9	29	12
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	1	11	3	1	—	8	4	**41**	3	12	4
III Górnictwo	33	11	38	9	14	—	1	20	89	31	16	68	124	1497	338	1207	571	129	—	328	2002	**6526**	48	407	5179
IV Przemysł mineralny	—	6	3	4	46	—	—	3	9	—	2	12	84	75	54	66	29	21	—	32	196	**642**	5	44	425
V Hutnictwo i mech. przer. metali	23	30	582	38	33	3	1	44	60	30	17	10	988	849	244	799	137	74	—	394	1928	**6284**	22	196	4052
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	5	3	162	12	9	—	—	17	12	1	5	1	41	91	32	87	3	—	—	74	308	**863**	4	31	739
VII „ chemiczny	—	—	8	5	9	1	—	2	2	2	1	25	34	25	15	36	7	5	—	13	57	**247**	1	24	133
VIII „ włókienniczy . . .	7	19	16	8	2	426	—	1	1	2	4	1	22	47	20	55	7	15	—	97	278	**1028**	2	16	234
IX „ papierniczy	3	6	1	5	12	12	—	4	3	1	3	—	5	12	5	17	4	1	—	8	34	**136**	2	24	90
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	—	1	—	—	5	—	—	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	1	1	**11**	—	1	—
XI Przemysł drzewny	—	4	2	70	—	—	—	—	—	1	—	—	4	19	3	19	1	3	—	3	11	**140**	2	13	25
XII „ spożywczy	2	9	1	1	6	—	1	4	—	—	2	—	7	10	6	5	9	4	—	4	16	**87**	3	15	28
XIII „ odzieżowy i galanter.	—	1	5	8	64	—	—	1	—	1	—	—	1	—	1	3	—	1	—	2	3	**91**	—	—	3
XIV „ budowlany	—	—	1	—	4	—	—	1	3	2	1	—	7	45	38	24	15	9	—	22	98	**270**	4	37	195
XV „ poligraficzny . . .	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**2**	—	1	—
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	—	1	2	1	—	—	—	—	1	1	1	—	2	8	11	12	9	—	—	2	13	**64**	2	5	22
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	1	2	—	—	3	**10**	2	1	3
XVIII Komunikacje, poczta i t. p. .	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	1	6	—	2	2	**17**	1	5	11
XIX Przemysł usług osobistych . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	**1**	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe. . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	73	93	822	162	207	442	16	99	181	73	52	118	1322	2696	782	2348	831	273	—	999	4972	**16561**	110	861	11155
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	121	129	718	249	433	358	20	40	162	148	88	157	892	2816	607	3929	729	291	2	1311	2500	**15691**	133	594	6584
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz.(±):	— 48	— 36	+ 104	— 87	— 226	+ 84	— 4	+ 59	+ 19	— 75	— 36	— 39	+ 430	— 120	+ 175	— 1581	+ 102	— 18	— 2	— 312	+ 2472	**+ 870**	— 23	+ 267	+ 4571

TABLICA V.

Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogółem	Silniki	Obrabiarki metali	Obrabiarki drzewa	Maszyny z silnikami: włókiennicze	Maszyny z silnikami: włókiennicze inne	Maszyny z silnikami: rolnicze	Maszyny z silnikami: biurowe	Dźwigi, żurawie	Przenośniki, podajniki	Kotły, przewody parowe	Materiały zapalne, żrące	Zatrucia, poparzenia, uduszenia	Upadek z drabin, rusztowań, schodów, z wysokości	Upadek przedmiotów	Jazda samochodem, dam. wozem lub zwierzęta	Ruch kolejowy	Przewóz wodą	Inne przyczyny	OGÓŁEM wypadków	Następstwa: Śmierć	Ciężkie zdolność do pracy powyżej 4 tyg.	Pozostałe
I Rolnictwo, ogrodn. i bodowla	2	1	—	—	2	—	—	13	1	1	—	1	3	12	3	33	2	—	9	18	101	9	29	12
II Leśnictwo	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	3	—	—	—	1	15	3	11	1
III Górnictwo	33	11	38	14	—	—	—	20	3	89	31	12	124	1497	338	1207	129	—	328	2002	6526	48	407	5179
IV Przemysł mineralny . .	30	6	382	46	33	—	—	44	60	9	—	84	988	75	849	86	21	—	32	196	6412	5	144	425
V Hutnictwo i mech. przet. metali	23	3	162	9	12	—	—	17	12	2	—	41	34	25	91	74	3	—	74	308	6284	22	196	4052
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	5	—	16	1	8	—	—	2	1	1	—	1	2	1	2	37	1	—	13	97	863	4	181	739
VII „ chemiczny . . .	19	—	8	—	5	—	—	12	—	—	—	—	25	15	32	87	2	—	35	247	1133	2	24	133
VIII „ włókienniczy . . .	6	—	1	—	—	—	—	12	3	1	—	—	1	4	1	2	—	—	7	15	1028	2	16	294
IX „ papierniczy . . .	3	—	—	—	—	—	—	4	1	1	—	—	2	47	20	55	1	—	15	97	278	2	24	90
X „ garbarski i przetwó- rów zwierzęcych . . .	4	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	5	5	17	1	—	4	8	136	2	—	—
XI Przemysł drzewny . . .	4	1	2	—	70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	11	—	1	—
XII „ spożywczy . . .	1	—	5	1	8	—	—	1	—	—	—	—	1	1	1	1	3	—	1	3	140	2	13	25
XIII „ odzieżowy i galanter.	—	—	1	—	1	—	—	6	—	—	—	—	1	10	1	6	1	—	4	16	87	3	15	28
XIV „ budowlany	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	4	1	1	3	—	—	1	91	—	—	—
XV „ poligraficzny . . .	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	2	1	1	1	—	1	3	270	4	37	195
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	—
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	2	1	1	1	—	1	2	64	2	2	22
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	1	1	10	—	—	3
XIX Przemysł usług osobistych .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
XX Zakłady wiodowiskowe. . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
w okresie sprawozdawczym:	73	23	822	207	442	16	59	181	73	32	118	1322	2696	782	2348	831	273	—	399	4972	16561	110	861	11155
w okresie poprzednim:	121	129	718	249	433	358	20	40	102	148	88	137	892	2816	607	3929	729	291	2	1311	2500	15561	133	594	6584
w porów. z okr. popr. (+-):	48	36	104	—81	226	+84	—4	+59	+19	—75	—36	—39	430	—120	+175	1581	—102	—18	—2	3112	+2472	+810	—23	267	4571

*) Dotyczy zleceń w sprawach kontroli stanu zatrudnienia, posiadania i prowadzenia ksiąg fabrycznych, książeczek obrachunkowych, wykazów, ogłoszeń, regulaminów i t. p.

**) Dotyczy zleceń w sprawach wynagrodzenia robotników i pracowników umysłowych.

***) Dotyczy zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

OKRĄG V.

WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE I WOŁYŃSKIE.

Stan zatrudnienia. — W okresie sprawozdawczym stan zatrudnienia nie uległ poważniejszym zmianom. Sprawozdanie cyfrowe wykazuje natomiast, w porównaniu z okresem poprzednim, zmiany, które są spowodowane wykreśleniem z rejestrów drobnych zakładów (do 5 robotników), przeważnie wiatraków i warsztatów rzemieślniczych. Odnosi się to głównie do terenu 31 Obwodu, w Łucku na Wołyniu, gdzie z okazji sporządzania nowego rejestru, w myśl instrukcji tymczasowej Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej z dn. 22.XII.1928 r. wykreślono w rejestrze 1263 zakłady, zatrudniające 3154 dorosłych robotników, faktycznie jednak stan zatrudnienia uległ raczej drobnej poprawie.

Zwiększenie stanu zatrudnienia wykazuje *przemysł górniczy*. Rozwijają się w szczególności kamieniołomy bazaltu w Berestowcu na Wołyniu. Pomimo skreślenia z rejestru 8 drobnych zakładów — liczba zatrudnionych robotników w przemyśle górniczym uległa zwiększeniu o 220 osób.

W przemyśle mineralnym, mimo zmniejszenia się liczby zarejestrowanych zakładów (o 65 drobnych cegielni polowych), stan zatrudnienia powiększył się o ca 300 osób. — Spowodowane to zostało przez normalne funkcjonowanie 2 fabryk cementu oraz przez pełne zatrudnienie robotników w hutach szklanych, pracujących dla Państwowego Monopolu Spirytusowego. Jedynie w fabryce dachówek, zatrudniającej 95 robotników, praca uległa przerwie. Również w 2 hutach szklanych świeżo zorganizowanych, a nie posiadających dostatecznych podstaw finansowych, nastąpiły trudności i przerwy pracy. W jednej z nich nastąpiła redukcja pracy do 3 dni w tygodniu, przy pełnej liczbie 230 robotników zatrudnionych.

W grupie hutnictwa i mechanicznego przerobu metali sprawozdanie cyfrowe wykazuje poważne zmniejszenie stanu zatrudnienia. Spowodowane to jednak zostało zmianą w rejestrze 28 Obwodu, który uprzednio nieprawidłowo zaliczał zakłady przemysłu maszynowego (grupa VI) do grupy V-ej.

Z powodu trudnych warunków finansowych wyłoniła się *w przemyśle maszynowym* niepomyślna sytuacja, szczególnie dla większych fabryk metalowych; drobne zakłady pracy, jak np. warsztaty reperacyjne — dotknęła w mniejszym stopniu. W większych fabrykach metalowych przeprowadzono szereg redukcyj, które w znacznym stopniu zmniejszyły stan zatrudnienia robotników. Powyższe dotyczyło fabryk maszyn i narzędzi rolniczych, fabryki wag oraz zakładów mechanicznych.

Istniejące na terenie V Okręgu *garbarnie parowe* ograniczyły produkcję przez zmniejszenie stanu zatrudnienia, będącego następstwem trudnych warunków kredytowych. Szczególnie ciężkie warunki finansowe stwierdzono w większych garbarniach.

Zakłady przemysłu drzewnego pracowały nieregularnie, zwłaszcza tartaki przerywały pracę lub redukowały liczbę robotników. W końcu roku sprawozdawczego 8 tartaków na Wołyniu, zatrudniających około 250 ludzi, było w stanie likwidacji. Zakłady przemysłu drzewnego, jak: fabryki mebli i sztyftów — nie zmniejszały liczby robotników.

W przemyśle spożywczym zmniejszenie stanu zatrudnienia stwierdzono tylko w młynach przemysłowych, istniejących na terenie m. Lublina, które zredukowały jedną zmianę

robotników w łącznej liczbie około 50 osób i przez okres miesięcy letnich były czynne na dwie zmiany 8-io godzinne; pozostałe młyny były czynne normalnie. Po zbiorach prowadzono w młynach pracę normalną, jednak przy personelu nieco zredukowanym. W innych zakładach należących do tej grupy, jako to: w cukrowniach, gorzelniach, olejarniach i t. p. zmian w stanie zatrudnienia nie stwierdzono. Wydatne zmniejszenie liczb zakładów i robotników w tej grupie przemysłu dokonane zostało w sprawozdaniu cyfrowem przez wykreślenie z rejestru małych młynów, wiatraków, ręcznych olejarni i t. p.

W przemyśle budowlanym powiększono liczbę robotników, ze względu na przyśpieszone tempo robót przy budowlach państwowych.

Drukarnie i zakłady litograficzne były czynne w ciągu całego roku sprawozdawczego, pozostawiając personel robotniczy bez zmiany.

W roku bieżącym objęto nadzorem inspekcji pracy 300 robotników, zatrudnionych na stacji Zdołbunów przy przeładowywaniu transportów kolejowych, nadchodzących ze Związku Sowieckich Republik.

W roku sprawozdawczym zarejestrowano wydatne wzmożenie się liczby zatrudnianych *kobiet* i *młodocianych*; zjawisko to dało się szczególniej zaobserwować w końcu roku sprawozdawczego. W związku z rozpoczynającym się kryzysem, przedsiębiorcy coraz częściej uciekali się do tańszej pracy, zatrudniając kobiety i młodzież robotniczą, wyzbywając się natomiast robotników dorosłych.

Na terenie niektórych obwodów (np. Siedlce) liczba młodocianych przekracza 15% liczby robotników dorosłych.

Działalność inspekcyjna. W roku sprawozdawczym działalność inspekcyjna uległa dalszemu wzmożeniu. Wydatnemu zwiększeniu uległy wizytacje dokonywane z powodu nieszczęśliwych wypadków.

Poszczególne zakłady wizytowane są przeciętnie raz na 3 lata; zakłady o większej liczbie robotników, względnie tak położone, że posiadają łatwiejszy dojazd—wizytowane są częściej. Największa liczba wizytacyj przypada na przemysł spożywczy. W tej grupie przemysłu najwydatniej wizytowano małe młyny, które nie posiadają dostatecznych urządzeń ochronnych i są najbardziej niebezpieczne dla zatrudnionych w nich robotników. Wizytacje przeprowadzone w porze nocnej miały na celu sprawdzenie stosowania się zakładów do przepisów ustawy o czasie pracy oraz o pracy kobiet i młodocianych. Podczas wizytacyj zwracano również specjalną uwagę na stan fabrycznych mieszkań robotniczych.

Stan zakładów pod względem higjeny i bezpieczeństwa pracy. Stan ten został szczegółowo omówiony w sprawozdaniu za rok ubiegły.

Na podstawie dokonanych wizytacyj zostało stwierdzone, iż stan zakładów w roku sprawozdawczym pod względem *bezpieczeństwa pracy* uległ dalszej poprawie, natomiast, gdy chodzi o warunki *higjeniczno-sanitarne*, to w dalszym ciągu spotykano na każdym kroku duże braki, jak np. pod względem przestronności, mechanicznego usuwania pyłu i t. p., usunięcie których napotykało na znaczne trudności.

Stan zakładów pod względem higjeny i bezpieczeństwa pracy, w ważniejszych gałęziach przemysłu, naogół przedstawiał się jak następuje:

1. Przemysł mineralny: a) W hutach szklanych, szczególnie szkodliwą dla zdrowia pracujących, była praca przesiewania braków oraz przyrządzania mieszaniny. Praca ta wykonywana była w nieodpowiednich lokalach, bezpośrednio połączonych z halą wanien, co powodowało, iż wydzielający się przy tej pracy płyn przedostawał się w znacznych ilościach do działu wanien i szkodliwie wpływał na pracujących przy wydmuchiwaniu robotników. Tem bardziej oddziaływał on na robotników pracujących przy tejże mieszaninie i przy brakach, zwłaszcza, gdy nie posiadali oni skutecznie działających aspiratorów.

Dla usunięcia powyższego stanu rzeczy zostały wydane zlecenia w kierunku izolowania wymienionych robót z przeznaczeniem na nie odpowiednich lokali oraz w kierunku zaopatrzenia robotników w skutecznie działające *aspiratory*.

b) Cegielnie: zarówno w hutach szklanych, jak i w cegielniach, pozostawia wiele do życzenia sprawa *mieszkań robotniczych*, które w dalszym ciągu nie odpowiadają wymaganiom higjeniczno-sanitarnym. Dokonane w tym celu wizytacje mieszkań robotniczych, tak w roku sprawozdawczym, jak i w latach ubiegłych, pomimo wydania szeregu nakazów, zagadnienia tego dotychczas nie rozwiązały, — aczkolwiek w pewnym stopniu naprawa stanu mieszkań dała się zauważyć. Doprowadzenie do należytego stanu mieszk-

kań robotniczych związane jest ze znacznemi wydatkami, gdyż od szeregu lat mieszkania te nie były remontowane, co, w związku z trudnemi warunkami kredytowemi, musi być rozłożone na dłuższy przeciąg czasu.

2. Przemysł maszynowy i elektrotechniczny. Warunki bezpieczeństwa pracy w większych fabrykach metalowych zostały doprowadzone do stanu zadawalającego; natomiast w mniejszych zakładach, jak np. w fabrykach maszyn młyńskich i różnego rodzaju warsztatach reperacyjnych, warunki bezpieczeństwa pracy nie są dostateczne. Stwierdzono mianowicie brak szeregu zabezpieczeń ochronnych przy pędniach, trybach tokarń oraz ochron przy szlifierkach. W związku z tem zostały wydane odnośne zarządzenia dla usunięcia powyższych braków.

Gorzej przedstawiała się sprawa warunków higjeniczno-sanitarnych, jako trudniejsza do rozwiązania ze względu na połączone z tem znaczne wydatki. Dotyczyło to szczególnie *sal roboczych*, które tak pod względem przestronności, jak i oświetlenia wymagały radykalnej naprawy, oraz sprawy mechanicznego usuwania pyłu drzewnego z pod obrabiarek.

3. Przemysł garbarski. Podobny stan rzeczy stwierdzono w garbarniach parowych, nie posiadających dotychczas odpowiednich urządzeń higjeniczno-sanitarnych, jak np. *brak dostatecznej wentylacji, ubrań ochronnych, umywalni, szatni i t. p.*

Warunki bezpieczeństwa pracy w garbarniach parowych uległy natomiast pewnej poprawie w związku z doprowadzeniem zabezpieczeń ochronnych do stanu naogół zadawalającego.

4. Przemysł spożywczy. Znaczną poprawę pod względem higjeniczno-sanitarnym stwierdzono w cukrowniach, które w roku sprawozdawczym wykonały szereg zleceń, dotyczących: a) mechanicznego usuwania pyłu przy piłowaniu cukru; b) zaopatrzenie robotników, pracujących na rafinerji, w okrycia na głowy; c) usuwanie pary w oddziale błotniarek; d) urządzenia basenu z wodą do picia i t. p. niezależnie od szeregu innych zleceń mniejszej wagi.

W młynach parowych i motorowych większych zmian pod względem warunków higjeniczno-sanitarnych nie stwierdzono. Mniejsze młyny przemysłowe oraz prawie wszystkie młyny t. zw. gospodarskie, w dalszym ciągu nie posiadają urządzeń dla mechanicznego usuwania pyłu mącznego, przez co powietrze przesycone jest zawsze nadmiarem tegoż pyłu, działającego ujemnie na zdrowie pracujących. Tylko większe młyny przemysłowe posiadają wyżej wymienione urządzenia.

Warunki bezpieczeństwa pracy również nie były zadawalające, to też wydano szereg zleceń, z których największa liczba przypada jak zazwyczaj, *na zabezpieczenie pędni.*

5. Przemysł poligraficzny. Zauważono pewną poprawę jedynie w drukarniach lubelskich, przez zaprowadzenie urządzeń do mechanicznego odkurzania kaszt drukarskich, umieszczenie w poszczególnych ubikacjach spluwaczek, naprawę wentylacji i t. p. Zakłady te naogół mieszczą się w lokalach nieodpowiednich, np. w głębokich suterenach, są mało przestronne, jednak ze względu na znaczne trudności do usunięcia powyższych braków, inspekcja pracy zmuszona była powyższy stan rzeczy narazie tolerować.

Mieszkania robotnicze. Stan mieszkań robotników rolnych ulega poprawie, lecz w bardzo wolnem tempie. W dalszym ciągu brak podłóg drewnianych, szczelności dachów, ustępów; wadliwe są również urządzenia drzwi i okien, oraz zawilgocenie izb mieszkalnych.

Na Wołyniu mieszkania robotników przemysłowych, znajdujące się przeważnie przy tartakach, uległy pewnej poprawie. Ziemianki z czasów okupacji, do połowy zaryte w ziemi, przeciekające i walące się, zostały przeważnie zniesione, a na ich miejsce pobudowano odpowiednie domki robotnicze.

Nieszczęśliwe wypadki. Od kilku lat notowany na terenie V-go Okręgu stały wzrost zarejestrowanych nieszczęśliwych wypadków i w roku sprawozdawczym wzrósł o 96, dochodząc do liczby 732 wypadków.

Wzmożona akcja zapobiegawcza, stosowana przez organa inspekcji pracy, doprowadziła do zmniejszenia się wypadków cięższych, jak śmiertelne i z większą utratą zdolności do pracy. Natomiast wypadki lżejsze, jak wszelkiego rodzaju skaleczenia, zadrażnięcia, stłuczenia i t. p. znacznie sią zwiększyły. Zjawisko to spowodowane było faktem rejestrowania każdego, nawet najlżejszego skaleczenia, podczas, gdy w latach ubiegłych tego rodzaju wypadki nie były zgłaszane.

Największa ilość wypadków *śmiertelnych* ma miejsce w przemyśle spożywczym. Wypadki te zdarzają się przeważnie w młynach gospodarskich, nie posiadających odpo-

wiednich przyrządów do zakładania i zdejmowania pasów. Znaczna liczba wypadków notowana jest również w rolnictwie, z przyczyn niezabezpieczenia młocarń konnych w gospodarstwach włościańskich. Obrabiarki drzewa w tartakach i fabrykach przemysłu drzewnego były również przyczyną, stosunkowo pokaźnej liczby ciężkich wypadków przy pracy.

Z pośród wypadków ciężkich wymienić należy bardziej charakterystyczne, mianowicie:

1) robotnica, przechodząc obok będącej w ruchu windy, została uderzona spadającą, wskutek zerwania się, platformą tejże windy, ponosząc śmierć na miejscu;

2) w kilku wypadkach robotnicy młynów motorowych, podczas zakładania pasa na główną transmisję, zostali przezeń pochwyceni, wskutek czego doznali ogólnego potłuczenia, powodującego śmierć;

3) jeden z robotników zatrudniony przy kryciu dachu, wskutek zetknięcia się z przewodami elektrycznemi o napięciu 380 volt, przeprowadzonemi nad dachem, został śmiertelnie porażony prądem;

4) robotnik masarski po zejściu do piwnicy wziął do ręki przenośną lampkę elektryczną, która w braku odpowiedniej izolacji spowodowała porażenie go prądem, wskutek czego zmarł;

5) szofer autobusowy uległ nieszczęśliwemu wypadkowi podczas reparacji samochodu, który zsunął się z lewaru i całym ciężarem przygniótł szofera, znajdującego się pod samochodem, powodując natychmiastową śmierć;

6) w czasie orki został uderzony w podbrzusze czepigą pługa fornal, który wskutek tego zmarł w 2 dni po wypadku;

7) robotnik cukrowni, pełniąc obowiązki majstra na buraczarni, gdy zahamował się druciany transporter, podający buraki do elewatora kubełkowego, wszedł za ogrodzenie koła i pasa, prawdopodobnie, by pomóc robotnikowi w popchnięciu transportera wstecz. W czasie tej czynności został schwycony przez pas biegnący na ślepem kole i uległ strzaskaniu głowy tak, że zmarł w kilka minut po wypadku;

8) stróż cukrowni przy bramie kolejowej, otwierając ją dla nadchodzącego pociągu, dostał się pod parowóz, który go tak silnie potłókł, iż zmarł następnego dnia;

9) brat robotnika, pracującego w młynie, zmienił przez czas śniadania pomocnika swego brata, który pracował przy maszynie głównej; w czasie pracy został porwany przez pas transmisyjny i tak dotkliwie potłuczony, że zmarł tegoż dnia;

10) przy zakładaniu pasa z górnej transmisji do elewatora, która to manipulacja na skutek powolnego ruchu tego pasa, nie przedstawiała niebezpieczeństwa — robotnik, mając rozpiętą marynarkę, zawadził końcem jej o sąsiadujący pas pociągowy, został przezeń pochwycony, wskutek czego spadł z drabiny z wysokości $2^1/_2$ m. i poniósł śmierć;

11) robotnica dniówkowa, będąc zatrudniona przy odnoszeniu materjałów w tartaku, została porwana przez wał transmisyjny, który zerwał z niej ubranie i zdarł skórę z brzucha; wypadek ten spowodował śmierć;

12) robotnik, pracując przy cyrkularce, uderzony został kawałkiem deski w brzuch i po 4 dniach zmarł w miejscowym szpitalu;

13) robotnik pracujący przy szparówce w tartaku, smarując w czasie ruchu piły panewki, nieostrożnie dotknął się lewą ręką piły, która mu rękę odcięła;

14) w wytwórni samolotów miał miejsce wypadek z pilotem, który, prowadząc samolot podczas lądowania, przy zetknięciu się z ziemią został wyrzucony z siedzenia i uległ ogólnemu ciężkiemu potłuczeniu i okaleczeniu, skutkiem czego zmarł.

Należy zaznaczyć, że Ustawa z 1903 r. o wynagrodzeniu poszkodowanych skutkiem nieszczęśliwych wypadków pod niektóremi względami była dla robotników korzystniejsza, tak np. wdowa po zmarłym wskutek nieszczęśliwego wypadku pracowniku, zgodnie z wymienioną ustawą otrzymywała $^1/_3$, obecnie $^1/_5$ pełnej renty, następnie dzieciom zmarłego przysługiwała $^1/_6$ i $^1/_4$ — obecnie tylko 15 i 20%. Ponieważ renty, nawet 100% wypłacane przez Zakład, naogół są znikome, przeto zrozumiałem jest, że obecne rènty wdów i sierot nie dają im możności wyżywienia się.

Dalej—przedawnienia dla tego rodzaju spraw były dwuletnie, a jeżeli poszkodowany lub jego rodzina otrzymywali odszkodowanie, zabezpieczające środki utrzymania, to na cały czas trwania takiej ugody bieg przedawnienia wstrzymywał się. Obecnie niezameldowanie w ciągu roku o nieszczęśliwym wypadku pozbawia robotnika, ewentualnie jego rodzinę praw do renty od Zakładu. Taki robotnik lub jego rodzina mogą dochodzić od przedsiębiorcy swych strat na drodze sądowej. Przykłady: dzierżawca folwarku nie zawiadomił o nieszczęśliwym wypadku, który miał miejsce w 1927 r., a skutkiem którego nastąpiła śmierć robotnika, jednakże dzierżawca dawał utrzymanie rodzinie; z powodu

kryzysu zmuszony był jednak zlikwidować swój interes i wyjechać, rodzina zaś zmarłego pozostała bez żadnych środków do życia.

Choroby zawodowe. Jedynie w jednym wypadku Kasa Chorych, w porozumieniu z inspekcją pracy, zajęła się ustaleniem chorób zawodowych. Jako choroby zawodowe uznane zostały: rozedma i gruźlica u robotników zatrudnionych w hutach szklanych i gruźlica u pracowników młynarskich. Bez współudziału wydatnego lekarza Kas Chorych i lekarzy samorządowych — organa inspekcji pracy, nie posiadając swego lekarza, nie są w możności podjęcia wydatniejszej akcji dla ochrony robotników przed groźnemi następstwami chorób zawodowych.

Wykroczenia. Ogólna liczba stwierdzonych protokólarnie wykroczeń wzrosła wydatnie. Do stwierdzenia tak dużej ilości wykroczeń przyczyniło się wzmożenie działalności wizytacyjnej inspektorów.

Zaznaczyć należy, że przestrzeganie *czasu pracy* w przemyśle dużo jeszcze pozostawia do życzenia.

Jak i w latach ubiegłych Ustawa o czasie pracy przestrzegana była w dużych zakładach, natomiast w zakładach mniejszych, jak w młynach, tartakach i cegielniach, a głównie w rzemiosłach zdarzały się masowe wykroczenia. Szereg ujawnianych faktów skierowano na drogę sądową. Kary stosowane przez sądy wahają się w granicach od 3 do 50 zł. Wymierzanie bardzo małych kar niewspółmiernych do rozmiaru wykroczeń z tytułu art. 1, 10 i 15-go Ustawy z dn. 18.XII.1919 r. sprowadza skuteczność walki z temi wykroczeniami do minimum.

W jednym wypadku Sąd, na skutek stwierdzenia niewykonania nakazu inspektora pracy, ukarał każdego z współwłaścicieli młyna po 1000 zł.; w innym wypadku kara była niższa.

Z tytułu niewydania książeczek obrachunkowych, względnie niestosowania przepisów o regulaminach, stosowano kary administracyjne od 20 do 300 zł.

Praca kobiet i młodocianych. Największa ilość zatrudnionych kobiet oraz dziewcząt spotyka się w hutnictwie szkła i w cegielniach. W zakładach tego typu zabroniono przenoszenie zbyt wielkich ciężarów, przekraczających siły dziewcząt. Sporą liczbę kobiet oraz dziewcząt zatrudnia przemysł chałupniczy, nierejestrowany oraz niełatwy do nadzoru. W dziedzinie powyższej, ze względu na minimalne zarobki, uprawiany jest wyzysk na szerszą skalę.

W sprawie urządzania *żłobków* dla dzieci robotnic w jednej z hut szklanych, drogą nakazu polecono urządzenie żłobka; w Państwowej Fabryce Wyrobów Tytuniowych zorganizowano lotną stację opieki nad dzieckiem.

Młodocianych zatrudniano najwięcej w hutach szklanych. Wykroczenia przeciw zakazowi zatrudniania młodocianych w wieku zabronionym przez prawo, stale mają miejsce w hutach szklanych, drukarniach i w zakładach rzemieślniczych. Na porządku dziennym są również wykroczenia przeciw zakazowi pracy nocnej młodocianych oraz przeciw zatrudnianiu tychże pracowników powyżej 8 godzin na dobę.

Trudność ujawnienia tych przekroczeń w hutach szklanych ma swoją przyczynę w tem, iż tacy młodociani pracownicy są po większej części dziećmi robotników tychże zakładów i są skrupulatnie i w sposób dość sprytny ukrywani w czasie wizytacji przez tychże robotników, przez co ujawnienie wykroczeń jest nader uciążliwe.

W sprawie wykroczenia ujawnionego w czasie wizytacji w beczkarniach, gdzie młodociani pracowali przy obrabiarkach drzewa oraz w nocy, Sąd ukarał odpowiedzialnego kierownika grzywną 100 zł.

Dokształcanie młodocianych, zatrudnionych po miastach, nie napotyka na większe trudności. Młodociani uczęszczają na kursy wieczorowe, które odbywają się najczęściej przy szkołach powszechnych.

W ciągu roku sprawozdawczego poczęto przyzwyczajać właścicieli zakładów pracy do przyjmowania młodocianych ze świadectwami oględzin lekarskich, osiągając w tym kierunku pokaźne wyniki.

Działalność rozjemcza. Wprowadzenie sądu pracy w Lublinie wydatnie odciążyło pracę personelu w 26 Obwodzie. Naogół jednak rozjemstwo jeszcze zajmuje wiele czasu i pracy.

Zatargi zbiorowe w przemyśle uległy zmniejszeniu. Przy narastającym kryzysie organizacje robotnicze w obawie redukcji powstrzymywały się od wysuwania żądań, by

nie zaostrzać stosunków fabrycznych. Nieliczne *zatargi strajkowe* powstawały w zakładach chałupniczych, lub w przemyśle o charakterze rzemieślniczym, np. w piekarniach, drukarniach, restauracjach, w warsztatach elektrotechnicznych i t. p. albo w tych zakładach pracy, które zaległy bardzo z wypłatami zarobków, lub stosowały wyraźny wyzysk przez zbyt niskie płace, w porównaniu z przeciętnemi płacami, stosowanemi w danym dziale, np. strajk robotników budowlanych w Lublinie przy budowie elewatora.

Komisje rozjemcze rolne. Wobec unormowania się stosunków w rolnictwie, jak również ze względu na stałe zmniejszanie się liczby robotników rolnych z powodu przeprowadzanej parcelacji folwarków — Komisje Rozjemcze działały mniej intensywnie niż w latach ubiegłych.

Przy uzyskiwaniu tytułu egzekucyjnego dla orzeczeń Komisji jedynie na terenie obwodu kowelskiego zarysował się wyraźnie krytyczny stosunek Sądów do tych orzeczeń i niechęć do wydawania tytułu wykonawczego. Na innych terenach trudności nie spotykano.

Związki zawodowe. Działalność związków klasowych w ciągu roku sprawozdawczego nie była bardzo ożywiona; dopiero pod koniec okresu sprawozdawczego zaczęła się wzmagać, widocznie w związku z ogólną akcją polityczną w kraju. Chrześcijańskie związki zawodowe nie przejawiają swej działalności. Pod koniec roku sprawozdawczego związki zawodowe żydowskie rozpoczęły ożywioną działalność. Zostało zarejestrowanych kilka oddziałów tych związków. Nowopowstające związki w chałupnictwie rozpoczynały swą działalność nieudolnie, co wywoływało ostre zatargi, kończące się strajkiem lub przejściowem zamknięciem zakładów. Działalność związków zawodowych skierowana była przeważnie do utrzymania stanu zatrudnienia, stosowania socjalnych świadczeń robotniczych, oraz regulacji zarobkowych płac robotniczych i czasu pracy.

Ustalenie liczebności związków zawodowych jest rzeczą niezmiernie trudną ze względu na nieścisłe wiadomości, niechętnie udzielane przez związki, jak również ze względu na ciągłe wahania się wzrostu bezrobocia i nieopłacanie składek członkowskich.

Stosunek organizacyj robotniczych do inspekcji pracy, ogólnie biorąc, był poprawny i dość przychylny.

Wnioski w przedmiocie sądów pracy. Pożądanem byłoby zorganizowanie sądów pracy w Równem i Chełmie; odciążyłoby to pracę inspekcji w zakresie rozjemstwa, a robotnikom zapewniłoby szybką i skuteczną możność dochodzenia swych praw. Obecnie sprawy wytaczane przed sądami powiatowemi wobec nierównych szans pod względem zasobów materjalnych stron, często kończą się przegraną pracownika i sprawa słuszna, będąc przeciągana przez różne instancje sądowe, przy braku środków materjalnych na skuteczną obronę adwokacką, niejednokrotnie kończy się niepomyślnie dla pokrzywdzonego pracownika.

Inspektor Pracy V Okręgu

B. Czarniecki

CZĘŚĆ CYFROWA

SPRAWOZDANIA Z OKRĘGU V.

TABLI

Zarejestrowane do dnia 31 grudnia 1929 r. zakłady

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zakłady zatrudniające do 4 robotników						Zakłady zatrudniające 5—19 robotników						Zakłady zatrudniające 20—49 robotników					
	Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników				
		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem
		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	5	46	—	—	—	46	3	83	20	2	—	105
IV Przemysł mineralny	13	38	4	2	1	45	57	443	47	50	53	593	28	548	216	25	8	797
V Hutnictwo i mech. przerób metali . .	—	—	—	—	—	—	1	9	—	—	—	9	—	—	—	—	—	—
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn. .	18	36	—	21	—	57	55	340	—	120	—	460	13	354	—	27	—	381
VII Przem. chemiczny .	8	19	2	2	—	23	6	42	7	2	1	52	—	—	—	—	—	—
VIII Przem. włókienniczy	1	3	—	—	—	3	11	37	46	5	7	95	—	—	—	—	—	—
IX Przem. papierniczy .	3	2	—	1	2	5	3	13	22	2	—	37	—	—	—	—	—	—
X Przemysł garbarski i przetworów zwierzęcych	8	23	—	—	—	23	9	67	13	9	2	91	5	203	—	—	—	203
XI Przemysł drzewny .	36	98	3	4	—	105	100	938	62	49	9	1058	25	565	105	36	13	719
XII Przemysł spożywczy	403	990	15	19	5	1029	245	1984	90	16	10	2100	47	861	386	17	44	1308
XIII Przemysł odzieżowy i galanteryjny . .	6	11	1	4	2	18	6	23	1	10	3	37	—	—	—	—	—	—
XIV Przem. budowlany .	1	4	—	—	—	4	4	31	—	15	—	46	2	40	—	30	—	70
XV Przemysł poligraficzny	11	18	—	13	—	31	28	224	33	52	1	310	1	30	3	3	—	36
XVI Zakłady użyteczności publicznej . . .	19	53	—	—	—	53	17	163	26	6	—	195	3	66	28	2	—	96
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . . .	—	—	—	—	—	—	1	14	—	—	—	14	1	26	—	—	—	26
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Hotele, gospody, jadłodajnie i usługi osobiste	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	5	40	—	2	—	42	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okr. sprawozdawczym:	527	1295	25	66	10	1396	553	4414	347	338	86	5185	128	2776	758	142	65	3741
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	1831	4367	183	287	11	4848	571	4551	389	263	99	5302	128	3162	531	92	25	3810
RÓŻNICA w por. z okr. poprz.(±):	1304	3072	158	221	1	3452	18	137	42	75	13	117	—	386	227	50	40	69

Liczba folwarków ponad 50 hektarów prze

CA I.

czynne według liczby oraz według płci i wieku robotników.

Zakłady zatrudniające 50—99 robotników						Zakłady zatrudniające 100—499 robotników						Zakłady zatrudniające ponad 499 robotników						Ogólna liczba zakładów:		Ogólna liczba robotników:	
Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim	w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim
	Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem				
	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt					
1	40	30	—	—	70	2	633	—	7	—	640	—	—	—	—	—	—	11	19	861	633
7	321	135	6	1	463	11	1654	288	340	152	2434	1	304	85	103	88	580	117	182	4912	4615
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	24	9	1195
5	237	—	73	—	310	5	1448	43	163	14	1668	2	910	67	89	—	1066	98	130	3942	3908
1	63	—	—	—	63	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	47	138	149
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	32	98	163
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	11	42	109
1	82	—	—	—	82	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	114	399	543
7	425	95	18	—	538	10	1495	216	50	25	1786	—	—	—	—	—	—	178	217	4206	4647
6	325	77	10	4	416	11	2709	782	96	69	3656	7	2992	854	266	271	4383	719	1651	12892	14726
1	43	9	—	—	52	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	23	107	96
3	195	—	50	—	245	4	1001	—	302	—	1303	3	1462	—	261	—	1723	17	20	3391	3329
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40	72	377	376
1	54	—	—	—	54	1	50	—	180	—	230	—	—	—	—	—	—	41	74	628	783
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	40	—
—	—	—	—	—	—	1	300	—	—	—	300	—	—	—	—	—	—	1	—	300	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	1	42	5
33	1785	346	157	5	2293	45	9290	1329	1138	260	12017	13	5668	1006	719	359	7752	1299	—	32384	—
35	1921	405	124	—	2450	40	9420	1135	1048	246	11849	12	5052	967	635	364	7018	2617	—	35277	—
2	136	59	33	5	157	5	130	194	90	14	168	1	616	39	84	5	734	1318	—	2893	—

strzeni ogólnej 1592 z liczbą robotników stałych 33416.

TABLI

Inspekcje zakła

1. Wizy

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników objętych wizytacjami:						
	zarejestrow. zakładów czynnych	z liczbą robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzon.	% zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych: 1 raz	2 razy	więcej razy	Ogólna liczba rob. objęt. wizytacjami	% robotn. objętych wizytacjami
I Rolnictwo, ogrodn. i hodowla.	1592	33416	**35**	2,2	32	2	1	**1079**	3,2
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	11	861	**5**	45,4	5	—	—	**90**	1,4
IV Przemysł mineralny	117	4912	**40**	34,2	38	1	1	**2666**	54,3
V Hutnictwo i mech. przer. metali	1	9	—	—	—	—	—	—	—
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	98	3942	**37**	37,8	29	6	2	**3225**	81,8
VII „ chemiczny	15	138	**2**	13,3	1	1	—	**75**	54,3
VIII „ włókienniczy . . .	12	98	**2**	16,7	2	—	—	**13**	13,3
IX „ papierniczy	6	42	—	—	—	—	—	—	—
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych.	23	399	**10**	43,5	10	—	—	**197**	49,4
XI Przemysł drzewny	178	4206	**76**	42,7	63	9	4	**2701**	64,2
XII „ spożywczy	719	12892	**362**	50,3	326	29	7	**7692**	59,7
XIII „ odzieżowy i galanter.	13	107	**2**	15,4	1	—	1	**77**	72,0
XIV „ budowlany	17	3391	**14**	82,3	10	3	1	**1063**	31,3
XV „ poligraficzny . . .	40	377	**26**	65,0	18	7	1	**225**	59,7
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	41	628	**28**	68,3	25	1	2	**520**	82,8
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	2	40	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunik., poczta, telegr. i t. p.	1	300	**1**	100,0	1	—	—	**300**	100,0
XIX Przemysł usług osobistych . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Szkoły Zawodowe	5	42	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	**2891**	**65800**	**640**	**46,6**	**561**	**59**	**20**	**19923**	**58,2**
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	**4300**	**69119**	**535**	**18,7**	**458**	**62**	**15**	**22273**	**57,1**
RÓŻNICA w por. z okresem poprzednim (±):	**—1409**	**—3319**	**+105**	**+27,9**	**+103**	**—3**	**+5**	**—2350**	**+1,1**

UWAGA: W zakładach niekwalifikujących się do rejestracji: w Obw. 26 w grupie zatrudn.
„ „ „ „
„ 29 „ „
„ 31 „ „

CA II.

dów pracy.

tacje.

Liczba wizytacyj:				
Ogólna	w tem zakł. zatrudn.		w nocy i w dni świąteczne	z powodu nieszczęśl. wypadków
	do 20 rob.	pow. 20 rob.		
39	11	28	—	1
—	—	—	—	—
5	4	1	—	1
44	19	25	—	2
—	—	—	—	—
47	21	26	—	7
3	—	3	—	—
2	2	—	—	—
—	—	—	—	—
10	7	3	—	—
95	52	43	9	4
405	316	89	140	25
4	1	3	—	—
19	6	13	—	—
36	35	1	—	—
33	22	11	2	4
—	—	—	—	—
1	—	1	—	—
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
743	496	247	151	44
632	384	248	20	16
+111	+112	—1	+131	+28

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

Grupy zatrudnienia	Liczba zakładów obejrzanych wzwiązku z ich otwarciem lub przebudową	Liczba komisyj (wraz z kolaudacjami)	Liczba konsensów wydanych bez schodzenia na miejsce	Liczba wydanych opinij
I	—	—	—	3
II	—	—	—	3
III	—	—	—	—
IV	9	9	—	—
V	—	—	—	—
VI	2	2	—	—
VII	—	—	—	—
VIII	1	1	—	—
IX	—	—	—	—
X	1	1	—	—
XI	3	4	—	1
XII	11	13	—	6
XIII	—	—	—	—
XIV	—	—	—	—
XV	—	—	—	—
XVI	—	—	—	—
XVII	—	—	—	—
XVIII	—	—	—	—
XIX	—	—	—	—
XX	—	—	—	—
	27	30	—	13
	31	16	—	18
	—4	+14	—	—5

XVII odbyto 2 wizytacje z liczbą zatrudnionych robotników 5
XVIII „ 2 „ „ „ „ 49
XIII „ 1 „ „ „ „ 4
X „ 1 „ „ „ „ 4

Ogółem: 6 Ogółem: 62 robotników.

TABLICA IIIa.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higjeny pracy i warunków zdrowotnych robotników.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																					W okresie sprawozdawczym		W okresie poprzednim	Ogółem zleceń wykonanych
	mieszkań robotniczych	przestronności	światła	przewietrzania ogólnego	usuwania pyłu	usuwania pary lub gazów	usuwania odpadków	jadalni	ubieralni	umywalni	kąpieli	ustępów	ogrzewania	wody do picia	ubrań ochronnych	siedzeń przy pracy	żłobków dla niemowląt	badania zdrowia robotników	bad. narz., surowc. i produkt. w fabr.	apteczek podręcz.	innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla	22	2	8	7	—	—	6	—	—	—	—	9	2	6	—	—	—	—	—	—	6	68	6	195	1
II Leśnictwo	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
III Górnictwo	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	3	—
IV Przemysł mineralny	7	3	4	2	5	—	6	4	4	8	—	9	—	6	4	—	2	4	—	—	17	85	41	82	9
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	7	—
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	1	3	1	5	4	2	6	1	1	6	1	4	—	2	—	—	—	2	—	—	7	46	7	65	18
VII „ chemiczny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
VIII „ włókienniczy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IX „ papierniczy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	—	2	—	2	2	1	2	—	1	1	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	2	16	4	66	—
XI „ drzewny	7	3	4	2	3	—	13	5	1	2	1	18	1	7	—	—	—	—	—	1	15	83	35	66	29
XII „ spożywczy	2	27	14	39	27	1	17	3	9	8	4	46	1	28	—	—	1	2	—	—	56	285	97	296	92
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	—	2	2	1	—	—	1	1	2	3	—	2	—	3	—	—	—	—	—	—	3	20	2	4	9
XIV „ budowlany	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	1	6	3	1	1
XV „ poligraficzny	—	4	4	10	3	3	3	—	4	9	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	4	45	8	18	13
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	4	—	4	—	1	—	3	4	5	1	6	—	4	1	—	—	—	—	1	4	38	7	24	13
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Szkoły Zawodowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	42	50	37	72	44	8	56	18	26	43	7	95	4	62	6	—	3	9	—	2	115	699	210	—	188
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	127	37	36	72	59	18	46	19	43	44	6	74	22	46	23	—	1	20	2	—	139	834	141	—	50
RÓŻNICA w por. z okresem poprzednim (±):	—85	+13	+1	—	—15	—10	+10	—1	—17	—1	+1	+21	—18	+16	— 17	—	+2	—11	—2	+2	—24	—135	+69	—	+ 138
OGÓŁEM zleceń wykonanych*):	3	17	6	20	8	1	22	2	8	10	—	29	1	20	1	—	—	3	—	2	35	—	—	—	—

*) Rubryki te dotyczą zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA IIIb.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w celu zabezpieczenia robotników od nieszczęśliwych wypadków.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły: kotłów i przewodów parowych	silników	pędni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwigów	obrabiarek metali	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materjałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przewożenia surowców i materjałów	ładowania, podnoszenia i dźwigania ciężarów	podłóg	dróg, przejazdów, otworów	przejść, schodów, drzwi	innych spraw	W okresie sprawozdawczym: Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	W okresie poprzednim: Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń wykonanych
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	8	—	—	1	13	1	22	8	1
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	9	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	4	1	8	5	—
IV Przemysł mineralny	1	1	7	1	—	—	2	1	—	—	—	—	—	8	5	9	24	59	24	57	14	8
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2	—	6	—	—
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	1	3	13	2	—	9	1	—	—	—	1	—	3	6	—	4	11	54	10	60	12	38
VII „ chemiczny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
VIII „ włókienniczy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—
IX „ papierniczy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
X „ garbarski i przetw. zwierz.	1	—	3	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	4	—	2	3	15	2	29	—	—
XI „ drzewny	4	14	51	—	—	—	38	2	—	—	16	1	7	18	17	6	17	191	125	195	39	92
XII „ spożywczy	8	62	245	5	14	—	8	7	—	—	34	1	3	63	35	51	58	594	318	629	188	196
XIII „ odzieżowy i galanteryjny .	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	1	2	5	1	—	—	5
XIV „ budowlany	—	1	1	—	—	—	2	—	—	—	2	—	1	—	—	3	7	17	9	8	4	4
XV „ poligraficzny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	1	—	4	4	12	5	—	—	1
XVI Zakłady użyteczności publicznej. .	—	5	8	3	—	1	—	2	—	—	1	—	—	3	1	3	4	31	4	52	3	5
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacja, poczta, telegr., telefon	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przem. hotel., szynk. i usług osob.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Szkoły Zawodowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	15	86	330	12	14	10	55	14	—	4	57	2	15	112	58	83	139	1006	500	—	—	350
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	13	94	447	28	8	14	60	22	—	—	44	1	6	88	57	130	58	1070	273	—	—	153
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (±):	+2	−8	−117	−16	+6	−4	−5	−8	—	+4	+13	+1	+9	+24	+1	−47	+81	−64	+227	—	—	+197
OGÓŁEM zleceń wykonanych*):	1	36	117	3	5	2	32	3	—	1	12	3	—	39	27	20	49	—	—	—	—	—

*) Rubryki te dotyczą zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA IIIc.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie czasu pracy, ewidencji pracujących i t. p.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									Ogółem		
	Czas pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków*)	Wypłaty zarobków (wynagrodzenia**)	Oświaty młodocianych robotnik.	Nakładania kar przez pracodawc. na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	zleceń	w tem zleceń w formie nakazów	Ogółem***) zleceń wykonanych
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—
II Leśnictwo	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—
III Górnictwo	2	—	—	4	2	—	—	2	—	10	—	—
IV Przemysł mineralny	4	1	2	20	5	—	—	—	—	32	17	13
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	2	—	—	3	—	—	—	1	—	6	1	3
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	—	1	4	8	—	—	—	—	—	13	3	5
VII „ chemiczny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
VIII „ włókienniczy	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	5
IX „ papierniczy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	9	1	—	18	2	—	1	1	1	33	5	1
XI „ drzewny	11	6	7	28	3	—	1	4	4	64	42	38
XII „ spożywczy	158	11	1	209	12	—	2	4	2	399	199	50
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	3	—	—	9	—	—	—	—	—	12	3	—
XIV „ budowlany	6	—	1	15	1	—	—	—	—	23	3	1
XV „ poligraficzny	1	—	—	11	—	2	—	—	—	14	3	1
XVI Zakłady użyteczności publicznej	1	—	1	6	1	—	—	—	1	10	5	2
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przem. hotel., szynkarski i usług osob.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Szkoły Zawodowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	197	20	16	334	26	2	4	12	8	619	281	121
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	98	13	4	349	12	6	1	13	6	502	132	108
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+):	+99	+7	+12	−15	+14	−4	+3	−1	+2	+117	+149	+13
OGÓŁEM zleceń wykonanych***):	27	3	13	61	11	—	1	2	3	—	—	—

*) Dotyczy zleceń w sprawach kontroli stanu zatrudnienia, posiadania i prowadzenia ksiąg fabrycznych, książeczek obrachunkowych, wykazów, ogłoszeń, regulaminów i t. p.

**) Dotyczy zleceń w sprawach wynagrodzenia robotników i pracowników umysłowych.

***) Dotyczy zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA V.

Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Przyczyny nieszczęśliwych wypadków:																				OGÓŁEM wypadków	Następstwa:		
	Silniki	Pędnie	Maszyny z silnikami: Obrabiarki metali	Obrabiarki drzewa	Obrabiarki innych materj	Maszyny włókiennicze	Maszyny rolnicze	Maszyny bez silników	Dźwigi, żórawie dźwignie	Przewody elektr.	Kotły, przewody parowe, parniki	Eksplozja materjałów wybuchow.	Materje zapalne, truj., gor. i żrące	Załamanie się rusztowań, spadnięcie przedmiotów	Upadek z drabin, z rusztowań, schodów, w zagłębienia	Ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów	Jazda samochodem, wozem i koniem; zwierzęta	Ruch kolejowy	Przewóz wodą (upadek z pokładu)	Narzędzia ręczne (młoty, siek. etc.)	Inne przyczyny		Śmierć	Utrata zdoln. do pracy pow. 4 tyg	Pozostałe
I Rolnictwo, ogrodn. i hodowla	—	1	2	1	—	—	12	4	—	—	—	2	—	4	10	6	49	—	—	11	30	**132**	12	72	48
II Leśnictwo	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	4	—	2	—	—	5	7	**27**	2	18	7
III Górnictwo	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	5	1	2	—	2	—	—	8	**21**	1	8	12
IV Przemysł mineralny	—	5	—	—	1	—	—	—	—	—	2	1	1	1	8	9	—	4	—	—	12	**44**	—	13	31
V Hutnictwo i mech. przer. metali	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	2	1	5	10	6	—	5	—	2	6	—	3	14	4	8	18	8	1	5	23	25	**148**	—	50	98
VII „ chemiczny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	**3**	—	—	3
VIII „ włókienniczy . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	**3**	—	1	2
IX „ papierniczy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XI Przemysł drzewny	—	4	1	41	—	—	—	—	—	—	6	—	—	7	6	8	—	3	—	7	13	**90**	5	47	38
XII „ spożywczy	1	29	—	1	12	—	—	—	—	—	6	—	2	5	15	20	10	6	2	9	25	**143**	16	49	78
XIII „ odzieżowy i galanter.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIV „ budowlany	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	14	15	14	1	15	—	6	20	**86**	3	33	50
XV „ poligraficzny . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	4	2	—	—	—	1	2	**12**	—	9	3
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2	**4**	—	2	2
XVIII Komunikacje, poczta i t. p. .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	—	1	5	**11**	1	5	5
XIX Przemysł usług osobistych . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	4	**6**	1	2	3
XX Zakłady widowiskowe. . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	**2**	—	—	2
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	3	42	8	55	19	—	17	4	2	7	10	9	17	49	75	81	74	34	7	63	156	**732**	41	309	382
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	6	40	20	67	9	—	30	13	2	6	8	12	17	106	65	69	41	17	—	24	84	636	58	310	268
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz.(±):	—3	+2	—12	—12	+10	—	—13	—9	—	+1	+2	—3	—	—57	+10	+12	+33	+17	+7	+39	+72	+96	—17	—1	+114

OKRĄG VI.

WOJEWÓDZTWO BIAŁOSTOCKIE I POLESKIE.

Stan zatrudnienia. Ewidencja, prowadzona przez inspektorów pracy, wykazuje w roku sprawozdawczym wzrost ogólnej liczby zakładów o 278, t. j. o 22,4% oraz stosunkowo mniejszy wzrost liczby robotników o 3283 (8,69%). Wzrost ten nastąpił głównie w grupie przemysłu drzewnego i spożywczego. Inne gałęzie, jak: przemysł włókienniczy, garbarski, wykazują spadek zatrudnienia.

Liczba *kobiet* zatrudnionych w przemyśle wynosiła w roku sprawozdawczym 6194, w r. 1928 — 5887, co w stosunku do ogółu robotników stanowiło 15% (w r. 1928 — 15,5%).

Liczba *chłopców* w przemyśle wynosiła 711, wobec 669 w r. 1928, procentowo jednak stanowiło nieco mniejszy odsetek (1,73% wobec 1,77% w r. 1928-ym). Liczba *dziewcząt* była minimalna — 279, (w r. 1928 — 274), co procentowo stanowi 0,68%, (w r. 1928 — 0,72%).

Zasługuje na bliższe omówienie stan zatrudnienia w następujących grupach przemysłu:

W górnictwie liczba zakładów nie powiększyła się, rozbudowały się jednak kamieniołomy w Klesowie ze względu na rosnące zapotrzebowanie na granit ze strony samorządów, co pociągnęło zwiększenie liczby robotników z 727 na 954.

Przemysł włókienniczy, skoncentrowany w Białymstoku, wykazuje według ewidencji zwiększenie się liczby zakładów o 8 na skutek uruchomienia zakładów nieczynnych, co jednak nie przeszkodziło spadkowi liczby robotników z 5134 na 4765 (o 7,2%). Na uwagę zasługuje znaczny spadek liczby młodocianych, z 78 w r. 1928 na 47 w r. 1929, a procentowo z 1,51% na 0,98% ogółu robotników.

Przemysł garbarski wykazał wzrost liczby zakładów z 90 na 106 przy spadku liczby robotników z 736 na 694 (o 5,71%). Kryzys zaczął się już w kwietniu roku sprawozdawczego. Spadek ceny skór surowych niewiele przemysłowi ulżył.

W przemyśle drzewnym stan zatrudnienia był jeszcze dosyć dobry, gdyż osłabienie konjunktury zaznaczyło się dopiero w połowie lata, kiedy większość tartaków była już na ukończeniu kampanji. Rok sprawozdawczy z tego powodu należy do okresu dobrej konjunktury, datującej się od sezonu 1925/26. Tem się tłumaczy duży jeszcze ruch inwestycyjny, czego objawem było wybudowanie kilku większych tartaków oraz 3 fabryk dychtów, w tem jednej — większych rozmiarów. Statystyka inspekcji pracy wykazuje wzrost liczby zakładów z 176 na 268 (o 52,2%) oraz liczby robotników z 19676 na 21141 (o 7,4%). Z liczby nowoprzybyłych zakładów 92 przypada na zakłady nowouruchomione i 30 na nowowzniesione, reszta — na rachunek ściślej przeprowadzonej rejestracji zakładów na Polesiu.

Praca w tartakach w roku sprawozdawczym rozpoczęła się później, niż zwykle. Silne mrozy hamowały pracę tak, że dopiero w marcu roku sprawozdawczego tartaki zostały uruchomione całkowicie. W Pińsku, uzależnionym wyłącznie od drzewa dowożonego wodą, ruch rozpoczął się dopiero w pełni w kwietniu po nadejściu pierwszych transportów flisackich.

Przemysł dychtowy od lata 1928 roku cieszył się z niezmiernie korzystnej konjunktury, która mu dostarczyła środków na wewnętrzną rozbudowę oraz na udoskonalenie wytworów. Rząd, chcąc mu zapewnić dostateczną ilość surowca, wprowadził z dniem 1 kwietnia roku sprawozdawczego cło wywozowe na drzewo olchowe. Eksport kierował się w połowie do Anglji, poza tem do wszystkich krajów, zwłaszcza egzotycznych. W środku lata, wobec wyraźnie już zaznaczającego się kryzysu światowego oraz gwałtownej konkurencji sowieckiej, ceny spadły, a zbyt jeszcze bardziej.

Przemysł spożywczy, przeważnie młyny, zaznaczył się wzrostem liczby zakładów z 568 na 646 (13,7%) tudzież wzrostem liczby robotników z 3673 na 4184 (13,9%). Składa się on w ogromnej swej części z młynów t. zw. gospodarskich.

Na wzmiankę zasługuje otwarcie nowocześnie urządzonej fabryki przetworów mięsnych w Wołkowysku (28 robotników), która niewątpliwie przyczyni się znacznie do podniesienia tamtejszego rolnictwa.

Działalność inspekcyjna. W porównaniu z r. 1928 działalność inspekcyjna uległa poprawie, zarówno bezwzględnej, wyrażającej się w zwiększonej o 77 liczbie wizytacyj, jako też względnie w większym procencie zwizytowanych zakładów (36,6% wobec 28,2%) oraz robotników objętych wizytacjami (71,4% wobec 59,8%). Największa ilość wizytacyj przypada na przemysł spożywczy (188), wykazujący wciąż jeszcze duże braki pod względem bezpieczeństwa pracy, dalej na przemysł drzewny (152) i włókienniczy (128). Ilość wizytacyj (w nocy i w dni świąteczne) nie jest zbyt wielka (33). Wizytacje te służą przeważnie do kontroli czasu pracy oraz pracy młodocianych i kobiet.

Poza obwodem białostockim, odciążonym przez sąd pracy, zwiększeniu działalności wizytacyjnej w innych obwodach poważnie stało na przeszkodzie rozjemstwo w indywidualnych zatargach.

Stan zakładów pod względem higjeny i bezpieczeństwa pracy. Co do nowej formy wydawania zleceń należy zaznaczyć na wstępie, że tryb nakazowy bardzo się rozpowszechnił.

Mianowicie, gdy w r. 1928, t. j. w pierwszym roku obowiązywania dekretu o inspekcji pracy, zlecenia inspektorów pracy VI Okręgu, wydane w formie nakazów, stanowiły 48,9% ogółu zleceń, to w r. 1929 stanowią już 84,2%.

Działalność inspekcji w zakresie *higjeny pracy* obrazuje tablica IIIa, którą uzupełniamy następującemi uwagami:

Mieszkania robotnicze znajdują się głównie przy tartakach. Stan ich jest rozmaity. Obok nowowzniesionych, suchych, ciepłych i przestronnych znajdują się i rudery wojenne, pobudowane jeszcze za Niemców, w stanie nie nadającym się zupełnie do zamieszkiwania przez ludzi. W sprawie poprawy stanu mieszkań inspektorzy ingerowali, wydając odnośne nakazy. W 36 Obwodzie (Brześć n/B.) wobec bardzo złego stanu mieszkań służby folwarcznej, wojewoda poleski nakazał, by specjalne komisje dokonały, o ile możności z udziałem inspektora pracy, oględzin tych mieszkań i wydały zarządzenia, celem doprowadzenia ich do należytego porządku. Działalność tych komisyj była naogół owocną. Stan mieszkań w wielu folwarkach uległ znacznej poprawie. Liczni właściciele folwarków zostali w drodze administracyjnej ukarani grzywnami od 25 do 100 zł. za antysanitarny stan mieszkań. W kilku objazdach tego rodzaju brał udział również i inspektor pracy.

W zakresie *usuwania pyłu* stan zakładów przedstawia się, jak na skromne środki przedsiębiorstw, dobrze. W wielu gałęziach przemysłowych, naprzykład — w drobnem młynarstwie, właściwemi środkami, zapobiegającemi powstawaniu pyłu są tylko szczelne maszyny, nowoczesne przewody (elewatory, ślimaki), szczelne pokrywy walców, płaskich sit (planzichtrów), cylindrów, maszyn czyszczących, połączonych z aspiracją. Kanały wyciągowe w większości wypadków są tylko paljatywami. W tartakach przy szlifierkach z reguły inspektorzy żądają *aspiracji pyłu*, co zresztą względnie łatwo udaje się im przeprowadzić. Trudniejszem jest wprowadzenie aspiracji trocin przy heblarkach, cyrkularkach i fryzerkach ze względu na znaczne koszty.

Jadalnie istnieją obecnie przy większych zakładach, zwłaszcza przy tartakach. W Białymstoku w fabrykach włókienniczych trudno je wprowadzić ze względu na duże koszta, któremi nie byłoby wskazanem obarczać słabo prosperujący przemysł włókienniczy. Duże trudności sprawia inspektorom nadzorowanie nad utrzymaniem porządku w jadalniach. Często zdarza się, że przedsiębiorca, wybudowawszy jadalnię trzyma ją zamkniętą na kłódkę, jedynie dla zachowania pozorów istnienia jadalni wobec władzy.

Robotnicy zaś, nie odczuwając potrzeby jedzenia przy stole, nie protestują przeciwko takiemu stanowi rzeczy. Gdy inspektor przez dłuższy czas nie pokazuje się, jadalnia zostaje zamieniona na inny cel, zazwyczaj na mieszkanie dla majstra.

Możność umycia rąk robotnicy mają wszędzie, gdzie istnieje instalacja wodociągowa, a więc: w Białymstoku, Brześciu n/B. i w Grodnie. W tartakach na prowincji inspektorzy żądają *umywalni* łącznie z *jadalnią*. Wymaganą jest zawsze bieżąca woda, przyczem ustalił się stosunek: 5 robotników na 1 kran. *Sprawa kąpieli* jest trudną do rozwiązania tam, gdzie chodzi o budowę łaźni oraz o mniej zasobny zakład. Inspektorom udało się jednak w wielu wypadkach skłonić pracodawców do urządzenia kąpieli, względnie do wydawania co dwa tygodnie biletów do łaźni.

W zakresie ogrzewania zakłady pracy nie wykazują większych niedomagań z wyjątkiem tartaków i tych zakładów, w których praca odbywa się całkowicie lub częściowo na wolnem powietrzu. Okręgowy inspektor pracy podniósł w r. 1927 inicjatywę *ogrzewania tartaków*. Początkowo inspekcja pracy w tej kwestji miała przeciw sobie zwarty front pracodawców. Z biegiem czasu jednak zdecydowana postawa i argumenty okręgowego inspektora pracy zdołały przekonać przedsiębiorców i żądanie ogrzewania tartaków nie wydaje się im już obecnie jakąś nieosięgalną utopją. Zdarzają się nawet wypadki, że przemysłowcy przedstawiają do zatwierdzenia projekty tartaków z uwzględnieniem ogrzewania.

Badanie zdrowia robotników ma miejsce przeważnie w stosunku do młodocianych. Badania przeprowadzają Kasy Chorych na żądanie inspektora pracy. O ile wynik badania jest korzystny, młodociany bywa przyjęty do pracy. Egzemplarz świadectwa włączany bywa do akt młodocianego.

Badanie surowców zostało przeprowadzone w kaflarniach, stosownie do okólnika Głównego Inspektora Pracy Nr. 19/28, gdzie poddawano analizie chemicznej skład polew. Wobec stwierdzenia znacznej ilości (16,3%) związków ołowiu, wydano zakaz zatrudniania przy polewaniu kafli *kobiet i młodocianych*. Zakazy zostały wszędzie wykonane.

Przy wielu zakładach, zwłaszcza prowincjonalnych, istnieją specjalne lokale dla udzielania pierwszej pomocy robotnikom, zaopatrzone w niezbędne utensylja oraz apteczki podręczne. W roku sprawozdawczym sam tylko inspektor pracy 36 Obwodu (Brześć n/B). wydał 18 zleceń urządzenia tych lokali, z czego do końca roku zostało wykonanych 8. *Apteczki* znajdują się prawie we wszystkich zakładach, zwłaszcza położonych nie w miastach.

Działalność inspekcji pracy w zakresie bezpieczeństwa pracy przedstawia tablica IIIb, którą uzupełniamy następującemi uwagami:

Pędnie. W roku sprawozdawczym była prowadzona w dalszym ciągu akcja zmierzająca do *osłaniania wałów głównych w futerały oraz do całkowitego osłaniania kół pasowych*. Najważniejszą przeszkodą była tu nie trudność urządzenia takiej ochrony, lecz niezrozumienie jej celu przez pracodawców. Inspektorzy musieli wiele poświęcić czasu na wykazywanie, że pozornie gładki wał, który podczas biegu nie jest niebezpieczny nawet dla nieosłoniętej ręki, w razie jakiejkolwiek powstałej w nim zadziery lub nierówności, chociażby wskutek rdzy, może okazać się wysoce niebezpiecznym, jeżeli zahaczy o ubranie. Ogrodzenia większych kół pasowych niezawsze odpowiadały celowi. Robotnik po zdjęciu ochrony, np. dla nałożenia pasa, jest narażonym na pochwycenie przez szprychy koła. Stąd też żądano wypełnienia przestrzeni pomiędzy szprychami blachą albo dychtami, a nawet zupełnego zakrycia szprych tak, by była jednolita gładka powierzchnia. Inspektorzy zakazywali niebepiecznego zrzucania pasów z kół pasowych na wały, będące w ruchu. Domagano się urządzania haków, na których pasy mogłyby spoczywać. Inspektorzy zgodnie podnoszą, że wykonane prawidłowo zabezpieczenia z czasem bywają zaniedbywane i niszczone, o ile inspektor przez dłuższy czas zakładu nie wizytuje.

Inspekcja pracy w przemyśle drzewnym największą wagę przywiązywała do prawidłowego *zabezpieczenia piły okrągłej*. Trudność zabezpieczenia polega głównie na tem, że jedna i ta sama piła służy do różnych czynności i przerzyna przedmioty rozmaitej grubości. Ideałem zabezpieczenia byłaby zarówno ochrona rąk robotnika przed przypadkowem zetknięciem się z piłą, przed odrzutem drewna wstecz przez piłę, jako też przed dostaniem się palców robotnika pod zęby piły przy prowadzeniu przerzynanego kawałka. Tym wymaganiom odpowiada automatyczny podsuw materjału, bądź też podsuw z pomocą specjalnych trzymadeł przy istnieniu prawidłowego kaptura i klina rozdzielczego. Dobre rozwiązania problemu bezpieczeństwa pracy przy tej pile są tylko rozwiązaniami dla pewnej określonej roboty, naprzykład, dla przerzynania podłużnego desek określonej

grubości. Z chwilą zmiany jednego z tych warunków, jak: grubości, szerokości czy długości przerzynanego kawałka drzewa zabezpieczenie zawodzi. Dobre przy przerzynaniu desek automatycznie opadające kaptury są niewygodne przy przerzynaniu podłużnem czy poprzecznem fryzów (parkietów), przy przerzynaniu poprzecznem małych polan na opał i t. p. W każdym razie osłona winna zakrywać górne zęby piły jako przedstawiające największe niebezpieczeństwo. Stąd należy uważać, by do przerzynania grubszych wymiarów drewna były używane piły o większym promieniu, by górne zęby piły nie były zajęte rznięciem, a były natomiast zakryte. Pracodawców należy nakłaniać do specjalizacji robót na poszczególnych piłach. Przy podłużnem przerzynaniu desek potrzebny jest automatycznie opadający kaptur, klin rozdzielczy, wózek oraz gładka, mocna, nieśliska i niezałożona materjałami podłoga. Przy przerzynaniu przedmiotów o zmiennym przekroju, koniecznem jest duży promień piły, osłonięcie stosownej części piły kapturem, klin oraz podsuw zapomocą trzymadeł. Robotnik musi być zabezpieczony przed możliwością upadku na piłę. Temu celowi służą właściwie obmyślane suwaki i trzymadła. Tam, gdzie nie są one stosowane, wózek, na którym się posuwa deska, nie powinien stanowić jednolitej powierzchni, lecz być zbudowanym z krat tak, by robotnik mógł objąć deskę palcami z 3 stron, nie zaś posuwać ją, opierając się na jej górnej powierzchni. Należałoby sobie życzyć, by wszytkie te kwestje zostały eksperymentalnie i metodycznie wypróbowane na koszt *Zakładu Ubezpieczeń od wypadków* oraz ogłoszony konkurs na najlepsze rozwiązania z tej dziedziny.

Podwójne piły tarczowe przedstawiają mniejsze niebezpieczeństwo. Jednak i tu wydarzył się wypadek skutkiem zaczepienia się deski po przejściu przez piłę o dziurę po wypadniętym wałku, służącym do posuwania desek. Deska, zawadziwszy o dziurę, wygięła się w pałąk pod naciskiem posuwającej się za nią drugiej deski, a następnie, uwolniwszy się od nacisku, spadła na górne zęby pił, a stąd odrzucona na robotnika, zraniła go w bok. Inspektor pracy wydał zlecenie, by wypadnięty wałek, był wstawiony, a obrabiarka była utrzymana w stanie poprawnym.

Przy gatrach zwracano uwagę na osłonę kół napędnych oraz korbowodów, na zabezpieczenie robotnika na dole przed nieprzewidzianem puszczeniem traka w ruch. Żądanie zamykania krat przy korbowodzie na kłódkę nie bywa wykonywane, do czego bodźcem jest konieczność częstych manipulacyj, wskutek czego kraty bywają zamknięte na kłódkę zwykle tylko w chwili przybycia inspektora pracy. Poza tem zwracano uwagę na to, by konstrukcja gatrów była mocna, gdyż w razie pęknięcia i spadnięcia jego części robotnicy są narażeni na zranienie. Wybijane kliny mają być łapane w pudełka.

W młynach jeden z inspektorów zwracał uwagę, by osłony kół i pasów przy obrabiarkach, zwłaszcza przy walcach, nie były przybijane na głucho, ale by dawały się łatwo zdejmować i nakładać. Osłony przybite na stałe, w razie ich zdjęcia, nie bywają zazwyczaj ponownie ustawione na swych miejscach, gdyż to wymaga już specjalnej roboty.

Na wzmiankę zasługuje sprawa *sygnalizacji*. Istniejące urządzenia elektrycznych dzwonków pomiędzy siłownią a oddziałami maszyn często zawodzą. Wskazanem jest zatem wymagać sygnalizacji zapomocą zwykłych dzwonków na mocnym sznurku względnie drucie, a jeszcze lepiej specjalnych urządzeń, wyłączających ruch.

Nieszczęśliwe wypadki. Ilość nieszczęśliwych wypadków w roku sprawozdawczym osiągnęła cyfrę 696, gdy w roku r. 1928 wynosiła tylko 612. Powiększenie nastąpiło głównie skutkiem wliczenia 106 drobnych wypadków oparzeń i uszkodzeń w fabryce zapałek w Pińsku, gdy w r. 1928 ta sama fabryka wykazała ich tylko 16.

Dużą ilość wypadków i to zazwyczaj ciężkich stanowią wypadki w zakładach faktycznie nieobjętych nadzorem inspekcji pracy.

Na porządku dziennym są wypadki przy wałach kieratów, przy młockarniach włościańskich, przy ścinaniu drzewa w lesie, przy przewożeniu, przy kopaniu gliny w licznych drobnych i rozrzuconych cegielniach, przy rusztowaniach budowlanych i t. p., gdzie nadzór inspektora pracy dotrzeć nie jest w stanie. Te grupy zatrudnień dostarczyły w roku sprawozdawczym 122 wypadków (17,5%), w tem 22 śmiertelnych (61,1%), na ogólną ilość 36. Walka z podobnemi wypadkami wymagałaby innych metod. Grają tu bowiem o wiele mniejszą rolę zabezpieczenia, a daleko większą zachowanie się i przytomność umysłu pracującego. Skutecznym środkiem byłaby propaganda zapomocą plakatów plastycznie przedstawiających typowe przykłady wypadków przy rozmaitego rodzaju robotach. Koszta winienby w znacznej mierze ponieść Zakład Ubezpieczeń od wypadków, jako bezpośrednio zainteresowany.

Z charakterystycznych wypadków zasługują na uwagę:

BIBLJOTEKA W POZNANIU

W rolnictwie: wały przy kieracie porwały za ubranie kilku robotników i poza zranieniami spowodowały 4 wypadki śmiertelne. Wypadki tego rodzaju stale się powtarzają i mają zawsze jeden i ten sam powód — *niezakrycie wału.* Kilkanaście drobnych okaleczeń wydarzyło się z powodu niezabezpieczenia lub wadliwego zabezpieczenia trybów przy młockarniach, młynkach i sieczkarniach.

W leśnictwie przy ścinaniu drzewa wydarzyło się 5 wypadków śmiertelnych oraz pewna ilość drobnych okaleczeń. Było poza tem kilka wypadków zranienia się narzędziami ręcznemi.

W przemyśle mineralnym przy kopaniu gliny 3 robotników zostało przysypanych gliną z powodu zbyt głębokiego i szerokiego podkopu. Robotnicy ci pracowali na akord, co ich skłoniło, mimo przestróg dozorcy, do niezachowania ostrożności. Inspektor pracy przestrzegł zarząd przed odpowiedzialnością, jaka na nim ciąży za tolerowanie niedbalstwa ze strony robotników. Innym razem został na śmierć zasypany chłopak w dole przy kopaniu gliny.

W przemyśle włókienniczym w farbiarni robotnik wpadł do kadzi z gorącą wodą i doznał silnego poparzenia, skutkiem czego zmarł.

W przemyśle drzewnym były 2 wypadki wpadnięcia robotnika do basenu do parzenia kłód na wyrób dychtów, przyczem oba zakończyły się śmiercią. Dodać należy, że w jednym z tych wypadków chodziło o człowieka niezwiązanego zupełnie z pracą, który chciał wyparzyć sobie kij jesionowy. Robotnik, smarujący dolną część gatra, doznał złamania przedramienia na skutek raptownego opuszczenia ramy podnoszonej równocześnie przez robotników na górze zapomocą lewara. Robotnica została przygnieciona przez wywracający się wózek z deskami, przyczem obrażenia były tak ciężkie, że zmarła.

Przy pile frezowej w zakładzie stolarskim robotnik pracujący na akord w pośpiechu zaniedbał ustawić odpowiedniej ochrony i został zraniony w palce.

W przemyśle spożywczym gospodarz rolny w młynie-wiatraku w nieobecności młynarza został porwany przez niezabezpieczoną transmisję i zabity na miejscu. Wypadki w małych młynach włościańskich są bardzo częste. Przyczyną ich jest zakorzeniony zwyczaj, że mielący zboże sami obsługują młyn, a co najmniej w braku poczekalni wyczekują tam swojej kolejki. Należałoby żądać, by młyny te posiadały bądź dostateczną ilość własnej obsługi, bądź też były całkowicie zautomatyzowane i by dostęp do środka był włościanom bezwzględnie wzbroniony.

W przemyśle budowlanym zdarzył się jeden wypadek runięcia rusztowania, przyczem 2 robotników zostało ciężko uszkodzonych, 6 lekko. Przy rozbiórce mostu na Niemnie robotnik spadł z rusztowania z wysokości 8 metrów na lód i poniósł śmierć na miejscu. Inspektor pracy, badany w charakterze eksperta, stwierdził jako przyczynę wypadku przekroczenie przepisów art. 372 prawa budowlanego (poz. Dz. Ust. R. P. 202/28).

Wykroczenia. Rok sprawozdawczy zaznaczył się, podobnie jak i rok 1928, dużemi reformami w zakresie ustawodawstwa ochronnego. Wprowadzony został w styczniu roku sprawozdawczego sąd pracy w Białymstoku, skutkiem czego wszelkie sprawy karne z zakresu inspekcji pracy, z wyjątkiem przestępstw przeciw bezpieczeństwu życia z art. 364 i 374 K. K., zostały poddane orzecznictwu tego sądu, bądź wprost w miejsce sądów pokoju, bądź też na skutek odwołania się strony od wymiaru kary nałożonej w trybie administracyjnym. Działalność sądu pracy, jako sądu specjalnego, jest bardzo owocna i dlatego życzyćby należało, ażeby instytucja ta znalazła jak najszersze rozpowszechnienie.

Drugą zmianę stanowi wprowadzenie w życie z dniem 1 lipca roku sprawozdawczego kodeksu postępowania karnego. Inspektorzy w wyniku powyższego prawa zostają pozbawieni pomocy ze strony prokuratorów w ściganiu przestępstw z art. 474, zakończonych ciężkiem uszkodzeniem ciała, gdyż sprawy tego rodzaju obecnie sami są zmuszeni wszczynać przed sądami powiatowemi i popierać osobiście oskarżenia (art. 15 § 1 i art. 56 § 1b K. P. K.). W razie zaniedbania tego obowiązku przez inspektora pracy, oskarżony będzie wychodził ze sprawy bezkarnie, gdyż art. 463 K. P. K. dozwala na wnoszenie odwołań na niekorzyść oskarżonego tylko oskarżycielowi nie zaś poszkodowanemu. Jak z tych trudnych obowiązków będą się wywiązywać, zwłaszcza słabiej przygotowani prawniczo inspektorzy, przyszłość dopiero pokaże.

W roku sprawozdawczym inspektorzy odczuwali dosyć uciążliwie zwiększone uzależnienie ich od sądów. Sprawy karno-administracyjne przechodzą w razie odwołania się ukaranego do sądów okręgowych, a stąd do Sądu Najwyższego w wypadkach kasacji; poprzednio przysługiwało odwołanie jedynie w trybie administracyjnym.

Droga sądowa, teoretycznie biorąc, winna być tak samo korzystną dla obrony prawa, jak droga administracyjna. W praktyce jednak różne momenty natury faktycznej bardzo to prawdopodobieństwo teoretyczne zmniejszają. Przedewszystkiem sędziowie są zbyt mało obznajmieni z ustawodawstwem socjalnem i stąd koniecznem jest popieranie osobiste wszelkich oskarżeń w sądach powiatowych. W razie niestawiennictwa inspektora pracy najlepsza choćby sprawa zazwyczaj upada.

W roku sprawozdawczym powiększyła się ogólna ilość stwierdzonych *wykroczeń* z 4727 w roku ubiegłym na 8305 (o 75,6%), co nie świadczy jednak o zwiększeniu się tendencji do przekraczania prawa wśród przedsiębiorców, lecz stoi w związku ze wzmożoną liczbą wizytacyj (851 wobec 674 w poprzednim okresie, wliczając zakłady drobne).

Owocną w wyniki była zwycięska walka *z płaceniem bonami*. Czujność inspektorów i wszechstronna akcja represyjna sprawiły, że przedsiębiorcy mimo trudności finansowych tylko w pojedyńczych wypadkach ważą się na wypłacenie zarobku robotnikowi bonami. Wypadki tego rodzaju spotykane były przeważnie na terenie Obwodów 32 (Białystok) i 37 (Pińsk).

Pośród wykroczeń przeciw *ustawie o czasie pracy* duży odsetek stanowiły wykroczenia z powodu pogwałcenia niedzieli i dni świątecznych przez drobnych przedsiębiorców i rzemieślników żydów. Przeważnie chodziło tu o fryzjerów, szewców, wytwórnie wody sodowej i t. p.

Odnośnie do *urlopów* należy stwierdzić stałą dążność robotników do otrzymymania zapłaty za urlop bez wykorzystywania go. Dochodzenie należności za urlop w drodze prawa bywa niezmiernie utrudnione z powodu zagmatwanych przepisów prawnych. Robotnicy, chcąc uzyskać należność, zmuszeni są wszczynać masowe akcje w zakładzie, uciekać się do pertraktacyj u inspektora pracy, strajków, albo też iść na ustępstwa. W celu usunięcia ustawicznych z tego powodu niepokojów i jątrzeń należałoby całe ustawodawstwo urlopowe znowelizować i uprościć.

W kilku wypadkach na Polesiu stwierdzono pracę *kobiet* przy piłach tarczowych, przy przenoszeniu desek i t. p. Pracodawcy tłumaczyli się nieznajomością odnośnych przepisów i lojalnie wykonywali w tej sprawie zlecenia inspektorów.

Praca *dzieci* naogół spotyka się w przemyśle bardzo rzadko. Robotnicy są w tym kierunku należycie uświadomieni i zazwyczaj bądź to osobiście, o ile są bezrobotni, bądź też za pośrednictwem związków zawodowych, o ile pracują dzieci, zawiadamiają inspektorów o tego rodzaju niewłaściwościach. Gorzej jest z rzemiosłem. Tu inspektor z konieczności zjawia się bardzo rzadko, a okazja do pracy dzieci jest większa pod pozorem nauki. Z zakładów rzemieślniczych pochodzi też większość stwierdzonych wykroczeń.

Zakaz używania *białego i żółtego fosforu* przy wyrobie przedmiotów zapalnych był przestrzegany w całej pełni w obydwu istniejących w Okręgu fabrykach zapałek w Pińsku i w Grodnie.

Stosowanie *bieli ołowianej* i *związków ołowiu* było stwierdzone w kilkunastu kaflarniach Okręgu. Represje były energiczne, gdyż pracodawcy niebardzo byli skłonni uznawać słuszność i celowość zarządzeń w tym zakresie.

Kary, nakładane na robotników przez przedsiębiorców, mało są stosowane. Wykroczeń w tym zakresie stwierdzono zaledwie 2.

W sprawie stosunku zarządów przedsiębiorstw do inspektorów pracy stwierdzone zostały przeważnie wykroczenia, polegające na niewykonywaniu nakazów i bywały prawie zawsze kierowane do sądów. Walka z opieszałością pracodawców w tym kierunku jest utrudniona wobec konieczności osobistego sprawdzania wykonania nakazu na miejscu.

W końcu zasługuje na wzmiankę fakt, że za niestawiennictwo na wezwanie inspektorów zostało pociągniętych do odpowiedzialności tylko 5 osób, co wskazuje na rzadkość tego przekroczenia.

Działalność rozjemcza. W roku sprawozdawczym inspektorzy rozpatrzyli 1683 *zatargów indywidualnych w przemyśle*, co wobec roku poprzedniego, w którym rozpatrzono 1920 zatargów, stanowi zmniejszenie o 12,4%. Niezwykłe to w roku kryzysowym zjawisko daje się wytłumaczyć jedynie wprowadzeniem sądu pracy w Białymstoku. Liczba *zatargów indywidualnych* w obwodzie białostockim spadła z 467 w roku 1928 na 128 w roku sprawozdawczym, a więc bardzo znacznie.

W innych Obwodach natomiast załatwianie zatargów indywidualnych było, wobec wzmożenia się ich liczby, jeszcze bardziej uciążliwem, niż poprzednio. Na wzmiankę zasługuje fakt, przytoczony przez inspektora pracy w Brześciu n/B., że powstanie nowych związków zawodowych przyczynia się do zwiększenia zatargów indywidualnych, często nawet nieuzasadnionych.

Ilość rozpatrzonych *zatargów zbiorowych w przemyśle* wynosiła 113, co wobec liczby 133 z roku poprzedniego stanowi zmniejszenie się o 15,1%. Zatargi nigdzie nie miały żywiołowego charakteru i powodem ich powstawania były żądania ekonomiczne. W jednym wypadku robotnicy żądali przyzwoitego traktowania ich przez zarząd przedsiębiorstwa. Pogorszenie konjunktury wyrażało się przedewszystkiem w mniejszej skłonności robotników do ogłaszania *strajku* tak, że ilość zatargów bez strajku wynosiła 83, strajkowych 30, gdy w roku 1928 pierwszego rodzaju zatargów było 73, drugiego — 60. Tendencja ta jeszcze bardziej przebija z zestawienia liczby straconych dni pracy. Otóż, gdy w r. 1928 liczba ich wynosiła 216 tysięcy, w roku sprawozdawczym zaledwie 20 tysięcy. Strajki były krótkotrwałe, robotnicy nie stawiali zbytnich wymagań. W jednym wypadku miał miejsce strajk włoski.

Ilościowo najwięcej zatargów było w przemyśle drzewnym i mineralnym, t.j. w tych gałęziach, które w początkach swego sezonu nie wykazywały kryzysowych tendencyj.

Na uwagę zasługuje fakt, że robotnicy poza polepszeniem warunków płacy domagają się coraz częściej biletów do łaźni, wydawania fartuchów lub bluz roboczych.

Działalność rozjemcza. Liczba spraw rozpatrzonych na *Komisjach Rozjemczych dla spraw rolnych* wynosiła w roku sprawozdawczym 446 (wobec 639 w r. 1928). Poza komisjami rozjemczemi było rozpatrzonych w rolnictwie 62 sprawy wobec 145 w roku 1928. Najmniej zatargów w rolnictwie wykazuje Obwód w Pińsku, gdzie w roku sprawozdawczym zgłoszono ich jedynie 12. Zjawisko to należy wytłumaczyć innym w tych stronach charakterem robotników rolnych. Są nimi bowiem prawie małorolni chłopi, niezwiązani tak silnie z dworem, jak w województwach centralnych i zachodnich i w dodatku posiadający źródło zarobków w robotach leśnych. Poza tem wobec rzadkości folwarków i dużych trudności organizacyjnych nie mogą się tam utrzymać związki zawodowe.

Na Komisjach Rozjemczych dla *dozorców domowych* rozpatrzonych było w roku sprawozdawczym 184 sprawy, wobec 261 w r. 1928. Spadek ilości tych spraw zawdzięcza się przedewszystkiem wprowadzeniu sądu pracy w Białymstoku oraz, podobnie jak i w rolnictwie, dalszej stabilizacji stosunków. Z tendencyj w tej dziedzinie należy wymienić dążność związków zawodowych do zawierania *umów indywidualnych* na okres całego roku z wymówieniem 3-miesięcznem. Tego rodzaju umowę przeprowadził inspektor pracy w Łomży. Ze względu na trudności mieszkaniowe podobne postawienie sprawy jest zupełnie wskazane.

Okręgowy Inspektor Pracy VI Okręgu

(—) Butwiłowicz

TABLI

Zarejestrowane do dnia 31 grudnia 1929 r. zakłady

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zakłady zatrudniające do 4 robotników						Zakłady zatrudniające 5—19 robotników						Zakłady zatrudniające 20—49 robotników					
	Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników				
		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem
		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	
III Górnictwo	1	2	1	—	—	3	1	15	—	—	—	15	5	233	6	—	—	239
IV Przemysł mineralny	12	25	2	3	1	31	59	436	67	21	6	530	35	652	113	19	8	792
V Hutnictwo i mech. przerób metali . .	—	—	—	—	—	—	4	47	—	2	—	49	4	111	12	6	4	133
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn. .	13	24	—	9	—	33	24	170	5	45	1	221	6	119	4	91	—	214
VII Przem. chemiczny .	39	95	—	3	8	106	10	60	10	1	—	71	1	29	1	—	—	30
VIII Przem. włókienniczy	25	62	12	—	—	74	44	244	160	1	6	411	38	449	655	—	9	1113
IX Przem. papierniczy .	1	—	—	2	—	2	2	14	6	—	—	20	2	6	32	3	5	46
X Przemysł garbarski i przetworów zwierzęcych	56	154	3	—	—	157	45	323	15	—	—	338	3	82	—	—	—	82
XI Przemysł drzewny .	7	20	3	1	—	24	133	1260	31	24	1	1316	71	1750	52	4	—	1806
XII Przemysł spożywczy	507	1052	19	4	—	1075	113	876	61	4	2	943	20	447	96	5	4	552
XIII Przemysł odzieżowy i galanteryjny . .	—	—	—	—	—	—	6	21	22	2	—	45	—	—	—	—	—	—
XIV Przem. budowlany .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	101	14	—	—	115
XV Przemysł poligraficzny	23	60	1	7	—	68	13	80	4	5		89	3	65	23	1	1	90
XVI Zakłady użyteczności publicznej . . .	11	25	—	1	—	26	14	129	25	2	—	156	6	176	—	2	—	178
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	12	19	—	—	31
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Hotele, gospody, jadłodajnie i usługi osobiste	—	—	—	—	—	—	2	10	11	—	—	21	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	8	19	3	2	—	24	14	117	42	—	—	159	1	17	3	1	1	22
OGÓŁEM w okr. sprawozdawczym:	703	1538	44	32	9	1623	484	3802	459	107	16	4384	200	4249	1030	132	32	5443
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	630	1485	40	38	7	1570	317	2566	305	53	19	2943	175	4556	967	74	26	5623
RÓŻNICA w por. z okr. poprz.(±):	+73	+53	+4	—6	+2	+53	+ 167	+ 1236	+ 154	+54	—3	+ 1441	+ 25	—307	+63	+58	+6	—180

Liczba folwarków ponad 50 hektarów prze

CA I.

czynne według liczby oraz według płci i wieku robotników.

Zakłady zatrudniające 50—99 robotników						Zakłady zatrudniające 100—499 robotników						Zakłady zatrudniające ponad 499 robotników						Ogólna liczba zakładów:		Ogólna liczba robotników:	
Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim	w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim
	Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem				
	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt					
2	190	—	—	—	190	2	569	—	—	—	569	—	—	—	—	—	—	11	11	1016	740
2	133	18	—	—	151	9	1284	278	303	115	1980	—	—	—	—	—	—	117	69	3484	2500
—	—	—	—	—	—	1	96	—	6	—	102	—	—	—	—	—	—	9	17	284	516
—	—	—	—	—	—	3	538	3	47	—	588	—	—	—	—	—	—	46	26	1056	1017
1	75	2	—	—	77	3	488	134	7	—	629	1	240	230	2	28	500	55	56	1413	1422
16	530	566	—	30	1126	10	1030	1010	1	—	2041	—	—	—	—	—	—	133	125	4765	5134
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	3	68	25
2	117	—	—	—	117	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	106	90	694	736
30	1836	121	12	10	1979	24	3945	952	15	9	4921	3	10937	97	38	23	11095	268	176	21141	19676
2	117	6	—	—	123	3	266	456	—	2	724	1	253	514	—	—	767	646	568	4184	3673
1	32	44	—	4	80	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	1	125	118
6	308	20	—	—	328	4	467	—	—	—	467	—	—	—	—	—	—	14	8	910	589
1	27	63	—	1	91	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40	33	338	324
3	138	38	3	—	179	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34	31	539	450
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	31	15
1	66	—	—	—	66	—	—	—	—	—	—	1	601	109	6	—	716	2	1	782	610
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	6	21	62
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	19	205	166
67	3569	878	15	45	4507	59	8683	2833	379	126	12021	6	12031	950	46	51	13078	1519	—	41056	—
59	3172	900	79	56	4207	56	8569	2779	392	132	11872	4	10595	896	33	34	11558	1241	—	37773	
+8	+ 397	—22	—64	—11	+300	+3	+114	+54	—13	—6	+149	+2	+ 1436	+54	+13	+17	+1520	+278	—	+3283	—

strzeni ogólnej 1123 z liczbą robotników stałych 11015.

TABLI

Inspekcje zakła

1. Wizy

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników objętych wizytacjami:						
	zarejestrow. zakładów czynnych	z liczbą robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzon.	% zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych: 1 raz	2 razy	więcej razy	Ogólna liczba rob. objęt. wizytacjami	% robotn. objętych wizytacjami
I Rolnictwo, ogrodn. i hodowla.	1123	11015	7	0,6	7	—	—	111	0,9
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	11	1016	8	72,7	4	1	3	954	94,1
IV Przemysł mineralny	117	3484	41	35,0	32	7	2	2125	60,9
V Hutnictwo i mech. przer. metali	9	284	2	22,2	1	1	—	164	57,7
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	46	1056	25	54,3	20	4	1	780	74,3
VII „ chemiczny	55	1413	14	25,4	7	5	2	1272	90,0
VIII „ włókienniczy . . .	133	4765	97	72,9	68	27	2	3488	73,2
IX „ papierniczy	5	68	2	40,0	2	—	—	19	27,9
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych.	106	694	39	36,7	37	2	—	499	71,9
XI Przemysł drzewny	268	21141	121	45,1	96	19	6	16318	77,1
XII „ spożywczy	646	4184	152	23,3	125	18	9	1980	47,3
XIII „ odzieżowy i galanter.	7	125	5	71,4	4	—	1	88	70,4
XIV „ budowlany	14	910	5	35,7	5	—	—	528	58,0
XV „ poligraficzny . . .	40	338	25	62,5	22	3	—	107	31,6
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	34	539	12	35,2	9	3	—	118	21,8
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	1	31	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunik., poczta, telegr. i t. p.	2	782	2	100,0	2	—	—	782	100,0
XIX Przemysł usług osobistych . .	2	21	—	—	—	—	—	—	—
XX Szkoły Zawodowe	23	205	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	2642	52071	*) 557	**) 36,2	441	90	26	29333	**) 71,2
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	2699	50873	351	**) 28,1	224	62	65	22594	**) 59,7
RÓŻNICA w por. z okresem poprzednim (+):	—57	+1198	+206	+8,1	+217	+28	—39	+6739	+11,5

*) Ponadto dokonano 46 wizytacyj w 45 niezarejestrowanych zakładach z liczbą 129 robotników.
**) Stosunek procentowy wzięto od liczb, wykazanych w grupach od III do XX włącznie.

CA II.

dów pracy.

tacje.

Liczba wizytacyj:				
Ogólna	w tem zakł. zatrudn.		w nocy i w dni świąteczne	z powodu nieszczęśl. wypadków
	do 20 rob.	pow. 20 rob.		
7	6	1	—	1
—	—	—	—	—
21	—	21	—	—
52	15	37	—	—
3	1	2	—	—
31	21	10	—	—
23	5	18	—	3
128	56	72	1	2
2	2	—	—	—
41	36	5	—	—
152	48	104	9	3
188	163	25	20	—
7	4	3	1	—
5	—	5	—	—
28	26	2	—	—
15	13	2	2	—
—	—	—	—	—
2	—	2	—	—
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
*) 705	396	309	33	9
628	206	422	30	8
+77	+190	—113	+3	+1

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

Grupy zatrudnienia	Liczba zakładów obejrzanych w związku z ich otwarciem lub przebudową	Liczba komisyj (wraz z kolaudacjami)	Liczba konsensów wydanych bez schodzenia na miejsce	Liczba wydanych opinij
I	—	—	—	—
II	—	—	—	—
III	—	—	—	—
IV	—	2	—	4
V	1	1	—	—
VI	—	—	—	4
VII	3	5	—	2
VIII	2	5	—	7
IX	—	—	—	—
X	2	3	—	2
XI	6	13	—	16
XII	14	25	—	23
XIII	—	—	—	—
XIV	—	—	—	—
XV	1	1	—	—
XVI	—	—	—	—
XVII	—	—	—	—
XVIII	—	—	—	—
XIX	2	2	—	2
XX	—	—	—	—
	31	57	—	60
	16	56	—	14
	+15	+1	—	+46

TABLICA IIIa.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higjeny pracy i warunków zdrowotnych robotników.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																					W okresie sprawozdawczym		W okresie poprzednim	Ogółem zleceń wykonanych
	mieszkań robotniczych	przestronności	światła	przewietrzania ogólnego	usuwania pyłu	usuwania pary lub gazów	usuwania odpadków	jadalni	ubieralni	umywalni	kąpieli	ustępów	ogrzewania	wody do picia	ubrań ochronnych	siedzeń przy pracy	żłobków dla niemowląt	badania zdrowia robotników	bad. narz., surowc. i produkt. w fabr.	apteczek podręcz.	innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla	—	—	36	—	—	—	2	—	—	—	—	8	12	1	—	—	—	—	—	—	40	99	—	14	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	7	—	—	—	4	—	—	2	3	3	—	3	—	5	—	—	—	—	—	1	14	42	42	86	9
IV Przemysł mineralny	27	3	8	3	3	1	5	8	8	11	—	11	—	11	3	—	—	2	—	4	3	111	101	163	75
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	—	—	3	—	—	—	—	3	4	4	—	—	—	2	1	—	—	1	—	—	2	20	19	58	6
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	—	8	16	9	1	4	9	7	20	16	—	3	13	9	—	—	—	50	—	7	20	192	182	149	90
VII „ chemiczny	23	2	—	2	—	3	2	2	3	2	1	2	—	4	2	—	15	2	—	1	10	76	2	141	48
VIII „ włókienniczy	—	2	37	22	11	1	12	27	28	19	—	5	6	37	—	—	3	—	—	3	24	237	215	1098	291
IX „ papierniczy	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	6	—	18	15
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	—	2	63	13	1	1	16	20	22	17	—	6	12	24	1	—	—	11	—	2	54	254	249	229	214
XI „ drzewny	87	23	61	28	44	5	46	41	53	43	2	47	36	41	—	—	1	6	—	22	65	656	479	1043	234
XII „ spożywczy	1	20	39	45	29	10	12	25	42	44	4	17	6	25	2	1	—	30	—	24	71	423	353	320	98
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	27	32	22
XIV „ budowlany	—	—	—	—	—	—	—	5	5	4	—	4	—	5	—	—	—	—	—	4	6	33	33	—	28
XV „ poligraficzny	—	6	—	2	3	—	—	3	15	12	—	2	6	4	—	—	—	3	—	3	21	80	80	45	15
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	—	—	4	1	3	—	4	6	7	—	2	4	2	—	—	—	—	—	7	7	47	45	16	10
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	52	52	1	2
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19	—	—	—	19	18	—	8
XX Szkoły Zawodowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	195	66	263	128	97	28	105	148	210	182	7	110	95	172	10	1	19	124	—	78	339	2377	1897	—	1165
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	240	122	430	138	315	25	118	278	340	236	33	263	53	292	88	4	14	78	2	24	322	3415	1673	—	365
RÓŻNICA w por. z okresem poprzednim (+):	—45	—56	— 167	—10	— 218	+3	—13	— 130	— 130	—54	— 26	— 153	+42	— 120	— 78	—3	+5	+46	—2	+ 54	+17	—1038	+224	—	+ 800
OGÓŁEM zleceń wykonanych*):	57	24	188	53	52	8	68	91	98	68	1	57	19	121	8	—	8	79	—	17	148	1165	—	—	—

*) Rubryki te dotyczą zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA IIIb.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w celu zabezpieczenia robotników od nieszczęśliwych wypadków.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																	W okresie sprawozdawczym		W okresie poprzednim		
	kotłów i przewodów parowych	silników	pędni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwigów	obrabiarek metali	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materjałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przewożenia surowców i materjałów	ładowania, podnoszenia i dźwigania ciężarów	podłóg	dróg, przejazdów, otworów	przejść, schodów, drzwi	innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń wykonanych
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	5	—
IV Przemysł mineralny	1	5	37	2	1	—	2	12	—	—	7	—	—	1	11	13	7	99	51	79	62	26
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	3	16	—	—
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	1	24	42	3	—	56	7	9	—	—	4	—	—	26	6	12	18	208	205	109	46	20
VII „ chemiczny	5	34	18	4	—	2	2	2	—	—	6	1	2	3	4	8	12	103	43	141	86	62
VIII „ włókienniczy	11	6	106	4	4	—	—	—	57	—	13	—	—	13	3	14	23	254	197	1477	614	291
IX „ papierniczy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	4
X „ garbarski i przetw. zwierz.	20	10	72	—	2	1	3	1	—	—	—	—	—	20	4	5	11	149	137	185	175	138
XI „ drzewny	40	123	297	47	9	18	284	26	5	—	69	8	13	77	44	86	88	1234	988	1731	615	315
XII „ spożywczy	22	101	531	46	38	4	99	176	—	9	67	—	8	36	32	132	110	1411	1194	931	486	252
XIII „ odzieżowy i galanteryjny .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21	21	—
XIV „ budowlany	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	—	15	19	19	—	—	12
XV „ poligraficzny	—	2	—	—	—	—	—	2	—	—	5	—	1	4	—	1	12	27	27	39	39	—
XVI Zakłady użyteczności publicznej. .	10	57	14	7	—	5	—	—	—	—	3	—	—	5	2	14	8	125	115	27	5	57
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacja, poczta, telegr., telefon	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
XIX Przem. hotel., szynk. i usług osob.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Szkoły Zawodowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	110	362	1117	113	55	86	397	228	62	9	175	9	25	185	107	285	307	3632	2979	—	—	1177
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	200	233	1816	65	31	59	344	195	700	—	226	9	30	170	167	304	241	4790	2160	—	—	715
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (±):	—90	+ 129	— 699	+48	+24	+27	+53	+33	— 638	+9	—51	—	—5	+15	—60	—19	+66	—1158	+819	—	—	+ 462
OGÓŁEM zleceń wykonanych*):	74	115	416	16	12	23	113	34	90	—	88	—	6	51	33	56	50	1177	—	—	—	—

*) Rubryki te dotyczą zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA IIIc.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie czasu pracy, ewidencji pracujących i t. p.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									Ogółem		
	Czas pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków*)	Wypłaty zarobków (wynagrodzenia**)	Oświaty młodocianych robotnik.	Nakładania kar przez pracodawc. na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	zleceń	w tem zleceń w formie nakazów	Ogółem***) zleceń wykonanych
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	4	7	2	2	10	—	—	1	6	32	32	4
IV Przemysł mineralny	7	—	7	72	3	3	—	2	1	95	72	43
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	—	—	—	6	—	1	—	—	1	8	8	—
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	42	—	3	81	—	42	—	—	3	171	166	99
VII „ chemiczny	7	1	5	76	12	—	—	—	6	107	86	82
VIII „ włókienniczy	3	—	1	501	99	—	—	—	3	607	598	671
IX „ papierniczy	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	11
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	7	—	—	218	24	—	—	—	3	252	242	223
XI „ drzewny	152	9	8	456	12	13	3	5	13	671	578	431
XII „ spożywczy	27	3	2	380	2	5	—	5	4	428	354	184
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	27	—	—	28	1	27	—	—	—	83	81	20
XIV „ budowlany	1	—	1	4	1	—	—	—	5	12	12	4
XV „ poligraficzny	3	—	—	72	—	3	—	—	—	78	78	12
XVI Zakłady użyteczności publicznej	6	—	—	130	1	—	—	2	2	141	121	—
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	5	—	—	5	5	—	—	—	—	15	15	—
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	—	2	1	—	—	1	—	4	1	4
XIX Przem. hotel., szynkarski i usług osob.	52	—	—	45	—	18	—	—	—	115	115	28
XX Szkoły Zawodowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	343	20	29	2079	171	112	3	16	47	2820	2559	1816
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	57	7	4	1992	67	54	2	13	132	2328	1318	269
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+):	+286	+13	+25	+87	+104	+58	+1	+3	−85	+492	+1241	−1547
OGÓŁEM zleceń wykonanych***):	145	5	14	1417	136	69	2	3	25	1816	—	—

*) Dotyczy zleceń w sprawach kontroli stanu zatrudnienia, posiadania i prowadzenia ksiąg fabrycznych, książeczek obrachunkowych, wykazów, ogłoszeń, regulaminów i t. p.

**) Dotyczy zleceń w sprawach wynagrodzenia robotników i pracowników umysłowych.

***) Dotyczy zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA V.

Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Przyczyny nieszczęśliwych wypadków:																						OGÓŁEM wypadków	Następstwa:		
	Silniki	Pędnie	Maszyny z silnikami: Obrabiarki metali	Obrabiarki drzewa	Obrabiarki innych materj.	Maszyny włókiennicze	Maszyny rolnicze	Maszyny bez silników	Dźwigi, żórawie dźwignie	Przewody elektr.	Kotły, przewody parowe, parniki	Eksplozja materjałów wybuchow.	Materje zapalne, truj. gor. i żrące	Załamanie się rusztowań, spadnięcie przedmiotów	Upadek z drabin, z rusztowań, schodów, w zagłębienia	Ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów	Jazda samochodem, wozem i konna; zwierzęta	Ruch kolejowy	Przewóz wodą (upadek z pokładu)	Narzędzia ręczne (młoty, siek. etc.)	Inne przyczyny		Śmierć	Utrata zdoln. do pracy pow. 4 tyg	Pozostałe
I Rolnictwo, ogrodn. i hodowla	—	—	—	—	—	—	14	—	—	—	—	—	1	1	1	—	3	1	—	—	11	**32**	6	19	7
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	11	—	2	2	3	—	7	22	**48**	9	21	12
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	—	15	—	—	—	1	5	**24**	—	9	15
IV Przemysł mineralny	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	11	4	3	1	1	—	4	6	**32**	2	12	18
V Hutnictwo i mech. przer. metali	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	2	—	**7**	—	5	2
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	—	1	7	1	1	2	—	—	2	—	—	—	—	5	—	5	—	—	—	7	8	**39**	—	15	24
VII „ chemiczny	—	—	—	5	—	—	—	—	1	—	3	—	106	—	2	—	—	1	—	12	37	**167**	—	20	147
VIII „ włókienniczy . . .	—	2	—	—	—	12	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2	—	—	—	2	4	**23**	1	7	15
IX „ papierniczy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**1**	—	1	—
XI Przemysł drzewny	2	18	3	67	—	—	—	1	3	1	1	—	1	14	4	68	5	8	1	43	36	**276**	13	84	179
XII „ spożywczy	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	4	1	—	—	—	2	**13**	3	5	5
XIII „ odzieżowy i galanter.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIV „ budowlany	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	8	4	1	—	—	—	—	1	**16**	2	6	8
XV „ poligraficzny . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1	**4**	—	3	1
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacje. poczta i t. p. .	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	2	1	1	5	—	—	**13**	—	3	10
XIX Przemysł usług osobistych . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	**1**	—	—	1
XX Zakłady widowiskowe. . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	3	28	11	73	2	14	14	1	8	2	5	4	110	55	15	104	15	15	6	78	133	**696**	36	216	444
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	13	13	8	76	14	17	17	4	3	2	7	2	22	84	17	120	16	24	5	64	84	**612**	24	261	327
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz.(±):	— 10	+ 15	+3	—3	—12	—3	—3	—3	+5	—	—2	+2	+88	—29	—2	—16	—1	—9	+1	+14	+49	**+84**	+ 12	—45	+117

OKRĄG VII.

WOJEWÓDZTWO KRAKOWSKIE.

Stan zatrudnienia. *W górnictwie węglowem* stan zatrudnienia pozostawał w ciągu całego roku bez większych zmian, a nawet w niektórych kopalniach liczba zatrudnionych robotników w drugiem półroczu wzrosła. Zupełnej likwidacji uległa w kwietniu kopalnia węgla w Tenczynku, zatrudniająca przeszło 400 robotników, którzy w innych przedsiębiorstwach górniczych znaleźli zatrudnienie. W kopalniach galmanu stan zatrudnienia utrzymywał się również przez cały rok na tym samym poziomie. Kamieniołomy pracowały w roku sprawozdawczym w gorszych warunkach, aniżeli w roku poprzednim i liczba zatrudnionych w nich robotników znacznie zmalała.

Stan zatrudnienia w *cegielniach i fabrykach dachówek* nie doznał naogół większych zmian w porównaniu ze stanem w roku 1928, jednak z powodu ostrej i długotrwałej zimy produkcja w tych zakładach uległa znacznemu opóźnieniu. Także w wapiennikach liczba zatrudnionych robotników była mniej więcej ta sama co w roku poprzednim.

Wszystkie 3 istniejące fabryki cementu rozbudowały się, liczby zaś robotników zatrudnionych ulegały znacznym wahaniom, stosownie do konjunktury, która była zmienną.

W fabryce wyrobów szamotowych i fajansowych zwiększono stan robotników o 80 osób z powodu powiększenia działu wyrobów szamotowych. Fabryka ta zatrudniała 750 robotników i dopiero w ostatnim kwartale stan zatrudnienia uległ zmniejszeniu do 450 osób, przyczem zaprowadzono pracę tylko na jedną zmianę w ten sposób, że pierwotna pierwsza zmiana pracowała jeden tydzień, zaś druga zmiana tydzień następny. W roku sprawozdawczym uruchomiono fabrykę cegieł szamotowych oraz dynasu do wykładania pieców stalowych i koksowych, zatrudniającą około 170 robotników, oraz rozszerzono fabrykę kuchennych naczyń kamiennych i ogniotrwałych.

W hutnictwie i mechanicznej przeróbce metali stosunki pod względem stanu zatrudnienia kształtowały się rozmaicie. W hucie żelaza i walcowni drutu liczba robotników w porównaniu z rokiem ubiegłym nie uległa zmianie, a jedynie w walcowni od 16 listopada do 21 grudnia pracowano tylko przez 4 dni w tygodniu. W jednej z dwóch istniejących walcowni cynku w drugiej połowie roku sprawozdawczego liczba zatrudnionych zmalała z 83 do 52 osób, zaś w hucie cynkowej zredukowano 115 robotników w związku z zaprowadzeniem ulepszonego systemu prażenia rudy cynkowej. Prawie we wszystkich fabrykach drutu i gwoździ redukcje dni pracy i personelu miały miejsce w drugiej połowie roku sprawozdawczego i te ostatnie obejmowały od 10% do 30% zatrudnionych w danem przedsiębiorstwie robotników.

W innych fabrykach, przerabiających metale, stan zatrudnionych pracowników, jakkolwiek zachodziły przeszkody w produkcji, nie doznawał przez cały rok znaczniejszych zmian. Z nowo urządzonych fabryk w dziale przeróbki metali należy wymienić fabrykę reklam artystycznych i opakowań z blachy i papieru oraz fabrykę rowerów.

Co do przemysłu maszynowego i elektrotechnicznego, to największa w Okręgu fabryka maszyn rolniczych zwolniła z pracy w lipcu około 320 robotników, zaś dalszych 60 z końcem listopada z powodu zupełnego wstrzymania produkcji. W nieczynnej zaś od dłuższego czasu fabryce maszyn rolniczych w Oświęcimiu urządzono z końcem roku sprawozdawczego fabrykę karoseryj samochodowych. W fabryce lokomotyw liczba

robotników wzrosła w pierwszej połowie roku sprawozdawczego z 1232 do 1732 osób, natomiast w listopadzie i grudniu 1929 r. stan ten zmalał, a nadto zaszła potrzeba ograniczenia dni pracy w warsztacie mechanicznym i kuźni. Jedyna w Okręgu fabryka maszyn i narzędzi wiertniczych pracowała przez cały rok bez redukcji robotników, a nawet częściowo na dwie zmiany. Także w największej w Okręgu fabryce maszyn i kotłów, liczba robotników wzrosła w porównaniu ze stanem w grudniu 1928 roku do 1130 osób, a dopiero w II półroczu zmalała o 14%. W innych mniejszych fabrykach maszyn redukcje robotników miały miejsce również w drugiej połowie roku sprawozdawczego w nieznacznych jednak stosunkowo rozmiarach. Fabryka kabli, zatrudniająca przeszło 700 robotników obojga płci, w której w I półroczu liczba robotników wzrosła o 16%, w II półroczu zwolniła 140 pracowników.

W przemyśle chemicznym wszystkie wielkie rafinerje nafty i inne fabryki przetworów chemicznych utrzymywały stan zatrudnionych robotników przez cały rok naogół bez zmian.

W fabrykach włókienniczych redukcje robotników miały miejsce już w maju 1929 r. Mianowicie w 5 fabrykach sukna w Białej, zatrudniających 1862 pracowników, zwolniono z pracy 466 osób, podczas, gdy w innych tego rodzaju fabrykach większych redukcyj nie przeprowadzano. Poza tem w niektórych fabrykach sukna i w fabryce dywanów ograniczono pracę od 3 do 4 dni w tygodniu, zaś w fabryce wyrobów bawełnianych, zatrudniającej w czerwcu 2800 robotników, obniżono w grudniu liczbę zatrudnionych do 2400 osób. W roku sprawozdawczym urządzono dwie nowe fabryki sukna oraz tkalnię jedwabi.

Stan zatrudnienia *w przemyśle papierniczym* nie wykazywał w ciągu całego roku większych zmian w stosunku do roku poprzedniego. Z nowo uruchomionych w tym dziale przemysłu zakładów należy wymienić fabrykę worków papierowych do pakowania cementu.

Większe redukcje robotników w *przemyśle garbarskim i przetworów zwierzęcych* miały miejsce w drugiej połowie roku sprawozdawczego.

W przemyśle drzewnym, poza fabrykami mebli giętych, w których stan zatrudnienia robotników pozostawał prawie do końca roku bez zmian, redukcje robotników miały miejsce w tartakach i w stolarstwie budowlanem, zwłaszcza w ostatnich miesiącach roku sprawozdawczego.

W przemyśle spożywczym stan zatrudnienia w browarach, większych młynach zbożowych, w fabrykach surogatów kawy, w fabryce konserw owocowych i w fabrykach czekolady i cukrów nie doznawał naogół ograniczenia.

Wogóle dotknięte były kryzysem prawie we wszystkich grupach przemysłu mniejsze zakłady, słabe finansowo, które w wielu wypadkach przerwały produkcję, jak to wskazuje tablica I.

Zarejestrowane przez inspektorów pracy do dnia 31 grudnia 1929 r. zakłady pracy obejmują 2042 przedsiębiorstwa z 88362 pracownikami, przyczem rejestry obejmują zakłady, zatrudniające powyżej 5 pracowników, oraz te zakłady, zatrudniające poniżej 5 pracowników, które posiadają motory. W porównaniu z rokiem 1928 liczba zarejestrowanych zakładów pracy zmniejszyła się o 196 przedsiębiorstw, zaś liczba zatrudnionych pracowników o 1476 osób. Jak na tablicy I wykazano, największy ubytek, wynoszący 226 zakładów, doznały przedsiębiorstwa, zatrudniające w roku 1928—5 do 19 robotników. Mianowicie w roku 1928 zarejestrowano 1309 takich zakładów z 12502 pracownikami, podczas gdy w roku sprawozdawczym liczba tych zakładów wynosi 1083 z 9720 pracownikami. Dalej ubyło 10 zakładów, zatrudniających poprzednio 20 do 49 pracowników, oraz 2 zakłady, zatrudniające ponad 499 pracowników, natomiast przybyło 20 zakładów, zatrudniających 50 do 99 pracowników i 26 zakładów, zatrudniających 100 do 499 pracowników.

Co do zatrudniania *kobiet i młodocianych*, to w zarejestrowanych zakładach pracy pracowało 12970 kobiet (10,4%), 1297 dziewcząt (1,4%) i 4377 chłopców (4,9%).

W roku sprawozdawczym zaznaczył się spadek zatrudnienia kobiet i dziewcząt, wywołany przedewszystkiem niekorzystną konjunkturą w przemyśle włókienniczym, a także poniekąd tem, że niektóre przedsiębiorstwa, zatrudniające ponad 100 kobiet i wobec tego obowiązane do urządzenia żłobków dla niemowląt, zredukowały liczbę kobiet po-

niżej 100, aby w ten sposób uchylić się od wykonania art 15 ustawy z 2 lipca 1924 r. Dz. U. Rz. P. Nr. 65, poz. 636.

Działalność inspekcyjna. W roku sprawozdawczym inspektorzy pracy przeprowadzali w 514 zakładach pracy 573 wizytacyj, a więc o 215 wizytacyj więcej, aniżeli w roku poprzednim. Z dokonanych wizytacyj przypada 16 na porę nocną.

Udział inspektorów pracy *w komisyjnych dochodzeniach*, przeprowadzonych przez władze przemysłowe w sprawie urządzenia lub rozbudowy zakładów przemysłowych, był dość znaczny i miał miejsce w 294 dochodzeniach, zaś ogólna liczba wydanych władzom przemysłowym przez inspektorów pracy tak na tych komisjach, jak i poza komisjami opinij, dotyczących bezpieczeństwa i higjeny pracy, wynosiła 533.

Stan zakładów pod względem higjeny i bezpieczeństwa pracy. Pod względem higjeny i bezpieczeństwa pracy stan zakładów pracy ulega naogół pewnej poprawie, a dotyczy to zwłaszcza większych zakładów, rozporządzających dostatecznemi środkami pieniężnemi. Pogorszenie jednak sytuacji gospodarczej, zaznaczające się dość ostro zwłaszcza w drugiej połowie roku sprawozdawczego, oddziałało hamująco na działalność inspektorów pracy w zakresie wprowadzenia nowych urządzeń higjeniczno-sanitarnych.

Co do działalności inspekcji pracy w dziedzinie *higjeny* zasługują na wymienienie następujące fakty: w jednym z największych w Okręgu browarów doprowadzono do porządku istniejące *sypialnie*, a nadto przystąpiono do budowy nowego budynku na ten cel, uwzględniając jak najdalej idące wymagania higjeny. W dwóch fabrykach włókienniczych żądano zastosowania u lamp elektrycznych *głębokich reflektorów* zamiast płaskich, które światło zbyt rozpraszały. W przędzalni wełny czesanej urządzono *mechaniczną wentylację*, połączoną z nawilgacaniem powietrza, aby w salach z prząśnicami można było w lecie utrzymać ciepłotę powietrza zewnętrznego. Wentylacja ta umożliwia pięciokrotną wymianę powietrza w ciągu jednej godziny. Niekorzystne stosunki pod względem *zanieczyszczania powietrza pyłem drzewnym* w pracowniach panują zwłaszcza w fabrykach mebli giętych przy obrabianiu drzewa na maszynach i przy polerowaniu. Dzieje się to bądź wskutek zupełnego braku urządzeń do chwytania wytwarzającego się pyłu, w miejscu jego powstawania i odprowadzania go nazewnątrz zapomocą silnie ssącego ekshaustora, bądź też wskutek nieodpowiedniego urządzenia instalacji do usuwania pyłu. Brak urządzeń, zapobiegających wydzielaniu się pyłu, stwierdzono, między innemi, także w kamieniołomach u cylindrów do sortowania kamieni, w fabryce tarcz szmerglowych, w czyszczarniach odlewów, sortowniach szmat i garbarniach przy młynkach do mielenia kory. Odpowiednią instalację do usuwania pyłu zapomocą ekshaustora przeprowadzono częściowo dość znacznym nakładem pieniężnym w fabryce szczotek oraz w fabryce armatur, w której prócz pneumatycznego urządzenia do czyszczenia drobnych odlewów piaskiem, zastosowano mechaniczne usuwanie pyłu ze stołów do czyszczenia odlewów; w fabryce bieli cynkowej, w której pakowanie bieli w beczki odbywało się dotąd ręcznie, urządzono pakowanie mechaniczne, zapobiegające wydzielaniu się pyłu. W fabryce bieli cynkowej zarządzono zastosowanie u otworów, służących do zasilania generatora gazowego węglem, podwójnego zamknięcia zapobiegającego wydzielaniu się trujących gazów podczas wsypywania węgla do generatora.

Na skutek zarządzenia inspektora pracy urządzono *kąpiele* dla robotników w fabryce sukna, przędzalni wełny czesanej, garbarni i fabryce mebli giętych.

W sprawie urządzenia *żłobków* dla niemowląt wydano 20 zleceń względnie nakazów, obejmujących wszystkie w Okręgu znajdujące się przedsiębiorstwa, obowiązane do utrzymania żłobka, jednakże zrealizowanie tej sprawy, wymagające bądź co bądź znacznego wydatku pieniężnego, natrafia wskutek kryzysu na duże trudności, tak, że akcja inspektorów pracy zmierza w tym kierunku, by narazie t. j. do czasu poprawienia się konjunktury, zamiast żłobków urządzano stacje lotne.

W zakresie *bezpieczeństwa pracy* działalność inspekcji wykazuje tablica IIIb.

Częstem zjawiskiem podczas wizytacyj było niedocenianie przez przedsiębiorców i kierowników przedsiębiorstw a nawet przez robotników niebezpieczeństwa, wynikającego z braku lub *nienależytego zabezpieczenia dostępnych wałów transmisyjnych* lub wystających ich części, chociaż doświadczenie poucza, że im wał transmisyjny jest cieńszy i im szybciej się obraca, tem niebezpieczeństwo pochwycenia za zwisającą odzież

i nawinięcie na wał jest większe, nawet wówczas, gdy wał jest gładki i nie posiada wystających klinów.

W mniejszych młynach zbożowych stosują często, poza głównym wałem transmisyjnym, drewniane łożyska, mogące łatwo zapalić się i spowodować pożar młyna, zwłaszcza przy niedostatecznem smarowaniu tych łożysk, co z reguły ma miejsce. Żądano wobec tego zastosowania łożysk żelaznych.

Nieszczęśliwe wypadki. Od władz administracyjnych I instancji otrzymali inspektorzy pracy ogółem 2408 doniesień o nieszczęśliwych wypadkach, a więc o 408 doniesień więcej, aniżeli w roku 1928. Doniesienia te nie obejmują jednak wypadków w górnictwie (kopalnie węgla, rud, soli, i ropy), albowiem są one kierowane według właściwości do Okręgowych Urzędów Górniczych.

Śmiertelne wypadki wydarzyły się:

w rolnictwie: 2 wypadki wskutek uderzenia przez zwierzęta, 1 wypadek wskutek zaczadzenia, 1 wypadek wskutek wystrzału, spowodowanego zaczepieniem się strzelby o gałąź;

w kamieniołomach: 1 wypadek wskutek przygniecenia wózkiem, 1 wypadek wskutek uderzenia spadającym kamieniem, 2 wypadki wskutek zasypania ziemią, 2 wypadki podczas używania dźwigu (wyciągu);

w przemyśle mineralnym: 1 wypadek wskutek przygniecenia wózkiem, 1 wypadek wskutek zaczadzenia, 1 wypadek wskutek pochwycenia przez liny pędne silnika;

w przemyśle elektrotechnicznym: 2 wypadki wskutek oparzenia parą;

w przemyśle chemicznym: 1 wypadek wskutek zakażenia przy sortowaniu kości, 1 wypadek wskutek dostania się pomiędzy zderzaki wagonów;

w przemyśle włókienniczym: 1 wypadek wskutek dostania się pomiędzy osnowę a wał, na który osnowę nawijano;

w przemyśle drzewnym: 1 wypadek wskutek udaru serca, 2 wypadki wskutek przygniecenia klocem, 1 wypadek wskutek wstrząsu spowodowanego upadkiem, 1 wypadek postrzału;

w przemyśle spożywczym: 1 wypadek wskutek przygniecenia worami z mąką, 1 wypadek podczas użycia dźwigu (wyciągu), 1 wypadek wskutek wpadnięcia do zbiornika z gorącą wodą;

w przemyśle budowlanym: 5 wypadków wskutek uderzenia spadającemi przedmiotami, 1 wypadek wskutek najechania przez wóz, 2 wypadki wskutek przejechania przez wóz kolejowy, 2 wypadki wskutek przejechania przez pociąg, 1 wypadek wskutek przygniecenia wózkiem, 1 wypadek wskutek załamania się rusztowania, 1 wypadek wskutek spadnięcia z rusztowania, 2 wypadki wskutek rażenia piorunem, 2 wypadki wskutek rażenia prądem elektrycznym, 1 wypadek wskutek spadnięcia z dachu, 1 wypadek wskutek zakażenia spowodowanego skaleczeniem się gwoździem;

w zakładach użyteczności publicznej: 1 wypadek wskutek spadnięcia z samochodu;

w handlu: 1 wypadek wskutek przejechania przez tramwaj.

Wykroczenia. Ogólna suma grzywien, nałożonych przez inspektorów pracy na przedsiębiorców w drodze administracyjnej wynosi 1605 zł.

Z wykazanych 79 wykroczeń, dotyczących przekraczania ustawy z 18 grudnia 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu, 31 wykroczeń skierowano do sądów grodzkich, 30 zaś do sądów pracy celem wdrożenia postępowania karnego, przyczem 2 wykroczenia dotyczyły pracy nocnej, zaś 18 wykroczeń zatrudniania pracowników w niedziele i święta, praktykowanego przeważnie w piekarniach.

Co do przekraczania *czasu pracy*, to naogół zauważono obniżenie się wykroczeń pod tym względem. Stwierdzone w przemyśle mineralnym przekroczenia ustawowego czasu pracy obejmowały przeważnie cegielnie, zaś w przemyśle spożywczym piekarnie, cukiernie i wytwórnie cukierków.

W sprawie *nieudzielania urlopu* pracownikowi umysłowemu skierowano 1 sprawę do sądu pracy, zaś w sprawie zatrudniania *kobiet pracą nocną* w tartaku — 1 sprawę do sądu grodzkiego. Skierowane do sądów grodzkich (4) i sądów pracy (3) sprawy o przekroczenie przepisów o *pracy dzieci i młodocianych* dotyczyły w 4 wypadkach zatrudniania młodocianych pracą nocną, w 1 wypadku nieposyłania młodocianych do szkoły dokształcającej, zaś w 2 wypadkach zatrudniania młodocianych robotami wzbronionemi.

W sprawie *oświaty młodocianych* należy nadmienić, że do istniejących szkół dokształcających uczęszczają przeważnie terminatorzy, natomiast młodociani robotnicy, zatrudnieni w fabrykach, ze szkół tych z reguły nie korzystają dla braku miejsca. Celem unormowania sprawy inspektor pracy 39 Obwodu odbył konferencję z kierownikami szkół dokształcających w Białej, na której to konferencji postanowiono sporządzić spisy tych młodocianych, pracujących w fabrykach, którzy zgłosili się do szkół, jednak z braku miejsca nie mogli być przyjęci. Dalsze kroki w tej sprawie mają być podjęte w najbliższej przyszłości.

W sprawie *uczniów* (terminatorów) należy jeszcze zaznaczyć, że niejednokrotnie stwierdzono, iż pracodawcy, zatrudniający terminatorów, nie przestrzegają przepisów art. 16 Rozporządzenia Prezydenta Rzplitej Polskiej z 7 czerwca 1927 r. Dz. U. Rz. P. Nr. 53, poz. 468, nie zawierając pisemnej umowy o naukę. Również zauważono w kilkunastu zakładach ślusarskich, a także w kilku stolarniach, nadmierną ilość zatrudnionych terminatorów, przekraczającą kilkakrotnie liczbę zatrudnionych czeladników, co, oczywiście, wpływało ujemnie na ich zawodowe wykształcenie. Wreszcie, z powodu nieprzeprowadzenia objętych nakazami urządzeń ochronnych i higjenicznych, skierowano 2 sprawy, dotyczące tartaku i wyrobni zeszytów do sądów grodzkich, zaś 1 sprawę, dotyczącą fabryki kafli — do sądu pracy.

Działalność rozjemcza. Mimo wprowadzenia w życie sądów pracy w Krakowie, Białej i Chrzanowie działalność rozjemcza inspektorów pracy w *zatargach indywidualnych* między pracownikami a pracodawcami w *przemyśle* była w roku sprawozdawczym intensywniejszą, aniżeli w roku 1928. Przedmiotem zatargów indywidualnych była przeważnie zapłata za przepracowane godziny nadliczbowe, odmowa wynagrodzenia za urlop, lub też niewydawanie świadectwa pracy oraz niewypłacenie należności za niedotrzymanie 14-dniowego wypowiedzenia, przyczem w 14 wypadkach sprawę zaniechano przez powoda, w 391 wypadkach załatwiono polubownie, w 74 wypadkach umorzono, zaś w 139 wypadkach, wobec niedojścia do zgody skarżących, odesłano na drogę sądową.

W zatargach zbiorowych interwenjowano w 173 wypadkach; 149 zatargów załatwiono polubownie, 11 umorzono, zaś 13 skierowano do sądów lub innych urzędów. Zatargi zbiorowe, z których 25 było połączonych ze *strajkiem*, obejmowały 467 zakładów z 15396 robotnikami, zaś powodem zatargów było najczęściej żądanie podwyżki płac.

Komisje Rozjemcze. Warunki pracy i płacy *dozorców domowych* w Krakowie i Białej unormowane zostały orzeczeniami *Nadzwyczajnych Komisyj Rozjemczych*, zaś w Nowym Sączu i Tarnowie dobrowolnemi umowami zbiorowemi. Wobec tego, że właściwość rzeczowa sądów pracy obejmuje także sprawy dozorców domowych w miejscowościach, gdzie funkcjonowały sądy pracy, Komisje Rozjemcze ograniczyły się do rozpoznania spraw, które wpłynęły przed otwarciem sądów pracy.

Warunki pracy i płacy *robotników rolnych* na terenie VII Okręgu określone zostały na rok służbowy 1929/30 umową zbiorową, zawartą między Związkiem Ziemian w Krakowie a Związkiem Zawodowym Robotników Rolnych Rzeczypospolitej Polskiej i Związkiem Robotników Rolnych i Leśnych Zjednoczenia Zawodowego Polskiego. Skargi robotników rolnych na niedotrzymanie warunków wynagrodzenia, objętych tą umową rozpatrywano na Komisjach Rozjemczych, jak to obrazuje tablica VIb (Sprawozdanie Głównego Inspektora Pracy).

Inspektor Pracy VII Okręgu

(—) L. Smyczyński.

TABLI

Zarejestrowane do dnia 31 grudnia 1929 r. zakłady

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zakłady zatrudniające do 4 robotników						Zakłady zatrudniające 5—19 robotników						Zakłady zatrudniające 20—49 robotników					
	Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników				
		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem
		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	
III Górnictwo	1	4	—	—	—	4	54	603	—	1	—	604	30	855	16	4	—	875
IV Przemysł mineralny	4	11	—	2	—	13	79	664	50	56	—	770	50	1284	219	83	15	1601
V Hutnictwo i mech. przerób metali . .	3	7	—	4	—	11	86	570	25	191	8	794	34	692	87	206	—	985
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn. .	5	9	1	5	—	15	27	157	24	100	1	282	12	262	3	89	—	354
VII Przem. chemiczny .	3	7	5	—	—	12	23	139	34	6	12	191	14	307	113	3	—	423
VIII Przem. włókienniczy	—	—	—	—	—	—	14	59	60	10	33	162	13	223	205	4	23	455
IX Przem. papierniczy .	1	2	—	—	—	2	23	89	112	9	14	224	10	87	123	28	16	254
X Przemysł garbarski i przetworów zwierzęcych	2	9	—	—	—	9	29	200	30	7	4	241	5	94	24	5	—	123
XI Przemysł drzewny .	62	162	—	9	—	171	229	1775	38	282	3	2098	67	1924	101	133	29	2187
XII Przemysł spożywczy	184	432	12	10	—	454	192	1153	253	113	56	1575	33	626	271	81	30	1008
XIII Przemysł odzieżowy i galanteryjny . .	2	4	—	2	1	7	175	856	355	92	62	1365	25	316	301	38	50	705
XIV Przem. budowlany .	1	3	—	—	—	3	105	930	22	48	3	1003	48	1274	44	57	—	1375
XV Przemysł poligraficzny	5	11	5	2	—	18	36	214	58	32	10	314	12	221	128	18	16	383
XVI Zakłady użyteczności publicznej . . .	4	13	—	—	—	13	11	93	—	4	—	97	7	199	—	—	—	199
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Hotele, gospody, jadłodajnie i usługi osobiste	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okr. sprawozdawczym:	277	674	23	34	1	732	1083	7502	1061	951	206	9720	360	8364	1635	749	179	10927
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	281	726	10	63	—	799	1309	9447	1178	1642	235	12502	370	8289	1750	508	81	10628
RÓŻNICA w por. z okr. poprz.(±):	4	52	13	29	1	67	226	1945	117	691	29	2782	10	75	115	241	98	299

Liczba folwarków ponad 50 hektarów prze

CZĘŚĆ I.

czynne według liczby oraz według płci i wieku robotników.

Zakłady zatrudniające 50—99 robotników						Zakłady zatrudniające 100—499 robotników						Zakłady zatrudniające ponad 499 robotników						Ogólna liczba zakładów:		Ogólna liczba robotników:	
Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim	w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim
	Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem				
	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt					
13	836	4	9	—	849	11	2439	120	92	25	2676	11	12477	402	221	2	13102	120	172	18110	20739
26	1308	233	83	39	1663	19	3234	334	233	55	3856	1	1035	61	50	2	1148	179	196	9051	8295
16	719	228	159	2	1108	7	1184	160	125	8	1477	3	1958	161	74	8	2201	149	204	6576	7051
7	415	60	25	11	511	5	994	42	149	24	1209	3	2573	245	363	2	3183	59	53	5554	4065
7	314	144	8	22	488	10	2164	248	49	28	2489	2	1660	19	52	6	1737	59	89	5340	5067
10	240	327	22	100	689	16	1690	1566	163	197	3616	1	1035	1562	24	68	2689	54	77	7611	8680
7	158	247	1	55	461	3	201	514	3	33	751	1	431	168	47	1	647	45	50	2339	2185
3	122	45	23	11	201	4	550	132	25	24	731	—	—	—	—	—	—	43	63	1305	1324
25	1545	85	100	9	1739	13	1652	356	177	34	2219	—	—	—	—	—	—	396	375	8414	7825
11	577	230	3	29	839	14	1871	807	9	38	2725	1	346	816	2	—	1164	435	374	7765	6929
9	429	153	26	29	637	4	337	239	15	10	601	1	495	194	—	—	689	216	166	4004	3553
17	1110	2	18	—	1130	19	2920	101	215	—	3236	2	1456	10	10	—	1476	192	240	8223	10240
6	223	144	27	36	430	1	123	23	13	—	159	—	—	—	—	—	—	60	58	1304	933
4	292	15	7	—	314	8	1461	37	22	3	1523	1	603	17	—	—	620	35	28	2766	1871
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	87	—	1032
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	18
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	31
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
161	**8288**	**1917**	**511**	**343**	**11059**	**134**	**20820**	**4679**	**1290**	**479**	**27268**	**27**	**24069**	**3655**	**843**	**89**	**28656**	**2042**	—	**88362**	—
141	**6575**	**2010**	**481**	**202**	**9268**	**108**	**16228**	**5054**	**865**	**614**	**22761**	**29**	**29766**	**3530**	**392**	**192**	**33880**	**2238**	—	**89838**	—
20	**1713**	**93**	**30**	**141**	**1791**	**26**	**4592**	**375**	**425**	**135**	**4507**	**2**	**5697**	**125**	**451**	**103**	**5224**	**196**	—	**1476**	—

strzeni ogólnej 331 z liczbą robotników stałych 5104.

TABLI

Inspekcje zakła

1. Wizy

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników objętych wizytacjami:						
	zarejestrow. zakładów czynnych	z liczbą robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzon.	% zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych: 1 raz	2 razy	więcej razy	Ogólna liczba rob. objęt. wizytacjami	% robotn. objętych wizytacjami
I Rolnictwo, ogrodn. i hodowla.	331	5104	—	—	—	—	—	—	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	120	18110	25	20,8	24	1	—	10849	59,9
IV Przemysł mineralny	179	9051	66	36,8	62	4	—	4863	53,7
V Hutnictwo i mech. przer. metali	149	6576	57	38,2	54	3	—	3968	60,3
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	59	5554	17	28,8	12	4	1	5418	97,5
VII „ chemiczny	59	5340	23	38,9	21	2	—	1763	33,0
VIII „ włókienniczy . . .	54	7611	45	83,3	34	8	3	6920	90,9
IX „ papierniczy	45	2339	22	48,8	18	4	—	1974	84,3
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych.	43	1305	13	30,2	10	3	—	938	71,8
XI Przemysł drzewny	396	8414	92	23,2	85	4	3	3647	43,3
XII „ spożywczy	435	7765	93	21,3	85	8	—	4087	52,6
XIII „ odzieżowy i galanter.	216	4004	37	17,1	34	3	—	1220	30,4
XIV „ budowlany	192	8223	3	1,5	3	—	—	373	4,5
XV „ poligraficzny . . .	60	1304	17	28,3	16	1	—	390	29,9
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	35	2766	4	11,4	4	—	—	287	10,3
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunik., poczta, telegr. i t. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przemysł usług osobistych. .	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Szkoły Zawodowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	2373	93466	514	25,1	462	45	7	46697	52,8
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	2609	95550	348	15,5	338	10	—	30881	34,4
RÓŻNICA w por. z okresem poprzednim (+):	—236	—2084	+166	+9,6	+124	+35	+7	+15816	+18,4

CA II.

dów pracy.

tacje.

Liczba wizytacyj:				
Ogólna	w tem zakł. zatrudn.		w nocy i w dni świąteczne	z powodu nieszczęśl. wypadków
	do 20 rob.	pow. 20 rob.		
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
26	1	25	—	2
70	12	58	1	—
60	23	37	—	—
23	5	18	—	1
25	5	20	—	—
59	9	50	—	—
26	12	14	—	—
16	3	13	—	—
102	52	50	—	—
101	70	31	1	—
40	23	17	—	—
3	—	3	—	—
18	11	7	—	—
4	2	2	—	—
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
573	228	345	2	3
358	157	201	2	1
+215	+71	+104	—	+2

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

Grupy zatrudnienia	Liczba zakładów obejrzanych w związku z ich otwarciem lub przebudową	Liczba komisyj (wraz z kolaudacjami)	Liczba konsensów wydanych bez schodzenia na miejsce	Liczba wydanych opinij
I	—	—	—	—
II	—	—	—	—
III	12	17	—	18
IV	34	35	—	49
V	72	27	—	80
VI	4	4	—	5
VII	28	30	—	36
VIII	16	9	—	22
IX	17	8	—	18
X	9	8	—	15
XI	68	40	—	82
XII	69	60	—	90
XIII	63	18	—	71
XIV	—	—	—	—
XV	20	15	—	25
XVI	3	9	—	8
XVII	10	13	—	13
XVIII	—	—	—	—
XIX	1	1	—	1
XX	—	—	—	—
	426	294	—	533
	210	275	259	52
	+216	+19	—259	+481

TABLICA IIIa.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higjeny pracy i warunków zdrowotnych robotników.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																					W okresie sprawozdawczym		W okresie poprzednim	Ogółem zleceń wykonanych
	mieszkań robotniczych	przestronności	światła	przewietrzania ogólnego	usuwania pyłu	usuwania pary lub gazów	usuwania odpadków	jadalni	ubieralni	umywalni	kąpieli	ustępów	ogrzewania	wody do picia	ubrań ochronnych	siedzen. przy pracy	żłobków dla niemowląt	badania zdrowia robotników	bad. narz., surowc. i produkt. w fabr.	apteczek podręcz.	innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	2	—	1	3	1	2	1	11	15	12	4	5	—	1	1	—	—	—	—	4	7	70	42	68	3
IV Przemysł mineralny	59	4	3	8	7	1	4	41	51	55	4	22	3	5	5	1	—	—	2	8	14	297	253	134	8
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	3	12	12	16	17	3	10	21	37	39	8	19	9	2	4	—	—	—	—	20	11	243	125	150	36
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	—	—	—	2	3	1	—	10	9	15	5	1	3	3	8	—	1	—	—	1	10	72	67	33	20
VII „ chemiczny	—	4	3	10	8	10	5	9	16	16	4	8	5	2	3	—	1	—	—	7	12	123	74	51	3
VIII „ włókienniczy	11	1	3	5	1	6	2	15	43	50	9	8	1	14	1	—	6	3	—	3	23	205	187	67	37
IX „ papierniczy	—	6	7	4	10	3	8	8	18	18	2	8	4	1	1	—	3	1	—	10	5	117	44	59	23
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	—	—	2	7	2	3	3	6	12	11	3	5	1	3	3	—	1	—	—	—	4	66	52	86	18
XI „ drzewny	4	12	18	30	38	10	25	39	57	63	3	27	15	24	7	—	2	4	—	37	25	440	318	262	14
XII „ spożywczy	4	6	7	14	11	5	7	20	28	47	2	15	3	6	3	—	4	—	—	20	33	235	133	183	6
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	—	7	8	20	9	8	14	3	22	28	1	13	6	3	—	1	2	—	1	15	10	171	50	99	—
XIV „ budowlany	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—
XV „ poligraficzny	—	2	2	9	1	—	4	4	10	6	—	4	—	1	2	—	—	—	—	6	5	56	19	16	—
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	1	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	6	5	—	—
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Szkoły Zawodowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	83	55	66	128	108	52	83	188	320	360	45	135	50	66	38	2	20	10	1	131	160	2101	1369	—	168
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	17	48	51	120	66	34	48	133	160	184	45	79	54	56	17	—	8	3	—	56	39	1218	377	1218	—
RÓŻNICA w por. z okresem poprzednim (±):	+66	+7	+15	+8	+42	+18	+35	+55	+160	+176	—	+56	—4	+10	+21	+2	+12	+7	+1	+75	+121	+883	+992	—	—
OGÓŁEM zleceń wykonanych*):	12	—	4	6	3	5	2	18	27	23	7	8	2	12	6	—	1	3	—	3	26	—	—	—	—

*) Rubryki te dotyczą zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA IIIb.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w celu zabezpieczenia robotników od nieszczęśliwych wypadków.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły: kotłów i przewodów parowych	silników	pędni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwigów	obrabiarek metali	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materjałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przewożenia surowców i materjałów	ładowania, podnoszenia i dźwigania ciężarów	podłóg	dróg, przejazdów, otworów	przejść, schodów, drzwi	innych spraw	W okresie sprawozdawczym: Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	W okresie poprzednim: Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń wykonanych
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	—	1	4	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	2	16	14	2	2	2
IV Przemysł mineralny	1	11	29	—	16	—	5	7	—	—	7	—	—	11	9	30	13	139	102	80	25	9
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	—	16	62	3	2	24	6	1	—	—	17	—	—	19	7	30	8	195	124	97	27	48
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	1	2	16	2	2	—	4	1	—	—	1	—	—	—	—	3	4	36	33	16	12	17
VII „ chemiczny	1	5	16	1	2	1	5	4	—	—	4	1	—	9	7	15	3	74	43	27	25	10
VIII „ włókienniczy	2	7	68	—	3	—	3	—	18	—	—	—	—	5	1	31	2	140	135	46	42	37
IX „ papierniczy	—	1	7	—	3	—	1	4	—	—	3	—	—	5	5	8	1	38	21	37	30	18
X „ garbarski i przetw. zwierz.	2	4	18	—	—	—	5	2	—	—	2	—	—	2	3	7	3	48	39	69	37	18
XI „ drzewny	6	19	73	1	2	6	65	2	—	—	38	2	2	30	34	49	12	341	285	270	106	22
XII „ spożywczy	5	5	42	3	5	—	2	5	—	—	11	—	—	9	10	27	5	129	97	148	53	30
XIII „ odzieżowy i galanteryjny .	1	4	18	2	2	—	—	2	—	—	1	—	—	9	3	11	1	54	17	30	2	—
XIV „ budowlany	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	4	—	8	1	—
XV „ poligraficzny	—	4	8	—	—	—	—	4	—	—	1	—	—	7	3	5	2	34	5	5	—	—
XVI Zakłady użyteczności publicznej. .	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
XVIII Komunikacja, poczta, telegr., telefon	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przem. hotel., szynk. i usług osob.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Szkoły Zawodowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	**19**	**79**	**362**	**12**	**38**	**31**	**96**	**32**	**18**	**—**	**86**	**3**	**2**	**106**	**88**	**222**	**56**	**1250**	**915**	**—**	**—**	**211**
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	**25**	**43**	**199**	**14**	**11**	**21**	**71**	**25**	**—**	**—**	**81**	**3**	**2**	**107**	**72**	**134**	**33**	**841**	**362**	**841**	**362**	**—**
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+):	**—6**	**+36**	**+ 163**	**—2**	**+27**	**+10**	**+25**	**+7**	**+18**	**—**	**+5**	**—**	**—**	**—1**	**+16**	**+88**	**+23**	**+409**	**+553**	**—**	**—**	**—**
OGÓŁEM zleceń wykonanych*):	**8**	**11**	**104**	**3**	**7**	**3**	**11**	**7**	**—**	**—**	**9**	**—**	**—**	**10**	**3**	**27**	**8**	**—**	**—**	**—**	**—**	**—**

*) Rubryki te dotyczą zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA IIIc.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie czasu pracy, ewidencji pracujących i t. p.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									Ogółem		Ogółem*** zleceń wykonanych
	Czas pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków*)	Wypłaty zarobków (wynagrodzenia**)	Oświaty młodocianych robotnik.	Nakładania kar przez pracodawc. na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	zleceń	w tem zleceń w formie nakazów	
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	4	1	—	55	5	—	3	10	1	79	48	4
IV Przemysł mineralny	15	—	—	186	—	—	1	29	1	232	139	9
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	8	—	—	126	—	1	—	23	5	163	87	31
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	3	—	—	23	1	—	2	3	6	38	29	12
VII „ chemiczny	6	1	4	53	1	—	1	9	—	75	40	5
VIII „ włókienniczy	1	—	1	65	1	3	—	11	6	88	68	11
IX „ papierniczy	—	—	—	45	—	—	—	4	1	50	25	9
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	—	—	—	31	—	—	—	6	5	42	25	15
XI „ drzewny	17	1	—	195	5	2	—	31	12	263	206	26
XII „ spożywczy	38	3	1	168	—	3	1	22	1	237	186	3
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	1	1	—	101	—	1	—	3	4	111	56	—
XIV „ budowlany	—	2	1	4	—	—	—	1	—	8	1	—
XV „ poligraficzny	—	—	—	32	—	—	—	4	—	36	14	—
XVI Zakłady użyteczności publicznej	1	—	—	8	—	—	—	—	—	9	9	—
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przem. hotel., szynkarski i usług osob.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Szkoły Zawodowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	**94**	**9**	**7**	**1092**	**13**	**10**	**8**	**156**	**42**	**1431**	**933**	**125**
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	**271**	**11**	**9**	**300**	**6**	**12**	**26**	**199**	**23**	**857**	**160**	—
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+):	**—177**	**—2**	**—2**	**+792**	**+7**	**—2**	**—18**	**—43**	**+19**	**+574**	**+773**	—
OGÓŁEM zleceń wykonanych*):**	**17**	**4**	—	**87**	—	—	—	**14**	—	—	—	—

*) Dotyczy zleceń w sprawach kontroli stanu zatrudnienia, posiadania i prowadzenia ksiąg fabrycznych, książeczek obrachunkowych, wykazów, ogłoszeń, regulaminów i t. p.

**) Dotyczy zleceń w sprawach wynagrodzenia robotników i pracowników umysłowych.

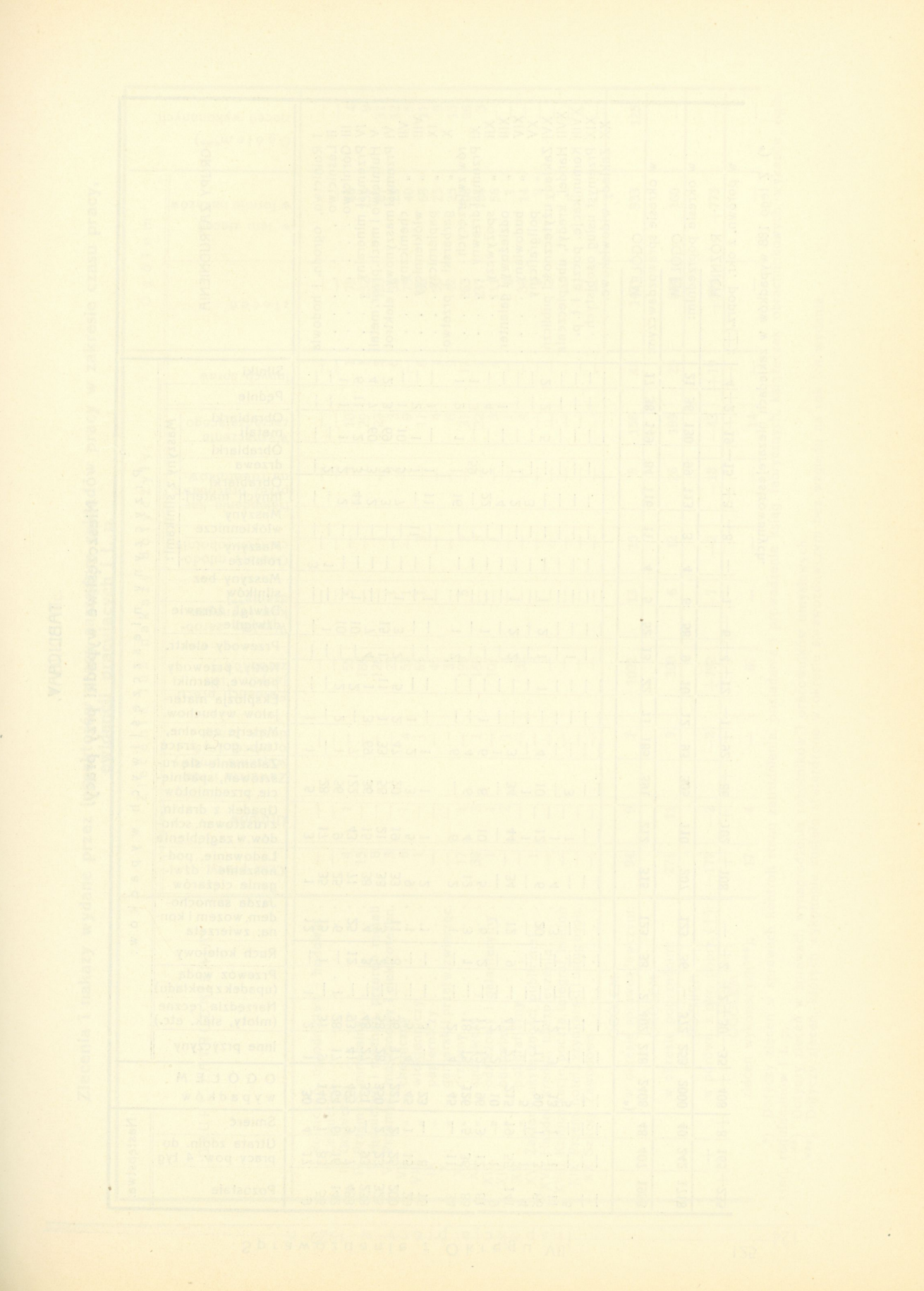
***) Dotyczy zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA V.

Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Przyczyny nieszczęśliwych wypadków:																				OGÓŁEM wypadków	Następstwa:		
	Silniki	Pędnie	Maszyny z silnikami: Obrabiarki metali	Obrabiarki drzewa	Obrabiarki innych materj.	Maszyny włókiennicze	Maszyny rolnicze	Maszyny bez silników	Dźwigi, żórawie dźwignie	Przewody elektr.	Kotły, przewody parowe, parniki	Eksplozja materjałów wybuchow.	Materje zapalne, truj., gor. i żrące	Załamanie się rusztowań, spadnięcie przedmiotów	Upadek z drabin, z rusztowań, schodów, w zagłębienia	Ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów	Jazda samochodem, wozem i koną; zwierzęta	Ruch kolejowy	Przewóz wodą (upadek z pokładu)	Narzędzia ręczne (młoty, siek. etc.)	Inne przyczyny		Śmierć	Utrata zdoln. do pracy pow. 4 tyg	Pozostałe
I Rolnictwo, ogrodn. i hodowla	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	1	1	5	3	1	12	—	1	2	1	**30**	4	17	9
II Leśnictwo	—	—	—	2	—	—	1	—	1	—	—	—	—	28	17	35	15	1	—	31	9	**140**	1	83	56
III Górnictwo	1	1	1	2	2	—	—	—	10	—	2	2	1	56	9	25	6	—	1	28	17	**164**	6	16	142
IV Przemysł mineralny	6	11	2	3	44	—	—	1	10	—	2	—	7	122	43	71	25	12	—	93	41	**493**	3	7	483
V Hutnictwo i mech. przer. metali	4	7	60	3	2	—	—	—	7	4	1	3	69	36	15	38	4	3	—	48	27	**331**	—	93	238
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	2	3	69	4	3	—	—	—	15	1	11	1	33	58	21	33	3	2	—	58	28	**350**	2	23	325
VII „ chemiczny	—	1	10	5	7	—	—	—	3	2	5	2	47	20	19	33	11	8	—	36	17	**227**	2	25	200
VIII „ włókienniczy . . .	—	2	1	1	—	11	—	—	—	—	—	1	2	3	5	9	1	—	—	5	4	**45**	1	15	29
IX „ papierniczy	—	1	—	1	11	—	—	1	—	—	—	—	1	1	1	2	1	—	—	3	—	**23**	—	8	15
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	1	2	1	1	16	—	—	—	1	2	—	—	6	—	6	2	1	—	—	2	4	**45**	—	11	34
XI Przemysł drzewny	1	3	—	59	—	—	—	—	—	—	—	—	4	6	4	12	3	1	—	18	15	**126**	5	36	85
XII „ spożywczy	—	4	—	2	22	—	—	—	1	—	—	1	6	8	10	5	6	2	—	17	12	**96**	3	12	81
XIII „ odzieżowy i galanter.	—	1	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	2	**10**	—	1	9
XIV „ budowlany	—	—	—	1	2	—	—	1	2	2	—	—	3	34	44	34	12	9	—	44	27	**215**	19	55	141
XV „ poligraficzny . . .	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	**5**	—	1	4
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	2	2	5	—	—	—	—	1	2	1	1	—	4	10	12	6	20	—	—	13	11	**90**	1	3	86
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4	3	—	—	2	3	**13**	1	1	11
XVIII Komunikacje, poczta i t. p. .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	3	1	—	—	—	—	—	—	**5**	—	—	5
XIX Przemysł usług osobistych . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe. . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	17	38	149	84	116	11	4	5	52	13	22	11	185	391	212	315	123	38	2	402	218	2408 *)	48	407	1953
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	21	36	130	99	113	3	4	6	58	9	10	12	93	305	110	207	123	36	—	372	253	2000	40	242	1718
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (±):	—4	+2	+19	—15	+3	+8	—	—1	—6	+4	+12	—1	+92	+86	+102	+108	—	+2	+2	+30	—35	+408	+8	+ 165	+235

*) Z tego 188 wypadków w zakładach niezarejestrowanych.

OKRĄG VIII.

WOJEWÓDZTWO LWOWSKIE, STANISŁAWOWSKIE I TARNOPOLSKIE.

Stan zatrudnienia. Stan zatrudnienia w *rolnictwie i leśnictwie* nie uległ żadnym zmianom w okresie sprawozdawczym.

Stan zatrudnienia w *kopalnictwie naftowem* nie uległ zmniejszeniu i wyniósł z końcem roku sprawozdawczego 12.395 pracowników. Kopalnictwo naftowe pracowało przez cały rok bez przerw, przez 6, względnie 7 dni w tygodniu, w ruchu ciągłym, nieprzerwanym. Wiercenia w niedziele i święta, głównie na terenach mraźnickich, musiały być utrzymane ze względu na pokłady geologiczne.

W roku sprawozdawczym uruchomiono 10 nowych kopalń nafty.

Bezrobocie w kopalnictwie naftowem istnieje nadal i wynosiło z końcem roku sprawozdawczego 740 robotników, co stanowi 5,9% ogółu zatrudnionych w tej grupie produkcji.

Dwie czynne kopalnie wosku ziemnego, w Borysławiu i w Dźwiniaczu, powiększyły nieznacznie swą produkcję, przy niezmienionym stanie zatrudnienia, który wynosił 448 robotników.

Kopalnictwo naftowe i wosku ziemnego nie zatrudnia kobiet, ani młodocianych. Wykazani w tablicy I—73 *kobiety*, oraz 52 *chłopców* spełnia funkcje służby domowej w biurach i kasynach urzędniczych wielkich koncernów naftowych.

W przemyśle mineralnym uruchomiono kamieniołomy trembowelskie, od kilku lat nieczynne, poza tem 7 mniejszych kamieniołomów, skutkiem czego stan zatrudnienia zwiększył się o 367 pracowników.

Cegielnie z powodu słabego ruchu budowlanego nie miały odbytu na wyprodukowany towar. Stan zatrudnienia nieco zwiększył się w okresie sprawozdawczym wobec wybudowania 7 nowych cegielń i wynosił 12.420 pracowników. *Kobiet* zatrudnionych w cegielniach i dachówczarniach było 720, *małoletnich* 456, w tem 86 *dziewcząt*.

W pierwszej połowie roku sprawozdawczego *przemysł metalowy* pracował intensywnie i nawet przejściowo zwiększył stan zatrudnienia, by terminowe roboty, związane z Powszechną Wystawą Krajową, na czas wykonać. Jedyna w Okręgu fabryka wagonów, w trzecim kwartale 1929 roku silnie zredukowała stan zatrudnienia (około 500 robotników) z powodu pominięcia jej przy dostawach kolejowych.

Również z powodu ogólnego kryzysu i braku kredytu jedna z większych odlewni żelaza w 44 Obwodzie, nie chcąc redukować robotników, przeszła z pracy całotygodniowej na pracę ograniczoną w ten sposób, że połowa robotników pracuje przez 3 dni w tygodniu, druga zaś połowa przez dalsze 3 dni.

Warsztaty mechaniczne, pracujące dla kopalnictwa naftowego, nie wykazują zmian w stanie zatrudnienia.

Przemysł metalowy zatrudniał w roku sprawozdawczym 5.522 pracowników, w tem 159 *kobiet*, oraz 1.667 *młodocianych* w charakterze uczniów i terminatorów.

Wielkie rafinerje nafty, położone w rejonie drohobyckim, pracowały normalnie przez cały rok bez przerwy w ruchu ciągłym, przy niezmienionym stanie zatrudnienia. Z powodu dokonanej t. zw. koncentracji w przemyśle naftowym przez Towarzystwo Naftowe „Małopolska", jedna większa rafinerja w powiecie liskim została całkowicie zamknięta.

Małe rafinerje nieoparte o własną produkcję i nieurządzone na całkowitą przeróbkę ropy, były nieczynne.

Przemysł rafineryjny zatrudniał około 2.000 pracowników, w tem 2% *kobiet i małoletnich*, głównie przy wyrobie świeczek i przy pracy w laboratorjach.

Produkcja nawozów sztucznych doznała częściowego ograniczenia, jednak przy niezmienionym stanie zatrudnienia. Należy podnieść w tym dziale produkcji dalszą rozbudowę zakładu koncentracyjnego soli potasowych w Kałuszu, urządzonego wzorowo.

W obwodzie stryjskim założono po szczęśliwie przeprowadzonych wierceniach próbnych jedną kopalnię soli potasowych, która dała zatrudnienie 600 robotnikom.

W kilku mniejszych garbarniach wstrzymano ruch przejściowo, 2 zamknięto całkowicie. Zamknięto również 2 fabryki strzyżenia włosów króliczych i zajęczych, z powodu niekorzystnej konjunktury na wyrabiany produkt, przyczem pracę straciło 175 pracowników.

Stan zatrudnienia w garbarniach i pokrewnych zawodach wynosił 1.523 pracowników, w tem 239 *kobiet* i 20 *małoletnich*.

Przemysł drzewny w roku sprawozdawczym pracował niejednolicie, wskazując znaczne wahania w stanie zatrudnienia. Kilkanaście tartaków pracowało z przerwami, które trwały do pół roku, 4 tartaki spłonęły, a w 7 zamknięto ruch całkowicie. Straty te zostały powetowane wybudowaniem 5 tartaków, 1 fabryki wełny drzewnej, 3 stolarni o popędzie mechanicznym oraz 1 fabryki skrzyń, co przyczyniło się do utrzymania, a nawet powiększenia stanu zatrudnienia, który z końcem roku wynosił 26.700 pracowników, w tem 659 *kobiet* i 1.529 *małoletnich* (chłopców).

Znajdujące się w okręgu 3 *cukrownie* pracowały w okresie sprawozdawczym normalnie, przy niezmniejszonym stanie zatrudnienia, które w okresie kampanji wynosiło około 5.300 pracowników, w tem 19% *kobiet*. Urządzenie cukrowni odpowiada nowoczesnym wymogom. Cukrownia w Horodence wprowadziła urządzenie do suszarni wytłoków, co da możność eksportowania tychże w workach na rynki amerykańskie.

Młyny o typie gospodarczym, pracowały intensywnie. W roku sprawozdawczym powstało 44 nowych młynów typu gospodarczego (woj. tarnopolskie i stanisławowskie), w tem 36 o silnikach parowych, spalinowych i wodno-turbinowych, skutkiem czego stan zatrudnienia w tej grupie wzrósł o około 200 pracowników.

Dział *gorzelnictwa* wykazuje pewien postęp. W roku sprawozdawczym zbudowano, względnie odbudowano 12 gorzelń z 70 robotnikami.

Przemysł budowlany nie wykazał polepszenia w stanie zatrudnienia. Nieliczne budowy prowadzone na rachunek rządu, samorządu, czy instytucji o charakterze społecznym nie mogły zaspokoić głodu pracy nietylko pracowników budowlanych, ale i tych wszystkich kategoryj zajęć i zawodów, ściśle z przemysłem budowlanym związanych.

Poza wspomnianemi w poszczególnych grupach zatrudnienia zakładami pracy, które powstały w okresie sprawozdawczym, należy zanotować cały szereg drobnych zakładów i wytwórni o charakterze rzemieślniczym, przy powstaniu których inspektorzy pracy nie współdziałali, ze względu na postanowienia § 1, ustęp 2, rozporządzenia z dn. 24.II.1928.

Według podziału na płeć, oraz dorosłych i młodocianych, stan zatrudnienia w przemyśle wynosił z końcem roku 1929:

mężczyzn	86.094	(84,5%)
kobiet . .	9.619	(9,5%)
chłopców .	5.068	(4,9%)
dziewcząt .	1.064	(1,0%)

Wedle grup zatrudnienia, największa ilość kobiet i dziewcząt zajęta była w przemyśle spożywczym i konfekcyjnym, młodociani płci męskiej zatrudnieni byli w grupach V, VI, XI i XII w charakterze uczniów i praktykantów.

Działalność inspekcyjna. W roku sprawozdawczym przeprowadzono 163 wizytacyj nocnych i w dnie świąteczne, przeważnie w przemyśle spożywczym (piekarnie, młyny i cukrownie), drzewnym i poligraficznym (wydawnictwo gazet).

Z powodu nieszczęśliwych wypadków dokonano 40 wizytacyj.

Komisje. Obwodowi inspektorzy pracy wzięli udział w 774 dochodzeniach komisyjnych, przeprowadzonych przez władze górnicze przemysłowe I-ej instancji, przy powsta-

waniu, względnie przebudowie zakładów górniczych i przemysłowych, przyczem wydali do protokółów z tych komisyj, oraz w wypadku, gdy nie brali udziału w dochodzeniach komisyjnych, 978 opinij.

W roku sprawozdawczym wydano 807 *nakazów*, przeciwko którym tylko w nielicznych wypadkach zarządy zakładów wniosły sprzeciw do okręgowego inspektora pracy. W 3 wypadkach skargi na nakazy obwodowych inspektorów pracy zostały uwzględnione.

Wydane w toku, lub po wizytacji zakładów pracy, zlecenia i nakazy przedstawiają tablice IIIa, b, c.

Stan zakładów pod względem higjeny i bezpieczeństwa pracy. Zleceń, dotyczących *higjeny pracy i warunków zdrowotnych w zakładach pracy*, wydano w roku sprawozdawczym 9.905, w tem zleceń w formie nakazów 2.804.

Na omówienie zasługują następujące fakty.

W licznych wypadkach stwierdzono, że przestrzenie robocze są za ciasne, maszyny robocze zbyt blisko siebie ustawiane, lub zastawione surowcem. Uchybień stwierdzono 610 (przeważnie w przemyśle drzewnym i spożywczym).

Baczną uwagę zwracano na *przewietrzanie* pracowni i żądano wprowadzenia skutecznych urządzeń, zwłaszcza tam, gdzie do przestrzeni roboczych uchodziły gazy spalenia, lub przerabiane albo wytwarzane produkty zanieczyszczały powietrze (kopalnie nafty, rafinerje nafty, gazoliniarnie).

Żądano urządzenia *natrysków*, względnie *łazienek* w 151 zakładach pracy, głównie w kopalnictwie naftowem (58), gdzie robotnik narażony jest na zawalanie się ropą.

Początek 1929 roku zaznaczył się silnemi mrozami. Stwierdzono liczne *odmrożenia* twarzy, rąk i nóg, zwłaszcza u robotników, pracujących na wolnem powietrzu. (Kopalnictwo naftowe, tartaki).

Po raz pierwszy w roku sprawozdawczym zażądano *ogrzewania* hal tartacznych, zlecenia te jednak wywołały sprzeciwy.

Sprawa badania *zdrowia młodocianych robotników* nie została w roku sprawozdawczym pomyślnie załatwioną, gdyż niewiadomem było, kto ma ponosić koszta tego badania. Zleceń wydano 90 i, jak stwierdzono, tylko nieliczni pracodawcy zastosowali się do tego polecenia, przyczem badanie to odbywało się na koszt pracodawcy.

Zlecenia w przedmiocie innych spraw dotyczą ustawienia *spluwaczek, wywieszenia zakazów plucia na podłogę, mycia podłóg, okien, bielenia ścian* i t. p.

Wogóle należy podkreślić, że większe przedsiębiorstwa zazwyczaj bez sprzeciwu stosują się do zarządzeń, mających na celu poprawę *bezpieczeństwa i ochronę zdrowia robotników*, natomiast w małych zakładach zarządzenia inspektorów nie znajdują należytego zrozumienia i niejednokrotnie nie są wykonywane lojalnie.

Nieszczęśliwe wypadki. Do poszczególnych Obwodowych Inspektoratów Pracy wpłynęło w roku sprawozdawczym 2.432 doniesień o nieszczęśliwych wypadkach. W porównaniu zatem z rokiem poprzednim, ilość zgłoszonych tutaj wypadków wzrosła o 229, czyli o 10,3%; nie wynika z tego jednak, by warunki bezpieczeństwa pracy pogorszyły się, raczej wytłumaczyć ten wzrost można tem, że wiele doniesień o wypadkach z poprzedniego roku sprawozdawczego (1928), w którym ruch w zakładach pracy był znacznie żywszy, jak w latach poprzednich, dopiero w tym roku dostało się do wiadomości inspektorów pracy.

W porównaniu z rokiem poprzednim, zmniejszyła się ilość wypadków *śmiertelnych*, zarówno jak i tych, które spowodowały niezdolność do pracy dłużej jak przez 4 tygodnie, zaś zwiększeniu uległa tylko ilość lżejszych wypadków przy pracy.

Procentowy podział nieszczęśliwych wypadków pomiędzy poszczególne grupy zatrudnienia przedstawiony jest w następującej tabeli:

Grupa	Rodzaj zatrudnienia	Procent ogólnej liczby wypadków
I	Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla . .	7,40%
II	Leśnictwo	22,88%
III	Górnictwo	2,51%
IV	Przemysł mineralny	4,37%

Grupa	Rodzaj zatrudnienia	Procent ogólnej liczby wypadków
V	Hutnictwo i mechan. przerób metalu	1,37%
VI	Przemysł maszyn. i elektrotechniczny	5,03%
VII	„ chemiczny	4,95%
VIII	„ włókienniczy	0,20%
IX	„ papierniczy	0,20%
X	„ garbarski	0,12%
XI	„ drzewny	34,07%
XII	„ spożywczy	3,82%
XIII	„ odzieżowy i galanteryjny .	0,08%
XIV	„ budowlany	5,73%
XV	„ poligraficzny	0,08%
XVI	Zakłady użyteczności publicznej . .	3,09%
XVII	Handel, kredyt, ubezpieczenia . . .	0,74%
XVIII	Komunikacja, poczta, telegraf i t. p. .	3,12%
XIX	Przemysł usług osobistych	0,24%

Jak dotychczas, większa część wypadków, bo prawie 57% ogólnej cyfry przypada na eksploatację i na obróbkę drzewa, gdyż taką procentową ilość wykazują połączone grupy produkcji II i XI; następną grupą produkcji, na którą przypada najwięcej wypadków, bo 7,4%, jest rolnictwo, w innych grupach produkcji ilość wypadków jest znacznie mniejsza.

Co do przyczyn nieszczęśliwych wypadków, to, jak zresztą i w latach ubiegłych, najczęstszemi były wypadki, wskutek *załamania się rusztowań* i *spadnięcia przedmiotów*, bo aż w 398 wypadkach t. j. 16,36% ogólnej ich liczby, w 14,76% ogólnej liczby wypadków przyczyną były *narzędzia ręczne*, jak młoty, siekiery i t. p., w 14,42% przyczyną było *ładowanie*, *podnoszenie* i *dźwiganie* ciężarów, w 11,47% przyczyną były *obrabiarki drzewa* mechanicznie poruszane, w 9,21% wypadków przyczyną był *upadek w zagłębienia* i t. p., w 6,37% ogólnej liczby wypadków przyczyną była *jazda samochodami*, *wozami*, *konno*, — względnie przyczyną tych wypadków były *zwierzęta*. Reszta wypadków z innych przyczyn, wyraża się tylko drobnemi cyframi.

Wypadki z wynikiem *śmiertelnym*, obciążają przedewszystkiem dwie pierwsze grupy produkcji, t. j. rolnictwo i leśnictwo, gdyż w zakładach pracy tych dwóch grup miało miejsce aż 30 takich wypadków, czyli 44,77% ogólnej liczby wypadków śmiertelnych.

Następnie idzie przemysł drzewny z 8-iu wypadkami śmiertelnemi (około 12%) i przemysł budowlany z 7-iu wypadkami (10,44%).

Jak widać z powyższego zestawienia, największa ilość wypadków śmiertelnych przypada — jak zresztą i w latach poprzednich — na rolnictwo i leśnictwo.

Przyczyny poszczególnych wypadków z wynikiem *śmiertelnym* były następujące:

Robotnik rolny, wyładowując z wagonów kolejowych worki ze sztucznym nawozem, podźwignął się i zmarł wskutek tego podźwignięcia; taka sama była przyczyna śmierci innego robotnika przy przesuwaniu, połączonem z dźwiganiem, naładowanego burakami wozu; 1 robotnica została podczas pracy w żniwa śmiertelnie porażona piorunem; 2 fornali odniosło śmiertelne obrażenia wskutek kopnięcia przez konia; 1 robotnik jadąc w pole wozem, spadł pod koła wozu i doznał śmiertelnych uszkodzeń; inny robotnik rolny został zabity uderzeniem dyszla nadjeżdżającego od tyłu wozu; 1 robotnik spadając z konia, na którym jechał, doznał śmiertelnych obrażeń; 1 robotnik rolny wysłany przez pracodawcę do miasta, zmarł w drodze powrotnej; 1 robotnica, zajęta przy ogrodnictwie w parku, została podczas pracy przejechaną przez przejeżdżający przez park samochód; 1 robotnik, przejeżdżając przez wezbraną wskutek powodzi rzekę, utonął

1 robotnik folwarczny, ładując na stacji kolejowej ziemniaki do wagonów, dostał się pomiędzy przetaczany wagon a pomost magazynu kolejowego i doznał śmiertelnego zgniecenia klatki piersiowej; wskutek takiego samego uszkodzenia poniósł śmierć robotnik rolny, przygnieciony lokomobilą pługa parowego do cysterny, którą dowoził wodę do tej lokomobili; jednemu robotnikowi z młóconego młocarnią jęczmienia wpadła ość do gardła, powodując utworzenie się wrzodu—podczas zabiegu operacyjnego, mającego na celu przecięcie wrzodu, robotnik zmarł wskutek osłabienia serca; wreszcie 1 robotnik wszedłszy na stół, po którym doprowadza się zboże do parowej młocarni, dostał się nogami do bębna młocarni, doznał zmiażdżenia i urwania obydwóch nóg i zmarł wskutek upływu krwi.

6-ciu robotników zostało w eksploatacjach leśnych zabitych przez upadające, podcięte drzewa; 1 robotnica, pomagająca swemu ojcu, robotnikowi leśnemu, przy pracy, została również śmiertelnie poraniona przez gałęzie ścinanego drzewa; 2 robotników leśnych zostało zgniecionych przez przetaczane w lesie kloce; 2 robotników doznało śmiertelnych obrażeń, dostawszy się podczas zwózki kloców z lasu pod sanie, na których te kloce zwozili; 1 robotnik leśny został zasypany przez lawinę śnieżną, pod którą się udusił; 1 robotnik został przy korowaniu i czyszczeniu kloców uderzony siekierą w głowę i na miejscu zabity; 1 robotnik leśny, naprawiając uszkodzony tor kolejki podjazdowej w lesie, spadł z rusztowania i poniósł śmierć; 1 robotnik wracając z lasu kolejką, wypadł z wagonu i został przejechany przez pociąg; 1 gajowy, gdy chciał wskoczyć do będącego w ruchu pociągu kolejki leśnej, spowodował strzał trzymanej w ręku strzelby, zabijając się na miejscu; jednemu robotnikowi przy gaszeniu ognia w lesie wpadła iskra do oka, w następstwie czego zmarł w szpitalu na ropień jamy nosowej; 1 robotnik dostał nagle w czasie pracy boleści, a przewieziony do szpitala zmarł, podobno na skręt kiszek; 1 robotnik utonął w potoku, powracając po pracy do domu; wreszcie 1 robotnik leśny został przez niewyśledzonych sprawców zastrzelony.

1 robotnik w kopalni gazu ziemnego został, podczas montażu kotła odwadniającego, przez usuwający się kocioł przygnieciony i zabity.

W fabryce dachówek robotnik, chcąc zrzucić pas transmisyjny z tarczy pasowej, by w ten sposób wstrzymać będącą w ruchu maszynę roboczą, posługiwał się deską, która odtrącona wstecz uderzyła go w brzuch, powodując przedarcie otrzewnej i śmierć; w kamieniołomie robotnik, upadając, uderzył głową o kamień, wskutek czego poniósł śmierć na miejscu; w jednej kopalni szutru i w jednej kopalni piasku, zginęli 2 robotnicy, przysypani przez spadające podkopane masy piasku, względnie szutru.

W jednej fabryce maszyn i odlewni żelaza, robotnik po skończonej pracy powrócił do warsztatu, chcąc widocznie tam przenocować, — zatruł się bezwodnikiem węglowym i zmarł; robotnik w wojskowych warsztatach rozbrojenia, przy rozbieraniu naboju artyleryjskiego, spowodował eksplozję, przy której zginął.

W przędzalni lnu i konopi, robotnik został pochwycony przez pas napędny, przyczem poniósł śmiertelne obrażenia.

W podziemiu jednego z tartaków palacz kotłowy został przez wał transmisyjny pochwycony za ubranie i zabity; jeden maszynista tartaczny, wszedłszy za ogrodzenie, otaczające transmisję, został uderzony szybko obracającemi się szprychami jednego z kół pasowych w głowę, ponosząc natychmiastową śmierć; robotnik tartaczny, rozsadzając zimą lód na rzeczce, z której doprowadzano wodę do turbiny, spowodował przedwczesną eksplozję założonej miny i został zabity; przy przewożeniu kloców do tartaku wpadł robotnik pomiędzy staczające się z wózka kloce i doznał złamania podstawy czaszki; robotnik tartaczny podczas podnoszenia koła zamachowego zdemontowanej lokomobili, wpadł pod to koło, które upadając przygniotło go swym ciężarem, powodując śmiertelne obrażenia; w jednym z tartaków robotnik, obrzynający deski na pile okrągłej, został uderzony odrzuconym przez tylne zęby piły obrzynkiem w brzuch i zmarł w kilkanaście godzin po wypadku na zapalenie otrzewnej.

W fabryce płyt klejonych kierownik robót, przechodząc ponad betonowemi basenami do gotowania, przeznaczonych do przeróbki kloców drzewnych, wpadł do odkrytego przypadkowo zbiornika, ponosząc śmiertelne oparzenia; wreszcie 1 robotnik, przy wyrobie progów kolejowych, wykonując podczas pracy, ze swawoli, ćwiczenia gimnastyczne pomiędzy dwoma stosami progów, spadł na głowę z wysokości $3^1/_2$ m., łamiąc kręgosłup.

Robotnik placowy w jednej cukrowni, przy wywożeniu na taczkach buraków z krytego wagonu kolejowego, uderzył głową o dach wagonu i zmarł w kilka dni później wskutek tego uderzenia; kierownik małego młyna gospodarczego, smarując podczas ruchu łożysko wału turbiny wodnej, służącej do napędu tego młyna, został pochwycony

za odzienie przez wystającą śrubę i rozszarpany; 1 robotnik piekarski, chcąc się podczas pracy ochłodzić, wskoczył do rzeki przepływającej obok piekarni i utonął.

Malarz pokojowy podczas malowania klatki schodowej spadł, straciwszy równowagę, z 5-io metrowej drabiny, ponosząc śmierć na miejscu.

Czeladnik murarski zabił się, spadając z rusztowania, które się pod nim i pod nagromadzonym materjałem budowlanym załamało; drugi wypadł przez otwór okienny, w którym miał wmurować okienną futrynę; trzeci zaś spadł z rusztowania; 1 robotnik budowlany zeskoczył w ruchu z samochodu ciężarowego, upadł i dostał się pod tylne koło samochodu, które mu zmiażdżyło głowę; robotnik, rozbierający rusztowanie nowowybudowanej cerkwi, został zabity przez gruzy walącej się arkady; wreszcie jeden robotnik, zajęty przy budowie trasy elektrycznej o wysokiem napięciu, dotknął się zwisającego przewodu i zmarł, porażony prądem elektrycznym.

Robotnik zatrudniony przez jeden z Państwowych Zarządów Drogowych przejechany przez autobus, doznał śmiertelnych obrażeń.

Robotnik zatrudniony w składzie węgla opałowego, niosąc kosz z węglem poślizgnął się, upadł pod wóz, obok którego przechodził i został zabity kopnięciem w głowę przez spłoszonego tym upadkiem konia.

1 robotnik telefoniczny podczas kontroli linji telefonicznej, idąc torem kolejowym, został przejechany przez pociąg, drugi zaś utonął, kąpiąc się; kontroler tramwajowy, wskakując do będącego w ruchu wozu, wpadł pod następny wagon przyczepny i zginął, uderzony deską ochronną.

O ile poszczególne wypadki z wynikiem śmiertelnym miały miejsce w stałych zakładach pracy, odnośni obwodowi inspektorzy przeprowadzali badania przyczyn tych wypadków na miejscu i w razie stwierdzenia, że przyczyną ich były braki urządzeń ochronnych, wydawali zarządzenia, mające na celu usunięcie niebezpieczeństwa.

Przeprowadzanie tych badań natrafia jednak przeważnie na trudności ze względu na to, że odnośne doniesienia o nieszczęśliwych wypadkach wpływają do urzędów inspekcji pracy za pośrednictwem Starostw ze znacznem opóźnieniem, tak, że zwykle — o ile gazety takiego wypadku nie podadzą do wiadomości — inspektor dowiaduje się o wypadku dopiero w parę tygodni, czasami w parę miesięcy, a podczas dochodzenia odnośne urządzenia są zwykle poprzeistaczane, wobec czego, stwierdzenie, kto ponosi odpowiedzialność za wypadek, jest utrudnione, a czasami zupełnie niemożliwe. Naogół jednak można zaobserwować, że brak ochronnych urządzeń tylko w rzadkich razach był przyczyną wypadków śmiertelnych.

Wykroczenia. Ilość wykroczeń, stwierdzonych przez obwodowych inspektorów pracy w okresie sprawozdawczym i ich rodzaj wykazany został w tablicy IV sprawozdania cyfrowego.

Znacznie zwiększona w roku sprawozdawczym ilość wykroczeń, dotyczących przepisów o *regulaminach, księgach, ogłoszeniach, książeczkach obrachunkowych*, wskazuje, że przedsiębiorcy dotychczas jeszcze w znacznej części nie zastosowali się do rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z dnia 16 marca 1928. Dz. U. Rz. P. Nr. 35, poz. 324, o umowie o pracę robotników.

Zaznaczamy, że zatwierdzenie *regulaminów pracy* połączone jest ciągle jeszcze z wielkiemi trudnościami dla inspektorów, gdyż przedkładane projekty nie są zgodne z obowiązującemi przepisami. Powoduje to prawie we wszystkich wypadkach obszerną korespondencję z przedsiębiorcami, zanim można odnośny regulamin zatwierdzić.

Księgi imienne robotników, oraz *książeczki obrachunkowe*, zaprowadziły przeważnie tylko większe fabryczne przedsiębiorstwa, gdy tymczasem właściciele mniejszych zakładów pracy nie okazują dobrej woli w kierunku zastosowania się do tych ustawowych postanowień.

Zgłoszenia pracodawców do obwodowych inspektorów pracy, czy sami kierują przedsiębiorstwem, czy tyż powierzają kierownictwo zakładem innej osobie, są dotychczas rzadkie, a w 858 wypadkach stwierdzono wykroczenia pracodawców przeciw temu przepisowi. Pracodawcy indentyfikują ten przepis ze zgłaszaniem u władzy przemysłowej I instancji kierownika zakładu przemysłowego i myślą, że gdy odnośnemu Starostwu, względnie Magistratowi m. Lwowa podali nazwisko kierownika swego przedsiębiorstwa, to już uczynili zadość i temu przepisowi.

Wykroczenia przeciw przepisom *o wydawaniu świadectw pracy o pisemnem potwierdzaniu* czy *wypowiadaniu umowy o pracę*, dochodziły do wiadomości inspektorów pracy

przeważnie z odnośnych zażaleń pracowników i w przeważnej części można było w drodze polubownej interwencji nakłonić pracodawców do wykonania przepisów prawnych.

Nieprzestrzeganie przepisów o *wynagrodzeniu* stwierdzono stosunkowo w licznych wypadkach, bo w 433 i to również przeważnie ze skarg i zażaleń pracowniczych. W przeważnej części wypadków rozchodziło się o wykroczenia przeciw art. 32 Rozporządzenia Prezydenta Rzplitej o umowie o pracę robotników, w szczególności, wskutek panującego przesilenia w przemyśle i połączonego z tem braku gotówki, terminy wypłaty zarobków nie były dotrzymywane, tak, że robotnicy, nie mogąc doczekać się wypłaty swych należności, wnosili zażalenia do poszczególnych inspektoratów, z prośbą o interwencję, która zwykle odnosiła skutek.

Normalna wypłata zarobków w związku z drożyzną kredytu i małą płynnością środków pieniężnych doznała pogorszenia w roku sprawozdawczym. Stwierdzono w kilku wypadkach, iż mniejsze firmy na kopalniach nafty zalegały z wypłatą zarobków robotniczych nawet do 3 miesięcy.

Najliczniej stwierdzone były wykroczenia przeciwko postanowieniom ustawy o *czasie pracy*, (1125). W przeważnej części wypadków rozchodziło się o pracę dłuższą niż 8 godzin na dobę, względnie 6 godzin w soboty. Wykroczenia te dotyczyły najczęściej pracowników, zatrudnionych w tartakach, młynach, drobnych rzemieślniczych warsztatach, oraz w przedsiębiorstwach handlowych, w których pracownicy zatrudnieni są zwykle przez tyle godzin na dobę, przez ile sklep jest otwarty, t.j. przez 10 do 12 godzin, a prócz tego nierzadko pracują jeszcze po zamknięciu sklepu przy rozpakowywaniu, pakowaniu i porządkowaniu towarów. Przedsiębiorstwa sklepowe nie przestrzegają zwykle ogłoszonych przez władzę administracyjną godzin otwierania i zamykania sklepów, otwierając sklepy w niedziele i ustawą oznaczone święta, względnie przymykając wejście od ulicy, stoją przed sklepami, zachęcają przechodniów do kupna i wpuszczają ich tylnemi wejściami do sklepów. W ten sposób działają na niekorzyść tych przedsiębiorców, którzy lojalnie stosują się do przepisów prawnych. — Organa Policji nie mogą, czy też niedość energicznie tępią te nadużycia.

Sądy nakładają za przekroczenia ustawy o czasie pracy drobne pieniężne kary, a nieraz dawały się słyszeć żale przesłuchiwanych w charakterze świadków robotników, że sędzia orzekający mówił im: „Pan pracował 10 godzin, to nic strasznego, ja pracuję po kilkanaście godzin na dobę, nie biorę wynagrodzenia za pracę w tych godzinach nadliczbowych i nie uskarżam się o to na nikogo".

Należałoby tutaj także wspomnieć, że przy skargach, wnoszonych do sądów przez pracowników i robotników o specjalne wynagrodzenie za godziny nadliczbowe, sądy te, a także i sądy pracy, badają czy pracodawca miał zezwolenie na pracę w godzinach nadliczbowych, stosownie do postanowienia art. 6 ustawy o czasie pracy i przyznają żalącym się wynagrodzenie tylko za te godziny nadliczbowe, które były przepracowane na podstawie takich zezwoleń, trzymając się dosłownego brzmienia art. 16 ustawy o czasie pracy. Wskutek tego robotnik zmuszony przez niesumiennego pracodawcę do pracy ponad 8 godzin, nietylko z uszczerbkiem dla zdrowia pracuje ponad ustawą dozwoloną normę, ale także często nie otrzymuje żadnego wynagrodzenia za tę nadliczbową pracę.

W sprawie wykroczeń przeciw ustawowym postanowieniom o *urlopach* najczęściej wpływały skargi robotników, zwalnianych w ciągu roku, którym przedsiębiorcy odmówili prawa do urlopu w roku kalendarzowym, w którym wydalenie miało miejsce, motywując swą odmowę okolicznością, że od czasu ostatniego urlopu w roku poprzednim nie upłynął cały rok.

Wykroczenia przeciwko przepisom prawnym, mającym na celu *ochronę pracy kobiet*, dotyczyły pracy kobiet w restauracjach i kawiarniach, w których sprzedawano do spożycia na miejscu napoje alkoholowe po godzinie 8-ej wieczór i pracy kobiet w porze nocnej wogóle.

Dzieci przed ukończonym 15 rokiem życia spotykano często w zakładach handlowych, w drobnych rzemieślniczych pracowniach, a najczęściej w pracowniach sukien damskich i u modniarek. W przeważnej części wypadków rodzice tych dzieci występowali z pretensjami do inspektorów pracy, że nakazując usunięcie dzieci z warsztatów, pozbawiają ich w ciężkich czasach możności zarobkowania.

Przy wykroczeniach dotyczących nakładania *kar* na robotników, najczęściej konstatowano brak przepisanych ksiąg do zapisywania nałożonych kar.

Reszta wykroczeń, wykazanych w tablicy IV, nie posiada żadnych charakterystycznych, godnych podniesienia, znamion.

Działalność rozjemcza. Działalność rozjemcza w przemyśle dotyczyła w przeważnej części poszczególnych indywidualnych *zażaleń*, jakie wpłynęły ze strony robotników do urzędów inspekcji pracy. Nawet w tych obwodach, w których istnieją sądy pracy, a przedewszystkiem w mieście Lwowie, gdzie zresztą przed powołaniem do życia sądu pracy istniał sąd przemysłowy, mający podobny zakres działania, przeważna część robotników zwraca się w razie sporów z pracodawcami przedewszystkiem do inspektora pracy z żądaniem interwencji. Odsyłanie do sądów czy do sądu pracy, uważane jest przez robotników za chęć pozbycia się ich z biura, lub za obojętność inspektora pracy na ich dolę. Twierdzą oni, że chcą przedewszystkiem przy pomocy inspektora pracy spróbować polubownego załatwienia swego zatargu z pracodawcą, by go nie zrazić do siebie wytoczeniem mu sprawy w sądzie, tak, że usilne ich prośby z reguły zmuszają inspektora pracy do interwencji w ich sprawach z mniejszym, lub większym skutkiem. Z tego też wynika, że powołanie do życia sądów pracy, nie odejmuje inspektorom pracy znaczniejszej ilości indywidualnych sporów i zatargów. Sądy pracy, w szczególności we Lwowie, są tak przeciążone sprawami, że niekiedy dopiero po paru miesiącach, jak żalą się robotnicy, załatwiają wniesione skargi.

Naogół indywidualne zażalenia dotyczą *nieprawidłowego rozwiązania umowy o pracę, nieudzielania urlopów, niewynagradzania za pracę w godzinach nadliczbowych i t. p.*

Liczba zatargów *zbiorowych* w przemyśle znacznie zmalała w stosunku do roku ubiegłego, co uzasadnia się ciężkiem położeniem finansowem zakładów pracy. Robotnicy wobec groźby redukcji lub nawet i zatrzymania ruchu zakładów pracy, ograniczali swoje żądania i tylko w wyjątkowych wypadkach przystępowali do akcji strajkowej. To też liczba zakładów, objętych zatargami, spadła z 1131 w roku 1928 na 595 w roku sprawozdawczym, liczba zaś straconych dni roboczych wskutek strajków z 147078 w roku 1928—na 47346 w roku sprawozdawczym. Tłem prawie wszystkich zatargów były *żądania ekonomiczne*, które wobec wspomnianego przesilenia w przemyśle tylko w nieznacznej mierze były uwzględnione.

Umów zbiorowych w przemyśle zawarto w roku sprawozdawczym 31. Przyszły one do skutku w przeważnej części przy likwidowaniu zatargów strajkowych.

Warunki pracy *dozorców domowych* w większych miastach okręgu, były w okresie sprawozdawczym unormowane umowami zbiorowemi.

Dotychczasowa umowa zbiorowa dla dozorców domowych we Lwowie, będąca wynikiem polubownego porozumienia się, została z powodu braku jednomyślności pomiędzy właścicielami realności a dozorcami domowymi przedłużona orzeczeniem Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, w swem dotychczasowem brzmieniu. Na mocy tego rozporządzenia rozwiązanie stosunku służbowego z dozorcą mogło mieć miejsce tylko w razie ważnych przyczyn, czyniących dalsze pełnienie obowiązków przez dozorcę niemożliwem. Wobec orzeczenia Sądu Najwyższego z dn. 15.I.1929, III.RW.2680/28, w którego motywach powiedziano, że „Nadzwyczajna Komisja Rozjemcza powołana jest tylko do ustalania warunków pracy i płacy, nie może jednak zmieniać wyraźnych przepisów ustawy cywilnej, zgodnie z którą stronom kontraktującym wolno zawsze rozwiązać zawartą umowę, o ile zajdą ku temu warunki, a nie sprzeciwia się to innym wyraźnym przepisom ustawy".

Indywidualne skargi robotników rolnych i leśnych, nieobjętych umowami zbiorowemi, były rozpatrywane przez inspektorów pracy samodzielnie, przyczem inspektorzy interwenjowali w tych sprawach wprost u właścicieli folwarków. Z 310 takich zgłoszonych spraw, 129 załatwiono polubownie, zaś 67 umorzono.

W roku sprawozdawczym, orzeczeniem Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, zostały unormowane wreszcie na terenie prawie całego okręgu warunki płacy robotników sezonowych i stałych robotników dziennych, co umożliwi na przyszłość regulowanie warunków pracy i płacy tych kategoryj robotników rolnych w tutejszym Okręgu.

Na specjalną uwagę zasługują próby partji politycznej „Sel-rob" wstrzymania robotników rolnych od pracy w folwarkach, w czasie najintensywniejszych robót, w powiatach: Bóbrka, Rawa-Ruska i Tarnopol. W kilku miejscowościach tych powiatów dzienni robotnicy rolni, rekrutujący się wyłącznie z miejscowej małorolnej ludności, za namową agitatorów wstrzymywali się od pracy i nie dopuszczali do pracy robotników obcych. Zatargi te, częściowo przy interwencji inspektorów pracy, zostały załagodzone.

Okręgowy Inspektor Pracy VIII Okręgu

(—) *K. Adam*

CZĘŚĆ CYFROWA

SPRAWOZDANIA Z OKRĘGU VIII.

TABLI

Zarejestrowane do dnia 31 grudnia 1929 r. zakłady

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zakłady zatrudniające do 4 robotników						Zakłady zatrudniające 5—19 robotników						Zakłady zatrudniające 20—49 robotników					
	Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników				
		Dorosłych		Młodocianych				Dorosłych		Młodocianych				Dorosłych		Młodocianych		
		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	Ogółem		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	Ogółem		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	Ogółem
III Górnictwo	71	197	—	2	—	199	154	1813	12	3	—	1828	92	2821	14	—	—	2835
IV Przemysł mineralny	3	7	2	—	—	9	317	2480	172	107	6	2765	70	1889	136	101	4	2130
V Hutnictwo i mech. przerób metali . .	56	103	—	62	—	165	128	793	9	520	—	1322	18	476	12	104	—	592
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn. .	43	84	—	49	—	133	83	801	6	205	—	1012	42	954	10	188	—	1152
VII Przem. chemiczny .	26	72	10	7	—	89	99	890	103	76	50	1119	38	894	156	48	28	1126
VIII Przem. włókienniczy	—	—	—	—	—	—	19	60	129	23	25	237	9	95	137	3	8	243
IX Przem. papierniczy .	4	4	8	—	—	12	28	152	121	19	22	314	16	229	187	11	30	457
X Przemysł garbarski i przetworów zwierzęcych	19	31	16	4	—	51	62	365	59	5	1	430	21	512	23	5	—	540
XI Przemysł drzewny .	121	288	10	69	—	367	275	2649	83	454	17	3203	221	6831	122	315	11	7279
XII Przemysł spożywczy	1087	2682	19	74	—	2775	681	4760	344	330	65	5499	77	2167	195	145	75	2582
XIII Przemysł odzieżowy i galanteryjny . .	2	3	1	3	—	7	134	527	447	121	143	1238	11	200	74	18	7	299
XIV Przem. budowlany .	—	—	—	—	—	—	145	1317	29	19	—	1365	23	673	44	25	—	742
XV Przemysł poligraficzny	42	100	17	13	—	130	35	277	57	42	17	393	18	392	93	13	2	500
XVI Zakłady użyteczności publicznej . . .	14	48	—	—	—	48	50	374	127	38	10	549	17	376	61	2	—	439
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . . .	—	—	—	—	—	—	22	147	88	—	—	235	1	28	14	—	—	42
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	—	—	—	—	35	430	7	6	—	443	16	408	2	—	—	410
XIX Hotele, gospody, jadłodajnie i usługi osobiste	159	317	6	115	102	540	9	48	—	—	2	50	14	366	37	8	—	411
XX Zakłady widowiskowe	52	177	19	—	—	196	18	116	25	—	—	141	1	18	12	—	—	30
OGÓŁEM w okr. sprawozdawczym:	1699	4113	108	398	102	4721	2294	17999	1818	1968	358	22143	705	19329	1329	986	165	21809
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	1655	3905	93	410	99	4507	2250	17711	1835	1971	399	21916	635	17156	1324	1077	186	19743
RÓŻNICA w por. z okr. poprz.(±):	44	208	15	12	3	214	44	288	17	3	41	227	70	2173	5	91	21	2066

Liczba folwarków ponad 50 hektarów prze

CA I.

czynne według liczby oraz według płci i wieku robotników.

Zakłady zatrudniające 50—99 robotników						Zakłady zatrudniające 100—499 robotników						Zakłady zatrudniające ponad 499 robotników						Ogólna liczba zakładów:		Ogólna liczba robotników:	
Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim	w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim
	Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem				
	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt					
46	3067	25	5	—	3097	18	3734	11	7	—	3752	1	638	11	35	—	684	382	372	12395	12292
67	4698	208	72	19	4997	14	2160	212	90	57	2519	—	—	—	—	—	—	471	444	12420	12153
4	234	18	30	—	282	3	555	25	3	—	583	—	—	—	—	—	—	209	201	2944	2587
12	680	21	113	2	816	7	1225	53	253	7	1538	1	726	5	140	—	871	188	177	5522	5813
10	734	52	35	46	867	11	1294	282	67	24	1667	2	1068	58	6	—	1132	186	174	6000	5924
3	52	126	2	12	192	1	96	82	12	3	193	—	—	—	—	—	—	32	35	865	981
2	46	64	2	5	117	3	104	316	—	13	433	—	—	—	—	—	—	53	52	1333	1326
2	141	17	2	—	160	2	215	124	3	—	342	—	—	—	—	—	—	106	108	1523	1594
53	3268	119	252	17	3656	32	4211	152	158	15	4536	14	7265	173	194	27	7659	716	681	26700	25216
12	382	263	7	59	711	10	1268	982	25	41	2316	6	1930	2478	147	92	4647	1873	1803	18530	18912
6	296	84	5	—	385	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	153	152	1929	1888
6	267	56	2	—	325	6	989	81	—	—	1070	—	—	—	—	—	—	180	204	3502	4051
11	575	121	1	—	697	1	63	37	2	—	102	—	—	—	—	—	—	107	102	1822	1810
4	247	2	—	—	249	4	927	9	42	—	978	—	—	—	—	—	—	89	85	2263	2314
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	34	277	406
2	161	—	—	—	161	1	101	51	—	—	152	1	1191	5	4	—	1200	55	51	2366	2304
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	182	177	1001	944
1	45	41	—	—	86	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	72	72	453	456
241	14893	1217	528	160	16798	113	16942	2417	662	160	20181	25	12818	2730	526	119	16193	5077	—	101845	—
247	15160	1372	678	210	17420	112	16812	2574	554	98	20038	25	14120	2250	761	216	17347	4924	—	100971	—
6	267	155	150	50	622	1	130	157	108	62	143	—	1302	480	235	97	1154	153	—	874	—

strzeni ogólnej 2731 z liczbą robotników stałych 40253.

TABLI

Inspekcje zakła

1. Wizy

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników objętych wizytacjami:						
	zarejestrow. zakładów czynnych	z liczbą robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzon.	% zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych: 1 raz	2 razy	więcej razy	Ogólna liczba rob. objęt. wizytacjami	% robotn. objętych wizytacjami
I i II Rolnictwo, ogrodn., hodowla i leśnictwo	2731	40253	**26**	0,8	26	—	—	**906**	2,2
III Górnictwo	382	12395	**219**	57,3	211	8	—	**8005**	64,5
IV Przemysł mineralny	471	12420	**157**	33,3	151	5	1	**4652**	37,4
V Hutnictwo i mech. przer. metali	209	2944	**84**	4,0	80	4	—	**1554**	52,7
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	188	5522	**91**	5,0	75	14	2	**5522**	100,0
VII „ chemiczny	186	6000	**124**	66,6	98	20	6	**6000**	100,0
VIII „ włókienniczy . . .	32	865	**32**	100,0	29	1	2	**865**	100,0
IX „ papierniczy	53	4333	**15**	28,3	15	—	—	**213**	15,9
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych.	106	1523	**79**	74,5	74	5	—	**1122**	73,6
XI Przemysł drzewny	716	26700	**345**	48,1	289	45	11	**16906**	63,3
XII „ spożywczy	1873	18530	**796**	43,0	740	50	6	**15122**	81,6
XIII „ odzieżowy i galanter.	153	1929	**54**	35,2	52	2	—	**617**	31,9
XIV „ budowlany	180	3502	**43**	23,8	38	5	—	**956**	27,3
XV „ poligraficzny . . .	107	1822	**42**	29,2	42	—	—	**456**	25,0
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	89	2263	**48**	53,9	43	5	—	**640**	28,2
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	23	277	**23**	100,0	19	4	—	**277**	100,0
XVIII Komunik., poczta, telegr. i t. p.	55	2366	**22**	40,0	20	2	—	**301**	12,7
XIX Przemysł usług osobistych . .	182	1001	**2**	1,0	2	—	—	**41**	4,0
XX Zakłady widowiskowe . . .	72	453	**6**	8,3	6	—	—	**17**	3,7
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	**7808**	**142098**	**2208**	**23,3**	**2010**	**170**	**28**	**64172**	**62,1**
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	**7589**	**139154**	**2698**	**53,7**	**2425**	**209**	**64**	**70386**	**66,2**
RÓŻNICA w por. z okresem poprzednim (±):	**+219**	**+2944**	**—490**	**—30,4**	**—415**	**—39**	**—36**	**—6214**	**—4,1**

*) Prócz tego 69 wizytacyj w tyluż zakładach zatrudniających 247 robotników.

CA II.

dów pracy.

tacje.

Liczba wizytacyj:				
Ogólna	w tem zakł. zatrudn.		w nocy i w dni świąteczne	z powodu nieszczęśl. wypadków
	do 20 rob.	pow. 20 rob.		
26	13	13	—	—
227	69	158	3	—
164	111	53	2	1
88	61	27	—	2
109	76	33	1	2
156	113	43	6	2
37	25	12	4	—
15	10	5	—	—
84	69	15	—	—
412	188	224	18	18
858	775	83	109	14
56	44	12	1	—
48	27	21	—	—
42	34	8	—	1
53	45	8	9	—
27	18	9	7	—
24	21	3	—	—
2	1	1	—	—
6	6	—	3	—
2434	**1706**	**728**	**163**	**40**
3035	**2034**	**1001**	**317**	**29**
—601	**—328**	**—273**	**—154**	**+11**

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

Grupy zatrudnienia	Liczba zakładów obejrzanych w związku z ich otwarciem lub przebudową	Liczba komisyj (wraz z kolaudacjami)	Liczba konsensów wydanych bez schodzenia na miejsce	Liczba wydanych opinij
I i II	—	—	—	—
III	45	58	—	108
IV	45	65	—	91
V	21	41	—	51
VI	16	28	—	39
VII	19	50	—	60
VIII	—	—	—	—
IX	2	6	—	7
X	8	11	—	13
XI	64	106	—	111
XII	203	336	—	450
XIII	7	16	—	19
XIV	—	2	—	2
XV	4	13	—	17
XVI	5	10	—	11
XVII	17	26	—	33
XVIII	5	5	—	5
XIX	—	—	—	—
XX	—	1	—	—
	461	**774**	—	**1017**
	638	**957**	—	**1007**
	—177	**—183**	—	**+10**

TABLICA IIIa.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higjeny pracy i warunków zdrowotnych robotników.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																					W okresie sprawozdawczym		W okresie poprzednim	Ogółem zleceń wykonanych*)
	mieszkań robotniczych	przestronności	światła	przewietrzania ogólnego	usuwania pyłu	usuwania pary lub gazów	usuwania odpadków	jadalni	ubieralni	umywalni	kąpieli	ustępów	ogrzewania	wody do picia	ubrań ochronnych	siedzeń przy pracy	żłobków dla niemowląt	badania zdrowia robotników	bad. narz., surowc. i produkt. w fabr.	apteczek podręcz.	innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla	14	5	8	11	—	—	—	—	—	—	—	14	9	12	—	—	—	—	—	—	5	78	—	172	—
II Leśnictwo	5	4	3	5	—	—	—	—	6	—	—	2	5	6	—	—	—	—	—	6	—	36	—	39	—
III Górnictwo	47	72	44	111	12	48	21	12	67	73	58	66	73	56	19	14	—	7	—	35	12	847	39	446	174
IV Przemysł mineralny	27	22	22	33	15	8	132	22	41	54	4	129	36	92	4	13	1	4	—	62	116	837	440	715	225
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	2	30	27	52	22	32	12	12	30	53	7	43	22	22	14	6	1	1	3	22	21	434	190	332	39
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	9	36	37	56	27	12	26	7	13	37	5	35	21	27	9	7	—	9	—	33	11	417	71	774	121
VII „ chemiczny	24	32	31	81	17	64	22	11	25	51	17	33	21	35	20	10	—	6	2	29	22	553	77	636	153
VIII „ włókienniczy	2	8	10	17	5	1	49	49	9	43	4	41	39	31	2	26	—	2	—	42	58	438	10	119	25
IX „ papierniczy	—	7	5	8	1	3	9	1	3	6	—	9	1	2	—	4	—	1	1	6	5	72	21	83	22
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	5	24	32	47	4	9	35	15	13	27	5	46	13	47	21	7	—	2	—	35	26	413	42	481	98
XI „ drzewny	73	113	152	149	165	15	176	65	60	120	13	162	113	116	1	13	—	27	—	95	113	1741	386	2496	495
XII „ spożywczy	75	229	252	373	203	75	129	87	184	316	34	388	175	205	24	36	1	17	—	185	327	3315	1413	4761	732
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	3	9	15	20	3	6	4	10	10	15	—	25	2	17	1	6	—	8	—	2	28	184	8	341	28
XIV „ budowlany	1	1	7	6	4	2	6	9	4	4	2	15	4	15	2	—	1	1	1	9	15	109	31	334	6
XV „ poligraficzny	—	14	14	31	21	1	8	3	17	22	—	15	6	17	10	8	—	5	—	10	6	208	26	410	26
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	4	11	21	3	6	3	4	6	17	2	11	3	13	2	—	—	—	—	10	9	125	46	188	33
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	3	14	—	—	—	1	3	6	—	14	—	8	3	5	—	—	—	—	7	64	4	377	20
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	4	—	14	—	84	4
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	129	2
XX Zakłady widowiskowe	—	—	2	2	—	1	—	—	1	3	—	1	2	3	—	—	—	—	—	1	1	17	—	29	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	287	610	676	1038	502	283	632	308	486	847	151	1050	545	734	132	155	4	90	7	586	782	9905	2804	—	2203
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	401	931	900	1355	729	364	854	374	676	1208	140	1378	533	1053	235	119	10	138	15	414	1119	12946	2306	—	3139
RÓŻNICA w por. z okresem poprzednim (±):	— 114	— 321	— 224	— 317	— 227	—81	— 222	—66	— 190	— 361	+ 11	— 328	+12	— 319	— 103	+ 36	—6	—48	—8	+ 172	— 337	—3041	+498	—	— 936
OGÓŁEM zleceń wykonanych*):	77	118	136	270	122	63	128	46	99	230	38	246	148	131	29	36	1	32	2	120	131	—	—	—	—

*) Rubryki te dotyczą zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA IIIb.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w celu zabezpieczenia robotników od nieszczęśliwych wypadków.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																	W okresie sprawozdawczym		W okresie poprzednim		Ogółem zleceń wykonanych*)
	kotłów i przewodów parowych	silników	pędni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwigów	obrabiarek metali	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materjałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przewożenia surowców i materjałów	ładowania, podnoszenia i dźwigania ciężarów	podłóg	dróg, przejazdów, otworów	przejść, schodów, drzwi	innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla.	4	2	4	—	—	—	1	—	—	9	—	1	—	7	6	2	5	41	—	137	7	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	—	6	—	—	18	—	27	5	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	2	—	35	—	—
IV Przemysł mineralny	6	9	14	4	5	—	—	17	—	—	188	70	201	44	305	296	1803	2962	2676	520	129	204
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	3	30	26	11	7	36	10	6	—	—	34	2	9	26	15	31	28	274	77	269	11	53
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	13	36	36	17	11	48	7	8	—	—	27	4	14	33	10	25	16	305	67	689	108	118
VII „ chemiczny	19	26	38	17	3	5	3	18	—	—	40	11	21	42	30	28	25	326	56	505	107	97
VIII „ włókienniczy	6	19	12	11	3	2	—	4	28	—	24	1	3	48	40	28	60	290	10	97	—	33
IX „ papierniczy	—	6	8	2	1	—	—	6	—	—	8	2	1	5	4	6	4	53	19	73	19	8
X „ garbarski i przetw. zwierz.	5	8	8	5	3	3	6	8	—	—	17	14	10	48	28	23	26	212	27	284	50	41
XI „ drzewny	110	125	201	64	3	44	246	13	—	—	115	133	143	165	129	135	121	1747	368	2534	457	419
XII „ spożywczy	60	231	262	82	13	7	17	238	—	8	147	18	63	258	237	273	350	2264	1015	3203	934	619
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	1	4	5	—	2	—	—	8	—	—	26	5	3	14	6	23	27	124	12	198	8	19
XIV „ budowlany	2	3	3	2	5	—	—	1	—	—	26	6	12	2	9	13	18	102	17	319	38	12
XV „ poligraficzny	—	1	3	2	—	—	—	—	—	—	23	—	—	24	3	16	6	78	12	183	54	17
XVI Zakłady użyteczności publicznej.	8	17	19	9	—	6	—	—	—	—	17	—	—	11	3	15	7	112	28	189	18	29
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	3	—	1	10	3	11	9	38	2	223	30	11
XVIII Komunikacje, poczta, telegr., telefon	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	8	—	—	—	—	14	—	85	1	4
XIX Przem. hotel., szynk. i usług osob.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	1	—	4	—	43	—	2
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	1	2	1	8	—	30	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	238	517	639	227	57	151	291	327	28	17	701	279	495	738	835	928	2506	8974	4386	—	—	1686
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	304	770	976	391	66	281	411	476	16	35	855	378	543	1171	873	1187	910	9643	1976	—	—	2507
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (±):	—66	253	337	164	—9	130	120	149	+12	—18	154	—99	—48	433	—38	259	596	—669	+2410	—	—	821
OGÓŁEM zleceń wykonanych*):	49	134	172	71	10	45	87	99	1	2	136	59	93	167	152	188	221	—	—	—	—	—

*) Rubryki te dotyczą zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA IIIc.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie czasu pracy, ewidencji pracujących i t. p.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									Ogółem		Ogółem***) zleceń wykonanych
	Czas pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków*)	Wypłaty zarobków (wynagrodzenia**)	Oświaty młodocianych robotnik.	Nakładania kar przez pracodawc. na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	zleceń	w tem zleceń w formie nakazów	
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla .	—	—	—	12	3	—	—	—	—	15	7	—
II Leśnictwo	6	2	1	6	6	—	—	5	—	26	5	—
III Górnictwo	105	18	23	121	31	6	12	61	12	389	120	85
IV Przemysł mineralny	94	29	19	119	40	7	18	64	22	412	134	122
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	20	20	11	30	16	10	9	17	20	153	53	49
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	24	21	15	48	14	13	11	35	11	192	71	74
VII „ chemiczny	32	13	13	48	14	7	9	25	24	185	53	54
VIII „ włókienniczy.	47	21	18	28	19	2	20	32	54	241	10	22
IX „ papierniczy	4	3	2	6	3	1	2	3	5	29	15	6
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	48	12	7	68	11	6	15	39	17	223	85	59
XI „ drzewny	171	72	59	234	91	46	46	139	78	936	332	252
XII „ spożywczy	309	84	101	338	101	40	26	172	98	1269	469	355
XIII „ odzieżowy i galanteryjny .	20	6	37	28	8	3	1	4	28	135	7	23
XIV „ budowlany	18	11	14	26	16	3	4	12	22	126	37	6
XV „ poligraficzny	15	5	1	21	2	8	1	17	3	73	26	14
XVI Zakłady użyteczności publicznej . .	13	3	4	23	4	—	1	13	4	65	27	5
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . . .	11	1	5	16	4	4	1	9	8	59	20	6
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	13	2	1	16	5	—	5	12	—	54	27	11
XIX Przem. hotel., szynkarski i usług osob.	1	—	—	2	—	—	—	1	—	4	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	4	—	—	—	3	1	8	6	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	951	323	331	1194	388	156	181	663	407	4594	1504	1143
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	1769	321	306	1128	320	358	145	572	393	5312	1588	1309
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+):	—818	+2	+25	+66	+68	—202	+36	+91	+14	—718	—84	—166
OGÓŁEM zleceń wykonanych***):	246	147	96	227	100	59	57	148	63	—	—	—

*) Dotyczy zleceń w sprawach kontroli stanu zatrudnienia, posiadania i prowadzenia ksiąg fabrycznych, książeczek obrachunkowych, wykazów, ogłoszeń, regulaminów i t. p.

**) Dotyczy zleceń w sprawach wynagrodzenia robotników i pracowników umysłowych.

***) Dotyczy zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA V.

Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Przyczyny nieszczęśliwych wypadków:																				OGÓŁEM wypadków	Następstwa:		
	Silniki	Pędnie	Maszyny z silnikami: Obrabiarki metali	Obrabiarki drzewa	Obrabiarki innych materj.	Maszyny włókiennicze	Maszyny rolnicze	Maszyny bez silników	Dźwigi, żórawie dźwignie	Przewody elektr.	Kotły, przewody parowe, parniki	Eksplozje materjałów wybuchow.	Materje zapalne, truj. gor. i żrące	Załamanie się rusztowań, spadnięcie przedmiotów	Upadek z drabin, z rusztowań, schodów, w zagłębienia	Ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów	Jazda samochodem, wozem i koniem; zwierzęta	Ruch kolejowy	Przewóz wodą (upadek z pokładu)	Narzędzia ręczne (młoty, siek. etc.)	Inne przyczyny		Śmierć	Utrata zdoln. do pracy pow. 4 tyg.	Pozostałe
I Rolnictwo, ogrodn. i hodowla	2	1	—	2	1	1	28	4	—	—	—	1	1	4	23	13	50	1	—	26	24	**182**	16	92	74
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	1	1	171	35	99	18	9	6	162	52	**556**	20	234	302
III Górnictwo	—	1	9	—	—	—	—	2	1	—	—	4	7	8	5	8	4	—	—	7	5	**61**	1	23	37
IV Przemysł mineralny	—	3	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3	10	29	11	16	7	4	—	8	13	**106**	4	40	62
V Hutnictwo i mech. przer. metali	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	4	2	7	—	—	—	4	8	**33**	—	11	22
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	—	1	37	10	—	—	—	3	3	1	2	4	8	7	8	10	3	—	—	18	7	**122**	2	35	85
VII „ chemiczny	—	3	1	6	4	—	—	3	—	—	10	3	23	6	12	6	7	2	—	12	22	**120**	—	31	89
VIII „ włókienniczy . . .	—	1	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	**5**	1	4	—
IX „ papierniczy	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	**5**	—	4	1
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	**3**	—	2	1
XI Przemysł drzewny	3	4	7	260	5	—	—	10	1	—	3	—	4	90	45	147	16	43	—	99	91	**828**	8	228	592
XII „ spożywczy	3	10	1	—	11	—	—	2	1	—	—	1	3	19	8	7	6	3	—	7	11	**93**	3	46	44
XIII „ odzieżowy i galanter.	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	**2**	—	—	2
XIV „ budowlany	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	2	37	47	9	8	2	1	11	18	**139**	7	49	83
XV „ poligraficzny . . .	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**2**	—	2	—
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	1	—	2	1	—	—	—	—	—	2	—	1	1	14	7	8	23	—	—	2	13	**75**	1	27	47
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	1	2	1	1	—	—	9	**18**	1	7	10
XVIII Komunikacje, poczta i t. p. .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	4	17	14	12	16	—	2	10	**76**	3	25	48
XIX Przemysł usług osobistych . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	—	—	—	—	—	2	**6**	—	—	6
XX Zakłady widowiskowe. . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	9	25	64	279	28	4	28	25	12	4	15	19	63	398	224	346	155	81	7	359	287	2432 *)	67	860	1505
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	7	23	51	240	45	2	21	31	7	5	23	15	64	445	209	319	133	98	13	281	171	2203	69	940	1194
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (±):	+2	+2	+13	+39	—17	+2	+7	—6	+5	—1	—8	+4	—1	—47	+15	+27	+22	—17	—6	+78	+116	+229	—2	—80	+311

*) Z powyższej liczby w zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji, było 826 wypadków w tem — 43 śmiertelne.

OKRĄG IX.

WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE.

Do czasu wejścia w życie Rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z 14.VII.1927 r. o inspekcji pracy, na terenie województwa śląskiego działały dwa inspektoraty przemysłowe, kompetencje których określała ordynacja przemysłowa Rzeszy Niemieckiej. Inspektorat przemysłowy w Katowicach obejmował działalnością m. Katowice oraz powiaty rybnicki i pszczyński. Inspektorat zaś w Królewskiej Hucie — m. Królewską Hutę oraz powiaty świętochłowicki, tarnogórski i lubliniecki. Na terenie powiatów bielskiego i cieszyńskiego (Śląsk Cieszyński) był czynny Inspektorat Pracy w Bielsku. Inspektoraty przemysłowe służbowo podlegały Wydziałowi Przemysłu i Handlu przy Województwie. Zakres ich działania oraz charakter zasadniczo odbiegały od zakresu działania inspekcji pracy, to też, po przejęciu tych urzędów przez inspekcję pracy, musiały one ulec gruntownej reorganizacji.

Zgodnie z postanowieniem ustawy Sejmu Śląskiego z dnia 16.IV.1928 r., w dniu 1 listopada 1928 r. inspekcja pracy formalnie rozpoczęła działalność na obszarze całego województwa śląskiego. W pierwszym okresie działalność ta polegała na przejmowaniu urzędów od inspekcji przemysłowej, porządkowaniu akt w/g nowego podziału na obwody, przeprowadzaniu rejestracji zakładów, względnie kompletowaniu istniejących rejestrów oraz na załatwianiu najpilniejszych skarg i podań. Działalność wizytacyjna w ścisłem tego słowa znaczeniu została rozpoczęta dopiero pod koniec I-go kwartału 1929 r., w tym bowiem terminie, aczkolwiek niekompletnie, został zorganizowany aparat inspekcyjny.

Personel inspekcji pracy IX Okręgu pod koniec 1929 r. składał się z okręgowego inspektora pracy, 4 obwodowych inspektorów, 5 podinspektorów, 7 pracowników kancelaryjnych, 2 woźnych i 1 szofera-woźnego, łącznie z 20 osób, z których 13 osób, a w tem 2 inspektorów i 3 podinspektorów, nie pracowało uprzednio w inspekcji pracy.

Na podstawie doświadczenia z roku sprawozdawczego należy stwierdzić, iż personel powyższy a przedewszystkiem personel inspekcyjny — jest niedostateczny. W tej bowiem dzielnicy Polski, na którą jako przodującą w dziedzinie gospodarczej są zwrócone oczy nie tylko społeczeństwa polskiego, lecz która również jest poddawana bacznej obserwacji zagranicy, a wszelkie niedomagania ochrony pracy są skrzętnie wykorzystywane na forum międzynarodowem, — inspekcja pracy, jako władza odpowiedzialna za ewentualne niedomagania, winna być odpowiednio zorganizowana, a przedewszystkiem ilościowo i jakościowo należycie obsadzona.

Według obecnego stanu rzeczy na jedną siłę inspekcyjną przypada 555 zakładów przemysłowych i 26000 robotników, pomimo że obecna rejestracja nie jest kompletna. Biorąc pod uwagę cały szereg specjalnych prac, o których będzie mowa niżej, oraz fakt, że dla zwizytowania niektórych większych zakładów trzeba poświęcić po kilka dni dla każdego, — inspekcja ma możność zwizytowania w ciągu roku zaledwie części zakładów, a taki stan rzeczy w tutejszych warunkach na dalszą przyszłość nie da się utrzymać.

Zakres działalności i uprawnień inspekcji pracy w województwie śląskiem w pewnych dziedzinach odbiega od tegoż w innych dzielnicach Polski, albowiem — niezależnie od obowiązków, wynikających z Rozporządzenia Prezydenta Rzplitej o inspekcji pracy, —

dochodzą uprawnienia, oparte na przepisach ordynacji przemysłowej i związanych z nią rozporządzeń ministerjalnych, ustawie górniczej oraz ustawie o radach załogowych. Z wymienionych postanowień prawnych, poza rozporządzeniem o inspekcji pracy, najważniejszą rolę odgrywają: ordynacja przemysłowa i ustawa o radach załogowych. Na podstawie zarządzeń niemieckich i pruskich władz zaborczych, władze administracyjne obowiązane były przedkładać inspektorowi przemysłowemu wszelkie podania i wnioski o budowę nowych, względnie przebudowę starych urządzeń przemysłowych. Rysunki i opis urządzeń przedkładano do zbadania inspektorowi celem opracowania koncesji i ustalenia warunków, dotyczacych bezpieczeństwa i higjeny pracy.

Zgodnie z art. 7 Rozporządzenia o inspekcji pracy, uprawnienia inspektorów przemysłowych przeszły na obwodowych inspektorów pracy, którzy wykonywują powyższe obowiązki. Aczkolwiek wykonywanie tych czynności zabiera wiele czasu, to jednak jest ono bardzo pożądane i celowe, gdyż daje inspektorowi możność zasadniczego wpływu na racjonalną rozbudowę zakładów przemysłowych, zgodną z zasadami higjeny i bezpieczeństwa pracy.

Na podstawie § 93 ustawy o radach załogowych oraz odnośnych przepisów wykonawczych, inspektor pracy rozstrzyga wszelkie spory, dotyczące konieczności powołania przedstawicielstwa zakładowego, czynnego i biernego prawa wyborczego pracowników, kompetencyj przedstawicielstwa, kosztów utrzymania i t. p.

Istnienie na tutejszym terenie 10 organizacyj zawodowych robotniczych i 6 urzędniczych o dużych różnicach programowych i narodowościowych nastręcza wiele powodów do tarć i nieporozumień wogóle, a w szczególności przy wyborach do rad załogowych i w czasie urzędowania tych rad.

Spory, powstałe na tle konkurencji organizacyjnej, wywołują dużo spraw, likwidację których w pierwszym rzędzie przeprowadza inspektor pracy. Z innych czynności inspektorów należy wymienić załatwianie spraw, wynikających na tle zwolnień, niewypłacania zarobków, zatrzymania papierów osobistych, zatrudniania pracowników z poza województwa śląskiego i obcokrajowców i t. p: Rozstrzyganie tych sporów jest naogół dość uciążliwe ze względu na brak jednolitych przepisów, a opiera się obecnie na ordynacji przemysłowej, kodeksie cywilnym i handlowym lub też na umowach zbiorowych (taryfach). Aby unormować stosunki niezbędne jest jaknajśpieszniejsze rozciągnięcie na woj' śląskie rozporządzeń o umowie o pracę robotników i pracowników umysłowych. Nadmienić wypada, że likwidacja wszelkich zatargów zbiorowych, obejmujących całe gałęzie przemysłu, a dotyczących: płac, nowych umów, czasu pracy i t. p. należy na terenie województwa śląskiego (bez Śląska Cieszyńskiego) do kompetencji Komisarza Demobilizacyjnego, którego funkcje obecnie pełni okręgowy inspektor pracy. Warunki ogólne pracy i płacy dla większości robotników (około 70%) są uregulowane umowami zbiorowemi, obejmującemi całe poszczególne gałęzie przemysłu. Umowy te są zawierane przy pośrednictwie Komisarza Demobilizacyjnego i Komisji Pojednawczej i Arbitrażowej. W tej więc dziedzinie inspektorzy pracy w IX Okręgu, z wyjątkiem Obwodu 52 (Śląsk Cieszyński), w odróżnieniu od inspektorów reszty obszarów Rzeczypospolitej, mają do pewnego stopnia ułatwioną pracę, pomimo że likwidacja takichże zatargów w poszczególnych zakładach przemysłowych siłą konieczności stopniowo przechodzi do inspekcji pracy.

Stan zatrudnienia. Pod koniec okresu sprawozdawczego przeprowadzona rejestracja w ciągu roku wykazała 4654 zakłady z liczbą 224432 pracowników, a łącznie z rolnictwem i leśnictwem — 4993 *zakłady* i 230626 *pracowników*. Nie są to jeszcze cyfry kompletne, albowiem przejęte przez inspekcję pracy rejestry dawnych urzędów przemysłowych, obejmujące przeważnie większe zakłady, nie mogły być w ciągu jednego roku całkowicie skompletowane. Cyfry powyższe nie obejmują około 5 tys. robotników sezonowych, zatrudnionych w przemyśle budowlanym, jako też około 13000 sezonowych robotników rolnych. Aczkolwiek inspekcja nie rozporządza ścisłemi danemi z lat ubiegłych, to jednak, na podstawie przybliżonych danych, liczba robotników, zatrudnionych w roku 1929 r., w porównaniu z liczbą robotników, zatrudnionych w 1928 r., jest wyższa o 5 do 6 tysięcy. Do wzrostu zatrudnienia przyczyniło się głównie górnictwo oraz roboty drogowe i przy budowie kolei, prowadzone przez władze wojewódzkie i państwowe. Mniejszą liczbę zatrudnienia wykazuje przemysł włókienniczy i metalowy.

Ilość zatrudnionych *kobiet, chłopców i dziewcząt* w poszczególnych przemysłach jest następująca:

	l. kobiet:		l. chłopców:		l. dziewcząt:	
Ogółem:	23985	(10,6%)	10656	(4,7%)	3520	(1,5%)
z tego:						
Górnictwo	3693	(3,8%)	1870	(1,9%)	398	(0,4%)
Przemysł mineralny	1919	(22,8%)	299	(3,5%)	114	(1,3%)
Hutnictwo	3659	(7,7%)	2276	(4,8%)	221	(0,51%)
Przemysł maszynowy	517	(4,1%)	2171	(17,3%)	90	(0,7%)
„ chemiczny	1564	(16,0%)	263	(2,9%)	284	(3,0%)
„ włókienniczy	5093	(50,0%)	420	(4,2%)	765	(7,6%)
„ papierniczy	708	(28,0%)	51	(2,0%)	314	(12,0%)
„ garbarski	217	(21,7%)	45	(4,5%)	32	(3,2%)
„ drzewny	799	(10,0%)	883	(10,1%)	127	(1,5%)
„ spożywczy	2158	(21,5%)	1450	(14,5%)	659	(5,6%)
„ odzieżowy	1400	(45,0%)	192	(6,2%)	186	(6,0%)
„ budowlany	421	(5,0%)	533	(6,0%)	52	(59,0%)
„ poligraficzny	456	(32,0%)	113	(8,0%)	86	(6,0%)

W pozostałych działach liczba kobiet i młodocianych jest nieznaczna. Zaznaczyć wypada, iż liczba zatrudnionych kobiet i młodocianych w ciągu roku sprawozdawczego zmniejszyła się dość znacznie, w pierwszym bowiem kwartale liczba kobiet wynosiła 11,2% ogólnej liczby pracowników, a w IV kwartale 10,6%, liczba zaś młodocianych wynosiła w I-szym kwartale 6,9%, w ostatnim kwartale 6,2%.

Działalność inspekcyjna. Celem ujednostajnienia wydawanych zarządzeń oraz ułożenia planu *wizytacyj* odbyto w okręgu kilka posiedzeń z inspektorami obwodowymi, w czasie których ustalono ogólne wytyczne, dotyczące wymagań, jakie inspekcja ma stawiać w poszczególnych działach przemysłu tak odnośnie warunków higjenicznych, jako też bezpieczeństwa pracy.

Wychodząc z założenia, że zakłady przemysłowe, należące do jednego T-wa, znajdują się na terenie różnych obwodów, zjawiła się konieczność uzgodnienia wymagań zarządzeń inspekcji, dotyczących identycznych braków i niedomagań w różnych zakładach. Odpisy więc wszystkich poważniejszych zarządzeń były wymieniane między obwodami, po uzgodnieniu ich z okręgiem, w szczególności odnośnie przemysłu cynkowego i produkcji ołowiu. Opierając się na doświadczeniu oraz na obserwacjach w czasie pierwszych wizytacyj, najbaczniejszą uwagę zwrócono na zakłady hutnicze, maszynowe, chemiczne i przemysł budowlany, dlatego też największa ilość wizytacyj, miała miejsce w tych działach produkcji. Przeciętna ilość wizytacyj, dokonanych przez jedną siłę inspekcyjną, wynosi 192, co wskazuje na wielką intensywność pracy.

Stan zakładów pod względem higjeny i bezpieczeństwa pracy. W momencie objęcia przez inspekcję pracy województwa śląskiego, stan zakładów pod względem higjeny i bezpieczeństwa pracy, wbrew oczekiwaniu, przedstawiał wiele do życzenia. Niedomagania te były głównie wynikiem niedostatecznej obsady byłej inspekcji przemysłowej, na całym bowiem terenie, bez Śląska Cieszyńskiego, urzędowały 3 siły inspekcyjne. Celem skonstatowania stanu higjeny i bezpieczeństwa zakładów pracy w chwili przejmowania urzędowania przez inspekcję, przybył na wizytację Główny Inspektor Pracy, który — po obejrzeniu kilkunastu zakładów — skonstatował wielkie niedomagania, w szczególności w przemyśle cynkowym i chemicznym.

W czasie wizytacji zaobserwowano np. zabezpieczenia pasa transmisyjnego siatką z drutu kolczástego, lub też urządzenie łaźni dla kobiet w basenie bez przepływu wody, urządzenia wentylacyjne zaniedbane, brak ubieralni, pomieszczenia, przeznaczone na jadalnie, zanieczyszczone, albo też brak ich zupełny i t. p. Taki stan rzeczy skłonił inspek-

cję do wytężonej pracy w kierunku usunięcia niedomagań możliwie w najkrótszym czasie. Ponieważ najpilniejszem było usunięcie niedomagań w przemyśle hutniczym, cynkowym i chemicznym, przeto na wstępie odbyto konferencję z kierownikami tego przemysłu. Po przedstawieniu im braków i zarazem projektów inspekcji, przemysłowcy wyrazili ze swej strony gotowość do lojalnego wykonania zarządzeń, prosząc jednak o branie każdorazowo pod uwagę ciężkiego stanu finansowego większości zakładów.

W myśl ogólnych zasad przedewszystkiem doprowadzono do należytego porządku hale fabryczne, przejścia, podłogi i t. p. — stąd największa ilość zleceń w tej dziedzinie. Znaczną ilość nakazów wydano odnośnie noszenia okularów ochronnych, respiratorów, napisów ostrzegawczych, które w sprawozdaniu cyfrowem umieszczono w rubryce „inne sprawy".

Jednem z najtrudniejszych zadań inspektorów wogóle jest doprowadzenie zakładów przemysłowych do możliwych *warunków higjenicznych*; stoją tu na przeszkodzie bardzo często warunki techniczne, bowiem poza urządzeniem rozbieralni, umywalni, łaźni, ustępów i t. p. nader ważną rolę odgrywa odpowiednie usuwanie pyłu, szkodliwych gazów, oparów i dymu. Problem ten np. jest niezmiernie trudnym do rozwiązania w hutnictwie cynkowem, a szczególnie w prażalniach rudy (blendy cynkowej).

Jednem z pierwszych zadań w prażalniach jest usuwanie, względnie odciąganie z hal roboczych gazów dwutlenku siarki, wydobywających się z bocznych otworów przy starych systemach pieców prażalnych. Rozwiązaniem dobrem w tym wypadku byłoby doprowadzenie do otworów pary lub powietrza, które przepuszczanoby pod ciśnieniem dokoła ramy, otaczającej otwór rusztownicy, wytwarzając zasłonę, niewypuszczającą gazów z pieca. Urządzenie to jednak byłoby bardzo kosztowne i wymagałoby przebudowy pieców. Narazie więc inspekcja ograniczyła się do polecenia wybudowania wzdłuż otworów kominków wyciągowych, co dało niezłe wyniki. Przy systemie mechanicznych pieców rotacyjnych wydzielanie gazów jest minimalne.

Przy systemie flotacji rud odkurzanie prażalni jest bardziej skomplikowane. Blenda flotacyjna składa się z drobnego pyłu siarczków cynku, który przedostaje się nader łatwo przez wszelkie nieszczelności pieców i urządzeń mechanicznych, jak mieszadeł, elewatorów i t. p., i zakurza hale robocze. Przez zastosowanie bardzo silnych ekshaustorów, połączonych ze wszystkiemi urządzeniami prażalni, oraz uszczelnienie elewatorów, wagoników i innych urządzeń, służących do transportowania blendy flotacyjnej, — udało się problem odkurzania dość pomyślnie rozwiązać.

Do najtrudniejszych jednak zadań inspekcji należy uregulowanie warunków higjenicznych pracy przy wydobywaniu cynku metodą elektrolizy. System ten, stosowany na wielką skalę od czasu wojny w Ameryce, został wprowadzony na Górnym Śląsku najpierw w zakładach „Spółki Giesche" a następnie w Śląskiem Akcyjnem T-wie. Z punktu widzenia rozwoju techniki elektroliza cynku przedstawia wielki postęp w dziedzinie metalurgji, odnośnie zaś warunków pracy należy ją zaliczyć do najbardziej niehigjenicznych. Jednym z głównych niepożądanych objawów jest wydzielanie się przy anodach w rozczynie, podlegającym elektrolizie, drobnych pęcherzyków tlenu, które, wydobywając się z płynu do powietrza i pociągając za sobą cząsteczki kwasu siarkowego, zanieczyszczają w ten sposób szkodliwemi oparami atmosferę hal roboczych. Stosowanie silnej wentylacji oraz wtłaczanie suchego powietrza, zalecone przez inspekcję, poprawiło nieco warunki pracy, jednakże nie usuwa całkowicie oparów. Przeprowadzano więc przy udziale i ciągłym nacisku inspekcji dalsze próby, a więc pokrywano roztwór warstwą oleju, lecz to nie dało dodatniego wyniku, natomiast najskuteczniejszym środkiem okazało się pokrywanie roztworu warstwą rozdrobnionego korka, nasyconego siarką. Ponieważ baczna obserwacja robotników wykazała ujemne działanie wymienionych warunków na organizm robotników, a przedewszystkiem na płuca i naczynia krwionośne (krwotoki), polecono wydawanie zatrudnionym w elektrolizie robotnikom mleka oraz — po szeregu konferencyj — skłoniono Zarząd do wprowadzenia 6-cio godzinnego dnia pracy. Podkreślić tu należy bardzo życzliwe ustosunkowanie się do tego zagadnienia Zarządu Sp. Giesche.

Wogóle specjalnie w hutach cynku i ołowiu zwrócono szczególną uwagę na bezwzględne przestrzeganie przepisów ochronnych. Drogą częstych wizytacyj i presyj na kierowników zakładów doprowadzono do tego, że dawniejszy wstręt do masek ochronnych minął. Robotnicy pracują w maskach przy wszystkich robotach, wymagających tej ochrony. Maski po pracy każdodziennie są myte i przechowywane w szafkach. Przy specjalnych robotach polecono wydawać ubrania, rękawice i buty. Suszarnie blendy, urządzone w niektórych hutach nad piecami prażalnemi, polecono usunąć. Kobiety, zatrudnione w mieszalniach blendy suchej, usunięto od tej pracy. Opierając się na rozporządzeniu niemieckiem z dnia 13.XII 1912 r., spowodowano systematyczne badanie sta-

nu zdrowia robotników. Ponieważ lekarze hutniczy nie byli w możności stwierdzić zatrucia ołowiem przez zwykłe badanie, przeto — w porozumieniu z zarządami hut — przeprowadzane są mikroskopowe badania krwi bądź przez lekarzy hutniczych, bądź też przez Państwowy Zakład Higjeny. Robotnicy, u których stwierdzono zatrucie, przenoszeni są do innej pracy, lub też wysyłani na leczenie — w zależności od stopnia zatrucia. Ponieważ przenoszenie do innej pracy często powoduje zmniejszenie zarobku, przeto robotnicy naogół niechętnie patrzą na przeprowadzane badania. Aby temu zapobiec, odbyto w tej mierze konferencje wyjaśniające z organizacjami zawodowemi. Z badań, przeprowadzonych przez lekarzy a kontrolowanych przez inspektorów pracy, wynika, że zatrucie ołowiem w hutach cynku nie jest zjawiskiem stałem. Najczęstszemi schorzeniami są: reumatyzm, spowodowany pracą w zimnej temperaturze, oraz choroby dróg oddechowych i pokarmowych. Znacznie gorzej przedstawia się stan zdrowotny załóg w hutach ołowiu i srebra. Zatrucie ołowiem występuje tam w formie chronicznej, a radykalnych środków zaradczych narazie niema, poza ogólnem przestrzeganiem czystości, używaniem masek i — tam, gdzie to możliwe, — wprowadzaniem automatów tudzież przenoszeniem do innej pracy.

Ostatnio, na skutek zarządzeń inspekcji, rozpoczęto badania wiertaczy dołowych w kopalniach kruszców, zachodzi bowiem obawa, że i tu jest możliwe zatrucie ołowiem od pyłu, powstającego przy wierceniu. Wyników badań narazie niema, o ileby jednak skonstatowano zatrucie, — inspekcja w porozumieniu z Urzędami górniczemi przedsięweźmie odpowiednie środki zaradcze.

Poza hutami cynku i ołowiu duże niedomagania odnośnie higjeny pracy skonstatowano w fabrykach chemicznych i hutach żelaznych, gdzie — niezależnie od ogólnych zleceń, dotyczących przewietrzania, masek ochronnych, umywalni, jadalni, kawy względnie wody do picia i t. p., — wydano szereg specjalnych zarządzeń, jak np. w fabryce związków azotowych zalecano zmianę urządzeń przy rozdrabnianiu i przemielaniu azotniaku, co zostało dużym nakładem finansowym wykonane, poprawiając znacznie ogólny stan warunków pracy. Azotniak rozpylony, dostając się do dróg oddechowych, wywołuje zapalenie błon śluzowych i niszczy tkanki.

Bezpieczeństwo pracy nie przedstawia naogół tych trudności natury technicznej, jak higjena pracy, i jest w wielkiej mierze zależne od właściwego stosowania urządzeń ochronnych i uważnego wykonywania pracy przez samych robotników. O ile w dziedzinie higjeny pracy przemysłowej przedsiębiorstwa zdradzają mało chęci do usunięcia braków, o tyle w zakresie bezpieczeństwa skrupulatniej wykonywują wszelkie polecenia. Głównym powodem ku temu jest niewątpliwie groźba odpowiedzialności karnej za wypadki. Stosunkowo najwięcej zaniedbane są zabezpieczenia przy wszelkiego rodzaju dźwigach, przesuwnicach i t. p., co powoduje częste nieszczęśliwe wypadki. Uwzględniając powyższe, zwracano baczną uwagę na niedomagania oraz opracowano specjalne przepisy dla obsługujących odnośne urządzenia. Poza tem zwracano uwagę na zabezpieczenia silników, pędni, maszyn obróbczych, przewodów elektrycznych i lampek przenośnych, prąd do których poleca się transformować do 25 — 40 V.

Częste konferencje tak okręgowego, jak i obwodowych inspektorów pracy z zarządami zakładów przemysłowych, a przedewszystkiem hut, na temat konieczności zmniejszenia liczby wypadków nieszczęśliwych, doprowadziły do utworzenia w kilku większych hutach stanowisk *„Inżynierów Bezpieczeństwa"*. Obowiązkiem inżyniera bezpieczeństwa jest:

a) pilnowanie i zwracanie uwagi na ścisłe przestrzeganie przepisów bezpieczeństwa przez kierowników ruchu, majstrów i robotników,
b) przestrzeganie, aby zabezpieczenia ruchomych części maszyn, pędni, wałów, przejść i t. p. były w należytym porządku,
c) prowadzenie pośród robotników, przy współudziale rad załogowych, propagandy zmniejszenia liczby wypadków i ukrócenia kalectw,
d) prowadzenie statystyki wypadków i zapobieganie im.

Niezależnie od utworzenia stanowisk inżynierów bezpieczeństwa, utworzono przy hucie „Bismarka" biuro badań psychotechnicznych, gdzie prowadzone są badania przedewszystkiem robotników, czynności których mogą narazić otoczenie na niebezpieczeństwo wypadku, jako to maszynistów na podnośnikach, przesuwalniach, i t. p. Ostatnio przeprowadza się również badania uczni celem odpowiedniego do zdolności przydzielenia ich do pracy.

Z wydanych zleceń w ciągu roku sprawozdawczego wykonano:
odnośnie bezpieczeństwa pracy na 2169 zleceń wykonano 1754 t. j. 80%

odnośnie higjeny pracy na	3192	zlecenia wykonano 2730 t. j. 85%
odnośnie czasu pracy i ewidencji pracujących na	706	zleceń wykonano 657 t. j. 93%.

Nieszczęśliwe wypadki przy pracy. Dane poszczególnych rubryk tablicy V nie obejmują wyszczególnionych w odsyłaczu do tej tablicy wypadków w górnictwie węglowem i kruszcowem, ewidencję których prowadzą urzędy górnicze — cyfry zaś, podane w grupie „górnictwo", dotyczą kamieniołomów.

Najbardziej charakterystyczne *wypadki śmiertelne* miały miejsce w następujących okolicznościach:

Uczeń ślusarski został wysłany na podnośnik mostowy celem nasmarowania go. Wspinając się do kosza kierowcy nie po wiszącej drabinie, lecz po konstrukcji żelaznej; zawisł w pewnym momencie na ścianie kosza i nie mógł się ruszyć w żadnym kierunku. Nim zawołano o pomoc, nieświadomie chwycił ręką za idący obok przewód elektryczny, porażony prądem, spadł z wysokości 6 mtr., rozbijając dodatkowo głowę o kamień.

Przy rozbijaniu zapalników działowych celem oddzielenia stalowych części od aluminjum, nastąpił wybuch zapalnika, przyczem jeden robotnik został zabity, a jeden ranny.

Przy opuszczaniu panwi z gorącym karbidem, robotnik zapinacz i ustawiacz źle nią pokierował i trzeba było ją przestawić; maszynista żórawia, podnosząc kadź, nie zauważył, że kadź się przechyla, przy przechylaniu gorący karbid wylał się na stojącego tyłem robotnika, powodując jego śmierć.

Robotnik, przez zbytki, połączył przewód elektryczny o napięciu 220 V. z rynną dachową; jego kolega dotknął rynny i, mimo niewysokiego napięcia, został śmiertelnie porażony prądem.

Inne wypadki śmiertelne były spowodowane przez: zasypanie robotników zmarzłą ziemią przy rozbieraniu kopca ziemniaków; uderzenie spadającem drzewem — przy rąbaniu lasu; dotknięcie się skrzynki metalowej wyłącznika, która przypadkowo była pod prądem z powodu pęknięcia sprężyny; upadek z 2-go piętra skutkiem zawalenia się rusztowania; porażenie prądem przez dotknięcie zwisającego drutu anteny, który przypadkowo zetknął się z przewodem wysokiego napięcia i t. p.

Wykroczenia. Stosunkowo nieznaczna ilość spraw, skierowanych na drogę sądową tłumaczy się tem, że stwierdzone uchybienia były usuwane bez stosowania represyj.

Największą ilość wykroczeń, bo 880 a więc 68% skonstatowano odnośnie *urządzeń ochronnych i higjenicznych*, które zasadniczo były usuwane na skutek nakazów, lub zaeceń terminowych, wydawanych przez inspektorów; jedynie w 37 wypadkach stwierdzono powtórnie niewykonanie nakazów i sprawy te skierowano: 11 na drogę administracyjną a 26 do sądów, zgodnie z przepisami austrjackiej ustawy przemysłowej (Śląsk Cieszyński) lub niemieckiej ordynacji przemysłowej (Górny Śląsk).

Drugą z kolei ilość (139 t. j. 10,9%) stanowią wykroczenia, dotyczące *czasu pracy*. Wykroczenia te stwierdzono przeważnie w mniejszych zakładach przemysłowych, przedewszystkiem na terenie Obwodu 52 w tkalniach i apreturach fabryk sukna, gdzie stwierdzono pracę w godzinach nocnych bez zezwolenia oraz przedłużanie czasu pracy ponad 8 godzin. W kilku wypadkach skonstatowano pracę nadliczbową urzędników fabrycznych i bankowych. W piekarniach, stolarniach, ślusarniach zanotowano notoryczne przedłużanie czasu pracy uczni. Wreszcie stwierdzono kilka wypadków zatrudniania pracowników fryzjerskich i piekarskich w niedziele i święta.

Wykroczenia w zakresie *urlopów* naogół spotykają się rzadko, a dotyczą przeważnie niewłaściwego obliczania należności za urlop, lub też zapłaty za urlop.

Z innych wykroczeń pokaźną liczbę stanowi *zatrudnianie kobiet w porze nocnej, lub też przy pracach niedozwolonych.*

Wreszcie *zatrudnianie młodocianych poniżej wieku przepisanego,* lub też *przy pracach niedozwolonych* miało miejsce w 56 wypadkach, z czego 1 sprawę ukarano administracyjnie, a 16 sądownie.

Liczba *młodocianych, uczęszczających na kursa dokształcające*, wynosi około 50% ogółu zatrudnionych młodocianych, przyczem na Śląsku Cieszyńskim, gdzie obowiązuje odnośne rozporządzenie, % jest wyższy; na pozostałym terenie województwa dokształcanie nie jest powszechnie obowiązujące.

Wykroczeń odnośnie przepisów o nauce dokształcającej stwierdzono stosunkowo mało. Największy opór przeciw dokształcaniu zauważyć się daje ze strony dziewcząt,

BIBLJOTEKA W POZNANIU

zatrudnianych w fabrykach włókienniczych. Dzięki jednak naciskowi ze strony inspekcji, która przeprowadziła częste kontrole, stan rzeczy ulega stałej poprawie.

Badanie lekarskie młodocianych na terenie Obwodu 52 odbywa się kolejno i systematycznie, na terenie zaś pozostałych obwodów — dorywczo; ogólne dane z wyników badań wykazują 4 do 5% dyskwalifikacji do wykonywanej pracy.

W dziedzinie *opieki nad dzieckiem* w wykonaniu rozporządzenia z dnia 11.III.1927 r. w sprawie urządzenia i utrzymywania *żłobków dla niemowląt* w zakładach pracy na terenie Obwodu 52, gdzie jedynie rozporządzenie obowiązuje, dotychczas zrobiono stosunkowo niewiele. Zakładów, zatrudniających ponad 100 kobiet, istnieje na wspomnianym terenie 12, z których tylko 4 urządziły stacje lotne, reszta zakładów, pomimo nacisku inspekcji i kierowania spraw na drogę sądową, zajmowała dotychczas stanowisko oporne, tłumacząc się ciężką sytuacją finansową. Istnieje zasadnicza niechęć ze strony przemysłowców do wykonania rozporządzenia. Nowelizacja ustawy, oparta na powszechnem obciążeniu przemysłu kosztami utrzymywania żłobków, czy też stacyj opieki nad dzieckiem robotnika, prowadzonych przez instytucje komunalne, rozwiąże szybciej i lepiej to ważne zagadnienie. Firmy, króre żłobków czy też lotnych stacyj nie urządziły, zostały pociągnięte do odpowiedzialności sądowej. Wszystkie sprawy od roku ubiegłego znajdują się w Sądzie Najwyższym.

W górnośląskiej części województwa śląskiego istnieją 4 żłobki, urządzone przez zakłady przemysłowe dobrowolnie. Do żłobków tych przyjmuje się dzieci wdów, biedniejszych robotników i sieroty. Akcją opieki nad dzieckiem zainteresowały się instytucje komunalne i władze wojewódzkie, wobec czego prawdopodobnie w przyszłym roku powstaną w większych miastach żłobki, prowadzone przez wydziały opiekuńcze przy samorządach miejskich.

Działalność rozjemcza. W roku sprawozdawczym rozpatrzono 1301 *spraw indywidualnych* z czego 1169 w przemyśle i 132 w rolnictwie. Sprawy dotyczyły zwolnienia z pracy bez powodów, zwolnienia bez wymówienia i odszkodowania, udzielenia urlopu lub wypłaty wynagrodzenia za urlop, niestosowania cenników, przewidzianych przez umowy zbiorowe, zapłaty za godziny nadliczbowe, zapłaty za czas choroby i t. p. 70% zgłoszonych spraw załatwiono polubownie, często przy udziale związków zawodowych, lub rad załogowych, 15% spraw umorzono, wreszcie 15% skierowano do sądu, lub komisji polubownej i arbitrażowej.

Zatargów zbiorowych rozpatrzono: w przemyśle—175, w rolnictwie—5. Niezależnie od tego 167 zatargów załatwiono w urzędzie Komisarza Demobilizacyjnego. Razem więc w ciągu roku sprwozdawczego rozpatrzono 347 zatargów zbiorowych. Z powyższej liczby 40 zatargów (10,7%), obejmujących 90 zakładów przemysłowych, miało przebieg strajkowy, 313 zatargów zlikwidowano polubownie, resztę umorzono, względnie skierowano do sądu, lub komisji pojednawczej i arbitrażowej. Liczba dni, straconych skutkiem strajków, wynosi 204261 czyli około 0,3% dni, przepracowanych w ciągu roku. Z poważniejszych zatargów zbiorowych należy wymienić dwukrotne zaostrzenie się sytuacji o podwyżkę płac w przemyśle górniczym. Po raz pierwszy zatarg powstał w lutym 1929 r. z powodu przedwczesnego wypowiedzenia zarobków taryfowych przez przedstawicieli pracowników. Orzeczenie komisji arbitrażowej z września 1928 r. ustaliło taryfę płac dla robotników górniczych z ważnością do 28 lutego 1929 r., poczem dopiero taryfa mogła być wymówiona na 14 dni. Związki zawodowe, kierując się walką konkurencyjną i w dużej mierze motywami natury politycznej, wypowiedziały taryfę na 31 stycznia 1929 r. Po długich pertraktacjach, prowadzonych przez Komisarza Demobilizacyjnego i Ministerstwo Pracy przy współudziale Wojewody, zatarg został zlikwidowany orzeczeniem komisji pojednawczej i arbitrażowej z dnia 18.III.1929 r., które ustaliło 5% podwyżkę zarobków od 1.III.1929 r. do sierpnia 1929 r. oraz pewne wyrównania dla niektórych kategoryj robotników.

Drugi zatarg w tej dziedzinie powstał po wygaśnięciu terminu powyższego orzeczenia. Organizacje zawodowe, a głównie Zespół Pracy, prowadzony przez Z. Z. P., oraz Centralny Związek Górniczy, opierając się na niezłej konjunkturze w przemyśle górniczym, zażądały 17% podwyżki płac oraz całego szeregu regulacyj dla poszczególnych kategoryj robotników.

Po bardzo uciążliwych pertraktacjach, prowadzonych przez Komisarza Demobilizacyjnego (Okręgowego Inspektora Pracy), do porozumienia między stronami w sprawie płac nie doszło, wobec czego dnia 3 października 1929 r. Komisja Arbitrażowa wydała orzeczenie, na mocy którego przyznano robotnikom od 16 września 1929 r. 4% podwyżki ogólnej oraz przeprowadzono regulację płac poszczególnych kategoryj robotników w śred-

niej wysokości około 2%. Termin orzeczenia ustalono na 31 grudnia 1930 r. W tymże czasie prowadzone nadal przez Komisarza Demobilizacyjnego (Okręgowego Inspektora Pracy) rokowania stron o nową umowę ramową doprowadziły do jej podpisania. Pomimo takiego załatwienia sprawy, wymienione organizacje zawodowe, szukając argumentu walki politycznej, postanowiły proklamować strajk bezterminowy, na skutek jednak wyjaśnień, złożonych w porozumieniu z Rządem przez Komisarza Demobilizacyjnego organizacjom zawodowym, że o zmianie orzeczenia mowy być nie może, że powtórna podwyżka w roku bieżącym znacznie poprawia byt robotników, że strajk może tylko pogorszyć sytuację przez utratę eksportowych rynków zbytu i t. p., — część organizacyj zawodowych wystąpiła przeciwko strajkowi bezterminowemu, a sami robotnicy na kongresach, zwołanych przez prowodyrów, zgodzili się jedynie na jednodniowy strajk manifestacyjny, który miał miejsce dnia 3-go listopada 1929 r. Do jednodniowego strajku manifestacyjnego w dniu 3.XI.1929 r. odpowiednie organizacje metalowców wezwały również robotników, zatrudnionych w hutach, bez odpowiedniego umotywowania powodów strajku, jednakże za wezwaniem poszło zaledwie około 25% robotników hutniczych. Przebieg strajku był naogół spokojny. Strajk manifestacyjny, zgodnie z oświadczeniem, danym robotnikom przed strajkiem — nie spowodował żadnych zmian w ustalonej uprzednio taryfie.

Bez poważniejszych tarć i strajków doprowadzono również do podpisania, po raz pierwszy na Śląsku, umowy, ustalającej warunki pracy i płacy dla pracowników gastronomicznych, jak również w czasie długotrwałych układów przy udziale władz administracyjnych doprowadzono do zniesienia przymusu pracy niedzielnej dla fryzjerów.

Przy pośrednictwie inspekcji względnie Komisarza Demobilizacyjnego doprowadzono do zawarcia umów rolnej i leśnej dla Górnego Śląska oraz rolnej dla Śląska Cieszyńskiego.

Pośrednictwo inspekcji przy pertraktacjach o umowę dla dozorców domowych w Bielsku nie doprowadziło do uzgodnienia poglądów, wobec czego sprawę załatwiła powołana Nadzwyczajna Komisja Rozjemcza. Na skutek interwencji i pośrednictwa inspekcji pracy względnie Komisarza Demobilizacyjnego w roku sprawozdawczym zawarto 36 umów, regulujących warunki pracy i płacy. Umowami temi objęto około 150.000 pracowników.

Płace w ciągu roku sprawozdawczego wzrosły od 2% do 13%, a mianowicie: w górnictwie płace wzrosły, łącznie z regulacją poszczególnych kategoryj, o ça — 12,5%; w hutnictwie metalowem o — 4%; w przemyśle przetwórczym o — 5%; w przemyśle budowlanym o — 13%; w przemyśle drzewnym o — 12,35%; w przemyśle papierniczym o — 2 do 4%.

Rady Zakładowe naogół pracują rzeczowo i spokojnie. Cały szereg poważnych konfliktów załatwiono polubownie, dzięki rzeczowemu ustosunkowaniu się Rad Zakładowych.

CZĘŚĆ CYFROWA

SPRAWOZDANIA Z OKRĘGU IX.

TABLI

Zarejestrowane do dnia 31 grudnia 1929 r. zakłady

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zakłady zatrudniające do 4 robotników						Zakłady zatrudniające 5—19 robotników						Zakłady zatrudniające 20—49 robotników					
	Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników				
		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem
		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	
III Górnictwo	7	20	3	1	—	24	24	206	15	3	—	224	17	541	59	17	—	617
IV Przemysł mineralny	15	39	2	7	—	48	52	482	78	29	9	598	79	1704	608	81	18	2411
V Hutnictwo i mech. przerób metali . .	15	23	1	16	—	40	33	176	14	119	—	309	19	397	69	111	9	586
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn. .	161	296	2	126	—	424	127	831	55	431	10	1327	67	1509	99	499	36	2143
VII Przem. chemiczny .	24	50	19	3	1	73	33	214	101	14	17	346	14	426	28	12	10	476
VIII Przem. włókienniczy	8	21	4	1	—	26	34	169	126	19	2	316	21	300	283	33	55	671
IX Przem. papierniczy .	6	12	2	2	—	16	17	61	55	19	14	149	10	163	116	1	44	324
X Przemysł garbarski i przetworów zwierzęcych	21	27	1	20	—	48	15	109	21	7	1	138	5	57	116	4	1	178
XI Przemysł drzewny .	159	327	5	124	—	456	160	1054	112	348	3	1517	54	1226	176	193	35	1630
XII Przemysł spożywczy	1390	2068	137	843	11	3059	300	1135	462	360	53	2010	37	621	351	75	24	1071
XIII Przemysł odzieżowy i galanteryjny . .	231	264	148	95	12	519	95	471	341	70	54	936	9	140	94	5	33	272
XIV Przem. budowlany .	61	102	11	32	1	146	116	1014	34	196	4	1248	23	655	18	98	3	774
XV Przemysł poligraficzny	15	44	13	11	1	69	33	170	88	40	31	329	14	225	117	34	29	405
XVI Zakłady użyteczności publicznej . . .	4	10	—	—	—	10	23	122	101	8	1	232	8	238	16	19	4	277
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . . .	23	34	20	4	2	60	45	332	68	19	22	441	7	114	52	11	5	182
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	—	—	—	—	1	13	1	—	—	14	—	—	—	—	—	—
XIX Hotele, gospody, jadłodajnie i usługi osobiste	439	379	392	55	34	860	65	295	221	9	24	549	4	50	44	—	1	95
XX Zakłady widowiskowe	26	48	27	14	20	109	38	245	73	20	1	339	1	32	7	—	—	39
OGÓŁEM w okr. sprawozdawczym:	2605	3764	787	1354	82	5987	1211	7099	1966	1711	246	11022	389	8398	2253	1193	307	12151
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
RÓŻNICA w por. z okr. poprz.(±):	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Liczba folwarków ponad 50 hektarów prze

CZ. I.

czynne według liczby oraz według płci i wieku robotników.

Zakłady zatrudniające 50—99 robotników						Zakłady zatrudniające 100—499 robotników						Zakłady zatrudniające ponad 499 robotników						Ogólna liczba zakładów:		Ogólna liczba robotników:	
Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim	w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim
	Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem				
	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt					
7	339	107	35	4	485	10	1836	156	16	1	2009	54	87507	3353	1798	393	93051	119	—	96410	—
29	1196	569	24	13	1802	12	1024	259	87	15	1385	2	1403	603	71	59	2136	189	—	8380	—
9	515	75	78	7	675	29	5999	763	354	37	7153	23	33664	2737	1498	238	38137	128	—	46900	—
34	1638	121	397	14	2170	22	3928	237	543	30	4738	3	1607	3	175	—	1785	414	—	12587	—
10	426	261	18	12	717	17	3121	673	137	198	4129	3	3319	482	79	46	3926	101	—	9667	—
15	465	542	33	74	1114	18	2086	1370	254	188	3898	3	668	2768	80	446	3962	99	—	9987	—
2	59	58	4	12	133	6	500	324	25	244	1093	1	667	153	—	—	820	42	—	2535	—
4	235	33	7	—	275	3	300	46	7	30	383	—	—	—	—	—	—	48	—	1022	—
21	1004	113	68	16	1201	19	2182	250	123	48	2603	1	383	143	27	25	578	414	—	7985	—
16	585	309	33	107	1034	10	810	433	25	99	1367	2	674	466	114	365	1619	1755	—	10160	—
4	150	113	13	6	282	2	194	319	9	72	594	1	160	385	—	9	554	342	—	3157	—
17	1050	56	71	5	1182	17	3035	248	110	37	3430	1	1512	54	26	2	1594	235	—	8374	—
6	239	183	26	22	470	1	74	55	3	3	135	—	—	—	—	—	—	69	—	1408	—
4	340	3	3	4	350	7	1213	69	17	10	1309	—	—	—	—	—	—	46	—	2178	—
3	225	14	9	1	249	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	78	—	932	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	671	73	1	—	745	2	—	759	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	508	—	1504	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	65	—	487	—
181	8466	2557	819	297	12139	173	26302	5202	1710	1012	34226	95	132235	11220	3869	1583	148907	4654	—	224432	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

strzeni ogólnej 250 z liczbą robotników stałych 6460.

TABLI

Inspekcje zakła

1. Wizy

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników objętych wizytacjami:						
	zarejestrow. zakładów czynnych	z liczbą robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzon.	% zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych: 1 raz	2 razy	więcej razy	Ogólna liczba rob. objęt. wizytacjami	% robotn. objętych wizytacjami
I i II Rolnictwo, ogrodn., hodowla i leśnictwo	250	6460	**20**	8,0	20	—	—	**992**	15,1
III Górnictwo	119	96410	**57**	47,8	37	13	7	**80810**	84,0
IV Przemysł mineralny	189	8380	**77**	40,7	62	10	5	**3950**	47,1
V Hutnictwo i mech. przer. metali	128	46900	**88**	68,7	41	11	36	**43868**	93,7
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	414	12587	**145**	35,1	140	5	—	**6924**	55,0
VII „ chemiczny	101	9667	**66**	65,3	46	9	11	**7350**	76,0
VIII „ włókienniczy	99	9987	**49**	49,5	31	10	8	**3668**	36,8
IX „ papierniczy	42	2535	**21**	50,0	15	6	—	**2101**	83,0
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	48	1022	**15**	31,3	15	—	—	**550**	53,7
XI Przemysł drzewny	414	7985	**145**	35,1	141	2	2	**4427**	55,4
XII „ spożywczy	1755	10160	**611**	34,9	593	17	1	**5130**	50,4
XIII „ odzieżowy i galanter.	342	3157	**12**	3,5	11	—	1	**1159**	36,8
XIV „ budowlany	235	8374	**65**	27,7	65	—	—	**3014**	36,0
XV „ poligraficzny	69	1408	**31**	44,9	29	2	—	**572**	40,6
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	46	2178	**15**	32,6	14	—	1	**1411**	64,9
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	78	932	**10**	12,8	10	—	—	**146**	15,7
XVIII Komunik., poczta, telegr. i t. p.	2	759	**1**	50,0	1	—	—	**745**	98,0
XIX Przemysł usług osobistych	508	1504	**11**	2,2	11	—	—	**153**	10,2
XX Zakłady widowiskowe	65	487	**9**	13,8	7	2	—	**72**	14,8
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	**4904**	**230892**	**1448**	**30,7**	**1289**	**87**	**72**	**167042**	**74,0**
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	—	—	—	—	—	—	—	—	—
RÓŻNICA w por. z okresem poprzednim (+):	—	—	—	—	—	—	—	—	—

CA II.

dów pracy.

tacje.

Liczba wizytacyj:				
Ogólna	w tem zakł. zatrudn.		w nocy i w dni świąteczne	z powodu nieszczęśl. wypadków
	do 20 rob.	pow. 20 rob.		
20	5	15	—	—
85	9	76	—	8
99	26	73	4	4
205	17	188	4	22
150	86	64	—	8
105	16	89	—	8
75	28	47	19	—
27	11	16	—	1
15	7	8	—	—
151	97	54	—	11
630	600	30	11	—
14	5	9	1	—
65	27	38	1	5
33	23	10	—	1
17	6	11	—	2
10	7	3	1	—
1	—	1	—	—
11	8	3	—	—
11	11	—	—	—
1724	**989**	**735**	**41**	**70**
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

Grupy zatrudnienia	Liczba zakładów obejrzanych w związku z ich otwarciem lub przebudową	Liczba komisyj (wraz z kolaudacjami)	Liczba konsensów wydanych bez schodzenia na miejsce	Liczba wydanych opinij
I i II	1	1	—	2
III	15	17	—	37
IV	36	27	—	65
V	66	79	—	152
VI	55	46	—	92
VII	43	31	—	68
VIII	8	10	—	13
IX	8	11	—	20
X	9	14	—	20
XI	47	33	—	80
XII	82	88	—	162
XIII	6	12	—	18
XIV	5	11	—	11
XV	4	4	—	5
XVI	20	26	—	40
XVII	1	3	—	3
XVIII	—	—	—	—
XIX	15	39	—	53
XX	7	7	—	15
	428	**459**	—	**856**
	—	—	—	—
	—	—	—	—

TABLICA IIIa.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higjeny pracy i warunków zdrowotnych robotników.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																					W okresie sprawozdawczym		W okresie poprzednim	Ogółem zleceń wykonanych*)
	mieszkań robotniczych	przestronności	światła	przewietrzania ogólnego	usuwania pyłu	usuwania pary lub gazów	usuwania odpadków	jadalni	ubieralni	umywalni	kąpieli	ustępów	ogrzewania	wody do picia	ubrań ochronnych	siedzeń przy pracy	żłobków dla niemowląt	badania zdrowia robotników	bad. narz., surowc. i produkt. w fabr.	apteczek podręcz.	innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla	18	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	10	—	4	—	—	—	—	—	—	14	49	4	—	48
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	21	—	7	18	9	3	6	3	27	18	24	34	1	14	3	—	1	1	—	5	27	222	4	—	178
IV Przemysł mineralny	11	10	10	23	12	5	7	22	13	24	5	23	1	11	1	1	1	1	—	9	13	203	25	—	177
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	3	8	24	31	26	42	8	12	26	27	11	40	3	25	27	1	—	7	2	16	32	371	41	—	318
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	3	6	15	11	15	12	13	17	41	47	5	26	5	7	8	1	—	1	—	11	49	293	34	—	235
VII „ chemiczny	3	8	8	22	14	18	9	8	9	12	5	11	2	6	11	—	—	3	2	2	20	173	10	—	217
VIII „ włókienniczy	1	2	4	8	5	5	5	6	31	35	1	16	5	16	9	—	—	1	—	14	17	181	110	—	156
IX „ papierniczy	1	4	4	5	13	—	6	2	5	4	3	6	—	—	1	—	—	1	2	5	15	77	10	—	76
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	—	—	3	7	1	5	7	3	5	3	1	3	1	2	2	—	—	2	2	4	11	62	6	—	53
XI „ drzewny	3	3	12	16	24	—	42	24	42	40	1	22	6	8	1	—	—	2	—	20	31	297	29	—	245
XII „ spożywczy	55	26	41	47	25	19	41	5	102	137	6	42	8	13	21	—	—	5	33	437	1063	73	—	863
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	—	2	—	—	3	—	—	2	2	3	—	1	—	—	2	—	—	—	1	4	20	9	—	6	
XIV „ budowlany	—	2	—	—	—	—	1	1	5	2	—	—	1	—	1	—	—	—	3	8	24	—	—	22	
XV „ poligraficzny	—	—	4	7	16	4	6	6	10	13	—	5	2	2	5	—	—	9	3	19	111	29	—	101	
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	1	1	2	—	—	3	1	2	3	—	3	—	—	1	—	—	—	1	8	26	—	—	26	
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	1	1	—	—	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	6	—	—	6	
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	
XIX Przemysł usług osobistych	—	1	1	2	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	7	—	—	—	
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	6	—	—	3
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	120	74	134	200	164	114	157	112	322	368	62	246	35	108	93	3	2	28	13	127	710	3192	384	—	2730
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
RÓŻNICA w por. z okresem poprzednim (+):	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM zleceń wykonanych*):	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

*) Rubryki te dotyczą zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA IIIb.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w celu zabezpieczenia robotników od nieszczęśliwych wypadków.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły: kotłów i przewodów parowych	silników	pędni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwigów	obrabiarek metal.	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materjałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przewożenia surowców i materjałów	ładowania, podnoszenia i dźwigania ciężarów	podłóg	dróg, przejazdów, otworów	przejść, schodów, drzwi	innych spraw	W okresie sprawozdawczym: Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	W okresie poprzednim: Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń wykonanych*)
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla.	—	2	1	—	—	—	—	—	—	6	—	2	—	—	—	—	1	12	—	—	—	12
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	1	4	3	1	—	1	—	2	—	—	1	3	6	2	4	4	13	45	—	—	—	38
IV Przemysł mineralny	14	12	16	11	5	—	—	12	—	—	7	6	4	11	7	12	28	145	40	—	—	122
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	2	9	26	22	17	30	8	1	—	—	8	6	6	22	21	38	18	234	46	—	—	181
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	7	14	18	15	8	80	4	—	—	—	6	1	2	39	6	23	39	262	28	—	—	219
VII „ chemiczny	6	12	17	10	2	2	2	1	—	—	11	—	1	13	6	12	23	118	18	—	—	93
VIII „ włókienniczy	2	4	30	23	6	3	5	3	38	—	2	2	6	11	5	14	24	178	80	—	—	106
IX „ papierniczy	5	4	8	10	3	—	1	3	—	—	7	2	6	10	—	8	11	78	8	—	—	68
X „ garbarski i przetw. zwierz.	—	—	1	3	—	—	2	9	—	—	4	1	—	10	—	6	10	46	3	—	—	44
XI „ drzewny	13	14	45	26	2	3	89	2	—	—	13	7	10	13	10	38	83	368	32	—	—	288
XII „ spożywczy	1	19	43	20	4	1	1	62	—	—	15	2	11	128	26	37	122	492	56	—	—	428
XIII „ odzieżowy i galanteryjny .	—	1	4	2	1	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	1	2	13	7	—	—	6
XIV „ budowlany	—	—	1	—	1	1	2	1	—	—	4	3	4	2	6	6	13	44	—	—	—	35
XV „ poligraficzny	—	10	10	5	2	—	—	2	—	—	9	2	1	15	5	5	10	76	20	—	—	63
XVI Zakłady użyteczności publicznej. .	1	1	3	2	—	2	—	2	—	—	3	—	—	4	1	2	5	26	4	—	—	24
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . .	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	4	8	—	—	—	8
XVIII Komunikacje, poczta, telegr., telefon	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przem. hotel., szynk. i usług osob.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe.	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	2	—	—	4	—	6	8	24	—	—	—	19
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	52	106	227	154	51	123	114	102	38	6	92	37	57	284	98	214	414	2169	342	—	—	1754
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (±):	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM zleceń wykonanych*):	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

*) Rubryki te dotyczą zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA IIIc.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie czasu pracy, ewidencji pracujących i t. p.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									Ogółem		Ogółem*** zleceń wykonanych
	Czas pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków*)	Wypłaty zarobków (wynagrodzenia**)	Oświaty młodocianych robotnik.	Nakładania kar przez pracodawc. na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	zleceń	w tem zleceń w formie nakazów	
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	4	2	3	4	2	1	1	1	10	28	—	28
IV Przemysł mineralny	17	3	5	10	7	3	—	—	15	60	9	46
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	36	7	4	4	10	13	2	—	5	81	4	80
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	14	7	9	6	23	11	3	—	30	103	8	89
VII „ chemiczny	8	—	—	5	—	—	—	—	4	17	3	17
VIII „ włókienniczy	52	13	—	1	12	12	—	—	—	90	25	88
IX „ papierniczy	4	—	—	4	4	4	—	—	2	18	—	16
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	4	1	4	2	—	1	—	—	2	14	2	10
XI „ drzewny	35	6	2	8	12	2	3	—	18	86	8	86
XII „ spożywczy	67	5	9	4	15	13	3	—	24	140	4	131
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	1	2	—	—	—	—	2	—	—	5	2	5
XIV „ budowlany	6	1	1	2	12	1	1	—	10	34	2	28
XV „ poligraficzny	6	—	—	2	1	4	—	—	4	17	—	17
XVI Zakłady użyteczności publicznej	1	—	—	—	—	2	—	—	2	5	—	8
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	4	—	—	1	—	—	—	—	2	7	3	7
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
XIX Przem. hotel., szynkarski i usług osob.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	259	48	37	53	98	67	15	1	128	706	70	—
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+):	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM zleceń wykonanych***):	248	46	36	57	80	65	13	1	111	—	—	657

*) Dotyczy zleceń w sprawach kontroli stanu zatrudnienia, posiadania i prowadzenia ksiąg fabrycznych, książeczek obrachunkowych, wykazów, ogłoszeń, regulaminów i t. p.

**) Dotyczy zleceń w sprawach wynagrodzenia robotników i pracowników umysłowych.

***) Dotyczy zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA V.

Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Przyczyny nieszczęśliwych wypadków:																					Ogółem wypadków	Następstwa:		
	Silniki	Pędnie	Maszyny z silnikami: Obrabiarki metali	Obrabiarki drzewa	Obrabiarki innych materj.	Maszyny włókiennicze	Maszyny rolnicze	Maszyny bez silników	Dźwigi, żórawie dźwignie	Przewody elektr.	Kotły, przewody parowe, parniki	Eksplozje materjałów wybuchow.	Materje zapalne, truj., gor. i żrące	Załamanie się rusztowań, spadnięcie przedmiotów	Upadek z drabin, z rusztowań, schodów, w zagłębienia	Ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów	Jazda samochodem, wozem i koną; zwierzęta	Ruch kolejowy	Przewóz wodą (upadek z pokładu)	Narzędzia ręczne (młoty, siek. etc.)	Inne przyczyny		Śmierć	Utrata zdoln. do pracy pow. 4 tyg	Pozostałe
I Rolnictwo, ogrodn. i hodowla	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	7	4	1	21	—	—	7	8	**50**	2	17	31
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	1	4	2	—	—	9	10	**52*)**	4*)	24*)	24*)
III Górnictwo	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	32	4	25	2	4	—	6	32	**109**	8	50	51
IV Przemysł mineralny	4	3	5	—	5	—	—	2	6	4	2	1	21	80	18	47	19	11	1	9	54	**292**	3	93	196
V Hutnictwo i mech. przer. metali	18	20	562	28	7	—	—	1	221	10	23	30	854	311	218	1706	70	286	179	672	741	**5957**	26	418	5513
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	6	19	292	16	14	—	—	1	28	5	6	3	139	123	44	251	10	15	14	185	200	**1371**	6	139	1226
VII „ chemiczny	4	8	6	8	18	—	—	5	10	2	12	17	125	100	48	110	12	19	3	45	135	**687**	5	65	617
VIII „ włókienniczy	—	1	—	1	—	112	—	—	—	1	—	—	71	16	4	—	2	—	—	10	51	**269**	—	90	179
IX „ papierniczy	—	—	—	6	21	—	—	—	1	—	—	—	1	4	2	—	1	—	—	—	7	**43**	1	19	23
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	—	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	**10**	1	1	8
XI Przemysł drzewny	4	4	2	184	—	—	—	1	—	—	—	—	13	70	19	47	8	4	1	52	94	**503**	1	54	448
XII „ spożywczy	—	2	—	1	2	—	—	11	1	—	5	—	12	16	12	28	16	3	1	13	47	**170**	—	32	138
XIII „ odzieżowy i galanter.	—	—	—	1	5	—	—	—	—	—	—	—	8	—	1	—	—	—	—	5	11	**31**	—	7	24
XIV „ budowlany	—	1	13	9	2	—	—	2	23	2	5	2	43	131	127	240	32	26	8	75	164	**905**	9	133	763
XV „ poligraficzny	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	1	—	—	2	2	**12**	—	4	8
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	2	2	5	—	1	—	—	—	2	7	8	—	10	17	33	30	22	9	5	8	43	**204**	3	35	166
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	1	—	1	—	2	—	—	—	1	1	—	—	3	16	15	79	16	5	—	3	18	**161**	3	20	138
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	12	2	11	10	13	—	4	9	**65**	—	11	54
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	5	—	—	—	—	—	4	**11**	1	1	9
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	**40**	**60**	**888**	**254**	**87**	**112**	**2**	**22**	**294**	**36**	**61**	**55**	**1301**	**962**	**560**	**2581**	**244**	**395**	**212**	**1105**	**1631**	**10902*)**	**73*)**	**1213*)**	**9616*)**
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz.(+):	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

*) Liczby powyższe są niekompletne, ponieaż dla braku specyfikacji w/g przyczyn nie wymieniono 17152 wypadków w kopalniach węgla i kruszcu (bez kamieniołomów); z tej liczby śmiertelnych wypadków było 220, ciężkich 448 i lekkich 16484.

OKRĄG X.

WOJEWÓDZTWO POZNAŃSKIE.

Stan zatrudnienia. Liczba zarejestrowanych *robotników* przemysłowych wynosiła w dniu 31 grudnia 1929 r. — 79.863, czyli o 4014 robotników więcej niż roku ubiegłego. Przyrost liczby robotników wykazuje mianowicie przemysł chemiczny — 1577, przemysł mineralny — 1110 oraz przemysł budowlany — 1004. Objaw ten tłumaczy się tem, że kilka cukrowni nie ukończyło przed 31 grudnia kampanji, a w przemyśle budowlanym i w mineralnym kilka zakładów, wobec łagodnej zimy, mogło kontynuować rozpoczętą w lecie pracę względnie produkcję. Na wykazanie większej ilości zatrudnionych wpłynęła również dokładniejsza rejestracja zakładów pracy, dokonana w myśl § 8 Instrukcji z dn. 22/XII-1928 r.

Naogół jednak w roku sprawozdawczym stan zatrudnienia faktycznie się obniżył w porównaniu ze stanem roku poprzedniego. Wykazują to następujące liczby zarejestrowanych bezrobotnych:

	1928 r.	1929 r.
w styczniu	11.544	12.272
w kwietniu	7.466	8.352
w lipcu	4.220	5.248
w październiku	3.416	7.470
w listopadzie	4.832	10.934
w grudniu	9.307	17.039

Pogorszenie sytuacji gospodarczej dało się odczuć na terenie X Okręgu dopiero w ostatnim kwartale roku sprawozdawczego, gdzie liczba bezrobotnych zaczęła wzrastać bardzo znacznie.

W grudniu roku sprawozdawczego było o 7732 bezrobotnych więcej niż w miesiącu tym roku poprzedniego.

Na ogólną liczbę 79.863 robotników zatrudnionych w przemyśle było:

mężczyzn	58192	—	72,8%
kobiet	11677	—	14,7%
chłopców	8237	—	10,3%
dziewcząt	1757	—	2,2%
	79863	—	100,0%

W porównaniu do roku 1928 spadł odsetek zatrudnionych *mężczyzn* w stosunku do ogółu zatrudnionych robotników z 74 na 72.8% a odsetek *kobiet* wzrósł z 12 na 17%. Odsetek zaś zatrudnionych *chłopców* i *dziewcząt* spadł o 3,1% względnie 2,1%.

Najwyższy odsetek kobiet w stosunku do zatrudnionych robotników wskazuje przemysł włókienniczy — 57,4%; następnie przemysł odzieżowy — 39%, przemysł papierniczy 30,9%, przemysł spożywczy 24,2% i przemysł mineralny 20,9%.

Liczba zatrudnionych młodocianych chłopców w przemyśle maszynowym nadal wzrastała. Podczas kiedy w roku poprzednim wynosił odsetek zatrudnionych młodocianych chłopców 20% ogółu zatrudnionych w przemyśle tym robotników, w omawianym

okresie wzrósł odsetek ten do 21,7%. W zakładach zaś, zatrudniających 5 — 19 robotników, osiągnął on cyfrę 33,7%. Objaw ten tłumaczy się tendencją, zwłaszcza w drobniejszych zakładach, zastępowania mężczyzn taniemi siłami młodocianemi.

W porównaniu z okresem poprzednim liczba wizytacyj uległa zmniejszeniu o 483. Przyczyną tego było dążenie inspektorów pracy do przeprowadzenia wizytacyj z głębszą dokładnością, co oczywiście wymagało więcej czasu, natomiast przyczyniło się do pod niesienia liczby wydanych zleceń. Wzrosła w okresie sprawozdawczym znacznie liczba wizytacyj, przeprowadzonych z powodu nieszczęśliwych wypadków, i to z 72 w roku ubiegłym na 261.

Stan zakładów pod względem higjeny i bezpieczeństwa pracy. Wzmożenie nadzoru nad wykonywaniem przepisów, dotyczących higjeny i bezpieczeństwa pracy, czasu pracy, ewidencji pracowników etc. wykazuje wzrost liczby zleceń, wydanych przez inspektorów pracy kierownikom zakładów; przewyższa ona mimo mniejszej liczby wizytowanych zakładów (o 405) liczbę zleceń, wydanych w roku 1928, o 1252.

Następująca tablica daje pogląd na wzrost zleceń w omawianym okresie w porównaniu do okresów poprzednich.

ROK	Na jeden zakład przypada zleceń, wydanych przy każdej wizytacji, przeciętnie:			Ogółem
	w zakresie higjeny pracy	w zakresie bezpieczeństwa pracy	w zakresie czasu pracy, ewidencji pracownik. etc.	
1927	1,3	1,4	0,4	3,4
1928	1,1	1,6	1,1	3,8
1929	1,6	1,5	2,3	5,4

Liczba zleceń wzrosła zatem o 42% w porównaniu z rokiem 1928, a z rokiem 1927, o 59%.

Higjena pracy. Największej ilości zleceń udzielono w zakresie *mieszkań robotniczych.* Mianowicie 480 zleceń odnosiło się do mieszkań robotników rolnych, a 7 zleceń do mieszkań robotników przemysłowych.

Mieszkania robotników rolnych przeważnie nie odpowiadają jeszcze najelementarniejszym wymogom higjeny. Brak podłóg drewnianych, nieszczelne drzwi i okna, zaciekanie dachów, opadający tynk z sufitów i ścian, niepobielone i brudne sufity i ściany, gnojówka tuż przy mieszkaniu, ogólna ciasnota — oto charakterystyka większej części mieszkań robotników rolnych.

Mieszkania robotników fabrycznych znajdują się naogół w stanie odpowiednim, a nawet, jak stwierdzono, w większych zakładach — w stanie wzorowym. Kilka większych zakładów buduje własnym kosztem domki dla robotników, które robotnik może nabyć na własność na dogodnych warunkach spłat na raty. Robotnicy chętnie nabywają domki te na własność i spłacają nawet większe raty z poczynionych oszczędności, niż przewiduje umowa. Robotnicy okazują wielką wdzięczność kierownikom zakładów za umożliwienie im nabycia własnych domków.

Stan pomieszczeń w dwóch fabrykach elementów i bateryj elektrycznych zmusił inspektora pracy do energicznego wystąpienia. Mianowicie zakłady te zostały uruchomione bez zezwolenia władz przemysłowych i wiedzy inspektora pracy w pomieszczeniach, nieodpowiadających najelementarniejszym wymogom higjeny. Z początku zatrudniano tylko kilkunastu robotników; z biegiem czasu wzrosła liczba robotników w jednym zakładzie do 550, a w drugim do 250. Robotnicy pracowali w jaknajgorszych warunkach zdrowotnych. Przestronność tych zakładów dozwala na zatrudnianie zaledwie połowy tej liczby. Na skutek interwencji inspektora pracy, zarządziła władza przemysłowa zamknięcie jednej z tych fabryk, drugą zaś zobowiązała rozszerzyć odpowiednio zakład i zastosować się do zarządzeń inspektora pracy.

Większe zakłady obróbki drzewa zaprowadziły *mechaniczne urządzenia ssące do wchłaniania pyłu,* które sprawnie działają. Na kierowników mniejszych zakładów wpływają odpowiednio inspektorzy pracy, by tego rodzaju urządzenia przy obrabiarkach zaprowadzili, skoro finanse zakładów na to pozwolą.

Przy młynach do mielenia wapna, fosforytów i kości istnieją wprawdzie urządzenia, odprowadzające pył, jednakże znaczna ich część nie spełnia należycie swego celu i wymaga ulepszenia. Bardzo dobrze działające urządzenie do usuwania pyłu przy młynach do mielenia wapna posiada fabryka wapna „Piechcin".

W parowych pralniach, w farbiarniach, w warzelni soli, przy błotniarkach w cukrowniach napotyka się w związku z *usuwaniem ulatniającej się pary* na wielkie trudności. Przewietrzanie pracowni, wyciągi kanałowe w dachach okazały się mało skuteczne i przyczyniają się, zwłaszcza w porze zimowej, przez doprowadzenie zimnego powietrza do pogorszenia sytuacji. Najracjonalniejszem okazało się doprowadzenie do pracowni zdołu nagrzanego suchego powietrza i odciąganie zepsutego powietrza górą zapomocą nie za silnie działającego ekshaustora.

Znaczne braki stwierdzono pod względem *usuwania gazów* w kuźniach; nierzadko spotkać można, zwłaszcza w mniejszych zakładach, że wyciągi nad paleniskami nie działają, z powodu czego gazy spalinowe zatruwają powietrze w kuźniach.

Lekceważenie sprawy *usuwania odpadków* w mniejszych tartakach, stolarniach i warsztatach mechanicznych, introligatorniach, drukarniach i pakowniach nazwać można głównym nałogiem właścicieli i kierowników tych zakładów. Podczas kiedy w większych zakładach panuje naogół porządek, którego domagają się kierownicy od majstrów i robotników, przy wizytacjach mniejszych zakładów odnosi się wrażenie, że tygodniami całemi pozostawia się odpadki w pracowniach, do tego stopnia, że pracownie mają wygląd śmietnika lub rumowiska. Wiele pracy poświęcili już inspektorzy pracy sprawie wykorzenienia tego nałogu. W roku sprawozdawczym wydano pod tym względem 120 zleceń. Zauważyć można też pewne zmiany na lepsze, lecz doprowadzanie do przestrzegania najelementarniejszych zasad porządku w pracowniach będzie wymagało zapewne jeszcze wiele wysiłku.

Wszystkie większe zakłady pracy posiadają *jadalnie, umywalnie i szatnie*; jednakże stan tychże urządzeń nie we wszystkich tych zakładach jest zadowalający. Spotyka się jeszcze jadalnie brudne, zaśmiecone i ciemne, w których przebywanie i spożywanie posiłku nie należy do przyjemności. To też nie dziw, że robotnicy stronią od takich jadalni i wolą śniadanie spożywać bądź to w pracowniach, bądź na dworze. Dążeniem inspektorów pracy jest skłonienie kierowników zakładów do doprowadzenia tych jadalni do takiego stanu, by pobyt w nich sprawiał robotnikom przyjemność. W tym celu inspekcja pracy żąda podłóg z drzewa, wymalowania ścian jasną farbą, wystarczającego oświetlenia, utrzymywania stałego porządku i dbania o pewien wygląd estetyczny jadalni. Stoły zaleca się instalować o ile możności jak najmniejsze, gdyż skonstatowano, że robotnik nie lubi spożywać śniadania przy wielkich stołach, gdzie wszyscy mają możność zaglądania w jego garnki. Stwierdzono, że tam, gdzie jadalnie są czysto utrzymywane i mają estetyczny i przyjemny wygląd, tam robotnicy chętnie z nich korzystają, a jeśli się uskarżają pracodawcy, że mimo urządzenia jadalni, robotnicy od niej stronią, tam z reguły stwierdzić można, że jadalnia jest nieodpowiednia.

Z szatni nie korzystają robotnicy w wypadkach, gdy znajdują się one w miejscach nieodpowiednich, zbyt oddalonych od pracowni, oraz gdy pracodawcy tolerują zawieszanie odzieży na gwoździach w pracowniach. Szereg większych a nawet średnich zakładów na terenie X Okręgu może poszczycić się posiadaniem wzorowych szatni z oddzielnemi, zamykanemi na klucz szafeczkami na odzież.

Liczba *kąpieli* stale wzrasta. Większa część dużych zakładów posiada wanny; urządzone są one naogół dobrze. Robotnicy, tak mężczyźni jak i kobiety, coraz więcej przyzwyczajają się do korzystania z kąpieli, skargi pracodawców na wzbranianie się robotników używania kąpieli są coraz rzadsze. W zakładach, zatrudniających ponad 100 kobiet, gdzie ustawowo musi być kąpiel, a z powodu braku miejsca niema możności jej urządzenia, pracodawcy dają robotnikom możność używania łaźni miejskich na koszt zakładu.

Brak *ogrzewania* pracowni w porze zimowej zauważyć można jeszcze przeważnie w warsztatach mechanicznych i fabrykach obróbki drzewa.

Ubrań ochronnych wymagają od pracodawców inspektorzy pracy wszędzie tam, gdzie robotnik ma styczność z wilgocią, z płynami gryzącemi lub z materjałami brudzącemi. Również muszą mieć płaszcze oraz nakrycia na głowę kobiety, mające do czynienia z artykułami spożywczemi, jak w fabrykach cukierków, papierosów i t. p.

W sprawie *urządzenia żłobków dla niemowląt* wydano 17 zleceń. Tak żłobki jak i stacje lotne rozwijają się dobrze. Matki chętnie korzystają z tych urządzeń. Opór pracodawców co do urządzenia żłobków względnie stacyj lotnych został pokonany. W roku sprawozdawczym istniało na terenie X Okręgu 17 zakładów, zatrudniających stale ponad 100 kobiet. Z tych zakładów urządziło żłobki względnie stacje lotne 13, a mianowicie: 7 zakładów — żłobki i 6 zakładów — stacje lotne. Frekwencja niemowląt, korzystających z żłobków i stacyj lotnych, stale wzrasta. W żłobkach było umieszczonych w końcu roku sprawozdawczego 89 niemowląt; ze stacyj lotnych korzystało 77 niemowląt, 41 dzieci do 4 lat oraz 34 dzieci do 7 lat. Poza tem doznawało opieki i porady stacyj lotnych 10 kobiet ciężarnych. W roku poprzednim było 6 żłobków z 18 niemowlętami i 4 stacje lotne z 64 dziećmi. Co do pozostałych 4 zakładów, zatrudniających ponad 100 kobiet, organizowanie żłobków względnie stacyj lotnych nastąpi w pierwszem półroczu roku następnego.

Liczba 203 zleceń, podana w rubryce „inne sprawy", dotyczy: *spluwaczek, wybielania ścian, mycia podłóg, utrzymywania ogólnego porządku na podwórzach i przejściach, tablic ostrzegawczych i t. p.*

Bezpieczeństwo pracy. Jeżeli porównamy liczbę nieszczęśliwych wypadków, spowodowanych silnikami, maszynami i obrabiarkami z liczbą zleceń wydanych, celem zabezpieczenia tychże maszyn i urządzeń, stwierdzimy, że na 100 nieszczęśliwych wypadków przypada 180 zleceń; na 100 nieszczęśliwych wypadków zaś, niezależnych od siły mechanicznej, przypada tylko 60 zleceń.

Z powyższego wynika, że inspektorzy pracy powinni przy wizytacjach zwracać daleko większą uwagę na bezpieczeństwo pracy, niezależne od maszyn.

Nieszczęśliwe wypadki. W roku sprawozdawczym inspektorzy pracy otrzymali zawiadomienie o 2230 nieszczęśliwych wypadkach przy pracy, które wydarzyły się w zarejestrowanych zakładach pracy oraz o 118 wypadkach w zakładach, nie podlegających rejestracji. W porównaniu z rokiem poprzednim ilość zarejestrowanych nieszczęśliwych wypadków spadła o 265. Liczba wypadków śmiertelnych wzrosła z 16 na 37, w tem o 11 w rolnictwie, natomiast liczba wypadków z utratą zdolności do pracy powyżej 4 tygodni zmniejszyła się o 126.

Największą liczbę wypadków wykazuje przemysł maszynowy 657, czyli 29,5% wszystkich wypadków, następnie przemysł mineralny 273 — 16,2%, przemysł spożywczy 270 — 12,1% i przemysł drzewny 260 — 11,6%. Najwięcej wypadków spowodowało ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów — 308 czyli 13,8% (17,2% w r. 1928). Następnie załamanie się rusztowań, spadnięcie przedmiotów — 208 czyli 9,3% (10,9% w r. 1928), następnie narzędzia ręczne (młoty, siekiery etc) — 205 czyli 9,2% (8,6% w r. 1928), obrabiarki metali 169 — 7,6% (8,2% w r. 1928); upadek z drabin, z rusztowań, ze schodów i w zagłębienia—160—7,2% (10,7% w r. 1928), obrabiarki innych materjałów 147 — 6,6% (5,7% w r. 1928), obrabiarki drzewa 139—6,2% (8,7% r. 1928), pędnie 122 — 5,5% (2,6% w r. 1928), silniki 98 — 4,4%. Z ogólnej liczby 2230 wypadków było 718 czyli 32,2% wypadków, *spowodowanych silnikami, maszynami i pędniami* a 77,8% *wypadków niezależnych od siły mechanicznej.*

Z wypadków *śmiertelnych* zasługują na uwagę następujące:

Przy młóceniu zboża spadła dziewczyna na nakrycie transmisji, które się usunęło, i transmisja pochwyciła dziewczynę za suknię i spowodowała śmierć; w tartaku majster wkładał deski na legary, stojąc pod niemi, wtem legary się załamały, a deski przydusiły swym ciężarem majstra; w gazowni podnosili robotnicy wielki rezerwoar z murowanego zagłębienia, przyczem rezerwoar usunął się i przygniótł czaszkę robotnika do muru, powodując śmierć na miejscu; kobieta, zatrudniona przy czyszczeniu szyb świetlnika, znajdującego się w płaskiem dachu, stąpnęła na ramę świetlnika, która się załamała. Kobieta spadła głową wdół z dachu na maszynę; śmierć nastąpiła po kilku godzinach. Robotnik podczas odgarniania łopatką surowego cukru w czasie biegu wirówki został łopatką pochwycony przez wirówkę i uderzony w okolicę serca, ponosząc śmierć na miejscu; dozorca w cegielni wszedł w stanie podchmielonym za ogrodzenie pasa, pas uderzył go tak silnie, że dozorca upadł na metalowe koło pędni, rozbijając sobie czaszkę; robotnik w cegielni, mimo wywieszonego ostrzeżenia, wskoczył na wózek z piachem, wciągany na pochylni, przyczem mimowoli odczepił automatyczny spinacz liny, skutkiem tego stoczył się wózek nadół i uderzył o następny wózek, miażdżąc robotnika; robotnik, stojąc przy rozbieraniu murów obory na łuku nad bramą obory, spadł z wysokości 2.50 m. wskutek

załamania muru, przyczem został przyciśnięty bryłą cegieł; śmierć nastąpiła w szpitalu. Przy podawaniu snopów z woza na stertę robotnik, poślizgnąwszy się, wypuścił widły z rąk, upadając na nie tak nieszczęśliwie, że przebił sobie serce; podczas malowania fasady domu parterowego, robotnik spadł z drabiny, i odniósł pęknięcie czaszki i złamanie żebra; w kopalni soli robotnik został porażony prądem elektrycznym przy manipulowaniu ręczną lampką; przy wygaszaniu pieców gazowych w hucie szklanej 3 robotników wyciągało ruszta, przyczem wpadło kilka rozżarzonych węgli do wody, znajdującej się pod rusztami, i robotnicy zostali poparzeni wytworzona parą. Jeden z oparzonych robotników skoczył do beczki z wodą i ten zmarł nazajutrz; pozostali dwaj ciężko oparzeni ocaleli. W zakładach impregnacyjnych przy wyładowywaniu podkładów kolejowych robotnik niósł bez pomocy podkład, ważący ça 106 kg., przyczem potknął się tak nieszczęśliwie, że został uderzony podkładem w głowę, co spowodowało śmierć; w mleczarni zginął robotnik wskutek wybuchu kotła parowego, niezaopatrzonego w zawór bezpieczeństwa. Kocioł uruchomiono bez zezwolenia. Konstruktor kotła i właściciel mleczarni zostali pociągnięci do odpowiedzialności. W elektrowni przy spawaniu monter używał aparatu, w którym koszyk do nakładania karbidu nie zaczepiał się należycie za obrzeże dzwonu; to też koszyk, napełniony karbidem, wpadł do wnętrza, skutkiem czego wytworzyła się nadmierna ilość acetylenu, który wybuchem swym zrzucił montera z pomostu z wysokości 15 m., rozbijając mu czaszkę.

Wszystkie śmiertelne wypadki zostały przez inspektorów pracy zbadane. O ile stwierdzono, że winę wypadku ponoszą kierownicy zakładu, zostali oni pociągnięci do odpowiedzialności sądowej.

Wykroczenia. Największa liczba wykroczeń (1145) dotyczyła przepisów *o urządzeniach ochronnych i higjeniczno sanitarnych*. W 35 wypadkach z tej kategorji wykroczeń inspektorzy pracy byli zniewoleni — wobec oporu i złej woli kierowników zakładów — skierować sprawy do sądów.

Wykroczeń przeciw przepisom *o regulaminach pracy, księgach, obwieszeniach, książeczkach obrachunkowych* stwierdzono 1101. Pomimo, że rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej o umowie o pracę robotników oraz o umowie o pracę pracowników umysłowych weszło w życie dopiero w końcu lipca 1928 r., w stosunkowo bardzo krótkim czasie wprowadzono na terenie X Okręgu przepisy, dotyczące prowadzenia ksiąg imiennych dla robotników, ksiąg płacy, obwieszczeń i książeczek obrachunkowych, których dotychczas zakłady nie były obowiązane prowadzić. Również zmiana regulaminów podług przepisów nowych nastąpiła w bardzo krótkim okresie czasu. Obecnie nieprowadzenie omawianych ksiąg lub regulaminów należy do wyjątków. Tylko w 100 wypadkach zła wola kierowników spowodowała ukaranie ich przez inspektorów pracy, a w 6 wypadkach sprawa wykroczeń oparła się o sądy.

Inspektorzy pracy stwierdzają, że naogół kierownicy zakładów przyzwyczajają się do przestrzegania przepisów *o czasie pracy*. W większych zakładach przepisy te z nielicznemi wyjątkami są szanowane. Gorzej przedstawia się sprawa w mniejszych zakładach, zwłaszcza w okresach sezonowych, lecz i tutaj nastąpiła pewna zmiana na lepsze. Kontrola przepracowanych przez robotników godzin jest obecnie, po wprowadzeniu ksiąg płacy i książeczek obrachunkowych, znacznie ułatwiona, choć zdarzają się też wypadki, że kierownicy zakładów nie zapisują w księgach płacy względnie w książeczkach obrachunkowych przepracowanych godzin nadliczbowych. W przeciągu roku sprawozdawczego wnieśli kierownicy 217 zakładów podania o udzielenie zezwolenia na pracę w godzinach nadliczbowych. Z liczby tej Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej nie uwzględniło 90 podań z powodu braku podstaw prawnych. W 127 wypadkach udzieliło Ministerstwo zezwolenia do 120 godzin. Zezwolenia obejmowały ogółem 12.363 robotników.

Urlopy. Skargi pracowników, spowodowane wzbranianiem się pracodawców udzielania urlopów, zachodzą z roku na rok coraz rzadziej. Częściej zachodzą wypadki mylnej interpretacji przepisów ustawy co do wynagrodzenia za czas urlopu, mianowicie w związku z rozwiązaniem umowy. W tych wypadkach inspektorzy pracy udzielają stronom wyjaśnień i kierują pracowników do sądów przemysłowych względnie kupieckich, o ile pracodawcy nie postępują w myśl udzielonych wyjaśnień.

Ustawa w przedmiocie pracy młodocianych i kobiet. Zachodzą jeszcze wypadki, że pracodawcy przyjmują do pracy młodocianych przed ukończeniem 15 roku życia. Czynią to przeważnie na prośby rodziców, którzy pragną, by dzieci ich po ukończeniu szkoły

cośkolwiek zarobiły. Poza tem niektórzy rodzice pragną, by ich dzieci po wyjściu ze szkoły, pomiędzy 14 a 15 rokiem życia, nie mając żadnego zatrudnienia, nie demoralizowały się.

Wobec braku na terenie X Okręgu lekarzy inspekcyjnych, badania młodocianych przed przyjęciem ich do pracy w większych ogniskach przemysłowych, jak w Poznaniu i w Bydgoszczy, podjęły się Kasy Chorych; również badają tych młodocianych lekarze Kas Chorych w kilku mniejszych ośrodkach przemysłowych. Staraniem inspekcji pracy będzie — w porozumieniu z Okręgowym Związkiem Kas Chorych — rozszerzać badanie młodocianych przez lekarzy Kas Chorych na wszystkie miasta powiatowe.

Zatrudnianie *młodocianych* w porze nocnej stwierdzono w kilku piekarniach. Również zatrudnianie młodocianych w godzinach nadliczbowych miało miejsce w kilku fabrykach, gdzie pracowano przez kilkanaście godzin; winni zostali pociągnięci do odpowiedzialności.

Przepisów, dotyczących prowadzenia *wykazów młodocianych*, pracodawcy naogół przestrzegają; w szeregu wypadków stwierdzono jednakże nieprawidłowe wypełnianie poszczególnych rubryk wykazów i brak wymaganych ustawą dowodów, które winien młodociany dostarczyć przy przyjęciu do pracy. Ogółem stwierdzono 137 wykroczeń przeciw przepisom ustawy o pracy młodocianych; z liczby tej 106 wykroczeń skierowano do sądów celem ukarania winnych.

Wykroczeń przeciw przepisom w przedmiocie pracy *kobiet* stwierdzono 11, z których 7 przekazano sądom do ukarania; dotyczyły one zatrudniania *kobiet w porze nocnej, założenia żłobków dla niemowląt, kąpieli, szatni i umywalni.*

Działalność rozjemcza. Zatargi jednostkowe jak i zbiorowe dotyczyły przeważnie *rozwiązania umowy bez wymówienia w przepisanym terminie, niewypłacania zarobków podług umowy taryfowej* oraz *niestosowania się pracodawców do przepisów ustawy o urlopach dla pracownikow, zatrudnionych w przemyśle i handlu.* Ponadto przyczyną 7 zatargów zbiorowych było *żądanie* pracowników *podwyższenia zarobków.*

Na ogólną liczbę 519 *zatargów jednostkowych*, załatwiono polubownie 29%, do sądów skierowano 55%, umorzono 11%.

Z 113 *zatargów zbiorowych* załatwiono polubownie 44%, skierowano do sądów 31%, umorzono 25%. Zatargami zbiorowemi było objętych 1268 zakładów rolnych i uczestniczyło w tych zatargach 25366 robotników.

Strajków na tle żądania podwyższenia płacy było 4, mianowicie w 2 hutach szklanych, w przemyśle stolarskim, konfekcyjnym i budowlanym. Strajki te trwały po kilka dni; liczba straconych dni wynosiła 26921. Tylko w jednym strajku i to w przemyśle szklanym uzyskali robotnicy podwyżkę zarobków o 8%.

Umów zbiorowych zawarto za pośrednictwem inspektorów pracy ogółem 6; umowy te obejmowały razem 1102 robotników. Poza tem okręgowy inspektor pracy pośredniczył w 2 zatargach o *podwyższenie płac*, obejmujących przemysł metalowy i przemysł chemiczny, drzewny, włókienniczy, galanteryjny, ekspedytorski, spożywczy oraz zakłady handlowe na terenie całego województwa poznańskiego z wyłączeniem miasta Bydgoszczy i 4 powiatów nadnoteckich. Rezultatem interwencji okręgowego inspektora pracy było zawarcie umowy, w myśl której strony zgodziły się na rozstrzygnięcie zatargu przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, które swemi orzeczeniami podwyższyło dotychczasowe płace o 5%.

Zlikwidowanie zatargu, który powstał kilka miesięcy przed rozpoczęciem Powszechnej Wystawy Krajowej, miało ten skutek, że wszelkie prace na wystawie zostały punktualnie wykończone, a otwarcie wystawy mogło nastąpić w wyznaczonym terminie.

W rolnictwie liczba zatargów jednostkowych z roku na rok stale się zmniejsza. Podczas gdy w roku 1921, inspektorzy pracy rozpatrzyli 5073 zatargi, w roku sprawozdawczym było ich tylko 1000. Liczba zaś *zatargów zbiorowych* pozostaje od kilku lat na tym samym poziomie i wynosi 234. Przyczynami większości zatargów jednostkowych jak i zbiorowych było: *niewydanie deputatu i gotówki w myśl kontraktu taryfowego, rozwiązanie umowy podczas roku służbowego, zły stan mieszkań robotniczych, niewydanie książeczek obrachunkowych.*

Na 1000 zatargów jednostkowych, rozpatrzonych przez inspektorów pracy, załatwiono polubownie 46%, skierowano do sądów 29%, do komisji rozjemczej 7%, umorzono 18%. Zatargów zbiorowych, rozpatrzonych przez inspektorów pracy, załatwiono polubownie 76%, skierowano do sądów 16%, umorzono 8%. Objętych było zatargami zbiorowemi 199 folwarków i 5600 robotników. Strajkowano w 3 wypadkach.

Komisja rozjemcza rozpatrzyła na 1 posiedzeniu 3 sprawy.

Inspektor Pracy X Okręgu

(—) Dr. S. Mroczkowski.

TABLI

Zarejestrowane do dnia 31 grudnia 1929 r. zakłady

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zakłady zatrudniające do 4 robotników						Zakłady zatrudniające 5—19 robotników						Zakłady zatrudniające 20—49 robotników					
	Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników				
		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem
		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	18	56	4	4	—	64	82	540	124	59	15	738	73	1548	403	76	38	2065
V Hutnictwo i mech. przerób metali . .	52	116	2	47	—	165	63	377	34	174	22	607	23	372	22	92	11	497
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn. .	86	182	7	61	3	253	207	1187	17	614	5	1823	87	1942	33	734	14	2723
VII Przem. chemiczny .	27	56	8	14	2	80	21	142	47	32	15	236	12	312	58	38	8	416
VIII Przem. włókienniczy	4	5	4	2	—	11	22	55	96	15	29	195	7	46	74	21	32	173
IX Przem. papierniczy .	5	12	5	—	—	17	17	93	26	16	20	155	9	146	93	24	17	280
X Przemysł garbarski i przetworów zwierzęcych	19	38	9	15	1	63	18	157	12	9	2	180	2	71	3	—	—	74
XI Przemysł drzewny .	132	373	4	61	3	441	319	2149	50	590	19	2808	92	1971	69	357	13	2410
XII Przemysł spożywczy	733	1512	41	121	21	1695	300	1857	345	133	17	2352	66	1202	324	48	59	1633
XIII Przemysł odzieżowy i galanteryjny . .	3	3	6	2	2	13	72	269	262	52	72	655	22	562	240	36	75	913
XIV Przem. budowlany .	4	10	—	4	—	14	45	486	20	116	—	622	40	897	30	272	11	1210
XV Przemysł poligraficzny	21	41	13	10	3	67	45	272	92	82	31	477	21	415	57	55	8	535
XVI Zakłady użyteczności publicznej . . .	57	165	3	1	1	170	37	343	32	27	9	411	9	313	10	14	3	340
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . . .	—	—	—	—	—	—	12	74	41	12	18	145	4	20	34	28	17	99
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	—	—	—	—	1	10	1	—	—	11	2	38	—	10	—	48
XIX Hotele, gospody, jadłodajnie i usługi osobiste	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okr. sprawozdawczym:	1161	2569	106	342	36	3053	1261	8011	1199	1931	274	11415	469	9855	1450	1805	306	13416
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	1287	2745	128	587	47	3507	1279	8301	1129	1846	225	11501	479	9605	1516	1608	330	13059
RÓŻNICA w por. z okr. poprz.(±):	126	176	22	245	11	454	18	290	70	85	49	86	10	250	66	197	24	357

Liczba folwarków ponad 50 hektarów prze

CA I.

czynne według liczby oraz według płci i wieku robotników.

Zakłady zatrudniające 50—99 robotników						Zakłady zatrudniające 100—499 robotników						Zakłady zatrudniające ponad 499 robotników						Ogólna liczba zakładów:		Ogólna liczba robotników:	
Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim	w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim
	Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem				
	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt					
1	58	—	—	—	58	2	617	8	4	—	629	—	—	—	—	—	—	3	3	687	709
21	900	350	101	48	1399	17	1843	663	216	132	2859	4	1929	498	116	116	2659	215	206	9784	8674
7	335	123	104	10	572	4	365	18	109	6	498	1	432	40	54	—	526	150	165	2855	2897
21	1270	11	343	1	1625	22	2819	335	788	49	3991	1	2787	32	419	—	3238	424	411	13653	13035
6	339	67	18	1	425	8	962	320	93	13	1388	1	526	20	8	—	554	75	77	3099	3133
3	31	122	20	29	202	3	45	218	37	15	315	—	—	—	—	—	—	39	36	896	831
3	119	65	20	30	234	6	659	333	64	76	1132	—	—	—	—	—	—	40	40	1818	1739
1	17	30	8	1	56	2	361	6	—	—	367	—	—	—	—	—	—	42	56	740	981
21	1030	120	180	12	1342	18	2743	311	381	129	3564	—	—	—	—	—	—	582	648	10565	10585
25	1363	406	62	52	1883	18	2705	386	66	128	3285	10	5361	3247	111	13	8732	1152	1184	19580	17903
7	222	293	21	57	593	2	105	107	7	55	274	1	328	284	—	—	612	107	120	3060	3328
13	782	24	157	10	973	15	2838	61	397	32	3328	1	792	—	—	—	792	118	139	6939	5935
5	213	96	57	20	386	7	778	228	122	99	1227	—	—	—	—	—	—	99	91	2692	2695
8	548	37	49	3	637	7	1363	63	21	4	1451	—	—	—	—	—	—	118	98	3009	2856
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	24	244	341
3	167	—	6	—	173	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	4	232	83
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	—	87
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	37
145	7394	1744	1146	274	10558	131	18208	3057	2305	738	24308	19	12155	4121	708	129	17113	3186	—	79363	—
125	6183	1305	956	253	8697	125	16897	3877	2022	835	23631	18	12379	1860	1043	172	15454	3313	—	75849	—
20	1211	439	190	21	1861	6	1311	820	283	97	677	1	224	2261	335	43	1659	127	—	4014	—

strzeni ogólnej 2106 z liczbą robotników stałych 132749.

TABLI

Inspekcje zakła

1. Wizy

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników objętych wizytacjami:						
	zarejestrow. zakładów czynnych	z liczbą robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzon.	% zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych: 1 raz	2 razy	więcej razy	Ogólna liczba rob. objęt. wizytacjami	% robotn. objętych wizytacjami
I i II Rolnictwo, ogrodn., hodowla i leśnictwo	2106	132749	**21**	—	21	—	—	**1423**	—
III Górnictwo	3	687	**3**	100,0	2	—	1	**687**	100,0
IV Przemysł mineralny	215	9784	**100**	46,6	74	12	14	**6840**	70,0
V Hutnictwo i mech. przer. metali	150	2865	**58**	38,7	52	6	—	**1884**	65,8
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	424	13653	**235**	55,4	185	35	15	**8952**	65,6
VII „ chemiczny	75	3099	**44**	58,7	37	6	1	**2269**	73,2
VIII „ włókienniczy . . .	39	896	**12**	31,8	10	2	—	**322**	35,9
IX „ papierniczy	40	1818	**21**	52,5	16	2	3	**1062**	58,4
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych.	42	740	**19**	45,2	16	1	2	**550**	74,3
XI Przemysł drzewny	582	10565	**335**	57,6	277	48	10	**6980**	66,1
XII „ spożywczy	1152	19580	**363**	31,5	294	49	20	**14068**	71,8
XIII „ odzieżowy i galanter.	107	3060	**50**	46,7	45	4	1	**1836**	60,0
XIV „ budowlany	118	6939	**32**	28,0	28	2	2	**2597**	37,4
XV „ poligraficzny . . .	99	2692	**64**	64,7	51	12	1	**1708**	63,4
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	118	3009	**47**	39,8	44	3	—	**1226**	40,8
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	16	244	**16**	100,0	15	1	—	**244**	100,0
XVIII Komunik., poczta, telegr. i t. p.	6	232	**6**	100,0	5	—	1	**232**	100,0
XIX Przemysł usług osobistych . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	**5292**	**212612**	***) 1426**	**44,1**	**1172**	**183**	**71**	***) 52880**	**64,4**
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	**5426**	**209013**	**1831**	**55,1**	**1482**	**255**	**94**	**53429**	**69,9**
RÓŻNICA w por. z okresem poprzednim (±):	**—134**	**+3599**	**—405**	**—11,0**	**—310**	**—72**	**—23**	**—549**	**—5,5**

*) UWAGA: Prócz tego przeprowadzono w 23 zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji,

CA II.

dów pracy.

tacje.

Liczba wizytacyj:				
Ogólna	w tem zakł. zatrudn.		w nocy i w dni świąteczne	z powodu nieszczęśl. wypadków
	do 20 rob.	pow. 20 rob.		
21	1	20	—	3
5	—	5	2	5
159	43	116	5	19
62	34	28	—	8
317	154	163	2	50
52	25	27	1	11
14	9	5	—	—
37	10	27	2	3
25	18	7	—	2
420	238	182	1	27
478	313	165	8	85
57	30	27	—	3
38	12	26	2	13
78	42	36	—	5
50	34	16	—	22
17	15	2	—	5
8	1	7	1	—
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
*) **1838**	**979**	**859**	**24**	**261**
2321	**1425**	**896**	**26**	**72**
—483	**—446**	**—37**	**—2**	**+189**

*) 24 wizytacje, obejmujące 456 robotników.

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

Grupy zatrudnienia	Liczba zakładów obejrzanych w związku z ich otwarciem lub przebudową	Liczba komisyj (wraz z kolaudacjami)	Liczba konsensów wydanych bez schodzenia na miejsce	Liczba wydanych opinij
I i II	—	—	—	—
III	—	—	—	—
IV	—	—	—	21
V	1	—	—	18
VI	10	—	—	29
VII	3	1	—	22
VIII	2	1	—	4
IX	—	—	—	1
X	—	—	—	4
XI	7	3	—	38
XII	26	8	—	170
XIII	5	—	—	7
XIV	—	—	—	1
XV	3	—	—	8
XVI	1	—	—	5
XVII	3	2	—	13
XVIII	—	—	—	1
XIX	—	—	—	—
XX	—	—	—	—
	61	**15**	—	**342**
	64	—	—	**266**
	—3	**+15**	—	**+76**

TABLICA IIIa.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higjeny pracy i warunków zdrowotnych robotników.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																					W okresie sprawozdawczym		W okresie poprzednim		Ogółem zleceń wykonanych*)
	mieszkań robotniczych	przestronności	światła	przewietrzania ogólnego	usuwania pyłu	usuwania pary lub gazów	usuwania odpadków	jadalni	ubieralni	umywalni	kąpieli	ustępów	ogrzewania	wody do picia	ubrań ochronnych	siedzeń przy pracy	żłobków dla niemowląt	badania zdrowia robotników	bad. narz., surowc. i produkt. w fabr.	apteczek podręcz.	innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń		
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla	480	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	481	134	185	240	
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	4	—	
IV Przemysł mineralny	1	—	2	7	4	3	3	22	30	27	1	8	4	5	7	—	6	6	—	5	10	151	68	254	161	
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	—	—	1	9	5	5	10	4	22	30	—	3	—	—	—	—	—	9	—	12	5	115	39	80	87	
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	3	2	9	15	16	19	19	37	57	82	—	20	16	2	5	—	1	15	—	22	32	372	167	275	272	
VII „ chemiczny	—	—	3	7	7	3	3	7	10	6	1	2	—	—	1	—	—	—	—	3	5	58	27	68	45	
VIII „ włókienniczy	—	—	1	1	1	—	1	—	2	2	—	2	1	—	—	1	—	—	—	1	4	17	3	35	17	
IX „ papierniczy	—	1	1	3	4	1	5	3	11	10	2	1	1	—	3	—	3	3	—	3	7	62	13	52	45	
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	—	—	—	2	2	—	1	4	7	9	—	—	1	1	1	—	—	—	—	2	1	31	5	21	28	
XI „ drzewny	1	1	7	13	19	6	33	38	89	70	—	4	6	—	—	—	—	12	—	37	41	377	133	338	243	
XII „ spożywczy	2	1	9	16	14	20	19	26	61	46	8	15	3	1	1	2	3	10	—	20	54	331	125	415	274	
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	—	2	1	7	4	1	8	1	10	11	—	2	2	—	1	—	2	2	—	5	12	71	11	78	60	
XIV „ budowlany	—	—	—	—	—	1	3	2	3	2	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	2	16	3	24	14	
XV „ poligraficzny	—	1	2	7	22	3	9	2	24	14	—	7	2	—	1	—	1	4	—	4	18	121	21	87	91	
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	—	—	2	—	1	—	4	9	4	1	2	1	—	—	—	1	—	—	2	4	31	4	38	26	
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	2	2	1	—	3	2	3	3	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	6	23	4	5	23	
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	1	—	2	3	1	1	4	—	1	1	—	—	—	—	1	—	1	1	17	9	2	14	
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	5	
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	487	8	38	92	99	65	120	154	340	320	13	67	38	9	20	3	17	64	—	119	203	2276	768		1645	
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	200	8	27	88	68	40	142	157	312	355	9	98	32	6	35	1	11	16	—	166	198	1969	428		1712	
RÓŻNICA w por. z okresem poprzednim (+):	+ 287	—	+11	+4	+31	+25	—22	—3	+28	—35	+4	—31	+6	+3	— 15	+2	+6	+48	—	— 47	+5	+307	+340		—67	
OGÓŁEM zleceń wykonanych*):	254	8	36	71	88	63	113	116	212	198	14	76	38	8	19	3	7	59	—	116	146				—	

*) Rubryki te dotyczą zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA IIIb.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w celu zabezpieczenia robotników od nieszczęśliwych wypadków.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły: kotłów i przewodów parowych	silników	pędni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwigów	obrabiarek metali	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materjałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przewożenia surowców i materjałów	ładowania, podnoszenia i dźwigania ciężarów	podłóg	dróg, przejazdów, otworów	przejść, schodów, drzwi	innych spraw	W okresie sprawozdawczym: Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	W okresie poprzednim: Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń wykonanych*)
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1	4	3	2	2	4
IV Przemysł mineralny	14	23	34	7	1	6	3	18	—	—	10	7	10	8	24	29	11	205	94	400	129	213
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	8	9	11	8	—	11	2	10	—	6	11	1	2	4	2	4	3	92	36	96	29	69
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	15	45	75	27	1	70	32	28	—	19	31	1	2	20	5	9	16	396	179	412	67	338
VII „ chemiczny	3	7	19	5	—	2	—	7	—	—	6	3	2	2	3	3	8	70	22	52	21	62
VIII „ włókienniczy	1	3	4	1	—	—	—	5	—	—	1	—	—	2	1	2	1	21	3	29	6	22
IX „ papierniczy	1	7	17	1	1	1	1	7	—	—	8	—	2	1	4	4	6	61	25	59	21	42
X „ garbarski i przetw. zwierz.	1	5	10	4	1	—	4	10	—	—	4	—	2	—	4	3	1	49	17	33	4	40
XI „ drzewny	15	44	54	15	3	10	150	20	—	—	27	2	7	12	11	35	20	425	182	648	142	375
XII „ spożywczy	29	62	155	29	7	4	10	87	—	1	54	2	4	31	50	45	31	601	290	962	249	589
XIII „ odzieżowy i galanteryjny .	2	7	2	2	—	—	—	12	—	—	5	2	2	—	2	2	2	40	6	64	10	60
XIV „ budowlany	2	—	1	1	5	—	2	5	—	—	—	3	3	—	9	3	5	39	6	32	7	45
XV „ poligraficzny	2	8	14	5	3	—	—	10	—	—	13	4	—	7	1	1	3	71	15	38	11	53
XVI Zakłady użyteczności publicznej. .	2	4	8	7	—	1	—	1	—	—	4	—	—	3	3	2	5	40	13	43	8	34
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . .	—	3	2	3	1	—	—	3	—	—	4	—	2	—	1	—	5	24	3	12	—	17
XVIII Komunikacje, poczta, telegr., telefon	—	1	2	—	1	2	1	3	—	—	1	—	2	—	—	—	1	14	—	3	1	10
XIX Przem. hotel., szynk. i usług osob.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
XX Zakłady widowiskowe.	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	95	228	409	116	24	107	205	226	—	26	179	25	41	90	120	143	119	2153	894			1973
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	158	220	527	20	55	229	302	370	6	4	233	27	30	136	172	234	163	2886	707			2650
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (±):	—63	+8	— 118	+96	—31	— 122	—97	— 144	—6	+22	—54	—2	+11	—46	—52	—91	—44	—733	+187			— 677
OGÓŁEM zleceń wykonanych*):	104	210	367	81	24	124	191	225	1	22	196	21	38	48	121	116	84	—	—			

*) Rubryki te dotyczą zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA IIIc.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie czasu pracy, ewidencji pracujących i t. p.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									Ogółem		Ogółem***) zleceń wykonanych
	Czas pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków*)	Wypłaty zarobków (wynagrodzenia**)	Oświaty młodocianych robotnik.	Nakładania kar przez pracodawc. na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	zleceń	w tem zleceń w formie nakazów	
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	—	1	1	—	—	—	—	2	2	2
IV Przemysł mineralny	22	8	1	243	16	4	—	15	9	318	164	305
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	7	1	—	132	2	—	—	7	5	154	58	139
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	25	4	2	441	10	7	3	11	7	510	272	528
VII „ chemiczny	5	—	1	80	—	—	—	2	4	92	39	87
VIII „ włókienniczy.	5	—	—	33	1	—	—	—	—	39	14	52
IX „ papierniczy	4	—	—	49	—	2	—	—	3	58	15	50
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	—	—	—	41	—	1	—	—	1	43	16	57
XI „ drzewny	29	4	3	591	16	2	3	17	13	678	303	653
XII „ spożywczy	38	4	4	689	20	9	1	9	13	787	368	727
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	2	—	1	65	1	—	—	1	2	72	29	63
XIV „ budowlany	9	—	—	89	3	1	—	7	3	112	46	135
XV „ poligraficzny	5	1	1	150	3	3	—	5	9	177	46	166
XVI Zakłady użyteczności publicznej	5	—	1	72	3	1	—	3	—	85	16	84
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	3	—	—	39	2	2	—	4	8	58	5	55
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	1	—	—	34	2	1	—	1	1	40	13	41
XIX Przem. hotel., szynkarski i usług osob.	—	—	—	4	—	—	—	1	1	6	6	8
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	1
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	160	22	14	2754	80	33	7	83	79	3232	1412	3153
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	402	41	25	1226	61	67	3	42	87	1954	777	1554
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+):	—242	—19	—11	+1528	+19	—34	+4	+41	—8	+1278	+635	+1599
OGÓŁEM zleceń wykonanych***):	191	27	27	2620	89	36	6	82	75			

*) Dotyczy zleceń w sprawach kontroli stanu zatrudnienia, posiadania i prowadzenia ksiąg fabrycznych, książeczek obrachunkowych, wykazów, ogłoszeń, regulaminów i t. p.

**) Dotyczy zleceń w sprawach wynagrodzenia robotników i pracowników umysłowych.

***) Dotyczy zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA V.

Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Przyczyny nieszczęśliwych wypadków:																					OGÓŁEM wypadków	Następstwa:		
	Silniki	Pędnie	Maszyny z silnikami: Obrabiarki metali	Obrabiarki drzewa	Obrabiarki innych materj.	Maszyny włókiennicze	Maszyny rolnicze	Maszyny bez silników	Dźwigi, żórawie dźwignie	Przewody elektr.	Kotły, przewody parowe, parniki	Eksplozje materjałów wybuchow.	Materje zapalne, truj. gor. i żrące	Załamanie się rusztowań, spadnięcie przedmiotów	Upadek z drabin, z rusztowań, schodów, w zagłębienia	Ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów	Jazda samochodem, wozem i konna; zwierzęta	Ruch kolejowy	Przewóz wodą (upadek z pokładu)	Narzędzia ręczne (młoty, siek. etc.)	Inne przyczyny		Śmierć	Utrata zdoln. do pracy pow. 4 tyg	Pozostałe
I Rolnictwo, ogrodn. i hodowla	—	—	—	—	—	—	9	15	—	—	—	—	—	13	14	1	24	1	—	13	16	106	11	28	67
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	6	1	1	4
III Górnictwo	1	—	—	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	1	1	273	3	38	232
IV Przemysł mineralny	7	10	11	2	22	—	1	2	4	—	11	—	9	40	10	74	11	20	—	18	22	91	—	21	70
V Hutnictwo i mech. przer. metali	9	9	27	3	8	—	1	—	—	—	4	—	—	1	1	4	5	—	—	9	10	657	—	106	551
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	31	41	117	28	38	—	32	30	6	12	32	9	28	55	23	70	11	1	—	66	27	61	—	15	46
VII „ chemiczny	5	10	1	—	2	—	—	1	—	—	—	6	5	—	6	7	1	4	—	12	1	10	—	2	8
VIII „ włókienniczy	—	2	—	—	—	2	—	3	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2	—	56	1	9	46
IX „ papierniczy	11	8	—	—	11	—	—	2	—	—	—	—	1	4	3	7	1	—	—	3	5	30	—	6	24
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	3	4	—	—	4	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2	—	6	—	—	5	4	260	3	40	217
XI Przemysł drzewny	12	18	9	100	1	—	—	—	1	—	5	1	2	18	9	40	3	1	1	24	15	270	9	83	178
XII „ spożywczy	3	9	1	2	16	—	—	10	11	—	9	1	17	27	34	58	16	14	1	19	22	40	—	7	33
XIII „ odzieżowy i galanter.	1	1	—	—	13	—	—	5	—	—	7	—	—	—	4	—	—	—	—	1	8	164	5	34	125
XIV „ budowlany	—	—	1	2	3	—	—	2	7	1	—	3	3	38	36	27	8	3	—	18	12	50	—	14	36
XV „ poligraficzny	7	5	—	1	19	—	—	8	—	—	—	—	—	—	1	1	3	—	—	1	4	83	2	23	58
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	2	5	2	—	4	—	—	1	—	14	1	2	5	7	12	5	5	—	—	10	8	42	1	10	31
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	2	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	2	4	9	14	—	—	2	6	30	1	3	26
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	3	—	—	1	3	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	4	6	3	3	1	2	1	—	1	—
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1				
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	97	122	169	139	147	2	42	79	29	28	71	23	71	208	160	308	114	47	5	205	164	2230	37	441	1752
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	57	98	176	184	168	1	29	79	32	34	58	27	35	160	186	454	127	29	3	225	155	2317	16	567	1734
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz.(+):	40	24	7	45	21	1	13	—	3	6	13	4	36	48	26	146	13	18	2	20	9	87	21	126	18

*) Z powyższej liczby 118 wypadków (w tem 6 śmiertelnych) miało miejce w zakładach niekwalifikujących się do rejestracji.

OKRĄG XI.

WOJEWÓDZTWO POMORSKIE.

Stan zatrudnienia. Według stanu z dnia 31 grudnia roku sprawozdawczego ilość *zakładów* w porównaniu z rokiem poprzednim zmniejszyła się o 537, czyli prawie o 15%. Na tak wydatne zmniejszenie wpłynęło przeważnie zastosowanie wskazówek o rejestracji zakładów przemysłowych, zawartych w instrukcji tymczasowej Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 22 grudnia 1928 r., wskutek czego znaczna ilość zakładów najmniejszych, zatrudniających poniżej 4 robotników i nie posiadających silników, uległa skreśleniu z rejestrów. Stąd w grupie tej znajdujemy 1725 zakładów, czyli o 712 (29%) mniej, niż w roku poprzednim, przyczem liczba 3624 robotników tej grupy zakładów jest o 1041 robotników czyli o 22% mniejsza od liczby z roku poprzedniego. Zmniejszenie stanu zakładów i robotników wykazuje jeszcze grupa zakładów, zatrudniających od 100 do 499 robotników, mianowicie o 1 zakład (2%) i 945 robotników (9%) mniej, niż w roku poprzednim. Wszystkie 4 pozostałe, co do wielkości zakładów, grupy wykazują zwiększenie się ilości zarówno zakładów jak i robotników.

W ogólnem zestawieniu pomimo znacznego zmniejszenia się ilości zakładów, w związku z powyższemi uwagami, ilość *robotników* zwiększyła się w porównaniu z rokiem poprzednim o 3829, czyli o 9,5%.

Na to określenie zasługują zmiany w stanie zatrudnienia w następujących grupach.

W przemyśle mineralnym z zakładów nowopowstałych wspomnieć należy o 2-ch cegielniach oraz o 1 fabryce węgla żarowego. Poza tem 3 istniejące już cegielnie rozszerzyły swoje urządzenia techniczne.

W przemyśle metalowym ilość zakładów zmniejszyła się, mianowicie w mechanicznej przeróbce metali ze 107 w roku 1928 na 46 w roku sprawozdawczym (o 57%), zaś w przemyśle maszynowym z 260 na 249 (o 4%). Zmniejszenie to dotyczy głównie zakładów najmniejszych i spowodowane zostało przeważnie wprowadzeniem zmian w systemie rejestracji. Natomiast ilość robotników wzrosła w grupie mechanicznej przeróbki metali o 36% czyli do liczby 2578 robotników, zaś w przemyśle maszynowym o 4% czyli do liczby 3700 robotników.

Powiększyły swój ruch przez rozszerzenie urządzeń technicznych dwie fabryki, z których jedna urządziła stację transformatową i elektryczne dźwigi towarowe. Intensywnie pracowała fabryka maszyn, uzyskawszy większe zamówienia na dostawę pogłębiarek, w związku z czem przez pewien okres wprowadziła pracę na trzy zmiany. Również stały rozwój wykazywała duża fabryka maszyn i odlewnia, pracując prawie przez cały rok ze zwiększoną ilością robotników. Dopiero pod koniec roku zredukowano 100 robotników i zaprowadzono tylko 4 dni pracy w tygodniu.

W przemyśle chemicznym pozwolenie na budowę uzyskały zakłady *topienia tłuszczu* i *czyszczenia jelit*, gazownia zaś powiększyła swoje urządzenia techniczne, urządzając benzolownię, — oraz dwie fabryki wytworów chemicznych.

Przemysł drzewny wykazuje wzrost ilości zakładów z 477 na 514, natomiast załoga robotnicza zmniejszyła się o 1%, pracowało bowiem 6416 robotników. Z zakładów nowopowstałych zasługują na wymienienie dwie fabryki listew, dwie stolarnie mechaniczne, 4 tartaki i 1 fabryka wyrobów korkowych. Natomiast zlikwidowane zostały: 1 fabryka

mebli giętych (10 rob.), 2 tartaki (82 rob.) i 3 eksploatacje leśne (244 rob.) Przemysł ten pracował w bardzo trudnych warunkach, przeważna część tartaków pracowała z dużemi przerwami.

Przemysł spożywczy w 1410 zakładach zatrudniał 9355 robotników. Liczba zakładów zmniejszyła się o 5% przeważnie w związku ze zmianami rejestracyjnemi w grupach zakładów o najmniejszej ilości robotników, natomiast liczba robotników wzrosła W dziale tym powstało około 30 nowych zakładów.

Z zakładów, które intensywnie pracowały, wprowadzając nawet trzy zmiany, — wymienić należy: fabrykę makuchów i olejarnię, trzy młyny, fabrykę makaronu — wszystkie na terenie 58 Obwodu.

Słabszą działalność wykazała fabryka pierników, która po sezonie przedświątecznym zredukowała ilość robotników z 243 na 115.

Zlikwidowały produkcję: 1 fabryka pierników (50 rob.) i 1 gorzelnia (5 rob).

Na ogólny przyrost ilości robotników, o którym na wstępie wspomniano, główny wpływ wywarło zwiększenie się ilości robotników w *przemyśle budowlanym.* Pracowało w tym dziale w 193 zakładach 8972 robotników. Liczba zakładów w porównaniu z rokiem poprzednim zwiększyła się o 91, zaś liczba robotników o 3160, czyli o 54%. To zwiększenie się stanu zatrudnienia odnieść należy głównie do terenu Gdyni, gdzie w związku z rozbudową portu powstała z początkiem sezonu znaczna ilość przedsiębiorstw. Dobra początkowo konjunktura dla tych przedsiębiorstw pod koniec roku się pogorszyła i wiele z nich weszło w stan likwidacji z powodu trudności kredytowych, z jakiemi musiały walczyć.

Oprócz tego liczni robotnicy zajęci byli przy budowie mostu drogowego na Wiśle w Toruniu. Jedna z firm, budujących most, zatrudniała 863 robotników, a z końcem roku zmniejszyła załogę do 773 wobec ukończenia budowy kesonów, druga zaś, wykonywująca sam montaż mostu, z końcem roku ze 185 robotników zredukowała stan zatrudnienia do 20 z powodu ukończenia powierzonych sobie robót.

Oprócz tego zatrudniona była znaczniejsza ilość robotników przy budowie gmachów państwowych i samorządowych, jak gmachy: Województwa, Dyr. Lasów Państwowych, Kasy Chorych i Zarządu Obwodowego Funduszu Bezrobocia.

W przemyśle poligraficznym przybyło 5 zakładów czyli zarejestrowano ogółem 43 zakłady z liczbą 919 robotników, przyczem przyrost ilości robotników w porównaniu z rokiem poprzednim wynosi 20%.

Biorąc za podstawę podział na wiek i płeć zatrudnionych pracowników — ustalono, że w roku sprawozdawczym na ogólną liczbę 44.515 robotników pracowało: 38.963 dorosłych i 5.552 młodocianych, a mianowicie 33.129 *mężczyzn* (74,4% czyli o 1% więcej niż w r. 1928), 5.834 *kobiet* (13,1% czyli zmniejszenie o 2%), 3.925 *chłopców* (8,1% czyli wzrost o 1,1%) oraz 1.627 *dziewcząt* (3,7% czyli spadek o 0,1%.

Ilościowo największa ilość kobiet (2.405) pracowała w przemyśle chemicznym, stanowiąc w tym dziale powyżej 50% ogółu zatrudnionych robotników. Następnie w przemyśle spożywczym pracowało 1.419 kobiet (15,2%), w przemyśle drzewnym 470 (7,3%), w przemyśle konfekcyjnym 456 (40,6%), w przemyśle mineralnym 305 (10,8%), w przemyśle poligraficznym 207 (22,6%), w przemyśle włókienniczym 177 (73,1%), w hutnictwie 127 (4,9%) a w pozostałych nie dosięgała ilości 100 w każdej grupie.

Największa ilość młodocianych, mianowicie chłopców, pracowała w przemyśle maszynowym, gdzie stanowi blisko 29% ogółu robotników tej grupy. W przemyśle drzewnym, gdzie liczba zatrudnionych chłopców wynosi 1.002, stanowią oni około 16% pracowników tej grupy, wreszcie w hutnictwie — 413 chłopców, udział ich pracy wyraża się cyfrą około 16%. Co się tyczy zastosowania pracy dziewcząt, było ono największe w przemyśle chemicznym, gdzie dziewcząt pracowało 846, stanowiąc blisko 18% ogółu pracowników tej grupy, następnie w przemyśle spożywczym (206 dziewcząt) — 2,2% oraz w konfekcyjnym, 114 dziewcząt, stanowiących 10% zatrudnionych robotników.

Działalność inspekcyjna. Ilość wizytacyj zakładów przemysłowych w porównaniu z rokiem poprzednim wzrosła o 17%. Zakłady większe zwizytowano wszystkie niemal bez wyjątku. Liczbę wizytacyj, wywołanych nieszczęśliwemi wypadkami (16), należy uznać jako niską, a jako powód tak niskiej liczby w porównaniu z liczbą wypadków należy przyjąć okoliczność, że zawiadomienia o wypadkach nadchodzą z opóźnieniem, wobec czego i inspektor pracy nie ma możności stwierdzenia na miejscu bezpośrednio po wypadku faktycznego przebiegu wypadku, i wówczas wizytacja jest bezcelowa.

Ponieważ w ciągu roku sprawozdawczego pracowało na terenie całego Okręgu przeciętnie 5 sił wizytacyjnych, przypada na jedną siłę w dziale przemysłowym: 571 zakładów, 8903 robotników, 111 zakładów zwiedzonych, 145 wizytacyj, oraz 807 wydanych zleceń. Ogółem na jedną wizytację przypada 5,8% zleceń.

Stan zakładów pod względem higjeny i bezpieczeństwa pracy. Warunki pracy pod względem *higjeny* przedstawiają sie niezadowalająco nietylko w zakładach średniego i małego przemysłu, lecz również i w zakładach przemysłu wielkiego, jak naprzykład w wielkiej fabryce wyrobów gumowych, gdzie skonstatowano podczas inspekcji, że w sali długiej na 35 m., szerokiej na 18 m., mieszczącej 140 osób, przesyconej zapachami gumy i benzyny, nie było otwarte ani jedno okno, a urządzony wentylator — nieczynny; w wytwórni instrumentów, w żadnej pracowni, nawet w sali płytek i wieczek, której wysokość wynosi 1,8 m. — okna nie były urządzone do otwierania, a wentylacji mechanicznej nie zainstalowano. W zakładach przemysłu konfekcyjnego i poligraficznego naogół brak racjonalnego przewietrzania przy jednoczesnej ciasnocie; odnosi się to szczególnie do drukarń, stosujących linotypy, i do odlewni ołowiu.

W niektórych cukrowniach w oddziałach buraczarni, wapiarni oraz przy prasach stwierdzono tak wielkie masy *pary wodnej* i tak silne zamglenie powietrza, że nawet przy najlepszem oświetleniu elektrycznem pracownik o kilka kroków przed sobą widzi przedmioty tylko w niewyraźnych konturach.

Jadalnie, odpowiadające w przybliżeniu wymaganiom, znajdują się w zakładach większych. Natomiast zakłady średnie i mniejsze nie są zaopatrzone w ubikacje, w których robotnicy mogliby spożywać przyniesione ze sobą potrawy.

Sprawa *szatni i umywalni* stanowi bodaj że najczęstszy powód do wydawania zleceń. Wydane zlecenia dotyczyły w dużej mierze zaprowadzenia oddzielnych szafek dla przechowywania odzieży oraz przestrzegania, ażeby szafki te były używane.

W kwestji urządzenia jadalni i szatni obowiązujące ustawodawstwo polskie nie zawiera żadnych szczegółowych przepisów, natomiast cały szereg obowiązujących jeszcze na terenie XI Okręgu przepisów niemieckich, dotyczących urządzenia zakładów pracy, w przeważnej części dopuszcza urządzenie szatni i ubieralni w jednej wspólnej ubikacji. Brak również przepisów, jaka ilość umywalń w stosunku do ilości zatrudnionych robotników winna się znajdować w zakładzie. Utarła się powszechnie norma, że 1 kran z dopływającą wodą winien przypadać najwyżej na 5 robotników, i w ten sposób formułowane są zazwyczaj przez inspektorów pracy żądania w kwestji urządzenia umywalń. Żądania te jednak nie mają oparcia w obowiązujących przepisach, bowiem poza niemieckiemi przepisami o drukarniach, które taki właśnie stosunek umywalń do ilości robotników ustalają i to tylko dla niektórych kategoryj pracowników drukarskich — żadne inne przepisy kwestji tej nie rozstrzygają. Żądania inspektorów pracy, powołujących się na ten stosunek ilości kranów do ilości zatrudnionych, z reguły prawie spotykają się z silnym sprzeciwem ze strony przedsiębiorców.

Bezpieczeństwo pracy. Wobec licznie zdarzających się nieszczęśliwych wypadków o wyniku najczęściej śmiertelnym, spowodowanych *przewodami elektrycznemi,* w roku sprawozdawczym poświęcono baczną uwagę należytemu zabezpieczeniu urządzeń elektrycznych. Przy wydawaniu zarządzeń opierano się o przepisy bezpieczeństwa, wydane przez Państwową Radę Elektryczną, zamiast obowiązujących dotąd norm niemieckich. Ważną zmianą, wprowadzoną przez nowe przepisy, jest niestosowanie dawniej używanych izolacyjnych chodników i rękawic gumowych, a pozostawienie jedynie dobrze izolowanych drążków do wyłączania przewodów. Zmiana ta, jak dotychczas, nie pociągnęła za sobą nieszczęśliwych wypadków.

Pozostałe zlecenia w zakresie bezpieczeństwa pracy nie wymagają bliższych komentarzy.

Nieszczęśliwe wypadki. Ilość wypadków przy pracy w roku sprawozdawczym wzrosła o 2%, — niemniej jednak w stosunku do ilości zatrudnionych pozostała prawie bez zmiany.

Wypadki w odniesieniu do przemysłu wyrażają się cyfrą 738, do rolnictwa — 705. Proporcjonalnie do ilości zatrudnionych robotników w przemyśle miało miejsce o 50% wypadków więcej, aniżeli w rolnictwie.

Największy przyrost wypadków zaznaczył się w Obwodzie 60, a to w związku ze wzmożonym ruchem budowlanym i transportowym w porcie w Gdyni, gdzie ilość wypadków w porównaniu z okresem poprzednim wzrosła o 25%.

Do ważniejszych przyczyn, stojących na przeszkodzie zmniejszeniu się ilości wypadków przy pracy na terenie XI Okręgu, zaliczyć należy niepomyślny stan przemysłu i rolnictwa, nie zezwalający przedsiębiorcom na odpowiednie inwestycje i remonty.

Złe obchodzenie się z robotnikami pracodawców, wykorzystujących dogodną dla siebie sytuację nadmiaru rąk roboczych, źle wpływa na stan psychiczny robotnika i tem samem obniża znacznie jego sprawność pracy; spostrzega się również duże lekceważenie i niezrozumienie ważności i celowości przestrzegania przepisów ochronnych i to tak ze strony robotników, jak i pracodawców.

W roku sprawozdawczym było 40 *śmiertelnych* wypadków, co w porównaniu z okresem ubiegłym (31 wypadków) jest pogorszeniem sytuacji o 29%.

Najwięcej wypadków śmiertelnych miało miejsce w przemyśle budowlanym (11 wyp.), oraz robotach, związanych z budową odcinka linji węglowej w 60 Obwodzie.

Pod względem częstotliwości wypadków pierwsze miejsce zajmuje przemysł maszynowy i elektrotechniczny (3,2% wypadków na 100 robotników); następnie drugie — przemysł budowlany (1,92% wyp. na 100 robotników); trzecie—przemysł drzewny (1,9% wyp. na 100 robotników); wreszcie czwarte—spożywczy (0,74% wyp. na 100 robotników).

Najwięcej niebezpiecznym okazuje się przemysł budowlany, który, oprócz poważnego odsetka zawiadomień o wypadkach i poważnej ilości ciężkich uszkodzeń, daje największą liczbę śmiertelnych wypadków.

Rozpatrując nieszczęśliwe wypadki według przyczyn, spostrzeżemy, że największa ilość wypadków spowodowana została w przemyśle i rolnictwie *jazdą samochodem, końmi* i t. d. oraz przez *zwierzęta*, z czego 87% przypada na rolnictwo; następnie przez *upadek z drabin, rusztowań* i t. d. — 241 wypadków, z których znów około 70% przypada na rolnictwo. Zkolei przyczyną, powodującą dużo wypadków, jest *ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów*, które wywołało 122 wypadki, z czego 90% przypada na przemysł właściwy.

Z pozostałych wyróżniają się jeszcze *obrabiarki drzewa*, które spowodowały 79 wypadków, z czego 76% przypada na przemysł drzewny.

Z pośród 40 *śmiertelnych* wypadków, wymieniamy najwięcej charakterystyczne.

Jazda samochodem, wozem i t. p.; zwierzęta—6 wypadków. Szofer puszczał w ruch silnik samochodu podczas silnego mrozu. Z powodu zamarznięcia oliwy, korba z trudnością się obracała, przyczem w pewnej chwili szofer, potknąwszy się, uderzył brzuchem o korbę, puszczoną już w ruch przez obrót motoru. Uderzenie spowodowało ciężkie obrażenie wewnętrzne i w następstwie śmierć.

Robotnik portowy, pchający wagonetkę z węglem przez pomost, ułożony nad rowem, wskutek załamania się pomostu, dostał się pod wagonetkę i z powodu odniesionych obrażeń zmarł.

Nadjeżdżający do portu w Gdyni pociąg zaczepił o czerpak od kranu węglowego. Robotnik nie spostrzegł uruchomionego w ten sposób czerpaka i został przezeń tak silnie uderzony, iż uległ złamaniu nogi i zgnieceniu klatki piersiowej, wskutek czego umarł w szpitalu.

Przy budowie kolei Bydgoszcz — Gdynia, parowóz kolejki pchał 25 wagonetek z ziemią; wskutek gwałtownego zahamowania ostatnie 3 wagonetki wpadły jedna na drugą, ulegając rozbiciu i grzebiąc pod sobą hamulcowego.

W porcie w Gdyni, robotnik, uciekając przed pociągiem, naładowanym węglem, wpadł stopą między szynę i zwrotnicę i zanim zdążył ją wyciągnąć, nadjeżdżający wagon zmiażdżył mu udo. Pomimo natychmiastowej pomocy lekarskiej, robotnik zmarł w szpitalu.

Uczeń rzeźnicki, uruchamiając silnik elektryczny, dotknął ręką noży włącznikowych prądu trójfazowego o napięciu 380 volt, co spowodowało śmierć natychmiastową. Pośrednią przyczyną porażenia był brak ochrony przepisowej na włączniku, przyczem podłoga pracowni była cementowa i mokra.

Czeladnik ślusarski poniósł śmierć wskutek wybuchu acetylenowego aparatu do spawania. W pół godziny po unieruchomieniu aparatu, denat opróżniał go z wody w obawie, by nie zamarzła, gdyż działo się to w zimie, przyczem dla ułatwienia sobie pracy oświetlał wnętrze naczynia zapałkami. Ponieważ w górnym dzwonie aparatu znajdował się jeszcze gaz, nastąpił wybuch, i robotnik, uderzony w głowę częścią rozerwanego cylindra, poniósł śmierć na miejscu.

Śmierć nastąpiła wskutek uderzenia robotnika w brzuch kawałkiem drzewa, odrzuconym przez piłę tarczową.

W porcie w Gdyni, przy ładowaniu ryżu, robotnik, stojący na statku, został uderzony przez windę z ładunkiem około 6 q, wskutek czego został strącony do wody i utonął.

Przy budowie mostu w Toruniu robotnik, zatrudniony przy kesonach, jechał łódką przez Wisłę i wskutek wywrócenia się łódki, utonął.

Wykroczenia. Wykroczenia przeciwko przepisom *o czasie pracy* stwierdzono w 51 wypadkach, z tej liczby 31 spraw skierowano do sądów, w pozostałych ograniczono się do wydania odnośnych zleceń.

Obwodowi inspektorzy pracy stwierdzają, że w zakresie przestrzegania przepisów o czasie pracy stosunki kształtują się lepiej w zakładach większych, aniżeli w zakładach małych, w szczególności zaś w rzemiośle. W zakładach tych kontrola inspektora pracy jest utrudniona, zwłaszcza w zakładach położonych dalej, w miasteczkach i osiedlach, do których dostęp jest utrudniony. Spotyka się tam pracę po 10 godzin na dobę. Ze strony samych robotników inspektorzy nie uzyskiwali współdziałania w kierunku wykrycia przekroczeń przepisów o czasie pracy. Powodem tego jest zarówno obawa przed utratą pracy, jak niemniej chęć większego zarobku.

Wykrywanie przekroczeń jest utrudnione w zakładach, w których praca odbywa się na akord. Zdarzało się, że księgi wypłat były prowadzone na oko prawidłowo i wykazywano w nich 46 godzin pracy na tydzień, czemu i robotnicy przesłuchiwani nie zaprzeczali, jednakże później wykrywało się, że pracodawca prowadził osobną listę wypłat za godziny nadliczbowe.

Przerwy w pracy w przemyśle wielkim z reguły prawie ograniczane są do pół godziny, w przemyśle średnim i małym przeważnie trwają pełną godzinę. Spotykano jednak i w zakładach tych rozmiarów, głównie w grupie przemysłu poligraficznego, przerwy półgodzinne a nawet tylko 15 minutowe.

Stosowanie przedłużonego czasu pracy, na zasadzie uzyskanych zezwoleń w ramach, ustawowo przewidzianych, przedstawia się w sposób następujący: otrzymano ogółem 66 podań od 56 przedsiębiorstw na przedłużenie czasu pracy. Z tych podań 59, pochodzących od 52 przedsiębiorców, dotyczyło przedłużania czasu pracy w porze dziennej na zasadzie art. 6 pkt. b ustawy o czasie pracy. Podania, skierowane do Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, uzyskały przychylne załatwienie w 52 wypadkach, 7 zaś podań otrzymało odpowiedź odmowną. Na zasadzie uzyskanych zezwoleń w ramach wspomnianego przepisu prawa pracowało w przedłużonym czasie pracy 4417 robotników.

Zezwolenia na przedłużenie czasu pracy w porze nocnej z zastrzeżeniem prowadzenia trzeciej zmiany otrzymały wszystkie przedsiębiorstwa, w liczbie sześciu, które o to złożyły podania. Na zasadzie pozwoleń, udzielonych przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej w ramach art. art. 6 i 15 ustawy o czasie pracy, pracowało w porze nocnej przy zastosowaniu trzeciej zmiany 1595 robotników.

Stosownie do przepisów par. 5 rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 15 stycznia 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 19/24 poz. 188) okręgowy inspektor pracy wydał dwa pozwolenia dla dwóch przedsiębiorstw grupy spożywczej (fabryki cukierków) na przedłużenie czasu pracy o dwie godziny w porze dziennej i w ramach 10 godzin na dobę a 8 w sobotę, — dla wykonania robót, poprzedzających produkcję lub po niej następujących. Zezwolenia te dotyczyły dwudziestu jeden mężczyzn i 72 kobiet.

Ustawa o urlopach. Przekroczenia przepisów o urlopach pracowników są dość częste i dały powód do 16 zleceń, przeważnie w przemyśle drzewnym i handlu. Stwierdzono wykroczenia w 23 wypadkach, których usunięcia zażądano przeważnie w drodze nakazów, a w jednym tylko wypadku sprawę skierowano do sądu.

Wykonanie ustawodawstwa o ochronie pracy kobiet i młodocianych. W wielkim i średnim przemyśle na terenie Okręgu stosuje się w dużych rozmiarach racjonalizacja pracy wymagająca spotęgowania wysiłków pracujących. Ostatnio np. jedno z większych przedsiębiorstw wprowadziło w roku sprawozdawczym taśmę transmisyjną (fliessband), obsługiwaną wyłącznie przez robotnice, której celem jest zmechanizowanie pracy robotnic i utrzymanie jej w równomiernej sprawności. Ponieważ jednocześnie firmy, stosujące racjonalizację, nie starają się zupełnie albo też starają się w niedostatecznej mierze o polepszenie warunków pracy robotnic i stosowanie takich najważniejszych wskazań fizjologji pracy, jak częste przerwy i zapewnienie robotnicom odpowiedniej pozycji przy pracy, — zdrowotne warunki wśród robotnic kształtują sie niekorzystnie, a znaczna ilość zachorowań na blednicę, gruźlicę i t. p. każe wnosić, że wymienione braki są przyczyną tego stanu. Poza wypadkami, gdzie konstrukcja maszyny wyraźnie nakazuje siedzenie,

praca odbywa się wyłącznie niemal w pozycji stojącej. W przedsiębiorstwach, w których częściowo chociażby istnieje siedzenie przy pracy, nie spotyka się dbałości o wygodną i prawidłową postawę. Stołki są bez oparcia dla pleców, bez możności dostosowania siedzenia do wzrostu robotnicy. Uzupełniając przedstawione warunki zdrowotne pracy kobiet, zaznaczyć trzeba, że nawet przy takich rodzajach prac jak przenoszenie i przewożenie ciężarów, do czego masowo używa się kobiety (oraz młodocianych), w przemyśle mineralnym (cegielnie, przedsiębiorstwa ceramiczne) — jak również przy obsługiwaniu maszyn nożnych różnego rodzaju (np. pedałówki w przemyśle poligraficznym, sztance w ceramicznym) — stany fizjologiczne kobiet nie są brane zupełnie pod uwagę, i kobiety wykonywują przytoczone czynności niezmiennie w obrębie całego miesiąca.

Ochrona macierzyństwa. Na terenie XI Okręgu jest 5 zakładów prywatnych i 1 państwowy, zobowiązanych do urządzenia żłobków dla dzieci robotnic.

Państwowa Fabryka Tytoniu urządziła i prowadziła w roku sprawozdawczym żłobek, fabryki prywatne zaś usiłowały utrzymać jak najdłużej okres oporu biernego, nie zgłaszając w zasadzie sprzeciwu. W roku sprawozdawczym przy fabrykach prywatnych uruchomiony był właściwie tylko jeden żłobek w zakładach „Pepege" w Wąbrzeźnie, i to dzięki wydatnej pomocy miejscowej Kasy Chorych, oraz jedna stacja lotna, urządzona przez „Len Pomorski". W pozostałych fabrykach prywatnych zarówno żłobki, jak i stacje lotne były w fazie urządzania. W roku sprawozdawczym uruchomiła stację lotną Rektyfikacja Spirytusu przy Monopolu Państwowym w Toruniu. Rektyfikacja zatrudnia tylko 30 kobiet i ustawowemu obowiązkowi urządzenia żłobka nie podlega. Firma G. Weese w Toruniu własnej stacji lotnej nie uruchomiła, miała już dwa pokoje, przeznaczone na żłobek, lecz zawarła narazie umowę z f-ką „Len Pomorski", dzięki której robotnice jej korzystały ze stacji lotnej, wspólnej dla tych fabryk.

Zorganizowane *badanie młodocianych* przed wstąpieniem do pracy i w czasie jej trwania właściwie istnieje tylko na terenie m. Grudziądza, gdzie Okręgowy Związek Kas Chorych wyznaczył do tych spraw lekarza, który systematycznie bada młodocianych w/g kwestjonarjuszy, opracowanych przez Głównego Inspektora Pracy. W pozostałej części Okręgu ma miejsce tylko badanie młodocianych, wstępujących do pracy w przemyśle celem przedstawienia pracodawcy świadectwa lekarskiego.

Dokształcanie młodocianych. Zawodowe szkoły dokształcające na terenie województwa pomorskiego istnieją na podstawie par. 120, 142, 152 ordynacji procederowej, zmienionych ustawą z dn. 26.VII.1900 r. oraz ustawa z dn. 27. XII. 1911 r. W myśl tych ustaw inicjatywa otwierania tych szkół znajduje się w rękach zarządów miast. Na podstawie par. 4 statutu ramowego szkół dokształcających inspektorzy pracy z urzędu są członkami Rad Nadzorczych tych szkół i, jako tacy, mają prawo ich wizytowania (bez prawa czynienia bezpośrednio uwag kierownikowi i nauczycielstwu) oraz prawo komunikowania na piśmie wniosków swoich Kuratorjum szkolnemu.

Według zestawień cyfrowych — na terenie Okręgu było 3974 uczęszczających do szkół dokształcających, na liczbę 6120, zobowiązanych do uczęszczania. Stąd młodociani, którzy na dokształcanie nie uczęszczają, stanowią 35% ogólnej ilości zobowiązanych do uczęszczania.

Głównie nie uczęszczają na dokształcanie dziewczęta, dla których brak kursów specjalnych.

Młodociani ogólnie traktują dokształcanie, jako obowiązek przykry, uciążliwy. Nie wchodząc we względy natury programowej, dydaktycznej, stwierdzić należy, że zachodzi przeciążenie pracą młodocianych. Robotnicy dorośli mają zagwarantowany 46 godzinny tydzień pracy, podczas kiedy młodociani są ustawowo zobowiązani do 52 godzin pracy na tydzień — (46 pracy i 6 nauki). Wprawdzie art. 9 ust. z dn. 2.VII.1924 r. pozwala stanąć na stanowisku wliczania godzin nauki młodocianego do godzin jego pracy, to jednakże art. 5 rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 31.XII.1924 r. o wykonaniu obowiązku szkolnego przez młodocianych, a wreszcie samo życie — brak rannych szkół dokształcających — całkowicie zwalniają pracodawców od świadczenia, przepisanego art. 9.

Wprowadzenie w życie powyższego świadczenia jest koniecznością tak ze względów na zdrowie młodocianych, jak również racjonalne postawienie sprawy dokształcania.

Działalność rozjemcza. Jako przyczyna *zatargów indywidualnych w przemyśle* najczęściej występuje *spór o zaległe zarobki* (284 wyp.), oraz *zwolnienie* z pracy bez zachowania ustawowego okresu wypowiedzenia (242); poza tem liczną grupę spraw obejmują

spory z powodu *nieudzielenia urlopu* pracownikom (59 wyp.) i sprawa *wynagrodzenia za nadgodziny* (52 wyp.), wreszcie *niewydawanie świadectw* spowodowało 34 zatargi. W porównaniu z rokiem poprzednim ogólna liczba spraw rozpatrzonych wzrosła prawie o 50%; odsetek spraw, załatwionych polubownie, wzrósł z 30% do 38 %.

Na ogólną ilość 88 zatargów zbiorowych, w 25 wypadkach doszło do *strajku*; pozostałe 63 zatargi zakończyły się przez dobrowolne układy stron.

Zatargi miały naogół o wiele łagodniejszy przebieg, niż w roku poprzednim, i spowodowały ogółem stratę z powodu strajku 4170 i $^1/_2$ dni roboczych, gdy w okresie poprzednim stracono ich 36601 i $^1/_2$.

Przeważna część zatargów zbiorowych w roku sprawozdawczym miała *podłoże ekonomiczne*. Wśród przyczyn na pierwsze miejsce wybijają się spory o zarobki, obejmujące przeszło 50% wszystkich zatargów, a mianowicie niewypłacanie zarobków — 23 wyp., żądanie podwyżki — 20 zatargów strajkowych, wynagrodzenia za nadgodziny — 6 zatargów.

Nieprzestrzeganie ustawy o umowie o pracę i o urlopach robotniczych było powodem 17 zatargów, przyczem w 8 wypadkach dotyczyły one sprawy urlopów, a w 9-ciu — nieprawidłowego zwolnienia z pracy.

Najczęściej zatargi strajkowe zdarzały się w przedsiębiorstwach o charakterze sezonowym, jak budowlane, zatrudniające nieraz po kilkuset robotników, i bardzo często zalegające z wypłatami zarobków, lub nie przestrzegające warunków umowy o pracę. Również i w przedsiębiorstwach tranzytowych na terenie portu w Gdyni częste są zatargi zbiorowe na tle nieprzestrzegania umowy o pracę i nieudzielania urlopów.

Skuteczność interwencji inspektora pracy utrudniona jest w dużej mierze brakiem przepisów ochronnych dla niektórych gałęzi pracy, rozwiniętych specjalnie na terenie Gdyni, jako portu morskiego.

Na uwagę zasługuje zatarg w Starogardzie i w Tczewie. Dnia 27 lipca 1929 r. zastrajkowało równocześnie 643 robotników w 15 zakładach różnych grup przemysłowych, żądając zaliczenia miast Starogradu i Tczewa do I kategorji miast na Pomorzu, i stosownie do tego odpowiedniego poziomu płac. Strajk trwał do 2 sierpnia i zakończył się, pomimo oporu Związku Pracodawców Ziem Północno-Zachodnich, uwzględnieniem żądań, wysuniętych przez robotników, lecz dopiero na skutek interwencji Ministra Pracy i Opieki Społecznej w drodze arbitrażu.

Warunki pracy i płacy w rolnictwie, ustalone dla całego terenu XI Okręgu w orzeczeniu Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej z dnia 9.III.1929 r., są naogół przez obie strony przestrzegane.

Z ogólnej sumy rozpatrzonych 1769 *zatargów indywidualnych w rolnictwie*, 761 spraw, czyli 43%, załatwiono polubownie. Pozostałe sprawy zostały umorzone względnie skierowane do roztrzygnięcia w innych instytucjach.

Jako przyczyna zatargów jednostkowych występuje najczęściej *spór o zaległe zarobki i świadczenia deputatowe*, wynoszące zgórą 72% ogółu spraw; częste są również zatargi z powodu *wydalenia z pracy przed upływem terminu* (335 spraw); *urlopy* i *czas pracy* — wywołały 33 zatargi; *niewłaściwe traktowanie robotników względnie pracodawcy* — 33 sprawy, wreszcie sprawa *świadczeń dla wdów i emerytów* — 17 spraw. Inne punkty umowy wywołały stosunkowo małą ilość zatargów.

Ilość *zatargów zbiorowych* wzrosła o 13 w porównaniu z okresem poprzednim i wynosiła 53. Z tej liczby większość (35) udało się załatwić polubownie; 9 — umorzono, i tyleż skierowano do sądu.

Z pośród 53 wynikłych zatargów zbiorowych, było 10 zatargów *strajkowych*; w 43 wypadkach do strajku nie doszło.

Wśród zatargów bezstrajkowych, jak i w zatargach indywidualnych, dominują ilościowo *spory o wynagrodzenie* i *świadczenia* — 29 spraw; 5 zatargów wynikło z powodu *złego stanu mieszkań robotniczych*; po 2 zatargi na tle *zwolnienia z pracy robotników sezonowych przed terminem i zwrotu kosztów ich powrotnego przejazdu z miejsca pracy do miejsca zamieszkania*.

Połowa wszystkich zatargów *strajkowych* wywołana była zaleganiem w wypłacie zarobków gotówkowych; w 2-ch wypadkach robotnicy strajkowali, żądając podwyżki płac akordowych; w 1 wypadku — podwyżki wynagrodzenia za sianie nawozów sztucznych; 1 strajk wybuchł z powodu wydalenia z pracy robotnika sezonowego i 1 — wskutek

„oberwania" przez pracodawcę wynagrodzenia ustalonego orzeczeniem Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej. Strajkujący naogół osiągnęli swe żądania, i do ekscesów nie doszło.

Komisje rozjemcze w roku sprawozdawczym nie były zwoływane.

Umowy zbiorowe. Ustalona arbitrażowa taryfa z dnia 29 września 1928 r. otrzymała moc obowiązującą na terenie całego Okręgu (Monitor Polski Nr. 250/28 oraz Nr. 31/29). Obowiązywała ona wszystkie zakłady przemysłowe i handlowe z wyjątkiem zakładów wyrobu i rafinerji cukru, przemysłu spirytusowego i krawieckiego. Moc obowiązywania tej taryfy wygasła z dniem 30 października 1929 r., poczem nastąpiła dobrowolna umowa pomiędzy Centralnym Związkiem Pracodawców Ziem Północno-Zachodnich a związkami 3-ch ugrupowań zawodowych (Z. Z. P., Chrz. Z. Z. i P. P. S.), podwyższająca stawki poprzedniej taryfy arbitrażowej przeciętnie o 5%. Umowa ta uzyskała moc obowiązującą na terenie całego Okręgu (Monitor Polski Nr. 266 i 289/29) dla wszystkich działów przemysłu z wyjątkiem przemysłu cukrowniczego, budowlanego i zakładów handlowych. Umowa ta obowiązywała do końca roku sprawozdawczego.

Poza normami zarobkowemi, określonemi taryfą, na terenie całego Okręgu zawarto trzy umowy zbiorowe, wszystkie na terenie 60 Obwodu. Jedna z nich ustaliła warunki płacy i pracy w fabryce Portland-Cementu, druga podwyższyła o 10% płace wszystkich kategoryj robotniczych w fabryce beczek, trzecia zaś zastosowała taką samą podwyżkę w odniesieniu do pracowników „Łuszczarni Ryżu".

Inspektor Pracy XI Okręgu

(—) inż. B. Świeżawski.

CZĘŚĆ CYFROWA

SPRAWOZDANIA Z OKRĘGU XI.

TABLI

Zarejestrowane do dnia 31 grudnia 1929 r. zakłady

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zakłady zatrudniające do 4 robotników						Zakłady zatrudniające 5—19 robotników						Zakłady zatrudniające 20—49 robotników					
	Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników				
		Dorosłych		Młodocianych				Dorosłych		Młodocianych				Dorosłych		Młodocianych		
		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	Ogółem		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	Ogółem		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	Ogółem
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny.	23	46	2	5	—	53	48	411	22	21	1	455	31	698	92	30	12	832
V Hutnictwo i mech. przerób metali .	26	36	—	38	—	74	14	58	11	31	—	100	3	30	14	19	14	77
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn. .	113	183	3	121	—	307	103	554	11	295	2	862	23	402	19	201	1	623
VII Przem. chemiczny .	2	3	1	—	—	4	7	42	49	1	15	107	7	146	32	5	32	215
VIII Przem. włókienniczy	1	2	2	—	—	4	1	1	5	—	—	6	—	—	—	—	—	—
IX Przem. papierniczy .	1	3	—	—	—	3	1	2	6	—	—	8	—	—	—	—	—	—
X Przemysł garbarski i przetworów zwierzęcych	8	17	2	3	—	22	5	41	6	—	3	50	—	—	—	—	—	—
XI Przemysł drzewny .	197	369	—	134	—	503	237	1557	56	453	4	2070	61	1298	49	203	14	1564
XII Przemysł spożywczy	1194	1847	47	347	8	2249	163	906	170	114	42	1232	34	625	217	24	92	958
XIII Przemysł odzieżowy i galanteryjny . .	49	55	4	51	4	114	49	189	93	61	26	369	3	19	32	2	32	85
XIV Przem. budowlany .	42	53	—	33	1	87	85	805	1	63	—	869	36	967	—	66	—	1033
XV Przemysł poligraficzny	5	8	3	3	3	17	24	100	49	38	28	215	10	114	70	54	34	272
XVI Zakłady użyteczności publicznej . . .	31	92	—	1	—	93	15	171	6	5	4	186	8	144	45	12	—	201
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . . .	4	15	—	1	—	16	8	60	2	1	—	63	5	141	—	—	—	141
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	1	2	1	—	—	3	3	38	—	—	—	38	2	60	—	3	—	63
XIX Hotele, gospody, jadłodajnie i usługi osobiste	15	12	3	18	8	41	9	29	20	14	3	66	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	13	33	—	1	—	34	9	38	4	9	10	61	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okr. sprawozdawczym:	1725	2776	68	756	24	3624	781	5002	511	1106	138	6757	223	4644	570	619	231	6064
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	2437	3142	368	983	172	4665	641	3840	506	708	152	5206	202	4441	626	474	194	5735
RÓŻNICA w por. z okr. poprz.(±):	712	366	300	227	148	1041	140	1162	5	398	14	1551	21	203	56	145	37	329

Liczba folwarków ponad 50 hektarów prze

CZĘŚĆ I.

czynne według liczby oraz według płci i wieku robotników.

Zakłady zatrudniające 50—99 robotników						Zakłady zatrudniające 100—499 robotników						Zakłady zatrudniające ponad 499 robotników						Ogólna liczba zakładów:		Ogólna liczba robotników:	
Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim	w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim
	Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem				
	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt					
—	—	—	—	—	—	1	200	—	—	—	200	—	—	—	—	—	—	1	1	200	150
14	779	129	44	25	977	3	385	60	22	2	469	—	—	—	—	—	—	119	113	2786	2528
—	—	—	—	—	—	1	169	44	10	11	234	2	1674	58	315	46	2093	46	107	2578	1900
5	264	14	102	25	405	4	613	—	157	—	770	1	536	3	194	—	733	249	260	3700	3553
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1270	2323	54	799	4446	17	16	4772	4721
—	—	—	—	—	—	1	32	170	—	30	232	—	—	—	—	—	—	3	5	242	110
2	20	26	6	101	153	1	116	49	—	—	165	—	—	—	—	—	—	5	5	329	435
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	43	72	126
13	733	78	63	5	879	6	922	287	149	42	1400	—	—	—	—	—	—	514	477	6416	6503
8	271	198	19	61	549	7	1345	305	22	3	1675	4	2122	482	88	—	2692	1410	1486	9355	9173
1	34	28	8	15	85	2	158	299	5	37	499	—	—	—	—	—	—	104	168	1152	1041
13	829	—	37	—	866	11	2263	—	27	—	2290	6	3814	10	3	—	3827	193	102	8972	5812
2	76	38	25	24	163	2	147	47	40	18	252	—	—	—	—	—	—	43	38	919	769
4	249	3	19	—	271	3	611	4	35	—	650	—	—	—	—	—	—	61	58	1401	1398
3	150	—	—	—	150	2	340	—	—	—	340	1	550	—	—	—	550	23	382	1260	1857
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	17	104	354
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24	93	107	215
1	25	30	—	—	55	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	20	150	151
66	3430	544	323	256	4553	44	7301	1265	467	143	9176	15	9966	2876	654	845	14341	2854		44515	40686
56	3220	427	204	142	3993	45	8175	1319	341	286	10121	10	7029	2913	413	611	10966	3391		40686	
10	210	117	119	114	560	1	874	54	126	143	945	5	2937	37	241	234	3375	537		3829	

strzeni ogólnej 3257 z liczbą robotników stałych 69170.

TABLI

Inspekcje zakła

1. Wizy

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników objętych wizytacjami:						
	zarejestrow. zakładów czynnych	z liczbą robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzon.	% zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych: 1 raz	2 razy	więcej razy	Ogólna liczba rob. objęt. wizytacjami	% robotn. objętych wizytacjami
I i II Rolnictwo, ogrodn., hodowla i leśnictwo	3257	69170	**18**	0,55	17	—	1	**1198**	1,8
III Górnictwo	1	200	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	119	2786	**25**	21,0	21	4	—	**1172**	42,0
V Hutnictwo i mech. przer. metali	46	2578	**24**	52,2	21	1	2	**1848**	71,6
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	249	3700	**57**	22,9	40	14	3	**2468**	66,7
VII „ chemiczny	17	4772	**11**	64,7	5	3	3	**4670**	98,0
VIII „ włókienniczy . . .	3	242	**1**	33,3	—	—	1	**232**	96,0
IX „ papierniczy	5	329	**3**	60,0	2	—	1	**227**	69,0
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych.	13	72	**1**	7,7	1	—	—	**9**	12,3
XI Przemysł drzewny	514	6416	**129**	25,1	109	16	4	**3239**	50,4
XII „ spożywczy	1410	9355	**166**	11,8	141	19	6	**5910**	63,2
XIII „ odzieżowy i galanter.	104	1152	**12**	1,9	8	1	3	**731**	63,4
XIV „ budowlany	193	8972	**39**	2,0	31	6	2	**6098**	68,0
XV „ poligraficzny . . .	43	919	**27**	63,0	19	5	3	**638**	69,4
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	61	1401	**12**	19,8	11	1	—	**418**	30,0
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	23	1260	**12**	52,2	8	3	1	**1204**	95,5
XVIII Komunik., poczta, telegr. i t. p.	6	104	**3**	50,0	2	1	—	**88**	84,6
XIX Przemysł usług osobistych . .	24	107	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe . . .	23	150	**14**	60,9	12	2	—	**125**	83,3
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	**6111**	**113685**	***) 554**	**18,8**	**448**	**76**	**30**	***) 30275**	**65,3**
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	**6648**	**109936**	**536**	**15,5**	**482**	**40**	**14**	**29629**	**71,3**
RÓŻNICA w por. z okresem poprzednim (+):	**—537**	**+3749**	**+18**	**+3,3**	**—34**	**+36**	**+16**	**+646**	**—6,0**

*) Prócz tego—dokonano 12 wizytacyj w 12 zakładach, nie podlegających rejestracji, z ogólną

CA II.

dów pracy.

tacje.

Liczba wizytacyj:				
Ogólna	w tem zakł. zatrudn.		w nocy i w dni świąteczne	z powodu nieszczęśl. wypadków
	do 20 rob.	pow. 20 rob.		
20	2	18	—	2
—	—	—	—	—
29	6	23	—	—
29	21	8	—	4
78	47	31	—	1
29	9	20	—	—
9	—	9	—	1
5	2	3	—	—
1	1	—	—	—
160	110	50	—	1
200	142	58	—	3
20	8	12	—	—
50	18	32	1	3
40	27	13	—	—
14	9	5	—	—
19	7	12	4	—
4	1	3	—	—
—	—	—	—	—
16	15	1	—	1
*) 723	425	298	5	16
619	379	240	4	14
+104	—46	+58	+1	+2

liczbą 28 zatrudnionych pracowników.

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

Grupy zatrudnienia	Liczba zakładów obejrzanych w związku z ich otwarciem lub przebudową	Liczba komisyj (wraz z kolaudacjami)	Liczba konsensów wydanych bez schodzenia na miejsce	Liczba wydanych opinij
I i II	—	—	—	—
III	—	—	—	—
IV	1	—	—	9
V	—	—	—	7
VI	—	—	—	17
VII	1	—	—	13
VIII	—	—	—	1
IX	—	—	—	—
X	—	—	—	—
XI	1	1	—	14
XII	11	2	—	64
XIII	1	—	—	1
XIV	—	—	—	4
XV	2	—	—	7
XVI	—	1	—	2
XVII	—	1	—	8
XVIII	—	—	—	1
XIX	—	—	—	—
XX	1	3	—	3
	18	8	—	151
	24	25	—	133
	—6	—17	—	+18

TABLICA IIIa.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higjeny pracy i warunków zdrowotnych robotników.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																					W okresie sprawozdawczym		W okresie poprzednim	Ogółem zleceń wykonanych*)
	mieszkań robotniczych	przestronności	światła	przewietrzania ogólnego	usuwania pyłu	usuwania pary lub gazów	usuwania odpadków	jadalni	ubieralni	umywalni	kąpieli	ustępów	ogrzewania	wody do picia	ubrań ochronnych	siedzeń przy pracy	żłobków dla niemowląt	badania zdrowia robotników	bad. narz., surowc. i produkt. w fabr.	apteczek podręcz.	innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla	87	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	87	—	14	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	3	—	6	1	9	2	6	3	9	18	8	7	—	2	—	—	—	4	—	10	6	94	5	72	85
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	—	1	3	4	2	—	13	3	4	8	2	4	—	—	1	—	—	—	—	22	17	84	27	41	96
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	—	1	8	5	6	1	8	5	19	25	2	7	3	1	2	—	—	9	—	32	47	181	95	139	148
VII „ chemiczny	—	—	3	29	6	2	1	3	9	2	2	4	—	—	2	1	—	2	—	1	31	98	67	27	76
VIII „ włókienniczy	—	3	2	2	5	—	2	1	4	5	—	7	—	—	1	—	3	—	—	—	—	3	—	8	3
IX „ papierniczy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	43	4	10	59
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	—
XI „ drzewny	4	6	6	7	40	2	40	5	26	20	—	10	4	—	—	—	3	85	—	69	75	402	112	207	245
XII „ spożywczy	17	6	13	16	35	9	20	13	26	38	7	7	—	5	5	—	1	2	—	12	310	542	127	499	475
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	—	—	—	8	—	2	—	3	8	6	—	4	—	—	1	—	1	—	—	1	13	47	19	19	39
XIV „ budowlany	—	—	1	—	—	—	1	—	—	3	—	1	—	—	—	—	—	1	—	9	2	18	—	10	24
XV „ poligraficzny	—	3	2	7	11	—	5	1	18	12	—	9	1	—	4	—	—	—	1	6	35	115	42	71	88
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	—	—	—	—	—	—	1	2	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	4	12	6	8	3
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	7	—	2	—	—	2	6	10	4	4	—	—	2	1	—	—	—	1	1	40	14	41	15
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	111	20	51	80	116	18	96	40	131	149	26	64	8	8	18	2	8	103	1	165	552	1767	518		1357
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	22	5	69	18	54	14	72	25	118	75	9	71	3	10	8	—	3	62	—	105	435	1178	444		1012
RÓŻNICA w por. z okresem poprzednim (+):	+89	+15	—18	+62	+62	+4	+24	+15	+13	+74	+ 17	—7	+5	—2	+ 10	+2	+5	+41	+1	+ 60	+ 117	+589	+74		+ 345
OGÓŁEM zleceń wykonanych*):	38	11	50	39	96	7	87	27	101	103	16	62	6	7	14	—	1	12	—	157	523	1357			—

*) Rubryki te dotyczą zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA IIIb.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w celu zabezpieczenia robotników od nieszczęśliwych wypadków.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																	W okresie sprawozdawczym		W okresie poprzednim		Ogółem zleceń wykonanych*)
	kotłów i przewodów parowych	silników	pędni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwigów	obrabiarek metal	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materjałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przewożenia surowców i materjałów	ładowania, podnoszenia i dźwigania ciężarów	podłóg	dróg, przejazdów, otworów	przejść, schodów, drzwi	innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	3	7	16	—	—	4	—	1	—	—	4	1	—	6	3	10	12	67	23	61	53	55
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	1	2	27	1	3	2	1	1	—	—	—	—	—	3	2	2	22	67	58	36	9	72
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	8	4	53	3	2	35	5	2	—	—	9	—	—	11	2	2	62	199	110	116	51	193
VII „ chemiczny	—	4	21	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	9	5	9	32	83	46	26	19	87
VIII „ włókienniczy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—
IX „ papierniczy	—	1	5	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	1	—	1	4	15	4	8	8	26
X „ garbarski i przetw. zwierz.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	—
XI „ drzewny	6	6	37	5	—	2	53	1	—	—	14	—	—	17	1	11	82	235	96	259	172	200
XII „ spożywczy	17	26	111	12	7	—	1	2	—	—	6	—	—	56	11	30	65	344	192	321	184	350
XIII „ odzieżowy i galanteryjny .	2	2	9	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	5	4	2	16	42	13	12	11	48
XIV „ budowlany	—	—	1	—	—	1	2	—	—	—	—	1	—	—	2	4	6	17	3	18	15	23
XV „ poligraficzny	—	3	20	—	—	—	—	2	—	—	2	—	—	10	—	2	17	56	28	35	25	74
XVI Zakłady użyteczności publicznej. .	1	—	2	2	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	7	14	6	17	8	14
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	4	5	—	5	3	3
XVIII Komunikacje, poczta, telegr., telefon	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przem. hotel., szynk. i usług osob.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	38	55	302	24	12	46	62	15	—	—	38	2	—	118	30	74	332	1148	579			1153
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	34	28	234	29	14	54	94	18	—	—	39	2	—	80	42	81	192	941	577			808
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (±):	+4	+27	+68	—5	—2	—8	—32	—3	—	—	—1	—	—	+38	—12	—7	+ 140	+207	+2			+ 345
OGÓŁEM zleceń wykonanych*):	42	48	308	24	10	45	61	16	—	—	40	2	—	112	37	78	330					

*) Rubryki te dotyczą zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA IIIc.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie czasu pracy, ewidencji pracujących i t. p.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									Ogółem		
	Czas pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków*)	Wypłaty zarobków (wynagrodzenia**)	Oświaty młodocianych robotnik.	Nakładania kar przez pracodawc. na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	zleceń	w tem zleceń w formie nakazów	Ogółem***) zleceń wykonanych
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	6	—	—	66	2	4	2	4	4	88	18	83
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	2	—	1	11	2	3	—	2	5	26	11	25
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	13	1	2	90	11	13	—	15	15	160	69	120
VII „ chemiczny	2	—	1	26	—	1	1	3	9	43	30	40
VIII „ włókienniczy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IX „ papierniczy	1	—	—	1	—	1	—	—	4	7	2	13
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XI „ drzewny	17	6	4	174	31	27	1	20	40	320	105	244
XII „ spożywczy	40	2	2	89	22	26	—	18	23	222	71	228
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	1	—	—	9	2	2	—	1	5	20	8	23
XIV „ budowlany	14	1	2	75	4	4	1	11	7	119	5	117
XV „ poligraficzny	4	1	2	22	12	8	2	2	18	71	19	68
XVI Zakłady użyteczności publicznej	5	1	9	4	5	—	—	1	6	23	9	17
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	3	4	1	11	—	1	2	—	10	40	8	37
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	1	3	3	—	—	—	3	10	—	3
XIX Przem. hotel., szynkarski i usług osob.	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2	—	2
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	108	16	26	581	94	92	9	77	149	1152	355	1020
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	144	11	4	169	13	74	2	35	42	494	293	370
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+):	—36	+5	+22	+412	+81	+18	+7	+42	+107	+658	+62	+650
OGÓŁEM zleceń wykonanych***):	102	14	15	489	81	80	4	80	155			

*) Dotyczy zleceń w sprawach kontroli stanu zatrudnienia, posiadania i prowadzenia ksiąg fabrycznych, książeczek obrachunkowych, wykazów, ogłoszeń, regulaminów i t. p.

**) Dotyczy zleceń w sprawach wynagrodzenia robotników i pracowników umysłowych.

***) Dotyczy zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA V.

Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Przyczyny nieszczęśliwych wypadków:																					OGÓŁEM wypadków	Następstwa:		
	Silniki	Pędnie	Maszyny z silnikami: Obrabiarki metali	Obrabiarki drzewa	Obrabiarki innych materj.	Maszyny włókiennicze	Maszyny rolnicze	Maszyny bez silników	Dźwigi, żórawie dźwignie	Przewody elektr.	Kotły, przewody parowe, parniki	Eksplozje materjałów wybuchow.	Materje zapalne, truj., gor. i żrące	Załamanie się rusztowań, spadnięcie przedmiotów	Upadek z drabin, z rusztowań, schodów, w zagłębienia	Ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów	Jazda samochodem, wozem i koniną; zwierzęta	Ruch kolejowy	Przewóz wodą (upadek z pokładu)	Narzędzia ręczne (młoty, siek. etc.)	Inne przyczyny		Śmierć	Utrata zdoln. do pracy pow. 4 tyg.	Pozostałe
I Rolnictwo, ogrodn. i hodowla	—	1	—	7	—	—	73	5	—	—	1	10	5	21	141	12	234	2	—	33	160	**705**	16	288	401
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	—	2	—	2	1	—	—	—	—	1	—	—	—	1	3	—	3	3	—	1	4	**21**	—	3	18
V Hutnictwo i mech. przer. metali	—	1	5	2	2	—	—	—	—	—	—	—	9	2	1	1	—	—	—	—	2	**25**	—	8	17
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	—	—	21	3	1	—	—	—	—	1	3	3	13	4	12	13	5	—	—	14	26	**119**	3	15	101
VII „ chemiczny	—	1	1	3	9	—	—	—	—	1	1	—	1	14	9	1	2	—	—	9	18	**70**	1	9	60
VIII „ włókienniczy . . .	—	—	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2	—	**12**	—	7	5
IX „ papierniczy	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	**2**	—	—	2
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XI Przemysł drzewny	1	2	—	60	1	—	—	—	—	1	3	—	—	4	8	25	1	2	—	3	13	**124**	1	55	68
XII „ spożywczy	—	1	1	1	6	—	—	—	2	—	1	1	6	2	4	5	9	1	1	12	15	**69**	2	22	45
XIII „ odzieżowy i galanter.	—	—	—	—	4	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	**6**	—	1	5
XIV „ budowlany	—	—	1	1	—	—	—	—	1	1	1	—	3	17	18	26	5	13	1	40	45	**173**	11	45	117
XV „ poligraficzny . . .	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1	—	—	—	2	**11**	—	6	5
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	2	6	4	4	—	—	3	6	**28**	2	9	17
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—	2	2	28	3	6	1	1	11	**61**	2	35	24
XVIII Komunikacje, poczta i t. p. .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	3	3	2	1	1	4	**14**	1	5	8
XIX Przemysł usług osobistych . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	**2**	—	1	1
XX Zakłady widowiskowe. . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**1**	1	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	1	8	29	79	31	8	73	7	8	8	10	14	41	69	204	122	270	29	4	119	309	**1443**	40	509	894
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	4	16	33	76	41	1	80	5	9	1	3	4	36	77	132	125	279	20	10	98	366	**1416**	31	557	828
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz.(±):	−3	−8	−4	+3	−10	+7	−7	+2	−1	+7	+7	+10	+5	−8	+72	−3	−9	+9	−6	+21	−57	**+27**	+9	−48	+66

*) Z powyższej liczby 91 wypadków (w tem 6 śmiertelnych) miało miejce w zakładach niekwalifikujących się do rejestracji.

| | | |

OKRĄG XII.

WOJEWÓDZTWO WILEŃSKIE I NOWOGRÓDZKIE.

Stan zatrudnienia. Ku końcowi roku sprawozdawczego zaprowadzono nowe rejestry zakładów przemysłowych. Do rejestrów tych wpisano szereg zakładów, dotychczas nieobjętych rejestrem, natomiast szeregu innych zakładów, w myśl § 8 instrukcji Ministra Pracy i Opieki Społecznej, nie wciągnięto do nowych rejestrów.

Przemysł mineralny (gr. IV) stanowi 68 zakładów z liczbą robotników — 2076;

w tem:	cegielni. . . .	43	z liczbą rob.	703,
	hut szklanych .	4	„ „ „	1222,
	fabryk kafli . .	13	„ „ „	93,
	innych	8	„ „ „	58.

zwiększenie liczby zakładów tłumaczy się zarejestrowaniem nowopowstałej huty szklanej oraz szeregu drobnych zakładów (polowych cegielni, fabryk kafli, betoniarni i t. d.).

Cegielnie większe (20) były czynne w sezonie — od końca marca do października, — polowe zaś przeważnie pracowały przez okres 3—4 miesięcy.

Cegielnie, położone na terenie prowincjonalnych obwodów, pracowały mniej intensywnie od cegielni na terenie 62 Obwodu (m. Wilna).

W roku sprawozdawczym uruchomione zostały 4 nowe cegielnie z liczbą robotników około 150.

Naogół zatrudnienie w cegielniach w roku sprawozdawczym w porównaniu z r. 1928 wzrosło.

Z 4-ch zarejestrowanych *hut szklanych*, jedna huta, wyposażona w najnowsze maszyny automatyczne, uruchomiona została dopiero w listopadzie r. 1929, zatrudniając 200 robotników (mężczyzn). Pozostałe 3 huty pracowały z przerwami, mianowicie: w jednej $4^1/_2$ miesięczna przerwa dotyczyła 250 robotników; w drugiej przerwa 3-miesięczna — około 120 i w trzeciej przerwa 7-tygodniowa — około 600 robotników. W 2-ch pierwszych wypadkach przerwy były z powodu remontu, w ostatnim zaś — z powodu strajku robotników. W pierwszem półroczu notowano zwiększenie się zatrudnienia w jednej hucie o przeszło 100 robotników, w drugiem zaś półroczu zatrudnienie w 3 hutach (poprzednio zarejestrowanych) zbliżyło się do norm roku poprzedniego.

W roku sprawozdawczym uruchomione zostały również 3 małe *fabryki kafli*, zatrudniające łącznie 34 robotników. Naogół fabryki kafli pracowały cały rok z małemi przerwami i przy zmniejszonej liczbie robotników w zimie.

W hutnictwie, mechanicznej przeróbce metali oraz w przemyśle maszynowym (gr. V i VI) — ogółem zarejestrowano 50 zakładów z liczbą robotników 781.

Przerwa paromiesięczna dotyczyła fabryki gwoździ i drutu.

Poważniejszych zmian w zatrudnieniu w porównaniu z r. 1928 nie dało się zauważyć, pod koniec jednak roku wyczuwa się w niektórych przedsiębiorstwach tendencję do redukcji robotników, a względnie dni pracy.

Przemysł chemiczny (gr. VII) reprezentuje powstała w roku sprawozdawczym w Lidzie fabryka kaloszy („Przemysł Gumowy Ardal"), zatrudniająca 130 robotników, w tem

85 kobiet. W pozostałych 17 zakładach (smolarnie, terpentyniarnie i t. p.), zatrudniających ogółem 86 robotników, widocznych zmian w zatrudnieniu w porównaniu z rokiem poprzednim nie dało się zauważyć.

W gr. VIII (*przemysł włókienniczy*) figuruje w rejestrze 39 zakładów z liczbą robotników — 529 (w r. 1928 było — 26 zakładów z liczbą robotników — 474). Obejmują one: 14 międlarni i trzepalni lnu z liczbą robotników 278, 8 wytwórni trykotaży z liczbą robotników 116, 2 składnice szmat, 6 przędzalni wełny, 4 wytwórnie powrozów i t. p., zatrudniających ogółem robotników 135. 3 mechaniczne międlarnie i trzepalnie lnu z liczbą robotników około 140 czynne były w ciągu roku do 10 miesięcy, pozostałe zaś zakłady, zwłaszcza ręczne, pracowały po 4—5 miesięcy w okresie sprawozdawczym.

W gr. IX (*przemysł papierniczy*) podano 30 zakładów z liczbą robotników 1246. Reprezentują go: *3 papiernie, 7 tekturowni* oraz *fabyka masy drzewnej* z ogólną liczbą robotników w tych zakładów — 1092. Pozostali 154 robotnicy zatrudnieni byli w 19 drobnych zakładach (wytwórnie zeszytów, pudełek, kopert, i t. p.). Papiernia w N.-Werkach (koło Wilna) zmniejszyła stan zatrudnienia już w końcu 1928 r. do 160 robotników, z końcem zaś lutego r. b. całkowicie zawiesiła pracę. Fabryka masy drzewnej, zatrudniająca 20 robotników, pracowała z przerwami, które łącznie wynosiły w ciągu roku sprawozdawczego około 4 miesięcy. Tekturownie i pozostałe 2 papiernie czynne były naogół w ciągu całego roku z nieznacznemi tylko przerwami, niekiedy przy czasowej redukcji liczby robotników z powodu chwilowych trudności technicznych lub finansowych, i tylko fabryka papieru w Nowej Wilejce (123 robotników) od lipca r. 1929 zredukowała liczbę dni pracy w tygodniu do 5-ciu. Dwie tekturownie na terenie pow. wileńskiego były w ciągu roku w stanie rozbudowy, jednak w roku sprawozdawczym pracy nad rozbudową nie zakończyły.

W roku sprawozdawczym również jak i w roku poprzednim *garbarnie* naogół pracowały słabo i przy zredukowanej liczbie robotników, przyczem w ciągu całego roku sprawozdawczego pracowały jedynie 3 większe garbarnie w Wilnie, zatrudniające ogółem do 90 robotników; inne 3 garbarnie w Wilnie w okresie styczeń — marzec zawiesiły pracę, zwalniając 55 robotników. Pozostałe garbarnie (zwłaszcza zaś drobne na prowincji) pracowały przeważnie ze znacznemi przerwami — od 4 do 6 miesięcy — i przy zmniejszonej liczbie robotników.

Przemysł drzewny (gr. XI). Ogółem figuruje 143 zakłady z liczbą robotników — 3589, w tem: 114 tartaków z liczbą robotników 2819, 1 fabryka dykt z liczbą robotników 131, 2 zakłady przemysłowe eksploatacji lasów z liczbą robotników od ± 500 na początku roku do ± 200 w końcu roku, 1 fabryka słomki zapałczanej z 22 robotnikami oraz 25 warsztatów stolarskich z 247 robotnikami.

Z pośród poszczególnych grup przemysłu właściwego na terenie Okręgu największe zmiany w zatrudnieniu w roku sprawozdawczym zaszły w omawianej grupie. Z jednej strony wciągnięto do rejestru szereg nowych zakładów, z drugiej zaś strony *tablica I* wykazuje *znaczne zmniejszenie ogólnej liczby zatrudnionych robotników*. Poza tem należy podkreślić, że zatrudnienie w najpoważniejszej gałęzi tej grupy, mianowicie *w tartakach* w roku sprawozdawczym podlegało stale zmianom, zmniejszając się ogromnie ku końcowi okresu sprawozdawczego. W 1929 r. w różnych okresach powstało 5 tartaków nowych, które ogółem zatrudniały ± 100 robotników. Zlikwidowanych zostało 8 tartaków, które zatrudniały normalnie około — 300 robotników. Największe przedsiębiorstwo przemysłu drzewnego w pow. wołożyńskim, które w 1928 r. zatrudniało w tartaku i przy eksploatacji lasu przeszło 1000 robotników, w roku sprawozdawczym zatrudniało zaledwie do 150 robotników. Cztery tartaki, zatrudniające normalnie około 100 robotników, były nieczynne w ciągu całego okresu sprawozdawczego. Dziesięć tartaków pracowało w okresie sprawozdawczym przy zredukowanej liczbie dni (3 — 4 dni w tygodniu). Z pozostałych tartaków większość pracowała z przerwami, przyczem przerwy te wynosiły 1 do 6 miesięcy, a w jednym wypadku nawet do 10 miesięcy i dotyczyły ogółem ± 2000 robotników.

Fabryka dykt była czynna przez cały rok bez przerwy; liczba robotników uległa — w porównaniu z rokiem poprzednim — nieznacznej tylko redukcji. Daje się zauważyć stałe zmniejszenie zatrudnienia *w zakładach stolarskich*.

Przemysł spożywczy (gr. XII). W omawianej grupie przemysłu poważniejsze zmiany w stanie zatrudnienia w okresie sprawozdawczym naogół nie zaszły; zwiększenie się ogólnej liczby zatrudnionych jest skutkiem jedynie rozszerzenia rejestrów inspekcji.

W okresie sprawozdawczym uruchomiono 10 nowych zakładów (2 młyny, 1 olejarnia, 2 wytwórnie cukierków, 1 piekarnia mechaniczna, 4 fabryki konserw), zatrudniających ogółem około 150 robotników. W ciągu roku sprawozdawczego zlikwidowane zostały 2 małe wytwórnie cukierków.

Stan zatrudnienia w pozostałych grupach nie nastręcza uwag.

Zatrudnienie kobiet w okresie sprawozdawczym nieco zmniejszyło się i wynosiło około 20% ogólnej liczby zatrudnionych w przemyśle robotników (w okresie poprzednim było 21%). Największą liczbę kobiet zarejestrowano w przemyśle spożywczym (28%) — a przedewszystkiem w fabrykach konserw, cukierków, w olejarniach i drożdżowniach; następnie 13% ogółu zatrudnionych w przemyśle kobiet pracowało w przemyśle drzewnym — w tartakach przy sortowaniu desek i wynoszeniu trocin; 12% ogólnej liczby kobiet znalazło zatrudnienie w składnicach, międlarniach i trzepalniach lnu oraz w wytwórniach pończoch i trykotaży; przemysł papierniczy (przeważnie papiernie i tekturownie)—zatrudniały 11% ogólnej liczby kobiet; 10% kobiet zatrudniał przemysł mineralny—przedewszystkiem zaś huty szklane; 6% kobiet pracowało w sezonie w przemyśle budowlanym — najczęściej przy przenoszeniu materjałów; poza tem w przemyśle odzieżowym zarejestrowano 4% ogólnej liczby zatrudnionych kobiet, w przemyśle chemicznym — zwłaszcza w fabrykach wyrobów gumowych — 3%; pozostałe zaś kobiety zatrudnione były w garbarniach — przy utrzymaniu porządku i pakowaniu gotowych skór, w zakładach użyteczności publicznej, usług osobitych i t. p.

Również zmniejszyło się nieco i *zatrudnienie młodocianych* w zakładach, objętych rejestrem inspekcji, a zwłaszcza zaś w przemyśle drzewnym (w roku sprawozdawczym wypada 3,3% ogółu zatrudnionych w przemyśle robotników wobec 3,6% z roku poprzedniego).

Młodociani zatrudnieni byli przedewszystkiem w przemyśle mineralnym (w hutach szklanych) — 30% ogólnej liczby młodocianych; następnie w przemyśle metalowym i maszynowym oraz drzewnym — po 20% w każdym; 12% ogólnej liczby młodocianych zatrudniano w przemyśle spożywczym; 8% — przemyśle papierniczym; poza tem byli oni zatrudnieni w przemyśle odzieżowym, poligraficznym i — w małych ilościach — w innych gałęziach przemysłu. Zatrudnienie chłopców wynosiło naogół 76% ogólnej liczby młodocianych, przyczem byli oni przeważnie zatrudnieni w przemyśle mineralnym (huty szklane), metalowym, maszynowym, oraz w drzewnym. Z pracy dziewcząt korzystano przedewszystkiem w hutach szklanych, następnie w przemyśle spożywczym (fabryki cukierków i konserw), poza tem w przemyśle odzieżowym, papierniczym i drzewnym.

Działalność inspekcyjna. *Udział w czynnościach, związanych z udzielaniem zezwoleń na otwarcie lub przebudowę zakładów przemysłowych.*

Sprawa nadsyłania przez władze przemysłowe planów do zaopinjowania na terenie woj. wileńskiego od początku roku była należycie uregulowana, na terenie zaś woj. nowogródzkiego powiedzieć można, że uregulowana została dopiero z końcem roku sprawozdawczego.

Wizytacje. W roku sprawozdawczym dokonano 652 wizytacyj, co w porównaniu z rokiem poprzednim (555) wykazuje zwiększenie o 18%. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że zwiększenie wizytacyj w roku sprawozdawczym w porównaniu z r. 1928 przypada wyłącznie na obwody prowincjonalne. W roku sprawozdawczym zwizytowano szereg drobnych zakładów, dotychczas niewizytowanych. Nocnych wizytacyj oraz w dnie świąteczne dokonano ogółem 20. Wizytacje powyższe miały na celu przedewszystkiem stwierdzenie, czy stosowana jest w zakładach *praca nocna kobiet i młodocianych*. W tym celu zwizytowano tekturownie, huty szklane, drożdżownie i niektóre tartaki.

Stan zakładów pod względem higjeny i bezpieczeństwa pracy. Zlecenia w tych sprawach wydawane były bądź w formie *nakazów*, bądź *zarządzeń na piśmie*, bądź — niekiedy — *zapisów* do księgi uwag, bądź też wreszcie — w nielicznych wypadkach — *ustnie* z zobowiązaniem pisemnem kierownika lub właściciela (na protokóle oględzin) do ich wykonania. W jakich wypadkach stosowano taką lub inną formę zleceń — uogólnić się nie da, gdyż konkretne i jednakowe jakieś normy w tym kierunku w okręgu dotychczas nie zostały przyjęte. Można jedynie zaznaczyć, iż zlecenia na piśmie, zapisy do księgi uwag i zlecenia ustne stosowane były najczęściej w zakładach, co do których istniało domniemanie, że zlecenia wykonają.

Ogólna liczba wydanych w okresie sprawozdawczym zleceń (3092) w porównaniu z okresem poprzednim (3013) wzrosła o 2,6%.

Zmniejszenie się liczby zleceń *w dziedzinie higjeny* w roku bieżącym w porównaniu z rokiem ubiegłym tłumaczy się tem, iż zarządzenia i zlecenia inspektorów w latach poprzednich, zwłaszcza zaś wydane w formie nakazów w 1928 r., znacznie poprawiły stan zakładów pod względem higjeniczno-sanitarnym. Podkreślam, iż zarządzenia inspektorów wpłynęły tylko na znaczną poprawę stanu zakładów, dalecy jednak jesteśmy od stanu zadowalającego. Słusznie zaznacza w swem sprawozdaniu Inspektor 63 Obwodu, że w zakresie higjeny pracy inspekcja jest tylko w połowie drogi, mianowicie przezwyciężyła ona opór zainteresowanych i zmusiła przedsiębiorstwa do zwrócenia uwagi na sprawy higjeny.

O stanie poszczególnych gałęzi przemysłu pod względem higjeniczno-sanitarnym oraz o trudnościach, które zmuszona była (a i obecnie jeszcze jest) przezwyciężać inspekcja — szczegółowo nadmieniałem w sprawozdania za rok 1928.

Działalność inspekcji pracy w przedmiocie higjeny pracy obrazuje tablica IIIa.

Przechodząc do poszczególnych rodzajów zarządzeń z zakresu higjeny pracy i warunków zdrowotnych, bardziej charakterystycznych, podajemy, co następuje:

zarządzenia co do mieszkań robotniczych dotyczyły bielenia ścian, naprawy pieców, wstawienia szyb, reparacji dachów; w jednym wypadku zarządzono urządzenie innego wejścia, ponieważ istniejące prowadziło do ciemnej, ciasnej kotłowni, po przebyciu której dopiero robotnik mógł się dostać na podwórze.

co do *usuwania pyłu* — zarządzono w drukarniach odkurzanie czcionek zapomocą odkurzaczy oraz przemywanie czcionek benzyną po odkurzeniu; w kaflarniach zaś — izolowanie robót przy wytwarzaniu polewy do kafli, polegających na mieszaniu suchych sproszkowanych substancyj, zawierających tlenki ołowiu; w międlarniach lnu żądano urządzenia ekshaustorów.

co do *jadalń* — w większości wypadków zarządzenia dotyczyły doprowadzenia do porządku już istniejących jadalń (czystego ich utrzymania, ustawienia stołów i ławek, wieszaków na ubrania, ogrzewania, wreszcie ustawienia piecyka dla ogrzewania strawy);

co do *umywalń* — w większości wypadków zarządzenia miały na celu doprowadzenie do porządku już istniejących umywalń (zwiększenie ilości kranów wodnych, zaopatrywanie w wodę, mydło i ręczniki, utrzymywanie ich w czystości), w zakładach zaś wizytowanych po raz pierwszy zarządzenia dotyczyły urządzenia umywalń; w jednej z olejarni żądano urządzenia natrysku z ciepłą wodą;

co do *ubrań ochronnych* — żądano fartuchów i okryć na głowę w trzepalniach lnu i fabrykach cukierków, ubrań płóciennych i okryć na głowę w kaflarniach dla zatrudnionych przy polewie, fartuchów — w fabryce kaloszy i przemyśle papierniczym, obuwia — w bejcowni w fabryce drutu i gwoździ oraz w rozlewniach piwa w browarach dla zatrudnionych przy rozlewie, okularów ochronnych przy szlifierkach szmerglowych;

w sprawie *siedzenia przy pracy* — po raz pierwszy zażądano stołków dla robotnic przy papmaszynach w tekturowniach, przyczem w jednym wypadku zarząd fabryki odwołał się od decyzji inspektora okręgowego do Ministerstwa (Ministerstwo zatwierdziło nakaz inspektora).

Zlecenia w zakresie bezpieczeństwa pracy są wykazane w tablicy III b.

Wzrost liczby zleceń tłumaczy się częściowo wzrostem liczby wizytacyj; przyjmując pod uwagę, iż stan zakładów pod tym względem z roku na rok się poprawia, przychodzi się do wniosku, iż jakość samych wizytacyj stale się podnosi; poza tem należy stwierdzić, iż wymagania inspektorów systematycznie z biegiem czasu wzrastają.

Stosunek stron do zleceń inspektora stale zmierza ku lepszemu, mianowicie: bierny opór ze strony pracodawców i obojętność ze strony pracowników — o czem w poprzedniem sprawozdaniu pisałem obszernie — powoli ustępuje.

W roku sprawozdawczym w kilku wypadkach spotkał się inspektor z inicjatywą robotników w sprawach urządzeń ochronnych, np. w fabryce papieru robotnicy prosili o wydanie zarządzeń w zakresie warunków zdrowotnych oraz bezpieczeństwa pracy, w innym znów wypadku maszynista w młynie wskazywał na zabezpieczenia ochronne, sporządzone przez niego z własnej inicjatywy i mówił o innych pożądanych zabezpieczeniach i t. p. Aczkolwiek wypadki takie są bardzo rzadkie, świadczą one jednak o wzrastającej wśród robotników świadomości w stosunku do spraw bezpieczeństwa i higjeny pracy. W tych jednak wypadkach, gdy obrachunki przeszkadzają robotnikowi w pracy, w dalszym ciągu częstokroć usuwa on je, nie bacząc na grożące mu niebezpieczeństwo.

Nieszczęśliwe wypadki. Liczba tych wypadków w okresie sprawozdawczym (238) wzrosła w porównaniu z okresem poprzednim (204). Powyższy wzrost tłumaczy się prawdopodobnie bardziej regularnem zgłaszaniem wypadków, którego jednak dotychczas nie można uznać za zadowalające. W licznych wypadkach inspektorat otrzymał zawiadomienia o kalectwie od organów policji, i pod tym względem nastąpiło w okresie sprawozdawczym polepszenie znaczne, natomiast przedsiębiorstwa nie zawsze nadsyłają niezwłocznie zawiadomienia do starostw, a zdarzyły się nawet fakty niezgłaszaniu wypadków wogóle. Poza tem starostwa częstokroć nadsyłały zgłoszenia ze znacznem opóźnieniem. W celu usprawnienia kwestji powiadomień o wypadkach poruszone były powyższe sprawy przez obwodowych inspektorów z właściwymi starostami, jak również przez okręgowego inspektora pracy — na zjazdach starostów w województwach.

Znaczny odsetek nieszczęśliwych wypadków miał miejsce w zakładach, nieobjętych rejestrem inspekcji pracy, — a więc bezpośrednią jej działalnością (około 40%), przyczem zasługuje na uwagę, że ilość śmiertelnych wypadków w tych ostatnich zakładach wynosi około 50% ogólnej liczby wypadków. Celem zbadania okoliczności wypadków w okresie sprawozdawczym dokonano oględzin i przesłuchania świadków na miejscu w 16 wypadkach. Fakt, że szereg wypadków dochodzi do wiadomości inspektora nieraz po upływie kilku miesięcy tłumaczy małą stosunkowo ilość dokonanych w tym celu wizytacyj; od takich badań odstępowano także wówczas, gdy odnośne doniesienia nie nastręczyły żadnych wątpliwości co do przyczyn i okoliczności wypadków lub gdy z opisu wypadku inspektor mógł wywnioskować o jego przypadkowości.

Najwięcej nieszczęśliwych wypadków zgłoszono *w rolnictwie* (59), w tem śmiertelnych — 4, z których 1 był skutkiem upadku z torpu słomy, jeden wskutek uderzenia przez byka, jeden wskutek pobicia przez mieszkańców sąsiedniej wioski i jeden wskutek kopnięcia przez konia. Ze zgłoszonych wypadków w przemyśle drzewnym (49) — 17 wypadków miało miejsce w zakładach, nieobjętych rejestrem inspekcji (przy eksploaatacji lasów). Śmiertelne wypadki (5) zdarzyły się w następujących okolicznościach: 1 — przy nakładaniu pasa (świadków przy wypadku nie było), spowodowany on został pochwyceniem robotnika przez wał trasmisyjny; 3 wypadki — przy ścinaniu drzew w lesie; 1 wypadek — w tartaku na skutek uderzenia w brzuch odrzuconym przez piłę klocem i to z powodu braku klina rozszczepiającego. W przemyśle budowlanym na 35 zgłoszonych wypadków, 4 — były śmiertelne, mianowicie: 2 — wskutek spadnięcia z rusztowania i uderzenia głową o ziemię, 1 wskutek upadku belki podczas rozbierania budynku, 1 — przy budowie kanalizacji na skutek zasypania ziemią. W leśnictwie na 28 zgłoszonych wypadków—24 miały miejsce w zakładach niezarejestrowanych, a w tem 4 wypadki śmiertelne, mianowicie: 2 — zamordowanie gajowego przy wykonywaniu obowiązków, 2—przy ścinaniu drzew. Na 7 wypadków w zakładach użyteczności publicznej—3 wypadki były *śmiertelne* w tem: 1 — z podoficerem miejskiej straży ogniowej na skutek przygniecenia autem, 1 — przy oczyszczaniu wagonów: robotnik, zeskakując z wagonu, trafił pod koła manewrującego pociągu, 1 — przez zatrucie gazem (CO) w elektrowni. W przemyśle maszynowym 1 wypadek śmiertelny spowodowany był przez nieostrożne obchodzenie się z nabitym rewolwerem. W zakładzie użyteczności publicznej w 1 wypadku uderzenie korbą lokomobili spowodowało złamanie ręki. Chociaż w przemyśle papierniczym zgłoszono w okresie sprawozdawczym 20 wypadków nieszczęśliwych — jednakże nie może to świadczyć o istotnych warunkach co do bezpieczeństwa w tych zakładach. Tłumaczy się fakt powyższy tem, że wymieniony przemysł co do zgłaszania wypadków stosuje się ściślej do odpowiednich przepisów pod tym względem, stąd też na 20 wypadków — 7 należy do kategorji lekkich; większość tych wypadków należy wogóle do przypadkowych. W innych gałęziach przemysłu śmiertelnych wypadków nie było.

Z bardziej *charakterystycznych nieszczęśliwych wypadków* zasługują na uwagę następujące: w garbarni robotnik, znajdując się w wilgotnym dole, porażony został prądem elektrycznym w czasie wkręcania lampki elektrycznej do oprawki; w konsekwencji nastąpiło odcięcie palca; w tartaku w przyziemiu robotnica, zajęta wybieraniem trocin, pochwycona została przez wał transmisyjny, na skutek czego uległa złamaniu ręki i nóg; wobec niezabezpieczenia transmisji — pomimo wydanych uprzednio zarządzeń — sprawa skierowana została do prokuratora.

Z ogólnej liczby zgłoszonych wypadków (wyłączając rolnictwo), tylko znaczna mniejszość ich była skutkiem niewłaściwych lub niewystarczających urządzeń ochronnych, pozostałe zaś najczęściej spowodowane zostały bądź przypadkowo, bądź brakiem

ostrożności ze strony robotników, bądź też wreszcie nieprzysposobieniem się robotnika do wyznaczonej mu pracy.

Wykroczenia. W wypadkach stwierdzonych wykroczeń stosowano sankcje karne, względnie kierowano sprawy do sądu w razie ujawnienia niewykonania poprzednio już wydanych zaleceń lub zarządzeń inspekcji i stwierdzonego lekceważenia tych ostatnich przez administrację. Wysokość nakładanych przez inspektorów kar zależała od napięcia złej woli winnych, skutków wykroczenia dla pracujących, wreszcie zdolności płatniczej przedsiębiorstwa.

Co do poszczególnych rodzajów wykroczeń stwierdzono, co następuje: *wykroczenia w sprawie ksiąg, książeczek obrachunkowych, regulaminów, obwieszczeń* i t. d. (367) polegały na braku ich względnie nienależytem prowadzeniu. Zastosowano sankcje karne w 54 wypadkach, przyczem kary nakładano przeważnie w wysokości od 10 — 50 zł. i to najczęściej za książeczki obrachunkowe względnie obwieszczenia wewnętrzne. Większe kary (200 i 500 zł.) nałożono w 2-ch tylko wypadkach. Z wykroczeń *o wyznaczeniu zarządzającego* (21) ukarano tylko w 1 wypadku, gdy przedsiębiorstwo pomimo żądania inspektora nie wyznaczyło kierownika. Wykroczenia związane z wydawaniem *świadectw pracy* stwierdzono tylko w 2-ch wypadkach, przyczem po udzieleniu wyjaśnień zostały one wydane. Za wykroczenia w sprawie *płac* (24) w 16-tu wypadkach nałożono kary — przyczem za wypłacanie zarobków towarem lub kwitami w 6 wypadkach — po 50 zł., w 2-ch — po 100 zł. i w 1-ym — 500 zł. Za wykroczenia przeciwko *przepisom o czasie pracy* (109) w 76 wypadkach skierowano sprawy do sądu, w pozostałych zaś — udzielono odpowiednich wyjaśnień i zarządzeń. Pogwałcenie tych przepisów polegało najczęściej na pracy w niedziele oraz pracy w godzinach nadliczbowych bez zezwolenia. Wykroczenia powyższe na terenie m. Wilna stwierdzono w licznych wypadkach w zakładach rzemieślniczych, piekarniach, zakładach handlowych i fryzjerskich za pośrednictwem organów policji. Skierowano do sądu pracy w Wilnie za wymienione wykroczenia ogółem 55 spraw. Kary nakładane były przez sąd pracy w Wilnie w wysokości od 10 do 100 zł. (dotyczyły one przeważnie drobnych zakładów pracy, o których wspomniałem już wyżej). Kary sądowe za podobne wykroczenia w zakładach przemysłowych na terenie pozostałych obwodów wynosiły od 50 do 200 zł. Tu trzeba podkreślić, że ogół działalność inspektorów w zwalczaniu tych wykroczeń była nadzwyczaj utrudniona, a to ze względu na ciężką sytuację gospodarczą, na podaż rąk, znacznie przekraczającą zapotrzebowanie rynku pracy, i związaną z tem obawę robotnika przed utratą pracy i zarobku. To też robotnicy najczęściej nie protestowali, gdy zmuszono ich do pracy ponad normę, zwłaszcza gdy za tę pracę otrzymują wynagrodzenie, chociażby nawet w wysokości normalnej. Dopiero w wypadkach zwolnienia z pracy wnoszą skargi do inspektora i występują do sądu o swe należności, lecz najczęściej w sądzie nie mogą udowodnić liczby godzin nadliczbowych, gdyż nie były one uwidocznione w książeczce obrachunkowej, a robotnik nie dopominał się o ich notowanie, powoływanie się zaś na świadków, swych współpracowników, najczęściej nie odnosi skutku. Poza tem pracownicy przy akordowym systemie płac odnosili się nawet niekiedy z niechęcią do akcji inspektora w kierunku zwalczania pracy w godzinach nadliczbowych, podjętej na skutek interwencji związków w walce o pracę dla bezrobotnych — a to ze względu na ewentualne zmniejszenie ich zarobków.

Wykroczeń przeciwko przepisom *o pracy kobiet* stwierdzono 11. Ujawniono pracę nocną kobiet w kilku zakładach, między innemi w 3 tekturowniach i 2 hutach szklanych w Wilnie. Poza tem stwierdzono pracę kobiet przy robotach, wzbronionych w kaflarni, przy pile tarczowej i w cegielniach. We wszystkich wypadkach wydano odpowiednie zarządzenia. Zatrudnianie kobiet w nocy w hutach usprawiedliwiała administracja jedynie koniecznością korzystania z pracy kobiet ze względu na brak odpowiedniej pomocy męskiej na miejscowym rynku pracy; zaznaczyła przytem, iż kobiety w miarę przysposobienia chłopców do wykonywanej przez nie pracy są systematycznie usuwane.

W końcu muszę zaznaczyć, iż akcja inspekcji w kierunku zwalczania pracy nocnej kobiet natrafiła, ze względu na istniejące bezrobocie, na niezadowolenie kobiet i uważana była za wyrządzoną im krzywdę.

Chociaż wykroczenia przeciwko przepisom *o pracy dzieci i młodocianych* w okresie sprawozdawczym stwierdzono protokólarnie w czterech tylko wypadkach, jednak przepisy powyższe w zakładach handlowych i rzemieślniczych według danych, dochodzących do wiadomości inspekcji — gwałcone są ustawicznie. Wykroczenia powyższe dotyczą przekraczania ustawowego czasu pracy, przyjmowania bez oględzin lekarskich, niezwal-

niania uczniów i terminatorów na kursy dokształcające i t. p. W okresie sprawozdawczym inspekcja odbyła szereg konferencyj z cechami oraz organizacjami kupców celem omówienia tych spraw i wyświetlenia obowiązujących przepisów; w sprawach dokształcania młodocianych porozumiewano się również z władzami szkolnemi; w sprawie badania młodocianych — z Kasami Chorych. Powyższa działalność dała pewne wyniki, jednak stan ten ulegnie, jak należy się spodziewać, radykalnej zmianie z powstaniem *Izb Gospodarczych* zwłaszcza *Rzemieślniczych*, które w tym kierunku zaczynają przejawiać dużo energji i zainteresowania.

Liczne wykroczenia (1652) co do *urządzeń ochronnych i higjeniczno-sanitarnych* były przedmiotem zarządzeń inspektorów, najczęściej wydawanych w formie nakazów. Gdy podczas następnej wizytacji stwierdzono niewykonanie nakazu i zlekceważenie takowego— kierowano sprawę do sądu. W kilku wypadkch, gdy wydane były tylko zlecenia i gdy stwierdzono ich niewykonanie, pociągnięto winnych do odpowiedzialności sądowej za przekroczenia Dekretu o bezpieczeństwie i higjenie pracy. Ogółem pociągnięto do odpowiedzialności sądowej za wymienione wykroczenia w 150 wypadkach. Wysokość przysądzonych kar za powyższe wykroczenia wynosiła najczęściej od 50 do 100 zł. i wyżej, a w 1 wypadku sąd pracy w Wilnie przysądził 1000 zł. W jednym wypadku inspektor 62 Obwodu wystąpił do odnośnych władz z wnioskiem zawieszenia pracy w fabryce kafli z powodu niewykonania nakazu inspektora pracy oraz w związku ze stwierdzeniem przez lekarza oznak zatrucia ołowiem u pracujących. W kilku wypadkach tenże Inspektor, gdy stwierdził przy robotach budowlanych lub ziemnych zły stan rusztowań lub urządzeń ochronnych, grożący niebezpieczeństwem dla pracujących, wstrzymywał pracę do czasu usunięcia stwierdzonych wykroczeń.

W jednym wypadku stwierdzono *nieprawidłowe nałożenie przez pracodawcę kary na robotnika*, za co ukarano pracodawcę grzywną w wysokości 30 zł. W 4-ch wypadkach za *nieudzielenie informacyj* inspekcji nałożono kary od 10 do 50 zł.

Poza tem zasługują na uwagę wykroczenia przeciwko *przepisom o kaucjach* (11). Wszystkie te wykroczenia dotyczyły najczęściej przedsiębiorstw autobusowych w Wilnie i skierowane zostały na drogę sądową. Należy tu podkreślić, iż sąd pracy do tego rodzaju wykroczeń odnosił się z całem zrozumieniem i wyznaczał kary od 100 do 250 zł., w jednym zaś wypadku zasądził 4 tygodnie aresztu.

Działalność rozjemcza. *Rozjemstwo w przemyśle.* Wysokość płac w przemyśle w okresie sprawozdawczym naogół nie uległa poważniejszym zmianom. Nieznaczną podwyżkę otrzymali robotnicy w kilku wypadkach, (w niektórych przedsiębiorstwach budowlanych; pewne kategorje robotników w niektórych tartakach; w przedsiębiorstwach autobusowych w Wilnie i t. p.); natomiast w młynach — na prowincji zwłaszcza — i w innych zakładach, gdzie wynagrodzenie obliczane jest w stosunku do wartości żyta lub gdzie je robotnik otrzymuje w naturze, poziom płac spadł ze względu na obniżenie wartości zboża. Dłuższe przerwy w pracy, redukcja robotników względnie dni pracy w tygodniu, o czem wspomniałem już wyżej przy omawianiu stanu zatrudnienia — spowodowały zmniejszenie się przeciętnego poziomu zarobków robotniczych w niektórych gałęziach przemysłu. W związku z ciężką naogół sytuacją gospodarczą akcja zbiorowa znacznie osłabła, a jeżeli i była podnoszona, to natrafiała na silny opór ze strony pracodawców. Tem się tłumaczy mała ilość umów zbiorowych w przemyśle. Zawarte *umowy zbiorowe* określają przeważnie tylko wysokość płacy i niekiedy sposoby przyjmowania i zwalniania robotników.

Ze względu na trudną sytuację przemysłu pracownicy wykazali częstokroć przy zatargach o zaległe płace wielką wyrozumiałość, godząc się na ich wypłatę ratami, a niekiedy i na znaczną prolongatę.

Spraw jednostkowych w okresie sprawozdawczym rozpatrzono 562 (w okresie poprzednim 890). Zmniejszenie się liczby tych spraw miało miejsce wyłącznie w obwodzie na terenie m. Wilna i to w związku z powstaniem tam sądu pracy. W innych obwodach liczba tych spraw pozostała prawie bez zmiany. Przyczyną zatargów najczęściej było *niewypłacenie zarobków* oraz *zwolnienie bez uprzedzenia* względne *odszkodowania*, niekiedy żądanie *zapłaty za godziny nadliczbowe* oraz udzielenia względnie uregulowania sprawy *urlopu*. Do bardziej charakterystycznych spraw da się zaliczyć żądanie zapłaty za godziny nadliczbowe, przepracowane przy pozornie milczącej zgodzie pracownika, niekiedy za parę nawet lat wstecz, które to żądania wysuwane były dopiero po zwolnieniu robotnika z pracy.

Zatargów zbiorowych w okresie sprawozdawczym było znacznie mniej (68), niż w okresie poprzednim (117); — przedewszystkiem zmniejszyła sie liczba zatargów na tle podwyżek płac, wobec niesprzyjających okoliczności do wysuwania tych żądań. Zatargi zbiorowe spowodowane zostały: w 26 wypadkach — niewypłaceniem należności, w 16 wypadkach — żądaniem podwyżki płac, w 5 wypadkach — żądaniem opłaty za godziny nadliczbowe, w 4 wypadkach — żądaniem odszkodowania za zwolnienie bez uprzedzenia, w 4 wypadkach — tarciem pomiędzy robotnikami a administracją, w 3 wypadkach — żądaniem zmiany systemu płac względnie z powodu obniżenia płac, w 2 wypadkach — redukcją dni pracy. Pozostałe zatargi wynikły na tle żądania przyjęcia do pracy zwolnionych, przyjmowania i zwalniania za pośrednictwem związku, z powodu wypłaty kwitami.

Żądania robotników zostały poparte *strajkiem* w 18 wypadkach, przyczem podłożem strajków były: w 16 wypadkach żądania ekonomiczne, w 1 — żądanie zawarcia umowy zbiorowej, w 1 — żądanie przyjęcia z powrotem zwolnionych przedstawicieli związku robotników.

Czas trwania poszczególnych strajków nie przekraczał najczęściej kilku — kilkunastu dni, i tylko w 3 wypadkach strajki miały charakter bardziej ostry i przewlekły, a mianowicie:

a) Strajk pracowników handlowych i biurowych w Wilnie, kierowany przez związek, twał 20 dni; powstał na tle odmowy ze strony Związku Kupców Żydowskich wypłacenia zwolnionemu pracownikowi biura związku odszkodowania w wysokości, żądanej przez Związek Pracowników Handlowych; w celu poparcia akcji Związku zastrajkowali pracownicy biura, a następnie pracownicy handlowi różnych branż (w momencie największego napięcia strajkowało przeszło 1000 pracowników, zatrudnionych w 437 zakładach handlowych). b) Strajk w zakładach stolarskich w Lidzie trwał 39 dni; spowodowany był żądaniem podwyżki płac oraz zwolnieniem 3 robotników, (płace pozostały poprzednie, jednemu ze zwolnionych wypłacono odszkodowanie). c) Najbardziej charakterystycznym był zatarg strajkowy w hucie szklanej na terenie 65 Obwodu, który trwał 45 dni. Strajk rozpoczęła nagle pomoc hutnicza, żądając wypłaty zaległych od tygodnia zarobków. Zwłoka w wypłacie była — jak się okazało — tylko pretekstem, gdyż po uskutecznieniu wypłaty strajk trwał dalej, i zostały wystawione żądania zmiany systemu obliczania zarobków. Pomimo zasadniczej zgody zarządu huty strajk trwał dalej i wystawiono nowe żądania, których zarząd huty nie mógł przyjąć. Należy zaznaczyć, że tylko część robotników strajkowała, mianowicie: z ogólnej liczby 605 strajkowało — 246, 206 robotników w szlifierni pozbawionych było pracy z powodu strajku, pozostali zaś robotnicy (153) — pracowali. Przy pośrednictwie inspekcji pracy strajk został zlikwidowany z tem, że po 3 miesiącach nowy system miał być wprowadzony. Po upływie jednak tego okresu robotnicy zrzekli się swych żądań i pozostali przy poprzednim systemie obliczania zarobków. Dziwny ten i bezcelowy zatarg tłumaczy się jedynie wpływami osób obcych, nieorjentujących się w miejscowych warunkach i zbyt lekkomyślnie traktujących tak poważne sprawy.

Rozjemstwo w rolnictwie. Celem ustalenia warunków pracy i płacy na roli na r. 1929/30 na terenie woj. wileńskiego i nowogródzkiego jeszcze w końcu 1928 r. powołane zostały *Komisje Polubowne.* Odbyło się kilka posiedzeń tych komisyj, przyczem dn. 9.I.1929 r. przedstawiciele woj. nowogródzkiego doszli do zupełnego porozumienia, i zostały ustalone warunki dla ordynarjuszy, rzemieślników i stołowników (w brzmieniu umowy z r. 1928/29). Co zaś do woj. wileńskiego, ustalenie warunków tych w trybie ustawy z dn. 1.VIII.1919 r. okazało się niemożliwe, i wobec tego powołana została *Nadzwyczajna Komisja Rozjemcza.* Orzeczenie jednak nie zostało wydane, gdyż na propozycję przewodniczącego Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej po dłuższych debatach strony, przy współudziale przedstawicieli rządowych Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej i inspekcji, przyjęły warunki z roku poprzedniego z pewnemi drobnemi zmianami. Zasługuje na uwagę fakt, iż warunki powyższe zostały ustalone na 2 lata służbowe (na 1929/30 oraz 1930/31).

Warunki umowy są bardziej przestrzegane jedynie w większej i częściowo średniej własności, w gospodarstwach zaś mniejszych stosunki regulowane są najczęściej umowami indywidualnemi, odmiennemi od postanowień umów zbiorowych. Naogół dotyczy to przedewszystkiem ordynarjuszy i rzemieślników, warunki zaś stołowników przeważnie nieznacznie odbiegały od norm umowy zbiorowej, najczęściej jednak były lepsze od ustalonych umową zbiorową.

Zatargów jednostkowych, niepodlegających kompetencji Komisji Rozjemczej a rozpatrywanych przez inspektorów samodzielnie, było ogółem w okresie sprawozdawczym — 203.

Zatargi zbiorowe miały miejsce na tle ustalenia warunków pracy i płacy w rolnictwie, o czem szczegółowo podałem już wyżej. W jednym tylko wypadku w okresie sprawozdawczym wynikł — poparty strajkiem — zatarg zbiorowy ordynarjuszy w majątku, wobec zalegania pracodawcy w wydawaniu świadczeń. Strajk trwał 3 dni i zakończył się zobowiązaniem pracodawcy do niezwłocznego uregulowania zaległości.

Zatargi dozorców domowych, zgłoszone przed uruchomieniem sądu pracy w Wilnie, załatwione zostały bądź przez inspektora pracy bezpośrednio (12), bądź przez Komisje Rozjemcze (21).

Okręgowy Inspektor Pracy

(—) *B. Leszczyński.*

TABLI

Zarejestrowane do dnia 31 grudnia 1929 r. zakłady

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zakłady zatrudniające do 4 robotników						Zakłady zatrudniające 5—19 robotników						Zakłady zatrudniające 20—49 robotników					
	Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników				
		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem
		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny.	11	32	—	—	—	32	39	271	45	7	1	324	11	295	36	—	—	331
V Hutnictwo i mech. przerób metali . .	—	—	—	—	—	—	4	37	—	4	—	41	3	67	—	16	—	83
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn. .	12	37	—	—	—	37	22	150	—	36	—	186	6	139	20	41	—	200
VII Przem. chemiczny .	8	13	7	—	—	20	9	37	29	—	—	66	—	—	—	—	—	—
VIII Przem. włókienniczy	6	10	8	—	—	18	26	65	209	2	4	280	7	32	196	—	3	231
IX Przem. papierniczy .	7	10	14	—	—	24	10	35	42	6	1	84	4	40	48	2	—	90
X Przemysł garbarski i przetworów zwierzęcych	5	19	—	—	—	19	21	117	33	—	—	150	5	102	8	5	—	115
XI Przemysł drzewny .	30	78	2	2	—	82	57	538	31	23	1	593	42	983	150	18	9	1160
XII Przemysł spożywczy	354	648	11	—	—	659	107	591	259	8	1	859	24	433	245	—	7	685
XIII Przemysł odzieżowy i galanteryjny . .	—	—	—	—	—	—	36	108	112	10	14	244	2	25	14	4	1	44
XIV Przem. budowlany .	—	—	—	—	—	—	21	190	7	—	—	197	15	405	78	—	—	483
XV Przemysł poligraficzny	14	32	4	3	—	39	21	169	20	6	—	195	7	142	24	6	—	172
XVI Zakłady użyteczności publicznej . . .	17	54	2	1	—	57	7	51	22	—	—	73	3	91	—	—	—	91
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	—	—	—	—	1	9	—	—	—	9	—	—	—	—	—	—
XIX Hotele, gospody, jadłodajnie i usługi osobiste	1	2	2	—	—	4	3	21	16	—	—	37	1	13	7	—	—	20
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okr. sprawozdawczym:	465	935	50	6	—	991	384	2389	825	102	22	3338	130	2767	826	92	20	3705
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	371	895	166	32	15	1108	335	3033	551	52	13	3649	116	2409	767	95	14	3285
RÓŻNICA w por. z okr. poprz.(±):	94	40	116	26	15	117	49	644	274	50	9	311	14	358	59	3	6	420

Liczba folwarków ponad 50 hektarów prze

CZ. I.

czynne według liczby oraz według płci i wieku robotników.

Zakłady zatrudniające 50—99 robotników						Zakłady zatrudniające 100—499 robotników						Zakłady zatrudniające ponad 499 robotników						Ogólna liczba zakładów:		Ogólna liczba robotników:	
Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim	w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim
	Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem				
	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt					
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	133	54	—	—	187	3	451	86	32	1	570	1	368	126	76	62	632	68	34	2076	1429
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	7	124	116
2	98	1	17	—	116	1	105	12	1	—	118	—	—	—	—	—	—	43	38	657	552
—	—	—	—	—	—	1	45	85	—	—	130	—	—	—	—	—	—	18	23	216	98
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	39	26	529	474
4	233	108	3	2	346	5	478	191	20	13	702	—	—	—	—	—	—	30	28	1246	1345
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31	24	284	295
8	404	128	52	—	584	6	1035	124	11	—	1170	—	—	—	—	—	—	143	119	3589	4871
5	121	108	28	25	282	4	299	361	—	—	660	—	—	—	—	—	—	494	248	3145	2313
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	38	200	288	1993
2	132	33	—	—	165	12	2073	87	—	—	2160	2	1424	245	—	—	1669	52	45	4674	2828
1	41	3	8	—	52	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	43	35	458	422
1	30	28	—	—	58	2	523	—	—	—	523	—	—	—	—	—	—	30	62	802	620
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	9	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	61	61
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	1192	463	108	27	1790	34	5009	946	64	14	6033	3	1792	371	76	62	2301	1042		18158	
42	1717	681	188	—	2586	28	3542	1171	80	43	4836	3	1634	210	57	61	1962	895		17426	
16	525	218	80	27	796	6	1467	225	16	29	1197	—	158	161	19	1	339	147		732	

strzeni ogólnej 3344 z liczbą robotników stałych 14488.

TABLI

Inspekcje zakła

1. Wizy

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników objętych wizytacjami:						
	zarejestrow. zakładów czynnych	z liczbą robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzon.	% zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych: 1 raz	2 razy	więcej razy	Ogólna liczba rob. objęt. wizytacjami	% robotn. objętych wizytacjami
I i II Rolnictwo, ogrodn., hodowla i leśnictwo	3344	14488	3	0,1	3	—	—	83	0,6
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	68	2076	38	56,0	29	5	4	1174	57,0
V Hutnictwo i mech. przer. metali	7	124	4	57,0	2	1	1	72	58,0
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	43	657	14	33,0	9	4	1	315	48,0
VII „ chemiczny	18	216	7	44,0	6	1	—	176	81,0
VIII „ włókienniczy . . .	39	529	20	51,0	15	4	1	286	54,0
IX „ papierniczy	30	1246	14	47,0	7	3	4	971	78,0
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych.	31	284	16	51,0	15	1	—	235	83,0
XI Przemysł drzewny	143	3589	98	68,0	59	25	14	2163	60,0
XII „ spożywczy	494	3145	175	35,0	130	31	14	2046	65,0
XIII „ odzieżowy i galanter.	38	288	10	26,0	9	1	—	97	34,0
XIV „ budowlany	52	4674	27	52,0	23	3	1	3244	70,0
XV „ poligraficzny . . .	43	458	27	63,0	25	2	—	319	70,0
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	30	802	19	63,0	16	2	1	97	12,0
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunik., poczta, telegr. i t. p.	1	9	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przemysł usług osobistych . .	5	61	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	4386	32646	*) 472	45,0	348	83	41	*) 11278	62,0
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	4207	31875	367	40,1	241	85	41	10999	63,0
RÓŻNICA w por. z okresem poprzednim (±):	+179	+771	+105	+4,0	+107	−2	—	−279	−1,0

*) Poza tem dokonano 47 wizytacyj w tyluż zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji.

CA II.

dów pracy.

tacje.

Liczba wizytacyj:				
Ogólna	w tem zakł. zatrudn.		w nocy i w dni świąteczne	z powodu nieszczęśl. wypadków
	do 20 rob.	pow. 20 rob.		
3	1	2	—	—
—	—	—	—	—
52	29	23	—	—
7	3	4	—	—
21	10	11	—	—
8	5	3	—	—
26	18	8	—	—
30	6	24	7	1
17	11	6	—	—
158	90	68	4	10
235	202	33	6	2
11	10	1	—	—
32	7	25	—	3
29	21	8	—	—
23	22	1	3	—
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
*) 652	435	217	20	16
548	315	233	15	12
+104	+120	—16	+5	+4

a zatrudniających 375 robotników.

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

Grupy zatrudnienia	Liczba zakładów obejrzanych w związku z ich otwarciem lub przebudową	Liczba komisyj (wraz z kolaudacjami)	Liczba konsensów wydanych bez schodzenia na miejsce	Liczba wydanych opinij
I i II	—	—	—	—
III	—	—	—	—
IV	4	4	—	4
V	3	3	—	3
VI	3	3	—	3
VII	3	3	—	3
VIII	1	1	—	1
IX	—	—	—	—
X	3	3	—	3
XI	7	7	—	10
XII	23	23	—	26
XIII	—	—	—	—
XIV	—	—	—	—
XV	1	1	—	1
XVI	5	5	—	5
XVII	—	—	—	—
XVIII	—	—	—	—
XIX	—	—	—	—
XX	—	—	—	—
	53	53	—	59
	35	35	—	23
	+18	+18	—	+36

TABLICA IIIa.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higjeny pracy i warunków zdrowotnych robotników.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																					W okresie sprawozdawczym		W okresie poprzednim	Ogółem zleceń wykonanych*)
	mieszkań robotniczych	przestronności	światła	przewietrzania ogólnego	usuwania pyłu	usuwania pary lub gazów	usuwania odpadków	jadalni	ubieralni	umywalni	kąpieli	ustępów	ogrzewania	wody do picia	ubrań ochronnych	siedzeń.przy pracy	żłobków dla niemowląt	badania zdrowia robotników	bad. narz., surowc. i produkt. w fabr.	apteczek podręcz.	innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	2	—	7	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	5	—	1	1	6	6	2	16	6	17	—	—	1	14	10	—	—	1	—	4	19	109	95	48	25
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	—	—	—	1	—	1	—	—	2	2	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	2	10	4	7	5
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	—	—	3	1	—	—	—	2	—	3	—	—	2	1	2	—	—	—	—	—	4	18	11	39	12
VII „ chemiczny	—	—	—	4	—	2	—	1	1	2	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	5	18	17	10	—
VIII „ włókienniczy	—	—	—	2	2	—	1	11	2	9	—	1	—	7	2	—	—	—	—	—	7	44	25	30	8
IX „ papierniczy	1	—	5	2	—	2	—	1	4	9	—	2	2	1	1	6	—	—	—	—	4	40	33	52	8
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	—	—	3	4	—	—	8	1	2	7	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	13	40	29	200	2
XI „ drzewny	1	2	11	3	5	—	12	42	15	35	—	7	5	20	1	—	—	—	—	6	14	179	117	183	61
XII „ spożywczy	5	—	11	8	27	3	36	20	7	28	—	5	3	9	3	—	—	—	—	14	49	228	177	194	72
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	—	—	4	4	2	—	—	1	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	4	25	4	51	33
XIV „ budowlany	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	1	1	8	—	—	—	—	—	3	—	16	6	3	3
XV „ poligraficzny	—	1	12	4	11	2	3	3	9	12	—	—	5	2	—	—	—	1	—	1	16	82	72	99	43
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	—	4	2	1	2	—	1	3	6	—	—	1	—	2	—	—	—	—	2	5	29	20	21	9
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	12	3	54	36	54	18	62	100	54	134	—	16	23	65	23	6	—	2	—	37	142	841	610		282
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	11	7	55	81	21	23	38	116	97	154	14	30	43	67	21	—	3	10	1	33	126	951	536		239
RÓŻNICA w por. z okresem poprzednim (±):	+1	—4	—1	—45	+33	—5	+24	—16	—43	—20	14	—14	—20	—2	+2	+6	—3	—8	—1	+4	+16	—110	+74		+43
OGÓŁEM zleceń wykonanych*):	5	1	21	14	10	5	16	39	27	44	—	11	8	21	4	—	—	—	—	10	46				

*) Rubryki te dotyczą zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA IIIb.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w celu zabezpieczenia robotników od nieszczęśliwych wypadków.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																	W okresie sprawozdawczym		W okresie poprzednim		Ogółem zleceń wykonanych*)
	kotłów i przewodów parowych	silników	pędni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwigów	obrabiarek metal	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materjałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przewożenia surowców i materjałów	ładowania, podnoszenia i dźwigania ciężarów	podłóg	dróg, przejazdów, otworów	przejść, schodów, drzwi	innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	—	7	9	—	—	1	1	1	—	—	1	1	—	2	4	5	4	36	25	23	20	14
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	—	—	6	—	1	—	3	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	11	4	13	10	5
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	—	6	14	—	—	3	6	2	—	—	1	—	—	2	1	6	2	43	25	32	17	17
VII „ chemiczny	—	1	4	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	1	1	10	9	14	8	—
VIII „ włókienniczy	3	8	16	—	—	—	2	—	10	—	—	—	—	—	—	3	1	43	25	15	1	14
IX „ papierniczy	8	15	45	2	4	—	8	2	—	—	—	—	1	3	18	6	4	116	83	84	57	57
X „ garbarski i przetw. zwierz.	—	2	7	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	5	4	3	—	24	21	158	84	4
XI „ drzewny	24	53	167	5	1	5	174	2	—	—	12	—	—	25	20	37	25	550	399	552	372	265
XII „ spożywczy	36	58	264	2	59	—	11	53	—	—	5	—	14	21	36	56	21	636	525	464	305	385
XIII „ odzieżowy i galanteryjny .	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	5	2	6	5	5
XIV „ budowlany	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	18	—	12	—	—	15	19	66	3	26	3	11
XV „ poligraficzny	—	2	4	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	7	—	4	—	19	15	53	47	19
XVI Zakłady użyteczności publicznej. .	—	11	15	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1	3	1	41	22	25	5	6
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta, telegr., telefon	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
XIX Przem. hotel., szynk. i usług osob.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
XX Zakłady widowiskowe.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	71	164	552	15	66	9	207	65	10	—	38	1	27	74	85	139	78	1601	1158			802
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	30	127	444	20	69	17	203	57	1	—	73	4	—	58	77	168	121	1469	934			637
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (±):	+41	+37	+ 108	—5	—3	—8	+4	+8	+9	—	—35	—3	+27	+16	+8	—29	—43	+132	+224			+ 165
OGÓŁEM zleceń wykonanych*):	44	71	295	5	40	7	90	35	—	—	12	—	10	34	42	86	31					

*) Rubryki te dotyczą zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA IIIc.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie czasu pracy, ewidencji pracujących i t. p.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									Ogółem		
	Czas pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków*)	Wypłaty zarobków (wynagrodzenia**)	Oświaty młodocianych robotnik.	Nakładania kar przez pracodawc. na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	zleceń	w tem zleceń w formie nakazów	Ogółem***) zleceń wykonanych
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	4	—	2	67	1	—	—	1	8	83	59	9
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	—	—	—	5	—	—	—	—	—	5	1	3
VI Przemysł maszynowy i elektrotechn.	—	—	—	18	—	—	—	—	1	19	14	4
VII „ chemiczny	1	—	—	9	—	—	—	—	2	12	12	1
VIII „ włókienniczy	1	—	1	32	3	—	—	2	—	39	25	5
IX „ papierniczy	4	1	—	32	3	—	—	1	2	43	24	17
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	—	—	—	7	—	—	—	—	—	7	3	1
XI „ drzewny	12	3	2	145	3	—	—	12	5	182	109	89
XII „ spożywczy	10	—	—	138	10	—	—	12	—	170	127	47
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	—	—	—	21	—	—	—	—	—	21	4	15
XIV „ budowlany	4	—	1	11	4	—	—	—	3	23	4	2
XV „ poligraficzny	—	—	—	23	—	—	—	1	1	25	19	4
XVI Zakłady użyteczności publicznej	2	—	—	13	—	—	—	4	—	19	7	2
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	2	—	—	—	—	—	—	2	—	—
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przem. hotel., szynkarski i usług osob.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	38	4	8	521	24	—	—	33	22	650	408	199
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	63	6	2	439	25	6	5	31	16	593	228	231
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+):	—25	—2	+6	+82	—1	—6	—5	+2	+6	+57	+180	—32
OGÓŁEM zleceń wykonanych***):	12	4	—	149	10	—	—	16	8			

*) Dotyczy zleceń w sprawach kontroli stanu zatrudnienia, posiadania i prowadzenia ksiąg fabrycznych, książeczek obrachunkowych, wykazów, ogłoszeń, regulaminów i t. p.

**) Dotyczy zleceń w sprawach wynagrodzenia robotników i pracowników umysłowych.

***) Dotyczy zleceń, których wykonanie zostało stwierdzone w okresie sprawozdawczym bez względu na rok ich wydania.

TABLICA V.

Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Przyczyny nieszczęśliwych wypadków:																					OGÓŁEM wypadków	Następstwa:		
	Silniki	Pędnie	Maszyny z silnikami: Obrabiarki metali	Obrabiarki drzewa	Obrabiarki innych materj.	Maszyny włókiennicze	Maszyny rolnicze	Maszyny bez silników	Dźwigi, żórawie dźwignie	Przewody elektr.	Kotły, przewody parowe, parniki	Eksplozje materjałów wybuchow.	Materje zapalne, truj., gor. i żrące	Załamanie się rusztowań, spadnięcie przedmiotów	Upadek z drabin, z rusztowań, schodów, w zagłębienia	Ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów	Jazda samochodem, wozem i koną; zwierzęta	Ruch kolejowy	Przewóz wodą (upadek z pokładu)	Narzędzia ręczne (młoty, siek. etc.)	Inne przyczyny		Śmierć	Utrata zdoln. do pracy pow. 4 tyg.	Pozostałe
I Rolnictwo, ogrodn. i hodowla	—	—	—	2	—	—	5	17	—	—	—	—	1	2	4	1	14	—	—	4	9	59	4	53	2
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	—	5	—	—	—	5	6	28	4	18	6
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	2	—	2	—
V Hutnictwo i mech. przer. metali	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
VI Przemysł maszynowy i elektrot.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	1	1	—
VII „ chemiczny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—
VIII „ włókienniczy	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—
IX „ papierniczy	—	—	—	1	7	—	—	—	—	—	2	—	—	1	3	2	—	—	—	1	3	20	—	13	7
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	—	1	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4	—	4	—
XI Przemysł drzewny	—	3	—	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	—	8	1	3	—	4	9	49	5	35	9
XII „ spożywczy	—	3	—	1	10	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	3	—	—	—	—	1	20	—	17	3
XIII „ odzieżowy i galanter.	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—
XIV „ budowlany	—	—	—	2	—	—	—	1	—	2	—	—	—	4	14	1	3	—	—	3	5	35	4	21	10
XV „ poligraficzny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	—
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	1	—	2	—	7	3	4	—
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	5	—	5	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	1	—	—	—	3	—	3	—
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	—	8	—	18	19	1	5	20	—	1	2	2	3	35	23	20	19	5	—	20	37	238*)	21	180	37
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	1	5	—	35	9	1	18	5	2	—	1	2	1	27	9	25	13	1	1	13	35	204	20	163	21
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (±):	—1	+3	—	—17	+10	—	—13	+15	—2	+1	+1	—	+2	+8	+14	—5	+6	+4	1	+7	+2	+34	+1	+17	+16

*) Z powyższej liczby 96 wypadków (w tem 10 śmiertelnych) miało miejce w zakładach niekwalifikujących się do rejestracji.

SKŁAD PERSONELU INSPEKCYJNEGO

Główny Inspektor Pracy —

Pierwszy zastępca Głównego Inspektora Pracy —

Drugi „ „ „ „ —

Nr. okręgu	Nr. obwodu	Terytorjum okręgu lub obwodu	Siedziba urzędu
I.		*m. st. Warszawa*	Warszawa Marszałkowska 84 tel. 262-09
	1.	m. st. Warszawa Komisarjaty: 6, 8, 11, 16, 23	„ tel. 262-21
	2.	m. st. Warszawa Komisarjaty: 1, 9, 10, 13, 20, 21	„ tel. 224-98
	3.	m. st. Warszawa Komisarjaty: 7, 12, 19, 22,	„ tel. 312-50
	4.	m. st. Wraszawa Komisarjaty: 2, 3, 4, 5, 26	„ tel. 224-98
	5.	m. st. Warszawa Komisarjaty: 14, 15, 17, 18, 24, 25,	„ tel. 312-50
II.		*Woj. warszawskie*	Warszawa Al. Jerozolimska 6 tel. 188-48
	6.	Pow. ciechanowski, makowski, mławski, przasnyski, pułtuski	„ tel. 201-77
	7.	Pow. mińsko-mazowiecki, radzymiński, warszawski	„ tel. 201-77
	8.	Pow. błoński, grójecki, rawski	„ tel. 201-77
	9.	Pow. łowicki, skierniewicki, sochaczewski	Łowicz Podrzeczna 71 tel. 44
	10.	Pow. kutnowski, lipiński, nieszawski, włocławski	Włocławek Bulwarowa 22 tel. 167
	11.	Pow. płocki, gostyniński, płoński, rypiński, sierpecki	Płock Starostwo tel. 73

UWAGA: Adresy przy siedzibach urzędów podane zostały według stanu aktualnego, a personel

[1]) Właściwy dotychczasowy kierownik I Okręgu — inż. Zygmunt Bohuszewicz — pozostając nie pełnił. Zastępował go Inspektor II Okręgu inż. Antoni Eichhorn.

[2]) Wizytacyj nie dokonywał

I WYKAZ URZĘDÓW INSPEKCJI PRACY

Marjan Klott de Heidenfeldt.

Inż. Henryk Zagrodzki
Jan Gnoiński

Stanowisko	Imię i nazwisko
Inspektor okręgowy	Inż. Zygmunt Bohuszewicz[1])
Inspektor okręgowy	w/z inż. Antoni Eichhorn[1])
Lekarz inspekcyjny	Dr. Aleksander Stefanowicz
Podinspektor	Dr. Marja Kolabińska
P. o. podinspektora	Inż. Kazimierz Ostaszewski[2])
Inspektor obwodowy	Stefan Kwapiński
Podinspektor	Aniela Oxnerowa
Inspektor obwodowy	Inż. Tadeusz Domaniewski
Podinspektor	Kazimierz Derlaczyński
Inspektor obwodowy	Inż. Przemysław Podgórski
P. o podinspektora	Inż Tadeusz Kakowski
Inspektor obwodowy	Romuald Gregołajtys
Podinspektor	Stanisława Robaczewska
Inspektor obwodowy	Inż. Stanisław Stojanowski
P. o. inspektora okręgowego	Wacław Prenier
Lekarz inspekcyjny	Dr. Henryk Hummel
Podinspektor	Inż. Henryk Rosen
Podinspektor	Emilja Frelkowa
Inspektor obwodowy	w/z inż. Bolesław Lelewel
Podinspektor	Ludwik Bekiesiński
Inspektor obwodowy	Paweł Małachowski
Podinspektor	Lucyna Woliniewska
Inspektor obwodowy	Stefan Grabowski
Inspektor obwodowy	Władysław Tomczyk
Inspektor obwodowy	Jan Kowalik
Inspektor obwodowy	Bogumił Zaleski

inspekcyjny w/g stanu na dzień 31 grudnia 1929 roku.
nadal na etacie I Okręgu, z powodu złego stanu zdrowia, — czynności kierowniczych ani inspektorskich.

Nr. okręgu	Nr. obwodu	Terytorjum okręgu lub obwodu	Siedziba urzędu
III.		*Woj. łódzkie*	Łódź Południowa 4 tel. 101-87
	12.	m. Łódź Komisarjaty: 1, 2, 3, 5, 13, 14	"
	13.	m. Łódź Komisarjaty: 8, 9, 10, 11	"
	14.	m. Łódź Komisarjaty: 4, 6, 7, 12	"
	15.	Pow. brzeziński, łaski, łęczycki, łódzki, sieradzki, wieluński	"
	16.	Pow. piotrkowski, radomskowski	Piotrków Legjonów 6 tel. 73
	17.	Pow. kaliski, kolski, koniński, słupecki, turecki	Kalisz Kolegjalna 1 tel. 2-13
IV.		*Woj. kieleckie*	Kielce Ogrodowa 4 tel. 4
	18.	Pow. jędrzejowski, kielecki, stopnicki, pińczowski	"
	19.	Pow. koński, kozienicki, opoczyński, radomski	Radom Marjacka 7 tel. 70
	20.	Pow. iłżecki, opatowski, sandomierski	"
	21.	Pow. miechowski olkuski	Olkusz Mickiewicza 180 tel. 56
	22.	Pow. częstochowski, włoszczowski	Częstochowa Al. II 35 tel. 48
	23.	m. Dąbrowa Górnicza i z pow. będzińskiego gminy: Bobrowniki, Grodziec (z wyjątkiem kopalni „Jowisz"), Łagisza, Łosień, Wojkowice Kościelne, Strzemieszyce i Zagórze	Dąbrowa-Górnicza Krótka 2 tel. 18
	24.	Pow. zawierciański	Sosnowiec 3 Maja 20 tel. 85
	25.	m. Sosnowiec i z pow. będzińskiego gminy: Będzin, Czeladź, Konstantynów, Milowice, Modrzejów, Niwka, Pogoń i kopalnia „Jowisz"	"

[1]) W grudniu roku sprawozdawczego na stanowisku Inspektora Pracy 24 Obwodu był chwilowy

Stanowisko	Imię i nazwisko
Inspektor okręgowy	Włodzimierz Wojtkiewicz
Podinspektor	Zofja Kunertówna
P. o. inspektora obwodowego	Inż. Juljusz Niepokojczycki
Inspektor obwodowy	Inż. Wacław Wyrzykowski
P. o. podinspektora	Dr. Marja Przedborska
Inspektor obwodowy	Inż. Juljan Rutkiewicz
Podinspektor	Emilja Michalska
Inspektor obwodowy	Stanisław Opolski
P. o. podinspektora	Zygmunt Melechowicz
Inspektor obwodowy	Inż. Zygmunt Humięcki
P. o. podinspektora	Inż. Edmund Szulc
Inspektor obwodowy	Stanisław Fedecki
Podinspektor	Bronisław Drecki
Inspektor okręgowy	Inż. Bogusław Świeżawski
P. o. podinspektora	Henryk Choroszewski
Inspektor obwodowy	Inż. Wiesław Kuliczkowski
Inspektor obwodowy	Inż. Jan Maciejewski
Inspektor obwodowy	Inż. Józef Przychodzki
Inspektor obwodowy	Inż. Augustyn Wiśniowski
Inspektor obwodowy	Inż. Witold Wasilewski
Podinspektor	Aleksander Radłowski
Podinspektor	Pelagja Pawelska
Inspektor obwodowy	Inż. Stanisław Napierkowski
Inspektor obwodowy*)	w/z inż. Aleksander Federowicz
Inspektor obwodowy	Inż. Aleksander Federowicz
Podinspektor	Karol Rychłowski
P. o. podinspektora	Inż. Izaak Feferman

*) wakans i zastępczo obowiązki te sprawował Inspektor Pracy 25 Obwodu.

Nr. okręgu	Nr. obwodu	Terytorjum okręgu lub obwodu	Siedziba urzędu
V.		*Woj. lubelskie i wołyńskie*	Lublin Kołłątaja 4 tel. 68
	26.	m. Lublin, pow. garwoliński, lubartowski, lubelski, puławski, radzyński	" tel. 13-68
	27.	Pow. biłgorajski, hrubieszowski, tomaszowski, zamojski	Zamość Franciszkańska 3 tel. 118
	28.	Pow. chełmski, janowski, krasnystawski, włodawski	Chełm pl. Kościuszki 13 tel. 40
	29.	Pow. bialski, konstantynowski, łukowski, siedlecki, sokołowski, węgrowski	Siedlce Kościuszki 3 tel. 35
	30.	Pow. horochowski, kowelski, lubomelski, włodzimierski, wołyński	Kowel Strzelecka 10
	31.	Pow. dubieński, kostopolski, krzemieniecki, łucki, równeński, zdołbunowski	Łuck Al. Bolesława Chrobrego 54 tel. 234
VI.		*Woj. białostockie i poleskie*	Białystok Orzeszkowej 5 tel. 387
	32.	Pow. białostocki, bielski, wysoko-mazowiecki	" tel. 78
	33.	Pow. grodzieński, sokólski, wołkowyski	Grodno Starostwo tel. 294
	34.	Pow. kolneński, łomżyński, ostrołęcki, ostrowski	Łomża Dworna 31 tel. 83
	35.	Pow. augustowski, suwalski, szczuczyński	Suwałki Kościuszki 80
	36.	Pow. brzeski n/B, kamieńkoszyrski, kobryński, kossowski, prużański	Brześć Długa 12 tel. 73
	37.	Pow. drohiczyński, łuniniecki, piński, sarneński, stoliński	Pińsk Listowskiego 5 tel. 89
VII.		*Woj. krakowskie*	Kraków Lubelska 27 tel. 124-25
	38.	m. Kraków, pow. bocheński, chrzanowski, krakowski, wieliczkowski	"
	39.	Pow. bialski, makowski (małopolski), myślenicki, oświęcimski, wadowicki, żywiecki	Biała Hotel „Pod Czarnym Orłem“

Stanowisko	Imię i nazwisko
Inspektor okręgowy	Stefan Czarniecki
Inspektor obwodowy	Inż. Władysław Dubowik
Podinspektor	Romuald Szablicki
Inspektor obwodowy	Antoni Białobrzeski
P. o. inspektora obwodowego	Józef Kalicki
Inspektor obwodowy	Bohdan Guranowski
P. o. inspektora obwodowego	Jarosław Komarnicki
Inspektor obwodowy	Jan Makowski
Inspektor okręgowy	Inż. Ludomir Butwiłowicz
Podinspektor	Jan Szałagan
P. o. podinspektora	Janina Krzeska
P. o. inspektora obwodowego	Mirosław Jakóbkiewicz
Inspektor obwodowy	Michał Janowicz
Inspektor obwodowy	Inż. Aleksander Kimmel
Inspektor obwodowy	Czesław Zakrzewski
Inspektor obwodowy	Walerjan Nawracki
P. o. inspektora obwodowego	Lucjan Wróblewski
Inspektor okręgowy	Inż. Ludwik Smyczyński
P. o. podinspektora	Inż. Antoni Pawłowski
Inspektor obwodowy	Inż. Kazimierz Lipczyński
Podinspektor	Kazimierz Korkiewicz
Inspektor obwodowy	Inż. Stanisław Bortkiewicz
P. o. podinspektora	Irena Zimmerspitzówna

Nr. okręgu	Nr. obwodu	Terytorjum okręgu lub obwodu	Siedziba urzędu
	40.	Pow. brzeski, dąbrowski, mielecki, pilzneński, ropczycki, tarnowski	Tarnów Krakowska 23 tel. 3-20
	41.	Pow. gorlicki, grybowski, jasielski, limanowski, nowosądecki, nowotarski	„
VIII.		*Woj. lwowskie, stanisławowskie i tarnopolskie*	Lwów Kopernika 42-a tel. 827
	42.	m. Lwów, pow. bobrecki, gródecki, jaworowski, lwowski, mościcki, rawski, sokalski, żółkiewski	„
	43.	Pow. drohobycki, liskowski, rudzki, samborski, starosamborski, sanocki	„
	44.	Pow. brzozowski, dobromilski, jarosławski, kolbuszowski, krośnieński, lubaczowski, łańcucki, niskowski, przemyski, przeworski, rzeszowski, strzyżowski, tarnobrzeski	Przemyśl Kościuszki 2 Starostwo tel. 402
	45.	Pow. bohorodczański, horodeński, kołomyjski, kosowski, nadworniański, peczeniżyński, stanisławowski, śniatyński tłumacki	Stanisławów Budynek poczty dworcowej tel. 2-36
	46.	Pow. doliniański, kałuszyński, rohatyński, skolski, stryjski, turczański, żydaczowski	„
	47.	Pow. borszczowski, buczacki, brzeżański, brodzki, czortkowski, husiatyński, kamionkowsko-strumiłowski, przemyślański, podhajecki, radziechowski, skałacki, tarnopolski, trembowelski, zbaraski, zaleszczycki, złoczowski, zborowski	Tarnopol Ostrogskiego 64 tel. 310
IX.		*Woj. Śląskie*	Katowice Gmach Województwa Śląskiego wewn. tel. 209
	48.	m. Katowice, pow. katowicki	„
	49.	m. Huta Królewska, pow. świętochłowicki	Królewska Huta ul. Wolności
	50.	Pow. lubliniecki, tarnogórski	„
	51.	Pow. pszczyński, rybnicki	Katowice (Gmach Województwa)
	52.	m. Bielsko, pow. bielski, m. Cieszyn. pow. cieszyński	Bielsko Piłsudskiego 6 tel. 13-95.
X.		*Woj. poznańskie*	Poznań Składowa 3 tel. 39-95
	53.	m. Poznań, pow. czarnkowski, grodziski, międzychódzki, nowotomyski, obornicki, poznański, szamotulski, śremski, średzki, wrzesiński	„

Stanowisko	Imię i nazwisko
Inspektor obwodowy	Inż. Emiljan Witoszyński
Inspektor obwodowy	w/z inż. Emiljan Witoszyński
Inspektor okręgowy	Inż. Arnulf Nawratil
P. o. podinspektora	Inż. Grzegorz Wasyłyszyn
Inspektor obwodowy	Inż. Stanisław Zwoliński
Inspektor obwodowy	Inż. Mieczysław Zarzycki
Inspektor obwodowy	Inż. Adam Mianowski
Inspektor okręgowy	Inż. Karol Adam
Inspektor obwodowy	Inż. Karol Tutakiewicz
Inspektor obwodowy	Inż. Stanisław Sułkowski
Inspektor obwodowy	Michał Jabłoński
Inspektor okręgowy	Inż. Józef Gallot
P. o. podinspektora	Adam Repetowski
P. o. podinspektora	Inż. Leopold Matejak
Inspektor obwodowy	Inż Artur Maske
Inspektor obwodowy	Inż. Maksymiljan Franke
Podinspektor	Franciszek Papierz
Inspektor obwodowy	w/z inż. Maksymiljan Franke
P. o. podinspektora	Antoni Burasiewicz
Inspektor obwodowy	Władysław Seroka
Inspektor obwodowy	Dr. Hugo Bartonec
Podinspektor	Paweł Cienciała
Inspektor okręgowy	Dr. Stanisław Mroczkowski
Inspektor obwodowy	Juljan Kowalik
P. o. podinspektora	Inż. Kazimierz Ossowski

Nr. okręgu	Nr. obwodu	Terytorjum okręgu lub obwodu	Siedziba urzędu
	54.	m. Bydgoszcz pow. bydgoski, chodzieski, szubiński, wągrowiecki, wyrzyski	Bydgoszcz Jagiellońska 21 tel. 381
	55.	Pow. gnieźnieński, inowrocławski, migileński, strzelnieński, żniński	Inowrocław Gmach Sądu Pakoska 8 tel. 125
	56.	Pow. gostyński, kościański, leszczyński, rawicki, śmigielski, wolsztyński,	Leszno ul. Rydzyńska tel. 17
	57.	Pow. jarociński, kępiński, koźmiński, krotoszyński, odolanowski, ostrowski, ostrzeszowski, pleszewski	Ostrów Sienkiewicza 1-a tel. 196
XI.		*Woj. pomorskie*	Toruń Kochanowskiego 1 tel. 257
	58.	m. Toruń, pow. brodnicki, działdowski, toruński, wąbrzeski,	„
	59.	m. Grudziądz, pow. chełmiński, grudziądzki, lubawski, świecki, tucholski	Grudziądz Tuszewska-Grobla 2 tel. 49
	60.	m. Gdynia, pow. kartuski, morski,	Gdynia Portowa
	61.	Pow. chojnicki, gniewski, kościerski, sępoliński, starogardzki, tczewski	Tczew Krótka 10 tel. 84
XII.		*Woj. nowogrodzkie i wileńskie*	Wilno Ostrobramska 19 tel. 51
	62.	m. Wilno	„ tel. 81
	63.	Pow. mołodeczański, oszmiański, wileńsko-trocki, wołożyński	„
	64.	Pow. brasławski, dziśnieński, postawski, święciański, wilejski	„
	65.	Pow. baranowicki, lidzki, nieświeski, nowogródzki, słonimski, stołpecki	Lida Suwalska 11 tel. 69

Stanowisko	Imię i nazwisko
Inspektor obwodowy	Inż. Henryk Oszczakiewicz
Podinspektor	Zygmunt Bojankowski
Inspektor obwodowy	Inż. Eugenjusz Łunkiewicz
Podinspektor	Antoni Świnarski
Inspektor obwodowy	Władysław Krzyształowicz
Podinspektor	Antoni Mrowicki
Inspektor obwodowy	Antoni Sukiennicki
Podinspektor	Walenty Szczodrowski
P. o. inspektora okręgowego	Franciszek Szawłowski
P. o. podinspektora	Franciszek Rybicki
P. o. inspektora obwodowego	Inż. Jan Grabowski
P. o. inspektora obwodowego	Władysław Dąbrowski
P. o. podinspektora	Adela Rusinowa
Inspektor obwodowy	Franciszek Szulz
Inspektor obwodowy	Klemens Suchożebrski
Inspektor okręgowy	Inż. Bolesław Leszczyński
Podinspektor	Cezary Wielhorski
Inspektor obwodowy	Inż. Paweł Wrześniowski
Inspektor obwodowy	Kazimierz Rusiecki
P. o. podinspektora obwodowego	Bonifacy Jacewicz
Inspektor obwodowy	Inż. Aleksander Lewicki

BIBLJOTEKA W. S. H. W POZNANIU

SPIS RZECZY.

str.

I. Sprawozdanie Głównego Inspektora Pracy.

Ustawodawstwo ochronne w 1929 roku IX
Sprawy administracyjne:
Sprawy personalne i budżetowe IX
Orzecznictwo XI
Rejestracja związków zawodowych XII
IX Zjazd inspektorów pracy XIII
Ochrona pracy kobiet i młodocianych XIV
Stan zatrudnienia w r. 1929 i zarobki robotnicze:
Stan zatrudnienia XVII
Zarobki robotnicze XIX
Zatargi zbiorowe między pracownikami a pracodawcami i działalność rozjemcza:
Przebieg ważniejszych zatargów zbiorowych XX
Działalność rozjemcza inspektorów pracy XXIII
Charakterystyka strajków XXIV
Ochrona pracy robotników rolnych XXV
Cyfrowe zestawienie czynności inspektorów pracy XXIX

Aperçu sur l'inspection du travail en Pologne en 1929.
La réglementation du travail en 1929 . . . . . *XLV*
Questions administratives:
Questions relatives au personnel et de comptabilité . . . . . *XLV*
Verdicts rendus par les tribunaux dans le domaine de la protection du travail . *XLVII*
L'enregistrement des syndicats professionnels des travailleurs . . . *XLIX*
IX-ème Congrès des inspecteurs du travail . . . . . *XLIX*
La protection du travail des femmes et des adolescents . . . . . *L*
L'emploi de la main-d'oeuvre et les salaires ouvriers:
L'emploi de la main-d'oeuvre . . . . . *LIV*
Les salaires ouvriers . . . . . *LVI*
Les conflits collectifs entre travailleurs et patrons et l'activité médiatrice:
Les conflits collectifs les plus importants . . . . . *LVII*
Activité médiatrice des inspecteurs du travail . . . . . *LX*
Les grèves en 1929 . . . . . *LXI*
La protection du travail des travailleurs agricoles . . . . . *LXII*
Relevé numérique des fonctions des inspecteurs du travail en 1929 . . . *LXV*

II. Sprawozdania Okręgowych Inspektorów Pracy.

Sprawozdanie z czynności Okręgu I (m. st. Warszawa):
opisowe 3
cyfrowe 14
Sprawozdanie z czynności Okręgu II (woj. warszawskie):
opisowe 23
cyfrowe 32
Sprawozdanie z czynności Okręgu III (woj. łódzkie):
opisowe 41
cyfrowe 50

str.

Sprawozdanie z czynności Okręgu IV (woj. kieleckie):
opisowe 59
cyfrowe 72
Sprawozdanie z czynności Okręgu V (woj. lubelskie i wołyńskie):
opisowe 81
cyfrowe 87
Sprawozdanie z czynności Okręgu VI (woj. białostockie i poleskie):
opisowe 97
cyfrowe 104
Sprawozdanie z czynności Okręgu VII (woj. krakowskie):
opisowe 113
cyfrowe 118
Sprawozdanie z czynności Okręgu VIII (woj. lwowskie, stanisławowskie i tarnopolskie):
opisowe 127
cyfrowe 135
Sprawozdanie z czynności Okręgu IX (woj. śląskie):
opisowe 145
cyfrowe 153
Sprawozdanie z czynności Okręgu X (woj. poznańskie):
opisowe 163
cyfrowe 170
Sprawozdanie z czynności Okręgu XI (woj. pomorskie):
opisowe 179
cyfrowe 187
Sprawozdanie z czynności Okręgu XII (woj. wileńskie i nowogródzkie):
opisowe 197
cyfrowe 206
Skład personelu inspekcyjnego i wykaz urzędów inspekcji pracy 214

BIBLIOTEKA W S.H. POZNAŃ

Sprostowanie dostrzeżonych omyłek.

Na str. X, ustęp 2-gi — zamiast „214", „122", „92" oraz „16" winno być: „213, „119", „94", oraz „17".

„ „ XX, wiersz 5-ty od dołu — zamiast „1928 r." winno być „1929 r."

„ „ XXI, wiersze 1-szy i 4-ty — zamiast „1928 r." winno być „1929 r."

W tablicach: II, IIIa, IIIb i IIIc cyfrowych sprawozdań Okręgów od I do VII włącznie stosowano mylną nomenklaturę grupy XX „Szkoły Zawodowe" zamiast „Zakłady widowiskowe".

W wklejanej tablicy VIa (dalszy ciąg) umieszczony odsyłacz dotyczy tylko ostatniej poziomej rubryki („Różnica w porówn. z okresem poprz."), nie podano natomiast odsyłacza do 3-ch rubryk Okręgu I, który brzmi: „Dane niekompletne".

Na str. str. 20, 38 i 56 w tytułach dwóch ostatnich poziomych rubryk tabl. IIIc przestawiono wyrazy: „Ogółem" i „Różnica".

„ „ 163, wiersz 7-my od dołu — zamiast „17%" winno być „14,7%".

S.86

Introligatornia
Uniwersytetu
Poznańskiego
w coll. minus

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
BIBLIOTEKA GŁÓWNA
7553/1929
AE00457890